ION MINULESCU

O P E R E

IV

PUBLICISTICĂ

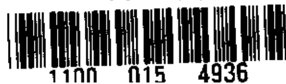
Ediție în grijită
şi note de
EMIL MANV

f\ ,oiiy fr)

SCRIITORI ROMANI
EDITURA MINERVA
București, 1983

ARTICOLE LITERARE

APRINDEȚI TORȚELE

Aprindeți torțele să luminăm prezentul literar ! Prezentul literar ?... Iată-1 ! Cîțiva tineri care vorbesc și citesc românește la fel cu ceilalți, dar care voiesc să scrie altfel decît ei, au curajul ca ziua nămiaza mare să înfigă în mijlocul drumului un fanion și adresîndu-se celorlalți să le spună :

— Pînă aici este drumul vostru; de aici încolo, al nostru !

Cei mai mulți, la început, vor rîde — rîsul a fost întotdeauna simptoma marilor înfrângeri. Mai tîriziu rîsul lor se va preface în strigăt, strigătul în tumult și tumultul] va crește. Cei mai mulți vor ține calea trecătorilor și amenințîndu-i le vor spune :

— Nu treceți de partea cealaltă a drumului ! Nu vă încredeți nemulțumiților, răzvrătiților, nebunilor... Și aceștia vor fi așa-zișii preoți ai tradiției literare.

Cei mai puțini însă vor rămîne liniștiți și demnitatea a pregătit întotdeauna strălucitele victorii. Și cei mai puțini adresîndu-se trecătorilor le vor spune :

— Rămîneți de partea cealaltă a drumului, ori treceți de partea ceastălaltă, ne este egal. Nu vă încredeți însă îmbătrîniților, neputincioșilor, orbilor... Și aceștia vor fi preoții religiei de mîine.

Iată cine sunt unii și cine sunt ceilalți.

Care va fi sfîrșitul luptei începută de mult — de acum 10 ani aproape.

Noi îl vedem ; ei îl ascund.

Cu toate acestea, este bine să se ştie 'de către toţi care se interesează de mersul literaturii în ţara noastră ce vor aceşti cîţiva tineri care au curajul să se rupă de gloată.

Ei nu sunt nici alchimişti căutători de pietre filosofale, nici inventatori moderni. Ei nu sunt decît expresia fatalelor legi ale evoluţiei. Ei nu caută lucruri noi, căci lucruri noi nu există. Ei nu caută decît formule noi pentru lucrurile vechi.

Pentru a-şi închipui o nouă artă ei zdrobesc...

Pentru trecut ei nu au nici o dragoste. Pentru trecut nu pot avea decît respect. Dragostea însă şi-o rezervă pentru viitor.

Libertatea şi individualitatea în artă, părăsirea formulelor învăţate de la cei mai bătrîni, tendinţa spre ceea ce este nou, ciudat, bizar, chiar, ce nu extrage din viaţă decît părţile caracteristice, a da la o parte ceea ce este comun şi banal şi a nu da atenţie decît actelor prin care un om se deosebeşte de altul ; iată cîteva din principalele jaloane cu care cei cîţiva au curajul să-şi însemne calea lor.

Dacă tradiţia literară găseşte revoluţionară culoarea acestor jaloane, fie — noi o primim. Să nu se uite însă niciodată că crimele de care au fost acuzaţi scriitorii uitaţi sunt : conformismul, imitaţia şi supunerea oarbă regulelor de ieri. Ce s-ar fi făcut bunioară literatura franceză fără inovatori ?

In locul lui Ronsard am fi avut pe Ponthus de Thyard ; în locul lui Corneille, pe fratele său ; în locul lui Racine pe Campistron ; în locul lui Lamartine pe de Laprade ; în locul lui Victor Hugo pe Ponsard şi-n locul lui Verlaine pe Jean Aicard.

In literatura noastră mai săracă nu putem da decît un exemplu. Şi de ce ne-ar fi ruşine s-o spunem că în locul lui Eminescu am fi avut pe Samson Bodnărescu, pe care un mare critic al nostru, pe vremea aceea, îl sărbătorea cu acelaşi entuziasm ca şi pe marele nostru dispărut.

Noroc însă că timpul, stăpînul nostru al tuturora — şi al celor care scriu şi al celor care ne cataloghează, nu ne uită niciodată şi, mai curînd ori mai tîrziu, pe fiecare din noi ne aşează în scaunul ce ni se cuvine.

Aprindeţi torţele !

Intraţi în templul literaturii pe poarta cea mare, nu pe porţile lăturalnice. Prosternaţi-vă în faţa morţilor de lîngă intrare. Dar atîta tot... Pe mormintele lor ard candele... Voi purtaţi în mîini torţe aprinse.

ARTHUR RIMBAUD

Jean-Nicolas-Artur Rimbaud, fiul unui căpitan din armata franceză, s-a născut în ziua de 20 octombrie a anului 1854 în orăşelul Charleville.

Tinereţea lui fuse una din cele mai zbuciumate pagini ce s-au putut scrie vreodată în viaţa unui om.

Prin anul 1870, după ce abia îşi sfîrşise liceul şi reuşise să-şi rimeze primele versuri, Rimbaud fuge de-acasă şi rătăceşte cîtva timp prin Paris, de unde este adus cu forţa înapoi. Dar odată ajuns acasă, dorul vagabondajului îl cuprinde din nou şi micul Rimbaud dispare pentru a doua oară.

De data asta îl vedem împrietenindu-se cu criticul Andre Gide. Acesta însă, după cîteva săptămîni, este nevoit să-1 dea afară din casă nemaiputîndu-i suporta caracterul şi apucăturile sale de adevărat *voyou.*

Nemaiavînd ce să mănînoe şi necunoscînd pe nimeni care să-1 poată ajuta, Rimbaud se angajează în trupele revoluţionare. După înfrîngerea lor însă se hotărăşte să se întoarcă iarăşi acasă — de data asta cu gîndul să rămînă.

In timpul acesta scrie faimoasa poemă Le *Bâteau ivre* pe urma căreia angajează o corespondenţă cu Verlaine şi iată-1 pornind din nou la Paris.

Aici, timp de zece luni, locuieşte acasă la Verlaine alte cîteva luni, acasă la Theodore de Banville, apoi într-un hotel din strada Racine şi, în fine, — graţie unei sume de bani împrumutată de la Verlaine — reuşeşte să-şi mobileze un apartament în strada Campagne-Premiere.

Nu stă însă mult aici. Intr-o bună dimineaţă îşi vinde tot ce are în casă şi porneşte cu Verlaine, mai întîi în Anglia, iar de aici în Belgia, unde, certîndu-se cu *le pauvre Lelian* se alege cu un glonţ de revolver în umăr. Verlaine este închis iar Rimbaud transportat la spitalul Saint Jean.

După ce se vindecă, fiind expulzat din Belgia, Rimbaud se întoarce din nou la Charleville, unde publică *Une Saison en enfer* — o autobiografie psihologică.

Abia însă îşi vede cartea apărută şi vagabondul porneşte din nou la drum.

De data asta se duce din nou la Londra unde face pe profesorul de limbă franceză şi unde pune la cale un voiaj în Orient.

în luna februarie a anului 1875 îl găsim la Stuttgart, în Germania, iar pe la sfîrşitul anului, în Italia.

Aici, găsindu-se în mare lipsă de bani, Rimbaud se hotărăşte să treacă în Spania şi să se angajeze ca soldat în armata carlistă. Dar după ce încasează arvuna, fuge şi se stabileşte din nou la Paris.

Se pare că uniformele multicolore deşteptaseră în el dragostea pentru armată, fiindcă de la Paris trece în Olanda şi se angajează într-un corp de armată colonială, care tocmai pornea spre Oceania. Dar abia debarcat în insula Java, Rimbaud dezertează, scapă cu mare greutate de urmăririle autorităţilor şi se angajează ca interpret pe un vapor englez care îl readuce în Europa.

Franţa însă nu-1 mai mulţumea. Trece deci în Suedia şi intră ca controlor în circul Loisset din Stockholm.

Credincios obiceiului său, Rimbaud părăseşte şi Suedia şi se îmbarcă pentru insula Cipru, de aici pleacă la Alexandria în Egipt, iar în luna martie a anului 1880 trece Canalul de Suez şi intră în golful de Aden unde debarcă pentru a se stabili în localitatea Harrar.

Din ziua aceea, Rimbaud nu avea să mai scrie nici un rînd. Literatul se transformase într-un fel de explorator-colonizator-negustor. Şi este bine să se ştie că Rimbaud fusese unul dintre cei dintîi europeni care vîndură abisinienilor armele cu care mai tîrziu aveau să se servească în războiul cu Italia.

După zece ani de negoț, forțat de rana ce-o avea la piciorul drept, Rimbaud se îmbarcă pentru Europa — de data asta pentru ultima oară — și ajuns la Marsilia, intră în spitalul de la Conception, unde, în urma operațiunei, moare, în ziua de 10 noiembrie 1891.

Opera acestui mare precursor al poeziei de azi, în afară de proză, se reduce la aproape 1 000 de versuri. Ea este cuprinsă în trei volume principale : *Une Saison en enfer, Les Hluminations,* poeme în proză publicate pentru prima oară în revista *La Vogue,* sub îngrijirea lui Verlaine și *Le Reliquaire,* un volum de versuri și proză. Este drept însă că o bună parte din poeziile lui Rimbaud s-au pierdut.

S-a zis de mulți că Rimbaud a fost o victimă a lui Baudelaire. Gustave Kahn spune că la vîrsta la care alți copii abia încep să citească pe *Robinson,* Rimbaud sfîrșise de cetit *Les fleurs du ntal.*

Versurile lui Baudelaire, a cărui influență se simte în primele încercări, născuseră în Rimbaud gustul pentru vagabondaj. Această influență nu o găsim decît în versurile lui scrise înainte de a avea 17 ani. Restul operei sale — un adevărat fenomen literar — este tot ce poate fi mai original.

Adeseori îl găsim atît de bizar, de obscur și chiar de absurd, încît talentul lui Rimbaud mai mult ne interesează decît — ne place.

In schimb însă, găsim pagini cu adevărat incomparabile, pagini care, pentru mult timp încă, vor marca în literatura franceză cea mai înaltă culme pînă la care s-a ridicat poezia.

SUB CUPOLA NEMURIRII : DUILIU ZAMFIRESCU IN LOCUL LUI OLLANESCU—ASCANIO. PRIETENIA DINTRE DUILIU ZAMFIRESCU si ASCANIO. OPERA LITERARA A NOULUI ACADEMICIAN

Academia Română i-a deschis porțile și 1-a chemat în sinul ei. Și Duiliu Zamfirescu i-a pășit pragul, primit pe de o parte de simpatiile colegilor lui de mîine, iar pe de alta, de aplauzele admiratorilor lui de ieri, de azi și de totdeauna.

Noul academician ocupă scaunul mult regretatului Dimitrie Ollănescu-Ascanio, de care îl lega o neîntreruptă prietenie de 28 de ani. Nimeni dar, înaintea lui Duiliu Zamfirescu nu ar fi fost mai indicat să facă apologia predecesorului său.

Cei doi prieteni se cunoscuseră în anul 1885 pe cînd Ollănescu-Ascanio era secretarul general al Ministerului de Externe, iar Duiliu Zamfirescu intra prima oară în acest minister.

In anul 1892, în timpul primului nostru conflict cu Grecia, Ollănescu-Ascanio era ministru la Atena ; fiind îndemnat de către guvernul român, Duiliu Zamfirescu, pe atunci secretar al Il-lea la Legațiunea română din Roma, fuse însărcinat să gireze afacerile, pînă la ruperea definitivă a relațiunilor. Cu această ocazie, cei doi prieteni se întîlniră din nou și își petrecură timpul într-o adevărată intimitate intelectuală, vizitînd, studiind de aproape monumentele Greciei de altădată, comunicîndu-și unul altuia și completîndu-și impresiile artistice.

De atunci, cei doi prieteni au mai petrecut împreună în timpul Expoziției de la Paris și în timpul vacanțelor. © voluminoasă corespondență completează restul. Dar, să revenim la opera lui Duiliu Zamfirescu.

între primele lucrări literare ale noului academician, şi între cele mai din urmă, există o mare diferenţă, desigur. Există însă acea diferenţă care în evoluţia literară a unui autor marchează paşi spre mai bine, spre desăvîrşit.

întreaga operă a lui Duiliu Zamfirescu respiră o individualitate caldă, plină de pasiune, în care parcă s-au topit inspiraţiile şi sentimentele cele mai opuse — cele mai vechi cu cele mai moderne, cele mai personale cu cele mai universale.

în poezie şi mai cu seamă în primele poezii din volumul *Fără titlu,* Zamfirescu ni se prezintă ca cel mai înfocat romantic. în cele din urmă însă, — în *Alte orizonturi, Imnuri păgîne* şi *Poezii nouă,* deşi îmbibat încă de romantismul de altdată, Zamfirescu, prin conciziunea ideii şi desăvîrşirea formei, se apropie de poezia clasică.

Cu totul altul este în proză. în opera sa de căpetenie care nu poate fi decît seria de romane intitulată *Comăneştenii,* Duiliu Zamfirescu urmăreşte dezvoltarea etică a lumii noastre în toată complexitatea ei cu boierii, ţăranii, militarii care au pregătit războiul, care s-au bătut şi care ne-au cucerit independenţa.

Păcat însă că din această serie nu au apărut pînă acum decît romanele *Viaţa la ţară, Tănase Scatiu* şi *In război. îndreptări* n-au fost publicate încă în volum, iar *Ceea ce nu se poate* a fost întrerupt la jumătate.

O altă scriere importantă a lui Zamfirescu mai este [sic] acele extrem de interesante *Scrisori romane,* cele mai multe din ele scrise la Roma şi în care impresiunile artistice din Grecia, completate cu cele din Italia, fac din ele o reprezentaţie grafică a unor momente de psihologie românească, în care se oglindeşte trecutul omenirii.

S-a imputat, adesea lui Zamfirescu că nu este îndeajuns de român în operile sale — mult discutata chestiune a naţionalismului în artă. Este aceea o vină sau o calitate în literatură? Nu ştiu. Ceea ce ştiu însă este că în *Ifigenia* lui Goethe, în *Faust* sau în *Elegiile romane* nimic nu se află nemţesc decît faptul că impresiunile unei lumi romane au fost trăite şi exprimate de un suflet german. Psihologia unui popor cu atît va fi mai

aproape de psihologia celorlalte popoare cu cît cel care o va expune va fi un om genial.

O bună parte din opera noului academician a fost tradusă şi în alte limbi. Aşa bunăoară *în război* a apărut în franţuzeşte într-un volum editat de Olendorff şi în italieneşte în foiletonul ziarului /I *Popolo romano. Viaţa la ţară,* care de asemenea a fost tradusă în franţuzeşte, va începe să fie în curînd publicată în ziarul *L'Independance Belge.*

în general, deşi diferită, opera lui Zamfirescu ni se prezintă aproape egală ca valoare literară. Cei care l-au cetit l-au iubit. Celor care au întîrziat le rămîne ziua de mîine !...

i."->; 1.'*

ALBERT SAMAIN

Albert-Victor Samain s-a născut în oraşul Lille la 4 aprilie 1858. Neavînd mijloace cu ce să-şi continue studiile, Samain părăseşte liceul şi intră funcţionar într-o casă de bancă.

Cea mai mare parte din tinereţe şi-o petrece într-un mediu cu totul străin sufletului său şi absolut impropriu pentru dezvoltarea intelectuală a unui talent poetic atît de delicat.

Nemulţumit cu viaţa pe care o ducea în provincie, Samain părăseşte oraşul Lille şi se stabileşte la Paris, unde, mulţumită unei recomandaţiuni a romancierului Octave Feuillet, în anul 1882, reuşeşte să intre funcţionar la prefectură. Adevărata lui activitate literară începe din anul acesta.

Colaborează mai întîi la *Chat noir,* apoi la *Scapin* şi la urmă se stabileşte la *Mercure de France,* unde îşi publică cea mai mare parte din poemele care îi compun primul său volum : *Au jardin de VInfante.*

Fără să fi adus ceva nou în literatura nouă franceză, Samain, care este considerat ca cel mai pur verlainian, are marele merit de a fi unul din puţinii poeţi delicaţi, simpli şi sinceri.

Cu toate acestea, simplicitatea şi sinceritatea lui nu trebuiesc luate drept o stîngăcie. Samain era sincer nu fiindcă îşi mărturisea gîndurile intime, ci fiindcă mai înainte de a scrie se gîndea la tot ce avea de mărturisit.

Simplicitatea lui reiese tocmai din faptul că a ştiut să studieze arta versificaţiei pînă în cele mai mici amănunte.

Opera lui în general îţi aminteşte pe un Vigny umilit de o melancolie incontinuă şi dezbrăcat de orice retorism.

I s-a imputat lui Samain că a fost sclavul nuanţei verlainiene ; în schimb coloritul său, adeseori violent, de multe ori ne înfăţişează pe Samain ca un desăvîrşif artist. Opera lui se reduce la trei volume de versuri : *Au jardin de VInfante, Charriot ă'or* şi *Aux flancs de vase* şi un volum de povestiri : *Contes.*

Samain muri ftizie la 18 august 1900 în orăşelul Magny-les-Hameaux.

„CHIPURI ŞI SUFLETE" DE AL. CAZABAN

Editura Minerva, 1908

O proză admirabilă, sugrumată de o copertă imposibilă !... între două lucruri care nu pot merge împreună. De ce ? Fiindcă în strimtul nostru cerc de cititori-cumpărători de cele mai multe ori coperta cărţii hotărăşte citirea autorului şi fiindcă numai mulţumită editorilor, acestor negustori cu pretenţii de artişti, mulţi dintre bunii noştri scriitori se văd ocoliţi de marele public, de acel public care are nevoie să fie pregătit cu totul într-alt fel pentru a-i cunoaşte.

Să sperăm însă că Alexandru Cazaban, care nu este un nou-vehît în literatura românească, este îndestul de cunoscut marelui public şi că cei care i-au zărit noul volum se vor opri la ce vor găsi înăuntru, nu pe copertă.

Chipurile şi sufletele pe care Cazaban ni le descrie au marea calitate de a fi dintre acelea pe care dacă nu le-ai întîlnit, le poţi întîlni mîine, pe care le poţi recunoaşte cu uşurinţă şi mai cu seamă sunt dintre acelea pe care le poţi cu uşurinţă deosebi.

Autorul ni le prezintă cu o uimitoare preciziune de observator. Chipurile lui Cazaban nu se pot niciodată confunda. De ce ? Fiindcă în ele găsim tocmai ceea ce mulţi dintre prozatorii noştri neglijează sau se feresc să găsească. Găsim caracteristica prin care vînătorul, bunăoară, se deosebeşte de cîrciumar sau învăţătorul de copistul de clasa a III-a, găsim psihologia unor anume clase de oameni, această supremă orientare în deosebirea acelor despre care se spune că au gîndit sau că au fost ceva.

De cîtva timp, cea mai mare parte a scriitorilor şi cititorilor noştri se pasionează de literatura ţărănistă. Nuvele cu subiecte de la ţară are şi Cazaban. între unii şi alţii însă există o mare deosebire. Nuvelele lui Cazaban au o raţiune — aceea de a fi scrise nu pentru a-1 vîrî pe ţăran cu tot dinadinsul în literatură, ci pentru a concretiza anume momente din viaţa şi din felul de a fi al acelora pe care-i credem aşa de departe şi care totuşi sunt aşa de aproape de noi.

A seri nu-i mare lucru. A găsi ce trebuie să scrii este un talent. A şti însă să laşi la o parte ceea ce nu trebuie să scrii este o calitate. Calitatea asta o are şi Cazaban. Stilul lui concis şi sever îţi face impresia omului grăbit, care neavînd timp să-ţi vorbească îţi face doar un semn. Din semnul lui însă ai înţeles totul, fiindcă el însuşi ştie ce vrea să-ţi spună şi mai presus de toate ştie să te ferească a nu înţelege altceva.

Citiţi *Două tabere, Firul de mătase, De sufletul Adinei...* Nimic mai mult decît ceea ce trebuie. Şi *ceea ce trebuie* nici nu se caută, nici nu se împrumută... se cîştigă.

Dar Cazaban nu cunoaşte numai sufletele oamenilor. Vînător pasionat, prieten cu cîinii şi paserile (chiar cele de pradă), Cazaban a cetit odată în ochii unui şoim rănit aceeaşi dramă amară pe care ar fi trăit-o oricare alt dezmoştenit al soartei. *Cu aripa frîntă,* admirabila bucată cu care se începe volumul, este una din cele mai frumoase poeme în proză pe care le-am cetit în literatura noastră.

Chipurile şi sufletele lui Cazaban iată-le : nici înfiripări din ceea oe se aude, nici estompări din ceea ce se vede ; ci blocuri întregi cioplite cu grijă, atît cît trebuie, conturate de multe ori în mod brutal, conturate însă în forme adevărate, bine definite şi mai ales în forme rezistente vînturilor şi ploilor de mîine.

-COMETA" DE DIM. ANGHEL SI ŞT. O. IOSIF

Deschid o carte scrisă cu litere chirilice — o carte în care un cărturar din vremurile de demult căta să tălmăcească prostime! rostul stelelor cu tainele lumilor de dincolo de nori, şi în josul unei pagini pătate de mucigaiul zidurilor între care fusese adăpostită descifrez următoarea frază :

„..şi de se va arăta spre soare-răsare steaua cu coadă, semn este că sfîrşit vor lua toate năcazurile şi de atunci înainte în tihnă lumea se va afla".

De atunci şi pînă astăzi a trecut vreme îndelungată. De atunci şi pînă astăzi însă, în omenire, nimic extraordinar n-a intervenit pentru a schimba rostul cuvintelor în care tălmaciul de altădată căuta să închege adevărul, pe care cei dinainte şi cei după urma lui aveau să-1 dibuiască mult timp încă.

Şi astăzi, după două sute de ani şi mai bine, astăzi, cînd o nouă stea cu coadă se arată spre soare-răsare, inimile noastre, ale celor cîţiva care ne interesăm de rostul stelelor — nu al celor după cer, ci din literatură —, se umplu de o nespusă bucurie, cînd citind cuvintele cărturarului de atunci aşteptam ca „năcazurile să ieie sfîrşit" şi literatura noastră dramatică să-şi urmeze tihnită drumul ei spre mai bine.

Vorbesc de *Cometa* piesa d-lor Dim. Anghel şi St. O. Iosif, publicată în ultimele trei numere ale revistei *Viața românească* de la Iaşi.

Cometa soseşte la timp pentru a distruge falşa legendă, cum că noi n-am putea avea încă o literatură dramatică propriu-zisă şi că slabele noastre încercări

I

literare în această direcţie păcătuiesc într-atît încît nu pot fi reprezentate pe o scenă de teatru.

Cei care pînă mai ieri erau chemaţi să hotărască de soarta autorilor noştri dramatici sunt primii vinovaţi.

Unii din cauza răutăţei, alţii din cauza nepriceperei au înlăturat tot ceea ce era bun, pentru a face loc la tot ceea ce era rău sau cel mult mediocru. Numai mulţumită acestui sistem nenorocit, legenda, cum că în ţara asta nimeni nu ar fi în stare să producă o bună piesă de teatru, a putut prinde rădăcini.

Şi din zi în zi, rădăcinile s-au înfipt în aşa fel în conştiinţa celor inconştienţi, încît astăzi chiar, nu ştim dacă o bună piesă românească ar fi în stare să schimbe cu totul greşitele convingeri ale celor mai mulţi. Literatura dramatică românească din zilele noastre a fost sugrumată la drumul mare de atotputernicii teatrului deveniţi călăi înainte de a fi judecători.

De data asta însă, în repertoriul alcătuit de noul director al teatrelor, vedem figurând şi *Cometa* d-lor Anghel şi Iosif.

Piesa este scrisă în versuri şi acţiunea se petrece în zilele noastre într-o familie din lumea mare, în lumea în care se petrece, se discută, flirtează şi de multe ori se recitează chiar versuri.

Nu voi insista asupra valoarei literare a piesei. Cei care cunoaştem versurile lui Anghel şi Iosif nu putem privi noua operă, decît drept un eveniment literar.

Dialogurile, aci vesele, aci triste, plutesc într-o atmosferă de ironie fină, voalată de multe ori, înţepătoare chiar, totdeauna însă spusă cu mult bun-simţ şi mai cu seamă cu multă artă.

Autorii nu s-au lăsat să fie ademeniţi de obişnuitele fraze lungi, greoaie şi goale pe care toată lumea le întrebuinţează fără a le găsi totuşi un sens bine definit, în dosul cuvintelor, ei n-au căutat numai ideile dar şi valoarea justă a ideilor. Iată de ce totul din piesă pare pus la locul lui, totul aranjat cu îngrijire, cu gust, şi cu artă, ca şi nişte bibelouri scumpe păstrate într-o casetă de cleştar.

Ca cei mai mulți dintre contimporanii noştrii, Anghel şi Iosif par a fi fost conduşi de o formulă — ca să zicem aşa — care de cîțiva ani se repetă aproape zilnic în conversațiile saloanelor noastre : *Il faut vivre sa vie* şi autorii împrumută fiecărui personaj părticica lui de viață aparte, pe care trăind-o la fel cu toată lumea, o trăieşte totuşi atît de diferit unul de altul.

In piesa lui Anghel şi Iosif găsim un adevărat conflict nu numai de păreri şi de gusturi, dar şi de năzuinți şi" de idealuri.

Din ciocnirea lor, o ciocnire bine studiată, autorii au reuşit să scoată nu efectele unui dezastru, ci ale unei victorii. Şi mulțumiți de a fi cîştigat prima victorie contra realității vecinie îndîrjite, autorii fac apel la visurile lor gata să ne mîngîie oricînd şi oriunde.

Cometa nu-i decît povestea unui visător, a unui trubadur, a unui rătăcitor, a unei comete omeneşti, cari, în fața fericirei, renunță la restul voiajului şi îşi schimbă soarta cu aceea a celorlalte stele, de multe ori mai puțin luminoase, dar totdeauna aceleaşi!

CHARLES BAUDELAIRE

Se împlinesc astăzi 41 de ani de la moartea unui poet ciudat, şi totuşi mare, un poet pe opera căruia se broda mai întîi o *legendă,* se inventă apoi un *proces,* şi în urmă se crea în fine o *nouă literatură.*

Charles Baudelaire, — *ce maître ă la fois doux et severe* — cum îl numeşte Leon Claudel, se stinse în ziua de 31 august a anului 1867 la Paris, într-o odaie de spital — spitalul doctorului Emil Duval — o odaie albă şi simplă, ca toate odăile de spital, o odaie însă pe ai cărei pereți, aduse de muribund, atîrnau două tablouri de Manet dintre care unul, o copie după celebra *Ducesa de Alba* a lui Goya.

Cine era cel care murea ne-o poate spune cu prisosință această supremă viziune pregătită de el însuşi, înainte de a închide ochii pentru totdeauna.

Bolnav de mai bine de un an de zile, în neputință de a mai vorbi, de a mai citi, de a mai scrie, de a mai gîndi poate, cel care scormonise nepătrunsul inimelor neînțelese, cel care cutreierase de la un capăt la altul coridoarele sucite şi întunecoase ale unei alte vieți decît aceea pe care ne este dat s-o trăim, în ultimele zile ale vieții sale, se mulțumea să-şi plimbe privirile obosite — funebrele reflexe ale unei gîndiri de elită — pe cele două pînze pe care marele său prieten reuşise poate să fixeze cîteva din multiplele aspecte ale acestui ideal pe care unii îl prețuim ca pe-o frumusețe eternă, iar alții, ca pe o fantasmagorie de-o clipă.

Născut la 9 aprilie 1821, dintr-un tată în vîrstă de 61 de ani şi dintr-o mamă în vîrstă de numai 34, autorul

acelor otrăvite *Fleurs de mal,* în parfumul cărora se asfixiase atîția convalescenți literari, timp de aproape o jumătate de secol fusese luat de contemporanii săi cînd drept un *farceur* iscusit, cînd drept un nebun amabil nu tocmai lipsit de meșteșugul versurilor corecte.

O singură mulțumire sufletească îi rămînea — aceea că puținii săi admiratori se numeau Sainte-Beuve, Hippolyte Taine, Barbey d'Aurevilly, Villiers de l'Isle Adam, Theophile Gautier, Charles Asselineau, Edouard Manet și chiar acel semizeu la care se reducea toată poezia franceză — Victor Hugo — care într-un moment de entuziasm îi decretase meritul de a fi creat *un nouveau frisson* în literatura franceză.

Pe vremea aceea de complect monopol literar, cînd Lamartine își rezervase *cerul,* Victor Hugo *pămîntul,* Laprade *pădurile,* Musset *pasiunea* și Gautier *Spania,* lui Baudelaire nu-i mai rămăsese decît să creeze ceva, să creeze o viață nouă în poezia franceză, o viață necunoscută de predecesorii lui, oricît de mari ar fi fost ei, o viață trăită de el însuși cîndva, poate în anii tinereței pe malurile Gangelui sau pe întinsul mărilor violete, poate în visurile de mai tîrziu — în dureroasele lui visuri ce-l purtau spre acele *femmes damnees,* descoperite prin cine știe ce Lesbos sau Citeră.

întreaga operă a poetului se reduce la un singur imn, un imn imens, o simfonie grozavă, în care se preamărește *suferința.* Suferința lui însă nu era aceeași ca a mizerabilului ce-și pleacă fruntea neputincios de a-și ridica ochii să vadă ce-i dincolo de suferință. Baudelaire era singurul poate căruia îi fusese dat să se inițieze în secretele acestei sfinte suferințe, în templul căreia oficia ca un stăpîn, ca un mare pontif, el, pentru el singur, în numele suferinței și în numele acelui *frumos* pentru mărirea căruia atîția inși au învățat să sufere de la el.

Atît însă n-ar fi fost de ajuns... Baudelaire întinsese mîna tuturor marilor suferinzi ai secolului... Baudelaire profetizase pe Hector Berlioz, Richard Wagner și Edouard Manet... Alături de literatura de azi, Baudelaire căutase încă de pe atunci să întroneze muzica și pictura de azi...

Baudelaire era artistul profet, omul afară de lumea noastră, omul de pașii căruia se leagă progresul artei și al omenirei !...

Și astăzi, cînd se împlinesc 41 de ani de la moartea acestui *maître ă la fois doux et severe,* datoria noastră, a celor cîțiva care ne simțim atît de aproape și totuși așa de departe de el, este să amintim celor care l-au uitat că astăzi, într-unui din cimitirurile Parisului, mănunchiul de credincioși își pleacă genunchii pe marmora în care Jose de Charmoy 1-a culcat, ca și străvechile eterne mumii egipțiene !...

ADMIRAȚII MERIDIONALE

Frederic Mistral — fala literaturei meridionale franceze, va cunoaşte în februarie viitor ceea ce, în timpurile noastre, marilor scriitori nu le mai este dat să cunoască.

Jurnalele franceze anunță că cu ocazia aniversării a 50 de ani de la publicarea poemei *Mireille,* admiratorii poetului îi vor dezveli statuia pe care i-au ridicat-o în oraşul Arles.

Această statuă, Mistral o merită. Nimeni nu va gîndi contrarul — sunt sigur. Şi o merită cu atît mai mult cu cît sudul şi mai ales literatura regională franceză n-a dat pînă la Mistral nici un talent de valoare.

Ceea ce va părea însă curios şi ceea ce va stîrni desigur o umbră de gelozie printre marii literați ai Franței va fi faptul că dintre ei toți, Mistral singurul a avut norocul să asiste la dezvelirea propriei sale statui.

Mulți scriitori mari nu-şi au încă statuele, deşi au murit de mult, şi uitarea li s-a întins nu numai pe morminte, ba chiar pe opere.

Mistral însă, meridionalul Mistral, asemenea unui împărat roman, mai fericit decît predecesorii săi, poate fi sigur de pe acum că atît timp cît va exista oraşul Arles, va exista şi el — podoabă a literaturei franceze şi podoabă a unei pieți publice în care se vor aduna generațiile viitoare, pentru a afla de la cele duse cine a fost domnul care le surîde din marmură...

Nu ştiu dacă — după cum se spune — statua unui artist ca şi a oricărui alt om de seamă ar reprezenta suprema manifestație a admirației omeneşti. Constat însă

că statuele oamenilor mari joacă de cîtva timp un rol foarte curios în mentalitatea modernă.

Această mentalitate, după cît se pare, va suferi în luna februarie cea mai grozavă ruşine. Palma i-o vor da meridionalii Franței — cei care au citit opera lui Mistral, şi poate chiar mulți dintre cei cari n-au cetit decît aventurile celebrului Tartarin din Tarascon al lui Alphonse Daudet.

EDITORI ŞI EDITAŢI

Pînă mai acum cîţiva ani, cuvîntul *editor* era cel mult tolerat în limba română.

Această manifestaţie comercială nu fiinţa decît în înţelesul platonic al cuvîntului. Şi ca să nu greşesc aş putea adăuga că printre librarii noştri se formase chiar legenda că acela care ar fi voit să-şi grăbească falimentul n-avea decît să se facă editor de cărţi literare şi mai ales de poezii. ©, o !... Poezia în ţara noastră a fost totdeauna considerată ca a cincea roată la car.

în lipsa editorilor — şi editorii îşi motivau lipsa lor prin lipsa cititorilor — marii noştri visători fuseseră nevoiţi să apuce calea funcţionarismului. Şi iată cum, cu timpul, printre aceia care ar fi sperat onoarea să fie editaţi se formase o altă legendă, aceea a funcţionarilor superiori şi a simplilor copişti, care trebuiau să fie recrutaţi dintre literaţii ale căror merite prezentau mai multă sau mai puţină greutate.

La un moment dat însă, un cînt de nebunie se abate şi peste literatura noastră, distrugînd dintr-o singură suflare atît legenda editorilor cît şi legenda editaţilor.

Meseria de editor devine cel mai uşor mijloc de trai, iar aceea de literat editat visul de toate zilele al celor care încă nu gustaseră voluptatea de a-şi vedea numele expus într-o vitrină.

Editorii literari, mai ales, s-au înmulţit în aşa fel încît ar putea chiar forma o societate, cu preşedinte, vicepreşedinţi şi statute. A statua, de cele, mai multe ori, înseamnă a progresa şi progresul editorilor români ar însemna progresul literaturii române.

Editorii români însă, aşa cum se prezintă astăzi, răzleţi şi animaţi de cea mai acută colegofobie, riscă să fie taxaţi sau drept nişte copii naivi, sau drept nişte corupători de cinste literară.

Să mă explic.

Apare o carte nouă. Cel puţin titlul cărţii ne îndreptăţeşte să credem aceasta. Numele autorului, îndestul de cunoscut şi de apreciat, ne hotărăşte s-o cumpărăm. îi tăiem foile, o deschidem şi începem s-o citim. Şi ce găsim înăuntru ? Lucruri noi ? Nu. Lucruri vechi, republicate însă sub un titlu nou. Pentru ce oare această intenţionată inducere în eroare a publicului cititor ? Să fie o răzbunare în contra publicului necititor de ieri ? Şi cine este vinovatul ? Autorul care a profitat de naivitatea editorului strecurîndu-i lucruri deja publicate, sau editorul care n-a avut cîtuşi de puţin intenţia să cumpere literatură, ci numai un simplu nume literar ?... într-un caz sau într-altul publicul nu cere socoteala decît editorului.

Datoria editorilor ar fi deci să aibă pentru publicul cititor o altă consideraţie decît cea exprimată prin oferirea de volume cu titluri schimbate, iar literaţii noştri, literaţii care şi-au cîştigat un nume, ar fi bine să caute a şi-1 păstra mai repede într-o cutiuţă de muzeu decît în coşul unui oarecare precupeţ din piaţă.

UN PARC ÎN MIJLOCUL OGRĂZII

în urma furtunoaselor polemici literare stîrnite de cuvîntarea domnului Duiliu Zamfirescu, cu ocazia recepției sale în Academia Română, era de sperat ca, pe viitor cel puțin, controlul literar al bucăților trimise spre publicare să se facă în mod mai riguros, și aceasta în interesul chiar al celor care, conducînd o revistă, sunt adepți ai uneia sau alteia din cele două școli care au făcut obiectul nepotolitei încă furtuni literare. Ne-am înșelat însă. Convoiul de colaboratori benevoli îngroașă din zi în zi mocirla literară, în care se simt așa de bine, mai ales acum în timpul verii, o bună parte din cei care proclamă în mod zgomotos și reciproc, pe la colțurile străzilor, falimentul sau succesul desăvîrșit al uneia din cele două școli.

Sunt unul din rarii cititori conștienți ai revistelor noastre, cititori care urmăresc cu de-amănuntul ce se produce pe tărîmul literar, încredințat că, în cazul cînd nu mai găsesc nimic instructiv, găsesc totdeauna ceva amuzant. Și trebuie să mărturisesc că nimic nu poate fi mai amuzant — să mă ierte directorii *Furnicii* — decît anume poezii publicate în anumite reviste așa-zise literare. Dar ascultați : poezia se numește *Odată* și este iscălită de pseudonimul V. Poiană :

O casă mare și frumoasă
Era odată-n colțul străzii ;
Avea perdele de mătasă
Și-un parc în mijlocul ogrăzii.

Citiți bine vă rog : *Un parc în mijlocul ogrăzii!*

Dar pentru numele lui Dumnezeu, se poate o mai mare ofensă adusă bunului-simț decît această nălucire literară a domnului Poiană !... *Un parc în mijlocul ogrăzii* vine tot așa de bine ca și cum ai fi zis bunăoară un munte *Himalai* sau un ocean *Atlantic* în mijlocul aceleiași ogrăzi care împrejmuia casa din colțul străzii și care spre culme mai avea și perdele de mătasă. Să recunoaștem însă că vina nu este a poetului, care desigur nu știe ce înseamnă un parc, ci a directorului revistei care tolerează asemenea enormități în numele artei și pentru ilustrarea curentului literar pe care nu-1 mai numesc.

„IL FUTURISMO"

Poetul italian F. T. Marinetti pune bazele unei literare —

O nouă şcoală literară, la care pînă azi au aderat o mulţime de tineri scriitori aproape din toate ţările în care se scrie şi se gândeşte, se afirmă din zi în'zi amenințînd să copleşească cu totul splendoarea vechilor ruini ale celorlalte şcoli.

Literatura, asemenea orcărei alte manifestaţiuni intelectuale, este supusă şi ea aceloraşi fireşti legi ale evoluţiunei, şi şcolile literare se schimbă nu după bunul plac al cutărui sau cutărui nemulţumit, ci după necesităţile prezentului. O şcoală nouă se formează din personalitatea aşa-zişilor înaintaşi. Cei care continuă tradiţia şcolilor ce nu mai pot corespunde necesităţilor se numesc *întîrziaţi* şi formează ruinile vechilor şcoli.

E drept că ruinile unui palat de cele mai multe ori ne interesează mai mult chiar decît acelaşi palat reconstituit. Cînd ruinile lui însă se risipesc în aşa mod încît nu ne mai pot da o idee exactă de ceea ce au reprezentat altădată, ele nu mai sunt întrebuinţate decît la construirea noilor forme ale palatului viitor.

Călăuzit de această idee, şi animat de focul sacru pe care mulţimea nu-l poate înţelege, fiindcă mulţimei nu îi este dat să se încălzească la el, d. F. T. Marinetti, directorul revistei internaţionale *Poesia* şi unul dintre cei mai de seamă scriitori ai Italiei (cu toate că scrie în limba franceză), a lansat un apel literar, prin care invită pe toţi cei care cred şi simt ca şi dînsul să se grupeze în jurul său, pentru înfăptuirea unei noi şcoli literare sau mai bine-zis a unei noi forme pentru exprimarea frumosului etern.

Această şcoală pe care poetul italian o numeşte „Il futurismo" adică „Viitorismul" se rezumă în următoarele puncte :

1) Voim să cîntăm dragostea pentru pericol, obişnuinţa energiei şi a îndrăznelei.

2) Elementele esenţiale ale poeziei noastre sînt : curajul, îndrăzneala şi revolta.

3) Deoarece pînă azi literatura n-a preamărit decît imobilitatea gîndirei, extazul şi somnul, de azi înainte voim să celebrăm mişcarea agresivă, insomnia chinuitoare, pasul gimnastic, saltul periculos, palma şi lovitura de pumn.

4) Declarăm că splendoarea lumei s-a îmbogăţit cu o nouă frumuseţe : frumuseţea vitezei. Un automobil de curse ornat de tuburile lui asemenea unor şerpi explozivi... un automobil înroşit, ce pare a alerga pe vitralii, este mai frumos decît *Victoria de la Samothrace.*

5) Voim să cîntăm omul care ţine ghidonul a cărei tije ideală traversează pămîntul repezit el însuşi pe circuitul orbitei sale.

6) Pentru a mări explozia entuziastă a elementelor primordiale, trebuie ca poetul să se consume cu căldură, strălucire şi prodigalitate.

7) Nu există frumuseţe decît în luptă. Nu există nici un capo-de-operă fără caracter agresiv. Poezia trebuie să fie un asalt violent contra forţelor necunoscute pentru a le sili să îngenunche dinaintea omului.

8) Ne găsim pe promontoriul extrem al secolelor. La ce bun să privim în urma noastră, cînd datoria noastră este să distrugem lauda misterioasă a imposibilului ? Timpul şi spaţiul sunt moarte cu ziua de ieri. Noi trăim în absolut fiindcă am creat deja eterna viteză a omniprezenţei.

9) Vroim să glorificăm războiul — singura higiena a lumei — militarismul, patriotismul, gestul distrugător al anarhiştilor, frumoasele idei care omoară şi dezgustul pentru femeie.

10) Voim să dărâmăm muzeele, bibliotecile, să combatem moralismul, feminismul şi toate laşităţile oportuniste şi utilitare.

11) Voim să cîntăm marile mase de oameni agitate de muncă, de plăcere sau de revoltă, rasele multicolore şi polifonice al revoluţionarilor în marile capitale moderne, vibraţia nocturnă a arsenalelor şi a şantierelor sub lumina violentă a lunilor lor electrice, gările care înghit şerpii fumegînzi, uzinele suspendate de nori prin sforile lor de fum, podurile suspendate ca nişte gimnastici pe deasupra fluviilor inundate de soare ; pacheboturile ce se aventurează spre orizont, locomotivele care pifîiesc pe şine, asemenea unor cai enormi de oţel şi aburul aeroplanelor ale căror elice au ceva din balansările drapelelor şi aplauzele mulţime! entuziaste...

*

Iată noua şcoală literară, al cărui incendiar prospect a făcut de cîteva luni să curgă atâta cerneală şi mai ales atîta ironie la adresa tînărului scriitor italian.

Ceea ce i se impută şcoalei d-lui Marinetti este excesul.

Excesul oare nu este de cele mai multe ori factorul principal al evoluţiei. Oare un pas pe care îl facem înainte nu este un exces de mişcare ?

Viitoriştii — voi să numesc pe cei care au aderat la şcoala nouă — nu sunt ţinuţi însă să facă uz de toate capitolele noului catechism literar. Cei care au aderat au făcut-o fiindcă ei înşile, mai înainte de d. Marinetti, au gîndit poate acelaşi lucru.

Meritul poetului italian este acela de a fi avut curajul să-1 pună înaintea altora. Şi cum şcoala are drept scop tocmai preamărirea curajului, uşor se poate înţelege pentru ce el a fost spus.

In parte însă, incendiarul apel al d-lui Marinetti este binevenit.

D-sa are dreptate. Toţi suntem însetaţi de *aer,* de *libertate* şi de ceva *mai nou !...* Cît timp nu vom putea gîndi decît în strimtele cătuşe ale vechilor forme, nu vom putea respira altă atmosferă decît umeda atmosferă a carcerelor odioase...

Nu voi striga : *jos carcerile, ci scoateţi din carceră pe toţi citi vor să cugete in afară de ele.* Şi trebuie să mărturisim că cea mai mare parte dintre scriitorii de azi cugetă în umbra celor patru ziduri care constituie carcera zidită de către înaintaşi.

înaintaşii însă sunt morţi. Morţii n-au dreptul să împiedice pe vii de a-şi trăi viaţa aşa cum şi-o socotesc ei mai potrivită cerinţelor timpului.

Orcît de mare ar fi respectul nostru pentru morţi, el nu poate totuşi întrece respectul pentru noi înşine.

Respectul trecutului să-1 păstrăm în urnele funerare. Respectul prezentului să-1 sorbim din cupele de şampanie !...

Şi la acest banchet Marinetti invită pe cei cari vor să-1 urmeze. Masa este pusă. „II Futurismo" spumează şi se revarsă în valuri abundente, cuceritoare, victorioase !...

Ne dites pas. La vie est un joyeux festin
Ou c'est d'un esprit sot, c'est d'une âme
., Sourtout ne dites point; Elle est malheur sans fin
C'est d'un inauvais contrage et qui trop tot se lasse.

Iiiez comme au printemps s'agitent les rameux
Pleurez comme la bise ou le flot sur la gr'eve
Goutez tous les plaisirs et souffrez tous les maux
Et dites : C'est beaucoup et c'est l'ombre d'un reve

Şi umbra visului înfiripat pe coastele Eladei s-a stins noaptea tîrziu, între pereţii albi ai ospiciului de la Saint-Mande.

Papadiamantopoulos moare, Jean Moreas însă va trăi. Şi va trăi, fiindcă nu-mi închipui ca cineva dintre contimporani, oricît de mari ar fi ei, să aibă curajul onoarei de a umple golul pe care anii îl vor păstra deschis de-a pururi pentru a arăta celor de mai tîrziu ce mare, ce puternic şi ce nobil a fost acest *pelerin pasionat* ale cărui *Cantilene* şi *Stanţe* se ridicau de pe *Systole* coastelor africane şi coborau în patul fatalului Aulis, în care Ifigenia lui Euripide trebuia să fie sacrificată zeilor, pentru ca vînturile favorabile să pornească din nou corăbiile greceşti spre Troia.

Grec de origină, Jean Moreas rămîne totuşi unul dintre cei mai de seamă reprezentanţi ai spiritului francez în poezia nouă.

Venit de tînăr la Paris pentru a urma cursurile Facultăţii de drept, Moreas îşi schimbă colecţia de coduri

civile şi penale pe volumul lui Baudelaire. Din clipa aceea Franţa număra un poet maj mult. Mallarme îl îmbrăţişează cu dragoste, Verlaine îl aşează la dreapta sa, falanga celor tineri îl proclamă ca şef şi Moreas — descendentul unei familii de războinici — porneşte furtunos lupta contra vechilor formule de artă al oăror crepuscul sîngeros păta, cu ultimele lui priviri, cupolele Academiei şi Panteonului.

In anul 1886, ziarul *Figaro* publică manifestul în care Moreas expunea estetica şcoalei simboliste.

Literatura franceză însă număra pe vremea aceea atîţi întîrziaţi şi atîţi nedumeriţi, încît manifestul lui Moreas provocă o adevărată furtună în rîndurile celor pentru care un singur *pahar de apă* ar fi fost poate prea mult.

Victoria era însă asigurată. însufleţite de farmecul noilor dogme, sufletele celor tineri se alipeau de cei care porniseră spre orizonturile largi ale enormului semn de întrebare ce plutea dincolo de înţelesul meschinului vizual.

Era pe vremea cînd idolii falşi se prăbuşeau prin mediocritatea criminală a propriilor lor peştişori. Şi iconoclaştii se înmulţeau... şi idolii noi învestmîntaţi în purpura glorioasă a zilelor de mîine urcau majestuoşi piedestalele rămase goale.

In anul 1891, Moreas împreună cu Raymond de la Thailhede, Maurice du Plessys, Ernest Raynaud şi Charles Maurras fondează aşa-zisa *şcoală romană.*

Cu timpul însă, Moreas părăseşte versul liber pentru care luptase în primii ani ai activităţii sale poetice şi în care scrisese *Le Pelerin passionne,* volumul care avea să-1 consacre în literatura franceză.

Pentru cei care consacrările nu au valoare decît atunci cînd vin din partea altor consacraţi de mai înainte, vom reproduce aici cîteva din părerile celor mai autorizaţi contimporani ai săi.

Anatole France scria : „însufleţit de vechile romane cavalereşti, Jean Moreas pare a nu voi să cunoască zeii anticei Elade decît sub formele în care se reîntrupară Pe malurile Senei sau ale Loarei, în timpul Pleiadei.

Moreas este una din cele şapte stele ale noii Pleiade. Eu unul îl consider drept un Pierre Ronsard al simbolismului."

Emile Faguet adaugă : „Forma versurilor lui Moreas este admirabilă şi de o curăţenie absolut clasică, trădează gustul imaginilor juste şi darul de a le găsi fără nici un efort. Ea este manifestaţia unei *inimi poetice,* poate cea mai extraordinară din cele ce ne-au fost dat să cunoaştem de un şir de ani încoace".

Şi acum, după ce şi unii şi alţii cred că am, căzut de acord asupra valorii literare a celui dispărut, fie-ne permis a spune că golul lăsat de Moreas va rămîne de-a pururi deschis ! Poezia lui înseamnă un moment suprem în literatura contemporană, un moment după care trebuie să urmeze nu dezlănţuirea unei furtuni groaznice sau liniştea deplină a imaculatului scris.

Furtuna a trecut... Seninul domneşte...

Dar, vai !... Moreas ca şi alţi mulţi a îndrăgit pe cei morţi şi a coborît treptele de granit spre Cîmpiile Elizee, prin care corbii nu croncănesc şi poeţii culeg ce-au semănat pe mult brăzdatul pămînt al celorlalte cîmpii.

Les morts m'ecoutent seuls, j'habite les tombeaux
Jusqu'au bout je serai l'ennemi de moi-meme
Ma gloire est aux ingrats, mon grain est aux corbeaux
Sans recolter jamais, je laboure et je seme.

Je ne me plaidrai pas. Qu'importe l'Aquilon
L'opprobe et le mepris, la face de Vinjure
Puisque quand je le touche, 6 lyre d'Apolon
Tu sonnes chaque fois plus savante et plus pure

JULES RENARD

Academia Goncourt este în doliu : cei zece au pierdut pe autorul celebrului *Poil de Carotte*

Celor care nu cunosc în întregime opera lui Jules Renard, nu le voi cere decît un singur lucru : să-şi amintească pe Suzanne Despre în rolul băieţaşului ou părul roşcat pe care Jules Renard 1-a botezat „Poil de Carotte". Dacă mai cunosc şi altceva, atît mai bine ; dacă nu, piesa aceasta şi mai ales romanul cu acelaşi nume sunt suficiente pentru a caracteriza în mod definitiv personalitatea artistică a unuia din cele mai puternice talente ale acestei proteice literaturi franceze.

Cu Jules Renard dispare nu un literat de seamă, dar ceva mai mult. Cu Jules Renard dispare scriitorul unic care adusese în literatura ţărei sale floarea rară pe care n-o întîlneşti în orice grădină şi pe care n-o poţi culege decît de la anume înălţimi, pînă unde nu le este dat decît la foarte puţini inşi să se urce.

Jules Renard creează distrugînd. Fraza sa este scurtă, solidă, definitivă. Ea exprimă în cîteva cuvinte atîtea lucruri văzute, dar mai ales simţite, încît preciziunea şi strictul necesar, cu care Jules Renard îţi comunică impresiile sale, te fac de cele mai multe ori să crezi că într-un detaliu de nimic citeşti rezumatul unei descrieri de cîteva zeci de pagini.

Nimeni pînă azi n-a privit natura în complexitatea ei cu un ochi mai sintetic ca a lui Jules Renard. Descrierile sale sunt adevărate selecţiuni vizuale. Fără să forţeze realitatea, Renard n-a făcut decît să picteze tocmai ceea ce se găseşte sub pretinsa realitate pe care ţi-o dă un îndemănatec meşteşugar al condeiului. Arta lui Re-

nard consistă tocmai în înlăturarea acestui suveran *vino încoa.* Tablourile sale îţi par la început detaliile sau mai bine-zis schiţele, luate în grabă şi adunate pentru a servi drept documente unor anume momente la desăvârşirea marei opere neîncepută încă.

Greşeală enormă !... Schiţele lui Renard sînt tot atît de complecte ca să zicem aşa, ca însăşi operile definitive. Nu încercaţi să le întregiţi, căci mai mult decît a pus Renard în ele nu se poate pune.

Fără un antemergător propriu-zis în literatura franceză şi desigur, fără nici un epigon, Jules Renard va rămîne expresia curată a celui mai îndrăzneţ şi totuşi a celui mai blajin dintre iconoclaşti. Literatura sa sfărîmă toate formulele literare. Ea nesocoteşte construcţia clasică a nuvelei, ocoleşte situaţiile din care se pot scoate efecte şi întronează dispreţul pentru aşa-zisul subiect care se pretează a fi tratat. Şi Jules Renard tratează cu siguranţa omului primitiv natura, pe care, de mii de ani, nenumăratele genuri literare n-au reuşit totuşi s-o schimbe.

Iată ce s-ar putea spune pe scurt despre opera celui mai nou dintre cei zece nemuritori *neoficiali* ai Academiei Goncourt.

Născut la anul 1864 în orăşelul Châlons^sur-Mayenne, Jules Renard moare deci în vîrstă de 46 de ani.

Ca literat debuta prin a scrie versuri în revistele *Zigzag, Le Decadent* şi altele. In anul 1888 publică primul său volum •—• o plachetă de versuri intitulată *Les Roses,* care astăzi nu se mai găseşte. Adevăratele sale succese literare însă datează din anul 1890, cînd o bună parte din marii literaţi de azi ai Franţei se grupau în jurul lui Alfred Vallette care fonda *Mercure de France.* In acelaşi an Jules Renard publica *Sourires pinces.* Urmară apoi următoarele volume : *Crime de village, L'Ecornifleur,* care este un fel de roman, *Coquecigrues, Deux fables sans morale, La lanterne sourde, Poil de Carotte, Le vigneron dans sa vigne* etc.

în 1897 i se reprezintă piesa *Le plaisir de rompre* pe care mai tîrziu Comedia Franceză o înscrie în repertoriul ei. *Poil de Carotte,* capo-de-opera sa, se reprezintă de către Antoine în anul 1900, iar *L'Invite* în anul 1906 pe scena Teatrului Renaissance. Ultima sa piesă *La Bigote* a fost jucată la Odeon, acum un an, iar o altă piesă în trei acte *L'Entete* a rămas nesfîrşită.

Jules Renard era primarul oraşului Chitry-les-Mines încă din anul 1904 cînd începu să se manifeste şi în politică, susţinînd partidul radical.

în anul 1900 a fost făcut cavaler al Legiunii de onoare, iar la 31 octombrie 1907 membru al Academiei Goncourt în locul lui Huysmans.

•

Pentru ca cititorii noştri să-şi poată face o idee exactă de valoarea sa literară vom traduce cîteva pasajii din admirabilele sale *Histoires naturelles* care, pînă la un punct oarecare, caracterizează, mai bine ca orcare alt volum al său, felul în care Jules Renard înţelegea să-şi exteriorizeze gîndirile şi senzaţiile sale vizuale. Descrierile de mai jos, deşi diferite, sunt incontestabil trei dintre cele mai definitive schiţe asupr? cărora, după cum am spus mai sus, nu se mai poate reveni. în ele se oglindeşte întregul geniu al celui dispărut.

„FAUNUL

Căsătoria lui are loc cu siguranţă astăzi.

Dealtfel, căsătoria aceasta era aranjată pentru ziua de ieri. îmbrăcat în haine de gală, el era gata. Nu-şi aştepta decît logodnica. Ea însă n-a venit. Şi totuşi ea nu poate să întîrzie prea mult;..

încîntat, el se plimbă dîndu-şi aere de prinţ indian şi poartă cu sine toate bogatele cadouri de nuntă. Dragostea dă colorilor sale mai multă strălucire, iar moţul îi tremură ca o liră.

Logodnica însă nu soseşte.

Se urcă pe acoperiş şi priveşte spre soare, zvîrlind în aer strigătul său demonic :

— Leon !... Leon !...

Aşa îşi cheamă el logodnica.

Nu vede însă pe nimeni venind şi nimeni nu-i răspunde. Păsările din curte, obişnuite cu strigătul său, nici nu ridică măcar capul. Au ostenit şi ele admirînau-1. Şi el se coboară din nou în curte şi aşa-i de sigur de frumuseţea lui că nici nu e capabil să le poarte ură.

Căsătoria sa va avea loc desigur mîine.

Neştiind însă ce să facă tot restul zilei, el se îndreaptă spre scară şi urcă treptele cu pasul oficial ca şi cum ar fi urcat treptele unui templu. îşi ridică rochia cu trena încărcată de ochii ce nu s-au săturat s-o privească şi repetă ceremonia nunţei încă o dată.

FURNICILE

Fiecare din ele, seamănă cu cifra 3.
Şi multe mai sunt...
Sunt 33333333333... la inifinit.

O FAMILIE DE ARBORI

Nu-i întîlnesc decît după ce am traversat cîmpia arsă de soare.

Ei nu locuiesc la marginea drumului, din cauza zgomotului. Locuiesc cîmpiile necultivate şi în apropierea izvoarelor cunoscute numai de păsări.

De departe, ei par de nepătruns. Cu cît te apropii Insă, trunchiurile lor se desenează tot mai bine. Ei mă privesc cu multă băgare de seamă. E drept că alături de ei mă pot odihni şi răcori; observ însă cum mă privesc ciudat şi nu se prea încred în mine.

Ei trăiesc în familie, cei mai bătrîni la mijloc, iar cei mai tineri, aceia ale căror frunze abia au început să apară, în jurul lor fără să se depărteze prea mult.

Cînd mor, mor după foarte mult timp, iar pe morţi şi-i păstrează în picioare pînă se prefac în praf.

Asemenea unor orbi, ei se pipăie cu lungile lor ramuri ca şi cum ar voi să se asigure că sunt cu toţi la un loc. Cînd vîntul se încăpăţînează şi pare a voi să-i dezrădăcineze, ei fac gesturi pline de mînie. Intre ei însă nu se ceartă niciodată şi murmurul lor ejste totdeauna de acord.

Simt că adevărata mea familie ar trebui să-mi fie ei ! Ce repede aş uita-o pe cealaltă !... Cu încetul, arborii aceştia m-ar adopta şi pe mine. Pentru a merita aceasta însă, iată ce am învăţat :

Am învăţat ca şi ei să privesc norii ce trec.
Am învăţat să rămîn veşnic pe loc.
Şi aproape, am învăţat să tac."

*

Iată cum înţelegea să scrie Jules Renard. Proza lui poate fi opera unuia dintre cei mai mari poeţi ai Franţei — un poet căruia nu i-a trebuit nici cadenţa strofelor, nici potriveala rimelor şi nici un alt artificiu, ca să se măsoare piept la piept cu atotputernicul convenţionalism literar şi să iasă pe deplin biruitor.

D'ANNUNZIO ŞI MOREAS

In timp ce ilustrul poet italian reclamă cetăţenia literilor franceze cu noua sa piesă de teatru *Martirul sfîntului Sebastian,* un alt poet francez, de origină străină, primeşte, din partea patriei mume, unul din acele cadouri postume, destinate numai celor cari în timpul vieţii au fost „cineva".

Jean Moreas, marele poet francez de origină greacă, care, ca şi d'Annunzio, se expatria din ţara lui pentru a-şi închina Franţei şi literilor ei întreaga sa activitate artistică, va fi în curînd imortalizat în marmoră de către aceia cari, cunoscîndu-1 şi apreciindu-1, voiesc să-i păstreze imaginea de-a pururi vie şi nobilă, aşa după cum descendentul artiştilor-corsari ai Greciei de altă dată şi-a plimbat-o timp de aproape 30 de ani pe bulevardele şi terasele cafenelelor din Cartierul Latin.

în momentele aceste.a deci, de reculegere sufletească şi de supremă pietate părintească, Grecia n-a uitat că unul dintre fii ei, deşi înstrăinat de ani de zile, n-a încetat un singur moment de-a purta cu fală, în mijlocul cetăţei-lumină, numele eroic de atenian, unind astfel gloria antichităţei greceşti cu ultima expresie a civilizaţiei latine.

Şi Grecia şi-a adus aminte de vremurile de demult, de vremurile cînd zeii Olimpului erau tăiaţi în marmură de Pentelic, şi animată de acel sentiment sublim, pe care numai un părinte îl poate avea pentru fiul său, a hotărît ca din acelaşi munte sfinţit o bucată de marmoră albă şi imaculată, ca însăşi inspiraţia celui dispărut, să fie tăiată pentru a servi de imortalizarea figurei celui [care] fiind deopotrivă şi grec şi francez a fost mai presus de toate *un mare artist.*

Un deputat grec a ridicat chestia în parlament şi parlamentul elin a hotărît cu unanimitate de voturi că Jean Moreas, mai mult decît oricare alt artist grec, merită această supremă şi postumă recunoştinţă din partea patriei mume.

Autorul *Pelerinului pasionat* îşi va avea deci în oraşul în care a trăit, a visat şi a scris, statuia sa, asemenea tutulor acelora cari au ilustrat, cu prinosul gîndirilor lor, marea cetate a celei mai fără de asemănare literaturi din lume. Statuia sa va fi însă tăiată din marmora de Pentelic, din mamora munţilor patriei sale, în preajma cărora a văzut lumina zilei şi către care ochii lui zadarnic se îndreptau poate în ultimele momente ale vieţei.

Statuia lui Moreas şi piesa lui d'Annunzio, pe care întîmplarea le-a adus împreună la ordinea zilei, ne probează cu prisosinţă nu numai farmecul seducător al ospitalităţei franceze, dar chiar însuşirea puternică pe care cultul limbei şi literaturei franceze o are asupra spiritelor înrudite cu geniul latin.

Nu ştim dacă d'Annunzio va renunţa pentru totdeauna la patria sa şi dacă primirea triumfală pe care i-au făcut-o parizienii va măguli îndeajuns amorul propriu al suceptibilului artist italian. D'Annunzio are însă un nume ilustru şi de data asta am putea spune că nu D'/\nnunzio a cucerit cetatea luminei, ci Parisul 1-a cucerit pe dînsul.

Cu Moreas însă lucrurile stau cu totul altfel. Poetul grec s-a ridicat prin sine însuşi. Poezia lui Moreas, neînţeleasă şi condamnată în primii ani, a început cu timpul să se impună şi împreună cu toţi ceilalţi apostoli ai noilor formule de artă, Moreas a cucerit rînd pe rînd Parisul, şi Franţa, şi lumea întreagă.

Astăzi marmura de Pentelic imortalizează figura atenianului.

Dar mîine, marmura de Carrara va servi oare la aceeaşi imortalizare a poetului italian ?...

PAUL VERLAINE

Cu prilejul dezvelire! monumentului din Grădina Luxemburg

După 15 ani, Grădina Luxemburg îl revede iarăşi. Noul venit cu care se măreşte numărul oamenilor de marmoră albă, cărora admiratorii le-au hotărît drept locuinţă de veci această grădină sacră a mult zbuciumatului lumeşte Cartier Latin, este acelaşi Paul Verlaine, care acum 15 ani se strecura pentru cea din urmă oară pe sub castanii desfrunziţi, obosit de viaţă şi chinuit de obsesia groaznică a unei „muze verzi".

După 15 ani dar, se face dreptate celui mai de seamă poet al vremurilor noastre — poetul legendar a cărui viaţă zbuciumată făcuse dintr-un suflet de elită un suflet de vagabond straniu, pe care, în ultimul timp, un simplu pat de spital îl îndestula mai mult decît toate peregrinaţiunile lui prin Franţa, Anglia, Belgia şi Olanda.

Adevărul este că o legendă s-a creat în jurul acestui om-enigmă, care dacă nu s-ar fi numit Verlaine, n-ar fi interesat pe nimeni, decît cel mult pe reporterii de fapte diverse ai ziarelor pariziene. După 15 ani însă, legenda a dispărut, iar Verlaine, rămînînd totuşi un personaj legendar, a fost aşezat în fine acolo unde trebuia să i se facă loc cu mult mai înainte.

Statuia lui Verlaine, inaugurată în Grădina Luxemburg, dumineca trecută, în prezenţa celei mai numeroase şi felurite asistenţe de artişti, printre cari ministrul Instrucţiei Publice şi preşedintele Senatului reprezentau în mod oficial guvernul şi parlamentul francez, ne probează cu prisosinţă nu dragostea, ci evlavia pe care generaţia de azi — indiferent de vîrstă, poziţie sau condiţie socială — o are pentru cel dispărut acum 15 ani.

De la musique avânt toute chose...

De la musique encore et toujours
Que ton vers soit la chose envolee
Qu'on sent qui fuit d'une âme en allee
Vers d'autres cieux â d'autres amours.

Que ton vers soit la bonne aventure
Eparse au vent crispe du matin...

Iată ce este versul lui Verlaine, acest poet extraordinar cu sufletul bizar şi naiv în acelaşi timp, care pe vremuri a fost comparat cu Villon de către cei cari nu-şi puteau încă da seama că Verlaine rămîne incomparabil în literatura mondială chiar.

Deşi nu mai era tînăr, Verlaine a continuat totuşi pînă în momentul morţei sale să fie sufletul poeziei tinere. Poeţii tineri l-au aclamat cei dintîi. Numele lui — — această împreunare de sonorităţi misterioase ca şi un ecou îndepărtat ce s-ar stinge într-un crepuscul de iulie — a fost mai întîi şoptit prin cîteva cenacluri literare, iar în urmă pronunţat în gura mare pînă ce Boemul din Cartierul Latin a dispărut pentru a face loc poetului universal.

Opera sa literară este un adevărat bazar de curiozităţi inapreciabile. După *Poemes săturniens, Fetes galantes, La Bonne chanson, Jadis et naguere* şi *Romances-sans paroles,* Verlaine face o adevărată risipă din darurile extraordinare ale unui geniu inegal care de la sublim coboară cu o repeziciune uimitoare pînă la obscur şi trivial, în volumul *Sagesse,* poetul se reculege ca şi un nou convertit ce se pregăteşte să stea de vorbă de acum înainte numai cu Dumnezeu.

Şi lucrul acesta ni-1 spune chiar poetul :

Je ne me souviens plus
que du mal que j'ai fait...
Dans tous le mouvements
bizarres de ma vie

De mes malheurs, selon
le moment et le lieu
Des autres et de moi,
de la route suivie,
Je n'ai rien retenu
que la bonte de Dieu.

în toată opera sa literară însă, Verlaine a rămas acelaşi discipol credincios lui Baudelaire şi Leconte de Lisle, de la care, după propriile sale mărturisiri, învăţase să fie profund, melodios şi mai presus de toate onest, atît în limbă cît şi în ritm.

*

Dacă viaţa lui a fost altfel de cum ar fi trebuit poate să fie viaţa unui mare poet, vina n-a fost nici a lui Verlaine, nici a celor care l-ar fi putut poate îndruma pe cît mai bine.

Sărmanul Lelian însă nu era născut să trăiască viaţa regulată a celor cu socoteli pentru ziua de mîine. El nu se simţea fericit decît atunci cînd respira cu putere nebunia vînturilor ce suflau din cele patru părţi ale lumei de boemi din mijlocul căreia nu s-a putut niciodată dezlipi. Victima unui caracter slab şi impulsiv în acelaşi timp, Verlaine cînta cu frenezia instinctivă a păsărilor pînă ce sărăcia sau boala îl îndreptau iarăşi spre spitalul în care şi-a petrecut aproape jumătate din viaţa sa.

Astăzi însă legenda tristei sale existenţe dispare cu totul în faţa măreţiei marmorei albe, din care figura sa, obosită ca şi în viaţă, apare curată şi eternă ca şi acea a unui păgîn convertit cu preţul unui lung şi dureros martirologiu.

ELOGIUL IMPERFECŢIEI

La cafeneaua unde se adună, după fiecare premieră, cei care se bucură de privilegiul intelectual de a hotărî asupra soartei pieselor şi mai ales asupra performanţei autorilor, se vorbea mai serile trecute, despre „perfecţia" şi „puritatea" unui autor nebănuit încă.

Din fericire, părerile nu erau unanime. Din nefericire însă, din toată această lungă şi pretenţioasă discuţie, eu unul n-am putut culege nici măcar rodul unui smochin uscat. Ceva mai mult chiar — din toţi privilegiaţii intelectuali ce se găseau de faţă, n-am găsit totuşi nici unul care să-mi poată spune, cam cu ce anume ar aduce în artă, aşa-zisa „perfecţie" sau „puritate".

Ca să fiu complet, voi adăuga chiar un detaliu de puţină importanţă. Pentru a se face lumină deplină, s-a pus la contribuţie pînă chiar şi un citat din Jean Moreas care, după trei pahare de absint, se spune că ar fi exclamat : *„în artă nu contează decît perfecţia".*

Pentru a fi artist, dar, nimic mai simplu : caută mai întîi să fii perfect.

Dar pentru numele lui Dumnezeu, ce înseamnă perfecţia ?

Aforismul lui Jean Moreas, repetat în momentele acelea de unul dintre cei mai autorizaţi tălmăcitori ai artei, nu proba nimic absolut, sau dacă vreţi, nu proba decît cel mult că „perfecţia" nu există.

E trist lucru, desigur, să faci elogiul imperfecţiei în artă.

Cînd însă, aşa-zisa perfecţie nu-ţi lasă decît o impresie glacială şi adeseori chiar indiferentă, imperfecţia

intervine atunci fără să fie poftită şi, în ciuda esteţilor cu ochii la... spate, îşi plantează jaloanele pînă unde va trebui mai tîrziu să-şi rotească privirile cei care vor binevoi să-şi mute ochii în faţă.

Afirmaţia pe care o fac nu este nici îndrăzneaţă, nici glumeaţă. Scriitorii cei mari nu sunt preocupaţi în viaţă decît de ideea să fie cît mai imperfecţi posibil. In opera lor, scriitorii cei mari, în loc să se servească de limba pe care o au la îndemînă şi o posed la perfecţie, ei îşi pierd timpul să-şi tortureze stilul şi, punînd limba la noi eontribuţiuni, mutilează formula perfecţiei contimporane, pentru a obţine noi şi nebănuite imagini.

La francezi, Rbnsard, Racine, Baudelaire, Mallarme sunt imperfecţi faţă de Baif, Campistron, Coppee şi Jean Aicard, iar la noi Eminescu şi Macedonski sînt şi mai imperfecţi faţă de... îngăduiţi-mi însă pentru anonimii perfecţi să n-am decît omagii tacite.

E drept însă că în artă există două feluri de imperfecţie. Una este a celor care nici nu contează ca artişti, iar alta a celor care furnizează mediocrităţile perfecte care nu întîrzie să apară totdeauna imediat după marii imperfecţi. Şi dacă nu mă înşel, perfecţia este totdeauna egală cu mediocritatea.

Idealul perfecţiei este de a te mulţumi cu ce ai. Or, mulţumindu-te cu ce ai, rişti ca cu timpul să rămîi fără nimic. Cu alte cuvinte „perfecţia" sărăceşte arta.

Imperfecţia, din contră, caută să adune motive noi, pe care, dacă premergătorii nu reuşesc întotdeauna să şi le aclimatizeze, epigonii, în schimb, le primesc cu braţele deschise şi le mînuiesc cu o adevărată îndemînare de maestru, tocmai din cauză că, odată descoperite de alţii, intră şi ele de drept în patrimoniul perfecţiei şi al mediocrităţii imediate.

Şi fiindcă la începutul discuţiei s-a făcut apel la un citat, fie-mi permis şi mie să aduc unul, dealtfel, tot aşa de inutil.

Gauguin zicea : *„A desena nu înseamnă a desena bine."* Şi mi se pare că Gauguin avea perfectă dreptate, fiindcă mai toţi marii desenatori debutează prin a-şi scandaliza profesorii cu libertatea desenului lor.

Transpuneţi acum expresia „a desena" la celelalte manifestaţiuni ale artei în general şi veţi obţine elogiul imperfecţiei, sau dacă cuvîntul „elogiu" vă înspăimîntă, atenuaţi-1 cu neputinţa de a proba că perfecţia există ca criteriu suveran în clasificarea operelor de artă.

O, nu ! Aşa-zisa perfecţie de azi nu este decît reflexul imperfecţiilor de ieri. Ea nu este decît o formulă scolastică, de la care un artist poate învăţa mult, — este drept —, dar din care nu trebuie să-ţi croieşti haina cotidiană, pentru a nu avea aerul unor figuranţi din *Regele Lear,* expuşi în piaţa Teatrului Naţional, ziua nămiaza mare, sub eticheta : *La adevărata perfecţie a artei dramatice.*

OBSESII CONTEMPORANE : EUGEN LOVINESCU

O privire de oaie şi o atitudine de melc. Şi mic, mic mic — mic dar nu microscopic, fiindcă microscopul îţi dă impresia mărimii. Mic fără nici o exagerare, fără nici o violentare de proporţii, fără nici o deplasare de contur, mic ca un „domn" oarecare, dar nu ca o insectă. întrupează micimea cotidiană în sacou englezesc şi cravată fantezie ; iar nu micimea inexprimabilă. O, nu... Lovinescu se găseşte la egală distanţă între cei doi poli ai infinitului, într-însul totul este exprimabil, limpede pînă la goliciune şi vizibil fără nici o urmă de mister, dar nu şi fără anume secrete. O singură notă discordantă în această armonioasă gamă de calităţi : absenţa totală a realităţii, fie de natură divină, omenească sau chiar infernală.

Nu este propriu-zis un „om", dar e ceea ce se botează un „domn" oarecare. Ar fi putut fi prefect de Suceava sau administrator financiar. Golul personalităţii sale nu se şifonează niciodată. Personaj discret, chiar mai mult decît discret. O, mediocritate nepătată, strălucire imaculată a nulităţii absolute !...

Drept culme, Lovinescu ştie şi gramatica. Nu are ceea ce se numeşte stilul său propriu. Posedă în schimb uşurinţa molipsitoare din manualele de „rezumate" literare — uşurinţă şi unii spun chiar, oarecare moralitate. Ce fără cusur este „Domnul"... Lovinescu !...

Cameleon de profesie, corect ca o pagină copiată de un maestru de caligrafie sau ca un *quadrille* dansat de un maestru de balet, Lovinescu e vecinie la ordinea zilei. Cumpănind lucrurile şi persoanele după importanţa pe care o au în politică, în literatură, la universitate sau în redacţiile diferitelor cotidiane, el reuşeşte să treacă totdeauna drept mai mult decît este şi niciodată mai puţin decît pare a fi.

Ar strînge de gît cu uşurinţă o vrabie şi fără să-şi dea seama, s-ar preta la aceeaşi operaţie sangvină chiar cu un vultur. Inocenţa sa angelică nu capătă nici o nouă înfăţişare, fie că şi-o plimbă prin literatură, fie că şi-o riscă pe catedra universitară, fie că şi-o afişează în primele fotolii ale teatrelor, fie că şi-o expune în vitrina fotografilor... Orice ar face cu nimic nu se poate compromite ; iată un lucru de care este absolut incapabil. Iar dacă întîmplător ar asasina pe cineva, Lovinescu n-ar deveni criminal, decît de dragul mediocrităţii sale personale.

Ah !... fiţi pentru el orice aţi vrea, fiţi profeţi sau bandiţi, prezentaţi-vă acoperiţi de glorie sau de ruşine, Lovinescu vă va privi cu aceeaşi lipsă de interpretaţie vizuală ; cravata de la gît îi va rămîne neschimbată ea şi golul hastic din dosul frunţei şi în faţa voastră nu veţi avea decît aceeaşi veşnică statuie a mo-de-ra-ţi-ei.

Lovinescu e de-o blîndeţe exasperantă. Pe buzele sale nu va înflori niciodată altă expresie decît aceea a... comunului. Oricît vă veţi strădui, nu veţi putea, cu nici un chip, injecta în sertarul creierului nici noi adevăruri recunoscute, nici erezii nepatentate încă. Lovinescu este un borcan închis ermetic. Din el n-ar curge nimic, nici chiar atunci cînd şi l-ar sparge din imprudenţă.

Eterna *sancta simplicitas* trăieşte în el în uniforma adevărului. Monocromă, monotonă, monoformă, ea este mai mult decît impecabilă ; este oficială. Apariţia lui Lovinescu demonstrează necesitatea unui nou semn grafic : punctul de nedumerire.

[INSULA STRANIE...]

Insulă stranie şi enigmatică pe oceanul mort şi cotidian al reclamei ; fund de mare răzvrătit împotriva greutăţii plate care îl apasă... Cine va fi îndrăzneţul care scrutînd adîncurile va încerca să prindă sensul acestor izbucniri de viaţă şi cine va avea tăria să urmărească începutul faptelor în plămădirea lor dureroasă ?

Continentul, o ! îl cunoaştem acest continent pe care bunul-simţ nu va izbuti încă să-1 cucerească, pentru că arlechinadele şi cabotinajul nu l-au dezgustat; am respirat şi noi aerul mucegăit care nu păstra totuşi nimic din cinstea vremilor mai vechi ; am asistat şi noi la răsturnarea normalităţii şi la falsificarea bunelor tradiţii de lealitate ; pe dezorientarea nenorocită a unui public tînăr s-a ridicat gloria proaspătă a unor impostori şi s-a exploatat această situaţie prin complicitatea iresponsabilă a educatorilor oficiali ai gustului. Scara valorilor a fost oarecum inversată ; selecţiunea — pornind de la criterii nejustificate — s-a făcut în dispreţul măsurii juste ; pe timiditatea primilor norociţi s-a altoit imprudenţa celor ce au venit în urmă ; iar ceea ce n-a putut să împlinească superficialitatea, a adăugat îndrăzneala.

Şi am sosit unde suntem astăzi; într-o situaţie pe care nu o poate îngădui toată lumea.

De bună seamă că şcoala aceasta perfidă, la care a fost chemat sufletul nostru, nu a reuşit să pervertească în el tot fondul de bunătate nevăzută şi ignorată.

De bună seamă că în cele mai adînci cute sufleteşti, atîţia vizionari cumpăniţi îşi păstrează entuziasmul lor întreg pentru o artă neprostituată şi autentică.

Şi atunci... *Insula.* Suntem în adevăr insularii dezgustaţi şi răzvrătiţi de larma seacă şi obraznică a celor de pe continent. Stăm nu numai departe de ţărmuri; stăm chiar deasupra apelor cari şi ele au fost turburate în claritatea lor firească. Insulă necunoscută, am apărut în dispreţul oricărei geografii literare pe ale cărei hărţi nu figurăm nici ca posibilitate şi poate chiar împotriva intenţiunilor ei. Nu suntem deci ţinuţi să luăm în seamă nici unul din canoanele acestei geografii.

Ceva mai mult : Ne-am răznit de restul lumii pentru că începusem să [ne] sufocăm în atmosfera aceea falsă şi negustorească. Drumurile vechi, bătute aşa de des de continentalii de care fugim, compromise prin însăşi această împrejurare, nu le mai putem, urma. Vrem să trăim, atunci ne trebuie o nouă formulă de viaţă ; şi vom găsi-o.

Nu urmărim o doctrină a activităţii noastre viitoare. Doctrinele vin la urmă ; ele se desprind din însuşi felul de a lucra al fiecăruia din nou şi sunt determinate de condiţiunile realităţii. Avem însă datoria să ne însemnăm o atitudine.

Nu mai credem în actualele formule şi nici în posibilitatea unei reabilitări a lor.

Înţelegem, prin urmare, să călcăm drumuri neumblate şi să născocim motive noi. Nu ne temem de singularitate, ci o căutăm. Vom fi probabil stîngaci şi grăbiţi; poate. Ne vom repeta sau ne vom contrazice ; da. Dar asta importă prea puţin.

Ne ridicăm pe însăşi necesitatea sufletească de singularizare ; explicăm această nevoie printr-o repulsie pentru nişte forme întinate şi prin ura dispreţuitoare împotriva unor impostori ;

...şi nădăjduim că ura aceasta, fecundă prin cinstea şi entuziasmul nostru, să ridice în noi puteri pe cari poate nu le-am bănuit încă.

POEȚII ŞI REFORMELE

Nu facem o glumă cînd împreunăm aceste două cuvinte, mai ales astăzi cînd prin reforme nu se înțelege decît reformele politice, propuse de Partidul Liberal.

De obicei poeții se țin totdeauna departe de politică, şi cînd e vorba de reforme stau mai totdeauna deoparte, dat fiindcă în literatură, mai ales, purtătorii de cuvinte noi şi de aspirații triumfale sînt socotiți drept farsori şi detracați.

Astăzi însă, vremurile şi noile necesități sociale par a fi încălcat pînă şi domeniile sancrosancte ale artei. Artiştii, visătorii şi cîntăreții neamului nostru par a se fi deşteptat deodată din somnul celor care pînă mai ieri îi înconjura fără nici un interes, şi lirele au început să răsune nu pentru proslăvirea dragostei, nopților cu lună şi locurilor singuratice, dar pentru întronarea în poezie a noilor motive de artă, pe care aezii de mîine le vor găsi nu în iubirea femeilor divinizate, ci în iubirea celor mulți, celor slabi şi celor nevoiaşi.

Chemarea poetului Oreste, publicată de confratele nostru *Viitorul,* este o pildă luminoasă de ceea ce poate simți şi cînta un adevărat poet român astăzi, cînd sufletul întregului românism bate la unison şi cînd înfrățirea supremă îşi fîlfîie aripa profetică pe deasupra suferințelor şi mizeriilor de ieri.

Adevărații noştri poeți nu pot fi decît aceia care cîntă rostul vremurilor pe care le trăiesc!...

POETUL BATRIN

Poeții nu îmbătrînesc niciodată. Amanții muzelor trebuie, după expresia lui Eminescu, să rămînă „vecinie tineri şi ferice" aşa după cum a rămas Alecsandri pînă în momentul morții şi după cum s-au stins cei mai mulți dintre poeții noştri tineri, deşi mai niciodată fericiți.

Aceeaşi impresie o aveam şi noi pînă mai ieri despre dl. Duiliu Zamfirescu.

Cu ocazia solemnității împărțirii premiilor de către Academia Română însă am constatat cu părere de rău că tînărul amant al chitaristei Paula a început să îmbătrânească. E o constatare tristă care ne mîhneşte nespus de mult, mai ales că ne obişnuisem să vedem în poetul Duiliu Zamfirescu nu un academician de... rasă, ci o excepție fericită printre nemuritorii noştri din Calea Victoriei.

Cum însă poezia nu trebuie să îmbătrînească niciodată, şi cum d-1 Duiliu Zamfirescu a început să dea probe că nu mai poate rămîne „veşnic tînăr şi ferice", în mod fatal trebuie să deducem că d-1 Duiliu Zamfirescu a început să renunțe şi la gloria de poet.

Declarația d-sale că un anume volum de versuri trebuieşte premiat, cu atît mai mult cu cît el n-are nici un amestec cu aşa-zisul curent simbolist, constituie desigur expresia celui mai definitiv simptom de bătrînețe în poezie.

Dacă gogorița simbolistă şi-a permis fantazia să înspăimînte pînă şi pe d-1 Duiliu Zamfirescu, desigur că

această gogoriță există cu adevărat în literautra română *și* dacă există, temerea d-lui Zamfirescu devine inutilă, tot atît de inutilă ca și necesitatea unei Academii în progresul intelectual al unei țări.

Ziua de vineri a înregistrat un nou doliu în literatura românească de pînă mai ieri : d-1 Duiliu Zamfirescu a început să îmbătrînească.

LIBRARII ȘI AUTORII

Librarii noștri s-au întrunit într-un congres la Craiova, unde, conform formalităților oricărui congres din țară ca și din străinătate, s-au hotărît să înceapă lupta pentru îmbunătățirea soartei lor și-au avizat la măsurile necesare solidarității profesionale. E pentru prima dată cînd aud că librarii sînt nemulțumiți de soarta lor și mă mir cu atît mai mult cu cît pînă azi librarii își vedeau de afaceri în mod excelent și nu simțeau cîtuși de puțin necesitatea unui congres.

Dar fiindcă librarii se plîng, să-i cred pe cuvînt. Sunt dispus să merg chiar mai departe și dacă este nevoie să se lanseze chiar o listă de subscripție națională pentru venirea în ajutorul acestor victime ale autorilor de cărți.

După cîte am înțeles, din cele dezbătute la congresul de la Craiova, nenorocirea librarilor noștri se trage de la autori. Autorii se îmbogățesc și librarii sărăcesc. Procentul la sută din vînzarea poeziilor și nuvelelor ce se acordă autorilor a adus pe bieții librari la sapă de lemn...

Asta e prea mult...

Eu cred că la Craiova, simpaticii noștri librari au vrut să glumească pe seama reporterilor care trebuiau a doua zi să dea la ziar ceea ce auziseră cu o zi mai înainte discutîndu-se.

Să se pretindă că procentul ce se dă autorilor este prea mare, și acest lucru să-1 spună cine ?... tocmai librarii și editorii din țară ; găsesc pur și simplu o lipsă de omenie, ca să nu zic de bun-simț. Slavă Domnului, avem librari în România pe care îi știm cu toții cum au început și unde au ajuns. Și avem și autori pe care ia-

mai rncape îS f o S d e T U g C ' 8 ' " * O P e r a ' ™

DOUA ANIVERSARI

Una — este drept — a trecut aproape nebăgată in seamă. In schimb pentru alta, se fac din vreme mari pregătiri atit în capitală cît şi în mai multe oraşe din ţară unde, pe lîngă diferitele comitete de iniţiativă, se asociază şi autorităţile.

Prima este aniversarea morţei lui Caragiale, a doua va fi aniversarea morţei lui Eminescu.

Amîndoi scriitorii au fost deopotrivă de mari, pentru a avea dreptul din cînd în cînd la o aniversare măcar dacă nu la ceva mai mult. Dacă una este admiraţia literară pentru un scriitor defunct, şi alta este respectul pentru omul dispărut.

Un confrate de la Iaşi se întrebă mirat pentru ce Societatea Scriitorilor Români, care se agită aşa de mult în vederea aniversarei lui Eminescu, a lăsat să treacă sub tăcere aniversarea morţei lui Caragiale.

N-am putea spune exact care a fost adevărata cauză. Mi-aduc aminte însă că defunctul Caragiale, cînd a fost invitat să facă parte din societate, a răspuns că : ..preferă preşedenţia societăţei chelnărilor" şi n-a intrat în societatea scriitorilor !

Refuzul acesta desigur nu 1-a exclus din literatura română. L-a exclus însă din inima celor care, după moarte, pe lîngă admiraţie i-ar fi închinat şi dragostea lor.

Două aniversări ?... Nu... O aniversare şi un fapt divers !...

EDITORII

Nu cei de ieri şi nici cei din alte ţări, din Occident de exemplu, dar cei de astăzi şi cei de la noi.

E cu totul şi cu totul altceva, dacă scriitorii au sau nu acum, pe căldurile acestea înăbuşitoare, cel puţin un bilet de tren de plăcere ca să răsufle pentru 24 de ore aerul curat de munte sau de mare... In schimb însă casele de editură au palate — şi stăpînii lor au vile la Sinaia sau Predeal şi-şi pot permite oricînd luxul unei şederi îndelungate la Constanţa.

Astăzi scriitorii nu scriu pentru cultivarea limbii şi sufletului românesc — se zbuciumă însă pe frigul grozav al iernii ca şi pe căldurile înăbuşitoare ale verii pentru folosul editorilor.

Un şvarţ „rece" la *Terasă* poate ţine foarte bine locul unui mazagran luat de cutare domn „proprietar" de casă de editură pe terasa unui „casino".

Scriitorii scriu însă şi pe căldura aceasta pentru că şi pe frigul iernii produceau pentru cultura românească banii albi cu care vilegiaturează editorul român.

Atîta tot.

Altădată editorul nu era negustorul de cărţi vechi ajuns librar cu nume pe piaţă, sau tipograful ajuns proprietarul unei vile la Sinaia sau Predeal...

Altădată în locul omului de afaceri „edita" iubitorul de artă, senin şi idealist ca şi cel mai pur dintre scriitori.

Aşa se face că întreaga noastră literatură de azi s-a comercializat — şi aşa se face că, pe cînd scriitorul rămîne să răsufle aerul îmbâcsit al Bucureştiului, editorul lui se plimbă la munte.

Odinioară, „editorul", care nu era negustor, edita din dragoste pentru frumos şi pentru ca să poată trimite pe scriitorul pe care-1 edita în sanatoriul de care avea nevoie sau în spitalul unde trebuia să se caute...

Şi, desigur, e departe vremea aceea, în care V. G. Morţun tipărea pe Eminescu într-o ediţie care, dacă nu era „completă", era totuşi făcută pentru ca să ajute pe un om doborît de boală şi pe scriitorul de pe urma căruia astăzi, cînd nu mai este, cîştigă negustorul...

E drumul lung şi prăfuit. Deasupra, cerul încărcat îşi prăvăleşte norii ca nişte prapuri de doliu, prin care se străvede toarta cuielor de aur, ce par a ţintui un mausoleu închis pe veci.

în noaptea aceasta golul văzduhului pare enorm, iar din freamătul frunzelor, torturate de căldură, se desprind şoaptele unor suflete plutitoare în nemărginit, care se strigă şi se cunosc de mult.

în noaptea aceasta mă gîndesc la tine, călătorule grăbit, plecat prea de timpuriu, prieten al scurtelor clipe trăite laolaltă, mă gîndesc la lumea pe care ai îndrăgit-o, la lumea viselor şi idealurilor noastre.

Mîndru şi doritor de lumină, te-ai desprins dintre cei care te iubeau, în căutarea unui cer mai senin, a unor frunze mai verzi, a unor oîntece mai eterne.

Dacă în nemărginirea albastră, în care ai intrat, sînt flori şi ape limpezi, dacă cerul este în veci de peruzel», sufletul tău însetat de frumos nu va înceta să cînte. Şi atunci vei regăsi căsuţa de la ţară, cu florile pe care le iubeai, cu păsările *Din lumea celor care nu cuvîntă,* vei găsi toate motivele de care ţi-a vibrat simţirea, iar tîrziu, în nopţile umezi, cînd vei auzi tremurarea unor aripi, să ştii, călătorule timpuriu, că e amintirea noastră înaripată a celor care am rămas, amintirea etemă ce-o vom păstra celui mai drag dintre prietenii noştri şi celui mai grăbit călător, plecat în căutarea frumosului etern...

Scriitorii noştri nu se uită la căldură, sau mai bine-zis singura căldură de care cu adevărat se cred datori să ţină seama este numai căldura focului lor sacru.

Aşa se face că astăzi, în plină lună a lui Cuptor, cînd burghezul care se respectă stă în casă cu „perdelele lăsate" (dar nu la o masă de brad ca Eminescu) şi cu şpriţul rece la îndemînă, Societatea scriitorilor români dă serbări populare la Cişmigiu, serbări în care, pe lîngă arsenalul diferitelor distracţii obişnuite, publicul va avea rara ocazie să asculte şi citiri alese din scriitorii noştri clasici sau chiar din cei din viaţă.

în străinătate asemenea citiri se fac mai întotdeauna cînd se dau serbări în profitul unor alte bresle profesioniste decît aceea a literaţilor. La noi însă aşa ceva se întîmplă pentru prima oară.

Scriitorii noştri vor să ridice întrucîtva nivelul, ca să nu zicem moralul, acestor serbări aşa-zise „populare" şi pe lîngă distracţiile obişnuite, distracţii pe care dealtfel le putem întîlni în orice bîlci din ţară, să dea marelui şi feluritului public care va vizita grădina Cişmigiului şi ceva hrană intelectuală.

Ne place să credem, dar, că publicul nostru va aprecia după cum se cuvine această nobilă iniţiativă a scriitorilor români şi vor popula cît mai mult grădina Cişmigiului, unde vor asista la o adevărată serbare populară

şi națională în acelaşi timp — sărbătorirea unor date din literatura română — ducînd cu ei amintirea plăcută a unor momente rare şi mulțumirea sufletească de a fi contribuit şi ei cu ceva la comemorarea morții marelui Eminescu, pe care, dacă nu l-au citit încă, îl vor asculta prin gura altora, în grădina Cişmigiului.

De obicei sezonul cărților noi este toamna.

De data asta însă, evenimentele zilei sunt de aşa natură, că tiparul îmbrățişează cu mult mai mult entuziasm o sută de ediții speciale dintr-un cotidian oarecare, decît o singură carte nouă.

Niciodată n-am fost mai săraci de cărți noi ca în toamna aceasta. Străinătatea nu ne mai trimite nimic din cauza războiului, iar scriitorii noştri, prudenți ca întotdeauna, nu se aventurează să publice cărți noi, pentru cititorii care nu mai caută noutăți decît la rubrica „Ultima oră".

Vitrinele librăriilor au ajuns într-o stare de plîns — nişte adevărate muzee de antichități. Ți-este mai mare jalea să te opreşti la geam. Anticarii de pe cheiul Dîmboviței parcă ar fi mai bine asortați.

Totuşi o excepție s-a produs. Să nu vorbim însă într-un ceas rău... Excepția, deşi apare în toamna anului 1914, poartă pe copertă data anului 1915. Dar toate lucrurile îşi au explicația lor. Este un volum de critică literară, în care se dă o deosebită atenție literaturii noi, sau cum o mai numesc unii, literatura pentru mai tîrziu. De ce atunci critica ar rămîne mai prejos ?... 1915 sau 1914. *Criticile literare* ale domnului Ion Trivale formează, pînă în prezent, singura excepție posibilă în sterilitatea tipografică din toamna aceasta. E o lucrare de o necontestată valoare literară, cu atît mai indicată să apară în toamna aceasta, cu tot actul ei de naştere al

anului viitor, cu cît producţia propriu-zisă literară n-a ieşit încă din eclipsa ei totală.

Dar cum rubrica noastră nu ne îngăduie luxul unor recenzii literare, ne mulţumim deocamdată să menţionăm excepţia şi să salutăm apariţia primei „cărţi noi" din toamna aceasta.

ARTA ŞI RĂZBOIUL

Una din primele consecinţe ale războiului actual — deşi complect inutilă — a fost o generală revizuire a operelor artistice de origine germană, atît în Franţa cît şi în Anglia.

La Paris ca şi la Londra s-a hotărît ca toată muzica lui Wagner să fie exclusă de pe scena teatrelor. Tablourile maeştrilor germani au fost coborîte de pe pereţii muzeelor, iar Goethe, Schiller şi alţi autori clasici au fost scoşi din diferitele tratate didactice.

A fost desigur o răzbunare a momentului, de care astăzi, atît francezii cît şi englezii trebuie să zîmbească. A fost o copilărie motivată de impresia neaşteptată provocată de năvala germană în Belgia. Impresie care astăzi poate fi contrabalansată prin alte măsuri decît aceea a expulzărei operilor de artă.

In schimb trebuie să recunoaştem că de data asta, cel puţin, germanii au fost mai maturi la gîndire.

Teatrele Berlinului au continuat să joace pe autorii francezi, iar Teatrul Naţional din capitala imperiului a păstrat mai departe, în foyer-ul lui, statuia lui Moliere, care numai german nu poate fi considerat.

De asemenea toate pînzele lui Watteau, Claude Lorrain, Gainsborough, Whistler şi alţi mari maeştri francezi şi englezi au continuat să locuiască aceleaşi camere de muzeu, înconjurate de acelaşi respect şi de aceeaşi admiraţie germană ca şi mai înainte de război.

Din faptul acesta, germanii şi-au făcut un punct de sprijin contra celor care îi acuză de barbarii. Şi trebuie

să recunoaştem că au avut dreptate. Războiul este una şi arta este alta.

Wagner nu este cu nimic vinovat de actualul război. Şi afară de aceasta, cum s-ar putea concepe marea operă de la Paris, fără un *Parsijal,* fără o *Walkyrie* şi aşa mai departe ?...

Ura francezilor contra artei germane nu va ţine însă decît foarte scurt timp. Toată lumea va înţelege că enervările momentului nu trăiesc decît momente numărate şi că mersul artei este mult mai victorios decît cea mai victorioasă armată...

POEZIA EROICA

Poezia eroică ne surîde din cutele drapelelor desfăşurate în vederea altor avînturi decît ale paşilor cadenţaţi, instruiţi numai pentru paradă.

Poezia eroică se trezeşte deşteptată în mod brusc de un zgomot banal, — o simplă imprudenţă diplomatică. Ea renaşte dintr-o necesitate sufletească, pînă mai ieri, exilată în cuprinsul destul de strimt, dealtfel, al celor cîteva antologii pentru uzul elevilor cari luau primul contact cu literatura propriu-zişă. Or, această necesitate — trebuie s-o recunoaştem — avea cele mai puţine şanse de actualitate. Civilizaţia ultimelor decenii, cel puţin, ne dăduse cele mai formale asigurări în privinţa asta.

9 Poezia însă pare a nu fi tocmai o manifestaţie intelectuală şi cu atît mai mult poezia eroică. Iconografia, dealtfel, ne-o probează îndeajuns.

Poezia este totdeauna reprezentată printr-o femeie frumoasă dar microcefală. Ochii îi sunt sau mari şi rotunzi ca banul, sau scobiţi după conturul unei coaje de migdală. Buzele rumene contrastează cu obrajii palizi. Părul îi acopere cu insistenţă fruntea ca şi cum ar voi să-i motiveze absenţa. In schimb sînii îi sînt întotdeauna bombaţi ca două mere de aur din grădina Hesperidelor, iar braţele, sau mai bine-zis degetele fine şi delicat cizelate, sînt tot atît de eterice ca şi corzile invizibile ale unui prototip de harfă, cu care poezia se prezintă totdeauna din teancul colecţiilor de estampe din toate timpurile.

Să nu ne mire dar faptul că poezia eroică îşi ia seama Şi, întorcîndu-se dintr-un voiaj mai lung decît un voiaj

de nuntă, ne zîmbeşte graţios ca o femeie fardată ce-şi răscumpără vîrstă înaintată prin valoarea necontestată a unui dinte de aur ce-i străluceşte profetic în ieslele buzelor sale profane.

Dar Bethleemul este în sărbătoare !...

S-a născut copilul pe care atotputernicii lumei nu-1 aşteptau şi nici nu-1 bănuiau.

Deschideţi dar porţile staulului... Deschideţi-le să intre lumina stelelor şi darurile bogate ale celor trei crai de la răsărit...

Aşa se petrecea însă acum una mie nouă sute cinsprezece ani. Astăzi se deschid alte porţi. Astăzi se deschid vechile antologii şi se fac semne la colţul filelor în care versurile împrumută colorile tricolorului desfăşurat şi sunetul goarnelor de aramă sau al tunurilor de oţel.

Poezia eroică se ridică triumfătoare şi se scutură de dispreţul cu care o împroşcase un secol întreg de evoluţie literară. Ea îşi lasă deoparte tovarăşele rătăcite prin parcurile sentimentale în care inevitabilul lac nu mai serveşte decît ca subiect de nedumerire al lunei pline, tot atît de inutile ca şi el.

Poezia eroică îşi recapitulează în grabă lecţia pe care n-are s-o înveţe, dar are s-o predea celor care o aşteaptă nerăbdători ca şi cum n-ar fi cunoscut-o niciodată şi, strecurîndu-se nevăzută printre potourile de frontieră, împarte fiecăruia ceea ce ştie că numai un singur popor poate accepta.

Peste Rin strigă :

„Die Wacht am Rhein !..."

Dincolo de Vosges, îndeamnă :

„Allons enfants de la Patrie..."

Şi poate — cine ştie — timpul nu este prea îndepărtat cînd, abătîndu-se între Dunăre şi Carpaţi, va sfătui :

„Deşteaptă-te, române..."

Şi aşa mai departe, poezia eroică găseşte în împrejurările de faţă ocazia binevenită pentru a se răzbuna de toate mizeriile, pe care, la un moment dat, creierul s-a crezut îndreptăţit să le facă inimei.

Sărmană inimă, din care ai izvorît şi tu barbar naiv *Die Wacht am Rhein* şi tu sălbatecă înfometată de libertate *Marseillaise* şi tu vecinicule resemnat *Deşteaptă-te, române...*

Sărmană inimă, simbol nefericit al unui joc de cărţi savant, în care creierul nu te-a scos pînă azi niciodată cu *atout* '.

A fost de-ajuns însă o singură greşeală (cărţile, pe semne, nu fuseseră bine măsluite) şi jocul a început cu mai multă patimă dar şi cu mai puţină şiretenie. Inima ieşise iarăşi *atout* şi poezia eroică cîştiga din nou partida !...

Parcă-1 văd pe autorul lui *Die Wacht am Rhein* aşa cum mi-a rămas în minte dintr-o lectură de demult. Un funcţionar pipernicit de sărăcie şi de muncă stă la birou, cu un teanc de registre înainte şi cu ochii pironiţi în tavan. Din cînd în cînd, se apleacă spre o hîrtie cu însemnări cabalistice şi mai mult pe furiş, adaogă cîte un rînd nou de gotice...

— Hei, Becker, unde este partida lui Mayer!...

Subalternul sare de pe scaun ca acul din somn. Cine o fi Mayer ăsta, de care parcă nu mai auzise pînă atunci...

Sărmanul Becker... el era ocupat să scrie *Die Wacht am Rhein.*

Şi 1-a scris... L-a publicat şi a doua zi Prusia întreagă 1-a ştiut pe dinafară. Autorii muzicali s-au grăbit să-i găsească şi o melodie şi în graba lor i-au găsit două deodată. Dar ce folos!... Poezia lui Becker n-a avut parte de melodia căutată. Muzica ei nu este strigătul de alarmă al *Marseillaisei.* Muzica ei nu-i decît un acord cinstit de rugăciune, mîngîiere şi încurajare. Muzica ei nu este agresivă, nu este ceea ce ar fi trebuit să fie sau ceea ce a ştiut să fie *Marseillaisa.* Şi autorul ei n-a mai scris de-atunci nici un vers... Autorul poeziei *Die Wacht am Rhein* nu era... poet !...

Cîţiva ani mai nainte, Rouget de Lisle, căpitan în garnizoana Strasbourg, în urma invitaţiei domnului de Dietrich, primarul oraşului se hotărî să dea armatei de Rin un cîntec de război. Căpitanul francez era şi poet şi muzicant.

In Alsacia însă, cîntecul său nu plăcu. A trebuit să fie cîntat într-o seară, la un banchet militar din Marsilia pentru ca să se poată naşte adevărata *Marseillaise.* Dusă la Paris de către trupele din sud, ea fuse decretată *Imn Naţional* şi, am putea adăoga încă, stimulent al victoriilor viitoare. Trei luni mai tîrziu, un general scria guvernului : „Trimiteţi-mi o mie de soldaţi şi un singur exemplar din *Marseillaise* şi vă garantez victoria".

De atunci şi pînă azi, cu o scurtă excepţie sub al doilea Imperiu, *Marseillaise* n-a încetat o singură clipă să repete :

„Amouf sacre, de la Patrie
Conduits, soutiens nos bras vengeurs,
Liberte, liberte, cherie.
Combats avec tes defenseurs !..."

Şi ea reprezintă, pînă azi cel puţin, întruparea desăvîrşită a poeziei eroice.

*

In lipsa unor amintiri mai îndepărtate sau a unor enciclopedii mai complexe, regret că nu pot da nici un amănunt asupra bătrînului nostru îndemn la redeşteptarea naţională.

Deşteaptă-te romane ne vine de peste Carpaţi, de unde dealtfel, ne vine aproape întreaga noastră poezie eroică, de acolo de unde, pe lîngă glasul de îmbărbătare al Tyrteilor noştri, se mai strecoară şi slabul ecou al deznădejdei celor care, neputînd ţine în mînă o liră, apucă din timp în timp securea sau torţa incendiară.

Poezia lui Andrei Mureşanu nu-i decît preludiul poeziei noastre eroice. în avîntul inspiraţiei lor, Avram Iancu sau Horia, Cloşca şi Crişan, deşi n-au fost poeţi, ne-au lăsat versuri mai eroice dacă nu mai frumoase decît ale lui Mureşanu. La noi, adevărata poezie eroică abia acum se plămăduieşte în umbră. După *La arme* a mult regretatului St. O. Iosif şi cele cîteva puternice semnale pentru ziua de mîine ale lui Octavian Goga, va urma desigur ceea ce pînă azi nimeni nu bănuieşte încă.

Poezia eroică, poezia condiţionată de pulsaţiile inimei, abia acum ne surîde şi nouă. Poezia de la 1877 n-a fost decît repetiţia generală a avîntului de mai tîrziu. Vultanii şi şoimanii lui Vasile Alecsandri îşi vor lua zborul spre munţii lor de origină, iar cîntăreţii tineri, privind pe urmele celor ce-i va îndemna „zburaţi şi voi" vor lăsa de-o parte tot bagajul lor literar de pînă atunci. Vor închide prin sertare toate aromatele Orientului şi rafinamentele Apusului, vor părăsi pentru un timp oarecare toate buclele de păr blond şi întreaga colecţie de ochi albaştri, negri sau căprui, vor înăbuşi cu o batistă parfumată toată gama accentelor minore prin care suferă manechinele de ambe sexe, şi lăsînd creierul să se odihnească, îşi vor îndrepta faima spre inimă pentru a-i număra bătăile.

Şi fără ca nimeni să bănuiască, poezia noastră eroică va naşte superbă şi poate chiar definitivă, din zăngănitul armelor, produs la timp de un lapsus al civilizaţiei noastre, lapsus regretabil pînă la un punct, dar necesar existenţei şi progresului aceleiaşi civilizaţii, chiar de la acel punct înainte...

*

Poezia eroică ?...

Iat-o : Poezia accidentelor sîngeroase şi neprevăzute, poezia disonanţelor necesare tocmai pentru valorificarea prea definitivelor armonii, poezia care nu urmează evoluţia, poezia care se prezintă şchiopătînd ca şi legendarul ei Tyrteu, poezia în fine, care hibernează ca şi urşii polari, ani de zile, secole întregi chiar, şi care într-o bună dimineaţă, o auzi ridicîndu-şi glasul ca şi Cocoşul care nu cîntă decît atunci cînd trebuie şi anume cînd se ivesc zorile... unor vremuri mai noi.

60 DE ANI DE LA MOARTEA LUI GERARD DE NERVAL

Un înamorat al Orientului. Orientul de atunci şi Orientul de azi. Crepusculul unei faime istorice.

La 25 ianuarie s-au împlinit 60 de ani (cum trece vremea !...) de la moartea lui Gerard Nerval, un scriitor pe care ai săi l-au uitat de mult, dar pe care actualitatea îl dezgroapă după o jumătate de secol şi mai bine şi-1 aşează la masa în jurul cărei benchetuiesc cei care nu mai aşteaptă pe nimeni să vină... Adevărul este că Gerard de Nerval apare azi mai de actualitate decît oricînd, mai de actualitate chiar decît ultimii săi ani de viaţă, cînd nu mai trăia prin sine, ci numai prin legenda creată în jurul său. Zigzagurile timpului însă îşi permit adeseori fantezii pe care contimporanii nu şi le pot explica totdeauna cu aceeaşi uşurinţă cu care dau bunioară uitării pe cei care n-au năzuit niciodată la nemurire... Or, Gerard de Nerval era unul dintre aceştia. El a fost poate singurul scriitor mare al unei generaţii apuse, care nu s-a gîndit niciodată că cele scrise de el vor avea cîndva darul să-1 dezgroape din uitarea vinovată în care ai săi avuseseră grijă să-1 îngroape încă de pe vremea cînd se găsea în viaţă. înmormîntările acestea sunt mai practice şi mai puţin costisitoare. în schimb, simplicitatea ceremonialului de atunci îşi găseşte o largă compensare în fastul reînvierei de azi.

Cine este însă Gerard de Nerval ?

Este un scriitor de care antologiile vorbesc puţin şi a cărui operă trebuie căutată prin rafturile prăfuite ale anticarilor. Este scriitorul de care se spune că a trăit jumătate nebun şi a cărei moarte a servit subiect atîtor confraţi lipsiţi de imaginaţie şi poate chiar de talent. Este necunoscutul sinistru găsit într-o dimineaţă de iarnă spînzurat de un felinar la poarta unei case din strada Vielle Lanterne, scriitorul care reuşise să înduioşeze cîţiva prieteni, scriitori şi ei, dar care n-avuseseră norocul să intereseze pe nici unul din cetitorii timpului său, cu toate că scrisese şi versuri şi proză şi mai ales cu toate că dăduse asupra Orientului cele mai formidabile pagini din literatura mondială.

Dacă mai este nevoie, vom adăuga că Gerard de Nerval este împreună cu Charles Baudelaire semănătorul acelor grăunţe miraculoase din care avea să crească mai tîrziu recolta aşa-zisei „şcoli simbolice", că este primul traducător în limba franceză al lui *Faust,* că este singurul contimporan al lui Goethe căruia olimpianul de la Weimar i-a scris : „Je ne suiş jamais si bien compris, qu'en vous lisant", că a fost cel mai bun prieten la Paris al marelui Heinrich Heine şi că astăzi, după o jumătate de secol şi mai bine, mahomedanii, cari ştiu franţuzeşte, cînd îi citesc *Le voyage en Orient,* aşa-zisele *Nuits du Ramazzan* sau *L'Histoire de Balkis, reine du matin et du Soliman prince des genies,* exclamă : „Pierre Loti este copilul lui... Gerard de Nerval !..."

Iată pentru ce, după 60 de ani, Gerard de Nerval este mai de actualitate decît toate paginile care se scriu astăzi despre Constatinopolul spre care sînt aţintite şi privirile şi tunurile flotei anglo-franceze.

Dar cîte nu se schimbă în 60 de ani!...-Ca să ne servim tot de un vers al lui Gerard de Nerval, vom spune că şi lucrurile şi oamenii se schimbă la fel, fiindcă din fiecare zid se desprinde o privire care te spionează şi în fiecare fiinţă obscură locuieşte un Dumnezeu ascuns.

Acelaşi Dumnezeu ascuns pare a fi locuit şi în Imperiul semilunei, al cărui aspect exterior Gerard de Nerval 1-a descris ca un adevărat maestru revelator, pe vremea cînd contimporanii săi confundau realitatea lumei mahomedane cu decorul exotic din O *mie şi una de nopţi.*

Astăzi însă conaţionalii lui Gerard de Nerval cînd îi recitesc paginile asupra Orientului (cîţi vor fi oare aceştia ?...) şi cînd asistă la desfăşurarea celei mai semnificative tragedii pe care numai sufletul unui Pierre Loti o

poate suporta, astăzi abia,.cei cari nu s-au pătruns, la timp, de simbolul unui sonet obscur pierdut într-un volum neglijat de antologii, vor înțelege ce înseamnă să clădești castele de nisip, să strîngi în brațe cadavre cu obrajii împurpurați cu *rouge de theătre* și' dintr-o farsă de prost-gust să faci cel mai înălțător imn în cinstea celui mai mincinos miragiu ce a plutit vreodată în zarea Orientului plin de soare, de lene, de fanatism și de nerecunoștința.

Dar cum toate acestea sînt de natură eminamente umană și cum istoria ne spune că omenirea își trage originea din Orient, de unde apoi s-a scurs spre Occident urriîînd pe pămînt același drum pe care soarele îl urmează pe cer, și cum, în toate aceste ipostaze ale unui popor ajuns la vîrstă saturației de sine însuși, nu vedem decît eventuala icoană a tuturor popoarelor ce vor coborî în abisul deschis pe vremuri de o Tebă, un Babilon, un Ninive, o Troie și așa mâi departe, cum „totul*' de azi nu-i decît un fragment•-insignifiant din „totul" de ieri, tragedia care se desfășoară azi în fața intrărei Dardanelelor, ca un epilog tragic al poemei admirativă din *Voiajul in Orient* al lui Gerard de Nerval, nu-i decît urmarea firească a acelui drum spre apus, spre care ne îndreaptă inconștientul pe toți deopotrivă.

Și iată cum după 60 de ani de lă moartea unui înamorat de Orient, orientalii protestează cu' aceleași glasuri sonore de guri de tun, contra prietenilor de altădată, pe care vremea nu le mai poate păstra și vîrs'ta popoarelor nu le mai poate îngădui.

Și totuși dacă la Constantinopol se va mai găsi astăzi vreun cărturar modern care să păstreze printre multele sale volume de studiu și cîteva pagini din Gerard de Nerval, apoi acela, de bună seamă, va fi singurul mahomedan care, amintindu-și de spânzuratul de acum 60 de ani, va grăi înțelepțește, așa cum acrie la Coran că: „adevăratul Orient a fost cel de atunci și că soarele de azi nu-i decît privirea stinsă și rugătoare cu care crepusculul rinei faime istorice concurează crepusculului unei zile de doliu..." '

POEZIA' '

Poezia este titlul unei reviste noi, al cărei coprins, ca de obicei, nu corespunde cîtuși de puțin titlului și ai cărei colaboratori, luați individual, reprezintă personalități de seamă, dar strînși la un loc nu fac decît un mozaic grotesc de pete multicolore, rombice, octogonale sau orale pe un fond sugrumat de aur mat, care în cazul acesta ar reprezenta adevărata poezie.

Cum rubrica noastră nu este o rubrică literară, ci pur și simplu una,de impresii, și cum impresiile variază de la om la om, adică se balansează între fals și aproximativ, nu vom insista aci decît asupra acelei părți din coprinsul revistei, care ne pare cu totul în contradicție cu realitatea.

Unul din colaboratorii revistei, tînărul poet Const. Ț. Stoika, și-a propus să vorbească pe larg de ceilalți colegi ai săi, să vorbească cu ceva mai multă convingere decît alții, cu mai multe amănunte și, dacă este posibil, chiar cu ceva mai multă autoritate.

Sarcina aceasta este foarte onorabilă. Dealtfel, noi sîntem dintre acei entuziaști care tot mai credem în posibilitatea apariției unor noi Sainte-Beuve sau Ferdinand Brunetiere.

Primii poeți de care se ocupă tînărul poet Stoika sunt răposatul Dim. Anghel și ieșeanul Mihail Codreanu.

Articolele sînt scrise cu simpatie și dacă nu ne înșelăm, chiar cu oarecare bătaie de cap. Nu înțelegem însă de ce autorul lor comite marea greșeală să compare pe Anghel cu poetul francez Maurice Rollinat iar pe Codreanu cu August Dorchain.

Iartă-ni-se această intervenţie inoportună poate. Dar cei cari au cetit pe Anghel cu dragostea cu care citeşti un poet francez şi cei. care cunosc poeziile lui Rollinat nu pot găsi intre cei doi pioni comparativi nici o asemănare, nici o înrudire şi nici o însufleţire măcar. E posibil să compari sufletul de adevărată floare de seră a lui Anghel cu sufletul putred de rezidii de canal a lui Rollinat ?... Oare personalitatea lui Rollinat constă în cele cîteva poezii lirice, care se pierd ca ceva neexistent în mijlocul expansiunei sale demonice de dezgustat învederat de viaţă şi de orice năzuinţă spre mai bine ?...

Dacă autorul articolului de mai sus ar fi citit mai multă literatură franceză şi nu s-ar fi oprit la prima carte de poezii franceze ce i-a ieşit în cale, ar fi găsit poate că Anghel al nostru are un adevărat frate în literatura franceză. Acesta însă nu este Rollinat, ci Henri Bataille... Or, poate d. Stoika nu ştie că Bataille a scris şi poezii. Şi încă ce poezii !...

Ei bine, cînd compari pe cineva cu altcineva, îl compari, mi se pare, ca să-1 ridici, iar nicidecum ca să-1 cobori. Bietul Codreanu !... Ce corespondent ilustru i-a găsit d. Stoika în literatura franceză !... Pe August Dorchain...

Regret că autorul citeşte pe Dorchain şi neglijează pe Bataille şi regret cu atît mai mult cu cît tînărul poet Stoika ar trebui să ştie că sînt anume poeţi morţi înainte de a fi închis ochii ca orice alt muritor comun. Domnul August Dorchain este unul dintre aceştia deşi n-a răposat încă. Cu totul altfel se prezintă cazul lui Rollinat care a putrezit de ani de zile. Dar nici unul nici altul nu sînt potriviţi pentru a fi comparaţi cu poeţii noştri după cum d. Stoika însuşi, credem, nu va fi niciodată aşa de slab de înger ca să se lase comparat cu Sainte-Beuve sau Brunetiere.

PERSONALITATEA ARTISTICA

Cuvintele acestea îmi evocă în minte un întreg trecut, cînd sufletul nostru, mînat de idealuri sociale şi estetice mai transcendente decît cele de azi, se încălzea la discuţiile înfierbîntate şi totuşi obiective asupra unor vremuri mai bune pentru întreaga omenire şi asupra problemelor estetice la ordinea zilei, nu numai la noi în ţară, dar şi pe aiurea. Vremurile mai bune n-au venit şi problemele estetice sunt încă în curs de rezolvore...

Cît de dezbătută era, de pildă, problema personalităţii artistice. Judecata estetică asupra unor opere de artă se referă numai Ia opera în sine şi la opera de artă considerată ca produs al unei personalităţi artistice ? Personalitatea artistică trebuie judecată numai aşa cum se oglindeşte în opera de artă sau şi după momentul, mediul şi rasa în care apare această personalitate ? Explică personalitatea opera de artă sau opera de artă ne face să întrevedem o personalitate artistică ? Acestea, şi multe altele erau întrebările ce ni le puneam fiecare şi nu aduceau niciodată la o unitate de înţelegere a tuturor conştiinţelor cari le dezbăteau.

Azi, aceleaşi probleme cer o rezolvare, mai ales în urma intervenţiei domnului Mihail Dragomirescu în polemica dintre d. Ion Trivale şi domnişoara Constanţa Marinescu asupra volumului *Postumele lui Eminescu,* lucrare de doctorat în litere a d'rei Marinescu. Intervenţia aceasta a pus din nou în discuţie problema personalităţii artistice cu întreaga ei pleiadă de întrebări cu caracter secundar şi, în acelaşi timp, încearcă şi un răspuns.

D. Mihail Dragomirescu arată, în esență, că problema personalității artistice, întrucît prin această personalitate se înțelege una deosebită de cea omenească, se confundă cu însăși opera de artă și de aceea opera de artă poate lămuri, singură, personalitatea artistică, luată așa cum se prezintă ea la un moment dat sau cum se dezvoltă în opera de artă. Personalitatea omenească n-are vreo valoare pentru judecarea fondului de idei și sentimental al operei de artă.

Și totuși s-ar putea răspunde că fără cunoașterea acestei personalități omenești, sentimentele și ideile unui poet, chiar dacă sînt înțelese, nu-și au explicarea.

în acest caz, revenim aproape la situația în care problema a fost lăsată de cîteva decenii...

1

POETUL MIHAIL CODREANU

Printre premianții Academiei, din anul acesta, se află și poetul Mihail Codreanu, autorul somptuosului volum de sonete, intitulat *Statui.*

în cazuri identice, se obicinuiește să se felicite premianții. Nu mă îndoiesc dealtfel că poetul Codreanu a și primit telegramele de rigoare și nenumăratele strîngeri de mînă, a căror căldură, la multele, abia acum a cunoscut-o poate.

Eu însă, care n-am așteptat să i se premieze volumul pentru a-1 felicita, ci mi-am permis să fac lucrul acesta pe măsură ce *Statuele* sale apăreau nu în volum ci în coloanele revistei *Viața românească,* eu de data asta mă voi abate din drumul exigențelor unei vechi prietenii și voi felicita numai Academia.

Socotesc dealtfel că atît unul cît și alta le-a meritat cu prisosință : Codreanu, fiindcă a scris această minunată serie de sonete — statui calde reconstituite din ruina rece a unor visuri de artă spulberate și ele ca orice lucru fragil — și Academia fiindcă a știut să facă un gest rar, gestul pescuitorului de perle care nu se scufundă în mare pentru scoicile pline de nămol, ci pentru comoara ascunsă în ele.

Premiind pe Mihail Codreanu, Academia Română a înțeles desigur să-și legitimeze în mod ferm existența și în același timp să-și repare o mulțime de nedreptăți care-i copleșesc trecutul, dar de care bineînțeles nu nemuritorii trebuiesc fi făcuți răspunzători ci oamenii ce continuă încă să trăiască sub haina și titlul de nemuritor.

Şi Codreanu a fost premiat de Academie. *Statuele* sale n-au fost decît un pretext fericit. Ele sunt produsul unei firi de o delicateţă şi sensibilitate extremă, o fire însă pentru care exteriorizarea sa artistică îmbracă numai forma sa clasică a celei mai înalte şi mai definitive manifestaţii literare.

Atît mai bine dar dacă Academia a început să judece şi din punctul de vedere literar operile ce-i sunt prezentate pentru premiere.

Premierea lui Mihail Codreanu ne bucură şi ne îndrituieşte să întrevedem vremuri din ce în ce mai bune. Literatura şi mai ales poezia adevărată începe să-şi reclame şi ea dreptul la binevoitoarea atenţie a nemuritorilor. Codreanu păşeşte printre cei dintîi. Fie dar ca pasul lui să-1 ducă mai departe. Cupola nemurirei poate adăposti sub ea, după nevoie, oricît de mulţi scriitori s-ar găsi demni de ea.

CUM TREBUIE SA FIE ARTA

Titlul acesta a fost discutat îndelung. In esenţă el vrea să răspundă că arta poate fi sau naţională sau internaţională, sau numai într-un fel : naţională sau internaţională ; şi una şi alta nu se poate. Problema se discută pînă la dezlănţuirea războiului, fără să se ajungă la acel consensus al cunoştiinţelor, care să însemne un progres... Dar, a trecut aproape un an de cînd pe fronturile de luptă ale războiului european se decimează vieţile omeneşti cu sutele de mii, şi mintea omenească, deşi preocupată îndeosebi cu desfăşurarea războiului, a început totuşi să se preocupe *mai mult* şi de problemele de ştiinţă, artă, literatură şi filosofice. Trebuie să adaog că în chiar primele luni ale răboiului, literaţii, filosofii şi oamenii de ştiinţă se ocupau cu diversele probleme esenţiale şi ultime pe care şi le pune mintea noastră, se ocupau însă *mai puţin.* Şi, între diversele chestiuni reluate spre rezolvare, e şi aceea a artei naţionale, sau internaţionale. Problema se discută mai ales în Germania. Cei mai mulţi se declară pentru arta naţională. Poeţii şi literaţii, spun aceşti partizani ai artei naţionale — şi în fruntea lor e prof. dr. Cari Neumann de la Heidelberg — trebuie să găsească izvorul de inspiraţie nici în clasicismul antic, nici în clasicismul vremurilor mai noi, nici în arta franceză, — mai ales, fiindcă motivele de inspiraţie erau luate, mai întotdeauna din ceea ce această artă are mai inferior ca valoare artistică : motivele de inspiraţie, care sînt judecate cu asprime, chiar de către francezi. Poeţii, scriitorii şi artiştii trebuie să se inspire din

arta germană, din frumusețea pămîntului german şi din măreția sufletului german. Arta trebuie să fie națională.

Credința aceasta îşi are fără îndoială explicația ei. In vremurile de azi cînd principiul național îşi cere cu atîta putere o valorificare cît mai intensă, — arta națională trebuia să-şi găsească partizanii cei mai numeroşi.

Dar, în Germania, s-au găsit scriitori cari să se ridice în contra îngrădirii izvoarelor de inspirație ale poeților şi artiştilor. E adevărat : aceştia nu spun că arta trebuie să fie internațională ; ei cer însă libertatea de inspirație pentru aceia cari vor să producă şi pot să producă opere de artă. Motivul de inspirație nu interesează ; totul e voloarea de artă a unei opere. Partizanii acestor păreri par a fi azi şi cei mai puțin numeroşi.

*

Problema e în discuție încă...

însemn însă aci discuția de azi din Germania asupra artei naționale şi internaționale, spre a arăta că preocupările *dezinteresate* revin la ordinea zilei, şi în plus pentru a arăta direcțiunea — națională — către care, poate, se îndreaptă aceste preocupări...

VERSURI ŞI POEZIE

De bogăția cantitativă a produselor noastre poetice n-avem — Doamne fereşte — ce să ne plîngem. Versuri pretutindeni berechet. Dar în afară de versurile — adevărate opere de artă — ale cîtorva, Vlahuță şi Coşbuc în generația mai bătrînă, Goga, Cerna, St. O. Iosif, D. Anghel, Minulescu şi cu oarecare bunăvoință încă vreo cîțiva în generația mai tînără — de versurile cui ne mai reamintim trăind clipe de emoții de artă ?

Şi cu toate acestea avem destule talente versificatoare. Explicarea acestei situațiuni o dă d. N. Iorga în *Drum drept,* prin următoarele cuvinte adevărate şi nu nouă :

„...Azi de la unul, mîne de la altul. Tineri de talent fără îndoială. Au stăpânirea stilului poetic, au uneori şi delicatețǎ şi avînt. Versurile lor nu sunt mai rele decît ale altora, şi nu ale oricui, ci ale "celor mai buni. Le ceteşti cu plăcere ; şi pui la o parte ziarul sau revista, unde acele rînduri versificate s-au strecurat lîngă aspra proză care învață, care luptă, care muşcă. Păstrezi numele aceluia care a scris. E o recomandație pentru dînsul că e autorul : dacă-1 vei întîlni, vei avea un zîmbet anume pentru că a făcut acele bucăți rimate.

De ele laolaltă îți vei aduce aminte. îți va rămîne impresia că ai regăsit în ele cutare suflet mai puternic cu care intraseşi însă şi în contact direct altă dată. Dar de nici una din aceste bucăți nu-ți vei aduce aminte îndeosebi."

Fiindcă atunci n-ar mai fi versuri, ar fi poezie, acea poezie care poate trăi fără rimă, fără vers chiar, ce zic ?

fără factură literară, care poate trăi ca fapt şi poate trăi ca viaţă.

Căci, în esenţă, toate aceste lucruri nu se deosebesc.

Şi dacă am sta să dăm o definiţie la ceea ce e prea misterios ca să înceapă exact în vreuna din ele, ei bine, poezii ar fi ceea ce, ca acţiune sau scris, creezi dincolo de marginile individualităţii tale, adăugind cu dînsa cuprinsul naturii. Aceea ce te întrece, te depăşeşte, te înlătură, ce permite deci să se vadă peste fiinţa ta adevăruri eterne, simţiri incomensurabile, ceea ce e pentru noi divin şi religos fiindcă ne înconjură fără a-l putea domina.

Cît te vezi tu cu versul tău, cu meşteşugul tău, cu ambiţia ta care, oricît de distinsă, apare caricatural în comparaţie cu ceea ce vădit urmăreşti, atîta vreme criticul se mărgineşte a-ţi face un semn de prietenie. Căci mai la urma urmei, atîta merităm noi toţi, pentru orice am face.

Dincolo de aceasta, începe altceva : comunicarea sufletească între scriitor care nu mai apare astfel şi cititorul care a uitat de sine.

Aci e poezia.

Acei cari îşi spun poeţi, şi totuşi nu sunt, pot gîndi multă vreme la cuvintele acestea înţelepte.

Dacă se vor convinge de adevărul pe care îl închid, ar putea poate produce opere nemuritoare de care să-şi reamintească un lung şir de generaţiuni.

ROMANII DIN ARDEAL ŞI VASILE ALECSANDRI

Cu prilejul celor 25 de ani de la moartea poetului

în numărul festiv al ziarului nostru apărut în ajunul zilei de 22 august cînd se împlinesc 25 de ani de la moartea poetului, printre altele, spuneam :

„Românii de pretutindeni îşi pleacă astăzi genunchii cu smerenie în faţa mormîntului care închide rămăşiţele pămînteşti ale lui Vasile Alecsandri".

Impunătorul pelerinaj de a doua zi ne-a arătat gradul de pietate cu care românii din Regat au ştiut să venereze memoria marelui bard naţional.

Astăzi, cînd primim şi foile româneşti de peste munţi, suntem în măsură să constatăm cu bucurie că memoria lui Vasile Alecsandri a găsit aceeaşi caldă veneraţie şi în Ardeal şi că românii de pretutindeni au îngenuncheat cu adevărat în faţa mormîntului de la Mirceşti.

Iată ce scrie bunioară cu această ocazie *Gazeta Transilvaniei* din Braşov :

„România sărbătoreşte astăzi amintirea şi opera lui Vasile Alecsandri, care a cîntat trecutul glorios şi redeşteptarea neamului românesc şi care a fost între cei dintîi cari, prin muncă uriaşă şi prin patriotism înţelept, au preschimbat principatele dunărene în România tînără a lui vodă Cuza.

Neamul românesc care acum luptă eroic sub steagurile lui Francisc Iosif I de Habsburg Lorena şi care, în zilele de pace, începînd cu primii ani de şcoală, s-a delectat citind versurile superbe ale lui Vasile Alecsandri, nu poate dori altceva azi, cînd fraţii lui serbează

memoria şi opera acestui mare poet, decît ca această serbare să însufleţească şi să umple cu înţelepciunea acelei generaţii de mari isprăvi sufletul armatei şi a celor ce astăzi conduc destinele ţărei româneşti."

Urările fraţilor de peste munţi ne măgulesc şi ne fortifică pentru susţinerea cu succes a luptei de mîine, a luptei pe care orice popor o duce fără încetare şi care vecinie este indecisă, oricîte victorii au putut fi obţinute în zilele de glorie ale trecutului.

Să luăm pildă dar viaţa admirabil utilizată în serviciul statului, din viaţa pe care bardul de la MirceştL a reuşit să clădească un monument cetăţenesc, demn şi de admiraţie şi de exemplu pentru viitor.

Astăzi dar, mai mult decît oricînd, marile jertfe şi patriotismul înţelept al generaţiei mari din care a .făcut parte şi Vasile Alecsandri, să ne servească de,îndrumare pe calea primejdiilor care ne pîndese din umbră.

Fie dar ca munca fără preget,,.cinstea curată, încrederea în. forţa vitală a neamului nostru şi .patriotismul adevărat să îndepărteze astăzi neînţelegerile şi neîncrederile care s-au încuibat în mijlocul nostru, şi, în ziua. cînd ţara întreagă şi românii de. pretutindeni sărbătoresc memoria lui Vasile Alecsandri, noi să ne luăm ca. lozincă viaţa, acestui mare poet şi patriot care s-a stins fericit pe pămîntul sfânt al Moldovei,-după ce şi-a făcut, totdeauna în mod admirabil şi cu prisosinţă, datoria către neam şi ţară.

POEZIA ORAŞELOR MARI

Poate câ n-ar fi tocmai momentul să vorbim de lucruri, cărora, de obicei, nu le prieşte decît atmosfera senină a unor vremuri normale.

Ne oprim totuşi asupra acestui subiect, la a cărui discuţie ne antrenează, pe de o parte, un-admirabil articol din revista *Viaţa nouă,* iar pe de alta, faptul că adevărata poezie a marilor oraşe nu s-a manifestat niciodată mai strălucit şi în mod mai definitiv ca în vremurile acestea de nervozitate acută.

în revista mai sus-citată, d. Pompiliu Păltînea dărîmă una din vechile legende ale inspiraţiei literare şi anume că adevărata poezie nu emană decît din sinul naturei, ca şi cum oraşele n-ar face şi ele parte din aceeaşi unică dar.proteică natură.

Oraşele, exclamă dînsul, cîţi n-au văzut în ele numai depravate şi sterile Sodome... Cîţi n-au blestemat, n-au dispreţuit monştrii aceştia moderni... Locaşuri respingătorii !... Oraşele... Locuri de ruşine, mizerii şi tortură... Infernuri pavate cu aur şi pătate cu sînge pe care focul zeilor capricioşi le cruţă... Oraşele... Nici aer, nici lumină, nici viaţă... Fug sufletele curate de atingerea lor, exodul muzelor este perpetuu. Ce inimă ar putea să bată pentru ele ? Ce liră ar fi în stare să vibreze ?... Oraşele... Eterni dezmoşteniţi osîndiţi la moarte — ceasul reabilitărei a sunat şi pentru voi... Să revizuim procesul pierdut şi să chemăm alte cunoştiinţe să vă judece... Oraşele... Nu închid şi ele un fragment de umanitate ? ...Nu alcătuiesc şi ele o parte din lume ? Nu se deşteaptă şi ele în zori pentru munca zilei ?...

Nu se frămîntă şi ele pentru o bucată de pîine, pentru puţină fericire ?... Copiii lor — speranţele noastre — nu ştiu şi ei să se joace şi să gîngurească ?... Oraşele... N-au şi ele fete frumoase, care ştiu să rîdă şi să îmbrăţişeze ?... Tinerii lor sînt mai puţin curajoşi în faţa vieţei ?... Cîte femei nu-şi aşteaptă seara soţii de ia ateliere, din birouri, cu masa întinsă şi croşeta în mînă ? ...Ce lumină veghează tîrziu în noapte în odaia cu pă-reţii de cărţi ?... Oraşele... în ce grădină cîntă muzica armoniei de vis ?. De ce toată lumea se descoperă la trecerea cortegiului acestuia în doliu ?... De unde se ridică în toiul zilei zgomotul acesta confuz ca respirarea mărei ?... Ard bisericile, *casele,* oraşul întreg ?... Nu... Este apoteoza crepusculului !... Ce părere enormă, sforăitoare pluteşte deasupra, în cerul senin, fără să dea din aripi, admirată de trecători, care o salută cu batista ?... Oraşele... Viaţă, frumuseţe, energie... Neobosite uzine, seducătoare muzee, multiple simboluri... Titanice fiinţe, lăsaţi-ne să vă admirăm faţa, să vă ascultăm pulsul, să vă surprindem gîndul... Voi sînteţi omenirea în mers, din voi se naşte umanitatea viitoare... Oraşele... Poeţi, acordaţi-vă lirele în cinstea lor, iar voi, zei nemuritori, întraripaţi-ne cîntecele, înălţaţi-ne pînă la ele... . ..

Adevărul este că de cîţiva ani, de aproape două decenii, cîntăreţii frumosului şi-au îndreptat ochii spre oraşe, şi oraşele mai darnice ca niciodată le-au pus la îndemînă o întreagă şi adevărată comoară de inspiraţie, cu care poetul belgian Emile Verhaeren şi-a făcut poate cel dintîi intrarea triumfală în mijlocul publicului însetat de noile aspecte ale frumosului nespus încă în rime.

Verhaeren, care astăzi cîntă dezolaţia Flandrei inundată de necesităţile războiului, a cîntat ieri splendoarea oraşelor şi a monumentelor pe care naivii le credeau eterne.

Francis Jammes — lebăda de la Orthez, cum i se zice, după numele localităţei din sudul Franţei în care

trăieşte singuratec — a cîntat şi el oraşele care i-au atras privirile după ce ele rătăciseră îndelung pe cîmpiile pline de belşug[ul] unor vremuri cu adevărat patriarhale.

Paul Fort — prinţul poeţilor din Franţa — în al său *Paris sentimental* a cîntat Parisul sub multiplele lui aspecte de monstru unic, de monstru înspăimîntător şi totuşi blînd şi calm ca şi o fiinţă în pieptul căreia bate inima unui porumbel alb.

Henry de Regnier în faimoasa lui *La cite des eaux* cîntă tristeţea stranie şi evocatoare a fastuosului Versailles de altă dată.

Tot el îşi îndreaptă ochii şi spre oraşul obscur în care s-a născut şi, sub titlul de *Oraş francez,* iată cum înfăptuieşte în versuri icoana grupului de case care îl obsedează :

...Aşa se vede oraşul.
Sub două punţi arcate
Un rîu domol se scurge
Cu ape somnoroase,
Iar arborii şoselei
Sînt parcă de-o etate
Cu turla ce priveşte
Mirată peste case...

Iar mai departe :

Din viaţa-i monotonă
De cînd se află-n lume
Nici amintiri nu are,
Nici zile mari, nici rost...
E-un biet oraş ca altul,
Obscur şi fără nume
Şi tot aşa de-apururi,
Va fi precum a fost...

Georges Rodenbach, Albert Samain şi alţi poeţi ai aşa-zisei generaţii noi au cîntat, pe rînd şi în strofe triumfale de splendori multiple, întreaga majestate a vieţei pe care numai marele oraşe o pot pune în adevărata ei lumină.

Vorbind însă de cîntăreţii oraşelor, nu trebuie să uităm pe marele Paul Verlaine, a cărui *Nocturnă pariziană* cutremură şi obsedează şi astăzi sufletul şi memoria celor care, cunoscînd Parisul în realitate, l-au regăsit în acel extraordinar panegiric al cetăţei eterne care astăzi poartă numele de Paris.

Se pare dar că „tot ce are umanitatea mai superior se concentrează în oraşe. Din cetăţile acestea ciclopice tumultoase scapă în fiecare zi cîte o rază de lumină asupra lumei, de aci va răsări odată soarele fericirei depline."

Şi autorul rîndurilor de mai sus are perfectă dreptate. Strigătul de altădată al d-lui JeansJaeques Rousseau : „reîntoarcerea la natură" astăzi ar răsuna în pustiu...

LIMBA ROMANEASCA

Reflexii asupra unor serii de articole, asupra modului cum se scrie şi se vorbeşte româneşte

Procesul modului de a vorbi şi scrie româneşte se dezbate de multă vreme, fără a se fi putut totuşi ajunge la o sentinţă definitivă, o sentinţă de ultimă instanţă, care să pună capăt discuţiei în această privinţă.

Ienăchiţă Văcărescu în testamentul său literar, spunea :

Urmaşilor mei Văcăreşti,
Las vouă moştenire,
Creşterea limbei româneşti...

Urmaşii lui Văcărescu au fost însă atît de mulţi că, biata limbă românească, în loc să crească, a mai scăzut pe ici pe colo.

Să nu încriminăm pe nimeni însă. In creşterea ei, o limbă în mod fatal trebuie să piardă anume lest şi să se lepede de alte anume bibiluri pe care vremea le schimbă şi le transfigurează pînă la inutilitate.

Mult mai tîrziu, un alt poet, şi el tot un urmaş literar al primitivului Ienăchiţă Văcărescu, se entuziasma după cum urmează :

Mult e dulce şi frumoasă
Limba ce-o vorbesc,
Altă limbă armonioasă
Ca ea nu găsim...

Acesta era Cezar Bolliac, unul din vechii scutieri ai limbei şi literaturei noastre care, ca un patriot şi scriitor ce era, sfîrşea elogiul limbei româneşti prin urmă-

torul îndemn înfrățit de aproape cu un adevărat blestem :

> Ah, vorbiți, scriți românește
> Pentru Dumnezeu !...

Adevărul este că dacă urmașii lui Bolliac ar fi rămas la limba românească pe care o vorbea și o scria el, astăzi n-am mai fi avut de păzit decît moștenirea unei momii solidificate de vreme, care ne-ar fi sterpezit dinții și ne-ar fi amărît gingiile.

Din fericire sfaturile înaintașilor noștri n-au fost păzite decît în măsura posibilului și conform cu evoluția firească fără de care o limbă este menită să se stingă.

A respecta o limbă nu însemană a o îngrădi în anume formule strimte, din care un scriitor de seamă sau chiar un vorbitor de rînd n-ar avea voie să iasă. Nu. Se îngrădește ograda unei locuințe fiindcă ea este proprietatea stăpînului. Dar limba este proprietatea poporului și poporul are dreptul ca proprietar să facă schimbările ce crede de cuviință. Că ele nu convin unora este lucru firesc. Dar ele nu pot fi considerate ca dăunătoare decît atunci cînd sunt condamnate de cei mulți, deși prezența lor se datorește celor puțini, celor inițiați în cultul limbei, așa după cum numai un preot poate fi inițiat în cultul religiei.

E drept însă că abuzuri se fac și în privința limbei ca și în orice altă manifestație din viață.

Cei care se ridică dar contra abuzurilor de limbă fac bine. și atitudinea lor merită tot concursul celor mulți.

Cei care se ridică însă contra noilor elemente, cu care se caută a se da o nouă vigoare limbei, fac rău și contra lor trebuie să se ridice toți cei care au început deja să simtă că frumusețea unei limbi viabile este asemenea frumuseței unui rîu ce curge și nu se poate niciodată compara cu liniștea și repaosul semnificativ al unui lac plin de nămol, de broaște și de flori de nufăr...

Dar procesul acesta poate să mai aibă nevoie și de alte pledoarii. De prisos dar să ne mîngîiem cu iluzia că, în această privințiă, noi am avut ultimul cuvînt.

20 DE ANI DE LA MOARTEA LUI PAUL VERLAINE

Zilele trecute s-au împlinit 20 de ani de la moartea lui Paul Verlaine.

Nu știu dacă și anul acesta, aniversarea morții sale a îndrumat spre cimitirul Montparnasse același pios pelerinaj, care, de 20 de ani, constituie una dintre cele mai protocolare tradiții ale Cartierului Latin în care Verlaine a trăit și a iubit, s-a îmbătat și a scris versuri geniale, a coborît toate treptele mizeriei și s-a înălțat pe cele mai senine culmi ale gloriei, pentru a lăsa după moarte cîteva volume eterne și o întreagă bibliotecă de anecdote efemere asupra vieții sale de boem.

Adevărul este că „sărmanul Lelian" în viață a fost cunoscut mai mult ca om decît ca poet.

După moartea sa însă, după ce obișnuiții cafenelelor nu l-au mai văzut în compania nenumăratelor pahare de absint, cei care întîmplător știau că se cheamă Verlaine și că este poet au început să se intereseze de opera fostului tovarăș de băutură. Cei care au înțeles cine fusese s-au descoperit în fața scaunului rămas gol și în cinstea celui plecat pentru totdeauna au golit paharul unic al admirației postume, datorate celor care „printre ei fiind, ei nu i-au cunoscut". Ceilalți însă, cei care nu știau să facă deosebirea dintre „muza verde" a poetului și paharul de absint cotidian, au rămas nemișcați pe același scaun, în fața acelorași mese de marmoră murdărite de scursoarea băuturei dar înnobilate de versurile poetului și au continuat să se întrebe nedumeriți : Pentru ce la moartea unui poet se face atîta vîlvă, pentru ce se golesc toate cafenelele din cartier și mai

ales pentru ce se deranjează pînă şi ministrul artelor frumoase ?...

Astăzi Paul Verlaine este altul decît acela pe care îl cunoscuse acum 20 de ani Cartierul Latin. Astăzi Paul Verlaine nu mai este tînărul pe care Anatole France îl descria în fraza : „Cu capul gol, arămiu şi cocoşat ca o căldare veche, el pare vrăjitorul satului".

Nu. Vrăjitorul satului de acum 20 de ani a devenit azi vrăjitorul lumei întregi. El a murit pentru a pune capăt numai vieţei sale anecdotice. In schimb sufletul său s-a desprins din filele celor cîteva plachete de versuri şi s-a infiltrat adînc în stratele multe şi felurite ale poeziei timpului nostru, fie că este scrisă în limba franceză, fie că e o descriere strecurată prin fraudă în altă limbă.

Admiraţia pentru Verlaine, a mers atît de departe că în Germania, mai ales, s-au găsit critici care i-au contestat originea franceză reclamîndu-1 pentru complectarea Panteonului în care Goethe tronează în primul rînd.

Interesante bunioară sunt următoarele rînduri, pe care d. Hedwig Lachmann le publică în *National Zeitung* din 1893 :

„Paul Verlaine s-a născut la Metz. Inferioritatea cu totul germană, care palpită în cele mai multe din poeziile sale, confirmă semnificarea ce se atribuie influenţei locale asupra dezvoltărei artiştilor. Amestecul de rasă ale populaţiunei lorene ne permtie supoziţia că în vinele poetului curge şi sînge german. S-ar putea pretinde chiar că Verlaine este singurul poet francez care are, în versurile sale, acea intimitate profundă şi emoţionantă pe care germanul o consideră ca un semn particular al lirismului, la fel cum se găseşte de exemplu îri poeziile populare germane sau în poeziile lirice ale lui Goethe."

Moartea unui poet însă are darul acesta de a produce o anume vîlvă pe care morţile altor oameni, fie ei chiar mai iluştri în viaţă, n-o cunosc şi n-o vor cunoaşte nici de azi înainte.

Un om cînd moare înseamnă că a încetat de-a mai trăi. De cele mai multe ori însă moartea unui poet înseamnă tocmai data de la care el începe să trăiască cu adevărat.

Nu-i de mirare ca Verlaine după moarte să fie reclamat şi de alţii — el care în viaţă fusese repudiat aproape de toţi.

Puţinii care l-au iubit cu adevărat n-au putut face pentru el prea mare lucru. E drept că la groapă îşi dăduseră întîlnire foarte mulţi şi, în numele lor, Catulle Mendes a ţinut unul dintre cele mai înduioşătoare discursuri. Discursul lui Mendes însă nu-i decît o cerere deghizată de iertare cum este dealtfel şi spovedania lui Anatole France : „Noi n-am fost decît nişte farisei. Tu ai fost printre noi cel mai bun şi astăzi eşti cel mai fericit."

Toate acestea se petreceau însă acum 20 de ani.

Astăzi nu ştim care să fi fost fastul comemorărei morţei lui Paul Verlaine.

De la cimitirul Montparnasse şi pînă la frontul tranşeelor din Şampania şi Alsacia e cale lungă. Ciracii lui Verlaine luptă azi pentru patrie şi păstrarea patrimoniului lui din care face parte şi poetul defunct, iar contimporanii şi tovarăşii săi de cafenea desigur că n-au aflat nici pînă azi că la 22 ianuarie s-au împlinit 20 de ani de la moartea clientului cu barba nepieptănată şi cu mîinile murdare şi ude de absint.

SCRISORILE LUI MUSSET

De cîţiva ani asistăm la manifestarea unei noi activităţi a spiritului omenesc — activitatea inutilităţii. De cîţiva ani, trebuinţa de a inventa numai lucruri inutile pare a se afirma ca cea mai de seamă caracteristică a timpurilor în care trăim.

Nu vroi să vorbesc nici de imperiul Saharei inventat de Jacques Lebaudy, nici de Polul Nord, cea mai recentă invenţie a lui Cook şi Peary. Deocamdată, serviciile, aduse omenirii de către aceşti eminenţi Prometei, fac parte din domeniul operetei şi, după cum se ştie, în teatrul modern, opereta nu mai are trecere.

Vroi să vorbesc însă de aşa-zisele *scrisori de dragoste* ale diferiţilor mari autori — scrisori pe care executorii testamentari sau alţi amatori de ocazie le descoperă sau chiar le inventează şi apoi le dau publicitate pentru a îmbogăţi literatura — zic ei, sau pentru a-şi face pur şi simplu reclamă — zicem noi.

Cazul cel mai recent, acela al celor 79 de scrisori ale lui Alfred de Musset, ne va arăta cu prisosinţă la ce se reduce aşa-zisa contribuţie la momentul literaturii franceze.

Scrisorile către o necunoscută — necunoscută pe care, la drept vorbind o cunoaştem cu toţii — scrisorile către doamna Paul de Musset deci, lăsate de ea înseşi a fi deschise după 30 de ani de la moartea lui Musset, vor vedea lumina publicităţii în ziua de 15 ianuarie. O mare revistă literară le-a cumpărat de la d. Troubat, însărcinat cu delicata operaţiune a violării cufăraşului în care se găseau.

D. Troubat deci ştim cam ce anume a putut cîştiga din vînzarea dreptului de publicaţie.

Ce-a cîştigat acum literatura franceză ?

Mai întîi e nevoie să ne întrebăm dacă suntem siguri că d-na de Musset le-a comunicat aşa cum i-au fost adresate, adică fără să fi omis din ele pasajele ce nu i-ar fi convenit.

Lucrul acesta este imposibil. Şi dacă mă veţi întreba de ce, voi răspunde : Prima serie a scrisorilor lui Musset adresate amantei sale George Sand au apărut în anul 1904. Ele fuseseră încredinţate de către romancieră lui Emile Ancoute, după ce fuseseră revăzute şi aranjate aşa cum trebuiau să fie prezentate marelui public. George Sand avea tot interesul ca din scrisorile lui Musset, cel puţin pentru generaţia viitoare, să nu reiasă cîtuşi de puţin în evidenţă nemulţumirile poetului faţă de dînsa. Şi iată pentru ce din prima serie a scrisorilor lui Musset, George Sand apare ca o amantă ideală. Sărmanul Musset nu se plînge niciodată şi totuşi femeia căreia îi erau adresate acele scrisori, avea pe conştiinţă trei vieţi : Musset, Chopin şi doctorul Pagello. Unde este scrisoarea în care poetul bolnav, în hotelul Danielii din Veneţia, se plînge că George Sand îşi oferea graţiile feminine doctorului Pietro Pagello, chiar în camera de alături ? Scrisoarea lipseşte, bineînţeles, George Sand n-a publicat decît pe acelea care i-au convenit.

Ca George Sand însă trebuia să fi fost şi d-na de Musset, cu atît mai mult, cu cît după încetarea relaţiunilor dintre ei, ea devenea cumnata fostului său amant.

Şi iată pentru ce scrisorile lui Musset, care au fost deschise zilele acestea cu atîtea bătăi de tobă mare, nu pot servi nici măcar celor care ar voi să scrie istoria celor doi amanţi.

In ceea ce priveşte valoarea lor literară, trebuie să mărturisim că e mică, judecîndu-le după cele publicate în 1904 şi din care nici una — afară de cea expediată din Baden —nu se ridica la înălţimea stilului şi gîndirii din celelalte opere ale poetului *Nopţilor.*

Să le fi schimbat oare George Sand într-atît, încît din ele să nu mai putem recunoaşte pe Musset ?... Cine ştie...

Deocamdată, constatăm cu părere de rău că în zilele noastre se face un adevărat abuz de indiscreţiuni literare. Tot ceea ce nu priveşte literatura decît pe foarte departe se trece sub etichetă literară şi, pe zi ce trece, sertarele poeţilor morţi sunt violate cu brutalitate, iar intimităţile lor din viaţă, afişate prin toate vitrinele librăriilor.

Iată aspectul pe care vremea noastră crede a-1 datora morţilor iluştri.

Cînd ne gîndim însă că asemenea binevoitori postumi se găsesc şi în ţara noastră, nu putem decît felicita pe d-1 Scurtu care, deşi de pe urma scrisorilor lui Eminescu n-a cîştigat atît ca dl. Troubat, în schimb, a izbutit să-1 compromită deopotrivă.

DUPA 31 DE ANI

S-au împlinit azi-noapte treizeci şi unu de ani de la moartea lui Costache A. Rosetti — Proteul epocei de regenerare a neamului românesc, olifantul ideilor democratice, pe care generaţiunea de la 1848 le vedea înflorind pentru prima dată în coprinsul gradinei parafinite, primul şi poate cel mai ilustru apostol al condeiului de toate zilele şi adevăratul părinte al presei româneşti, care în anul acesta ca şi în alţi ani îi prăznuieşte amintirea cu aceeaşi veneraţie cu care s-ar pleca în faţa propriului său trecut.

Timp de mai bine de 30 de ani, Costache Rosetti a trăit cu intensitatea unei vieţi colective închinate Patriei, drepturilor cetăţeneşti şi libertăţei de conştiinţă care, pe vremea aceea şi mai ales la noi în ţară, treceau drept nişte utopii ale timpului.

Gdată cu semnalul luptei, Costache Rosetti dădu şi primul exemplu. Lăpădîndu-se de titlurile şi prerogativele clasei boiereşti din care făcea parte, părintele presei româneşti îşi începu glorioasa carieră punîndu-şi numele pe o firmă comercială şi fundînd la 1848 ziarul *Pruncul român.*

După trei luni de zile însă, odată cu intrarea armatelor turco-ruseşti în ţară, ziarul lui Rosetti trebui să-şi înceteze apariţia, iar el să ia calea exilului, mulţumit totuşi de a fi reuşit în acest scurt timp să zguduie oarecum temeliile regimului pe care puterile străine voiau să-1 inaugureze în ţară. Opinia publică se deşteptase parcă din somnul ei de veacuri. Vechile şi neprescrip-

tibilele drepturi la viață și independență națională fluturau pe buzele și în cugetul fiecărui român.

în străinătate, Rosetti conduse lupta prin ziarele franceze pînă în anul 1856 cînd își văzu visul în parte înfăptuit.

în anul 1857 apăru *Românul* de a cărei glorioasă activitate se leagă maturitatea politică a României de mai tîrziu.

Nelipsit de la postul său, ca și un cîrmaci pe care nu-1 poate ademeni nici cîntecul valurilor, nici surîsul sirenelor, Rosetti conduse timp de 28 de ani barca neprihănitelor sale convingeri, ocolind ura, răutatea și patimile omenești și acostînd numai în portul legendarelor sacrificii și înfăptuiri de cinste, abnegație, devotament și iubire pentru cei mulți și nevoiași.

Iată pentru ce după 31 de ani, recunoștiința celor de azi pentru marele lor înaintaș nu s-a schimbat decît în proporțiile în care a crescut treptat cu intrarea în scenă a noilor mînuitori ai condeiului.

Pentru cei de atunci, Costache Rosetti a fost aureola unei carieri năpăstuite. Pentru cei de azi Costache Rosetti rămîne simbolul aceleiași carieri de apostolat.

N. GANE

încă un bătrîn care a fost martorul începuturilor României de azi și în același timp stîlp al ei, N. Gane, a dispărut răpit de Nemiloasa ce nu iartă nici pe aceia a căror minte îi face într^un fel nemuritori.

Nicolae Gane s-a născut în 1835 și a trecut prin toate rangurile sociale. El a fost magistrat, avocat, om politic, parlamentar, primar al Iașilor *lui,* ministru nu de lungă durată, președinte al Senatului, membru al Academiei și șeful organizației politice liberale din vechea capitală a Moldovei atît de iubită de acela pe care pentru veșnicie 1-a pierdut.

Interesant, desigur, pentru moravurile politice de la noi, și mai ales pentru moravurile mai vechi de la noi, este faptul că fruntașul liberal, N. Gane, a fost un *junimist* în literatură, în prima.fază a activității, și acolo în mijlocul „Junimei", a debutat la *Convorbiri literare* cu nuvela *Fluierul lui Ștefan.*

Dealtfel literatura lui N. Gane este *de formă* junimistă căci în fond ceea ce admiră, ceea ce descrie, ceea ce adună acest Alecsandri al prozei noastre sunt scenele cîmpenești, viața de la țară, obiceiurile rustice.

în literatura populară, și nu în cea cultă franceză ori germană, își găsește N. Gane subiectele lui de inspirație. *Piatra lui Osman, Comoara de pe Rarău, Duduca Bălașa* sunt nuvele ce dovedesc modul de a înțelege literatura românească a aceluia care a luptat și în artă și în politică, pentru întărirea sentimentului național și conștiinței românești.

Iar de la 1901 N. Gane s-a consacrat strîngerei în volume a multor amintiri de călătorie, ori de natură politică, bogat material pentru un biograf şi pentru un istoric al politicei noastre moderne.

In 1908 el a fost ales membru al Academiei Române, onoare ce consacră o viaţă întreagă dedicată muncei pe terenul culturei româneşti.

De notat, apoi, că de la N. Gane avem cea mai bună traducere în versuri a *Infernului* lui Dante.

O atare viaţă bogată în muncă rodnică s-a stins, rămînîndu-ne nouă şi celor ce vor veni după noi exemplul încurajator de ce se poate face, chiar într-un mediu neprielnic artei şi literaturei, cum era tocmai mediul în care a debutat N. Gane, atunci cînd sufletul e dornic de lumină şi inima ştie să palpite pentru ţară şi pentru neam !

Partidul Naţional-Liberal cinstit cu munca şi devotamentul lui N. Gane rămîne astfel profund îndurerat de moartea ilustrurarfiu al Iaşilor.

încă un bătrîn înţelept, încă o minte luminoasă şi un suflet de elită s-a dus, rărindu-se astfel rîndurile acelora cari au contribuit prin mintea şi cultura lor la făurirea României de azi !

în bruma pe care timpul o pune pe marile figuri, N. Gane va rămîne totuşi ca una dintre cele mai nobile şi mai înălţătoare din ţara noastră şi ca o personalitate politică, cu a cărui revendicare Partidul Liberal se poate pe drept mîndri.

REMY DE GOURMONT

Era pe vremea cînd, sărăcia şi romantismul curăţaseră Cartierul Latin de ultimele vestigii ale „boemei". Moştenitorii direcţi ai lui Rodolph, Marcel, Schaunard şi Colline dispăruseră ca şi pretendenţii la tronul Franţei, iar cei cîţiva tineri răzleţi (în majoritate streini cu dare de mînă) încercau zadarnic să reînvie la Vachette, Pantheon şi Cluny *les beaux jours d'autre fois* ale cafenelei Momus.

Boem autentic nu mai rămăsese decît *Bibi la puree* a cărui apariţie fantomatică prin cafenele şi la Bullier provoca mai mult milă decît interes. Generaţiile noi socoteau că şi-au achitat în întregime poliţa de recunoştinţă faţă de autorul *Vieţei de boem* şi odată cu inaugurarea bustului din Grădina Luxemburg, Henry Murger fusese dat uitărei.

Privirile şi năzuinţele celor care abia duseseră pe Paul Verlaine la groapă se îndreptau de data asta, cînd spre monoclul şi mustăţile galice ale lui Henri de Regnier, pei care nu-1 puteai întîlni decît prin cartierele aristocrate de peste apă, cînd spre monoclul şi mustăţile levantine ale lui Jean Moreas, care celebra la cafeneaua Steinbach victoria neosimbolismului şi a şcoalei romane.

Amatorii de „Ultima oră" făceau mai ales vinerea popasuri îndelungate la *Closerie des Lilas* unde cei mai tineri se adunau în jurul lui Paul Fort (mai tîrziu „prinţ al poeţilor") iar cei cari practicau ştirile senzaţionale comentau în taină şi în grupuri restrânse *La reine* de Saint Pol Roux le Magnifique, autorul formidabilei *La*

Dame à la jaulx care moştenise un castel feodal pe ţărmul mărei în Bretania şi părăsise Parisul pentru totdeauna.

Ca cei mai mulţi dintre compatrioţii mei de pe vremea aceea, eram şi eu un fel de mosafir al Şcoalei de drept unde, după multă bătaie de cap, reuşisem abia să-mi identific cei patru profesori din anul I.

într-o după-amiază de noiembrie (nu-mi mai aduc aminte ce recepţie academică era) aşteptam pe trotuar, în tovărăşia lui Maurice Magre, defilarea aşa-zişilor *gros bonets.* Cei mai mulţi trecuseră fără să deştepte în noi nici un entuziasm. Tovarăşul meu era furios.

— *Quelle quigne, vraiment !...* şi după trecerea fiecărui nou personaj, *encore un coup manque*

La un moment dat, iată apărînd în faţa noastră un personaj de o modestie misterioasă. Bordurile neobişnuit de largi ale unei pălării de fetru cenuşiu îi ascundeau figura complect. Un şal cadrilat îi înfăşură gîtul, ridicîndu-se pe ceafă pînă sub bordurile pălăriei şi acoperindu-i gura şi obrajii pînă sub vîrful nasului,' iar o pelerină de ploaie, lungă pînă peste genunchi, abia lăsa să i se ghicească prezenţa manilor şi mişcările corpului de manechin automat.

Maurice Magre tresări :

— Iată pe Duke of Portland !...

Numele ăsta nu-mi spunea nimic.

— Englez ? îl întreb eu.

Magre pufni în rîs.

— *Heureusement non, mon ami...* Francez şi încă tot ce poate fi mai francez... Normand pur-sînge... Este Remy de Gourmont... Dar *ă propos,* n-ai cetit pe *Duke* of *Portland* de Villiers de L'Isle Adam ?

I-am răspuns printr-un gest care putea să însemne şi „da" şi „nu" şi am schimbat vorba, fiindcă mi-era ruşine să spun că, în România, istoria literaturei franceze se sfîrşea cu Lamartine şi Victor Hugo.

Remy de Gourmont a trecut prin faţa Academiei ca prin faţa unui cimitir, în care nu intri decît în clipa cînd încetezi să mai exişti. Şi lucru curios — dintre atîţi „nemuritori" pe care îi văzusem intrînd la Institut

de France astăzi nu păstrez decît amintirea celui care trecuse, văzîndu-şi de drum ca orice alt parizian anonim, neintervievat încă de nici un ziarist şi neturburat de nici un reporter fotografic.

Abia a doua zi aflai cine fusese Duke of Portland şi cine era Remy de Gourmont.

Fantezia lui Villiers de L'Isle Adam contagiase parcă realitatea, şi tragedia ultimului lepros din lume fusese montată pe scena altui corp uman. Lordul englez o lăsase neterminată. Scriitorul francez o continua.

Remy de Gourmont!...

Iată cel mai de seamă, dacă nu chiar unicul animator al şcoalei simboliste — această dublă firmă literară a şcoalei decadente, pe care Anatole Baju, din lipsă de autoritate nu reuşise s-o impună, deşi avusese alături de el pe Paul Verlaine, Arthur Rimbaud, Jules Laforgue, Stuart Merrill, Rachilde, Georges Albert Aurier şi alţii.

Prezenţa lui în arena literară din vremea aceea, cînd se da lupta hotărîtoare între cele două mentalităţi de proporţii gigantice, poate fi asemănată cu apariţia lui Bliicher pe cîmpia de la Waterloo.

Una din primele sale cărţi *Le Latin mystique* este un fel de manifest cu care Remy de Gourmont îşi proclamă ruptura definitivă cu literatura clasică şi clişeele romantismului a cărui agonie părea că nu se mai sfîrşeşte. în această lucrare de o arhitectură unică prin grandiozitatea ei neobişnuită pînă atunci, evul mediu este evocat cu toate rugăciunile şi lacrămile plînse la picioarele crucifixelor însîngerate. Ea este mai mult decît o carte — este o adevărată catedrală în care sfinţii Ambrosie, Bernard, Prudenţiu, Sidonius Apollinar şi sfînta Hildegarda îşi cîntă imnurile lor liturgice şi hipertrofia supremului aleluia.

Limba pentru Remy de Gourmont devine un adevărat vehicul al „Ideei" şi lucrul acesta începe să se

observe încă din cele două *Livres de masques* care marchează prima etapă a evoluției sale.

In *Proses moroses* reia, parcă după o sută de ani, tragedia perversității sufletești și a cărnei dornice și lacomă de păcat, pe care Marchizul de Sade și Choderlos de Laclos n-o putuseră nuanța îndeajuns din cauza mediocrității formelor în care se găsea limba franceză pe atunci.

Studiile sale asupra limbei latine din evul mediu îl conduc în mod firesc la considerațiunile linguistice din volumele *L'Esthetique de la langue frangaise, La Culture des Idees* și *Le Probleme du Style* în care își justifică toate greșelile trecutului, pentru ca mai tîrziu în *Promenades litteraires* și *Promenades philosophiques* — punctele culminante ale operei sale — să înceapă a se afirma ca constructor și creator de valori.

In romanele sale *Les chevaux de Diomede, Le songe d'une jemme, Une nuit au Luxemburg* și *Un coeur virginal,* stilul său curat, mlădios și fluid împrumută personajelor atitudini de o mutuală căutare pentru a-și înfrumuseța realitatea vieței incomplectă și imperfectă.

Cu un pesimism amar și plin de sarcasm, în *Epilogues,* Remy de Gourmont își zdrențuiește propriile sale păreri, credințe și cugetări. El se descoase pe sine însuși, încearcă să descurce subtilitățile cele mai rafinate ale spiritului și rezolvă toate contradicțiile cunoștințelor omenești.

De la *Sixtine* unul din primele sale volume, pe care contimporanii îl salută oa pe un capo-de-operă (deși autorul le era încă necunoscut) și pînă la ultimele sale *Dialogues* din *Mercure de France,* Remy de Gourmont își identifică tot mai mult și mai indiscutabil apropiata lui rudenie cerebrală cu marii enciclopediști din secolul al XVIII. Poet, romancier, dramaturg, critic, filosof, gramerian și naturalist, Remy de Gourmont și-a plimbat fastul curiozității sale intelectuale, de-a lungul celor mai variate bulevarde ale cunoștințelor omenești.

Și iată pentru ce astăzi, după douăzeci de ani, gîndul meu îngenunche parcă în fața imaginei nebuloase care trecuse pe lîngă mine la fel după cum Remy de Gourmont însuși avea să se adreseze, doi ani mai tîrziu, Simonei :

...met ton manteau et tes gros sabots noirs,
Nous irons comme en barque ă travers le brouillard...

Era într-o după-amiază de noiembrie. Și academicienii Franței de pe vremea aceea nu reușiseră să risipească ceața de pe cheiul Voltaire, din care Remy de Gourmont avea să-și cristalizeze aureola de azi.

UN ROMAN POET

Poezia lui Alexandru Vlahuță este expresia resemnării caracteristice sufletului românesc — o resemnare potolită, corectă şi demnă cu care orice națiune normală şi disciplinată trebuie să întîmpine un act al fatalității.

Copacul eminescian făcea prea mare umbră în jurul lui şi prea îşi înfipsese adînc rădăcinile în pămînt, ca să mai poată fi clintit de veleitatea altor curente literare, afară de singurul care plutea în atmosferă pe vremea aceea. Cei veniți după Eminescu trebuiau să se mulțumească dar numai cu puținele pete de lumină scăpate neumbrite de frunzişul compact al marelui înaintaş. Totuşi, în sfera lui strict definită, opera lui Vlahuță s-a dezvoltat modest, dar cu prestigiul neştirbit al unei perseverențe de apostol național — produs caracteristic pământului şi atmosferei româneşti, cu a căror directă înrudire şi-a legitimat dealtfel şi prezența în literatura română.

Contimporan cu pictorul Grigorescu, poetul Vlahuță a fost un admirabil interpret verbal al imaginei plastice cu care prietenul său colorist risipea din belşug senzațiile unei convenționale vieți idilice româneşti.

In poezia lui Vlahuță admirăm bogăția variată a unei vitrine închinată exclusiv producției naționale. Ea tronează în vîrful unui car cu fîn de curînd cosit, însuflețeşte firul de lînă pe care îl toarce țăranca pe prispa casei şi dă glas fluierului cu care ciobănaşul îşi adoarme turma de oi, odată cu asfințitul soarelui. Poezia lui pluteşte totdeauna în imediata vecinătate a pămîntului, nu se ridică niciodată peste nivelul subiectului vizual şi nici nu se aventurează pînă spre adîncimile fatale de unde sufletul artistului nu se mai întreabă de ce origine este.

Or, marele merit al poetului este tocmai această atitudine dictată de cea mai perfectă conştiință artistică.

Alexandru Vlahuță nu este un poet român, ci un român poet.

POPA DAMIAN STANOIU, DUHOVNICUL CELOR CARE PĂCĂTUIESC CU ÎNCHIPUIREA

Astă-primăvară...

Pe Bulevardul Academiei în fata vechiului sediu al S.S.R.-ului.

Nichifor Crainic şi cu mine ne încrucişăm cu un popă tînăr, ale cărui priviri piezişe se trudesc parcă să înlăture tentaţiile diavolului, care roiesc tot timpul în jurul nostru, mai ales pe trotuarele Bucureştilor. Un popă ca toţi popii tineri — o bărbuţă neagră, obrajii rumeni şi nişte buze senzuale ca ale unui fante mirean travestit într-un cleric de carnaval. Un popă pe care îl vedeam pentru prima oară şi pe care în clipa aceea mai ales, aproape nici nu-mi dam seama că-1 văd...

în schimb, însă, Crainic, păru încîntat de apariţia asta neaşteptată. Se desprinse brusc de lîngă mine şi oprindu-se în faţa popii, îi tăie drumul şi firul vizibilei sale preocupări de descătuşare lumească.

— Hei, părinte !... Ce te faci că nu mă vezi ?... Tocmai căutam să te-ntîlnesc, să te felicit pentru ultima bucată publicată în *Gîndirea.*

Apoi, adresîndu-se mai întâi mie :

— Uite-1 !... Ăsta e părintele Damian Stănoiu... Ai văzut ce lucruri nostime scrie ?...

Şi pe urmă popii :

— Şi ăsta-i Minulescu... Cred c-ai fi auzit şi de el...

Popa nu ştiu dacă mă cunoştea mai de mult. Eu însă mărturisesc că pînă atunci nu citisem' nimic de dînsul. E drept că auzisem de numele lui. Dar cum mi se spusese că e vorba de un popă, nu-i dădusem nici o atenţie, fiindcă pe vremea aceea, în afară de Gala Galaction, nu

mai admiteam nici un alt popă, scriitor. Bineînţeles că nu vorbesc de cei răspopiţi, care au nemerit-o mai bine slujind în diferite bisericuţe literare decît în Sfînta Biserică a lui Isus Cristos.

Deocamdată, dar, mă mărginesc numai să-i strîng mîna cu oarecare jenă şi să-i zîmbesc cu nevinovăţia candidă a unui diavol surprins de stariţa mănăstirii ascuns sub patul vreunei maici.

Pesemne însă că popa îmi ghicise gîndul, fiindcă-mi răspunse imediat cu aceeaşi privire convenţională, o privire însă cu mult mai meşteşugită care mă făcu să-mi dau seama că adevăratul diavol nu eram eu, ci el.

Şi de data asta, atît şi nimic mai mult.

*

Aproape aceeaşi scenă însă avea să se petreacă din nou, după cîteva luni numai, şi anume astă-vară pe aleea băilor de la Malnaş, unde mă trimisese doctorul să mă curarisesc de artritism.

Şi iată cum, într-o bună dimineaţă, nu ştiu cum se face, dar îmi iese în cale iar un popă — acelaşi popă însă, pe care deocamdată nu-1 mai recunosc, dar care continuă să mă salute cu insistenţă şi zîmbete pline de mustrări duhovniceşti.

— Nu mă mai cunoşti... Eu sunt popa Damian Stănoiu.

— A, da !... Iartă-mă... Popa ăla care scrie nuvele nostime... Da, da... Mi-aduc aminte... Ştii că-mi place foarte mult cum scrie sfinţia-ta...

— Mulţumesc, dar acum nu-i vorba de nuvelele mele... Am scris o piesă de teatru.

— O piesă de teatru ?... Bravo, părinte... Să dea Dumnezeu s-o joci cu succes... Nu ca mine, cu scandal...

— O piesă din viaţa ţăranilor... © idilă mistică...

Amănuntul acesta îmi strică toată buna dispoziţie de după baie.

— Ai zis o piesă din viaţa ţăranilor?... De!... Ştiu şi eu ?... Poate să ai succes şi cu aşa ceva... Iartă-mă însă, dar pe mine mă interesează alte bazaconii în viaţă... Zău aşa !...

După acest schimb de păreri, probabil că alții s-ar fi despărțit. Noi însă continuarăm să discutăm literatură. Or, din vorbă în vorbă, îmi dădui seama că popa care scria nuvele și piese de teatru nu se sfătuise numai cu cărțile sfinte și că diavolul, cînd vrea să ispitească pe omul slab și amărît, nu i se arată decît în chip de cinstită față bisericească.

Și de data asta, tot așa. Atît și nimic mai mult.

*

Zilele trecute am stat de vorbă pentru a treia oară cu părintele Damian Stănoiu. De data asta însă am stat de vorbă ceva mai mult. O noapte întreagă... N-am vorbit cu dînsul personal. E drept. Dar i-am cetit romanul *Duhovnicul maicilor* pe care s-a ostenit să mi-1 trimeată acasă. L-am citit din scoarță în scoarță, așa cum nu mai citește nimeni astăzi literatură, și mi-am dat seama (Doamne, iartă-mă !) că numai diavolii pot face lucruri frumoase și artă adevărată.

Iartă-mă, sfinte părinte, că pînă azi n-am știut încă cine ești.

Nu știu dacă ești popă adevărat sau diavol. Ești însă un mare scriitor. Și-ți spun lucrul acesta nu ca să-ți fac plăcere sfinției-tale și după cum spunea și părintele Macarie, fiindcă așa stă scris în canoanele noastre și *„dupre a mea socotință"*.

Acest părinte Macarie al sfinției-tale, acest formidabil Don Quijote al bisericii de ieri, de azi și de totdeauna, este cea mai frumoasă predică de amvon pe care ai ținut-o în viață. O predică pe care nu știu cum au s-o judece și ceilalți frați ai d-tale întru Cristos, dar pe care eu ca simplu mirean am ascultat-o de la început pînă la sfîrșit cu aceeași evlavie cu care un muribund și-ar fi primit sfînta împărtășanie.

Părinte Damian Stănoiu, s-a sfîrșit... M-ai convertit... Sunt un păcătos. Aștept numai să-mi spui cîte mii de mătănii trebuie să fac...

Dacă toți popii ar ști să vorbească și să scrie ca sfinția-ta, scriitorii noștri s-ar putea duce la biserică în fiecare duminică, să li se spovedească de păcatele din cursul săptămînii. Numai că, vezi — nici duhovnicii nici păcătoșii nu sunt la fel. Nu știu ce fel de morală vei fi vrut să tragi din ultima d-tale operă literară, fiindcă diavolii adevărați au altă morală decît a mucenicilor improvizați, îmi dau seama însă că scriitorii noștri, ca și maicile d-tale de la mănăstirea Ibănești, la fel sunt de guralivi și de păcătoși, iar între părintele Macarie și domnii Mihail Dragomirescu, Eugen Lovinescu și Ibrăileanu, ca să nu mai vorbim decît de cei mai de seamă duhovnici ai noștri, nu există altă diferență decît aceea a canoanelor după care pronunță afurisenia.

Și-acum, fiindcă mi-ai ieșit în cale ca un popă, ca să mă poți ispiti mai tîrziu ca un diavol, îngăduie-mi te rog să nu te mai întreb ce ești și să te cred numai așa cum îmi place mie să fii. Și te mai rog ca, după ce vei sfîrși cu spovedania maicilor din mănăstirea Ibănești, să-ți dai osteneala să-mi servești și mie, o dată măcar, de duhovnic, pentru mărturisirea unor păcate pe care numai sfinția-ta cred că le poate da de rost.

Ce mare dreptate a avut Alonie, care după afirmația sfinției-tale, a zis : *„De n-aș fi stricat tot, n-aș fi putut să mă zidesc"*.

GÎNDURI BUNE PENTRU PANAIT ISTRATE

Pe Panait Istrate nu l-am văzut decît o singură dată în viață. La Paris. Dar tot pe teritor românesc. In palatul legațiunei noastre din capitala Franței.

Nu ne cunoşteam încă nici unul nici altul. Dar numele meu, pronunțat întîmplător de un ataşat de legație, îl făcu să tresară cu o atenție oarecum plină de simpatie.

— D-ta eşti ăla care scrii poezii ? Bravo, mă Minulescule... Să ştii că mie îmi plac... Eu sunt Panait Istrate.

La auzul numelui Panait Istrate tresării şi eu la fel. Reputația lui literară, de care se bucura pe întreaga piață mondială, îmi tăie însă orice cuvînt, şi mă mărginii să-i răspund şi eu tot aşa de scurt şi protocolar :

— Mulțumesc !... Dealtfel şi mie îmi place ce scrii d-ta. Numai că eu nu mai scriu versuri acum. Am scris un roman... Aşa ceva în genul d-tale.

Panait Istrate lăsă să-i scape un zîmbet plin de satisfacție.

— Nu mai spune !... Dă-mi-1 şi mie să-1 citesc. Cine ştie ?... Poate reuşesc să ți—1 plasez pe la vreun editor parizian... Are cine să ti-1 traducă sau să mă înham eu la el?...

Romanul era *Roşu, galben şi albastru* cu ale cărui drepturi de autor, încasate anticipat, îmi permisesem luxul unei călătorii la Paris în sărbătorile Crăciunului. Cum însă nu luasem cu mine decît un singur exemplar, destinat d-nului Aristide Blank, care pe vremea aceea finanța Cultura națională, care mă editase, îi promisei un volum cu dedicație, dar numai după întoarcerea mea în țară.

Nu ştiu dacă volumul acesta o fi ajuns în mîna lui Panait Istrate, fiindcă după ce-1 împodobisem cu cîteva cuvinte omagiale, rugasem editura să-1 trimită la Paris.

De atunci ne-am pierdut de urmă şi unul şi altul, li pierdusem adresa, şi la Bucureşti n-am găsit pe nimeni care să mi-o procure.

Eu totuşi l-am urmărit cu dragoste şi interes în toată evoluția lui de scriitor şi vagabond sentimental. M-a impresionat mai ales convertirea lui răsunătoare şi neaşteptată după vizita făcută în Rusia Sovietică. Mai tîrziu am aflat că se stabilise la Galați. Dar aci mi-a fost imposibil să-1 găsesc într-o zi cînd întîmplător mă abătusem pentru cîteva ore în portul dunărean, din amintirile căruia, Panait Istrate îşi înfiripase filele care aveau să-1 facă cunoscut în toată lumea.

Astăzi aflu că e bolnav. Boala unui scriitor pe care îl simți aproape de sufletul tău te îndurerează la fel şi pe tine. îi urez o grabnică şi complectă însănătoşire şi-i trimit odată cu aceste rînduri şi o caldă strîngere de mînă, cu multă prietenie şi tot atîta sinceră admirație.

„IUBITA DIN PARIS"

Aflu că *Iubita din Paris* a bunului meu prieten Horia Furtună a fost cinstită cu premiul „Regele Carol II" finanțat de Ministerul Instrucțiunii Publice.

Mă bucură „schimbarea la față" a Ministerului Instrucțiunii Publice, care hotărînd, în fine, să premieze şi o carte literară de artă pură, nu numai cărți de literatură şcolară, s-a grăbit să serbeze această memorabilă dată, înaintea zilei de 6 august' cînd după calendarul creştin se serbează „schimbarea la față" a Domnului nostru Isus Cristos.

Apărută în vitrinele librăriilor, acum cîteva luni, *Iubita din Paris* a lui Horia Furtună sosea în România, la timp ca să ne scuture puțin de funinginea mofturilor şi pretențiilor agresive, cu care pescuitorii în apele tulburi ale literaturii noastre reuşiseră să ne întunece ochii, ca să nu le mai putem aprecia valoarea pescuitului lor literar. Dovadă, majoritatea noilor-veniți în literatura românească pe care-i surprinzi de la primele rînduri, înlocuindu-şi stiloul tradițional cu undița ocazională.

Iubita din Paris a lui Horia Furtună n-are în ea nimic din eroinele aşa-ziselor romane adevărate, scrise după toate regulile ipocriziei noastre națională, socială, politică sau literară. Ea nu este decît lumina centrală, a unei cărți bine scrise, în jurul căreia gravitează toate musculițele omeneşti care nu-şi dau seama că, apropiindu-se prea mult, îşi ard aripile...

Iubita din Paris a lui Horia Furtună se numea *Blanche.* Iubitul ei însă, o mîngîia cu diminutivele : *Blanchette, Blanchon, Chon* şi *Petit Chon,* pe care dacă

ştii cum să-1 pronunți în dialectul din Cartierul Latin, sună *P'tit Chon.*

„Obrazul ei — după cum ne spune autorul — era proaspăt parfumat ca un buchet de liliac, iar în ochii ei se ascuțea, ca un vîrf de pumnal, bucuria cu care începe viața noastră, atunci cînd ne sfîşiem clipele."

Dar chiar dacă s-ar fi numit altfel decît Blanche, *Iubita din Paris* a lui Horia Furtună ar fi fost, la fel, aceeaşi femeie, fiindcă „misterul din sufletul tuturor femeilor este mare, nu fiindcă este original, ci fiindcă este obscur".

Era fatal dar ca Blanche să nu poată juca rolul de iubita unui român la Paris decît cel mult un an — an pe care autorul ni-1 destăinuieşte cu o tristețe sfîşietoare în două fraze magistrale : „E un an de cînd eram cu mine însumi, cu Blanche şi cu fericirea. Acum sunt singur şi fără nici o nădejde". Iată însă ce se petrecea pe vremea cînd fericirea le bătea in geam aproape zilnic : „Toată primăvara pariziană se refugiase în glasul Blanchei. Sub razele verticale şi generale ale ploaiei, noi găsisem un adăpost pentru voioşia noastră. încrederea, tinerețea şi mulțumirea se amestecau în cerul pe care-1 respiram. Prietenia noastră era curată ca rugăciunea de dimineață şi mîndră ca o sfidare superbă, trimisă spre moartea inexistentă."

Şi totuşi, pe altă filă din carnetul său de note zilnice autorul mărturiseşte cu o sinceritate de adevărat înger : „Ca orice om îndrăgostit şi candidat la înşelare, începi să ai preocuparea primejdioasă de a pricepe Femeia. Fiindcă ai auzit că femeia este metafizică, nu vrei să crezi că femeia este numai fizică !"

Vina însă nu este a femeii, ci probabil tot a bărbatului, care pierde din vedere adevărul pe care autorul însuşi ni-1 dezvăluie printr-un țipăt de alarmă, de cea mai spontană sinceritate : „Toate fericirile conspiră la înfrîngerea noastră".

Dar acest mare adevăr nu-1 vor înțelege decît aceia ca-e au cunoscut deziluzia cu care şi-au încheiat clipele cînd se credeau fericiți. în schimb, vecinicii visători •— care, oricîte deziluzii ar fi avut în viață, nu se dau nici bătuți, nici nu se declară măcar convinşi — nu vor

înțelege nimic din acest mare adevăr pe care Horia Furtună dealtfel încearcă să-l facă înțeles prin aceste cîteva admirabile rînduri : „Cea mai mare greșeală este poezia, fiindcă este mai frumoasă decît realitatea, singura noastră sfătuitoare, pe care însă, n-o ascultăm niciodată".

Și continuînd spovedania sărmanului român torturat de amintirea iubitei lui de la Paris, Horia Furtună izbutește să înjghebeze admirabile pagini demne de a completa antologia de dragoste, la care colaborează aproape zilnic toți romancierii noștri.

Citez numai cîteva pasagii, a căror originalitate te face să tresari, ca și cum ți-ai fi zărit răsfrînte într-o oglindă magică propriile tale amintiri triste și convingeri definitive :

„Dragostea este de aceeași esență materială ca foamea. Amanții și poeții n-au decît s-o divinizeze... O fac pe rizicul lor și pentru plăcerea lor. Și viața, la fel... este sfîntă, macabră și plictisitoare, după cum se întîmplă... după cum vrei tu... sau după cum vrea Ea !..."

Apoi, ceva mai departe : „Pe lume totul este prea tîrziu... Prea tîrziu, lucrurile... prea tîrziu, sufletul și iubirea... prea tîrziu, înțelegerea... prea tîrziu, recompensa, și adesea chiar... prea tîrziu, însăși moartea".

Să fim sinceri dar cu noi înșine și să nu ne mai mințim cu victorii imaginare, fiindcă după cum bine spune tot Horia Furtună : „Sufletul nostru, în fiecare clipă, ne mărturisește cîte o fericire pierdută. Dacă n-ar fi așa, omul n-ar ști că are suflet și n-ar nădăjdui că ar mai putea fi și alte fericiri. Nimeni nu i-ar mai spune cum am putea face din viața noastră o nesfîrșită bucurie. Mulțumirea ta n-o capeți decît privind fără milă în tine însuți... Numai depărtîndu-te de frumos, poți înregistra adevărul."

Dar cîți din sclavii frumosului mai au timp să caute adevărul, cînd minciuna vieței cotidiene este așa de dulce, că preferi să te împărtășești mai curînd din otrăvită licoare decît din prospețimea unei eventuale liberări. Horia Furtună crede că : „Omul liber este numai acela care se eliberează de trecut. Toate lanțurile noastre de azi sunt legate de o zi pe care am trăit-o odată. Dezrobirea trebuie să se înfăptuiască mai întîi în sufletul

nostru. Și dacă suferim ori de cîte ori nu reușim, vina este a noastră, care vrem să introducem ordine acolo unde nu există."

Ordinea, la care se face aluzie în rîndurile acestea, nu poate fi decît ordinea din inima femeii în general, iar în cazul de față, din inima acestei enigmatice Blanche, pe care românul care o iubise la Paris obișnuia s-a evoace în chipul rugăciunii *Tatăl nostru* astfel :

Fetița mea care ești pe pămînt,
Sființească-se numele tău,
Vie mîngîierea ta,
Precum în viață, așa și spre mormînt.
Sărutul nostru cel de toate zilele
Dă-mi-l mie astăzi,
Și iartă-mi mie greșelile mele
Cum îți iert eu ție frumusețea ta,
Și du-mă cît mai des în ispită
Și mă izbăvește de remușcare
Blanchon !...

Iată pentru ce spuneam că *Iubita din Paris* a lui Horia Furtună este o carte bine scrisă, pe care n-o poți judeca și savura decît așa cum a ieșit din mintea și inima autorului.

M-am ferit să spun că ar fi un roman propriu-zis, fiindcă un scriitor conștiincios ca Horia Furtună, chiar dacă ar fi fost chinuit de această idee fixă și imperativă, nu cred să fi avut siguranța că din stiloul lui ar mai fi putut ieși și altceva decît ce a ieșit...

„Romanul adevărat" nu este decît un accident. Și accidentul acesta poate fi comentat în mod diferit după inteligența, sensibilitatea sau buna-credință a comentatorilor, care, fie că ar fi avut și ei în viață același accident, fie că Dumnezeu i-ar fi ferit de „ceasul rău".

Romanul adevărat se aseamănă din toate punctele de vedere cu un gest de eroism.

Eroii adevărați nu pleacă niciodată la război cu convingerea că vor fi eroi. Devin eroi fără voia lor. Eroismul propriu-zis nu este decît lozul cel mare la o loterie, pe care pînă în momentul cînd își iese din urnă numărul tău, nu știi dacă ai cîștigat sau te-ai curățat...

La fel cred că se petrece şi cu scriitorii de romane. Nu toate capodoperele literare trebuie să fie romane adevărate. O carte bine scrisă poate deştepta în sensibilitatea cetitorului voluptăţi mult mai excitante decît subiectul sau construcţia arhitectonică a unui text de aşa-zis „roman adevărat". Năzbîtiile literare n-adorm niciodată pe cetitori.

Cu un roman adevărat însă poţi cîteodată adormi, fie în patul tău de acasă sau în cel din hotel, fie în fotelul tău din grădină sau pe banca vagonului de tren accelerat, în care încerci să-ţi scurtezi timpul care-ţi pare totdeauna prea lung ori de cîte ori voiajezi singur.

Pentru mine dar, o carte atît de evocatoare, deosebită de ale anonimilor deveniţi peste noapte scriitori mari, numai graţie reclamei comerciale a editorului sau a diferitelor clanuri literare, cartea bine scrisă a lui Horia Furtură a fost o adevărată revelaţie. Am întinerit fără să-mi dau seama că Iubita lui din Paris semăna ca două picături de lacrimi cu propriile mele iubite de la Paris.

Pentru mine dar o carte atît de evocatoare poate chiar fi un roman adevărat. Autorul ei n-a făcut pe fotograful *ă la minute* ci a rămas scriitorul creator â *la longue.* Nu l-au interesat nici mahalaua, nici cluburile cu joc de cărţi, nici fabricile, nici spitalele şi nici chiar morga pe care alţi autori de romane le trec în revistă sau mai bine-zis le standardizează după normele unor actualităţi efemere. Horia Furtună a scris altceva. A scris nu ce-a văzut, dar ce-a simţit. A scris ce rămîne... Şi *Iubita din Paris* va rămîne pentru noi toţi care i-am cetit-o, sau i-o vom ceti de azi încolo. Cuvîntul „Paris" nu trebuie să ne încurce, fiindcă în locul lui putem foarte bine introduce numele altor oraşe, chiar mult mai pline de umbră şi ceaţă decît „oraşul lumină" — oraşe în care însă, ne-am petrecut tinereţea şi am iubit pentru prima oară.

Iubita din Paris a lui Horia Furtună este iubita noastră a tuturor !

RÎNDURI PENTRU G. IBRÂILEANU

Cu ce cuvinte de binemeritată laudă postumă aş putea proslăvi memoria scumpului nostru Ibrăileanu, cînd mi-aduc aminte de enervarea pasivă şi spontană pe care defunctul pilot al revistei *Viaţa românească* şi-o manifesta faţă de credincioşii lui prieteni sau simplii colaboratori literari cînd depăşeau discreţia omagiului lor de admiraţie şi recunoştinţă ce-i datorau ?

Adevărul este că Ibrăileanu a avut darul să se facă iubit deopotrivă şi de cei care-1 vedeau aproape zilnic şi de cei împrăştiaţi prin ţară, dar cu suflete foarte aproape de al lui. Pentru aceştia din urmă, mai ales, Ibrăileanu era un fel de „Duh sfînt" pe care drept-credincioşii, fără să-1 vadă vreodată, îl simt totuşi coborînd în mijlocul lor, ori de cîte ori îl invocă.

Pe Ibrăileanu însă nu era nevoie să-1 invoci, fiindcă îl puteai vedea ori de cîte ori aveai nevoie de el — fie la universitate, în orele lui de curs, fie la redacţia revistei *Viaţa românească,* în orele de întîlniri pentru cercetarea manuscriselor, fie în căsuţa lui albă şi discretă, ale cărei obloane de scînduri se deschideau cu plăcere, ori de cîte ori paşii vizitatorului neaşteptat produceau pe nisipul aleei din grădina lui patriarhală anume rezonanţe literare.

La universitate nu l-am căutat niciodată fiindcă eram prea bătrîn ca să-i mai fi putut fi elev. In schimb, l-am văzut o dată la redacţie, cînd hotărît să-i înmînez personal manuscrisul romanului meu *Roşu, galben şi albastru* după cetirea primelor capitole, am avut plăcuta surpriză să constat reciprocitatea bunelor sentimente de care

eram animați, fără să bănuim. Acasă, l-am găsit într-o noapte de toamnă cînd, fusesem însărcinat de ministrul de pe vremea aceea să-i duc personal adresa specială prin care era invitat să scrie o prefață și să controleze textul poeziilor lui Eminescu, pentru o ediție de lux, menită să apară chiar sub auspiciile ministerului. Noaptea aceea n-am s-o uit niciodată. A fost o noapte rară pe care o simțeam c-o trăim la fel și eu și el. E drept că Ibrăileanu s-a ținut de cuvînt. A scris prefața promisă pe care ne-a trimis-o odată cu textul complet al poeziilor lui Eminescu, controlate după manuscrisele poetului, păstrate parte la Academie, parte prin alte biblioteci particulare. N-a avut însă norocul să-și vadă înfăptuită această operă, căreia reușise să-i facă chiar corecturile tipografice, fiindcă ministerul — din motive pe care nu ne este permis să le popularizăm — n-a mai publicat acest volum, cu care cultura românească s-ar fi putut mîndri chiar și peste frontieră.

Tipograful căruia i se încredințase cinstea înfăptuirii acestei podoabe literare românești: mi-a mărturisit cu durere că, în ultimele sale zile, Ibrăileanu îl întrebase printr-o scrisoare dacă i s-ar putea trimite pentru corectat și „tabla de materie". Scrisoarea lui Ibrăileanu însă a rămas fără răspuns, fiindcă tipografului, probabil, i-a fost milă să-i mai facă sînge rău, mărturisindu-i adevărul.

Iată cine a fost Ibrăileanu și cu cită conștiință căuta să-și îndeplinească datoriile către cei care, deși-l socoteau demn de atenția lor, uitau că specialitatea lui Ibrăileanu era să facă numai literatură, nu și politică...

POEȚII ȘI MARELE PUBLIC

Ce fericiți sunt poeții !...

Niciodată nu s-a vorbit mai mult despre poeți și niciodată nu li s-au întins mai multe mîini prietenești, cu toate că poeții noștri niciodată n-au fost mai puțin poeți ca în iarna asta.

Oare poeții noștri au început să cîștige atîția bani ca să-și poată permite luxul să se lase de poezie ? Nu... Dar de cîtva timp, poetul și poezia încep să se departeze tot mai mult unul de altul. In schimb însă, pe zi ce trece, poeții noștri se reabilitează tot mai solid în ochii marelui public, tocmai fiindcă s-au hotărît să nu mai fie poeți.

Și totuși, poeții rămîn aceiași copii ai nimănui de totdeauna. Ceea ce s-a schimbat în existența unui poet nu este decît felul de manifestație al celor pe cari noi ne obișnuiserăm să-i vedem scriind numai poezii...

Ce fericiți sunt poeții !

Și sunt fericiți, tocmai fiindcă de la un timp încoace, poeții au renunțat să-și mai reclame divinitatea originei lor, numai în baza celor cîteva rînduri ritmate sau rimate, mai mult sau mai puțin corect.

Da, da !... Astăzi pentru a fi poet n-ai absolută nevoie să scrii poezii, după cum a scrie poezii, chiar prin revistele literare *en vogue,* nu înseamnă numaidecît că ești poet.

Adevărul este că, pînă mai ieri, poeții noștri nu înțeleseseră încă adevărul că a fi poet înseamnă a fi poet

mare. Poeţii mici nu sunt poeţi. Sunt numai semne de întrebare.

Pentru a fi poet mare însă, rimele sunt de prisos. Astăzi, mai ales, se rimează cu foarte mare uşurinţă. Rima a ajuns o adevărată acrobaţie. Şi acrobaţii au marele avantaj de a place marelui public.

Păcat numai că marele public mai prezintă şi inconvenientul unei inteligenţi insuficiente pentru a aprecia un poet.

Dar cum acrobaţii nu pot fi totdeauna artişti adevăraţi, arta — care nu cere numaidecît o îndemînare acrobatică — se răzbună pe marele public, ţinîndu-1 totdeauna la o respectabilă distanţă de poeţii mari şi făcîndu-1 să se complacă numai în societatea poeţilor mici.

Iată pentru ce poeţii mari riscă să se strecoare necunoscuţi pe lîngă marele public — acest suveran absolut — pe care, cu cît încerci să-1 ocoleşti, cu atît mai mult îl simţi atrăgîndu-te ca un magnet, pentru a te dizolva în uniforma clacă de necunoscuţi.

Totuşi, pentru a împăca şi marele public, poeţii mari au recurs la un „truc". Trucul este şi el tot un fel de artă. Dovada ?... De cînd poeţii mari nu mai scriu poezii pentru marele public, acest insuportabil bloc de carne se simte foarte jenat ori de cîte ori se trezeşte în faţa unor poezii confecţionate altfel decît acelea pe care obişnuieşte să le citească chiar prin revistele literare *en vogue.*

Afirmaţia mea de mai sus că, de cîtva timp, „poetul şi poezia se depărtează tot mai mult una de alta" continuă să stea în picioare, ca un stîlp de telegraf, pe firele căruia nu se transmit decît veşti adevărate.

N-aş putea preciza cine pierde şi cine cîştigă, în această cursă plină de tot felul de periculoase obstacole literare. Dar dacă ar fi să alegem între un poet şi o poezie, cred că mai repede suntem dispuşi să procurăm pîinea de toate zilele unui poet „semn de întrebare" decît să îmbogăţim literatura naţională cu poezia unui mare poet, mort de foame...

Atît mai rău pentru marele public, şi atît mai bine pentru puţinii care nu se mai extaziază în faţa aşa-zisei : *sancta simplicitas...*

Ce fericiţi sunt poeţii !...

In iarna asta, mai ales, fericirea poeţilor bate recordul. Probabil că în iarna asta, n-aţi prea cetit nimic nou, mai de seamă. Ba chiar dacă întîmplător aţi fi cetit, mărturisiţi că n-aveţi curajul să vă mai aduceţi aminte ce aţi cetit. Uitarea se coboară la fel şi pe poeţii mari şi pe poeţii mici.

Nu vă alarmaţi însă, fiindcă poeţii — oricine ar fi ei — rămîn aceiaşi. Numai că astăzi, pentru a fi poet, nu mai ai nevoie să scrii poezii, ci să rogi pur şi simplu pe Dumnezeu să-ţi dea, nu talent, ci un pic de noroc, să poţi deveni prieten bun cu marele public. Atît şi nimic mai mult...

Trăiască deci marele public !... Trăiască acest mare public, posesor al celei mai elogioase calităţi, printre multele şi feluritele lui defecte...

Cum ?... N-o ghiciţi ?...

Este calitatea marelui public de a se împrieteni cu anume poeţi, de îndată ce aceşti „copii din flori ai lui Apolon" încep să-şi dea seama că a menaja amorul propriu al marelui public nu înseamnă a-i vinde, „sub cost", visele lor cotidiane, ci a-i procura pur şi simplu suprema iluzie că visele lui seamănă cu visele lor, ca două picături de apă, sau mai poetic, ca două boabe de rouă...

Ce fericiţi sunt poeţii !...

OCTAVIAN GOGA ŞI PASĂRILE CALATOARE

La cafeneaua Kiibler, în anul 1908, cînd abia apăruse primul meu volum de versuri *Romanţe pentru mai tîrziu...*, într-o zi de toamnă ploioasă, pe la orele şapte dimineaţa, cînd în cafenea singurii clienţi erau numai funcţionarii statului care se grăbeau să-şi bea capuţinerul mai înainte de a se duce la birou, Ilarie Chendi, unul din cei mai statornici clienţi ai lui papa Kiibler, iată-1 că intră mai radios ca niciodată, ţinînd după sine un tînăr blond cu ochi albaştri şi plini de încrederea unor grandioase începuturi la activitate literară.

Printre matinalii clienţi ai acestei faimoase cafenele, mă găseam întîmplător în ziua aceea şi eu, alături de Zaharia Bârsan, care locuia chiar la Hotel Imperial, deasupra cafenelei Kiibler, aşteptînd un client mai cu dare de mînă să ne plătească ambele capuţinere, consumate pe credit.

Pe Ilarie Chendi îl cunoşteam de cîţiva ani. Colaboram chiar la revista lui *Viaţa literară şi artistică.* Tot aşa colabora şi Zaharia Bârsan. Eu însă, pe tînărul blond cu ochi mari şi rotunzi ca două monete de argint de pe vremea aceea, aveam să-1 cunosc abia în această dimineaţă de toamnă ploioasă — simbolul unei periclitate plecări din Ardealul subjugat şi al unei sosiri cu bine în regatul liber. Acest tînăr era Octavian Goga, al cărui nume îmi suna pentru prima oară în urechi. Zaharia Bârsan îmi dădu să înţeleg că el îl cunoscuse cu mult înaintea mea. Chendi deci nu-şi manifestă decît mediocra plăcere de a mi-1 fi recomandat numai mie, cu tot felul de zorzoane sentimentale şi cu urarea părintească, de a continua să rămînem buni prieteni de condei, cît mai mult timp posibil.

In ziua aceea mi-am dat seama că preocuparea de" căpetenie a lui Chendi, pe viitor, avea să fie punerea în valoare cît mai rapidă a personalităţii naţionale a tînărului ardelean, care deocamdată nu era decît un poet începător ca şi mine.

Viitorul avea să realizeze aproape total împlinirea tuturor dorinţelor împăciuitoare ale celui mai temut critic literar de pe vremea aceea. Adevărul era că numai peste cîteva săptămîni, Goga îmi zicea Minule, iar eu îi ziceam Tavi. Relaţiile lui cu tot felul de personalităţi nu numai literare şi artistice, dar şi politice, mă incitau ca şi cum m-aş fi folosit şi eu, la fel, de aceleaşi relaţii, ca şi el, cel mai proaspăt prieten al meu. Deşi nu ne prea asemănăm în scris, eu totuşi admiram cu o adevărată emoţie dinamicele accente naţionale din mai toate poeziile sale, iar el continua să se distreze cît mai intens cu aşa-zisele „năzbîtii" din poeziile mele.

Tot aşa de adevărată era căderea noastră de acord mai totdeauna, graţie nu mie, ci lui Goga, care era extrem de împăciuitor, chiar atunci cînd părerile noastre se băteau cap în cap.

Chendi singur se amuza la fel, şi cînd trebuia să ia apărarea lui Goga, şi cînd era nevoit să-mi dea un pic de dreptate şi mie.

Intr-o noapte de petrecere intimă în subsolul faimosului local „La caru cu bere", Goga, de acord cu Chendi, ne declară celor de faţă că pusese la cale un concurs pentru cea mai reuşită poezie gen popular. Concurenţii aveau să-şi trimită opera sub anonimat, aşa ca premiantul să nu fie descoperit decît după ce poezia ar fi fost publicată în revista *Viaţa literară şi artistică* fără numele autorului. In felul acesta se menajau eventualele neplăceri ale diferiţilor autori ale căror manuscrise ar fi fost aruncate în coşul redacţiei.

Faptul că premiul fusese fixat la 500 de lei, ce aveau pe vremea aceea valoare cam 20 000 de lei din zilele noastre, mă hotărîse şi pe mine să „încerc marea cu degetul", confecţionînd o poezie populară, nu după reţeta

literaturii la modă pe vremea aceea, ci după ostracizată mea sensibilitate poetică.

După trei luni de zile însă, după ce se citiseră toate manuscrisele de către membrii juriului în plen — care nu erau decît Chendi şi Goga —, rezultatul concursului fusese ca şi nul, deoarece nici unul din anonimii concurenţi nu reuşi să dea producţiei sale acea prospeţime vecinică a poeziei noastre populare, fără vîrstă şi fără nume de autor.

Totuşi din nenumăratele şi feluritele discuţii care continuau să pasioneze cultul poeţilor din cafeneaua Kiibler, se căzu de acord asupra unui fapt adevărat, necontestat de nici una din taberele adverse. Acest fapt adevărat era constatarea juriului că obsesia poeziei populare continua să stăpînească, în cel mai înalt grad, sensibilitatea poetică chiar şi a celor mai potenţaţi nebuni literari. Totuşi această constatare nu putuse fi luată în consideraţie din cauza prea multor incursiuni de elemente streine în puritatea limbei noastre strămoşeşti pe care n-o găsim decît în poeziile noastre populare.

Intr-o zi, cînd ne aflam singuri la masă — eu şi Goga — nu ştiu cum şi care din noi a adus vorba de faimosul concurs pentru cea mai reuşită poezie populară de actualitate. Bine dispus ca mai totdeauna, Goga îmi destăinui că el personal găsise o realizare poetică populară, care i-a părut admirabilă, dar care, din păcate, conţinea două cuvinte străine — Dardanele şi Bosfor — care distonau atmosfera curat populară a poeziei, şi pe care Chendi nu. le putea înghiţi în ruptul capului.

Deşi ştiam că Dardanelele şi Bosforul nu puteau fi decît cuvintele mele, îndrăznii totuşi să-1 mai întreb şi de titlul poeziei pe care Goga mi-o lăudase sincer. Fără să bănuiască scopul întrebării mele, Goga se grăbi să-mi răspundă : *Rînduri pentru paserile călătoare.*

La început, cuvintele Dardanele şi Bosfor mă făcură să îngheţ, ca şi cum Goga ar fi pronunţat cuvintele Polul Nord şi Polul Sud. De data asta însă, cînd îmi răsună în urechi şi titlul poeziei, îmi veni să mă topesc de bucurie ca o luminare de ceară în noaptea învierii. Poezia care-i plăcuse lui Goga era poezia mea.

Şi totuşi bucuria mea n-ar fi avut nici un răsunet în sufletul celor chemaţi să mi-o admită publicată exact aşa cum fusese scrisă de mine, neciuntită de cele două cuvinte streine — jignire la care nici eu nu m-aş fi pretat pentru nimic în lume. Riscam deci să mă răcesc de Goga, cu a cărui bună părere despre mine mă mîndream. Ba ceva mai mult, ar fi trebuit să mă cert definitiv cu Chendi, care ar fi aflat că încerc din nou să-1 induc în eroare, după cum reuşisem altă dată să-mi public poezia *Celei care minte* ca o traducere după un papirus egiptean.

M-am resemnat deci ca orice „candidat ghinionist" şi mi-am ascuns poezia într-un sertar, hotărît să aştept momentul binevenit pentru a-i face cinstea să vadă lumina tiparului. Mărturisesc chiar că şi uitasem de această poezie. Dovadă că, deşi între timp mai publicasem şi volumul de versuri *De vorbă cu mine însumi,* nu-mi adusesem însă aminte că mai am şi o poezie inedită, inclusă în sertarul-mausoleu al atîtor hîrţoage defuncte. Abia mai tîrziu, după moartea lui Chendi, aflată din ziare, cînd mă găseam la Băile Malnaş, mi-a venit şi mie în minte posibilitatea de a învia o poezie pe care pînă atunci o socotisem moartă definitiv.

întors la Bucureşti pe la începutul lunii septembrie, m-am grăbit să scotocesc cu cea mai mare atenţie sertarul ţinut pînă atunci încuiat. Am avut norocul să-mi găsesc manuscrisul chitit în patru şi păstrat proaspăt într-un plic galben, pe care, nu ştiu din care motive, scrisesem cu cerneală roşie, frumoasa deviză a lui Pico de la Mirandola, urmată de butada tot atît de faimoasă a lui Voltaire :

„De omni re scibili et quibusdam aliis".

Adîncul înţeles al celor două fraze latine, care astăzi se scriu împreună deşi aparţin a doi autori, despărţiţi unul de altul de aproape 300 de ani, mi-a dat ghes să public şi eu poezia, întîmplă-se orice s-ar fi întîmplat, mai ales că poezia o dedicasem lui Goga, fără să-i fi cerut consimţămîntul.

O reproduc pentru curiozitatea celor cari întîmplător nu posedă încă opera mea poetică tipărită în complectul ei, de către Fundațiile regale.

HÎNDUBI PENTRU PASERILE CALATOARE

C. lui *Octavian Goya*

Frunză galbenă, uscată —
Frunză ce-ai fost verde-odată,
Şterge-ţi ochii de rugină,
C-a intrat toamna-n grădină,
Şi-a intrat ca o stăpînă
Cu vîntul şi ploaia-n mînă !...

Primul stol de rîndunele
A pornit spre Dardanele...
Berzele desperecheate
Se-mpreună-n zbor şi ele,
Să pornească pe-nserate,
Tar triunghiul de cocori
Se-ntregeşte tot în zbor,
Să pornească tot în zbor,
Să pornească mîine-n zori
Spre Bosfor...
Frunză galbenă, uscată —
Frunză ce-ai fost verde-odată — "
De-a lungul şoselelor,
Pe tot largul apelor,
Şi din creasta munţilor
Pînă-n fundul văilor...
în vîrful copacilor
Au rămas doar ciorile
Să păzească morile —
Morile ce macină,
După vechea datină,
Zodia-nceputului
Cu păcatul trupului,
Şi rodul pămîntului,
Cu belşugul anilor,
Zilelor
Şi clipelor

Pentru cei flămînzi de soare
Şi de «semne de-ntrebare» !...

Frunză galbenă, uscată,
Frunză ce-ai fost verde-odată,
Azi grădina Domnului
Nu mai este-a nimănui...
Au zburat din ea mai toate
Vietăţile aripate
Şi-au rămas doar ciorile —
Ciorile,
Surorile
Vînturilor,
Ploilor,
Grijilor,
Nevoilor,
Şi-ntunericilor !...

Au rămas să vămuiască
Cu pecetia domnească
După socotinţa lor
Soarta zburătoarelor...
Şi să-nchidă-ntre zăbrele
împletite din nuiele
Călătoarele rebele,
Ce-au pornit cu toate-n zbor,
Fără ştirea ciorilor,
Spre Bosfor
Şi Dardanele !...

Nu ştiu ce-o fi gîndit Goga cînd mi-a citit poezia publicată după trecerea atîtor ani de zile şi nici n-am căutat să aflu cam cum m-ar fi apostrofat, dacă întîmplarea ar fi făcut să mai dăm ochii imediat după publicarea ei. Mai tîrziu însă, cînd aproape îi pierdusem urma, deoarece el se aruncase cu toată patima în braţele politicii, ne-am întîlnit în casa unui bun prieten al nostru amîndurora. Goga mi-a zîmbit doar cu aceeaşi bună dispoziţie pe care o cunoscusem pînă atunci numai pe buzele poetului, nu şi pe buzele omului politic, şi

legănîndu-şi capul ca o pseudo-mustrare, mi-a şoptit ca şi cînd n-ar fi vrut să fie auzit decît de mine singur :

— Sărmanul Chendi !... Dacă ar fi trăit, probabil că te-ar fi iertat şi el chiar atunci, la fel, după cum te iert eu, astăzi... „Dardanelele" şi „Bosforul" tău, ca să înebunească tot tineretul ardelean.

Atît şi nimic mai mult. în casa prietenului nostru se discuta mai mult politica zilei decît eternitatea unor fantezii poetice, chiar cînd ele ar fi fost semnate de Octavian Goga...

PIERRE RONSARD ŞI MIHAIL EMINESCU

împerecherea numelor de mai sus va părea, desigur, foarte curioasă, mai ales celor care — cunoscînd opera poetului român •— nu sunt totuşi străini nici de opera faimosului şef al Pleiadei franceze, precum nici de marea distanţă de ani care îi separă pe amîndoi.

Timpul însă — „dascălul" nostru al tuturor — mai joacă de multe ori şi rolul arheologului conştient, care descoperă pentru cei în viaţă încă nu numai secretele intime ale poeţilor defuncţi, precum şi inscripţiile şterse de vînturi şi ploi de pe marmora monumentelor, ba chiar şi analogiile sufleteşti între anume dispăruţi — analogii, care, în ciuda timpului, le perpetuează şi gîndirea şi simţirea şi aspiraţiile lor spre aşa-zisul „frumos etern".

O analogie identică între Pierre Ronsard şi Mihail Eminescu am descoperit-o mai anii trecuţi, cînd ziarele din Franţa anunţau că Societatea literară şi artistică din Touraine — leagănul de naştere al lui Pierre Ronsard — hotărîse să nu mai respecte dorinţa ilustrului lor compatriot de a nu i se ridica nici un monument, aşa după cum în fiecare ţară se obişnuieşte să se cinstească, după moarte, numele şi opera marilor artişti. Ziarele mai adăugau însă că această idee fusese îmbrăţişată cu un mare entuziasm de către toate cercurile intelectuale, unde Pierre Ronsard, după 350 de ani, tot mai are admiratori, chiar în zilele noastre.

Totuşi şi de data asta se repetase aceeaşi întrebare ca şi în alte daţi, dacă un monument ridicat lui Pierre Ronsard, n-ar fi constituit un act de impietate, faţă de

memoria marelui poet, care în testamentul său îşi exprimase dorinţa să nu se strice nici un bloc de marmoră scumpă, pentru a-i eterniza numele.

Aceeaşi dorinţă, dealtfel, Pierre Ronsard şi-o mai exprimă în timpul vieţii sale şi anume în următoarele versuri:

Je defends qu'0,1 vie rompe
Des inarbres pour la pompe
De vouloire mon tombeau
Batir plus beau [...]

Mais bien, je veux qu'un arbre
M'ombrage, au lieu d'un marbre —
Arbre qui soit couvert
Toujours de vert [...]

Oare între aceste două strofe ale lui Pierre Ronsard şi faimoasa poezie a lui Mihail Eminescu — *Mai am un singur dor* — nu există nici o asemănare ?

Eu cred că da ! Ba ceva mai mult, există şi o puternică analogie sufletească, pe care cred însă că-i de prisos s-o mai dovedesc. Mă voi mărgini numai să pun în faţă poezia lui Pierre Ronsard cu poezia lui Mihail Eminescu, lăsînd apoi cititorilor mei plăcuta sarcină de a trage ei singuri concluzia.

Să dăm cuvîntul şi lui Eminescu :

Nu vreau sicriu bogat,
Făclie şi flamuri,
Ci-mi împletiţi un pat
Din tinere ramuri...

iar mai departe :

Deasupră-mi teiul sfînt
Să-şi scuture floarea !...

Cît ne priveşte pe noi, dorinţa lui Mihail Eminescu a fost îndeplinită. La mormîntul lui, un tei îşi scutură floarea în fiecare an, la fel, deşi în preajma cimitirului Belu nu se mai aud tălăngile, nici respiraţia senină a

întinselor ape, nici cîntecele de bucium şi nici luna care să alunece peste lungile vîrfuri de brad... care nu există...

în schimb însă, la căpătîiul poetului s-a plîns mult, mult de tot, iar epigonii i-au continuat plînsul în atîtea insipide volume de versuri, în faţa cărora volumaşul de versuri al lui Mihail Eminescu desigur că ar fi trebuit să şi roşească de ruşine, măcar coperta...

Ce vor face urmaşii lui Pierre Ronsard ?

Cu toate că numele şefului Pleiadei nu mai are nevoie de monument de marmoră ca să fie perpetuat..., totuşi monumentul lui a fost comandat unui mare sculptor francez...

Ce s-o mai fi întîmplat pe urmă nu ştiu. N-am avut ocazia să mai aflu nimic din ziarele franceze... îmi place să cred însă că monumentul lui Pierre Ronsard, dacă ar fi fost executat la timp, probabil că trebuie să fie ieşit clin dalta sculptorului francez mult mai frumos, mai artistic şi mai conform cu visele poetului, decît ar fi ieşit, poate, monumentul lui Mihail Eminescu pe care noi — românii — n-am găsit cu cale să i-1 ridicăm nici imediat, după moartea lui, nici măcar ceva mai tîrziu...

Se pare însă că aceasta este soarta marilor poeţi. Buna-credinţă a urmaşilor n-o punem niciodată la îndoială. Dovadă, *Eminescu* de la Iaşi, de la Constanţa, de la Oradea-Mare şi din parcul Dumbrăveni... Grandoarea înfăptuirii artistice însă a acestei onorabile bunăvoinţe, de cele mai multe ori, ^?^ătruiti'cV ITI^POI, şi la francezi şi la români.

Cei care n-au voit să se odihnească decît în tovărăşia prietenească a unui tei sau alt arbore verde..., cei care n-au voit să se desfăşoare după moartea lor nici un fast şi nici un monument funebru sau comemorativ să dea prilej „mititeilor" de a se „lăuda ei însăşi", avînd aerul că-i preamăresc pe morţi., toţi aceştia, după moartea lor, vor avea satisfacţia postumă de a respira mai întîi diferitele parfumuri retorice sau elocvente, şi în urmă abea adevăratul parfum al florilor care — o singură dată

pe an — le vor săruta piatra funerară, cu alte buze, decît buzele celor care uită să mai vină, — măcar tot o singură dată pe an —, ca să-şi facă datoria faţă de morţii nemuritori...

Iată pentru ce am îndrăznit să fac împreunarea acestor două nume ilustre : Pierre Ronsard şi Mihail Eminescu.

DE LA „LUNA CĂRȚII" La „ANTOLOGIA PITORESCULUI ROMÂNESC"

Sărbătorită pentru prima oară în primăvara anului 1933, aşa-zisa „Ziua cărţii" s-a repetat la fel patru primăveri de-a rîndul. Schimbîndu-şi apoi numele, mai întîi în „Săptămîna cărţii" şi, mai tîrziu, în „Luna cărţii", sărbătoarea cărţii a reuşit în fine să-şi tipărească personalitatea cu cerneală roşie în calendarul tradiţiilor noastre culturale.

Sărbătorirea acestui periodic eveniment cărturăresc, timp de 10 ani, n-ar trebui să se mai reia tot aşa după cum a decurs pînă în anul cînd a fost întreruptă brusc. Vreau să spun că n-ar trebui să se reducă numai la o eventuală nouă lansare pe piaţa literară a cărţilor proaspăt ieşite de sub teascurile tipografice... Eu cred că această aniversare trebuie pusă în valoare anual, dacă nu cu ceva mai multă amploare populară, măcar cu echivalentul acelor agresive „tobe, surle şi trompete" cu care aşa-zisele noutăţi ale zilei sunt impuse atenţiei marelui nostru public de cetitorii numai de ziare.

între timp, m-am întrebat şi — ca să mă pot controla mai bine — am mai întrebat şi pe alţi confraţi, dacă o carte care, la urma urmelor, nu este cu nimic mai prejos decît un ziar obişnuit n-ar merita şi ea, — dacă nu completă — cel puţin pe sfert, aceeaşi atenţie pe care ştiutorii de carte din România, o oferă ziarului lor favorit, indiferent de coloarea lor politică.

Cei mai mulţi mi-au răspuns categoric „nu" deşi raţionamentul lor era tot aşa de şubred şi insipid ca

orice noroi dintr-o ploaie trecătoare. Confrații mei pretindeau că un ziar chiar mediocru, dar scris de mai mulți ziarişti, pare la cetit mai atractiv chiar decît o carte remarcabilă, scrisă însă numai de un singur maestru al condeiului — autorul ei.

Raționamentul lor, după cum se vede, era cu adevărat dezolant, fiindcă, la drept vorbind, pe cititorul român nu-1 interesează de obicei nici autorul cărții, pe care n-o citeşte decît din simplă curiozitate, nici autorul articolului din ziarul lui favorit pe care îl citeşte din obişnuință. Il interesează numai faptul în sine — sau cum se obişnuieşte în limbajul curat — „faptul divers". Numai că grație acestui simplu, dar diabolic „fapt divers", pîinea de toate zilele a intelectualului, care altădată era „cartea", astăzi este „ziarul" — deşi ziarul nu este decît copilul bastard al cărții.

Eu totuşi, care nu mi-am pierdut încă nădejdea în mai bine, sunt sigur că, cu timpul, această rană purulentă a cărții s-ar putea cicatriza — dar bineînțeles — numai atunci cînd scriitorii de cărți vor înțelege că vremurile au evoluat şi că faimosul lor „turn de fildeş" de altădată a degenerat într-un hidos monument funerar şi atîta tot....

Revin deci la ideea care mă preocupă, pentru a încerca să mi-o pun pe picioare, deşi, de cînd tot stă închisă în sertar, aproape ologise. Ideea mea însă n-are decît o importanță relativă, de a fi fost pusă în circulație înaintea altor idei, care venind mai tîrziu ar putea fi socotite mult mai rezonabile decît ideea mea.

întru cît mă priveşte pe mine, însă, declar că le aştept cu bucurie să sosească la rindul lor, cît mai multe posibil. Deocamdată totuşi, în lipsă de altceva mai bun, socotesc că datoria celor în drept să mă judece este să ia act mai întîi de ideea mea — după cum dealtfel spune şi francezul că *Faute de mieux, on couche avec sa jemme.*

Ideea mea ?... Iat-o !

Ca un fericit început al unui nou aspect de activitate culturală, propun ca pentru o nouă eventuală aniversare

de primăvară „Luna cărții" să fie sărbătorită printr-o *Antologie a pitorescului românesc* la care toți scriitorii de seamă să fie invitați a colabora cu întreaga lor prestanță artistică şi personalitate spirituală, oricare ar fi punctul cardinal al țării în care trăiesc în momentul de față, sau unde ar dori să-şi plaseze provizoriu insiprația lor ad-hoc, necesară pentru o cît mai completă armonizare a celei mai variate colaborări colective.

Se înțelege de la sine că originalitatea acestei *Antologii sui-generis* va fi, în primul rînd, chiar cuprinsul ei — un mănunchi impresionant de amintiri personale, scoase de fiecare scriitor în parte, din sertarul intimităților lui sufleteşti. La drept vorbind, ele n-ar fi decît nişte nimicuri scumpe — de care însă -— în lungul vieții tale, fie că eşti artist de seamă sau simplu om de rînd, te simți totuşi legat din an în an, tot mai mult şi tot mai proaspăt, fie de locul tău natal, fie de felurite alte localități din restul țării, pe unde ai avut norocul să poposeşti temporar sau vreme mai îndelungată.

Şi acum... Mă întreb care editură literară din România s-ar încumeta să ducă la bun sfîrşit această adevărată cheie de boltă a unei înfăptuiri naționale de cultură ?

Ideal ar fi ca, de data asta cel puțin, editorii noştri să-şi dea mîna cu toții pentru ca această primă *Antologie a pitorescului românesc* să poată apărea, din punct de vedere tehnic, tot atît de *sui-generis,* ca şi cuprinsul ei literar.

Mi-e teamă, însă, ca nu cumva, în ziua cînd vor veni în discuție şi fondurile necesare pentru obținerea acestei victorii culturale româneşti, editorii noştri să nu treacă cu buretele peste noblețea titlului lor de „factori culturali" şi să rămînă aceiaşi admirabili negustori, pentru care, chiar cărțile propriei lor case de editură nu au alte rezonanțe decît a banilor pe care i-ar cîştiga, riscînd cît mai puține cheltuieli.

Făcînd abstracție totuşi de toate aceste meschine inconveniente de periferic ordin cultural, socotesc că apariția unei asemenea *Antologii,* n-o poate patrona decît

autoritatea unei case de editură literară, dezbrăcată de orice interes material imediat.

Mă gîndesc — cu tot respectul ce-1 datorez acestui frumos „vis de primăvară" — în primul rînd, la editura Fundațiilor regale pentru literatură şi artă şi la nevoie chiar la colaborarea indicată a actualului nostru Oficiu național de turism.

Deocamdată însă, eu nu fac decît pe „nebunul" din cunoscutul proverb românesc, care, după ce a azvîrlit o piatră în apă, trece mîna celor zece înțelepți, singurii care i-ar putea-o scoate din apă. Numai că, proverbul ca şi gumelasticul se poate întinde la infinit, cu condiția însă să nu plesnească. Şi dacă în anume cazuri „nebunul" trebuie să aştepte pînă la Kalendele greceşti, în alte cazuri, acelaşi „nebun" are norocul să fie luat în serios de către cei zece înțelepți...

Şi atunci... în cazul acesta, ideea mea nu va mai fi numai „ideea mea", fiindcă odată înfăptuită ea va deveni trambulina oficială pentru cele mai interesante figuri de acrobație stilistică a tuturor confraților mei, care pînă astăzi, după a mea cunoştință, s-au exersat numai „cîte unul singur".

Să admitem însă —• ca epilog — că minunea s-a produs.

„Felicitările noastre" pentru „Luna cărții" care nu pot şti în care anume primăvară va împlini — iar nu mai pot şti cîți ani anume. Ştiu că, după felicitările de rigoare, îi vom ura tradiționalul „La mulți ani".

Şi iată cum *Antologia pitorescului românesc* se va încetățeni, în analele culturii noastre naționale, cu cel mai complet, artistic, pitoresc şi elocvent elogiu, pe care scriitorii români au reuşit, în fine, o dată şi bine, să-1 închine în bloc pămîntului lor strămoşesc.

ARTICOLE ŞI CRONICI DRAMATICE

AUTORII DRAMATICI ŞI PREMIERELE

Pentru un autor dramatic — oricît de simpatic ar fi marelui public — nu cred să existe emoţii mai puternice decît acelea pe care le încearcă în seara unei premiere. La noi, unde autorii sunt rari, premierele sunt şi mai rare. în alte ţări însă, premierele joacă rolul de adevărate evenimente artistice, indiferent dacă primirea publicului le transformă în triumfuri sau căderi ruşinoase. E drept că marele public se înşală de cele mai multe ori. în cîteva rînduri însă, cei chemaţi să hotărască de soarta unui artist nu s-au înşelat şi ei ?...

Dar nu despre aceasta aşi voi să vorbesc, ci despre emoţiile pe care marii autori dramatici, potrivit temperamentului lor, le simţeau în serile premierelor. Veselul autor francez *Tristan Bernard* le-a analizat cu mult spirit şi cu foarte juste comentarii.

Aşa bunioară, *Dumas-tatăl,* aştepta totdeauna să se ridice cortina şi în urmă se înfunda în cel mai apropiat restaurant , unde comanda atîtea feluri de bucate cîte acte avea noua piesă. Cei care cunosc piesele lui Dumas şi apetitul celebrului gastronom îşi pot închipui uşor ce dineuri copioase îşi oferea autorul *Celor trei muşchetari.*

Dumas-fiul stătea tot timpul în loja sa, iar între acte îşi rotea privirea asupra publicului, care se electriza numaidecît la vederea celui mai popular şi iubit literat de pe vremea aceia.

Victor Hugo sta în culise şi se ferea să dea ochi cu publicul mai înainte de-a fi chemat. După căderea *Burgravilor,* Hugo a plecat acasă atît de supărat, încît a

uitat să-şi ia bună seara chiar de la prietenii săi cei mai intimi.

Lamartine, care asista la prima reprezentaţie a piesei sale *Toussaint Louverture,* o găsi atît de insipidă, încît preferă să se ducă la cafenea decît să aştepte sfîrşitul.

Paul de Kocfc sta într-un fotoliu de orchestră ca orice alt spectator, aplaudîndu-şi sau fluierîndu-şi piesa, după cum era primită de marele public. După cît se vede, Paul de Kock pare a fi cel mai raţional autor dramatic.

Casimir Delavigne nu asista niciodată la premiere. Autorul lui *Ludovic al XIV* se făcea că e bolnav şi rămînea acasă, unde afla de pe la prieteni soarta piesei.

Scribe sta într-un fotoliu de orchestră înconjurînd cu gesturi binevoitoare pe interpreţi.

Frangois Copee, în seara reprezentaţiei celebrului *Le Passant,* a început să plîngă şi s-a închis într-o lojă împreună cu sora sa. După reprezentaţie, voind să felicite pe Sarah Bernhardt, 1-a podidit plînsul din nou şi n-a putut să pronunţe nici un cuvînt. Iată unde te duce de multe ori şi un succes !...

Cel mai interesant dintre toţi pare a fi fost Rossini, care nu-şi părăsea niciodată bastonul din mînă şi care era gata să pocnească în cap pe prima persoană care i-ar fi spus pe faţă că nu-i place opera sa.

„MĂRUL", *DRAMA ÎN DOUA ACTE, DE ZAHARIA BÂRSAN*

Mărturisesc că a doua premieră românească din actuala stagiune mi-a procurat mai multe emoţiuni estetice decît cea dintîi. Şi cu toate acestea, dacă nu între subiecte, între atmosferele în care se dezvăluiesc ambele piese este o mare asemănare.

Piesa d-lui Bârsan prezintă cîteva puternice calităţi care copleşesc micile defecte sau mai bine-zis micele scăpări din vedere. *Mărul* nu-i decît un simbol, un fericit simbol, prin care autorul caută să ne ascundă una din cele mai groaznice lovituri ale fatalităţii, căci nu mai încape nici o îndoială conflictul — între un tată degradat şi o familie împinsă spre prăpastie de viţiile unui om inconştient — nu se putea rezolva decît aşa precum numai fatalitatea ar fi putut să-şi spună ultimul cuvînt.

Acţiunea se petrece într-un orăşel din Transilvania. Marcu Gîmpea are trei copii şi o sută de mii de viţii — bea, joacă cărţi, fură, înşală şi se lasă să fie bătut de cîte ori este prins. Petre, fiul cel mai mare, om cu carte, poet şi ziarist cu vază, se întoarce acasă cu gîndul să muncească pentru luminarea şi ridicarea poporului. Spectacolul de acasă însă îl îngrozeşte. Pe tată-său nu-1 mai recunoaşte şi tată-său face întreaga familie de rîs. O luptă disperată se începe atunci între tată şi fiu. Cine va învinge ? Nu se poate şti. în asemenea ocaziuni nu se poate şti niciodată. în timpul acesta un prieten bun al lui Petre, Lucian, care iubeşte pe sora acestuia Magdalena, îşi găseşte într-o bună dimineaţă mărul din grădină tăiat de nişte răifăcători. Or, mărul acesta avea

o deosebită importanță pentru cele două familii, sub el își petrecuseră copilăria împreună cei doi prieteni și cu distrugerea mărului se pierea parcă ceva din propriul lor trecut, din propria lor viață poate. Lucian obține autorizația de a trage cu pușca în primul străin pe care-l va prinde călcîndu-i grădina. Fatalitatea însă voise ca acest străin să fie tocmai Marcu, denaturatul părinte, care se ducea noaptea la Lucian să-i ceară bani ca să-și plătească datoriile. Lucian sfîrșește dar cu o zi, dacă nu cu o clipă mai înainte, ceea ce era decis să facă însuși Petre. Un paricid dar mai puțin și poate doi fericiți mai mult — Lucian și Magdalena.

Acesta este subiectul — o icoană fidelă a atîtor scene pe care realitatea ni le oferă aproape zilnic.

Autorul, un meritos artist al teatrului nostru, ca om de meserie a știut să conducă acțiunea în mod firesc și să-și presare dialogurile cu cîteva fraze fericite printre care n-o pot uita pe cea a bătrânului părinte Miron : *Cea mai mare fericire a mea ar fi atunci cînd n-aș mai trăi pentru mine singur, ci pentru toată lumea.* Părintele Miron e plin de înțelepciune și cu totul opus bătrînului Șoiman din *Ultimul vlăstar.*

Ceea ce nu mi-a plăcut însă în piesa d-lui Bârsan au fost cîteva scene naive, prea naive chiar. Și o spun aceasta fiindcă autorul nu avea nevoie absolută de ele. Ar fi putut foarte bine lăsa să se înțeleagă ceea ce de multe ori o scenă nu numai că nu completează, dar distruge.

Luată în tot, *Mărul* face parte din piesele menite să reziste, ceea ce îi urez din toată lumea.

Rolul bețivului Marcu a fost jucat de d. Brezeanu cu o remarcabilă justețe, fiindcă unui asemenea rol nu-i trebuie decît foarte puțin pentru a cădea în trivial. Pe Petru l-a jucat d. Demetriade, conștiincios ca întotdeauna. O înduioșătoare Magdalena a fost d-na Bârsan, soția autorului. Restul rolurilor : d-na Ciucurescu și d-nii Ion Petrescu și Athanasescu.

Spectacolul s-a început cu mult cunoscuta piesă a lui Al. Dumas-fiul *O vizită.* De data asta rolurile erau încredințate d-nelor Demetriade, Leonescu și d-lor Manolescu și Livescu.

Fără cîteva gesturi, care ar fi trebuit să rămînă vecinie străine apucăturilor unor contese, d-na Demetriade a fost o admirabilă d-nă de Moranee.

D. Manolescu se afirmă din zi în zi. în ziua însă cînd d. Manolescu va fi mai puțin legat de scenă, va putea cu atît mai mult juca un rol de pretins Don Juan.

D. Livescu a fost potrivit cerinței rolului — *corect, ridicule et charmant* — cum ar fi zis Verlaine.

Pompa cu care literaţii francezi din secolul al XX-lea conduceau la groapă un confrate a cărei activitate ilustra mai mult secolul al XIX-lea m-a făcut să mă gîndesc la simplicitatea cu care nu noi, dar de multe ori ei înşăşi chiar au dus la groapă tocmai pe aceia a căror activitate a fost de natură a ilustra secole întregi.

Victorien Sardou, ultimul dramaturg francez al secolului XIX a cunoscut onorurile nu numai ale mulţimei dar şi ale armatei. Generalii francezi l-au salutat închinîndu-şi sabia iar drapelele franceze aplecîndu-şi culorile.

Un Augier sau un Alexandre Dumas-fils n-au cunoscut aceste onoruri şi cu toate acestea secolul în care trăim ne va spune peste puţin timp de cine îşi va aduce mai bine aminte : De cel dintîi sau de cel din urmă ?

Dintre toţi marii autori francezi, Victorien Sardou este singurul de care se poate spune, cu drept cuvînt, că n-a căutat să dea operei sale tenacitatea bronzului. Victorien Sardou a fost un meşteşugar grăbit — grăbit din cauza prea multor comenzi — şi, ca oricărui meşteşugar bun dar grăbit, nu i se poate cere mai mult decît ca opera sa să poată mulţumi — mişca şi amuza — mulţimea pentru care anume a fost făcută. Or, în această privinţă, lui Victorien Sardou nu i se poate nimic imputa.

Dacă s-ar fi trudit să facă ceva mai puţin conform cerinţelor marelui public, desigur că ultimul mare dramaturg al secolului trecut n-ar fi meritat în secolul acesta onorurile ce i s-au făcut. Cine ştie însă dacă secolele viitoare nu i le-ar fi dat cu prisosinţă ?

Dacă ne-am întreba ce va rămîne din arta dramatică a secolului XIX, nu ne va fi greu să găsim răspunsul : *cîteva piese* numai.

Ironia soartei însă a voit ca printre aceste cîteva piese să se numere tocmai opera lui Henry Becque cel care trăind n-a putut cîştiga cu piesele sale nici măcar o mie de franci şi care la moarte n-a fost salutat decît de un singur soldat francez — vărul său.

Nu, secolul al XIX-lea n-a fost secolul capodoperilor dramatice... Secolul XIX a fost secolul cabotinajului.

Tnfmrlf^h05" TRAGEDIE IN 5 ACTE DE SCHILLER, TRADUSA DIN LIMBA GERMANA DE D. GEORGE COŞBUC

Admiratorii literaturii clasice germane nu pot fi decît încîntaţi de atenţiunea binemeritată dealtfel — pe care direcţia Teatrului nostru Naţional a dat-o piesei lui Schiller. în luna decembrie a anului acesta s-au împlinit 120 de ani de la prima reprezentaţie a lui *Don Carlos* şi dacă în calendarul nostru n-am fi avut o întîrziere de 13 zile, seara de 30 decembrie ar fi corespuns exact cu seara primii reprezentaţii.

Apărut în 1887 în formă de roman, după un an, *Don Carlos* fuse transformat în piesă de teatru, după insistenţele baronului Dalberg, directorul teatrului din Mannheim.

Subiectul piesei nu este original. Schiller mărturiseşte că n-a consultat numai istoria, ci şi alte două opere care poartă acelaşi titlu şi care sunt datorite una lui Saint-Real şi alta lui Brantome, doi autori francezi. Aşa cum este prezentat însă, trebuie să recunoaştem că subiectul lui *Don Carlos* constituie cel mai dramatic episod pe care ni l-ar putea prezenta istoria.

Filip II este caracterizat în linii aşa de bine definite încît poate servi drept model celor mai groaznici tirani, pe care literatura dramatică a binevoit să-i împrumute istoriei. Alături de rege, ducele de Alba, acest personaj nedemn de-a purta un nume omenesc, formează cel mai nemerit pendant.

Nu vom spune însă acelaşi lucru despre Don Carlos şi Marchizul de Posa, cărora Schiller le-a dat suflete cu totul altele decît acelea pe care ni le-a transmis istoria.

Don Carlos era obraznic, crud şi orgolios ca şi tatăl său. Figura îi era strîmbă, părul roşcat, corpul slab şi mersul împiedicat de greutatea unui picior bolnav de reumatism. Era dar natural ca Schiller să se depărteze cît mai mult de adevăratul Don Carlos pentru a putea face din el eroul unei intrigi de dragoste. Acelaşi lucru 1-a făcut însă şi cu Marchizul de Posa, care, ca orce alt senior ce trăia la Curtea lui Filip, nu numai că nu putea fi pe faţă partizan al toleranţei şi al libertăţei, dar nici măcar prin minte nu este admisibil să-i fi trecut asemenea idei.

Aceasta ar fi prima şi poate singura învinuire ce se aduce piesei lui Schiller, caracterele sunt prea generale, prea lipsite de acea nuanţă de individualitate, atît de necesară teatrului. Să mai trecem cu vederea, de asemenea, peste cîteva situaţiuni neexplicabile ca : revolta de la Madrid şi prezenţa regelui în celula lui Don Carlos, şi piesa rămîne una din cele mai mari, mai umane, şi mai filantropice manifestări ale unui talent literar.

Jules Janin găseşte că Don Carlos a servit de inspiraţie şi model lui Victor Hugo pentru Ruy Blas.

Subiectul piesei se poate povesti în cîteva cuvinte : Elisabeta, fiica regelui Franţei, Enric II, părăseşte curtea veselă a tatălui său pentru a se căsători cu încruntatul Filip II. Don Carlos însă, infantul Spaniei, care la început fusese el logodit cu actuala sa mamă vitregă, continuă să-şi iubească logodnica şi în lipsă de altă mingîiere să se destăinuiască Marchizului de Posa care îi face teorii filosofice pentru a-i îndepărta zadarnicele lui porniri. Filip II, pus în curent de către Ducele d'Alba, de cele ce se petrec, merge cu gelozia pînă acolo, încît hotărăşte să se debaraseze de fiul său, dîndu-1 pe mîna Inchiziţiei.

Moartea tânărului principe, care formează deznodămîntul piesei, aparţine dealtfel istoriei.

în acest episod dramatic, găsim o gamă de colori atît de completă , şi atît de bine armonizată — rochii de mătăsuri şi haine de preoţi inchizitori, cîntece religioase şi acorduri rătăcite de mandolină, mirosuri de trandafiri de Aranjuez şi mirosuri de smirnă şi de tămîie — încît fără

de voie, prima idee care ne vine în minte este imaginea acestei *mărimi* şi *mizerii* spaniole, care astăzi pare a aparţine mai mult legendei decît istoriei. Şi dacă în tot cursul piesei lui Schiller nu asistăm decît la îngenuncherea idealului de către fioroasa realitate, autorul ne lasă totuşi să înţelegem că mult aşteptata victorie nu va întîrzia să sosească — Marchizul de Posa nu-i decît ecoul lumei spaniole care mîine, poimîine, cu sabia în mînă avea să fure suveranului ceea ce, cît timp îi ceruse îngenuncheată, suveranul refuzase să-i dea.

Aceasta e piesa.

Tradusă însă în româneşte, sau mai bine-zis în limba pe care d. Coşbuc o pretinde românească, piesa lui Schiller pierde prin aceea că nu poate fi urmărită în mod firesc. Mărturisesc că mie unuia mi-a trebuit o sforţare neobişnuită pînă acum pentru a putea înţelege rostul frazelor, parte chinuite, parte mutilate, parte caraghioase chiar, fraze cu care traducătorul pare că a voit în mod intenţionat să exaspereze atît pe actori cît şi pe bietul public care atîta amar de vreme a tot manifestat pentru dulcea limbă românească !... Şi lucrul acesta mă miră cu atît mai mult cu cît d. Coşbuc era dintre cei mai indicaţi ca să ne poată da o traducere justă, curată şi conformă tradiţiilor artei.

D-nii Nottara, Bulandra, Demetriade şi Soreanu, precum şi d-şoara Voiculescu sunt singurii care şi-au înţeles rolurile — vorbesc de rolurile principale. D. Stoian, mai ales, n-a fost cîtuşi de puţin inspirat de data asta, coborînd autoritatea fiorosului Duce de Alba la servilismul unui lacheu oarecare. Dacă nu l-am fi văzut cu barba lui căruntă, aşa cum ni-1 arată istoria şi încărcat de nenumărate coloane şi panglici multicolore, l-am fi luat mai repede drept o marionetă, decît un sfetnic temut, care umpluse pe rînd de groază şi Madridul şi Spania şi Flandra.

Cît priveşte rolul reginei... Dar cine oare ar putea împrumuta d-şoarei Mihăilescu demnitatea şi fastul unei regine spaniole, cel puţin pentru reprezentaţiile viitoare !...

„VIFORUL", *DRAMA ISTORICĂ IN 4 ACTE DE DL. B. ŞT. DELAVRANCEA*

Viforul, a doua piesă din ciclul de trei piese, în care d. Barbu Ştefănescu-Delavrancea s-a hotărît să închege trei momente caracteristice din turburata istorie a Moldovei, s-a prezentat aseară într-o atmosferă tot atît de turbure a unui public de elită, dar cu păreri diferite. Piesa d-lui Delavrancea a stîrnit aceeaşi discuţie care promite să ţină desigur cam tot atît cît a ţinut şi aceea a *Apusului de soare.*

Dacă piesa ar fi fost iscălită de alt autor, discuţia s-ar fi potolit foarte repede — sunt sigur. D-1 Delavrancea se bucură însă de o reputaţie literară ce atrage după sine discuţii lungi şi momente de grea cumpănă.

Teatrul d-lui Delavrancea, aşa cum este înţeles de autor, nu poate fi înţeles la fel de toată lumea, şi mai ales de aceia care cer de la o piesă altceva decît o cinematografiere a unui pasaj din istorie. Să recunoaştem însă că în *Viforul* d. Delavrancea a ştiut să creeze momente dramatice cu efecte scenice mai potrivite teatrului din zilele noastre, vroi să zic că d. Delavrancea a avut o mînă mai fericită decît în *Apus de soare.* Scena ultimă din actul al III-lea este ceea ce se numeşte *teatru.* Restul rămîne o admirabilă poemă în proză, o descriere uriaşe a unui cataclism naţional pentru care d. Delavrancea a găsit adevărate cuvinte de aur. Vom asculta deci cu o deosebită mulţumire sufletească limba pe care autorul a pus-o în gura strămoşilor, de-acum cîteva sute de ani. Piesa lui d. Delavrancea ne va arăta două lu-

cruri : cît de frumoasă şi bogată poate fi limba noastră şi cît de sărac continuă să ne fie teatrul.

Dar ce este *Viforul ?*

Ca orice ţară din lume, Moldova şi-a avut şi ea viforul ei. Ştefăniţă-Vodă, nepotul marelui şi sfîntului Ştefan, apărat de umbra uriaşă a bunicului său, caută să iasă de sub ea. Amintirea domnului de altădată însă este mai puternică decît voinţa domnului de acum şi, fiindcă nu se poate război cu umbra, se răzbună pe cei din jurul său, pe cei care au trăit în zilele de glorie ale marelui său bunic. Acesta este Viforul — un om jumătate nebun, jumătate îndrăzneţ şi laş şi de două ori canalie. Primul care cade victimă este Cătălin, fiul bătrînului hatman Arbore şi bărbatul Oanei, mătuşa Domnului. Apoi vine rîndul lui Arbore şi a celorlalţi boieri, iar în urmă de tot rîndul lui Ştefăniţă însăşi care moare otrăvit de Doamnă.

Pentru reprezentarea acestei piese, Teatrul Naţional a pus la dispoziţia autorului pe cei mai de seamă actori ai primei noastre scene de teatru.

Rolul lui Ştefăniţă a fost însă greşit încredinţat d-lui Liciu, căruia fără să-i găsim altă vină, suntem nevoiţi să recunoaştem că nu posedă calităţile cu care să întregească rolul. Şi în teatru tocmai personajele neîntregi la cap au nevoie de întregiri scenice. In schimb, d-nii Nottara din rolul lui Arbore şi I. Petrescu din acela al vornicului Cărăbăţ au făcut adevărate creaţii de care va fi nevoie să se ţină seama de către cei ce vor veni mai tîrziu. D-na Tina Barbu în rolul Doamnei şi d-na Bârsan în rolul Oanei au fost două interprete ideale. D-na Bârsan mai ales ne-a împărtăşit de data asta emoţiile sincere şi profunde ale unei explozii de calităţi pe care pînă azi le întrevăzusem doară.

Uităm pe d. Brezeanu. Nu e vina noastră însă, ci a autorului, care, în dragostea pentru acest mare artist, a introdus în piesă un rol care deşi vesel a produs cea mai tristă impresie.

Dl. Brezeanu însă 1-a jucat cu aceeaşi bonomie naturală a *Cetăţeanului turmentat,* ceea ce probează că vinul de pe vremea lui Ştefăniţă-Vodă producea aceleaşi efecte ca şi vinul din *Scrisoarea pierdută.*

Lucrurile acestea însă n-au împiedicat ca piesa sa aibă un succes desăvîrşit.

A a 11 regale, principii moştenitori, care au asistat la reprezentaţia de aseară, au aplaudat-o cu aceeaşi căldură, pe 'care publicul a transformat-o în adevărate ovaţii.

SHAKESPEARE ŞI MAETERLINCK

Deşi aproape trei sute de ani îi despart, între teatrul unuia şi al altuia există atîta afinitate, că astăzi, după ce parcurgem întreaga gamă de genuri dramatice pe care unii le perindă din autor în autor, Shakespeare şi Maeterlinck ne apar ca cei mai desăvîrşiţi reprezentanţi ai aşa-zisului *Theatre de pensee.*

Cine este Shakespeare ?

Este un om de geniu, care, ca să zicem aşa, tine recordul oamenilor furaţi, trădaţi şi insultaţi. Dacă s-ar face o listă a detractorilor autorului englezj începînd cu Voltaire şi sfîrşind cu Leon Tolstoi, nu ştim zău dacă un volum de 300 de pagini ar fi de ajuns. Cine nu 1-a tradus, cine nu 1-a adaptat şi cine nu i-a schilodit piesele ?

De la Ducis şi pînă la Jean Aicard, aproape toţi autorii francezi s-au încercat să-şi lege numele lor de acela al lui Shakespeare. De celelalte ţări nu mai vorbim. Spre ruşinea noastră însă trebuie să mărturisim că traducerile româneşti sunt tot atît de proaste ca şi cum piesa ar fi scrisă de traducător şi nu de Shakespeare. în privinţa aceasta avem mîngîierea că modeştii noştri traducători au comis aceeaşi greşeală ca şi nemuritorii din Academia Franceză.

Dar atîta n-ar fi ajuns. Astăzi lui Shakespeare i se contestă numele. Shakespeare nu mai este Shakespeare. D. Celestin Demblon, profesor de istoria şi literatura franceză la una din universităţile belgiene, pretinde că adevăratul nume al marelui dramaturg ar fi contele Roger Manners de Rutand.

Cei care şi-au pierdut capul alergînd după numele adevărat al lui Shakespeare probează că nu sunt în stare să facă altceva. Şi lucru cel mai bun de făcut ar fi fost să-i înţeleagă şi să-i pătrundă opera. „Ce ne importă numele cînd avem opera..."

Această frază nu o pot exclama decît englezii care îi au cu adevărat opera.

Noi nu i-o avem şi poate nu i-o vom avea niciodată. Şi ca noi sunt şi alţii, printre care, ca cei mai de seamă, citez pe francezi.

Remy de Gourmont afirmă, cu drept cuvînt, că de cînd se lucrează la piesele lui Shakespeare, pînă azi nimeni n-a reuşit să-i francizeze una măcar.

Hamlet care a fost tradus pentru Comedia Franceză cuprinde atîtea concesiuni pentru marele public, că piesa faţă de original apare cu totul desfigurată şi nedemnă de numele autorului.

Elucubraţiile care obţin în fiecare seară aplauze frenetice nu sunt în fond decît nişte tirade pompoase şi triviale-lucruri cari pentru marele public merg, desigur...

în 1839, Alfred de Vigny se revolta pe drept cuvînt contra neglijenţei pe care teatrul francez o arată faţă de colosul insular. Dar traducerile sale după *Othello* şi *Shylock* erau oare atît de conştiincioase pentru a da în limba franceză ideea justă despre opera lui Shakespeare ? Desigur să nu. *Negustorul din Veneţia* mai ales este absolut lipsit de relieful originalului. Versurile lui Vigny, confecţionate în stilul neoclasic al timpului, nu puteau reda cu fidelitate subtilităţile versului englez.

în zilele noastre Shakespeare a mai fost tradus de d-nii Pierre Lotti şi Emile Vedel *(Regele Lear),* de d. Louis de Gramont *(Iulius Cesar),* Marcel Schwob *(Hamlet)* şi Maurice Pottecher *(Macbeth).*

Dificultatea traducerilor însă constă în acea că nu se poate acomoda o operă străină gustului francez fără ca opera să nu poată pierde ceea ce capriciul gustului nu poate primi. Remy de Gourmont spune că opera lui Shakespeare prea încărcată de detalii nu mai corespunde mentalităţii noastre pentru care detaliile au devenit adevărate coşmare. Spiritul modern a redus complexitatea liniilor la linia cea mai simplă posibilă.

Această dificultate a fost învinsă în întregime de către Maurice Maeterlinck, care a tradus pe *Macbeth* şi 1-a reprezentat după cum se ştie chiar în mijlocul decorurilor în care autorul pretinde a se fi petrecut acţiunea.

Vechea şi minunata abaţie de la Saint-Wabdrille a servit de scenă de teatru în luna august pentru *Macbeth.*

Iată acum cum îşi motivează Maeterlinck traducerea şi cum crede că poate fi înţeles Shakespeare :

„Traducerea oferită publicului nu-i o traducere integrală din *Macbeth.* Ceva mai mult, ea nu este nici chiar o adaptaţie personală mai mult sau mai puţin arbitrară. Scrisă în vederea unei reprezentaţii determinate, n-am căutat decît să reproduc drama aşa cum se reprezintă in Anglia, unde există o tradiţie a teatrului shakespearian, o tradiţie fixată şi născută din forţa lucrurilor şi-a experienţei scenice.

Iată pentru ce am dezbrăcat poema de toate părţile îndoielnice, obscure şi parazite pentru a nu scoate în relief decît pe cele cu adevărat luminoase şi vii."

Macbeth deşi nu-i decît o umbră, deşi nu trăieşte atît de intens ca Hamlet şi regele Lear, acest personaj mutilat, ca să zicem aşa, este incontestabil cea mai tragică umbră din cîte au apărut pe scenă de la originile teatrului pînă în zilele noastre.

Şi-acum cine este Maeterlinck ?

Un alt om de geniu, descoperit de Octave Mirbeau, care şi el descoperise la întîmplare piesa *Maleine* al cărui autor necunoscut, pînă atunci, avea să devină celebru în urma faimosului articol publicat în ziarul *Figaro.*

Bucureştenii, care n-o cunosc, cunosc în schimb o altă piesă de Maeterlinck : *Monna Vanna,* şi din aceasta cred că se poate face o idee exactă de geniul lui Maeterlinck, căci fără îndoială a-1 pune printre oamenii de talent ar fi prea puţin pentru un astfel de scriitor.

Ultima sa piesă *L'Oiseau bleu,* o feerie în cinci acte şi zece tablouri, s-a jucat aproape de 80 de ori la Moscova unde trebuie să mărturisim că există un cerc intelectual — cel din jurul revistei *Balanţa* — pentru care manifestaţiile artistice din străinătate le sunt tot atît de familiare ca şi cum ele ar fi semnate de un Gorki, Audreev sau alţii autori ruşi la ordinea zilei.

Puţin cunoscută în Franţa, opera lui Maeterlinck ca' şi opera lui Ibsen n-a avut parte să ţină afişul parizian decît cel mult două, trei seri. Dacă nu mă înşel, *Jozelle* este singura piesă a lui Maeterlinck care în 1903 s-a jucat de mai multe ori pe scena teatrului „Gymnase".

Şi cu toate acestea, *L'Oiseau bleu* tentase într-o vreme chiar pe Coquelin Aine. Maeterlinck însă refuzase net propunerea artistului francez de a-şi adapta feeria gustului marelui public.

Şi iată cum, gonită din Franţa, şi chiar din Belgia, *L'Oiseau bleu* avea să părăsească continentul pentru Anglia, unde era primită cu entuziasm de publicul familiarizat cu teatrul marelui Shakespeare, iar de acolo în Italia unde avea să obţină acelaşi meritat succes.

Această pasăre albastră este un fel de pasăre-chimeră. Doi copii — eroii piesei — Tyltil şi Mytil, se hotărăsc s-o prindă în urma sfatului unei zeiţe. Lumina le îndreaptă paşii spre Ţara visului. Voiajul începe din Ţara suvenirului. în ţara aceasta Tyltil şi Mytil îşi regăsesc părinţii şi fraţii morţi. Crezînd că au pus mîna pe pasărea albastră copiii prind o mierlă. A doua zi însă văd că pasărea lor este neagră şi îi dau drumul. De data asta pornesc spre Palatul Nopţei în care locuiesc boalele, catastrofele, misterele care frămîntă lumea, cîntecul privighetorilor, stelele şi păsările albastre. Lumina lunei îi conduce pînă în pădure. Aci, însă, sufletul copacilor ciopliţi de oameni se revoltă contra celor doi copii rătăciţi şi Tyltil cu Mytil abia scapă de răzbunarea pădurei odată cu revărsarea zorilor. Lumina soarelui le spune : *Băgaţi bine de seamă că omul este nevoit să lupte el singur contra tuturor duşmanilor săi din lume.*

în noaptea următoare intră într-un cimitir pentru a consulta morţii cu privire la pasărea albastră pe care voiesc s-o prindă. Aci însă, la intrarea lor, totul se schimbă ca prin farmec. Cimitirul, care în timpul zilei este atît de trist, noaptea se transformă într-o grădină minunată care dispare cu prima rază a dimineţei.

Copiii se ţin de mînă şi disperaţi de a nu fi întîlnit pe nimeni în drumul lor exclamă : *Nu există morţi!...*

Părăsesc deci şi cimitirul şi se îndreaptă spre Ţara viitorului unde găsesc pe copiii ce aveau a se naşte pregătindu-şi bagajele cu noile invenţii. Aci descoperă fericirea şi cele 33 de doftorii care prelungesc viaţa. Tot aci însă descoperă şi pasărea albastră. Ea însă se ascunde în cutele luminoase ale mantiei solare şi copiii n-au timp decît s-o zorească şi atîta tot. Odată cu noaptea, pasărea albastră îşi schimbă culoarea.

Şi atunci Tyltil începe să plîngă : „Ce să mă fac eu care n-am putut prinde pasărea albastră ? Pasărea suvenirului a devenit neagră, pasărea viitorului a devenit roşie, păsările nopţii au murit şi spre pădure mi-este frică să mă îndrept. Ce o să zică zeiţa cînd m-o vedea fără pasăre ?"

Lumina însă îi răspunde : „Am făcut ce am putut. Desigur că pasărea albastră nu există, sau, dacă există, ea îşi schimbă culoarea de cîte ori este închisă în colivie." Iar înainte de a-i părăsi, lumina le adaogă următoarele :

„Aduceţi-vă aminte că, în fiecare rază de lună, în fiecare stea ce surîde, în fiecare auroră ce apare la orizont, în fiecare lampă ce se aprinde şi în fiecare cugetare bună şi curată, eu şi numai eu vă vorbesc..."

Dar atunci care este cheia fericirii în viaţă ? Ea nu este aceeaşi pentru toată lumea. Opera lui Maeterlinck ne învaţă că ar fi o nebunie dacă am încerca să facem legi din sfărîmăturile nopţii care ne încătuşează gîndirile.

Maeterlinck nu întrevede posibilitatea fericirei omeneşti decît atunci cînd întunecimile atotstăpînitoare pa spiritul omenesc se vor risipi şi cînd privirile noastre se vor obişnui în fine să se îndrepte spre lumina spirituală.

Dar teatrul lui Maeterlinck, pentru cei din ziua de azi, apare tot atît de complicat ca şi teatrul lui Shakespeare pentru alt popor în afară de cel englez, în tradiţiile căruia tradiţia shakespeariană ţine un loc de frunte. Şi deşi 300 de ani îi despart, între ei se găseşte atîta afinitate, că împreunarea cuvintelor Shakespeare şi Maeterlinck pare cea mai firească din toate.

„MODELUL" *(LA FEMME NUE), PIESĂ IN PATRU ACTE, DE D-NUL HENRY BATAILLE, TRADUSA DIN LIMBA FRANCEZĂ DE D-NUL GEORGE RANETTI*

Dacă d-1 Henry Bataille ar fi fost un autor român, am fi putut spune, fără teamă, că stagiunea Teatrului nostru Naţional nu s-a deschis cu adevărat decît abea aseară. *Modelul* însă nu este decît o piesă tradusă, şi piesele străine prezintă inconvenientul de a nu putea deschide stagiunea unui Teatru Naţional, nici chiar atunci cînd sunt adevărate capo-de-operă.

Premiera de aseară a onorat după cum se cuvenea, şi în ţara noastră, nu numai numele unui mare autor străin, dar şi o întreagă şcoală dramatică, născută din refrenul omenesc al atîtor banale întîmplări cotidiene, pe care dacă unii autori le trec cu vederea este tocmai fiindcă n-au înţeles care este adevărata menire a teatrului.

La femme nue, pe care traducătorul a fost nevoit s-o prezinte în româneşte sub titlul de *Modelul,* reprezintă mai bine ca oricare altă piesă a d-lui Bataille caracteristica acestei şcoli al cărui punct de plecare este dragostea.

Ni se va spune însă că dragostea în teatru nu datează de la d. Bataille. Aşa este. Pe domnul Bataille însă nu-1 interesează dragostea de rînd, ci numai acea care împrumută masca unui despot pentru a ne distruge voinţa şi a ne transforma pe nedrept în vinovaţi cînd marele vinovat nu-i decît ea însăşi.

Să nu ne pierdem deci timpul încercînd să fim altfel de cum fatalitatea ne-a dat să fim.

Dragostea este singura armă cu care omul poate lupta contra singurătăţii. Ca şi o reacţiune sublimă, dragostea nu-i decît răzbunarea omului contra naturii.

Şi dacă sentimentul acesta a fost atacat şi înjosit mai întii de către religie, care i-a impus *păcatul* drept piedestal, şi în urmă de către societate, care i-a impus o întreagă serie de *legi convenţionale,* dragostea rămîne totuşi cel mai sublim instinct omenesc. Dragostea este strigătul de revoltă contra neantului propriei noastre vieţi. Ea singură ridică pe om mai presus de servitutile ce-i impun barierile atavismului, eredităţii şi legilor. Nenorocirea însă constă în aceea că dragostea moare ca oricare alt lucru. Şi dragostea moare independentă de voinţa noastră — ceea ce este mai trist ca orice altă tristeţe omenească.

Iată în ce termeni, dl. Bataille îşi sintetizează el însuşi filosofia teatrului său.

In teatru, *Modelul* d-lui Bataille nu reprezintă o idee nouă, ci o nouă îndrumare. In viaţa de toate zilele aceeaşi dramă se repetă veşnic, de cînd există *femeia luxoasă şi frumoasă* a cărei menire este să îngenuncheze fără milă pe oricare altă femeie ce n-ar putea-o întrece.

Să nu căutăm deci idei noi în *La femme nue.* Henry Bataille crede că rostul unei piese de teatru este cu totul altul decît a expune idei. Totul constă în a le sugera. Intr-o piesă de teatru dedesuptul fiecărei gîndiri trebuie să existe o urzeală filosofică, aşa după cum sub fiecare haină se ascunde cîte o căptuşeală. Ideile sunt pentru autor. Publicul nu trebuie să se folosească decît de rezultatul lor. Numai în cazul acesta personajele pot fi naturale, şi odată apărute pe scenă pot conduce piesa, fără să aibă aerul de a fi fost inventate anume, pentru ca autorul să poată demonstra ce şi-a pus în gînd.

Iată ce s-ar putea spune în puţine cuvinte de întreaga operă a d-lui Bataille.

Pentru a o face cunoscută publicului român, d. Pompiliu Eliade a ales *La femme nue* şi bine a făcut. După cum am spus şi mai sus, *Modelul* caracterizează una din cele mai mari, mai comune şi totuşi mai nobile suferinţe omeneşti.

Pictorul Bernier, ajuns celebru mai mult graţie norocului decît talentului, începe cu timpul să se rătăcească de nevastă-sa — *la femme nue* — care îi servise de model şi cu care împărtăşise toate mizeriile vieţii de *rapin.* Prinţesa de Chabrun îl iubeşte şi Bernier este prea slab pentru a nu cădea în mrejele celei mai frumoase şi elegante femei din lumea mare. Capriciul pe care îl credea trecător se schimbă în dragoste adevărată, nevastă-sa află şi lupta începe desperată între femeia simplă şi femeia rafinată. De prisos să mai spunem care din două avea să fie victorioasă. Prinţesa îl cîştigă şi nevastă-sa îl pierde. Femeia simplă însă îl iubeşte mai mult decît a-1 lăsa să plece pentru totdeauna. Desperată de-a nu-1 mai putea avea singură, nevastă-sa încearcă să se sinucidă. Glonţul însă alunecă pe alături, şi în sala unui spital autorii acestei drame intime se întilnesc din nou şi se iartă reciproc ca nişte oameni ce nu şi-au greşit cu nimic, căci vinovatul cel mare nu este decît dragostea ce naşte şi moare independent de voinţa celor ce suferă sau fac pe alţii să sufere.

Nimic mai simplu, mai omenesc şi mai adevărat ca această aventură banală, începută într-un atelier sărac, plimbată prin saloanele somptuoase ale unei femei fatale şi sfîrşită în odaia albă a unui spital oarecare.

Şi cu toate acestea, piesa d-lui Bataille ni s-a părut cu mult prea sus de forţele artiştilor noştri.

D-ra Tina Barbu în rolul nevestei pictorului a avut momente în care a caracterizat de minune sufletul femeii simple. In întregimea lui, rolul acesta întrece puterile actuale ale artistei. D-ra Măria Filotti ne-a redat cu oarecare ezitare, dar totuşi îndeajuns de bine pe principesa de Chabrun. Dl. Aristide Demetriade, pe care îl revedem după o lipsă îndelungată, ne-a părut prea obosit pentru a suporta zbuciumul sufletesc pe care pictorul Bernier trebuia să-1 nuanţeze cu alte mijloace decît acelea de care dispunea artistul. D-nii Soreanu, Niculescu şi Sturdza s-au achitat în mod satisfăcător.

Un lucru însă asupra căruia sunt nevoit să insist este traducerea piesei. Cuvinte şi expresii ca : bocciu, şleam-

pătă, zarzavagioaică, în doi timpi şi trei mişcări, dulăul suspect şi altele, nu cadrează cîtuşi de puţin cu atmosfera piesei lui Bataille. Publicul rîdea cînd nu trebuia şi vina nu era nici a publicului, nici a artiştilor, nici a autorului. Pentru a putea însă traduce bine' pe Bataille dicţionarul nu-ţi este de-ajuns.

„OTHELLO" *IN ROMÂNEŞTE, TRAGEDIA LUI SHAKESPEARE IN TRADUCEREA POETULUI D. NANU*

Luna mai, luna florilor, luna tinereţei, luna dragostei şi, în România, luna lui Shakespeare, a avut norocul să vadă apărînd în anul acesta mai multe traduceri din marele dramaturg englez. A avut norocul, zic, fiindcă de data asta, cel puţin, ultima noutate a librăriilor, este şi o noutate literară. De obicei vitrinele pline de cărţi de tot felul, nu conţin decît foarte puţine cărţi în adevăratul înţeles al cuvîntului. Traducerea poetului D. Nanu însă este o carte, o lucrare de valoare, care va rămîne un model de efort intelectual, chiar dacă „notele" de la sfîrşitul ei vor provoca oarecare polemici.

Dar ce are să se întîmple nu ne interesează deocamdată. Principal este faptul că d. Nanu a tradus pe *Othello* cu dragostea fanatică a unui drept-credincios. Ca să te ocupi cu asemenea traducere astăzi, în condiţiunile în care se prezintă lucrarea d-lui Nanu, adică fără ca ea să-ţi fie comandată de Teatrul Naţional şi plătită 100 (una sută) lei de act, înseamnă a fi nu admirator al lui Shakespeare, ci un credincios fanatic, pentru care timpul, munca şi plictiselile inerente oricărei traduceri mai lungi nu joacă decît palidul rol al cuţitelor cu cari fachirii din India îşi mutilează corpul.

Traducătorul lui *Othello* are această supremă calitate — de a se pasiona de un lucru şi a-1 desăvîrşi fără multă gălăgie, ceea ce în lumea literară se cheamă fără reclamă. D. Nanu a tradus pe *Othello* într-o limbă românească de prima calitate, a rămas credincios textului, cu deosebire de mici excepţii pe care însuşi autorul le

recunoaşte, şi şi-a însoţit volumul de cuvenitele explicaţiuni pentru ce n-a întrebuinţat alexandrinul care este solemn, tragic şi rigid, ci versul trohaic de 15—16 silabe care este mai primitor de variaţie ritmică.

Asupra punctului acesta, vor urma desigur polemicile de care vorbirăm mai sus şi pe care autorul însuşi le prevede.

Mărturisesc însă că pe mine versul traducerei mă lasă absolut rece. N-am citit pe *Othello* în original fiindcă nu ştiu englezeşte ; nu l-am citit nici chiar tradus în limba franceză fiindcă n-am avut timp. Ca orice român, însă, care se respectă, în trecerea mea prin Paris, l-am văzut reprezentat la Comedia Franceză, iar după 10 ani de zile cînd l-am recitit în traducerea d-lui Nanu, vă mărturisesc că nu m-am gîndit un singur moment dacă nu cumva alexandrinul ar fi fost mai potrivit decît trohaicul. Părerea mea personală este că o piesă de teatru poţi s-o scrii in orice fel de vers, dat fiindcă „frumosul" nu a fost monopolizat pînă acum de nici un fel de corset versificabil. Şi dacă confraţii mei, specialişti în arta dramatică, mi-ar da voie, nu m-aş codi un singur moment să afirm că o piesă frumoasă se poate scrie chiar în „versul liber".

Mă opresc aci însă, fiindcă nu vroi să fiu tocmai eu cel care deschide polemica pe care autorul o aşteaptă desigur, chiar în primele zile după apariţia cărţii.

Ţin să felicit pe traducător pentru plăcerea ce mi-a procurat de a gusta în româneşte pe Shakespeare — personaj legendar aproape în literatura dramatică, şi pentru unii din noi mai înspăimîntător chiar decît faimosul „Barbe bleue" şi mai ţin să-1 felicit pentru nobila şi demna atitudine literară pe care şi-o manifestă în următoarele rînduri pe care le adresează celor care ar voi să-i utilizeze traducerea pentru teatru :

„Din principiu eu nu prezint lucrările mele deoît publicului.

Sunt — în materie literară — împotriva petiţiunilor către autorităţile constituite ale statului şi cred că statul poate face decrete pentru funcţionari, nu însă şi pentru valorificarea talentelor. Un autor şi-a făcut îndeajuns datoria cînd şi-a tipărit opera şi a dat-o publicului. Cei care, prin însăşi poziţia lor, au datoria să se pună în curent cu mişcarea literară dramatică, nu se înjosesc deloc dacă nu ar mai pretinde de la autor indelicateţea de solicitator, ci dimpotrivă ar cere ei autorului sau traducătorului învoirea să se folosească de opera ce sunt liberi s-o cîştige pentru repertoriul unui Teatru Naţional.

Dacă lucrarea e bună, prin aceasta îşi dau singuri un testinomiu de pricepere — cum de asemenea şi-ar da unul de nepricepere sau de neglijenţă, cînd ar ignora-o."

Aprob în totul pe d. Nanu şi-i urez să-şi vadă traducerea reprezentată cît mai curînd la Teatru Naţional, chiar dacă montarea ei ar costa ceva mai scump decît montarea pieselor *Cocoşul negru* sau *Visul lui AU.*

„TRANDAFIRII ROŞII" *O NOUA LUCRARE DRAMATICĂ A LUI ZAHARIA BÂRSAN*

Zaharia Bârsan a prezentat Teatrului Naţional o nouă lucrare dramatică. Ea se numeşte *Trandafirii roşii* şi dacă nu mă înşel ea a fost plămădită în tăcerea semnificativă în care iau fiinţă lucrurile destinate să trăiască mai mult decît intensitatea reclamei indispensabile succesului contimporan. Deşi n-a fost anunţată înainte de a fi primită de Teatrul Naţional, ba nici înainte de a fi sfîrşită, piesa lui Zaharia Bârsan va trăi cred excepţia fericită de a fi reprezentată fără a fi fost plimbată cu trei luni înainte prin toate coloanele ziarelor noastre.

Ea a fost citită mai zilele trecute, fără zgomot, aşa cum trebuie destăinuită lucrarea unui autor care îşi păstrează încă pudoarea valoarei lui literare, iar cei drept — aşa se afirmă — au şi luat măsurile necesare pentru punerea ei în repetiţie cît mai neîntîrziat.

Atît mai bine dar. De data asta, suntem de perfect acord şi cu lucrarea lui Zaharia Bârsan şi cu atitudinea loială pe care Teatrul Naţional o are pentru prima oară faţă de acest autor şi artist de seamă, care şi-a făcut din resemnare o adevărată virtute a vieţei lui de toate zilele.

Nu voi fi acuzat dar de prea multă părtinire faţă de un prieten vechi, cînd voi afirma că între autor şi personajul din piesă pe care eu îl cred „cel principal" există o mare asemănare, deşi acţiunea se petrece în lumea legendelor. Dar resemnarea de care astăzi zîmbim cu compătimirea falsă a crocodililor nu este oare şi ea un stigmat al vremurilor legendare ?...

...Era pe vremea cînd în grădinile împăraţilor ca şi în grădinile oamenilor de rînd nu creşteau decît trandafiri albi. Ursitoarele însă legaseră soarta fetei împăratului de fiinţa trandafirilor roşii. Şi împăratul era bătrîn, duşmanii îi încălcau moşia, ginere frumos şi nobil se prezentase la curte, şi trandafirii roşii încă nu crescuseră în nici o grădină de pe pămînt. Vracii, trimişi să cutreiere lumea ca să găsească floarea de care depindea viaţa Lianei, se întorseseră toţi cu acelaşi răspuns pe buze şi cu aceeaşi deznădejde în suflet. Iată însă că într-o bună zi, se prezentă la curte un tînăr, un ucenic de grădinar şi tînărul acesta se leagă să aducă domniţei în fiecare zi trandafirul care încă nu crescuse pe lume. Nimeni nu ştia nici cine este, nici cum va putea să crească trandafiri roşii. Dar din ziua aceea domniţa avea în fiecare zi cîte un trandafir roşu şi pe zi ce trecea se înviora tot mai mult. într-o zi cînd duşmanii bătuseră ostile bătrînului împărat, tînărul grădinar întîrzie să aducă trandafirul roşu. Servitorii îl caută zadarnic. El dispăruse din palat. Seara însă apare, apare cu trandafirul mult aşteptat şi cu vestea că duşmanii fuseseră înfrînţi. Ginerile împăratului recunoaşte în el pe războinicul necunoscut care se aruncase cu furie în rîndurile duşmanilor şi-i pusese pe goană. Şi cu toate acestea tînărul grădinar nu cere nici o recompensă. El continuă să aducă în fiecare zi trandafirul roşu pentru fata împăratului care se înviorează din zi în zi mai mult, fără să ia seama că pe zi ce trece tînărul grădinar devine tot mai palid şi abia de mai poate păşi de-a lungul aleelor gradinei. Iată sosită şi ziua nunţii. în ziua aceea trebuia să fie adus ultimul trandafir roşu. Tînărul grădinar îl aduce — darul lui de nuntă — dar în clipa în care îi oferă domniţei, el cade jos şi moare. Şi atunci minune mare se petrece în întreaga grădină a împăratului. Toţi trandafirii grădinii din alb se transformă în roşii. Cine să fi fost însă necunoscutul din moartea căruia aveau să nască în lume trandafiri roşii ? Bătrînul grădinar este singurul care ştie secretul. Era un fiu de împărat care iubea pe domniţă în taină şi, care pentru a-i salva viaţa, preferase să moară el, înroşind cu sîngele lui toţi' trandafirii albi din grădina împăratului.

Iată subiectul legendei din care Zaharia Bârsan a făcut o piesă de teatru, aproape modernă, o piesă care n-are nimic din atmosfera jenantă a basmelor dramatizate şi care, jucată în alte costume decît cele impuse de epoca în care se petrece acţiunea, şi-ar evidenţia şi mai bine natura ei de lucrare dramatică, eroico-romantică, încheiată prin apoteoza unei preocupări ştiinţifice ultramoderne, aceea de a împrumuta florilor naturale colori artificiale. Nu-i nimic dar supranatural în resemnarea şi sacrificiul fiului de împărat transformat în grădinar. Şi dacă astăzi Iiothan obţine prin diferite substanţe chimice trandafiri albaştrii sau verzi, de ce oare nu i-ar fi fost îngăduit şi tînărului grădinar ad-hoc să poată obţine, cu preţul sîngelui său, trandafirii roşii necesari vieţei celei pe care o iubea, aşa cum, bineînţeles, astăzi nu se mai iubeşte. Legenda însă trebuie să-şi păstreze şi caracterul ei de ceva străin vremurilor noastre.

Să sperăm dar că „trandafirii roşii" vor înflori cît de curînd şi pe scena Teatrului nostru Naţional, unde. vor avea prilejul să învioreze nu numai direcţia şi autorul, dar mai ales publicul cam livid în ultimul timp.

„BUJOREŞTII"

Bujoreştii e o comedie care porneşte de la un fapt sumbru, înmormîntarea ultimului vlăstar bărbătesc din familia veche boierească Bujorescu, spre a trece prin momente comice, izvorîte din încăpăţînarea unui Bujoresc de a nu-şi da fata decît aceluia care ar putea să-i perpetueze numele, şi să ajungă — după unele sfîşieri sufleteşti — la o încheiere în bine, aşa cum se întîmplă în totdeauna în comedie.

Pînă aci, totul e bine.

Dar *Bujoreştii* pornesc de la un fapt sumbru, care lasă o impresie deprimantă în sufletul spectatorului şi care nu se leagă prea necesar cu însăşi acţiunea pe care o desfăşoară ; deci după regulele dramatice, un fapt care îngreunează mai mult acţiunea piesei. *Bujoreştii* mai are două acte (II şi IV) care sau înseamnă o neavansare a acţiunii piesei sau complică acţiunea — deci după aceleaşi reguli, inutile. Ce mai rămîne atunci din *Bujoreştii ?* Cu toate acestea *Bujoreştii,* în chiar aceste acte inutile, şi fără a exagera în chiar faptul sumbru prin care această comedie îşi începe acţiunea, are frumuseţi de detaliu, are frumuseţi psihologice care se leagă, e adevărat, în mod incidental cu conflictul general, dar care trebuiesc admise.

Sunt în „Bujoreştii" o serie de tipuri, — o doamnă de onoare care spune oricui, fără a fi întrebată, că e prea ocupată cu recepţiunile ; un poet care îşi uită poeziile pe îndată ce le publică ; un farmacist, Amos, — să-i spunem şi noi astfel, că aşa îi spune toată lumea în urbea Huşilor şi aşa o cere şi el, Amos, — care îşi re-

liefează minunatele însuşiri sufleteşti în cadrul celor două acte inutile şi în cadrul celorlalte ; mai sunt în *Bujoreştii* scene frumoase — de pildă scena florilor din actul al III-lea — şi multe frumuseţi literare, care trebuie să ne facă să înlăturăm întrebarea : Ce mai rămîne atunci din *Bujoreştii ?*

Bujoreştii e un complex cu însuşiri şi defecte, — defecte socotite astfel fiindcă dramaturgia simplistă modernă voieşte în simplitatea ei şi o factură de piesă simplă ; trei acte, un moment culminant, tehnică. Piesele acestea, atît de simple, trăiesc mai întotdeauna şi mai toate prea puţină vreme. *Ce que vives les roses... Faust* trăieşte însă şi va trăi, fiindcă nu are o factură atît de simplă şi fiindcă are elemente frumoase dar inutile după dramaturgia modernă. *Hamlet* sau *Macbeth* trăiesc şi vor trăi, fiindcă nu au o factură simplă, fiindcă au elemente inutile...

Şi, Amos, păstrăm proporţiile, va trăi. Mai rămîne deci mult din *Bujoreştii.*

Comedia *Bujoreştii* e a d-lui Caton Theodorian.

MARIOARA VENTURA ÎN „DAMA CU CAMELII"

Marioara Ventura a jucat în *Dama cu camelii,* la Teatrul Naţional. Marioara Ventura n-a pus însă ceva din sufletul ei interpretînd pe Margueritte Gautier, aceea nenorocită depravată care găsise mijlocul cel mai sublim omenesc de a se reabilita nu numai în faţa contemporanilor ei, dar şi în aceea a tuturor generaţiilor viitoare care vor citi descrierea vieţei ei. Margueritte Gautier s-a reabilitat prin sacrificiul suprem pe care o fiinţă poate să-1 facă : renunţarea la singura dragoste adevărată, renunţarea la dragostea aceluia care văzuse într-însa un suflet curat şi dumnezeiesc. Ea renunţă la dragostea lui Armând Duval, pentru a putea face posibilă căsătoria sorei lui. Margueritte a dovedit astfel prin această renunţare că e mai mult decît sufletul cîntat de Lamartine în *Grazielle,* prin cuvintele următoare :

Aimer pour etre aime c'est de l'homme.
Aimer pour *aimer c'est de l'ange.*

Ce putea atunci să adauge Marioara Ventura din sufletul şi sufletului acesta atît de întreg şi frumos !

Marioara Ventura i-a dat însă Marguerittei Gautier întreaga ei simţire, întreaga ei dragoste pentru Margueritte ; Margueritte Gautier a retrăit astfel aşa cum a fost în realitate, aşa cum ne-o descrie Al. Dumas sau Jules Janin. Marioara Ventura în *Dama cu camelii* a făcut în acest caz mai mult decît dacă i-ar fi adăugat ceva din sufletul ei ; i-a dat întregul ei suflet. Marioara Ventura a făcut astfel mai mult decît ar fi putut face marile artiste. Ea a trăit şi a reînviat pe Margueritte Gautier,

suferind toate nenorocirile „Damei cu camelii", toate deziluziile şi toate deşărtăciunile ei, dar şi toate bucuriile ei, bucurii amestecate, de cele mai multe ori, cu plînsul amar şi sfîşietor.

Şi astfel, Marioara Ventura, care n-a pus ceva din sufletul ei interpretînd rolul Marguerittei Gautier din *Dama cu camelii,* a făcut mai mult decît orice altă mare artistă : i-a dat Marguerittei tot sufletul ei, Domnişoara Marioara Ventura a fost *întreagă* Margueritte Gautier.

|
*

FESTIVALUL CARAGIALE — CENTENARUL PIESEI „SCRISOAREA PIERDUTA"

Un eveniment literar, menit să descreţească multe din frunţile celor îngrijoraţi de soarta operei lor după moarte, a fost de bună seamă festivalul Caragiale, pe care — simptom îmbucurător — şi publicul şi autorii noştri dramatici l-au primit cu aceeaşi entuziastă unitate de sentimente.

Săptămîna trecută Teatrul Naţional din capitală a reprezentat pentru a suta oară *Scrisoarea pierdută,* piesa lui Caragiale, care de 33 de ani îşi plimbă triumfătoare humorul ei sănătos de-a lungul ţării, înţepând în mod discret pe unii din spectatori sau făcînd să rîdă cu hohote pe alţii şi, fără să dea de bănuit nici unora nici altora că rolurile se pot uşor interveti, lasă în urma ei acel parfum vag de reminiscenţă plăcută, pe care în afară de o piesă de teatru, numai o femeie ţi—l mai poate procura.

Această femeie dealtfel o găsim şi în piesa lui Caragiale. Nu-i decît una singură, una dar... bună, cum ar spune Cetăţeanul turmentat.

Coana Zoiţica nu este desigur femeia care să ne obsedeze viaţa ca o Manon Lescaut, o Damă cu camelii sau o Sapho. în schimb, ea este prototipul femeiei ideale pe care tinerii rătăciţi prin oraşele de provincie o caută şi azi ca şi ieri, şi aceasta nu fiindcă ar voi să pastişeze gloria lui Don Juan, dar fiindcă simt imperioasa nevoie ca în carnetul roz al intimităţilor, pe lîngă două, trei aventuri şubrede, să înscrie şi o trambulină solidă...

A trebuit să treacă 33 de ani, ca *Scrisoarea pierdută* să atingă a suta ei reprezentaţie pe scena primului nostru Teatru Naţional.

In conferinţa sa, d. Alexandru Brătescu-Voineşti, cînd a pronunţat numărul anilor care au trecut de la prima reprezentaţie pînă la cea din lunea trecută, a schiţat şi pe drept cuvînt, un surîs de ironie amestecat sau mai bine-zis îndulcit cu o bună parte de milă.

în sală desigur că erau prezenţi şi cei cărora li se adresa ironia şi cei cărora li se cuvenea mila.

în altă ţară după 33 de ani, piesa lui Caragiale s-ar fi reprezentat sau poate de o mie de ori sau nu s-ar fi reprezentat deloc.

De ce dar la noi să se fi petrecut într-alt fel decît aiurea ?...

Să nu se creadă că nemaifiindu-mi îngăduit să critic piesa, încerc să-mi critic ţara. Din contră. Această lungă trecere de timp este cu atît mai preţioasă pentru noi, cu cît ea demonstrează pe de o parte că opiniei publice de la noi îi trebuie aproximativ vîrstă „femeiei lui Balzac" pentru a consacra o capo-de-operă, iar pe de altă parte că România de la 1916 a rămas aceeaşi pitorească alcătuire de la 1883 cînd a scris Caragiale piesa.

Mi-aduc aminte că una din cele mai întemeiate critici ce se aduceau piesei *Scrisoarea pierdută* era aceea că nefiind o piesă de caractere, ci pur şi simplu o descriere de moravuri dintr-un anume timp şi ale unei anumite clase de oameni, ea nu va putea rezista multă vreme şi publicul, înstrăinat de vremurile pe care nu le apucase, nu o să mai găsească în ea decît interesul platonic pe care un colecţionar de lucruri vechi îl poartă monezilor de altădată sau argintăriei şi farfuriilor sparte.

După 33 de ani însă *Scrisoarea pierdută* a apărut pe scena Teatrului Naţional mai tînără, mai insinuantă şi poate mai „nouă" chiar decît în seara primei reprezentaţii.

Bătrînii vedeau în ea icoana propriului lor crepuscul. Tinerii însă, cei care nu apucaseră încă nici uniforma lui Pristanda, nici jobenul lui Farfuride, nici geamantanul lui Dandanache, lichenii de la galerie care traduc de nevoie pe *Cid* a lui Corneille şi plîng de bunăvoie la *Poliche* al lui Bataille sau domnişoarele din lumea mare care nu se duc decît la *L'Amoureuse* sau la *Fluturele de noapte,* pentru că rîdeau cu poftă şi sorbeau cu nesaţ parfumul vremurilor noastre de altădată care nu mai mirosea a nimic din tot ceea ce ne înconjoară azi ?...

Poate tocmai fiindcă găseau că piesa lui Caragiale trebuia reprezentată de mai multe ori...

Şi verdictul de săptămîna trecută, mîngîind postum umbra marelui dispărut, descreţea în acelaşi timp multe din frunţile celor îngrijoraţi de soarta operei lor după moarte...

Festivalul Caragiale n-a fost un epilog, ci un preludiu.

FESTIVALUL ARISTIZZA ROMANESCU

Direcția Teatrului Național din capitală a luat lăudabila inițiativă de a închina Aristizzei Romanescu una din ultimele reprezentațiuni din actuala stagiune.

într-o scrisoare adresată ziarelor, d. Al. Mavrodi, directorul general al Teatrelor, explică motivul pentru care publicul capitalei este invitat să contribuie la sărbătorirea marei noastre artiste naționale, pe care o boală şi o vîrstă înaintată o ține îndepărtată de scena pe care timp de 30 de ani neîntrerupți a ilustrat-o cu prisosul neasemănatului său talent.

Acelaşi apel îl repetăm şi noi astăzi.

Dar mai este oare nevoie să amintim aci cine a fost şi continuă încă a fi pentru teatrul românesc Aristizza Romanescu ? Şi mai este oare necesar să adresăm publicului nostru apelul acesta, la care siguri suntem că va răspunde cu acea nobilă şi grabnică spontaneitate de care a dat probe ori de cîte ori a fost vorba de exprimarea marilor recunoştinți anonime către iluştrii purtători ai dulcelui grai românesc ?...

Nu ne îndoim un singur moment că festivalul Aristizzei Romanescu, pe care Teatrul Național 1-a fixat pentru seara de 7 mai, va fi ceva mai mult decît o sărbătoare artistică. El va fi manifestația adevăratelor sentimente de dragoste şi admirație pe care publicul nostru n-a încetat un singur moment să le poarte marei noastre artiste. Prin el va vorbi amintirea vie a trecutului nu atît de îndepărtat, cînd, de pe scena Teatrului Național,

îi vorbea însăşi Aristizza Romanescu şi cei cari astăzi nu mai pot avea norocul să-i asculte vocea vor avea in schimb satisfacția de a fi contribuit, cu prezența şi mai ales cu sufletul lor, la sărbătorirea celei pentru care, în aceste momente, un asemenea festival constituie o nobilă răsplată şi o binemeritată mîngîiere.

TEATRUL DE MÎINE

Titlul acestei reviste de teatru nu trebuie luat drept firma unui magazin specializat în vînzarea unor anume mărfuri, fiindcă „Teatrul de mîine" propriu-zis nu este pînă în momentul de față nici o formulă definită de artă, născută din alte năzuinți intelectuale decît cele de ieri, ci pur şi simplu un deziderat.

Că mîine va exista şi un teatru altfel decît cel de azi nu mai încape îndoială. Dar care anume va fi acest teatru, nu-1 putem încă vedea oricît de savante ar fi proorocirile celor care, în loc să scrie piese de teatru mai bune, îşi pierd timpul cu catalogarea şi drămuirea celor pe care le găsesc proaste.

De obicei, pînă azi, de cîte ori s-a vorbit de „Teatru de mîine", s-a cerut concurs tot teatrului de ieri. S-au numărat bunăoară nume de autori mari, care — fie că au scris teatru pentru scenă, fie că au scris teatru pentru lectură — continuă să obsedeze încă şi azi sensibilitatea admirativă a unora din „pricepuții" noştri în materie de teatru. S-a prognosticat bunăoară teatrul lui Ibsen, teatrul lui Maeterlinck, teatrul lui Paul Claudel, teatrul lui Bernard Shaw, teatru aşa-zis „bulevardier" francez, teatrul cu teză, teatrul cu foc bengal, teatrul cu lacrimi şi teatrul cu nu mai ştiu ce alte ingrediente de scenă. Fiecare şi-a etalat vastele sale cunoştinți, nimeni însă nu a avut curajul să afirme că teatrul de mîine va fi [acesta] şi nu „Celalt".

Şi cu toate acestea teatrul de mîine există. N-aş putea spune dacă el a fost pus deja în scenă sau dacă se găseşte numai tipărit în volum, dacă trăieşte deocamdată în cartoanele autorului sau numai în concepția unui necunoscut pînă azi. Ştiu însă că el există, că trebuie să existe şi că publicul singur va fi chemat să spună „Acesta e teatrul de mîine, fiindcă acesta e teatrul pe care copiii şi strănepoții noştri îl vor gusta la fel ca părinții şi bunicii noştri".

Şi acum o mică paranteză. Să ne înțelegem asupra unui lucru : teatrul nu este propriu-zis o artă. El nu este nici literatură, nici pictură decorativă, nici figură oratorică. El este pur şi simplu meşteşugul de a acomoda frumosul altor arte cu bunul-simț al vieții de toate zilele, de imaginea căreia, teatrul n-ar trebui să se depărteze o singură clipă. Cazurile patologice, problemele sociale, conflictele morale, pledoariile *in futurum,* discursurile de catedră universitară şi acel grav şi pretențios *Quod erat demonstrandum* nu sunt teatru. Teatrul este ceva mai puțin complicat şi mai mult înrudit cu viața comună. Teatrul este desfăşurarea fatală a vieței cu întîmplările ei neprevăzute, pe care ziarele le înregistrează la rubrica „fapte diverse" şi care pot fi şi triste şi vesele şi tragice şi triviale.

Primele nu sunt decît motive subiect. Secundele însă sunt adevărata esență a teatrului.

Aşa fiind, „Teatrul de mîine" nu poate fi decît acelaşi teatru de ieri în care însă viața noastră se poate recunoaşte fără nici o pregătire specială, fără nici o sforțare intelectuală, şi aproape fără nici o îngrădire de subiect. Restul este teatru de sezon, teatru de modă, teatru de tranzacție cu vremea sau mai bine-zis cu oamenii vremei.

Dar care este „Teatrul de mîine" ?

Mărturisesc că mi-e teamă să întrebuințez titluri şi nume proprii. Aş putea afirma însă cu toată convingerea că teatrul de mîine nu este nici *Bărbații Leontinei* nici *Secretarul general.*

Compania dramatică Davila: „ÎNTRE CULISE"
PIESA IN PATRU ACTE DE DL. HENRY DE ROTH SCHILD, TRADUSĂ DE DL. H. ST. STREITMAN*

Pentru un început de stagiune reprezentarea piesei *Intre culise* constituie cea mai delicată atenţie pe care directorul unei companii dramatice ar fi putut-o avea faţă de propria sa persoană.

Piesa baronului de Rothschild este icoana fidelă a multelor mizerii intime pe care spectatorii nu le cunosc, fiindcă lor nu le este dat să vadă şi să cunoască decît ce se petrece pe scenă, ci nu şi printre culise.

Autorul a încercat — şi în parte a reuşit —• să treacă în revistă diferitele aspecte sub care se poate prezenta un actor ca artist şi ca om. Şi cred că n-am să surprind pe nimeni dacă voi afirma că printre artişti, cei mai mari actori rămîn tot aceia care au învăţat mai întîi să fie oameni.

Baronul Rothschild trebuie să cunoască bine viaţa dintre culise, de vreme ce s-a încumetat să ne-o dezvăluie în plină lumină a rampei.

Actul al doilea mai ales este scris cu mult meşteşug. Ce păcat însă că piesa sfîrşeşte după tipicul mai mult decît enervant al lui PagZiacci sau *La femme de Thabarin.*

Să vedem însă ce se petrece între culisele baronului de Rothschild.

D-na de Saint-Vanov, după ce-şi părăseşte bărbatul, devine amanta celebrului artist Claude Bourgueil, îşi schimbă numele în Madelena Grandier şi îmbrăţişează meseria omului care o făcuse fericită. Pentru o femeie din lumea mare, care este şi frumoasă şi inteligentă, teatrul nu mai are aproape nici un secret. Madelena devine în curînd o artistă mare, atît de mare încît amantul său începe s-o urască de teamă a nu-i întuneca gloria. Ea nu-1 bănuieşte pentru că-1 iubeşte prea mult. Şi cum nu l-ar iubi cînd lui îi datora fericirea, viaţa toată chiar !

Cu ocazia unei repetiţiuni generale însă, autorul piesei o face să vadă ceea ce ei nu i-ar fi putut niciodată trece prin gînd. Bourgueil n-o mai iubea. Cel care o iniţiase într-ale teatrului şi-i deschisese porţile unei alte popularităţi decît aceea de femeie din lumea mare o ura fiindcă amanta lui îi furase mai mult decît dragostea — îi furase arta şi acum ameninţa să-i întunece şi gloria.

O ruptură era deci inevitabilă. Bourgueil o părăseşte după o scenă brutală în care artistul neglijează rolul *omului* şi-1 joacă numai pe acela al *actorului.*

Dar Madelena continuă să-1 iubească cu aceeaşi pasiune ca în ziua primei destăinuiri. Autorul piesei reuşeşte să-1 convingă pe Bourgueil ca să-şi mai vadă odată amanta şi aceasta sub pretext de a-1 ajuta la interpretarea unui rol.

Rolul este tragic : O amantă părăsită, după ce se convinge că amantul său a părăsit-o pentru totdeauna, se otrăveşte. Şi Madelena joacă rolul propriei sale vieţi. Bourgueil o respinge din nou. Amantul său continuă să rămînă pentru dînsa un simplu actor şi artista se otrăveşte cu adevărat jucînd pentru ultima oară rolul *femeiei* sub masca unui rol de *actriţă.*

La Paris, piesa aceasta a avut un succes dubios. La Bucureşti însă, graţie admirabilei interpretări, piesa baronului de Rothschild promite a face serie.

D-na Lucia Sturdza joacă roul Madelenei cu pasiunea stranie a unei femei pe care rampa n-a putut s-o schimbe decît cel puţin pentru aceia ce nu pot pricepe că teatrul nu este decît reflexul fidel al propriului nostru convenţionalism de toate zilele.

D-1 Tony Bulandra face din Bourgueil mai mult decît un mare artist, iar d-1 Davila în rolul bătrînului

actor Lemercier schițează în cîteva atitudini întregul calvar al acestei meserii, a cărei aureolă începe în lumina rampei şi-a cărei agonie sfîrşeste între culise

Restul rolurilor au fost ținute îa aceeaşi înălțime. Citam pe d-na Borgovan şi pe d-nii Bulfinsky, Storin Kamer şi Romano.

Teatrul Național: „CADRILUL"

Pentru prima oară *Cadrilul* comedie în trei acte de d. Liviu Rebreanu.

Subiectul piesei d-lui Rebreanu este simplu şi natural ca mai toate faptele diverse pe care ni le procură viața de toate zilele, în care preocupările sociale n-au încă timp să coboare din rafturile bibliotecilor, iar problemele de ordin psihologic nu îndrăznesc să ia ființă decît postum, după lăsarea cortinei.

Piesa d-lui Rebreanu este o comedie, fiindcă întîmplător cele două gloanțe trase în actul I nu nemeresc decît pereții camerei unde se pune la cale dezonorarea pictorului Manole Stelian. Dacă însă gloanțele bărbatului ar fi nemerit pe confratele Grozea, comedia s-ar fi transformat pe loc în dramă şi *Cadrilul* d-lui Rebreanu ar fi devenit un adevărat „dans macabru". Noroc însă că autorul n-a urmărit vărsări de sînge nevinovat şi s-a mulțumit pur şi simplu să demonstreze că ridicolul este cea mai contagioasă boală din aşa-zisul sezon al dragostei.

La rîndul lui deci, pictorul Grozea trage în actul al treilea tot două gloanțe în confratele Stelian pe care îl prinde repetînd cu nevastă-sa aceeaşi scenă cu care debutase şi el în actul întîi. Şi comedia rămîne tot comedie şi de data asta, fiindcă gloanțele lui Grozea urmează bunul exemplu alor lui Stelian şi nu nemeresc nici ele decît pereții aceleiaşi camere predestinate.

Iată pe scurt partenerii acestui cadril, care, trebuie să recunoaştem, că n-ar fi avut atît farmec, dacă n-ar fi fost condus de un adevărat maestru — criticul de

artă Toma Turbure căruia i se datoreşte aproape întregul succes al piesei.

D. Rebreanu însă cunoaşte prea bine cerinţele teatrului modern, pentru a-şi fi lipsit piesa de prezenţa acestui personaj împrumutat, bineînţeles, tot din viaţa de toate zilele.

Piesa d-lui Rebreanu, care este şi cronicar dramatic, confirmă talentul autorului şi garantează seriozitatea criticului. Construită solid, simetric şi arhitectonic, în afară de cele cîteva lungimi de prisos din actul întîi, ea este scrisă într-o limbă limpede şi corectă în care preţiozitatea frazei literare se democratizează după nevoile frazei vorbite.

în ceea ce priveşte interpretarea, d. Morţun poate fi socotit cu drept cuvînt ca primul colaborator al succesului serei. Pe zi ce trece, personalitatea acestui artist se desemnează tot mai mult. Complet degajat de orice convenţionalism scenic, jocul d-lui Morţun împrospătează obişnuita atmosferă de examen de conservator cu tipuri din viaţa reală pentru creaţia cărora talentul are nevoie şi de o inteligenţă specifică. D. Mărculescu se găseşte în plin progres şi tot mai la locul său.

Singur d. C. Toneanu a rămas în urmă. Vecinie cu rolurile neînvăţate, Toneanu-junior îşi caută salvarea în mărinimia lui Amos Bujorescu pe care îl introduce pe scenă prin contrabandă, chiar şi atunci cînd nu-şi are locul acolo. D-nele Aura Radovici şi Fany Rebreanu, mai cochete decît le-ar fi permis mijloacele de trai ale soţilor pictori, au creat mai repede două femei din lumea mare decît cea reprezentată de soţii lor. Cît priveşte pe d. Romano, d-sa este desigur cel mai bun şi mai... nobil din toţi servitorii primei noastre scene.

Teatrul Regina Măria: „REFUGIUL", *PIESĂ IN TREI ACTE DE DL. DARIO NICCODEMI, TRADUSA DIN LIMBA FRANCEZA*

Refugiul, conform credinţei generale, de vreme ce este tradusă din limba franceză, trebuie să fie o piesă bună. De data asta s-a potrivit ca piesa d-lui Dario Niccodemi să fie chiar morală, fiindcă femeia care îşi înşală bărbatul este pedepsită după cum se cuvine, iar bărbatul înşelat îşi găseşte răsplata suferinţei sale mute, în dragostea ce-i arată logodnica amantului nevestei sale.

D. Tony Bulandra a jucat cu discreţia adevăratului om de lume pentru care suferinţa nu trebuie să cunoască decît manifestări înăbuşite, iar bucuria, expansiuni estompate. D. Brădescu, corect şi conştiincios ca totdeauna, iar d. N. Bulandra insuficient.

D-na Lucia Sturdza-Bulandra a găsit toate nuanţele necesare pentru a-şi colora rolul conceput într-o vecinică gradaţie dramatică, iar d-şoara Almăjan a probat pentru a doua oară că talentul său merită ceva mai mult decît aprecieri binevoitoare.

în *Refugiul* însă a debutat şi o artistă necunoscută încă marelui nostru public. D-na Gina Sandri are, de bună seamă, foarte mult temperament. Păcat însă că defectul pronunţării este atît de accentuat încît creează efecte comice care o fac deocamdată inaptă pentru piesele jucate în limba românească. Trăind printre noi însă, d-na Sandri sunt sigur că se va aclimatiza şi cu pronunţarea corectă care dealtfel n-are nimic de a face cu talentul propriu-zis.

„POEZIA DEPĂRTĂRII", *PIESĂ IN 4 ACTE DE D-L DUILIU ZAMFIRESCU*

Direcţia Teatrului Naţional a hotărît reluarea piesei d-lui Duiliu Zamfirescu — ciudată coincidenţă — exact în ziua cînd autorului i se încredinţa portofoliul Ministerului de Externe. De ce abia acum şi nu mai devreme ? Răspunsul este foarte uşor. Fiindcă reprezentarea *Poeziei depărtării* constituie o frumoasă şi reuşită lovitură de teatru pe care de data asta n-o face autorul piesei, ci directorul teatrului...

Să lăsăm însă pe alţii să dezlege misterul culiselor directoriale şi să trecem la piesa d-lui Zamfirescu.

Poezia depărtării este mai mult o poemă dramatică în care artificiul teatrului nu apare decît în măsura necesităţii şi potrivit desfăşurării liniştite şi naturale a acţiunii extrem de discretă şi egal de intelectualizată. D. Duiliu Zamfirescu este un poet, ca să nu zicem un om de elită, care nu poate reliefa din frămîntările profane ale vieţii de toate zilele decît gusturile şi accentele care cadrează cu propria sa concepţie de viaţă. Aceasta nu însemnează însă că autorul încearcă să falsifice realitatea subiectului pe care şi-a propus să-1 expuie, ci pur şi simplu că se mărgineşte să împace adevărul cu frumosul şi meşteşugul teatrului cu darul talentului său •literar.

O femeie măritată cu un bărbat mult mai în vîrstă decît ea află că acesta a săvîrşit un act condamnabil pe care nu voieşte să-1 recunoască deşi este ministru de Justiţie (probabil chiar în România). Un tînăr care o iubeşte şi căruia dînsa îi refuzase mîna o pune în posesia actului incriminat care îi pune bărbatul la adăpostul oricărei bănuieli de necinste. Gestul acesta, în care dînsa nu citeşte decît reflexul unei dragoste constante şi dezinteresate, o apropie de acela pe care nu ştiuse şi nu voise să-1 preţuiască în primul moment. Bărbatul află şi reuşeşte să îndepărteze de lîngă nevastă-sa pe tînărul care începe să-i umbrească viaţa şi să-i pericliteze căsnicia. Depărtarea însă îl apropie şi mai mult. Poezia depărtării îl obsedează deopotrivă şi ochii care nu se mai văd în loc să se uite se doresc, se cheamă, şi se înlăcrimează cu mai multă patimă. în faţa fatalităţii, bărbatul se hotăreşte să cedeze şi iese din scenă puindu-şi capăt zilelor. Tînărul se întoarce. îndrăgostiţii de altădată nu mai sunt despărţiţi şi împiedicaţi de nimeni să se dea unul altuia. Revederea însă operează în amîndoi o schimbare nebănuită. Suprimarea depărtării din care se gîndeau unul la altul suprimase în acelaşi timp în sufletul lor şi poezia iubirii cu care se înşelaseră fără să-şi dea seama. Realitatea le schimbase sufletul la amîndoi deopotrivă şi din sufletul lor dispăruse pentru totdeauna minciuna iubirii poetizată de mirajul depărtării.

Iată piesa d-lui Duiliu Zamfirescu pe oare am revăzut-o joi seara cu aceeaşi emoţie cu care am aplaudat-o în seara premierei dinaintea războiului. Ea este aceeaşi sau, mai bine-zis, ea nu şi-a pierdut nimic din valoarea pe care timpul o hărăzeşte operelor de artă cu mai multă competenţă decît competenţii primului moment.

Păcat însă că interpretarea actuală a avut de luptat cu amintirea zdrobitoare a primei sale interpretări infinit superioară. Vom spune totuşi că d. Bulfinsky a jucat cu amploare şi duioşie, că d-na Ana Luca a mers ca totdeauna sigură şi fără şovăială pe drumul talentului său plin de unitate şi că d-na Fudulescu, deşi insuficientă pentru rolul ce i se încredinţase, a reuşit totuşi să se achite în mod onorabil. Bine a fost de asemenea d. Barbelian plin de bonomie şi naivitate senilă şi cu totul deplasat d. Cosmin, a cărui rigiditate afectată a distrus fără milă unul din cele mai frumoase roluri din *Poezia depărtării.*

„PRĂPASTIA", *DRAMĂ ÎN 4 ACTE, DE MIHAIL SORBUL*

După *Patima roşie,* după *Dezertorul* şi în parte chiar după *Răzbunarea* reprezentată numai la Iaşi şi în provincie, *Prăpastia* statorniceşte, credem, în mod definitiv puternica personalitate dramatică a d-lui Mihail Sorbul şi unifică pentru totdeauna părerile răzleţe asupra preţiosului său aport în repertoriul teatrului nostru modern.

Prăpastia este cea mai elocventă mărturie a consecvenţei artistice cu care d. Sorbul tinde să-şi legitimeze concepţia personajelor sale ciudate, bolnave şi adeseori chiar suprafireşti. Aceasta înseamnă că în teatru, d. Sorbul prezintă înclinaţiuni foarte pronunţate întru aventură, că d-sa nu exploatează şi explorează sau, ca să ne facem mai bine înţeleşi, că nu se mulţumeşte a-şi alege materialul omenesc din selectarea colecţiei destul de bogate a semenilor săi şi se amuzează a-şi crea tipurile după o fantezie înrudită cînd cu patologia, cînd cu absurdul.

Personalitatea autorului însă este atît de puternică şi meşteşugul creaţiei este dus pînă la atîta perfecţie, că în piesele sale, deşi întîlnim numai oameni cu care facem pentru prima dată cunoştinţă, oameni care la început deşteaptă în noi oarecari bănuieli, graţie puterei de convingere a autorului sfîrşim prin a le întinde mîna, deşi prezenţa lor pe scenă, de cele mai multe ori, sparge formula îngăduinţei noastre din viaţa de toate zilele. In privinţa aceasta, d. Sorbul este un adevărat virtuos, iar în teatrul nostru modern, cel mai îndemînatic fabricant

de păpuşi prevăzute cu toate resorturile necesare angrenajului destul de complicat al vieţii reale.

„Prăpastia" este golul pe care o femeie din lumea bună îl simte deschizîndu-se în jurul ei şi împiedicînd-o să-şi trăiască viaţa. Măritată contra voinţei sale cu un om mai bătrîn ca ea, Xenia Dolfineanu îşi asasinează bărbatul cu ajutorul unui aventurier căruia, drept răsplată, trebuie să i se dea, dar pe care în ultimul moment îl ucide pentru a îngropa secretul crimei odată cu cei doi morţi. Xenia se înşeală însă, fiindcă servitorul Trifu intră în posesia unei scrisori din care reiese vinovăţia ei şi scăpată de obsesia bărbatului, Xenia devine de data asta sclava servitorului care nu tăinuieşte crima decît în speranţa că odată şi odată stăpîna ei i se va da şi lui.

în timpul acesta, întîmplarea face ca frumuseţea Xeniei să pasioneze pe pictorul Vlad a cărui personalitate artistică erau tipurile de criminali. Fără să bănuiască totuşi că Xenia este şi ea tot o criminală, Vlad îi propune să-i facă portretul, mărturisindu-i în acelaşi moment dragostea lui. Pentru amîndoi, dragostea aceasta era un fel de colan de salvare ; pe el îl îndepărta de la obsesia figurilor de criminali iar pe ea o regenera, dîndu-i părticica de fericire visată.

Servitorul Trifu însă veghează. El distruge portretul şi, sub ameninţarea denunţării, ordonă stăpînă-sii să se depărteze de pictor.

„Prăpastia" se deschide dar din nou. Zdrobită sufleteşte şi nemaiputînd suporta chinul tainei, Xenia sfîrşeşte prin a mărturisi pictorului crima şi secretul scrisorii din posesia lui Trifu.

Vlad înţelege atunci că dragostea lui pentru Xenia nu era decît o nouă ipostază a fatalei sale atracţii către figura criminalilor şi se hotărăşte să rupă orice relaţii cu dînsa. Mai înainte de a face acest pas însă, Vlad reuşeşte să smulgă scrisoarea compromiţătoare de la Trifu şi i-o dă vinovatei.

Scăpată însă de tirania servitorului, Xenia se vede părăsită şi de ultima speranţă într-o dragoste fericită şi, într-un moment de supremă uitare de sine, soarbe

dintr-un pahar cu ceai otrăvit pe care îl pregătire lui Trifu. In modul acesta Xenia suprimă pentru totdeauna golul prăpastiei care o chinuia în viață. La rîndul lui, Vlad golește și el restul paharului otrăvit și amîndoi mor, unul în brațele celuilalt, în timp ce servitorul, buimăcit, se supune pentru ultima dată ordinului stăpînii sale stingînd lumina din momentul acela de prisos pentru cei doi muribunzi.

Povestită așa pe scurt și fără indicațiile diferitelor alte persoane epizodice *Prăpastia* pare mai degrabă o înscenare cinematografică în care senzaționalul alternează cînd cu situațiuni de groază ultramoderne, cînd cu momente penibile de romantism demodat.

Toate acestea însă se desfășoară cu atîta preciziune tehnică și se leagă unele de altele cu o așa perfectă cunoștință a meșteșugului, că aproape nici n-iai timpul să bănuiești că așa ceva nu s-a putut întâmpla decît în fantezia autorului. Din punctul acesta de vedere — abstracție făcînd de actele stării civile ale fiecărui personaj în parte — *Prăpastia* este una din cele mai puternice realizări dramatice în teatrul românesc și locul ei este alături de *Patima roșie,* nu înaintea ei însă, ci după...

In ce privește interpretarea, ea a fost mai presus de orice susceptibilitate critică.

D-na Ana Luca-Moldoveanu, cochetă, perversă și pocăită, ne-a dat prilejul să-i apreciem o nouă latură a frumosului său talent. D-sa a reușit să imprime rolului femeii criminale acel *passe-partout* cu care personajele de pe scenă se pot aventura cîteodată fără teamă și în lumea obișnuită.

D-1. Valentineanu a jucat pe pictorul Vlad cu deplină maturitate a unui artist de seamă. Același lucru îl putem spune și despre d. Ciprian, care a compus rolul servitorului Trifu cu o inteligență egală concepției lui bizare. D. Morțun, în doctorul Bartolomeu a creat — banală constatare — încă unul din marile sale roluri, iar d-1 Livescu în rolul unui consilier de la Curtea de Apel a fost corect, tranșant și admirabil.

Ansamblul a fost completat de d-na Aura Radovici și de d-1. Cosmin, amîndoi deopotrivă de prețioși rolurilor secundare pe care le-au jucat cu convingere caldă și impresionantă.

Decorurile frumoase. Scena ședinței de pictură însă a fost montată fals și textul autorului n-a corespuns o singură clipă cu desfășurarea vizuală a acțiunii.

..PKOMETEU", *TRAGEDIE ÎN CINCI ACTE, DE VICTOR EFTIM1V*

Potrivit unei înclinări sufleteşti pe care dealtfel şi-a manifestat-o odată cu debutul său în teatru, d. Victor Eftimiu împrumută pentru noua sa lucrare dramatică tot subiectul unei legende.

Fantezia şi uşurinţa de a versifica, sunt cele două calităţi de seamă cu care d. Eftimiu a reuşit după *Inşi-ră-te mărgărite* să fie consacrat autor de talent, iar după *Cocoşul negru* să fie pus în discuţia unui lung şi cicălitor proces asupra evoluţiei fireşti, pe care prietenii i-o acordau peste marginile realităţii, iar duşmanii i-n contestau cu desăvîrşire. In lipsa unui serios element de control, — fiindcă în afară de piesa istorică *Ringala* majoritatea celorlalte lucrări ale sale sunt scrise pe o treaptă inferioară literaturii dramatice propriu-zisă — *Prometeu* era aşteptat cu nerăbdare şi de unii şi de alţii. *Prometeu* avea să pună de acord diferitele păreri şi să fixeze în adevărata ei lumină nu atît valoarea piesei, cît mai ales valoarea autorului, extrem de fecund şi de proteic.

Concepţia piesei trebuie să recunoaştem că este grandioasă. Realizarea ei, cu mici excepţiuni, poate fi considerată ca fericită. Acţiunea este dusă cu pricepere şi efectele scenice, scoase la timp pentru a ne face să uităm slăbiciunea autorului pentru anume situaţii groteşti, care nu cadrează nici cu atmosfera generală a subiectului, nici cu calitatea fanteziei sale poetice.

Nu voi face greşeala să judec pe d. Victor Eftimiu comparîndu-1 cu clasicii care, ca şi dînsul, au tratat acelaşi subiect. Confruntările acestea nu-şi mai au locul astăzi cînd mentalitatea pigmeilor de altă dată a depăşit

pmă şi grandiozitatea ©limpului cu toţi zeii lui, iar sforile teatrului contimporan au devenit mai solide ca buzduganul lui Hercul, mai elastice ca cuvintele lui Apolo şi mai eficace ca fulgerele lui Zeus.

Şi nu trebuie să facem această greşală şi din alt punct de vedere. Dacă am înţeles bine intenţia d-lui Eftimiu, d-sa n-a voit să ne reprezinte dramatizarea modernă a povestei nefericitului Prometeu, pe care o putem găsi admirabil descrisă nu importă în ce tratat de Mitologie sau Enciclopedie universală, şi nu s-a servit de acest erou al antichităţii decît pentru a putea simboliza ingratitudinea omenirii faţă de binefăcătorii ei, începînd cu Prometeu şi sfîrşind cu Crist; d-1 Eftimiu n-a voit să reediteze în versuri româneşti tragedia personală a primei năzuinţi spre lumină şi progres pe care antichitatea ne-a transmis-o cu fastul întregului ei patrimoniu de cultură şi fantezie şi cu legenda lui Prometeu metamorfozat în Crist, autorul a vrut să statornicească imperfecţiunea sufletului omenesc de-a lungul veacurilor. Adevărul n-a făcut decît să schimbe firma diferitelor aspecte ale omenirei. Sufletul însă a rămas acelaşi. între Prometeu şi Crist nu există decît deosebire de timp şi de decor. Crucea celui din urmă nu-i decît transformarea în lemn a stîncei pe care fusese ţintuit cel dintîi. Sufletul însă al primului om care gonise pe Prometeu de lîngă foc trebuia să-1 regăsim nealterat în sufletul colectiv al mulţimei care ceruse răstignirea lui Cristos.

Din punctul acesta de vedere, lucrarea d-lui Eftimiu reprezintă o nobilă şi preţioasă sforţare intelectuală fără de care trebuie să păstrăm dacă nu simpatia sincerităţii, cel puţin respectul bunului-simţ.

Nu cunosc motivele pentru care *Prometeu* al d-lui Eftimiu a trebuit să emigreze de la Teatrul Naţional la Teatrul Regina Măria. Reprezentîndu-1 însă, d. Bulandra a făcut un mare serviciu literaturii româneşti originale cu care a avut ocazia să înregistreze nu numai un succes de „casă" dar şi un succes moral care va cîntări foarte greu în dezvoltarea viitoare a activităţii sale ca director de trupă.

Interpretarea piesei n-a lăsat nimic de dorit. D-l Tony Bulandra a făcut din Prometeu un adevărat olimpian rătăcit printre oameni. D-nii Brădescu în Hefaistos şi incomparabil superior în Satan, fraţii N. şi P. Bulandra în Zeus şi Delvechio în Than au realizat ansamblul ideal la care d-nele Ignătescu şi mai ales Gina Sandri au contribuit cu preţioasele lor calităţi de tragedie antică. De notat, de asemenea, că rareori versul românesc a fost spus cu mai mult respect şi mai multă căldură comunicativă ca în scenele actului I în care d. Tony Bulandra vorbeşte cu d-na Sandri.

Teatrul Naţional: „ODINIOARĂ", *CINCI ACTE IN VERSURI, DE I. C. ASLAN*

Poemul dramatic al d-lui Aslan, cu care Teatrul Naţional îşi inaugurează premierele actualei stagiuni, nu corespunde decît în parte menirii acestei instituţii de stat şi de cultură românească. Dar fiindcă este vorba de o piesă originală, de opera unui începător care promite şi de un remarcabil efort de versificare a unor fantezii dramatice cu tîlc şi cu oarecare cunoştinţe tehnice, vom spune că *Odinioară* este binevenită pentru a completa repertoriul matineurilor, destinate unui, public aparte, pe care direcţia Teatrului Naţional trebuie să-l aibă în vedere chiar cu preţul unei dureroase abdicări de la stricteţea programului artistic ce şi-a impus.

„Odinioară" tălmăceşte, ca să zicem aşa, un precept filosofic pe care autorul îl formulează în fraza : *„Fericirea este totdeauna dincolo de ceea ce putem stăpîni"* şi care la rîndul ei nu este decît o denaturare a unei alte cugetări a lui Chamfort care spune că *„Fericirea nu este lucru uşor, deoarece este greu s-o găseşti în tine însuţi şi aproape imposibil s-o găseşti aiurea".*

Aceste preţiozităţi introductive însă nu sunt decît nişte cochetării de începător care îşi închipuie că vitrina magazinului, cînd este bine asortată, poate salva goliciunea rafturilor din interior.

împăraţii, domniţele, feciorii de împărat, sfetnicii curţii şi bătrînii sfătoşi ai d-lui Aslan, îmbracă intenţiile autorului în costumele unei epoci fără dată şi în fraze cu subînţelesuri, care de multe ori depăşesc atmosfera acţiunii şi se transformă în iluzii transparente asupra evenimentelor zilei.

Cred însă că acest lucru constituie pentru poemul d-lui Aslan o scădere intelectuală deoarece pasagiile, care par introduse în intenția de satiră socială, coboară interesul dezvoltării firești a acțiunii pînă la obișnuitele efecte ale calambururilor cotidiane cu care se presară discuțiile la cafenea și „revistele" reprezentate în timpul verii.

Odinioară nu este nici o feerie, nici un basm popular, nici o legendă veche adaptată evenimentelor zilei, ci pur și simplu „un subict oarecare" de piesă, transpus într-o epocă anonimă și dezvoltat după oglindirea lui exactă în aceeași fatalitate a vieții de ieri, de azi și de totdeauna.

Acțiunea piesei, deși îngreunată de cîteva scene inutile dar necesare completării celor cinci acte, este dusă cu multă îndemînare, ceea ce dovedește că autorul, care astăzi este debutant, mîine va putea deveni un excelent om de teatru. Deși scrisă în versuri, *Odinioară* nu este opera unui poet propriu-zis, ci a unui corect versificator, în afară de pasagiul cu care Pajul Dor își justifică sacrificiul vieții în favoarea lui Vrajă, versurile d-lui Aslan nu prezintă nici o însuflețire, nici o amploare, nici o gradație, nici o culminare.

Rămîne dar ca piesa să fie privită numai din punctul de vedere al încurajării pe care Teatrul Național trebuie s-o acorde autorilor tineri care promit și care în cazul de față se motivează cu prisosință prin însăși primirea călduroasă pe care marele public a făcut-o poemului dramatic al d-lui Aslan.

Interpretarea rolurilor principale a fost încredințată d-nelor Măria Giurgea, care, după o absență îndelungată, reintră cu succes în grația publicului care i-a păstrat aceeași neștirbită simpatie ; Eugenia Ciucurescu și d-lor Ion Petrașcu, Mielu Constantinescu și Aurel Athanasescu, care trebuie să recunoaștem că au contribuit în primul rînd la succesul piesei. în restul rolurilor episodice cităm pe d-ni Critico, Tîlvan, Melișescu, Barbellian, I. Dumitrescu și d-na Cleo Pan-Cernățeanu.

Teatrul Modern: „LA GLU", *DRAMĂ IN CINCI ACTE, DE JEAN RICHEPIN, TRADUSĂ DE THEODOR SOLACOLU*

Cu toată stima ce o port marelui autor al faimoasei *La Chanson de gueux* și mai ales cu toată admirația ce mi-am manifestat în atîtea rînduri pentru artiștii de elită ai trupei Excelsior, nu pot spune totuși că *La Glu* a fost o alegere fericită, atît din punctul de vedere al aportului ei artistic, cît și al prilejului unei interpretări de seamă pe care ingratitudinea rolurilor o refuză din capul locului.

La Glu este o piesă mai mult decît mediocră, o piesă pe care un autor român n-ar fi îndrăznit să o semneze decît cu rizicul unei compromiteri definitive, dar pe care marele Richepin a extras-o din romanul său cu același nume, probabil într-un moment de slăbiciune omenească, pentru a o vedea expulzată de pe scenă chiar după primele ei reprezentații și adaptată în urmă, mai fastuos chiar decît imaginația sa, unui film de cinematograf pe care însă artiștii noștri nu trebuie să-1 confunde cu teatrul propriu-zis.

Acțiunea romanului înfrumusețează cu numeroasele descrieri pitorești ale Bretaniei plină de lumină și culoare, transpusă pe scenă își pierde tot interesul, toată culoarea locală, toată puterea evocatoare, toată intensitatea conflictului dramatic și aproape toată rațiunea de a fi reprezentată. Factura piesei miroase a mucigai, corurile și figurația frizează grotescul unei operete vieneze de mîna a șaptea, personajele principale își topesc personalitatea într-o atmosferă înăbușitoare de melodramă demodată și din toată piesa nu rămîne decît două sau cel mult trei scene de adevărat interes dramatic, singu-

rele dealtfel în care d-na Elvira Popescu şi d-nii Storin şi Manolescu au avut prilejul să-şi motiveze prezenţa şi contribuţia talentului lor în piesa academicianului francez.

Abstracţie dar făcînd de aceste trei onorabile excepţii, reprezentarea piesei *La Glu* constituie o inutilitate flagrantă, atît pentru Excelsior, cît şi pentru publicul românesc.

In rolul femeii fatale pe care autorul o porecleşte „La Glu" fiindcă se aseamănă cu argila lipicioasă în care bărbaţii — tineri şi bătrîni — îşi periclitează şi averea şi onoarea şi viaţa, în rolul acesta factice construit din premise false şi din atitudini convenţionale, d-na Elvira Popescu a reuşit să compenseze absenţa coordonării diferitelor game sufleteşti, prin admirabilul său aspect exterior de o plasticitate plină de graţie feminină şi cochetărie pariziană.

Acesta este singurul bine ce se poate spune de interpretarea d-nei Elvira Popescu — această delicioasă Raymondă din *Culcuşul miresei* care n-a putut dărui femeii fatale a lui Richepin decît cel mult prilejul admiraţiei unor toalete tulburătoare.

D. Ion Manolescu a împrumutat rolului tot atît de ingrat al doctorului Cesombre prestigiul talentului său şi autoritatea unei personalitătii artistice semănate însă pe un pămînt sterp.

Singur d. Storin a reuşit să facă din rolul marinarului îndrăgostit o creaţie impresionantă şi aproape definitivă.

De la *Nunta în revoluţie* pe care d. Storin a jucat-o la Teatrul Naţional, d-sa n-a apărut niciodată într-o mai completă posesiune a preţioaselor sale resurse artistice.

Restul trupei : d-nele Aura Almăjan-Buzescu, Vecera Ionescu şi d-nii Lefter Chamel, Delvechio şi Popescu s-au achitat în mod onorabil înlăturînd, pe cît a fost posibil, căderea piesei, care ar fi constituit o înfrîngere nedreaptă pentru prestigiul artistic al trupei Excelsior.

Teatrul Regina Măria: „COCOŞUL NEGRU", *FEERIE DRAMATICĂ ÎN CINCI ACTE ŞI ÎN VERSURI, DE VICTOR EFTIMIU*

D. Victor Eftimiu hotărînd să fie la Teatrul Naţional numai director şi nu şi autor dramatic, compania Bulandra i-a împrumutat *Cocoşul negru* pentru deschiderea stagiunii, debutînd astfel cu o piesă românească în versuri, care, deşi veche şi îndeajuns de cunoscută, a fost totuşi primită de public cu aceeaşi însufleţire ca şi o mult trîmbiţată noutate pariziană.

Faptul acesta dezminte legenda în cercurile noastre actoriceşti că piesele se judecă după originea lor şi confirmă încă o dată mai mult bunul-simţ artistic al publicului nostru care trebuie să recunoaştem că ştie să deosebească astăzi perfect o piesă bună românească de altă piesă proastă străină.

Reluarea piesei *Cocoşul negru* pe o scenă nouă, cu interpretare nouă, cu decoruri noi şi poate chiar şi cu un public nou, constituie un adevărat record artistic, mai ales astăzi cînd anii contează dublu şi cînd piesele de teatru îmbătrînesc mai curînd chiar decît autorii lor. Am constatat însă cu plăcere că piesa d-lui Eftimiu este tot atît de tînără ca şi acum zece ani şi că pe scena Teatrului Regina Măria, ea pare tot atît de nouă ca şi în seara premierei sale la Teatrul Naţional.

Montată minunat în cadrul unor decoruri cu adevărat artistice şi interpretată în ritmul vioi şi fără reticenţe al unui admirabil ansamblu, *Cocoşul negru* a dat prilej tînărului Bălţăţeanu, expulzat de la Teatrul Naţional, să-şi pună în evidenţă realele calităţi ale unui talent care desigur va merge mult mai departe decît realizarea obţinută în rolul Voievodului Nenoroc.

Creaţia d-lui Tony Bulandra în rolul Diavolului denotă maturitatea artistică a acestui actor unic în felul său, care şi-a modulat jocul cu o rară conştiinţă profesională căreia nu i-a lipsit nici omenescul scenei, nici satanismul fanteziei în care a fost conceput rolul.

D-na Gina Sandri în rolul Arhanghelului Mihail ne-a probat încă o dată mai mult că este una din puţinele noastre artiste care ştie să spună versuri pe scenă.

Restul rolurilor au fost ţinute de d-şoara Mihaela Costescu şi de d-nii Bărdescu, Petre şi Nicolae Bulandra, G. Iliescu şi M. Enescu, care, după cum am spus mai sus, au reuşit să forme?e un ansamblu minunat în care feeria d-lui Eftimiu promite să-şi reia pe scena Teatrului Regina Măria aceeaşi „vogă" populară de acum zece ani.

Teatrul Naţional: „SAPTÂMÎNA LUMINATA", *PIESA ÎNTR-UN ACT, DE MIHAIL SAULESCU ŞI „AVARUL", COMEDIE IN CINCI ACTE, DE MOLIERE*

Printr-o pioasă coincidenţă, piesa mult regretatului poet Săulescu vede pentru prima dată lumina rampei aproape în acelaşi timp în care — acum cinci ani — autorul ei cădea lovit în frunte de un glonţ duşman în primul rînd de tranşee de la Predeal.

Se cuvine dar ca odată cu punerea în valoare a acestui adevărat juvaer al literaturii noastre dramatice, să prăznuim în memoria unui erou, al cărui nume pînă ieri nu-1 mai pomenea decît o simplă cruce de brad, înfiptă ca şi multe altele în imediata apropiere a fostei frontiere.

Piesa lui Săulescu este brutala tălmăcire în faptă a unei vechi credinţe populare româneşti că Dumnezeu iartă toate „păcatele celor care mor în cursul săptămînii luminate". Subiectul este un simplu fapt divers. Expunerea lui însă este grandioasă şi realismul atmosferei în care se precipită acţiunea celor cîteva minute devine imposibil de suportat pentru spectatorul cu nervii slabi. Aş putea spune chiar că ea întrece în intensitate piesele lui Maurice Maeterlinck din „Ciclul Morţei" şi pe alocuri se ridică pînă la fatalismul primitiv al celor care îşi permiteau luxul să stea de vorbă cu zeii antichităţii.

în ultima noapte a săptămînii luminate, o mamă veghează la căpătîiul copilului său, care, după un şir de crime nepedepsite fusese în fine rănit de moarte şi el. Dintre cei doi, cine suferă mai mult ? Criminalul din cauza ranei mortale sau mama din cauza dragostei pentru fiul păcătos ?

Dacă fiu-său moare înainte de miezul nopţii, ea poate avea cel puţin mîngîierea că Dumnezeu îi va ierta toate

păcatele ; dacă moare mai tîrziu, însă, sufletul lui va merge în focul Gheenei. Dar criminalul nu-şi poate da sufletul fiindcă l-au ajuns blestemele satului, şi spectrele celor omorîţi de mîna lui îl chinuiesc şi-i întîrzie moartea. Singura lui scăpare dar este săptămîna luminată şi scăparea aceasta i-o înlesneşte chiar mamă-sa, care îl sugrumă cu propria ei mînă mai înainte de miezul nopţii.

Iată în cîteva cuvinte ce se poate vedea în obscuritatea unei căsuţe de ţară, în care ultimul muc de lumînare se stinge odată cu gestul suprem al mamei şi, pe fereastra căreia, luna îşi aruncă singura mărturie a crimei izbăvitoare de păcate.

D-nele Anicuţa Cîrje-Vlădicescu şi Măria Luea au găsit nota justă pentru redarea celor două ţărănci turmentate de superstiţiile populare, iar d-nii Ion Sârbul — care ne-a amintit prea mult pe Ion din *Năpasta* — şi Orendy, au completat în mod fericit micul ansamblu al acestei mari şi preţioase producţii a literaturii noastre dramatice.

Pentru noi, deocamdată, *Avarul* lui Moliere înseamnă împrospătarea uneia din cele mai mari creaţii ale d-lui Ion Brezeanu.

Fără nici o exageraţie şi fără a jigni cîtuşi de puţin amorul propriu al celor care au mai apărut sau vor apare în Harpagon, trebuie să i-ecunoaştem că Ion Brezeanu este şi rămîne cea mai înaltă expresie a personalităţii artistice pe care generozitatea unui mare talent o poate imprima acestui personaj din categoria entităţilor umane.

Ion Brezeanu îşi trăieşte rolul pînă în cele mai discrete subtilităţi ale noului suflet ce-şi împrumută. Vorba, gestul şi atitudinea cu care Brezeanu tălmăceşte morala dubioasă, şiretenia savantă, laşitatea sufletească şi obsesia ideii fixe cu care Moliere şi-a ornamentat personajul sunt coordonate parcă ritmului interior cu care originalul lui Harpagon poate păşi oricînd de pe scena teatrului în plină umanitate. Şi dacă respectul liniei clasice nu a căzut încă în desuetudine, despre Harpagonul lui Brezeanu s-ar putea spune că este una din cele mai autentice cariatide ale Teatrului nostru Naţional.

Restul rolurilor au fost interpretate de d. Pella, care a fost un admirabil bucătar şi un foarte autentic birjar, de d. Critico, care nu-şi învăţase rolul, ceea ce nu este permis într-o piesă de Moliere, de d-nii Mânu, Mielu Constantinescu, Romano etc. şi de d-rele Mărculescu, plină de humor şi de spontaneitate, Tantzi Bogdan, prea rigidă pentru o ingenuă şi Marioara Zimniceanu, al cărei preţios talent se adaptează de minune celor mai variate roluri ce i se încredinţează.

Regret însă că trebuie să remarc completa neglijenţă cu care a fost montat *Avarul* în costumul din epoca lui Ludovic al XV-lea şi în pantofi decoltaţi, cînd cel puţin aşa-zişii pantofi Moliere se pot controla şi prin vitrinele magazinelor de încălţăminte de pe Calea Victoriei.

„RAZVAN ŞI VIDRA", *POEM DRAMATIC IN CINCI CINTURI, DE BOGDAN PETRICEICU-HASDEU*

S-a spus că timpul este cel mai bun judecător al operilor de artă şi că aşa-zisul clasicism, de care se face atîta caz în cercurile scolastice, nu este decît un simplu stagiu. Un gen clasic propriu-zis nu există, după cum nu există nici scriitori sau artişti clasici atît timp cît se găsesc în viaţă. Clasic devii după moarte şi după o trecere anumită de timp cînd opera ta, indiferent genul sau maniera în care a fost concepută, reuşeşte să se impună atenţiei şi respectului generaţiilor viitoare, prin păstrarea caracterului ei inalterabil şi a personalităţei tot mai bine definite. Revizuirile, care se fac după o trecere de timp atît de către specialişti cît şi de marele public, nu pot atinge decît operile factice, care în momentul apariţiei lor reuşesc să impresioneze în mod favorabil simţul aprecierei, graţie unor consideraţiuni cu totul altele decît cele care prezidează de obicei la judecata unei opere de artă.

Din punctul acesta de vedere *Răzvan şi Vidra* a lui Hasdeu poate fi luată ca exemplu şi ca măsură de comparaţie faţă de alte producţii literare care datînd din aceiaşi epocă, aspiră deopotrivă şi ele la acelaşi titlu de onoare.

Printre toate acestea *Răzvan şi Vidra* rămîne una din puţinele noastre opere cu adevărat clasice. Şi dreptul acesta i-l dă jumătate de secol de cînd înfruntă cu bărbăţie atacurile din primele decenii şi pe an ce trece cîştigă tot mai mult admiraţia celor care nu mai pot fi bănuiţi că judecă cu *parti pris* sau cu lipsă de pricepere.

De cincizeci de ani, opera lui Hasdeu îşi păstrează tinereţea, vigoarea dramatică şi frumuseţea literară cu care autorul înzestra prima lucrare serioasă de teatru, într-o epocă în care literatura noastră dibuia prin întuneric şi nu putea înainta decît de-a buşilea ca un copil.

Se cunoaşte trecutul anecdotic al piesei lui Hasdeu. Petre Carp, care înainte de a fi fost un mare om politic debutase prin a fi un mediocru critic de artă, judecase *Răzvan şi Vidra* mai mult prin prisma spiritului de castă din jurul *Convorbirilor literare* decît prin aceea a personalităţei sale literare. După dînsul — cel mai autorizat cuvînt pe vremea aceea — piesa lui Hasdeu era o operă mediocră, fără interes dramatic, fără valoare literară şi fără nici un respect istoric faţă de trecutul Moldovei şi de alcătuirea socială a prezentului din vremea aceea.

Aprecierile lui Petre Carp însă s-au volatilizat şi piesa lui Hasdeu a rămas. Criticul literar de pe vremea aceea a trebuit să se supună el însuşi la critica mult mai autorizată a generaţiilor viitoare şi să suporte timp îndelungat ironia aspră a autorului care-i publicase critica drept prefaţă unei a doua ediţii apărută în plină desfăşurare a triumfului ei pe scena Teatrului Naţional.

Adevărul este că *Răzvan şi Vidra* este una din podoabele literaturii noastre dramatice şi poate singura piesă de teatru a unei epoci literare, din care majoritatea producţiilor au dispărut pînă şi din manualele scolastice.

Ţiganul Răzvan, care ajungea domn al Moldovei graţie perseverării şi îndemnurilor vrăjite ale Vidrei, nu are noroc să fie aidoma împrumutat din istoria Moldovei pentru a reprezenta pe scenă oglinda vie a celei mai legitime năzuinţi omeneşti.

Vidra este sufletul şi voinţa. Răzvan este braţul şi forţa. Amîndoi se completează de minune, se întregesc, se înalţă, se culminează şi se prăbuşesc asemenea eroilor din antichitate, pe deasupra cărora plana acel „fatum" tragic şi în vecinătatea cărora zeii Olimpului jucau rolul modernelor noastre concepţii de bine şi de rău.

După cincizeci de ani dar, *Răzvan şi Vidra* poate fi numită cu drept cuvînt o piesă clasică românească.

Ca în totdeauna, dealtfel, opeTa lui Hasdeu a cunoscut şi de data asta cele mai complete onoruri ale primei noastre scene naţionale. Distribuţia n-a lăsat nimic de dorit, iar montarea, în măsura putinţei, a fost corectă şi impresionantă.

In Vidra, d-na Eugenia Ciucurescu şi-a regăsit vechiul său succes pe care pînă astăzi nu i 1-a disputat încă nimeni, iar d. Aristide Demetriade în Răzvan a ştiut ca de obicei să găsească notele juste pentru anunţarea unui rol plin de subtilităţi sufleteşti.

în rolul cerşetorului Tănase, d. Ion Petrescu este mai presus de orice apreciere. Dealtfel rolul acesta contează pentru bătrînul dar vecinie tînărul nostru artist ca unul din cele mai definitive creaţii ale sale.

Boierul Sbierea a fost jucat cu mult humor de d. Mircea Pella care nu ştim cum se face, dar cade totdeauna pe amintirea marilor creaţii ale răposatului Iancu Niculescu.

Plin de prestanţă şi de caracter istoric a fost d. Bulfinsky în rolul Hatmanului, iar d. Ion Dumitrescu corect în rolul vătafului.

D-nii Athanasescu şi Critico au jucat pe cei doi cavaleri polonezi cu o fericită nuanţare vex'bală şi fizică — amănunte caracteristice acestor roluri secundare dar totuşi pline de pitoresc.

Boierul Ganea a fost jucat de d. Tîlvan care de data asta n-a avut unde să-şi dea măsura frumosului său talent, iar d. Mânu, în rolul dascălului, şi-a pus şi mai mult în valoare virtuozitatea comicului său specific şi atît de necesar atmosferelor sumbre din piesele istorice.

Ansamblul corect ca de obicei.

Despre *Pariziana* lui Henry Becque care s-a reprezentat pentru prima dată vineri seară la Teatrul Regina Mana vom vorbi în numărul nostru de marţi.

Teatrul National: „NOAPTEA REGILOR", *SAU „CE AŢI VROI", COMEDIE ÎN 5 ACTE ŞI 7 TABLOURI, DE WILLIAM SHAKESPEARE, TRADUSA DIN LIMBA ENGLEZA DE D. GIONI PERETZ*

O piesă pe care marele Shakespeare pare a fi scris-o avînd în vedere matineurile şcolare ce aveau să fie născocite maî tîrziu. *Noaptea regilor* nu este propriu-zis o piesă, ci o înşiruire de scene comice, de multe ori exagerate pînă la aşa-zisele intrări clovneşti din zilele noastre. Scrisă pe comandă şi poate chiar fără nici o convingere şi tragere de inimă, ea nu ne aminteşte pe Shakespeare decît în pasajele Nebunului a cărui filosofie cotidiană poartă atît pecetea timpului cît şi a personalităţii autorului.

Reprezentarea acestei piese, în afară de montarea ei îngrijită, poate fi considerată mai mult ca un document dramatic decît ca o necesitate teatrală mai ales cînd nu ai la îndemînă actorii comici necesari pentru cerinţele unor roluri a căror interpretare nu suferă nici o tranzacţie. Din punctul acesta de vedere dar, putem spune că reprezentarea piesei *Noaptea regilor* constituie pentru Teatrul Naţional un adevărat tur de forţă deoarece una din cele mai bufe comedii ale epocei a fost jucată — în afară de mici excepţii — numai cu artişti de dramă şi tragedie.

Fără să fi fost dar ideală interpretarea a fost numai corectă şi aceasta graţie talentului personal al fiecărui actor în parte, care a salvat în măsura putinţei dezacordul flagrant dintre humorul natural indicat de rol şi veselia forţată a interpretului improvizat.

Aşa, bunioară, gravitatea d-nei- Ana Luca nu cadra cîtuşi de puţin cu rolul dulceag al Oliviei ; d. Valentineanu în rolul Nebunului a fost bine, într-atît cît d-sa

este un artist inteligent care a reuşit să dea jocului aparenţa convingerei, pe care însă aptitudinile sale fireşti o refuză din capul locului, d. Sârbu în rolul servitorului Fabio a fost de o veselie sinistră şi cu totul convenţională, iar d. Mărculescu, care a reuşit să facă din rolul intendentului Malvolio poate cea mai impresionantă creaţie a frumoasei sale activităţi artistice, n-a putut totuşi înlătura oarecare asperităţi foarte incomode pentru şira spinării care se îndoaie în ritmul grotescului caracteristic al rolului.

Singur d. Mânu a fost în elementul său, iar d. Bulfinsky, după modul cum a ştiut să domesticească cerbicia jovială a lui sir Toby, s-a impus ca cel mai indicat interpret al lui Falstaff din *Nevestele vesele din Windsor.*

D-ra Dorina Fudulescu a jucat travestită în bărbat fără convingerea sexului împrumutat şi aproape fără nici o urmă din entuziasmul şi graţia sexului sacrificat.

Ansamblul a fost complectat de d-nii Mielu Constantinescu, decorativ şi factice, N. Zira insuficient faţă de d-na Ana Luca, C. Duţulescu foarte bine în rolul corsarului, d-na Gusty care, cu toată veselia exagerată, a plăcut mult, şi de d-nii Tîlvan, Săvulescu, Baldovin, Meliseanu, Sahighian, Muscan şi Mateescu.

Teatrul Regina Măria: „PARIZIANA", *PIESA ÎN 3 ACTE DE HENRY BECQUE, TRADUSĂ DIN LIMBA FRANCEZA DE D. TH. SOLACOLU ŞI* „RĂPOSATA MAMA CONIŢEI", *COMEDIE ÎNTR-UN ACT, DE GEORGES FEYDEAU, TRADUSĂ DIN LIMBA FRANCEZA DE D. ADOLF DE HERZ*

Pariziana lui Becque este considerată ca mama celor mai multe dintre piesele care formează în momentul de faţă repertorul modern al teatrului francez. Becque anunţă pe Porto-Riche şi încheie pentru totdeauna seria pieselor cu teză, din care Dumas-fiul îşi făcuse specialitatea celei de a doua epoci a activităţii sale teatrale. *Pariziana* este o piesă de avangardă care a cunoscut onoarea celor mai înverşunate discuţîuni, care a stîrnit polemici nesfîrşite ce aveau să continue pînă şi după moartea autorului şi care, astăzi chiar, tot mai păstrează un semn de întrebare, pe care autorul pare a-1 fi pus în piesă anume parcă să rămînă dator vecinie cu un răspuns.

Pariziana — Clotilda du Messnil — nu este o femeie oarecare, ci o entitate femenină pe care nu este nevoie s-o căutăm numaidecît la Paris, deoarece o putem găsi oriunde şi mai ales astăzi cînd piesa lui Becque, nemaifiind o noutate de sezon, pare a fi rămas un adevărat etern. Bonomia, prostia, şiretenia sau filosofia practică a soţului, care nu ştie sau nu vrea să ştie nimic, a rămas'pînă astăzi chiar o adevărată problemă de psihologie domestică. Cît priveşte pe amantul Lafont nu-1 mai căutaţi aiurea fiindcă se răsfrînge în prima oglindă din faţa fiecărui spectator.

D-na Sturdza-Bulandra a jucat rolul Clotildei cu o preţiozitate de atitudini şi nuanţe pline de graţii şi subtilităţi feminine, care ne-a făcut să ne gîndim la adorabila Maman Colibri de altădată.

D. Brădescu prea a dat soţului parizian o aparenţă teutonă de provincie, iar d. Al. Mihăilescu, deşi nu părea indicat pentru rolul amantului, a ştiut totuşi să încadreze ridicolul vîrstei... serioase în accentele sincere şi calde ale unei porniri sufleteşti care i-au asigurat un mare succes.

Unde însă d. Mihăilescu a fost mai presus de orice apreciere şi unde trebuie să recunoaştem că ne stăpâneşte cu toată autoritatea talentului său plin de vervă şi de humor sănătos şi solid, a fost în actul lui Feydeau *Răposata mama coniţei* cu care s-a încheiat spectacolul.

Tot aci am regăsit şi pe d-şoara Marietta Rareş despre care am spune că a fost pur şi simplu delicioasă este desigur prea puţin. Ne întrebăm însă pentru ce Compania Bulandra arată pe d-şoara Rareş aşa de rar cînd ultimul său rol o desemnează ca pe o mare favorită a publicului ?

D-şoara Renee Annie a făcut din rolul unei servitoare prostuţe o adevărată creaţie ca să nu zicem un mic capo-d-operă de caricatură scenică, iar d. Iliescu, foarte corect în rolul servitorului, a completat ansamblul acestui act menit să descreţească multe frunţi şi să asigure Companiei Bulandra foarte multe reprezentaţii.

Teatrul Naţional: „VLAICU-VODA", *PIESA ÎN CINCI ACTE ŞI ÎN VERSURI, DE ALEXANDRU DAVILA*

Iată o piesă pe care Teatrul Naţional o reprezintă aproape în fiecare an atît în capitală cît şi în turneurile lui prin provincie sau peste Carpaţi, o piesă pe care publicul o cunoaşte aproape pe de rost şi care totuşi este binevenită ori de cîte ori şi oriunde o anunţă afişul.

Adevărul este că *Vlaicu-Vodă,* atît ca valoare literară cît şi dramatică, stă deocamdată în fruntea pieselor noastre istorice şi dacă repertoriul Teatrului nostru Naţional se mândreşte cu ea, nu este mai puţin adevărat că şi publicul românesc o apreciază şi el, şi nu lipseşte niciodată s-o aplaude împrospătîndu-şi impresiile şi legitimîndu-şi emoţiile pe care le simţi numai în faţa unei opere de artă desăvîrşită.

Reluarea piesei a dat prilej vechilor ei interpreţi principali să-şi pună din nou în evidenţă calităţile artistice cu care au repurtat succesele care se confundă azi cu însăşi aureola piesei. Autoritatea severă a d-nei Constanţa Demetriade în doamna Clara, sinceritatea tranşantă şi primitivă a d-lui Ion Petrescu în spătarul Dragomir şi variaţia diferitelor nuanţe sufleteşti cu care d. Aristide Demetriade a ştiut să mascheze povara omului enigmă care se numea Vlaicu-Vodă formează triunghiul principal pe laturile căruia se bazează şi se desfăşoară întreagă acţiune. Din restul interpretării s-au remarcat d-nii Bulfinsky, Victor Antonescu, Critico, Mielu Constantinescu şi d-na Marioara Antonescu.

Teatrul Național: „BANII *(LES AFFAIRES SONT LES AFFAIRES), PIESA IN TREI ACTE, DE OCTAVE MIRBEAU*

Ca valoare literară, piesa lui Mirbeau nu se ridică aproape cu nimic deasupra faimoaselor sale romane şi povestiri cu caracter social, în care autorul pare a fi infiltrat veninul unui întreg şir de generaţii nedreptăţite, care îşi amînă revanşa sub mina resemnării şi a unei pseudoadaptări cu mediul din care îşi alege eroii.

Mirbeau are toate îndrăznelile pe care meşteşugul scrisului le poate permite unui om care ştie ce spune şi spune ce ştie.

Piesa *Banii* este rezervată răfuielii cu ariviştii marei finanțe, finanța care înfloreşte pe mormintele celor căzuți în lupta pentru pîinea de toate zilele, finanța care nu poate trăi decît în mijlocul dezolării sufleteşti a celor care se robesc de bunăvoie celui mai tare şi care nu-şi poate răsfrînge strălucirea ei vinovată decît asupra ei însăşi, deoarece în jurul ei nu împrăştie decît lacrimi, ruine şi întuneric.

Izidor Lechat este o entitate socială pe care Mirbeau o aduce pe scenă pentru a o putea prezenta publicului în mod mai plastic şi degajat de toate preocupările şi scrupulele profesionale pe care, fie că marele public nu este încă destul de pregătit să le aprecieze, fie că realitatea lucrurilor nu le poate admite ca elemente integrante ale adevărului.

Acțiunea piesei este mai mult o desfăşurare cronologică a unor scene arbitrare în care autorul prezintă diferitele personagii cu ajutorul cărora şi-a propus să rezolve ecuația. Ea este simplă, spontană şi fulgerătoare. Omul care trăieşte pentru bani şi prin bani şi-a calchiat sufletul după chipul şi asemănarea lor. Două nenorociri consecutive — plecarea fetei cu un amant şi moartea unicului fiu într-un accident de automobil — par a-l fi făcut să se regăsească omeneşte față în față cu propriul său suflet. Tentativa unor escroci însă, care voiesc să profite de starea de plîns în care cred că l-au adus cele două lovituri sufleteşti şi încearcă să-l ruleze într-o afacere de cîteva zeci de milioane, deşteaptă în bestia domesticită pentru o clipă atavismul sufletului financiarizat şi tatăl devine iar omul de afaceri — fără copil, este drept, în schimb însă cu cîteva zeci de milioane în plus.

Personajul acesta, în care Mirbeau a hipertrofiat toate stigmatele arivismului odios şi aproape neuman, a găsit în d. Romald Bulfinsky un interpret de o generozitate plastică mai presus chiar decît aşteptările noastre. D. Bulfinsky posedă toate calitățile cu care se poate umaniza pe scenă plăsmuirea fantastică a omului pe care Mirbeau l-a aruncat în societatea noastră ca un adevărat aerolit scăpat dintr-o altă planetă. Fizicul şi volubilitatea sa, candoarea inconştienței cu care îşi etalează în actul întîi conştiința forței bazată pe averea ce o posedă fanfaronada şi reticențele meschinei diplomații cotidiane din actul al doilea şi gradarea prăbuşirei cu care în actul al treilea crezi să se cufundă în neant, pentru a se întrupa însă din nou în acelaşi om de mai înainte, au dat impresia marelui public că în persoana şi jocul d-lui Bulfinsky trăieşte cu adevărat un Izidor Lechat.

In rolul Germainei, fiica lui Lechat, d-şoara Angela Luncescu a dovedit că frumosului său talent nu-i mai lipseşte decît oarecare disciplină scenică pentru a o consacra cu adevărat drept o mare artistă. D-şoara Luncescu posedă exact temperamentul personajului ce a întrupat. D-sa este spontană, impetuoasă^exuberantă şi sălbatecă, în actul întîi, a fost aproape absentă față de familia care n-o înțelegea şi de care se simțea străină. în actul al doilea, duioşia remuşcărilor din scena cu alesul inimei sale ne-a impresionat tocmai pentru convingerea cu care simțeam că este gata să-şi schimbe viața şi fami-

Ha. D-şoara Luncescu însă nu ştie sau nu poate să-şi menajeze vocea, aşa că revolta din actul al treilea, pe care a scandat-o ca pe un adevărat poem antic, deşi pornită din suflet, nu şi-a putut întinde ecoul deopotrivă pentru tot publicul din sală. Acestea nu sunt defecte fatale, ci simple scăpări din vedere trecătoare.

D-na Bulfinsky-Ciucurescu în rolul nevestei bancherului a marcat cu autoritate diferenţa dintre cei care trăiesc prin alţii şi cei care trăiesc prin ei înşişi. D-sa a fost o bătrînică simpatică şi patriarhală care îşi economiseşte cămara cu alimente, îşi admiră bărbatul, îşi ceartă copii şi îşi suspectează invitaţii.

în rolul marchizului de Porcelet, d-1 Livescu s-a găsit în largul său, interpretîndu-1 cu toată subtilitatea momentului critic, în faţa căruia trebuie să se plece şi morga aristocraţiei centenare dar ruinate.

Foarte justă a fost de asemenea şi interpretarea pe care d-1 Critico a dat-o lui Xavier Lechant, un specimen al educaţiei din familiile ariviste în care cinismul şi blazarea merg pînă la insensibilitate.

D-1 Aurel Athanasescu, Orendy, Mânu şi Duţulescu au completat ansamblul în mod onorabil.

Montarea a fost în general îngrijită, iar portretul lui Izidor Lechat, datorit pictorului Cornescu, a adus o notă nouă în preţiozitatea preocupărilor de artă decorativă pe care le observăm intensificîndu-se pe zi ce trece pe prima noastră scenă naţională.

Teatrul Regina Măria: „PĂIANJENUL", *PIESA IN TREI ACTE, DE ADOLF DE HERZ*

Dintre producţiile dramatice ale d-lui Herz, *Păianjenul* este singura care s-a reprezentat cu succes şi şi-a păstrat acelaşi prestigiu artistic ori de cîte ori a fost reluată. Adevărul este că *Păianjenul* este o piesă bine făcută şi bine scrisă, căreia nu i se poate reproşa, decît cel mult, cîteva calambururi şi spirite ieftine care ar merge mai repede într-o „revistă" oarecare decît într-o piesă de salon.

Subiectul nu este atît de interesant fiindcă el este reeditarea unei întîmplări identice tratată foarte pe larg şi de Roberto Bracco şi de alţi autori străini. Atmosfera însă, în care d. Herz face să evolueze acţiunea piesei sale, este admirabil pregătită. Personajele sunt pline de viaţă, şi mai ales scoase aidoma din bazarul omenesc prin care, de cele mai multe ori, trecem fără să ne dăm seama de ce vedem. D. Herz însă vede foarte bine, cunoaşte lumea nu numai după forma socială sub care se prezintă, dar şi în intimitatea ei sufletească şi, mai presus de toate, ştie să-şi aleagă elementele necesare, pentru reconstituirea în mic, dar în mod exact, a marei fresce decorative care a fost botezată „Gura lumii".

Păianjenul este o văduvă tînără, frumoasă şi bogată pe care lumea o crede cînd aşa, cînd altfel, dar care în fond nu este decît o fecioară ce-şi trăieşte secretul vieţii sub masca unei frivolităţi convenţionale. Acest eşantion de văduvă-fecioară, care interesează pe bărbaţi şi exasperează pe femei, reprezintă scopul esenţial al comediei şi conduce admirabil situaţiunea spre un deznodămînt explicativ plin de intimitate şi armonie.

D-na Tantzi Cutava-Barozzi a compus, în mod inteligent mai mult decît intuitiv, povestea fecioarei originale, pe care a plimbat-o cu o fantezie bogată în mişcări nervoase şi atitudini plastice, prin diferite stări sufleteşti, accentuate şi nuanţate numai cu graţia sentimentalismului său de ingenuă.

D. Tony Bulandra în rolul lui Mirea Florini şi-a regăsit vechiul său succes, datorat elanului sufletesc cu care şi-a colorat totdeauna rolurile sale de prim-amorez.

In rolul unui bătrîn rătăcit printre tineri, d. A. Mihăiescu ă ştiut să armonizeze de minune humorul şi înţelepciunea vîrstei cu avîntul sufletului său de i'omantic întîrziat.

Tot aşa d-na Gina Sandri, într-un rol secundar de fată bătrînă, s-a remarcat prin prestanţa şi nobleţea atitudinilor sale cu care dovedeşte încă o dată că este chemată să creeze în teatrul românesc roluri de primă concepţie.

O interesantă siluetă plină de eleganţă a fost d-şoara Charlotte Brodier.

Ansamblul a fost complectat prin d-nele Ignătescu, Renee Annie, Lili Bulandra şi Cocărescu, care au format buchetul „leliţelor" din lumea... bună — pandant onorabil al celuilalt mănunchi de bîrfitori format din d-nii Iliescu, Bălţăţeanu, Enescu etc.

Ion Minulescu împreună cu Alexandru Macedoiiski.

Manuscrisul unui articol despre St. O. Iosif.

Schiţă realizată de Minulescu pentru monumentul lui Mihail Săulescu de la Predeal.

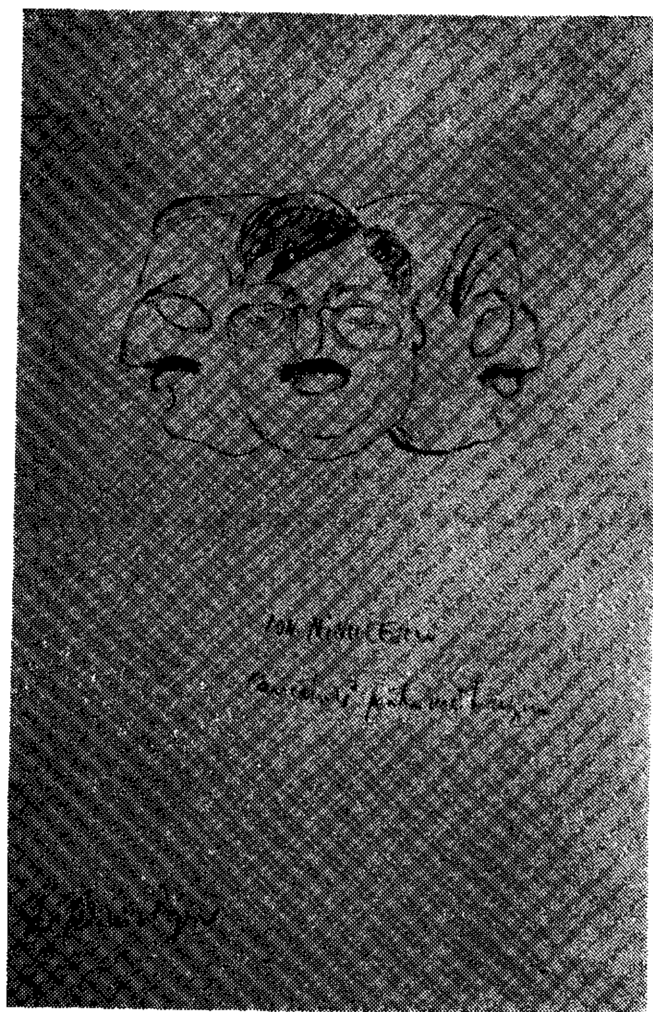
Ion Minulescu în 1936.

Ion Minulescu în 1938.

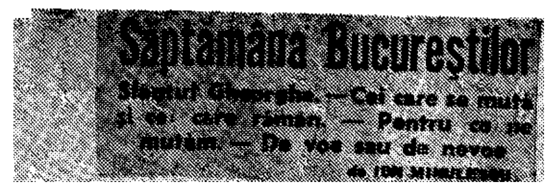
Claudia Millian — Minulescu în 1925.

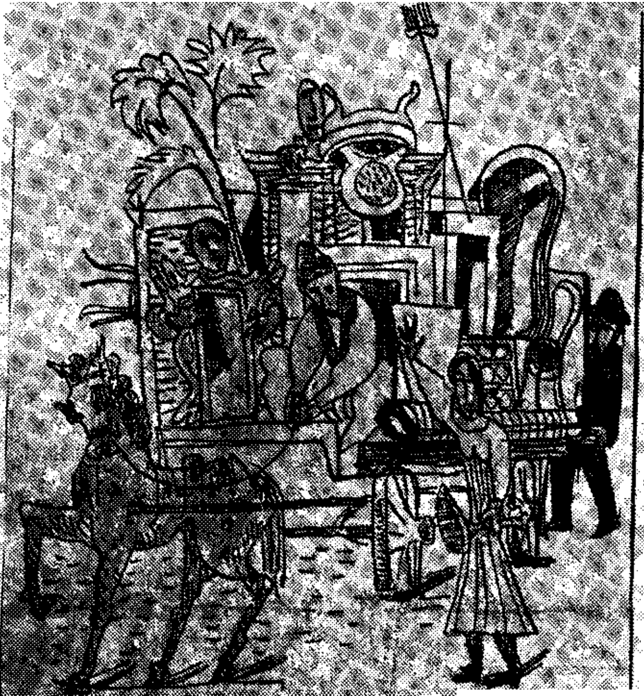

Ion Minulescu — „Caricatură pentru mai tîrziu" de Adonis Popa.

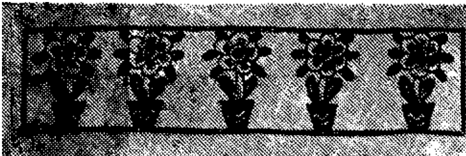

Desen de Marcel Iancu ***(Viața literară,*** II, nr. 11, 24 ianuarie 1925).

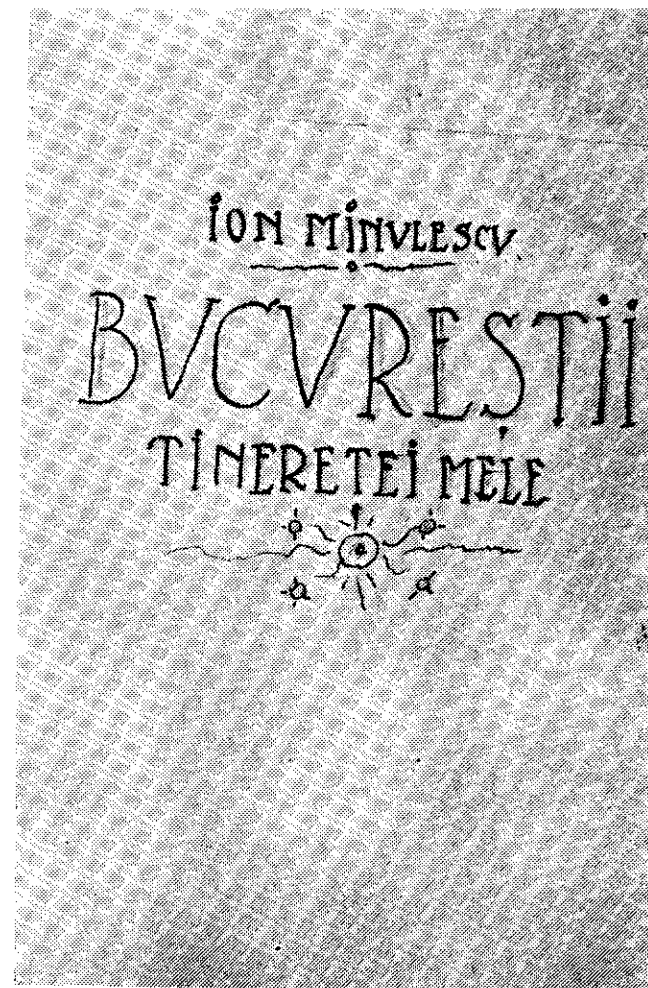
„Săptămîna Bucureştilor" — frontispiciul rubricii semnate de Minulescu în ziarul ***Viitorul.***

Manuscrisul unui arlicol publicai la rubrica „Săplămîna Bucureştilor

Rampa
Teatru, Muzică, Literatură, Sport, Artă
„RĂZBOIUL LA TERASE"

Desen de Iosif Iser (*Rampa*, nr. 308, 29 oct. 1912).

Proiectul de copertă (realizat de Minulescu) a volumului de publicistică netipărit ***Bucureştii tinereţei mele.***

Ion Minulescu pe Calea Victoriei în 1937.

Ion Minulescu în fața unei vitrine de pe Calea Victoriei.

Manuscrisul unei conferințe despre Ilarie Chendi.

Teatrul Național: „TARTUFFE", *COMEDIE IN CINCI ACTE, DE MOLIERE, TRADUSĂ IN ROMÂNEŞTE DE D. A. TOMA*

în aşteptarea premierelor propriu-zise, Teatrul Național continuă seria mai mult sau mai puțin fericită a reluărilor. De data asta treb/uie să mărturisim că reluarea lui *Tartuffe* este tot atît de binevenită ca şi o premieră, fiindcă Moliere se bucură şi azi pe toate scenele din lume de anume privilegii pe care confrații lui moderni i le acordă fără nici o discuție.

împreună cu *Mizantropul,* cu *Avarul,* cu *Burghezul gentilom,* şi cu *Femeile savante, Tartuffe* este una din cele mai definitive creații de tipuri din epoca Regelui Soare cu care Moliere a îmbogățit teatrul şi literatura franceză, fără să se gîndească o singură clipă la judecata posterității, ci numai la plăcerea pe care trebuia s-o procure Curței, publicului şi lui însuşi. Modestul actor ambulant n-a bănuit niciodată că mai tîrziu vi fi consacrat ca cel mai reprezentativ meşteşugar al comediei umane şi n-a voit niciodată să creadă în sinceritatea lui Boileau, care, fiind întrebat de Ludovic al XIV-lea cine este cel mai mare scriitor al timpului, a răspuns : „Moliere, sire !"...

Dacă ni se permite totuşi a adăuga şi noi ceva la elocvența laconică a lui Boileau, vom, spune că opera marelui dramaturg francez nu constă numai în specularea cu succes a tuturor ipostazelor vieții de pe vremea aceea, cu moravurile, gusturile, vițiile şi ipocriziile curente, ci mai ales în formarea limbii literare la care a contribuit prin stilul său clar, natural, energic şi elegant, calități pe care scriitorii anteriori nu le avusese deşi

reprezentau o cultură mai aleasă şi o orientare socială superioară cabotinului ambulant.

Moliere este primul om care a scris omeneşte fără să facă paradă de apostolatul sub gravitatea căruia îşi ascundeau lipsurile atîţia scriitori oficiali. El este primul om care a întrebuinţat condeiul ca să transpună pe hîrtie viaţa aşa cum era într-adevăr cu întregul cortegiu al pasiunilor şi al sentimentelor variabile după vîrstă şi sex. Moliere este duhovnicul misterios şi ocult al întregii societăţi franceze din vremea lui, în care calitate şi-a permis luxul nevinovat şi discret de a ierta extravaganţele tinereţei uşuratice şi a biciui pretenţiile bătrîneţei ridicule.

Să ne întoarcem însă la *Tartuffe,* la acest simbol al ipocriziei şi al falsei pravoslavnicii, cu care Moliere a avut foarte multe neplăceri. Primele Iui trei acte au fost jucate pentru prima dată la Versailles în faţa Curţei, la 12 mai 1664. Piesa complectă n-a fost jucată decît la 5 august 1667 la Paris, cînd a fost interzisă pe viitor atît de procurorul-general al regelui, cît şi de arhiepiscopul Parisului, care a blestemat pe toţi credincioşii care vor îndrăzni să asiste în secret la reprezentarea acestei blestemăţii în care se malmenează o preacinstită faţă bisericească.

Să lăsăm deoparte însă istoria anecdotică a lui *Tartuffe* care în primele reprezentaţiuni se numea *Panulphe* şi să ne ocupăm de reluarea lui pe scena Teatrului nostru Naţional.

Interpretul rolului titular a fost d. Ion Livescu, pe care mărturisim că l-am regăsit cu totul altul decît acum un an cînd 1-a jucat pantru prima dată. De data asta d-sa a reuşit să şlefuiască toate asperităţile de voce şi atitudini cu care acum un an se cam depărtase de la personalitatea reptiliană a rolului. Nu ştim dacă d. Livescu a ascultat sfaturile venite de aiurea sau numai de îndemnurile propriei sale convingeri. Ceea ce trebuie reţinut însă este faptul că d. Livescu ne-a dat anul acesta un Tartuffe autentic cu modulări de voce, cu variaţii de atitudini şi mai ales cu acele preţioase reticenţe sufleteşti pe care se reazămă întreaga concepţie a rolului. Mobilitatea figurei, care îi trăda ritmul sufletesc, a fost de o spontaneitate plină de precizie şi elocvenţă, ceea ce a contribuit în primul rînd la crearea acelei imperative atmosfere de ipocrizie alternată prin gesturi şi atitudini de aroganţă şi platitudine.

Foarte bine a fost de asemenea I. Sârbu în rolul lui Orgon sub a cărui perucă albă se simte mult mai la largul lui decît sub cuşma lui Mihai Viteazul.

D-na Ana Luca a jucat pe Elmira cu seninătatea conştiinţei femenine pe care a dovedit că o înţelege şi ştie s-o prezinte pe scenă cu toată autoritatea talentului său. Cît priveşte pe d-na Măria Ciucurescu-Bulfinsky în rolul Dorinei de prisos să-i mai aducem laude pentru una din cele mai vechi şi mai strălucite creaţii ale sale.

Restul artiştilor s-a achitat onorabil potrivit importanţei secundare a rolurilor. în special d-şoara Toto Ionescu care ne-a dat o ingenuă mai mult pentru Caragiale decît pentru Moliere, d-na Mărculescu într-o bătrînă maniacă şi plină de pitoresc, şi d-nii Valentineanu, Duţulescu şi Tîlvan în gentilomi francezi îmbrăcaţi întâmplător cu ce s-a găsit prin garderoba teatrului, adică unul în costumul epocei după marea revoluţie, altul în costum Ludovic al XV-lea şi ultimul în fine — supremă consolaţie — în costumul epocei contimporane lui Moliere şi Tartuffe.

Teatrul Național: „DOMNUL NOTAR", *DRAMA IN TREI ACTE DE D. OCTAVIAN GOGA*

Dacă piesa d-lui ministru al Artelor nu și-ar fi păstrat neștirbit prestigiul ei de pe vremea cînd legațiunea răposatei monarhii austro-ungare intervenea pe lîngă guvernul român să-i suspende reprezentațiile atît pe scena Teatrului Național cît și pe scenele din provincie, opinia publică ar fi înclinat să creadă că reluarea ei se datorește mai mult poziției oficiale a autorului decît valoarei sale reale.

Din fericire, cazul se prezintă altfel. ***Domnul notar*** și-a făcut reapariția pe scena Teatrului Național cu fastul unei pioase comemorări, la care mărturisim că am luat parte nu numai cu amintirile trecutului, dar și cu satisfacția deplină a impresiilor proaspete pe care ni le-a procurat reluarea ei.

Deși piesa d-lui Goga nu are un subiect propriu-zis, cu dezvoltarea lui firească și cu gradarea acțiunei dramatice așa cum se cere pentru legitimarea celor trei acte, ea este totuși o admirabilă icoană a vieței românești de sub clominațiunea maghiară, pe care autorul știe s-o îmbogățească cu un adevărat lux de amănunte pitorești și caracteristicile perioadelor electorale.

D. Goga a îmbrățișat în mod larg întreaga lume românească de psste Carpați, cu toată seninătatea virtuților ei strămoșești și toată zgura păcatelor fatale oricărei înstrăinări de neam. în piesă nu apare nici un străin — afară de cîrciumarul evreu Caiafa — și toată lumea este neaoș românească. Cu toate acestea, mulți dintre cei care grăiesc limba strămoșească în piesa d-lui Goga nu pot fi socotiți de români adevărați.

Autorul a fost categoric și tranșant cu personajele pe care și le-a ales. Fiecare din ele reprezintă o entitate sufletească și, în fiecare, origina sîngelui se răsfrînge prin oglinda magică a vieței de toate zilele pe care mediul oficial, condițiunile de trai și năzuințele personale o colorează după puterea morală a fiecăruia individ în parte.

Notarul Traian Văleanu (d. Romald Bulfinsky) este un dezrădăcinat antipatic, tipul trădătorului de neam conștient, care nu are nici cel puțin scuza superficială a înaltei funcțiuni administrative pe care o ocupă la Budapesta candidatul guvernamental doctorul Ieronim Blezu (d. C. Duțulescu).

Mitruț, pristavul satului (d. I. Brezeanu), este un mucalit nevoiaș, unealta nevinovată în mîna celor mai mari. în sufletul lui însă se petrece suprema taină a convertirei din ceasul al doisprezecelea.

Nicolae Borzea (d. Ion Petrescu) este stînea de granit care simbolizează de veacuri în Ardeal întregul nostru neam românesc. Foarte aproape înrudit cu el este și preotul Solomon Nicoară (d. Ciprian) un alt păstrător al tradiției și al sufletului românesc.

Toderaș (d. I. Mânu) reprezintă doina tineretului năpăstuit pînă și în dragostea pentru aleasa inimei lui.

Ana (d-na Ana Luca) este resemnarea sublimă cu care femeia română și-a ridicat anonimatul pînă la pagina calendarului cu numele sfintelor martire, iar Otilia Sfetescu (d-na Măria Ciucurescu-Bulfinsky) este caricatura bucureșteană a femeii „vîntură-țară", fără patrie și fără origină, fără cinste și fără pudoare, fără legitimare și fără explicație.

După cum se vede rolurile principale au fost încredințate unor actori de seamă asupra jocului cărora, credem că este de prisos să mai ne dăm părerea. Cît privește ansamblul, el a fost complectat în mod fericit de către d-nele Sonia și Moisiu și d-nii I. Demetrescu, Șahighian, Zira, Romano și alții care s-au perindat prin decorurile patriarhale și sugestive ale celor trei acte cu o vădită preocupare de condescendență artistică pentru autorul ***Domnului notar.***

Teatrul Regina Măria: „HOȚII", *PIESA ÎN 5 ACTE ŞI 11 TABLOURI, DE SCHILLER, TRADUSA DIN LIMBA GERMANA DE LIVIU REBREANU*

Hoții lui Schiller nu mai au nevoie de cronică dramatică. Despre această piesă s-a spus tot ce s-ar fi putut spune şi lucruri noi nu se mai pot găsi decît cel mult prin diferitele enciclopedii literare necunoscute marelui public.

Ceva nou se va putea spune totdeauna despre interpretarea principalelor roluri, din care parte sunt considerate ca nişte adevărate cantități dramatice.

Franz Moor, mai ales, a avut norocul să fie jucat de data asta de un actor al cărui talent în rolurile zise de compoziție îl desemnau anume pentru această sarcină. Şi zic sarcină, fiindcă rolul lui Franz Moor este un fel de examen pe care nu-1 încearcă decît actorii ajunşi la oarecare maturitate artistică. D. Al. Mihăilescu a luptat cu bărbăție şi a învins cu succes. D-sa a jucat rolul cu o conştiință plină de încăpățînare şi a cucerit admirația tuturor celor care se îndoiau poate că l-ar putea vedea murind pe scenă cu aceeaşi generozitate caldă cu care stîrnea veselia generală în faimoasele sale creații de comedie.

D. Brădescu în bătrînul Moor a fost impresionant, sintetic şi concentrat pînă la adevărata concepție clasică a rolului.

Cu totul opus însă a fost tînărul Karl Moor care a găsit în d. Tony Bulandra interpretul romantic, exuberant, tumultos şi pasionat care îşi schimbase porunca şi haina de brocart în mantaua de brigand a celui mai simpatic personaj care a urcat vreodată eşafodul.

La acest trio admirabil armonizat vom adăuga prețiosul aport artistic al d-nei Gina Sandri, care ne-a dat, cu aceeaşi uimitoare constanță, plăcerea de-a o aprecia într-o nouă latură a talentului său. D-na Gina Sandri este o adevărată protee a teatrului nostru. în clasic şi în modern, în proză şi în vers, d-sa ştie să se plaseze totdeauna printre cei dintîi interpreți şi de cele mai multe ori chiar în fruntea lor.

Ansamblul onorabil şi montarea îngrijită.

Teatrul Național: „REGELE LEAR", *TRAGEDIE IN CINCI ACTE $I 11 TABLOURI DE W. SHAKESPEARE, TRADUSA ÎN ROMÂNEŞTE DE D-RA M. MILLER-VERGHY*

Poetul clasic este supapa de siguranță a teatrului modern. In el găsim punctele de reper ale întregei producții contimporane şi tot cu el ne permitem putința de a ieşi la nevoie din cadrul şi atmosfera vieței de toate zilele, pe care noi o trăim banalizînd-o pe cînd „ei" cei de demult ştiau s-o varieze la infinit, deşi mijloacele de care dispuneau par a fi fost cu totul inferioare celor de astăzi.

Shakespeare, mai ales, este binevenit oricînd, fiindcă — după cum ne spune programul oficial al Teatrului Național — piesele lui trădează o profundă cunoaştere a sufletului omenesc şi sunt realizate cu acel miraculos instinct teatral care face din Shakespeare una din cele mai uriaşe figuri de teatru ce s-au profilat vreodată pe firmamentul artei.

Este drept că opera marelui autor englez cuprinde foarte multe pasagii, pe care le putem lăsa deoparte fără nici o temere de a comite o aşa-zisă impietate. Fiecare monedă însă îşi are reversul ei. Şi oamenii de geniu au, mai mult decît orice mediocru, atîta bagaj inutil că se pot revizui, selecționa şi chiar corija fără a-şi pierde nimic din strălucirea definitivă şi eternă a pietrei angulare pe care şi-au construit opera.

In schimb însă personajele shakespeariene sunt adevărate entități omeneşti, chiar atunci cînd depăşesc formula omenescului aşa cum îl concepem noi cei de azi.

Timpul le-a şlefuit ca pe nişte pietre prețioase a căror valoare nu constă în perfecția metodelor întrebuințate în atelier, ci în persistența apreciere! constante şi

a admirației nealterate pe care generațiile i le-au acordat, una după alta ca şi o adevărată moştenire de familie transmisă din tată în fiu.

Shakespeare este un primitiv rafinat pînă la grandiozitate, un copil precoce care îşi împleteşte naivitățile vîrstei cu belşugul înțelepciunei unui sexagenar şi un uriaş aproape legendar care a bătătorit cele mai felurite drumuri ale vieții, imprimîntiu-şi în ele urma paşilor atît de adînc, că astăzi ne este imposibil să ne aventurăm pe ele... fără să nu recunoaştem din capul locului că pe acolo a trecut şi Shakespeare.

Regele Lear este una din cele mai puternice creații dramatice ale sale. Nu este o tragedie individuală, ci un mănunchi întreg de dezastre sufleteşti, fiindcă dacă facem abstracție de toate personajele care sfîrşesc prin moarte, spectatorii ghicesc treptat cu desfăşurarea acțiunei că în sufletul protagoniştilor mor, cu mult mai înainte de ultima cădere a cortinei, credințele, iluziile şi visele pe care autorul de atunci pare a sfătui pe spectatorii de azi să nu le mai nutrească zadarnic.

Subiectul principal ar putea fi „părinții care cad victimă ingratitudinii copiilor lor". Şi fiindcă atît părinții cît şi copiii au rămas aceiaşi şi azi ca şi atunci, piesa lui Shakespeare poate fi considerată oricînd de actualitate.

Reluarea *Regelui Lear* ne-a dat prilejul să regăsim pe d. Const. Nottara într-una din cele mai lucide creații ale sale. Bătrînul rege Lear a găsit pe scena Teatrului nostru Național un interpret ideal, a cărui autoritate personală se pleacă parcă în fața generozității umane cu care d. Nottara a construit, a modelat, a colorat şi a nuanțat fiecare parcelă sufletească pe care legendarul personaj se coboară ca pe nişte trepte frînte spre golurile succesive ale deziluziei, nebuniei şi morții.

în bunul şi tot atît de nefericitul conte de Gloster, d. Bulfinsky a fost impresionant pînă în cele mai amănunțite fațete ale rolului, o adevărată interpretare clasică cu multă economie în gesturi, dar cu un bogat debit sufletesc.

D. Ioan Brezeanu a apărut în rolul Bufonului, presărind în acțiunea mohorîtă a piesei luminoasele sale accente de înțelepciune veselă și practică.

D-na Constanța Demetriade în Goneril și d-na Eugenia Ciucurescu în Regan — cele două fiice ingrate — s-au completat cu prestigiul talentului lor și cu amploarea unei perfidii egale, din care sufletul candid al Cordeliei, jucată de d-na Zizi Petrescu, are să răsară ca un crin în mijlocul unor tufe de mătrăgună.

Ansamblul a fost întregit în mod onorabil de A. Athanasescu, al cărui joc exagerat din actul furtunei însă l-a îndepărtat de succesul binemeritat și de d-nii M. Constantinescu, Ion Dumitrescu, A. Critico, C. Duțulescu, A. Barbelian, M. Melisescu și alți interpreți corecți ai altor roluri de mai puțină importanță.

Teatrul Național: „SORANA", *COMEDIE IN TREI ACTE, DE D-NII I. AL. BRĂTESCU-VOINEŞTI ŞI ADOLF DE HERZ*

Sorana d-lor Brătescu-Voinești și A. de Herz și-a avut epoca ei de celebritate, nu însă pe scena Teatrului Național unde se reprezintă pentru a doua oară, ci în coloanele diferitelor publicațiuni, în care cei doi autori angajează cea mai violentă polemică cu privire la paternitatea piesei și împărțirea sumei cu care fusese premiată. Un proces scandalos era chiar pe cale să izbucnească, deoarece d. Brătescu-Voinești, după ce făcuse anume schimbări piesei, o tipărise din nou, fără să mai pună pe copertă și numele colaboratorului său. Lucrurile însă — spre fericirea prestigiului moral al literaturii românești — s-au aranjat mai înainte ca tribunalul să se pronunțe de partea cui este dreptatea și *Sorana,* după ce și-a împăcat autorii, care rămăseseră totuși certați cu opinia publică, a pășit din nou pe scena Teatrului Național.

Deși modificată și debarasată de lungimile inutile și supărătoare ale primei versiuni, piesa d-lor Brătescu-Voinești și A. de Herz, nu s-a putut impune nici de data asta. Aceeași neîndemînare în prezentarea subiectului, aceleași zigzaguri în dezvoltarea acțiunii, aceeași lipsă de preciziune în explicarea diferitelor situațiuni dramatice care oscilează între cel mai categoric arbitrar și cea mai siropoasă naivitate. Admirabilul sacrificiu al femeii, care renunță la propria sa fericire pentru a nu stingheri fericirea binefăcătorilor săi, încheie acțiunea celor trei acte, într-o atmosferă de completă indiferență, provocată desigur de anestezierea nervului dramatic pe care cei doi

autori nu l-au putut extinde cu folos în nici unul din momentele hotărîtoare ale acțiunii.

Parcelată însă ca o simplă bucată literară, *Sorana* evidențiază aportul colaborării d-lui Brătescu-Voinești, prin cîteva admirabile descrieri evocatoare ale unor stări sufletești de care ne simțim înrudiți de aproape și trădează humorul d-lui Herz, în cîteva scene vesele care ne-au descrețit frunțile și ne-au dispus la încordarea atenției mai departe.

In schimb, interpretarea a fost cît se poate de bună. D-ra Ketty Ștefănescu, care juca pe Sorana într-un rol principal, promite a fi una din bunele noastre protagoniste. Deși timidă și vădit impresionată de primul său contact serios cu publicul, d-șoara Ștefănescu a dovedit totuși că posedă calități reale care nu așteaptă decît prilejul de a fi puse în valoare.

D-șoara Dorina Fudulescu s-a achitat în mod conștiincios de sarcina unui rol extrem de ingrat. D-șoara Elena Almăjan a fost spontană și volubilă ca o adevărată fetiță de școală, iar d-na Ecaterina Zimniceanu, corectă și potrivită rolului său de femeie cuminte și potolită.

Greul piesei însă a fost susținut de d-nii Bulfinsky și Valentineanu care au dat acțiunii amploarea convingerii lăuntrice de care avea nevoie, și de d. Ion Morțun a cărui bonomie caldă și francă a făcut mai multe fericite irupțiuni în monotonia acțiunii. într-un rol episodic d. Aurel Athanasescu a fost la locul său.

Teatrul Național: „DOMNIȘOARA IULIA", *DRAMA ÎN DOUA EPISOADE, DE AUGUST STRINDBERG, TRADUSA DE D. EUGEN FILOTTI și* „ELECTRA", *TRAGEDIE ÎNTR-UN ACT, DE HUGO VON HOFMANNSTAHL, TRADUSĂ DE D. EM. CIOMAC, MUZICA DE SCENA DE RICHARD STRAUSS, DECORURI SI COSTUME DE D. GEORGE POJEDAEFF*

Personalitatea artistică a lui August Strindberg depășește cadrul obișnuitelor noastre cronici informative, mai ales cînd este vorba de această faimoasă *Domnișoară Iulia* care, de 30 de ani și mai bine, se încăpățânează să ofenseze morala familiilor anonime și să legitimeze îndrăzneala „ideei" în teatrul modern în care, de cele mai multe ori, arta este însă la remorca îndeletnicirilor comercializabile.

Reprezentarea ei pe scena Teatrului nostru Național poate fi socotită ca o lovitură de grație în mijlocul unui liniștit și inutil harem cu odalisce obosite și cu eunuci inofensivi. Lovitura însă a fost dată cu adresă și la timp pentru a purifica întrucîtva atmosfera oficialității rău interpretate și ca atare impusă în numele unei tradiții care nu există, pînă chiar și acestor arene publice destinate dezvoltării sportului intelectual.

Domnișoara Iulia este culminarea brutalității vieței noastre de toate zilele, pe care însă avem grija s-o trăim în dosul unor paravane de circumstanță, chiar și atunci cînd culegem mărgăritarele din noroi.

Realismul ei franc ne dezgustă din capul locului, fiindcă expansiunea sincerității în artă cedează totdeauna pasul ipocriziii inconștiente din viață. în schimb însă, preciziunea și integritatea celor două caractere omenești care compun piesa lui Strindberg — femeia care tinde să se coboare și bărbatul care așteaptă să se urce — ne

entuziasmează şi, pentru un moment cel puţin, ne face să trecem cu vederea rigurozitatea dublei compatibilităţi dintre viaţă şi artă.

Rolul domnişoarei Iulia a fost jucat de o debutantă care ca şi piesa lui Strindberg a apărut pe scena Teatrului Naţional ca o adevărată surpriză. Domnişoara Dida Solomon este o artistă. Puternicul său temperament ii dă de pe acum chiar, posibilitatea să jongleze cu toate nuanţele sufleteşti din care se arlechinează rolul Iuliei. Poate că glasul său nu are încă amploarea necesară pentru a se pune de perfect acord cu stările sufleteşti corespunzătoare. în schimb însă jocul domnişoarei Dida Solomon denotă o inteligenţă specifică adaptabilă scenei şi atitudinile sale de femeie pătimaşă pînă la perversitate, inconştientă pînă la trivialitate şi resemnată pînă la halucinare, în care a dat dovadă că se poate ipostazia cu o virtuozitate de adevărată mare artistă, ne fac să-i prevedem cel mai frumos viitor.

Concentrat, masiv şi tranşant, expunîndu-şi cu fast brutalitatea originei şi afectînd cu multă pricepere cele cîteva nuanţe de duioşie falsă, d. Ciprian a jucat rolul servitorului Jean, cu siguranţă ce i-o dă formula înclinărilor sale artistice.

D-ra Sonia, în rolul servitoarei Cristina, a complectat în mod remarcabil ansamblul celor trei personaje din piesa lui Strindberg.

Reprezentarea *„Electrei"* a lui Hofmannstahl în decorurile şi costumele noi ale pictorului Pogedaeff a fost un adevărat regal atît pentru public cît şi pentru instituţia în sine a Teatrului Naţional.

D. Victor Eftimiu poate fi mîndru că, printre alte inovaţiuni de ordin secundar, s-a gîndit să ne procure şi această nouă viziune de artă decorativă, în cadrul căreia acţiunea piesei lui Hofmannstahl se desfăşoară parcă mai plină, mai vie, mai adevărată şi lipsită aproape de tot convenţionalismul scenei cu care bătrînul nostru Teatru Naţional încearcă să camufleze realizările progresului de pe aiurea.

Il sfătuim dar să nu se oprească la *Electra* şi preţiosul aport artistic al d-lui Pojedaeff să-i servească de impuls şi pentru viitor.

Electra lui Hofmannstahl este o admirabilă adaptare modernă a clasicismului grec, în care liniile rigide sunt înlocuite prin curbe mai flexibile, şi frazele cu răsunet de bronz prin clincăte de clopoţei de argint. Autorii clasici erau cumpătaţi, gravi şi majestoşi. Autorii moderni sunt prodigi, nervoşi şi adesea groteşti. Cînd este realizat însă, frumosul rămîne acelaşi fiindcă mijloacele nu ne importă şi cu atît mai puţin măsurătoarea celebrităţei după numărul anilor. în urmă.

Rolul Electrei a fost încredinţat d-nei Macri-Eftimiu, care, graţie talentului şi inteligenţei sale scenice, a ştiut să rămînă în cadrul atmosferei clasice, uzînd de toate mijloacele şi exigenţele tehnicei şi mentalităţii moderne ale autorului.

Secondată admirabil de d-nele Cîrje-Vlădicescu şi Marioara Zimniceanu, care s-au dovedit excelente elemente pentru genul clasic, de d-nii Aurel Athanasescu şi Mielu Constantinescu, care au fost impresionabili în rolurile lui Creste şi Egist şi de întregul ansamblu completat prin d-nele Niculescu-Buda, Tina Ştefănescu, Kernbach, Criveţeanu, Cleo Pan şi d. Barbelian. *Electra* poate fi considerată ca una din cele mai reuşite reprezentaţii din stagiunea actuală.

Teatrul Liric: „TANDREȚE" *DRAMA ÎN TREI ACTE, DE HENRY BATAILLE, JUCATĂ DE TRUPA EXCELSIOR*

Ultima piesă a lui Henri Bataille dovedește decăderea producției dramatice a așa-zișilor autori de „bulevard" și comercializarea talentului celor mai mulți dintre reprezentanții teatrului modern francez, pe care ne obișnuiserăm să-i stimăm și să-i iubim.

Mărturisim că pentru noi *Tandrețe* a fost cea mai dureroasă deziluzie. Autorul lui *Polich* și al neuitatei *Maman Colibri* nu a împrumutat ultimei sale piese decât numele sau mai bine-zis acel frumos *passe-partout* al reclamei, grație căruia un Bataille poate deschide porțile oricărui teatru de pe lume și, cu atît mai mult, teatrelor din București, unde buna creștere a publicului este infinit superioară culturei sale artistice.

Subiectul piesei lui Bataille îl cunoaștem din sfîrșitul pe care Sacha Guitry îl dă admirabilului său *Veilleur de nuit.* Ce diferență însă între spontaneitatea verbală și prețiozitatea meșteșugului scenic al acestuia din urmă și penibila desfășurare de situațiuni false, încîlcite și grotești prin care Bataille își plimbă eroii principali care, în afară de două sau trei scene, par a se scuza că nu mai au nimic nou și interesant de spus. Goliciunea piesei este umplută cu scene de film cinematografic în care vedem săriri pe coardă, aparate fotografice, bicornuri de academicieni, copii de melodramă și în fine chiar o foarte pronunțată reclamă pentru parfumurile firmei Arys !

Ceea ce ne întristează mai mult însă este că piesa a fost adusă de d-na Voiculescu, căreia ne permitem să-i adresăm aceeași frază pe care academicianul Bardac din *Tandrețe* o adresa Marthei :

,^Nu trebuia să joci în piesa lui Sergyll... Nu doar că d-ta nu ai fost bine... Dar piesa, piesa vezi, nu era făcută pentru d-ta."

Aceasta înseamnă că autoritatea talentului d-nei Voiculescu și calda generozitate pe care și-a cheltuit-o inutil în această luptă cu sine însuși nu au reușit decât să dovedească încă o dată mai mult că marii artiști nu trebuie să intre în tranzacții sentimentale cu piesele mediocre.

Tot atît de nepotrivit a fost și d. Ion Manolescu în rolul academicianului și tot atît de inutilă defilare fără rost a d-lor Storin, Toneanu, Popescu, Mânu etc.

Am remarcat totuși apariția unui debutant — d.Chapier — care, în rolul liceanului îndrăgostit, a schițat cu inteligență o stare sufletească de o sensibilitate impresionantă.

Ansamblul a fost completat de d-nele Vecera, Pejour„ Nuți Stănescu și d-nii Lefter, Economu etc.

Teatrul Național: „TUDOR VLADIMIRESCU", *PIESA ISTORICA ÎN CINCI ACTE, DE D. NICOLAE IORGA*

Cu totul altfel s-a prezentat *Tudor Vladimirescu* al d-lui Iorga. Fără să fie o piesă de teatru propriu-zis, lucrarea d-lui Iorga este fără îndoială cea mai reușită realizare a sa în domeniul dramatic.

Am regăsit în *Tudor Vladimirescu* o admirabilă limbă românească pe care am ascultat-o cu cea mai sfîntă emoție, mai ales cînd ne gîndeam la diferitele calvare pe care limba noastră este nevoită să le urce adesea, •chiar pe scena Teatrului Național. Prețiozitatea momentelor istorice pe care d-1 Iorga ni le înfățișează în pitorescul acestei lumi dispărute înlocuiește suficient acțiunea și conflictul dramatic, pe care autorul abia dacă ne lasă să-i întrezărim în actul al treilea cînd se vorbește de moartea Glogovencei. Actul acesta însă este cel mai frumos, cel mai puternic, cel mai complet și cel mai dramatic. Figura Episcopului este demnă de o creație caragelească și gama sufletească pe care o parcurge ideea fixă a lui Tudor, din momentul în care i se cîntă „Mugur mugurel", pînă ce primește binecuvîntarea Episcopului, este redată cu o măiestrie rară și impresionantă în care nu se poate să nu recunoști personalitatea calităților d-lui Iorga.

Am zis că *Tudor Vladimirescu* nu este o piesă de teatru așa cum ne-am obișnuit să concepem noi teatrul și mai ales teatrul istoric. în schimb piesa d-lui Iorga este o admirabilă lecție istorică și una din cele mai însuflețite manifestații artistice patriotice, pe care o asculți cu entuziasm și ți-o amintești cu emoție.

D-na Tita Ștefănescu, în rolul Glogovencei, s-a remarcat prin discreția și noblețea jocului său de femeie tînără și bolnavă, iar d-nul Ciprian în rolul lui Tudor și d-nii Victor Antonescu, Ion Dimitrescu, Săvulescu, Mărculescu, Romano, Mânu, Tîlvan și alții au contribuit în mod fericit la deplina reușită a acestui spectacol de fine de stagiune cu care d-1 Iorga a încheiat sărbătorirea centenarului morții lui Tudor Vladimirescu.

Teatrul Național: „MOARTEA CLEOPATREI", *NARAȚIUNE DRAMATICA ÎN PATRU ACTE, DE D. MIHAIL PASCANU*

S-a spus despre lucrarea d-lui Mihail Pașcanu că nu îndeplinește nici una din condițiunile tradiționale pentru a fi putut rîvni la onoarea deschiderii unei stagiuni, mai ales la Teatrul Național, unde pînă astăzi, cel puțin, acest important moment cultural se sărbătorea sub auspiciile unor autori consacrați. Obiecțiunea este justă fiindcă diferența între d. Pașcanu și vechii crainici ai stagiunii : Alecsandri, Hasdeu, Caragiale, Delavrancea sau Davila este prea mare pentru a fi înglobată cu atîta ușurință în rubrica autorilor originali. Ceea ce ne miră însă este faptul că de trei ani de zile de cînd se vîntură prin sălile de repetiție, nimeni dintre pontifii Teatrului Național nu și-a dat seama că lucrarea d-lui Pașcanu, mai înainte de a fi fost indicată pentru deschiderea stagiunei, trebuia să fie judecată, dacă este sau nu reprezentabilă, cu prețul sacrificiilor excepționale ce s-au făcut pentru ea.

Moartea Cleopatrei, după cum însuși autorul o mărturisește, nu este o piesă de teatru, ci o simplă narațiune •dramatică, cu care, citind-o, poți dovedi cel mult erudiția autorului în materie de istorie, dar nicidecum aptitudini speciale pentru teatru. Ca primă lucrare dramatică, ea poate justifica anume circumstanțe atenuante autorului ; în nici un caz însă, ea nu-1 poate achita de vina de-a fi rămas așa de departe, în urma tuturor celorlalte încercări dramatice originale, ba chiar și celor tolerate ca mediocrități onorabile.

Moartea Cleopatrei nu are nici un conflict dramatic, nici o expunere a acțiunei, nici o construcție arhitectonică, nici o calitate de limbă măcar. Ea este pur și simplu o desfășurare cronologică a unor fapte cunoscute„ extrase cu sîrguință din diferiții autori ai timpului și dialogate cu o prețiozitate naivă și grotească, pentru a fi transpuse din filele volumului pe scena teatrului.

Atîta însă nu este de ajuns, sau, ca să fim mai precişi, nu poate fi de ajuns pentru a fi reprezentată ca piesă de teatru.

în schimb însă, lucrarea d-lui Pașcanu s-a bucurat de o montare fastuoasă și de o interpretare aristocrată — ca să zicem așa. Rolul Cleopatrei a fost jucat de două mari artiste ale teatrului nostru : d-nele Măria Filotti și Ana Luca. Pentru rolul "lui Marc Antoniu a fost angajat special d. Storin, iar marele nostru Iancu Brezeanu a figurat, pentru o clipă numai, într-un rol episodic, din care au țîșnit primele scîntei de viață ale primului act. In general însă rolurile au fost ingrate chiar pentru apariția decorativă și impresionantă a d-nei Filotti sau pentru accentele profund sufletești ale d-nei Luca. D. Storin a trecut prin rol grăbit ca pe o pînză de cinematograf, iar d-șoara Marioara Zimniceanu, dublată de d-șoara Angela Luncescu, precum și d-nii Aurel Athanasescu, Mielu Constantinescu, Critico, Victor Antonescu, I. Dimitrescu, Barbelian, Romano, Pella și alții au completat cu generozitate ansamblul nenumăratelor roluri, în care artistele și artiștii se întrețineau în mod amabil ca și clienții unui mare și exotic local de petreceri.

Pusă în scenă de maestrul Nottara, *Cleopatra* și-a dat obștescul sfîrșit în fastuosul decor cu care pictorul Traian Cornescu și-a asigurat un succes infinit superior autorului piesei.

„CHEMAREA CODRULUI"

Chemarea codrului este, incontestabil, cea mai bună producţie dramatică a răposatului Diamandy. Şi este cea mai bună, nu fiindcă redeşteaptă în noi pitorescul emoţionant al unor vremuri apuse, cu întregul lor cortegiu de limbă, de datini şi de simţăminte strămoşeşti, ci fiindcă povestirea vitejească a lui Diamandy dramatizează puternic şi la timp toate momentele unei acţiuni iluminate de avîntul, spontaneitatea şi căldura lăuntrică. După atîţia ani *Chemarea codrului* răsună la fel, ca şi în vremea cînd autorului i-a plăcut s-o zmulgă din zborul unei fantezii fericite şi să ne-o arunce pentru prima oară pe scena Teatrului Naţional cu brutalitatea sinceră a unui ecou întîrziat, dar nealterat. Anca din Soveja şi Ioniţă Rădeanu nu sunt decît reminiscenţele unor entităţi româneşti, cari mai tîrziu aveau să îmbogăţească patrimoniul naţionalităţii noastre, încă de atunci, din vremurile fără dată istorică.

în rolul fecioarei din Soveja, d-na Măria Filotti şi-a regăsit unul din marile sale succese. Este rolul de care şi-a legat o bună parte din reputaţia sa artistică şi pe care astăzi, ca şi ieri, l-am retrăit cu aceeaşi emoţie sinceră, cu care artista a ştiut să-i identifice spontaneitatea sălbatică şi căldura lăuntrică, cu care autorul a înţeles să doteze acest prototip de femeie-bărbat. Alături de d-sa, d-na Lucia Sturdza-Bulandra, ca o adevărată apariţie din cronici, ne-a dovedit că Maman Colibri poate fi aceeaşi mare artistă şi în rolul episodic al unei prea cinstite feţe bisericeşti, iar d. Tony Bulandra, tînăr, zvelt, pripit în ale dragostei şi gata să tragă spada ori de cîte ori auzea buciumul de alarmă, ne-a dovedit că nu a pierdut nimic din voiciunea caldă şi comunicativă cu care Pan-Ioniţă Rădeanu ne cucerise acum zece ani aproape. Se cuvine să remarcăm de asemenea nota justă pe care d-nii N. Bulandra şi Ion Constantiniu au ştiut, s-o pună în rolurile atît de pitoreşti ale celor doi boieri precum şi ansamblul admirabil la care în primul rînd au contribuit d-nele Tilia Holda, Renee Annie, Lily Bulandra, precum şi d-nii Bălţăţeanu, Calboreanu, N. Popescu şi mai ales d. Chiriş, în rolul dascălului grec.

Montarea însă nu poate fi mai îngrijită la Teatrul Regina Măria ? *Noblesse oblige !...*

"Teatrul Național: „NEVESTELE DOMNULUI PLEȘU'-; *COMEDIE ÎN TREI ACTE, DE CATON THEODORIAN.*

Pentru cei care urmăresc de aproape evoluția literaturii dramatice originale și fixarea personalității artistice a diferiților noștri autori de teatru, noua piesă a d-lui Caton Theodorian constituie o adevărată unitate de măsură, fiindcă, mai mult decît oricare alta din producțiile sale anterioare, ea îi pune autorului în valoare atît calitățile cît și defectele.

Domnul Pleșu este frate bun cu Amos Bujorescu fiindcă amîndoi se strecoară prin viață cu aceeași discreție sufletească, anonimă și impersonală, care transformă timiditatea în umilință și umilința în curată prostie. Eroii d-lui Caton Theodorian sunt deci de esență medioeră. Dar — vorba Mîntuitorului — „fericiți cei săraci cu duhul". Și autorul pare a-și fi pus în gînd să dovedească acest adevăr pe care majoritatea umanității contimporane îl taxează drept o eroare evanghelică.

Deși frați buni, Pleșu se deosebește de Amos prin aceea că ultimul este un timid normal, pe cîtă vreme primul este un timid erotic. Deosebirea aceasta, din punctul de vedere teatral, avantajează pe Pleșu care posedă mai multe game sufletești și radiază mai mult pitoresc în jurul său, —• și dacă vorbim de moralitate, este numai fiindcă piesa a fost reprezentată la Teatrul Național — avantajele sunt de partea lui Amos, care deși mai anost, se pretează mai bine exigențelor oficiale, pe care Teatrul Național le reclamă deopotrivă și de la autori și de la direcție.. Sfîrșitul actului al doilea este pur și simplu scandalos. Și aceasta din vina autorului care insistă prea mult asupra situației inevitabile pe care în loc s-o atenueze, o hipertrofiază printr-o serie de trivialități, repetate în mod crescendo.

Să ne închipuim însă că piesa a fost reprezentată la una din grădinile de vară ale Bucureștilor și ca atare s-o judecăm independent de cerințele culturale ale Teatrului Național.

Una din marile calități ale d-lui Caton Theodorian este prețiozitatea cu care descoperă, studiază și caracterizează mediul în care își plasează personajele, tipuri variate și bine definite, pe care le simțim trăind în mod firesc chiar și atunci cînd fantezia autorului le exagerează. Din punctul acesta de vedere, piesa d-lui Theodorian este cea mai exactă transpunere scenică a societății noastre mijlocii din care nu lipsește nici clasicul tip al „craiului bătrîn", nici reprezentantul boierimii ruinate, care își verniseazä gloria trecutului cu mijloacele de trai pe care i le procură ambiția unei femei de a purta și ea un nume mare.

Ceea ce însă d. Theodorian nu reușește încă să ne dea este închegarea definitivă a acestui mozaic omenesc, în blocul unei acțiuni cu fețele geometrice regulate. Piesa domnului Theodorian îți face impresia unei șosele pe care parii telegrafici se înșiră la infinit, fiecare la locul lui, solid fixați în pămînt și prevăzuți cu toate capușoanele de porțelan. Dar atît numai, fiindcă firele de telegraf nu au fost încă instalate, și de-a lungul șoselei nu se aude zbîrnîitul curentului care însuflețește parii și leagă cele două capete ale distanței pe care au fost instalați.

Titlul piesei nu are nimic de-a face cu acțiunea ei.

Nevestele d-lui Pleșu nu există decît în amintirea personagiului principal, afară bineînțeles de aceea care urmează să fie a cincea la număr. Cît privește deznodămîntul piesei, el nu este pregătit în mod firesc și se produce incidentul sau, mai bine-zis, aranjat anume de autor pentru a da prilej spectatorilor să uite cele petrecute în actul al doilea și a putea recompensa virtutea după vechile rețete ale melodramei franceze. In schimb, atmosfera piesei este curat românească și dacă întîmplător ne-am abate pe la Palatul de Justiție, sunt sigur

că vom putea identifica aproape toate personajele piesei d-lui Caton Theodorian.

Interpretarea a fost încredințată elementelor tinere ale Teatrului Național, care de data asta trebuie să recunoaştem că au fost la înălțimea marilor lor înaintaşi.

D-1 Ion Sârbu a făcut din Pleşu o creație care poate oricînd echivala cu o înaintare în grad. Bonomia sa din primul act, grotescul din actul al doilea şi umilința înduioşătoare, cu care şi-a pledat în actul al treilea focul inimii, au fost redate cu toată varietatea de nuanțe şi sinceritatea simțurilor de care trebuia să fie stăpînit, fie că încerca să-şi depărteze amintirea trecutelor nenorociri casnice, fie că cerşea perspectiva unui nou sclavaj.

In rolul tînărului ruinat, un personaj profund antipatic, dar admirabil zugrăvit, d-1 Critico a făcut un adevărat *tour* de forță, storcind din el mai multă atmosferă simpatică decît şi-a închipuit poate chiar autorul.

D-1 Mânu a jucat cu verva sa cunoscută pe bătrînul muieratic, iar d-nii Tîlvan, Baldovin, Zira şi Romano, au completat ansamblul personagiilor bărbăteşti cu o virtuozitate rară care merită să fie recunoscută.

Rolul Marinei, care devine a cincea nevastă a d-lui Pleşu, a fost jucat de d-ra Marioara Zimniceanu, care fără îndoială, a ştiut să ocolească toate situațiile ce-ar fi putut-o pune într-o lumină defavorabilă, reuşind să-şi păstreze demnitatea de femeie şi voința nestrămutată de-a ajunge acolo unde țintește.

Admirabilă a fost de asemenea d-şoara Toto Ionescu în rolul unui băiețaş de o inteligență precoce, grație căruia se leagă şi se dezleagă cele mai multe din sforile piesei.

Bine, d-na Mărculescu în rolul sacrificat al unei mahalagioaice geloase şi impresionantă apariția din actul I a d-nei Niculescu-Buda în rolul doamnei proaspăt divorțată.

Montarea piesei datorită d-lui V. Enescu a fost corectă şi, în simplitatea ei, conformă gustului afectat în mediul social în care se petrece acțiunea.

•Teatrul Regina Măria: „BUNBURY", *COMEDIE TRIVIALĂ PENTRU OAMENI SERIOŞI. TREI ACTE DE OSCAR WILDE*

Bunbury este apologia minciunii pe care Oscar Wilde •o socotea unica rațiune a artei. *Bunbury* nu există decît în practica imaginației unui personaj modelat după „chipul şi asemănarea" autorului. Propriu-zis, piesa nu este decît un vodevil mediocru cu care însă Oscar Wilde pare a fi voit să dovedească importanța cuvintelor după calitatea intelectuală a celor care le vorbesc. Aceasta înseamnă că pentru cei care cunosc adevărata operă literară a lui Wilde, *Bunbury* nu poate avea altă valoare decît exact aceea pe care i-a dat-o însuşi autorul cînd a intitulat-o „Comedie trivială pentru oamenii serioşi".

Ca orice atribuit omenesc însă, trivialitatea este şi ea foarte relativă. Şi în cazul de față, trivialitatea lui Wilde se reduce la cultul paradoxului şi al subtilităților estetice cu care acest Petronius ăl sensibilității moderne exasperase seriozitatea contimporanilor presați în filele seculare.

Să nu ne speriem deci de aparențele exagerate ale vitrinei dramatice, care este o specialitate a humorului englez, şi din piesa lui Oscar Wilde să nu reținem decît eleganța stilului şi prețiozitatea manierei de a prezenta o situație delicată, pe care un alt autor poate ar fi lăsat-o să alunece pe panta adevăratei trivialități.

O operă de artă, oricît de superioară ar fi ea, este întotdeauna mai prejos decît autorul care i-a dat viață. Aceasta pare a fi dealtfel şi tălmăcirea mărturisirei lui Oscar Wilde că „întregul său geniu şi 1-a pus în viață, pe cîtă vreme în opera literară nu şi-a pus decît talentul".

Acelaşi lucru dealtfel îl putem spune şi despre *Bunbury* a cărei raţiune artistică nu poate fi alta decît ingeniozitatea vieţii imaginată de cei doi eroi ai piesei. Frazele nu fac decît să pună şi mai mult în evidenţă esenţa vieţii de toate zilele şi calitatea intelectuală a personajelor care, deşi ca toţi oamenii, se desprind totuşi din mijlocul lor, ca nişte diagnoze savante, cu care autorul îşi identifică parcă propria lui personalitate.

Oscar Wilde tratează un fapt divers cu preţiozitatea spirituală a unui madrigal şi, în glumele cu care îşi bate joc de oamenii prea serioşi, înlocuieşte trivialitatea cu fineţea unei formule de felicitare.

Interpretarea piesei s-a bucurat de un ansamblu demn de cel mai autentic *Made in England.*

D-nii Al. Mihalescu şi Tony Bulandra au format un. impresionant duo de tineri gentlemeni, în care exuberanţa vîrstei şi disciplina unei anume convenienţe sociale au fost colorate cu discreţia caracteristică mediului în care Wilde şi-a plasat personajele şi acţiunea piesei. Acelaşi lucru îl vom spune şi despre d-nele Tantzi Cutava-Barozzi şi Marietta Rareş care s-au întrecut în cochetăria lor ingenuă plină de spontaneitate şi naivităţi savante.

In rolul bătrînei institutoare, d-şoara *Renee Annie* a compus cu multă inteligenţă unul din cele mai pitoreşti şi mai caracteristice tipuri de comedie, pe care d. G. Iliescu cu humorul său natural şi ponderat 1-a secondat completîndu-1 în mod fericit.

Foarte bine a fost de asemenea şi d-na Crissenghi în rolul bătrînei din lumea mare, gravă, ipocrită, şireată, abilă şi grotească.

Montarea îngrijită şi... pauzele dintre acte, atît cît trebuiesc unui spectacol pentru a fi agreabil din toate punctele de vedere.

Teatrul Naţional: „NORA", *PIESA IN TREI ACTE DE HENRIK IBSEN*

Ibsen este un fel de „barcă de salvare" pentru tot felul de naufragiaţi teatrali. Cu teoriile sociale şi problemele sufleteşti tratate de acest adevărat călău al convenienţelor şi ipocriziei umane, se justifică toate absurdităţile epigonilor, iar cu piesele sale se reface orice directivă de activitate teatrală, care la un moment dat începe să se clatine.

Din punctul acesta de vedere, Ibsen poate fi considerat ca un autor ideal. El este binevenit oricînd, chiar şi pe scena unui teatru naţional cu veleităţi de şovinism cultural şi oricît de amare ne-ar părea pe alocuri situaţiunile prin care îşi plimbă eroii, ele sunt „pîinea cea de toate zilele" a marelui public, indiferent de educaţia lui dramatică, sau, mai bine-zis, de modul în care le acceptă — prin convingerea personală sau prin sugestia produsă de faima autorului.

Nora este una din cele mai caracteristice producţii ale teatrului ibsenian. Nora este femeia excepţională pe care nu o întîlnim în fiecare zi, dar pe care o recunoaştem parcă şi atunci chiar-cînd ştim bine că nu am cunoscut-o niciodată.

Am putea spune chiar că Nora lui Ibsen este a ecuaţie nerezolvată încă, deşi sfîrşitul piesei pare categoric.

Raţiunea nordică însă, merge, de cele mai multe ori, mînă în mînă cu absurdul cotidian şi dacă Ibsen reuşeşte să ne convingă în timpul cît personajele lui îşi plepledează cauza, după sfîrşitul spectacolului simţim că,

de cele mai multe ori, nu triumfează argumentele autorului, ci abilitatea imperativă cu care am fost violentați.

Dar despre teatrul lui Ibsen și în special despre *Nora* s-a scris așa de mult, că ceva nou nu se mai poate spune.

Să ne mărginim deci la interpretarea piesei pe scena Teatrului nostru Național.

în rolul titular, d-na Agepsina Macri-Eftimiu a nuanțat, cu o inteligență remarcabilă și într-un stil cu totul personal, întreaga varietate de stări sufletești pe care capriciul autorului pare a le fi acumulat în Nora, anume, pentru a exaspera pe interpretă și a chinui pe spectator. D-na Eftimiu însă a luptat cu hotărîre și a repurtat un succes tot atît de sincer ca și emoția caldă și discretă cu care a știut să umanizeze spontaneitatea atîtor zigzaguri critice.

Dl. Aristide Demetriade a făcut din doctorul Ranck un impresionant Hamlet modern, cu care personjul lui Ibsen are, incontestabil, o mare înrudire cerebrală.

D-na Eugenia Ciucurescu și d. Aurel Adamescu în rolurile Kristinei și avocatului Helmer au fost corecți și au secondat în mod conștiincios, după importanța rolului,, fluctuațiile sufletești ale Norei.

Un tip însă de adevărat nordic — dacă, bineînțeles, tipurile lui Ibsen există și în realitate — a fost d. Ciprian care, în rolul avocatului Krogstad, a reușit să concentreze cu energie și sobrietate neprevăzutul unei atmosfere stranii cu care interpretul s-a afirmat din nou ca unul din cei mai personali și prețioși actori ai noștri.

Piesa a fost pusă la punct de d. Gusty. Jocul actorilor însă, mai ales în actul I, a marcat un tempo prea lent, scoțînd în evidență inutilitatea unor dialoguri prea lungi.

DUPA LĂSAREA CORTINEI

„Dacă așa-zisele stagiuni teatrale nu ar evolua după fantezia calendarului lor propriu, sfîrșitul anului bisericesc nu le-ar mutila ca pe clienții mitologicului Procust, în patul căruia, călătorii din vechea Azzică trebuiau să-și lase sau capul, sau picioarele. Exact același lucru însă se petrece și cu stagiunile teatrale, cînd, după sfîrșitul unui an, încercăm să le facem bilanțul și să le apreciem valoarea reprezentațiilor cu care își legitimează rolul cultural. Stagiunile în curs, nu le putem judeca decît, cel mult, după ceea ce «promit», dar pe cele trecute de prisos să le mai dezgropăm cînd cultul morților se reduce astăzi la o cît mai grabnică și imperativă uitare..."

Rîndurile acestea trebuiau să formeze începutul unui articol de sfîrșit de an, care n-a fost scris. Dacă le repet astăzi, după închiderea stagiunii, este pentru a motiva inutilitatea stilistică a unei priviri retrospective ce ar îmbrățișa întreaga mișcare teatrală a stagiunii defuncte și mai ales pentru a preveni pe cititorii acestor rînduri că pericolul obișnuitului pomelnic-reclamă este cu totul exclus.

Dintre toate manifestațiile artistice teatrul este, de bună seamă, cel mai acceptabil medicament intelectual pentru marele public. Rămîne dar ca pontifii teatrului nostru să caute a fi cît mai la curent cu evoluția lui firească și să-i poleiască „pilula" în așa fel, ca publicul să piardă noțiunea medicinii empirice și a uzanțelor pri-

mitive cu care i se potolea pe vremuri setea primelor lui năzuinţi de artă.

Din nefericire însă, teatrul în România a rămas tot în epoca lui de piatră, o piatră care din cînd în cînd — este drept — prezintă şi oarecare faţete lustruite, dar care totuşi marchează încă foarte multă cale pînă la adevărata lui etapă mondială.

Dacă lăsăm la o parte orice meschină preocupare de ordin personal şi excludem din criteriul judecăţii noastre orice urmă de amor propriu, trebuie să recunoaştem că, pe cînd gustul publicului pentru teatru a evoluat în progresie geometrică, complexul elementelor constitutive ale teatrului propriu-zis nu au depăşit încă ritmul modestei şi greoaiei progresii aritmetice, în care s-a anchilozat terorizat de formula aşa-zisei tradiţii-oficiale, care de data asta echivalează cu cea mai candidă şi flagrantă incompetenţă.

Voiţi o dovadă ?... Iat-o.

De cîte ori se anunţă o nouă directivă oficială, sau o nouă întreprindere teatrală datorată iniţiativei private, publicul le salută cu entuziasm fiindcă publicul, după cum spusei mai sus, este doritor de orice noutate care i-ar putea satisface tendinţa lui spre necunoscut. Pe măsură însă ce publicul ia contact ou activitatea zgomotoaselor incompetinţe, entuziasmul descreşte sau dacă vreţi simpatia lui se reduce la proporţiile corecte dar meschine ale relaţiunilor fireşti dintre un client şi un furnizor oarecare. Teatrele particulare s-au dovedit neputincioase să prezinte publicului iniţiative sau înfăptuiri superioare Teatrului Naţional din sînul căruia s-au desprins toţi aşa-zişii conchistadori ai noilor formule teatrale. Iniţiativa particulară a fost, aşadar, nevoită să calce pe aceeaşi cale bătătorită de oficialitatea Teatrului Naţional şi cultul incompetenţii s-a statornicit cu solemnitate ridicolă a unei zile de 10 mai, sărbătorită în modesta reşedinţă a unei subprefecturi.

Pînă astăzi, cel puţin, noi nu avem un teatru de *avant-garde* în care să intrăm cu emoţia legitimă a realului *semn de întrebare* din dosul cortinei. Inovaţia şi progresul continuă să fie taxate ca articolele de' lux, oprite să treacă frontiera de teamă să nu ne pericliteze valuta intelectuală a ţării şi teatrul propriu-zis pierde, din zi în zi, tot mai mult contactul cu *arta* pentru a se înfeoda cu totul *cîştigului bănesc,* singurul nostru criteriu cultural.

Iată adevăratul ideal artistic al mişcării noastre teatrale. Repertoriul ?... Preocuparea ridicolă a esteţilor de la cafenea... ! Montarea ?... Prilejul de a se găsi pete în soarele activităţii preistorice!... Ansamblul?... Pretenţiile absurde ale înstrăinaţilor de neam !... Şi aşa mai departe, cu traducerea suplimentelor teatrale din *L'Illustration* şi contribuţia exasperantă a vitrinelor cu mobile de pe Calea Victoriei, teatrele noastre continuă să facă educaţia artistică a publicului de după război care ocupă lojile de rangul I şi fotelurile de orchestră, cu aceeaşi fatalitate serală, cu care dimineaţa bunăoară, îşi reazimă coatele pe ghişeul unei case de schimb din strada Lipscani.

Cu mici excepţii, marele defect al teatrului în România este acela de a se fi pus cu totul la dispoziţia numai unei anume categorii de public — şi ceea ce este mai trist pentru prestigiul lui artistic — un public ciudat care frecventează teatrul nu ca să vadă, ci ca să se facă văzut.

Continuînd pe calea apucată, teatrul nostru riscă să iasă cu totul din sfera menirii lui culturale, transformîndu-se într-un fel de local de petrecere pentru oamenii cu dare de mînă. De prisos să adaog că petrecerea cu cît este mai uşoară, cu atît este mai rentabilă şi că tirania acestor indezirabile majorităţi, se poate impune la infinit, atît timp cînt pontifii teatrului nostru nu vor avea în vedere decît rentabilitatea întreprinderii.

*

în străinătate, iniţiativa particulară a marcat totdeauna un pas înainte. La noi, lucrurile s-au pus pe trecut şi continuă să se petreacă altfel. Cu tot tradiţionalismul oficialităţii şi labirintul formalităţilor biurocratice, de bine de rău, Teatrul Naţional a numărat în cursul anului şi stagiunii trecute cîteva momente fericite, permiţîndu-şi chiar cochetăria să se prezinte ca un adevărat

teatru de *avant-garde.* Cu toate păcatele direcţiunii trecute, nu mă pot opri să citez *Electra* lui Hofmannstahl şi *Glauco* al lui Morselli, prima montată de pictorul rus Pojedaeff şi a doua de pictorul român Cornescu cu frenezia unor adevărate apostolate artistice.

Am remarcat cu satisfacţie că publicul care pînă aici era obişnuit numai cu mobilele de „stil" de la Dattelkremer, abatjour-urile colorate de la Djaburov şi covoarele turceşti de la Mazliach a acceptat noua viziune scenică mai uşor de cum se scontase, ceea ce dovedeşte că în artă publicul nostru are mai multe scrupule decît directorii de teatru şi că evoluţia gustului nu aşteaptă decît să fie violentată de cei care sunt în măsură s-o facă.

Din nefericire însă Teatrul Naţional cu o mînă ne-a dat şi cu alta ne-a luat. Nu vreau' să spun nimic de repertoriul celor două frînturi de stagiuni, fiindcă la Teatrul Naţional, mai ales repertoriul este o alcătuire de tranzacţiuni mai mult sau mai puţin sentimentale. Ceea ce este trist însă pentru prima noastră scenă, am văzut pe Moliere jucat în costume de bal mascat — femei în rochii „Ana de Austria" sau „Madame de Pompadour" şi bărbaţii în costume din epoca lui „Ludovic al XVI-lea" sau chiar a primului Imperiu, în cap cu tricornuri de bombardieri şi în picioare cu pantofi decoltaţi de frac, cînd, dacă nu altceva, dar pantofii „Moliere" cred că sînt cunoscuţi pînă şi de cizmarii noştri. Dar decorurile din *Fîntîna Blanduziei* care, cel puţin pentru sărbătorirea autorului ei, merita o montare mai îngrijită ?...

Să sperăm însă că pe viitor decorurile preistorice vor fi destinate alimentării caloriferului, iar economiile realizate la capitolul „combustibil" vor fi întrebuinţate pentru „schimbarea la faţă" a primei noastre scene naţionale.

Teatrul Regina Măria pe care soţii Bulandra îl conduc mai mult cu prestigiul talentului lor, decît cu preocuparea directivei artistice, a înregistrat totuşi cîteva excepţii onorabile, care l-au pus pentru un moment într-o altă lumină decît aceea a unei amintiri de teatru bulevardier parizian. Dacă nu aş aminti decît *Cidul* lui Corneille şi încă ar fi de ajuns. Dar am satisfacţia să spun ceva mai mult. Reprezentaţiile montate de Karl-Heinz Martin au fost o adevărată sărbătoare pentru publicul nostru, doritor să ia şi el, măcar un contact tangenţial cu strălucita etapă a montărilor artistice, care preocupă în momentul de faţă Occidentul. Dacă la cele spuse, adaog piesele lui Oscar Wilde, Bernard Shaw, Henry Becque, Porto-Riche şi Francois de Curei iar ca piesă originală *Mărgeluşul* lui A. de Herz, cred că am dovedit cu prisosinţă fericitele excepţii pe care de data asta le-am aplaudat în mod sincer la Teatrul Regina Măria.

Teatrul Popular, născut în cursul anului trecut, ne-a făcut chiar din primele zile neplăcuta surpriză de a se prezenta cu totul altfel de cum ni-1 anunţase firma şi auspiciile Ligii Culturale sub care a luat fiinţă. E drept că localul în care se află instalat nu este cîtuşi de puţin adecvat activităţii unui adevărat teatru popular. Dar scuza localului nu poate îndreptăţi alcătuirea repertoriului care a bătut pînă şi recordul faimosului *Micul dor* de pe vremuri.

Don Vagmistre, Don Vagmistre !... Ce fatală îţi este vecinătatea Cişmigiului şi obsesia grădinii Sf. Gheorghe cu întregul lor cortegiu de public... popular !...

*

A mai rămas Teatrul Mic în care Elvira & Iancovescu şi-au găzduit cu brutalitatea unui „fapt divers" talentul şi marea simpatie de care se bucură deopotrivă atît în cercurile artistice cît şi în gloata anonimă.

Deşi „mic" teatrul acesta ar fi putut să fie cel mai „mare" din Bucureşti. Cînd zic „mare" nu înţeleg desigur nici dimensiunile scenei, nici numărul lojelor şi fotelurilor. Ar fi putut bunăoară să-şi asigure preţiozitatea unei plachete de lux, care deşi nu cuprinde decît 36 pagini de text, în schimb însă tiparul, ilustraţiile şi hîrtia de Japonia sau de Holanda „Van Gelder" sau „Verge pur fii Lafuma" determină pe cumpărător s-o prefere, chiar pentru un preţ superior, volumelor obişnuite de cîte două sau trei sute de pagini.

Se pare însă că conducătorii lui au inversat noţiunile diferitelor calificative încrustate pe blazonul întreprinderii lor artistice şi Teatrul Mic nu şi-a putut monta cele şase reprezentaţii decît în „cearceafurile" aceluiaşi „pat" prin care protagoniştii şi-au purtat numai formalităţile necesare pentru schimbarea numelor.

Sincer vorbind, cred că este timpul ca Teatrul Mic să-şi oprească aci activitatea primei lui stagiuni, rămînînd bineînţeles ca „patul" să fie scos la licitaţie...

Şi acum mai amintesc montarea *Salomeii* la Circul Sidoli, cu care trupa ambulantă a d-nei Marioara Voiculescu şi-a răscumpărat întreaga inutilitate a trecutei sale activităţi : cred că am spus tot ce s-ar putea spune despre teatrul românesc, după lăsarea cortinei, cînd publicul — asemenea unui sexagenar — începe să trăiască din amintiri, iar directorii teatrelor, din solemnitatea interviurilor şi promisiunilor aproximative pentru stagiunea viitoare.

Bineînţeles că nu pretind nimănui să se abată din drumul pe care a apucat, cu atît mai mult cu cît toate drumurile noastre teatrale duc spre aceeaşi ţintă. Mult m-aş bucura însă dacă întîmplător pe drumurile acestea, voi întîlni rătăcit un nou Sicambru, care ca şi al doilea Clovis se va lăsa convins că pe viitor trebuie *„să ardă ce a adorat şi să adore ce a ars"*.

Teatrul Naţional: „SCRISOAREA PIERDUTA

Anul acesta, Teatrul Naţional şi-a permis cochetăria oficială (foarte aplaudată dealtfel) să deschidă stagiune cu *O scrisoare pierdută.*

Piesele istorice, rezervate pentru asemenea solemnităţi artistice, au fost nevoite să cedeze dreptul tradiţionalei lor întîietăţi, piesei lui Caragiale, care — vorba lui Caţavencu : *„după lupte seculare care au durat aproape... patruzeci de ani"* — a reuşit să împace preţiozitatea criticei pontificale cu simplicitatea bunului-simţ profan şi să pună de acord toată lumea asupra valorii sale dramatice.

Faptul acesta ne dispensează de sarcina cu care ne împovărează piesele originale, ne scuteşte de neplăcerile luxului de a avea cîteodată alte păreri decît ale autorilor şi, mai ales, ne economiseşte timpul pierdut în căutarea argumentelor inutile şi într-un caz şi într-altul. Nu voi reedita deci din belşugul aprecierilor cu care opera lui Caragiale şi în special *Scrisoarea pierdută* şi-au statornicit locul lor în dramatrugia românească, fiindcă ar însemna să banalizez un capo-d-operă, în jurul căruia nu se mai pot face decît cel mult rezerve de periferie literară.

Pentru comemorarea celor 10 ani de la moartea autorului, noua direcţie a Teatrului Naţional a căutat să acorde *Scrisoarei pierdute* nu numai cinstea deschiderii stagiunii, dar şi fastul unei interpretări şi montări ireproşabile.

Primul obiectiv a fost atins. Al doilea însă regret că nu pot fi de părerea celor care îşi închipuie că *Scrisoa-*

rea pierdută a fost jucată în costumele epocii. Cu excepţia rochiei coanei Zoiţica, din primele acte, a celor trei perechi de pantaloni largi cărora li se adăugase cîte un *sous-pieds* de circonstanţă şi a celor două jobene găsite probabil întîmplător prin garderoba Teatrului Naţional, costumele au fost de aceeaşi autenticitate modernă, ca şi ale oricărui alt provincial onorabil din zilele noastre. A retuşa nu însemnează a crea şi a repeta nu însemnează a inova. Acelaşi lucru s-ar putea spune şi despre mobilierul primelor acte, lipsit de pitorescul caracteristic epocii, mai ales în orăşelul de provincie în care se petrece acţiunea şi unde, personal, am avut ocazia să găsesc interioare care să-mi sugereze epoca eroilor lui Caragiale, mai repede decît montarea de la Teatrul Naţional. Cît priveşte decorurile, deşi au fost „renovate complet", nu cred iarăşi ca ele să reprezinte ultimul cuvînt al mijloacelor scenice de care dispune prima noastră scenă naţională.

Interpretarea, în schimb, m-a răzbunat de toate aceste mici neplăceri ale promisiunii înfăptuită parţial numai.

Vorbind de interpreţi, nu ştiu dacă trebuie să încep cu Cetăţeanul turmentat al d-lui Ion Brezeanu, sau cu nenea Zaharia al d-lui Ion Petrescu, fiindcă jocul amîndurora atinge deopotrivă perfecţia identificării actorului cu rolul. Iată doi interpreţi care pot pretinde cu adevărat că trăiesc în epoca personajelor din *Scrisoarea pierdută* şi pentru care diferenţa de timp nu este decît un fel de expropiere sentimentală a glorioasei lor activităţi teatrale.

Reapariţia d-lui Vasile Toneanu în rolul lui Farfuride mi-a împrospătat una din marile sale creaţii. D-1 Toneanu şi-a păstrat intacte verva, culoarea şi pitorescul acestui rol episodic, rămas de-acum în formula lui definitivă.

în rolul lui Nae Caţavencu, d-1 Mircea Pella a avut cîteva accente şi frazări fericite, cu care se poate plasa onorabil alături de amintirea ucigătoare a marelui Ion Niculescu.

Rolul poliţaiului Pristanda a fost încredinţat d-lui Ion Morţun. Mai este oare nevoie să adaog că humorul său natural a străbătut cele patru acte cu impetuozitatea unei coloane vertebrale ?

Prefectul Tipătescu şi candidatul guvernamental Agamiţă Dandanache şi-au găsit în d-nii Aurel Athanasescu şi Ion Mânu interpreţi corecţi şi aproape indispensabili unui ansamblu caragelesc.

Surpriza serei însă a fost d-na Măria Filotti în rolul coanei Zoiţica. Deşi avea de luptat cu creaţia obsedantă a d-nei Măria Ciucurescu, noua interpreta a dovedit — ca şi în *Chemarea codrului* dealtfel — că fineţele cochetăriei mondene nu sunt decît evoluţia firească a sufletului femenin primitiv. Succesul primei sale apariţii la *Scrisoarea pierdută* o clasează printre interpretele ideale ale lui Caragiale.

ARTICOLE DE ARTĂ PLASTICĂ

ÎN JURUL EXPOZIŢIEI LUI ISER

Domnul Ioan Nicoară îşi publică în *Voinţa naţională* impresiunile d-sale asupra expoziţiei lui Iser.

Pînă anii trecuţi nu se găsea nimeni să publice aşa ceva prin ziarele politice — şi era rău, bineînţeles. In schimb, astăzi se găsesc prea mulţi — şi iarăşi e rău.

De ce ? Fiindcă cetind impresiunile publicate de d. Ioan Nicoară, mi-a venit în gînd să-mi public şi eu impresiunile — nu însă asupra expoziţiei lui Iser, ci asupra articolului d-sale, cu toate că numele autorului pentru mine nu prezintă nici o garanţie artistică.

Este un obicei, şi obiceiul acesta este foarte vechi, ca intrarea dinilor în temple să fie oprită. Cîinii sunt nişte animale pe cît de inteligente, pe atît de ciudate. Or, cum templele sunt destinate cu totul pentru altceva decît întunecoasele colţuri de stradă cred că aţi priceput pentru ce bunul-simţ îmi impune ca în asemenea ocaziuni să-ţi laşi cîinii acasă.

D. Nicoară însă, n-a ţinut seama de aceasta. A intrat în expoziţia lui Iser, şi... intenţionat ori din nepricepere şi-a însuşit ciudăţenia clinilor.

Faptul acesta mă miră cu atît mai mult cu cît autorul ne dă să înţelegem că d-sa cunoaşte foarte multe lucruri.

Mai întîi cunoaşte pe *caricaturiştii miinchenezi* (ca şi cum caricatura ar varia după oraşe nu după artişti). De la aceşti caricaturişti, autorul pretinde că Iser ar fi învăţat desenul şi compoziţia.

Ei bine, nu este adevărat, d-le Nicoară !

Desenul şi compoziţia se învaţă în şcoala de bele-arte şi numai atunci cînd ai talent. De la un alt artist nu poţi învăţa decît, cel mult, maniera în care lucrează.

Dar d. Nicoară mai cunoaşte încă ceva — un lucru pe care ni-1 prezintă cu fastuozitatea unei descoperiri personale — cunoaşte pictura lui Grigorescu.

Aşa !...

Şi vă mai miraţi d-le Nicoară că la Iser nu găsiţi *tecnica largă şi culorile de lumină dumnezeiască* ale lui Grigorescu.

Mie unuia mi se pare o totală lipsă de bun-simţ şi de pricepere, faptul că vorbind de opera unui caricaturist, oricare ar fi el, să amesteci şi numele unui Grigorescu, numai de dragul unei comparaţii.

Dacă vă trebuia numai decît un alt nume propriu decît al lui Iser, de ce nu v-aţi adresat bunioară caricaturiştilor pe care îi cunoaşteţi aşa de bine.

Aţi fi găsit un Heine, un Gulbransson, un Wilkie, un Bruno Paul, un Pascin (care dealtfel este tot un român), un Stern (alt român) şi atîţia alţii încă ale căror opere s-ar fi încadrat perfect în atmosfera articolului dv. Şi dacă aţi fi avut timp să treceţi frontiera Germaniei, aţi fi găsit cu siguranţă pe Toulouse-Lautrec sau pe Felicien-Rops, artişti cu ale căror opere, opera lui Iser este atît de înrudită.

Dar n-aţi făcut-o.

Şi n-aţi făcut-o fiindcă nu aţi avut mijloace — vroi să zic mijloace intelectuale, nu materiale.

Numai lucrările acestor artişti v-ar fi procurat mijloacele să vă convingeţi că Iser nu este un *diavol de copil* care se dă peste cap pentru a imita pe clovnii văzuţi la circ, ci un artist de elită, la care migăliturile tecnicei dispar în faţa originalităţei concepţiei.

Şi ca să nu vă las în nedumerire vă recomand : Loje *într-un teatru* (No. 43) *Artistul* (No. 24) şi *Dansatoarea* (No. 47).

Totuşi în mărinimia dv. de sfătuitor şi critic artistic, declaraţi că lăsaţi *altora onoarea să laude cele 62 de guaşe din rotonda Ateneului.*

Foarte frumos !...

După cum vedeţi, cu voia dv., mi-am asumat *eu* această onoare, pentru care vă mulţumesc.

„TINERIMEA ARTISTICA"

Noua organizare a acestei societăți

Desigur că în ziua cînd cineva se va hotărî să scrie o istorie a artelor în România, locul de frunte în această istorie îl va ocupa societatea „Tinerimea artistică". Și într-adevăr de cîțiva ani, în lipsa unui salon oficial, afară de oarecari expozițiuni individuale, expozițiunile „Tinerimei artistice" de la Ateneu sunt cele mai vizitate, cele mai apreciate, cele mai în măsură de a prepara gustul marelui public și a purta acest nume.

Ne-a plăcut totdeauna să ne plîngem că suntem singura țară în care artele stau pe loc. în fiecare zi se găsesc oameni mai mult sau mai puțini competenți, cari să ne repete, cu aceeași adorabilă naivitate, că noi românii nu avem nici literatură, nici pictură, că n-avem nimic... nimic artistic, ce am putea opune manifestațiilor similare din alte țări. întru cît această afirmare este adevărată vom discuta mai la vale. Un lucru însă cu adevărat uimitor este acela că s-au găsit pricepuți într-ale artei, cari să spună că cu moartea lui Grigorescu dispare singurul nostru pictor. Singurul ?

Părerea mea este cu totul alta. Părerea mea este că avem astăzi cîțiva tineri cari, departe de a se ține de pulpana celor mai bătrîni, și-ar putea oferi propria lor pulpană multor bătrîni. Și dacă pentru un moment ne lipsește un al doilea Grigorescu, mîine, poimîine vom avea cu siguranță nu încă unul, ci mai mulți. Cei cari astăzi își dibuiesc cărarea, mîine vor bătători-o în așa fel încît cei rămași la răscruci nu vor mai ezita un singur moment pe care din ele să apuce. în artă nu există *prea tîrziu.* Mai curînd sau mai tîrziu este același lucru.

De cele mai multe ori la cei întîrziați găsim mai multă viață decît la cei sosiți devreme, iar la cei incompleсți mai multe calități decît la cei desăvîrșiți. Vroiți un exemplu ? Pictura modernă franceză.

Da să revenim la „Tinerimea artistică". Cei 12 însă, cari în ziua de 3 decembrie 1901 puneau bazele acestei societăți, erau 12 tineri, aproape necunoscuți de marele public, pe vremea aceea. Inițiativa lor însemna un pas îndrăzneț și hotărîtor. Și pasul s-a făcut sub auspiciile cele mai fericite. Publicul a început să fie pus în contact direct cu operile artiștilor noștri și peste cîțiva ani, expoziția anuală a „Tinerimei artistice" devenea cea mai importantă tribună artistică la care s-au afirmat talentele de astăzi.

A.s.r. principesa Măria primi să patroneze această societate nu numai cu numele, dar chiar cu lucrările sale, și astăzi, „Tinerimea artistică", cu drept cuvînt, năzuiește să ocupe locul de frunte în viitoarea istorie a artelor în România.

Luna trecută, comitetul societății a procedat la reînnoirea statutelor de acum 7 ani.

Pînă acum, „Tinerimea artistică" era compusă numai din artiști de profesie.

De data asta însă, prin modificarea statutelor, se prevede înscrierea ca membrii în societate a tuturor iubitorilor de artă. Expozițiile „Tinerimei artistice" își vor deschide porțile largi tuturor pictorilor, sculptorilor, gravorilor și arhitecților, fără deosebire. Principiul de bază al expozițiuniior însă fiind selecțiunea, comitetul nu va admite să figureze în expoziție decît lucrările de artă. Artiștii, cari pînă astăzi nu fac încă parte din societate decît ca simpli expozanți, impunîndu-se prin calitățile lor, vor fi aleși membrii societari. Ca mijloace de acțiune, în afară de expozițiunile anuale și participarea la expozițiunile străine, societatea va mai organiza, pe viitor, expozițiuni în orașele principale din țară și expozițiuni permanente în capitală, în scopul de a se strînge fondul necesar la construirea unui local propriu pentru expo-

ziții. Pînă astăzi s-au strîns 10 mii de lei. Afară de aceasta, se va organiza loterii şi petreceri artistice, la cari membrii societății vor putea participa fără nici o altă plată afară de acea a cotizației lunare.

Iată pe scurt tendințele societății după noile ei statute.

Comitetul societății, care se alege pe cîte doi ani, se compune din d. G. Petraşcu, pictor, ca preşedinte şi d-nii Anastase Simu, Alexandru Davila, P. Capeleanu, Ipolit Strîmbulescu, Kimon Loghi şi ©scar Spaethe ca membri.

Ca membri de onoare au fost aleşi d-nii Spiru Haret ministrul Instrucțiunei Publice, Vasile Morțun ministrul Lucrărilor Publice, Take Ionescu, I. Kalinderu, Al. Vlahuță şi Barbu Delavrancea.

Anul acesta expozițiunea „Tinerimei artistice" se va deschide la 9 martie.

D. Ipolit Strîmbulescu, profesor la şcoala de bele-arte şi secretar al societăței, a avut bunătatea să-mi dea oarecari lămuriri în privința aceasta. Prima expoziție a „Tinerimei artistice" cuprindea 12 expozanți, membrii fondatori. Expoziția de anul trecut cuprindea 87. După cum se vede, în şase ani numărul expozanților se întreise. Cîți expozanți vom avea anul acesta ? Expoziția din martie ne va spune.

Constat însă că „Tinerimea artistică", din an în an, îşi măreşte prietenii şi devine o forță în jurul căreia gravitează atîtea talente alese — talentele tinere, cari merg înainte, bătătorind potecile pînă mai ieri încîlcite.

EXPOZIȚIA VERONA

De vorbă cu pictorul

Ne găsim în sezonul expozițiunilor de pictură : la Ateneu, expoziția Miitzner, în Bulevardul Academiei, expoziția Verona, iar peste cîteva zile expoziția anuală a „Tinerimei artistice"... Şi iată cum pentru bucureşteni, pictorii sunt primii vorbitori ai primăverei ....

Mărturisesc că am intrat în expoziția Verona, numai cu gîndul de a-mi procura banala mulțumire sufletească, pe care dealtfel orcine şi-o poate găsi în fața unui tablou oarecare, din nu importă ce expoziție. Or, pentru mine, Verona este unul din puținii care îmi procură această mulțumire, tocmai fiindcă — eu unul — văd într-însul un mare nemulțumit, un artist lipsit de memoria zilei de ieri, dar înarmat cu acel curaj pe care ți-1 dă numai curiozitatea, voința şi dragostea de *necunoscut* — acel necunoscut pe care în artă, dacă îl poți întrevedea de multe ori, în schimb de foarte puține ori ți-1 poți apropia. Şi aceasta este tocmai nota nouă, cu care Verona vecinie se complectează şi se desăvîrşeşte.

Intîmplarea a făcut însă ca pictorul să fie de față, şi fără voia nici unuia dintre noi omul paletei să se schimbe în omul cuvîntului, iar amatorul de banale: mulțumiri sufleteşti, în *interview-ovn* de față.

Ne oprim în fața *Toamnei,* tabloul cumpărat de ministrul Instrucțiunii Publice pentru Pinacoteca Statului — o lucrare, incontestabil de o reală valoare artistică.

In fața *Toamnei* însă gestul şi privirea lui Verona îmi trădează o nemulțumire pe care o tăinuieşte de mult timp poate. Să fie oare nemulțumit de pînza pe care atîția am admirat-o ? Nu...

„Găsesc, îmi spunea el, că pentru a ne exprima — aproximativ chiar — asupra chestiunilor de artă, limba omenească de pînă azi este prea săracă".

Verona avea dreptate. De cîte ori nu ne-am înşelat noi înşine, trudindu-ne să explicăm în formule, unele mai chinuite decît altele, ceea ce sufletul singur este în stare şi în măsură să ni le explice sau să ni le tacă.

Arta nu se poate îngrădi în definiţii. Arta sparge orice formulă. Dar asupra acestui suprem control intelectual, îl voi lăsa pe Verona să vorbească :

„în general se socoteşte că Arta trebuie să exprime frumosul. Dar frumosul ce este ? Eu cred că un om — fie chiar lipsit de o anumită cultură, dacă posedă oarecare însuşiri intelectuale sau simple calităţi instinctive, simte, fără să-şi dea seama, că acest *frumos* este supus unor anumite legi divine. Or, aceste legi, mai presus de legile omeneşti, nu se pot nici stabili, nici explica, nici motiva.

Frumosul este atît de imens, încît el însuşi ni se prezintă în diferite feluri — de multe ori în feluri care se contrazic chiar — şi totuşi el rămîne acelaşi. Exemple : Fra Angelico şi Rembrandt sau Van Eyk şi Velâzquez.

Frumosul însă nu trăieşte forţat. Celor care şi-au făcut o concepţie, nu importă în ce fel, nu le este dat să-1 denatureze coborîndu-1 sau la o sentimentalitate bolnăvicioasă sau la o brută materialitate. Arta este tot aşa de schimbătoare ca şi viaţa. Pentru a fi artist însă îţi sunt indispensabile mai întîi *individualitatea* şi în urmă ceea ce românul numeşte aşa de bine — *stofa."*

Verona nu este numai un pictor de seamă, dar şi un *causeur* admirabil. Fiindcă reuşisem să-1 antrenez cu atîta succes, şi fiindcă ocaziunile pierdute se regăsesc cu foarte multă greutate, am profitat de bunele dispoziţii ale pictorului pentru a-i smulge părerile asupra marilor etape ale picturei de-a lungul veacurilor.

„Cu toate meritele colosale ale maeştrilor de altădată, găsesc că în Artă trebuiesc exprimate vecinie *senzaţiuni noi.* Cred că ne găsim la începutul unei ere noi în pictură. Pictura modernă, cu toate că nu găsesc cuvîntul adevărat, aş putea-o totuşi numi *pictura instinctului.*

Şi spre această pictură cred că mă îndrumează şi însuşirile mele. Pentru a ajunge această fază, însă arta din secolul trecut (al XIX) a trebuit să treacă succesiv de la *realism* la *plein air* şi *impresionism* şi de-acolo, ca o ultimă expresie, la *neo-idealism.* Astăzi, principiul care domină şi pe care îl cred ca începutul unei mare ere în artă este : *Pentru tine nu-i frumos decît ce-ai simţit adine şi instinctiv.* Redă deci numai ceea ce inima sau instinctul tău a simţit şi nu ţine socoteală de nici una din mulţimea legilor făcută de aceia care cred că arta trebuie sau poate fi socotită ca orice alt lucru omenesc.

Cu un cuvînt nu ţine socoteală de legile cari vor să facă din tine robul vederilor înguste.

Astăzi menirea artistului este bine definită, ea nu se mai pretează la nici o discuţie : *Artistul trebuie să fie sincer, orcare ar fi felul său de manifestaţie.* In nici un caz artistului nu îi este permis să cadă în *maimuţăria fără convingere.* Şi cu toate acestea este întristător să vezi astăzi 90 la sută din artişti că se pretează acestui caz. Felul întrebuinţat este indiferent. Principal este numai ca *convingerea intimă să nu fie tulburată de tehnica întrebuinţată.* Iată de ce unui artist nu îi este permis să lucreze numai în baza celor învăţate, în baza celor academice, în baza celor văzute, simţite sau împrumutate de la alţii. Ţinînd însă seamă de instinctul său, artistul îşi poate afirma din ce în ce mai mult *personalitatea,* care în mod natural îl va duce spre aşa-zisul *stil,* or stilul este ultimul cuvînt în artă.

Să-ţi dau un exemplu cu lucrările mele.

Priveşte *Toamna* sau *Pădurarul.* în aceste lucrări, cred că am lăsat departe faza prin care trecusem, faza de simplu naturalism. Convingerea mea puternică şi neclintită este că astăzi numai sînt influenţat decît de propriul meu instinct.

Sinceritatea mea o ghiceşti din aceste pînze, în care am pus nu superficialul pădurilor în timpul toamnei,, ci emoţia mea adîncă, emoţia mea curată pe care am simţit-o în faţa naturei. Arta care lasă pe spectator nepăsător n-are drept să existe. Vorbind de spectatori însă, fac abstracţie de cei răuvoitori... *Sugestivitatea unei*

^*emazea si finețea instinctivă a Simțurilor!"*

Cîteva minute în urmă, Verona mă întrebă :

— I M . . . ce crezi de pictura mea ?

în ge"neral laŞi ^ P " d_ta 11 Crezi despre ^ ™

™ ? aC . ă a , Ş f i , adăugat ceva mai mult, mi-as fi chinuit poate înțelesul şi mi-aş fi îngreunat răspunsul!

A 8-A EXPOZIȚIE A „TINERIMEI ARTISTICE"

Activitatea de pînă acum a „Tinerimei artistice". Rolul înt mişcarea noastră artistică. Evoluția culturei noastre artistice.

Sub înaltul patronaj al a.s.r. principesa Măria, se deschide astăzi la Ateneu a opta expoziție a societăței „Tinerimea artistică".

Or, în lipsa unui Salon oficial, expozițiEe anuale ale „Tinerimei" sunt chemate să prezinte publicului amator cea mai complectă şi mai selectă manifestație a artei în țara noastră.

Şi într-adevăr, timp de opt ani de zile „Tinerimea artistică", a avut de luptat nu numai contra indiferenței marelui public, dar adeseori chiar în contra indiferenței multora din proprii ei colegi.

Astăzi însă aceste obstacole au fost înlăturate, nume necunoscute încă vin să se adaoge la cele de ieri, numărul membrilor se înmulțeşte din an în an, expresia artei se întregeşte tot mai mult de la o expoziție la alta şi „Tinerimea artistică", pe zi ce trece, devine o forță creată în numele sfînt al artei de acei cari în decursul anilor nu s-au mulțumit numai s-o fondeze, dar, au mărit-o şi au impus-o.

Şi trebuie să mărturisim că „Tinerimea artistică" reprezintă astăzi nu numai locul de onoare în istoria artei noastre de pînă acum, dar mai reprezintă şi un puternic curent de cultură cetățenească, ei celei dintîi fiindu-i dat să stabilească un contact mai intim între arta noastră şi marele public, pînă mai ieri cu totul străin de ceea ce era frumos.

Timp de opt ani de zile „Tinerimea artistică" a pregătit, şi ceva mai mult, am putea zice chiar că a disciplinat gustul marelui public.

Or, dacă n-ar fi făcut decît atîta, şi tot ar fi făcut îndeajuns.

De ce ?

Fiindcă ne-a plăcut totdeauna să ne plîngem că suntem singura ţară în care năzuinţele pentru frumos se înăbuşesc în atmosfera greoaie a cotidianelor mici preocupări, fiindcă ne-a plăcut totdeauna să ne plîngem că nu ne putem încălzi la idealuri mai înalte decît la meschinul ideal al zilei de mîine, fiindcă ne-a plăcut totdeauna să ne plîngem că n-avem artă, iar puţina umbră de artă cu care ne mîndrim nu-i decît o importaţie străină şi contrafăcută pentru a mulţumi ochii celor nepricepuţi şi a înlătura temerile celor ce ne bănuiesc, şi fiindcă mai totdeauna ne-a plăcut să tragem cu urechea la spusele celor storşi de energie, de speranţă şi de *mai bine,* la spusele celor cu totul străini de sufletele noastre, a acelora pe care niciodată nu-i vom tolera în intimitatea aspiraţiunilor noastre.

Dar dacă am greşit faţă de noi înşine, este timpul să ne refacem.

Prea tîrziu nu este niciodată ; cu atît mai mult, el nu există în artă. *Mai curînd* ori *mai tîrziu* este acelaşi lucru. Frumosul dacă trăieşte în timp, în schimb se măsoară în intensitate.

Şi dacă astăzi ne lipsesc cei care ar trebui să ne măsoare frumosul intelectualităţei noastre ceea ce •— propriu-zis — vom pierde noi va fi cu atît mai mult cîştigat de alţii, cu atît mai mult cu cît alţii vor trăi prin noi înşine.

Cei care la expoziţia „Tinerimei artistice" vor veni cu gîndul că vor găsi un Frans Hals, un Velâzquez, un Rembrandt sau un Manet se vor înşela. Ei vor dovedi că nu cunosc rostul vremurilor. Căci datoria celor care vin mai în urmă este să păstreze pentru înaintaşi numai *admiraţia,* iar *dragostea* să şi-o rezerve numai pentru necunoscut. Adeseori întârziaţii sunt tot atît de bineveniţi ca şi cei sosiţi la timp, şi nu o singură dată în cei incomplecţi găsim calităţi mai uimitoare decît la cei desăvîrşiţi.

Cei care vizitează expoziţia „Tinerimei artistice", fie ei dintre cei *mulţi* sau dintre cei *puţini,* fie ei modeşti începători sau rafinaţi, desăvîrşiţi în cunoştinţa artei., mai nainte de a se ridica pînă la satisfacerea complectă a unor năzuinţi estetice, potrivite diferitelor lor concepţii de artă, vor fi ţinuţi să se coboare mai întîi pînă la pătrunderea rolului pe care expoziţia „Tinerimei" îl îndeplineşte în armonia diferitelor activităţi ale unei societăţi care trăia afirmîndu-se din zi în zi mai mult-

Şi „Tinerimea artistică" poate fi mîndră de activitatea ei, mîndră ca tăcuta conştiinţă a acelor rîuri marr care fără să-şi turbure vreodată valurile, apele lor, pe zi ce trece, tîrăsc cu ele tot mai multe rupturi din maluri, şi uimesc mările şi oceanele cu majestatea cu care finitul se revarsă în infinit.

ÎN JURUL SALONULUI OFICIAL

Alegerea juriului. Excluderea membrilor „Tinerimei „ titice-. Agitaţia artiştilor. A cui este vina' ? expune" d. Teodoru, secretarul general al Ministerului de Instrucţie.

Ziarul *Viitorul* a vorbit la timp despre iniţiativa pe care Ministerul de Instrucţie a luat-o anul acesta instituind odată pentru totdeauna un Salon oficial în care artiştii noştri, fie ei pictori, sculptori sau arhitecţi, îşi vor putea expune anual lucrările lor, dîndu-se în modul acesta şi marelui public posibilitatea de a se pune în curent cu manifestaţiile artistice din ţara noastră.

Ziua de ieri fusese aleasă pentru complectarea juriului care avea să primească şi mai tîrziu să premieze lucrările cele mai de valoare pentru care ministerul a oferit suma de 20 de mii de lei. Juriul, după cum se ştie, este compus parte din profesorii şcoalelor noastre de bele-arte care sunt numiţi de minister, şi parte din artiştii expozanţi aleşi prin votul tuturor expozanţilor declaranţi.

S-a întîmplat însă ieri că, în urma unei vechi animozităţi ce există între artiştii care formează mult cunoscuta societate „Tinerimea artistică" şi artiştii celorlalte societăţi, aceştia din urmă să se folosească de marele lor număr şi membrii „Tinerimei" să fie excluşi cu desăvîrşire din juriu.

Juriul a fost complectat cu d-nii pictori D. Serafim, Pascali şi d-l arhitect Remus Iliescu.

Fără a comenta meritele artistice ale sus-numiţilor artişti, recunoaştem totuşi că s-a făcut o mare nedreptate societăţei „Tinerimea artistică", cea mai veche societate artistică de la noi, căreia în timp de 8 ani de zile îi revine exclusiv meritul de a prepara gustul publicului nostru pentru artă.

în urma acestei neaşteptate şi nemeritate înfrîngeri, *artiştii de la „Tinerimea artistică" au hotărit în unanimitate să-şi retragă lucrările de la Salonul oficial.*

Am căutat să capăt oarecare informaţii în această privinţă de la membrii „Tinerimei artistice", care se agită cu drept cuvînt, şi-am aflat că vina cade în sarcina celor care au formulat regulamentul Salonului.

Iată ce mi s-a spus :

In regulament [se] spune că juriul se va complecta cu membrii votaţi de către *expozanţii declaranţi.*

Or această dispoziţie constituie un adevărat nonsens.

Expozanţii declaranţi sunt toţi artiştii cari şi-au trimis lucrările pentru a fi expuse dar care deocamdată nu sunt admişi să expună pînă ce nu se formează juriul care să le revadă lucrările. Ei bine, acest juriu, conform regulamentului, trebuie să fie complectat prin votul artiştilor din care cea mai mare parte desigur că nici nu vor fi admişi la Salon.

Iată unde rezidă nonsensul.

Un membru de la „Tinerimea artistică" mi-a declarat categoric că această alegere prezintă oarecare subsoluri asupra cărora nu vom insista. Tinerimea artistică însă este hotărîtă să nu se lase a fi judecată de nişte profesori de desen sau de caligrafie, care n-au nimic comun cu marea şi adevărata artă.

Am voit în cele din urmă să cunosc părerea unei persoane oficiale, cea mai autorizată să-mi dea lămuririle necesare în această chestie care se anunţă foarte palpitantă şi în măsură să pasioneze pe mulţi amatori de artă.

Am întîlnit la Ateneu pe d. Teodoru, secretarul-general al Ministerului de Instrucţie ; d-sa tocmai inspecta lucrările trimise de către artişti.

— Recunosc, mi-a spus d-sa, că „Tinerimei artistice" i s-a făcut o mare nedreptate de către chiar colegii ei. Trebuie însă să ne supunem votului care este sfînt. Voturile aduc cu ele mai totdeauna surprize neplăcute.

— „Tinerimea artistică" critică regulamentul.

— „Tinerimea artistică" are dreptate. Există în regulament într-adevăr o dispoziţie greşită pe care însă nu o vom putea-o îndrepta decît la anul. Vom căuta ca de data asta totul să se petreacă în aşa regulă şi dreptate încît nimeni să nu aibă motive de a fi nemulţumit.

— Dar dacă „Tinerimea" se retrage ?

— Nu se poate retrage fiindcă odată lucrările prezentate pentru a fi expuse la salon nu mai pot fi retrase decît în cazul cînd ele vor fi respinse de juriu.

— Şi dacă juriul va găsi cu cale ca lucrările celor de la „Tinerimea"...

— Mergeţi prea departe. Eu vă asigur că artiştii de la „Tinerimea" vor fi admişi după cum li se cuvine, vor avea în salon locurile tot aşa de bune ca şi alţii, şi la sfîrşit, premiile pe care le irierită.

— Să admitem însă că animozităţile vor merge aşa de departe încît...

— Iarăşi un lucru imposibil. Ştiu că există animozităţi, ştiu că rezultatul votului nu este cel natural, că s-au făcut ingerinţe şi chiar lucruri nu tocmai permise, dar aceasta nu este vina mea. Eu însă, care mă găsesc de drept în juriu şi care am dreptul la două voturi, nu voi lăsa să se facă nici cea mai mică nedreptate.

în minutul în care voi fi convins de aşa ceva, legea îmi mai dă dreptul să înaintez d-lui ministru un raport prin care să cer anularea celor hotărâte de juriu. Pînă atunci însă, „Tinerimea" n-are nici un motiv să se alarmeze. Vă asigur că totul se va petrece cum va fi mai bine şi la anul se va îndrepta tot ceea ce experienţa anului acesta va dovedi că trebuie îndreptat.

» "j

Ieri seară, o comisie a „Tinerimei artistice" compusă din d-nii Strîmbulescu, Verona, Paciurea şi Spaethe s-a prezentat d-lui Teodoru cerînd sau anularea alegerei juriului de ieri, sau dreptul de a-şi retrage în corpore lucrările de la Salon.

D. secretar-general va da răspunsul astăzi dimineaţă.

SALONUL OFICIAL

Deşi inaugurat cu fastul oficial al unui monument menit să întrupeze şi să perpetueze în mintea viitorimei un moment solemn din viaţa unui popor, primul Salon oficial n-a avut darul să deştepte nici entuziasmul obişnuit în rindurile celor chemaţi, nici emoţii de artă mai alese în sufletele celor aleşi. Şi cu toate acestea, salonul promite a-şi repeta în fiecare an rolul de informator oficial al nivelului activităţei noastre artistice.

Dacă ne-ar fi permis să spunem adevărul asupra acestui flagrant insucces, adevărul acesta ar supăra desigur pe multă lume.

în primul rînd am supăra pe acei artişti cari nu caută prin muncă ca cel puţin să-şi ascundă văditele lacune de talent.

In al doilea rînd, am supăra pe aceia, care voind să facă un serviciu artiştilor noştri, s-ar simţi jigniţi în amorul lor propriu văzîndu-se lipsiţi de concursul binevoitoarelor complimente.

în al treilea rînd, am supăra pe acei cunoscători de artă, irezistibili judecători şi tîlmaci ale unor banale şi ieftine efecte vizuale pe care meşteşugul picturei le traduce bunioară printr-un apus de soare, gata să impresioneze pe cei amorezaţi, sau printr-o ireală ţărăncuţă curată şi pomădată în faţa căreia vibrează întregul aparat admirativ al intransigenţilor noştri naţionalişti.

în artă însă, există o limită bine definită pe care, chiar cei mai îndrăzneţi aventurieri, trecînd-o, ies din

sfera artei. Cu atît mai mult deci, ce am putea spune despre acei întîrziaţi care se zbat zadarnic să se apropie de ea şi totuşi rămîn aşa de departe încît nici nu pot vedea cam cîtă distanţă le mai rămîne de parcurs.

Şi iată de ce expozanţii din anul acesta au aerul unor bieţi naufragiaţi pe lîngă care zadarnic trec bărcile — nimeni nu le aruncă nici o centură de salvare.

Şi artiştii noştri continuă să plutească cu cele 200 de pînze la voia întîmplărei, din atelier la Ateneu, de la Ateneu în atelier şi aşa mai departe.

Din cînd în cînd, vocea revoltată a vreunuia dintre nemulţumiţi sau mai bine-zis dintre cei deprimaţi încearcă să protesteze cînd contra nepăsărei, oînd contra nepriceperei publicului nostru.

„N-avem public" este obişnuita formulă cu care se caută a se descoperi insuccesele celor care, pornind donchişoteşte să cucerească uralele admiratorilor, nu se întorc acasă decît cu greutatea apăsătoare a surîsurilor de compătimire.

Nu, n-avem atîta public cît ar cere poate mulţimea iubitorilor de public şi n-avem nici publicul acela pe care l-ar dori cei cîţiva artişti pentru care publicul reprezintă cu totul altceva decît contingentul cumpărătorilor de lucruri cu firmă.

Şi cu toate acestea, părerea mea este că publicul pe care îl avem şi-ar îndeplini cu prisosinţă datoria lui, dacă şi artiştii noştri ar corespunde pe deplin nediscutatelor cerinţe de artă.

Francezul zice *: II y a fagot et fagot...* Să-mi fie deci permis a adăoga şi eu că la noi, mai ales, sunt artişti pe cari îi pipăim şi sunt şi artişti pe care... nu-i zărim, orcît de puternică ar fi lupta bunei noastre voinţe.

Să nu acuzăm deci publicul căruia nu-i putem cere nimic mai mult decît el însuşi ar putea pretinde artiştilor noştri...

Dar să intrăm în Salonul oficial, pe care un răuvoitor îl numea bazar de caritate, să ne frecăm la ochi ca nu cumva fără de voie să greşim în aprecierile noastre, şi

iăt„ri de cei chemaţi să hotărască de soarta artiştilor, S privim cTde-amănuntul şi de aproape fiecare pinza ^ numeroşilor noştri conchistadori de lauri

Ceîoî care binevoiesc să ne însoţească in aceasta excSrsiune Sistică, le dăm întîlnire într-unui din apropiatele numere ale ziarului nostru.

SALONUL OFICIAL

Pictura

D. Mirea expune portretul unei doamne. D. Mirea dealtfel nu pictează decît femei frumoase. Sfintele după pereţii catedralei de la Constanţa vor servi pe viitor drept mărturie vie a frumosului feminin, în pictura română. Portretele d-lui Mirea sînt căutate şi admirate fără discuţie. în artă nu se discută decît gesturile largi ale celor care merg înainte cu riscul chiar de a nemulţumi credinţele estetice ale celor rămaşi în urmă. Or, nu acesta este cazul picturei d-lui Mirea. D-sa se bucură azi de un renume binemeritat. Este drept. Pictura d-sale însă respiră mai mult atmosfera de oboseală a celor de ieri, decît avîntul neurasteniei moderne. D. Mirea s-a oprit, odată de mult, în mijlocul drumului, şi din clipa aceea nu s-a mai interesat deloc cam pe ce anume piscuri de munte au ajuns excursioniştii picturei de azi.

D. Murnu cunoscut publicului mai mult ca desenator, expune un *Sfîntu Gheorghe* obosit desigur de cine ştie ce lupte cu balaurii. Ne-ar fi plăcut să vedem însă altceva de d. Murnu. Lucrările de atelier nu-ţi dau totdeauna valoarea justă a talentului.

D. Miitzner pictează efectele de lumină. Peisajiile sale nu sunt tocmai ceea ce numim noi un peisaj. Ele sunt mai mult nişte procese de tecnică trecute prin prisma personalităţei unui ochi de artist. Soarele din pînzele d-lui Miitzner este chiar soarele în faţa căruia ochii noştri se închid şi se deschid după trebuinţă.

D-sa pictează în plină lumină, afară la cîmp, cu colori roşii, verzi, albastre şi galbene, cu colorile pe care le găsim în natură la fiece pas şi pe care, cu toate acestea, abia cu greu le tolerăm în peisaje deoarece nefastul atelier, cu lumina lui potrivită după cerinţele aparatelor de fotografie, ne-a sugrumat cu totul şi facultatea vizuală şi simţul realităţei. Pentru a vedea apropierea ce există între natură şi peisajiile d-lui Miitzner să nu stăm în Salon şi să ieşim afară.

D. Petraşcu pictează *ă rebours* cum s-ar zice. Peisajiile d-sale de zi, au lumina peisajiilor de noapte ; cît despre ale de noapte, nu mai vorbim. Ele sunt cu adevărat *Infernul* lui Dante.

Cu toate acestea pictura d-lui Petraşcu, foarte personală dealtfel, iese cu totul în afară din sfera strimtelor orizonturi în care se confecţionează de obicei peisajul românesc. D-1 Petraşcu însă nu poate place decît acelora care ca şi dînsul s-au obişnuit să privească natura prin ochii obosiţi ai noctambulilor de rasă. în peisajiile d-lui Petraşcu domneşte liniştea majestuoasă şi misterul acelor anume clipe în care arborii, bunioară, împrumută chipul oamenilor, iar oamenii pe acela al nălucilor.

D. Pascali expune portrete în ulei şi în pastel. Pastelurile sînt oribile. Cît despre portretul în ulei al d-lui C. C. Arion voi spune că nu te frapează decît prin cel mai complect conglomerat de defecte. Nimic, dar absolut nimic, nu-i pus la locul lui. O poziţie de fotograf de moşi, o coloare de pensionar al „Vetrei luminoase" şi un fond de anticărie modernă... iată ce-a reuşit să facă d-1 Pascali din simpatica şi nobila figură a d-lui Arion.

D. Pallady expune o singură pînză, una din cele mai bune din actualul salon. Pictura d-lui Pallady, discretă, sinceră şi nobilă, are ceva din seninătatea majestuoasă a frescurilor lui Puvis de Chavannes. D-sa înţelege de minune poezia singurătăţei, o simte cu intensitatea unui beduin rătăcit şi-o redă cu fastuozitate de necrezut a simplicităţei de linii şi colori.

D. Pallady priveşte natura în imensul ei, şi din acest imens, d-sa nu extrage decît chintesenţa primelor impresii cari sunt cele mai puternice şi cele mai proprii a fi transpuse în artă.

D .*Costin Petrescu* expune portrete şi cunoscutul său tablou alegoric, reprezentînd pe m.s. regele Carol pe cîmpul de luptă de la Plevna. Despre portretele d-lui Pe-

trescu voi spune acelaşi lucru ca şi despre portretele d-lui Mirea. Tabloul d-sale alegoric însă, care fără îndoială este cel mai voiajat tablou din cîte s-au expus vreodată la noi, ne aminteşte tabloul unui cunoscut pictor francez al cărui nume se găseşte pe buzele tuturor şi a cărui reproducere o întîlneşti în toate cîrciumile din Franţa. Nu ştiu dacă d. Costin Petrescu admiră pictura lui Detaille. Genul acesta de pictură nu mai impresionează astăzi decît pe cei naivi, şi năzuinţele artistice ale d-lui Petrescu sînt desigur cu mult mai înalte decît a fi oprite aci.

D. Poitevin, care s-a relevat publicului nostru prin admirabilele sale acvaforte, este unul din puţinii noştri artişti care au cunoscut onoarea de a fi cumpăraţi de către statul francez.

D. Poitevin a descoperit în marele şi clasicul Paris cîteva colţuri de pitoresc uimitor pe care le-a redat cu simplicitatea liniilor caracteristice unui ochi sigur şi unei mîini disciplinate. Cei care sunt familiarizaţi cu atmosfera Parisului nu pot să nu recunoască în acvafortele d-lui Poitevin vibraţiile acelei atmosferi intime care fac din *Moulin de la Galette,* locul de pelerinaj şi al celor mulţi şi al celor puţini. Şi d-l Poitevin face parte dintre cei puţini.

D-şoara Popeea pe care o întîlnim pentru prima oară în saloanele noastre, expune un admirabil interior, menit s-o pună în rîndul celor mai de seamă artişti ai nostru. D-sa ne redă într-o rară măsură de tonalităţi farmecul straniu al acelor odăi cu storurile lăsate, prin care lumina zilei pătrunde sfioasă, desenînd pe covoare şi pe pereţi frînturi din cine ştie ce lungi poeme arabe. D-şoara Popeea va fi desigur binevenită printre noi ori de cîte ori va voi să ne mai trimeată asemenea pînze în care duioşia singurătăţei este tălmăcită cu artă şi cu bun-simţ.

D-l Ştefan Popescu şi d-l Mărculescu nu expun nimic, anul acesta.

In numărul de mîine vom continua.

SALONUL OFICIAL

Pictura (urmare)

Domnul *Dim. Serafim* îmi face impresia unui avocat de mîna a şaptea, care tot interpretează un text de lege. Şi d-l Serafim de mai bine de 10 ani interpretează acelaşi text de lege fără să reuşească a-i da de rost. E vorba de maniera lui Henner pe care profesorul de la şcoala de bele-arte din Bucureşti se munceşte s-o aplice obrazurilor bronzate şi rumenite ale ţigăncilor de la noi. Cu toate acestea, pe vremuri d-l Serafim a reuşit un obraz cu adevărat palid. In jurul *Călugăriţei* d-sale însă s-a făcut atîta foc de paie, încît nu mă pot opri de a aminti artistului că stofele oricît de scumpe ar fi ele, cînd sunt ţinute prea multă vreme în galantare, se decolorează de soare.

D. *Ipolit Strîmbulescu* dacă ar fi să-1 judecăm după ce expune, am avea de-a face cu unul dintre cei mai înverşunaţi naţionalişti. D-sa pictează ţărăncile şi ciobanii cu o virtuozitate rară. Poezia rustică însă pare a-l încinta într-atît, încît nu observă ce mult se depărtează de lacoma realitate pe care d-sa o idealizează cu totul în afară de sfera permisă idealizărei unui subiect în artă.

Ţăranii şi ciobanii d-lui Strîmbulescu sunt falşi sau cel mult sunt îmbrăcaţi în haine furnizate de societatea „Furnica" a cărei dărnicie nu cred să meargă pînă acolo. Pinacoteca noastră posedă cîteva pînze de d-l Strîmbulescu de o reală valoare artistică. Pe acele însă d. Strîmbulescu le reneagă oare cu adevărat ?...

D-nul *Jean Steriadi* pictează cu răutatea oamenilor care nu văd natura decît sub aspectul ei brutal. *Hamalii*

d-lui Steriadi, cu obrazurile lor arse de soare şi brăzdate de adîncile urme ale unei munci încordate, te fac fără de voie să te gîndeşti la acea mulţime de dezmoşteniţi care mişună prin marile porturi, aci fără de lucru trintiţi la umbra nesfîrşitelor magazii, aci cu spinările încovoiate de greutatea încărcăturei vapoarelor gata de plecare. Acelaşi lucru l-am putea spune şi despre *Vînzătoarele de dantele^* pe figura cărora artistul a pus răutatea anilor ce nu cruţă nici chiar figurile celor mai frumoase dintre ele. Pictura d-lui Steriadi ne interesează tocmai prin brutalitatea ei proprie transpunerei în artă a marilor scene din viaţă.

D. *Al. Satmari* expune peisagii, în care lumina serei gata să se topească în noapte unifică parcă spaţiul şi contopeşte într-o singură tonalitate nuanţele cerului cu ale întinderilor păduroase.

Liniile sale simple şi precise contribuiesc cu atît mai mult la desăvârşirea acestor momente indecise de lumină pentru care d. Satmari pare a avea o deosebită înclinare.

D-nul *Theodorescu-Sion* un luminist ca şi dl. Miitzner expune un admirabil peisaj de iarnă din care, cei nedumeriţi încă, ar putea să înveţe multe lucruri. Ar putea să înveţe, bunăoară, care este deosebirea ce există între peisajele lucrate în *plein-air* şi cele lucrate în atelier şi s-ar putea pătrunde de superioritatea primelor asupra celorlalte. Lăsaţi atelierul, d-lor... Natura e prea vastă şi lumina zilei prea rebelă pentru a putea fi încătuşată în cele patru ziduri strimte ale atelierului...

D-1 *Nic. Vermont* expune o schiţă reprezentînd coborîrea după cruce. Trăim într-o vreme în care subiectele religioase nu mai corespund concepţiilor moderne în artă ; cu atît mai mult cu cît Renaşterea italiană a tranşat în mod definit cu pictura religioasă. Mai mult decît s-a făcut atunci nu se mai poate face. Totul nu este decît o repetare încătuşată în aceleaşi orizonturi — pe vremea aceea foarte largi ; este drept — astăzi însă strimte şi înăbuşitoare. Din fericire pentru noi însă, cunoaştem prea bine pictura d-lui Vermont pentru a ne opri la schiţa expusă de data asta.

D-1 *Arthur Verona* este un eseist. Nemulţumit de ce a reuşit să realizeze astăzi, încearcă pe mîine o nouă formulă în care şi-ar putea tălmăci impresiile sale asupra frumosului. D-sa nu se lasă îndrumat decît de propriul său instinct, se fereşte de curente şi de trecătoarele definiţii ale artei şi nu-şi datoreşte pînzele decît disciplinei propriilor săi ochi. *Toamna* pe care o expune de data asta este îndeajuns de cunoscută pentru a mai insista.

Iată cam ce se poate spune de pictura salonului actual. Am ales aci numai acele nume care au reuşit să-şi facă loc şi să se impună în anume cercuri artistice, fie dintre cele educate în doctrina tradiţiei, fie dintre cele ce şi-au accentuat deja năzuinţele pentru ceva mai nou...

Regretăm un singur lucru — acela de a fi nemulţumit cu aprecierile noastre pe câţiva dintre cei care am avut onoarea să-i prezentăm cititorilor noştri.

Să nu uităm însă că artiştii conştienţi de valoarea lor plutesc totdeauna pe deasupra aprecierilor venite de jos...

Aceste aprecieri însă, cînd sunt sincere şi personale ca cele de faţă, au meritul de a nu se coborî atît de jos, pînă acolo de unde începe precupeţirea cuvintelor mascate, silite sau făţarnice.

Intre-artişti şi marele public s-a dat şi se dă o luptă grozavă în care stratagemele, deşi nu sunt permise, sunt demascate mai totdeauna la timp.

Ne-am făcut deci datoria de luptători ce ne găsim faţă în faţă... Şi atîta tot...

într-un apropiat număr vom vorbi despre sculptura de la salon.

SALONUL OFICIAL

Sculptura

După ce în trei numere anterioare ne-am ocupat de cele două sute şi mai bine de pînze ce formează pictura Salonului oficial, şi după ce, cu cea mai curată bunăvoinţă din lume, am dezlipit din acest conglomerat de culori puţinul ce merita această atenţie,, să ne oprim acum în rotonda Ateneului şi coborîndu-ne în lumea celor cîteva zeci de stane de piatră, cu aceeaşi bunăvoinţă de mai sus, să căutăm a face măcar o sumară selecţie de artă.

Celor care doresc să cunoască cu o clipă mai înainte impresiunea generală ce ţi-o dă secţia sculpturei, le vom spune că ea poate servi de admirabil pandant picturei din sălile vecine.

Aceeaşi lipsă de entuziasm şi de năzuinţi mai înalte şi aceeaşi complectă ignoranţă a frumosului răsare aproape din toată această meschină migălitură'a meşteşugului cu care zugravii şi cioplitorii de piatră au în anume momente iluzia de a-şi asimila însuşirile instinctive ale adevăraţilor artişti fie ei pictori sau sculptori.

Şi trebue să mărturisim cu cea mai sinceră părere de rău că sculptura de la Salon nu face altceva decît să desăvîrşească dezastrul picturei !...

Să ne ilustrăm însă constatările :

D. *Bălăcescu,* profesor la şcoala de bele-arte din Iaşi şi membru în juriu, expune tot felul de produse ale atelierului său.

* Lucrările profesorilor trebuiesc judecate într-altfel decît ale debutanţilor. Profesorii au avantajul de a se pronunţa în bine sau în rău cu altă greutate decît aceea

a profanilor şi, în cazul cînd nu pot forma o opinie definitivă asupra unei lucrări, sunt chemaţi a formula cel puţin o părere personală bazată pe lunga lor experienţă şi pe adînca lor cunoştinţă a meşteşugului.

Nu ştiu ce părere poate avea d-1 Bălăcescu despre sculptura confraţilor săi. Dealtfel, nici nu sunt atît de curios. Ceea ce ţin însă cu tot dinadinsul să aflu este ce părere are d. profesor Bălăcescu despre propriile sale lucrări.

Pentru salvarea prestigiului sculpturei însă îl vom dispensa şi de acest serviciu pe care i-1 vom face tot noi.

Sculptura d-sale este drept că aduce pe departe cu adevărata sculptură.

Busturile d-sale — piatră cioplită şi atîta tot; cît despre *Leul* d-sale, îmi face impresia unei enorme şi originale reclame americane cu care o fabrică de ciocolată, bunioară, şi-ar asigura medalia de aur la nu importă ce expoziţie internaţională din lume.

Apropiaţi-vă deci fără frică de leul d-1 Bălăcescu. Deşi pare a avea aerul furios, nu o să păţiţi absolut nimic. E tot aşa de blînd ca şi leii pe care îi vedem prin ilustraţii şi-i tot aşa de fals ca şi pielea unei pisici umplute şi împodobite cu barba şi mustăţile unui leu adevărat.

D. *Brăncuşi,* care nu expune decît de doi ani, -formează totuşi cel mai flagrant contrast alături de colegii săi. De o parte meşteşugul, de cealaltă parte arta; de o parte neputinţa, de cealaltă parte avîntul...

Şi deosebirea între unul şi ceilalţi este atît de mare, încît ar fi o adevărată naivitate din partea noastră, dacă am căuta s-o apreciem şi s-o precizăm acelora care poate încă n-o văd.

Să fim mai simpli — este vorba de acea deosebire care desparte, bunioară, marmora de stuc, şi aurul de metalul garantat.

Pentru mine unul, d. Brâncuşi este singurul sculptor de la noi, care a încercat şi a reuşit să rupă zăgazurile de ieri şi să se avînte pe drumul necunoscut multora încă.

Şi dacă am spune că Brâncuşi modelează sufletele şi nu formele ?... Priviţi capul său de copil. Este capul unui

copil desigur. Mai mult decît atît însă, el este capul tip al copilăriei întregi. Veți căuta poate mult pînă să găsiți copilul care a servit anume de model pictorului, şi poate nu veți căuta deloc, fiindcă în copilul lui Brâncuşi palpită sufletul primului copil întâlnit în cale.

Să ne apropiem de lucrările d-lui Brâncuşi cu respectul cuvenit marilor înaintaşi. D-sa ne depăşeşte pe toți !... Şi în sculpturile sale să nu căutăm nici imitația de carne nici imitația de ştofă. Credințele acestea âu trecut deja în domeniul palavrelor. Marmora şi bronzul nu pot imita nici una nici alta. Ele rămîn ce sunt... Şi cu toate acestea, atît marmora cît şi bronzul se pretează la ceva mai mult, la exteriorizarea sufletului ce palpită încătuşat de carne şi ştofă. Şi iată pentru ce am spus că Brâncuşi modelează sufletele şi nu formele !...

D. *Cristescu* pare a se fi specializat în sculptura chevalină. Pînă la un punct oarecare, sculptura sa este interesantă, mai ales pentru amicii sinceri ai animalelor. Virtuozitatea sa însă ne face să ne gîndim la alte lipsuri ale artistului.

D. *Filip Marin* modelează conştiincios cîteva capete de expresie. Dar tot capete de expresie şi iar capete de expresie !... Trebuie să mărturisesc însă că între monumentele cu care d-1 Filip Marin a atentat la armonia gradinei episcopiei şi capetele de expresie de la Salon, schimbarea s-a făcut în bine.

D. *Aristide Iliescu* greoi, migălit, nesfîrşit şi prea mult... D-sa n-are nici o concepție de artă. Face la fel ca toată lumea sau mai bine încearcă să facă la fel ca aceia cărora nu le poate da de rost.

D. *Iordănescu* este naiv ca un copil de 5 ani şi fastuos ca o păpuşe cu resort.

Sculptura d-sale pure a ne îmboldi şi a ne zice : „Priviți-mă şi minunați-vă. Ea sunt omul orchestră."

Şi într-adevăr, sculptura sa ne face impresia acelor muzicanți ambulanți italieni oare poartă în spinare o întreagă orchestră şi care cîntă deodată şi cu clarinetul şi cu toba şi cu țimbalele şi cu gura şi cu mîinile şi cu picioarele... Cum însă asemenea orchestre nu reuşesc să ne dea decît o cacofonie de sunete stridente şi imperfecte, dar pretențioase, tot aşa şi lucrările d-lui Iordănescu nu reuşesc decît să ne obosească cu pretențiile lor.

Modelul ideal pentru d-1 Iordănescu ar fi, desigur, o ființă cu 5 guri, 10 mîini şi 20 de picioare. In chipul acesta sculptorul ar putea modela într-o singură lucrare toate multiplele grimase şi crispări de degete posibile, şi ar fi sigur cel „puțin" că imparțialul jucător nu l-ar mai bănui cum că d-sa n-ar poseda meşteşugul de a reda tot ce se poate sau s-ar putea vedea cîndva.

Imnul orbilor mai ales ne face să fericim pe nefericiții pensionari ai „Vetrei luminoase" care, de data asta cel puțin, se vor răzbuna contra noastră prin faptul că vor cunoaşte grupul d-lui Iordănescu numai din auzite şi nu şi din văzute !...

D. *Mirea* modelează cu oarecare grație figurinele sale rustice. Păcat însă că n-a înțeles însă care este deosebirea între un bibelou de artă şi o statue, bunioară. Şi bibelourile sale au aerul unor statui în miniatură.

Pentru ce acest supterfugiu ?

D. *Pădurea* este un artist-pustnic. D-sa gîndeşte şi lucrează în felul acelor anonimi singuratici pentru care natura n-are alt farmec decît acela al documentelor rare şi prețioase. Şi d. Paciurea care ştie ce caută nu găseşte în acest document decît aceea ce vrea.

Priviți statuia unuia dintre cei doi bărbați care încadrează peştera cascadă de la Expoziție. In spasmurile acestei dureroase pietrificări se zbate nu un corp, ci întreaga viață a unui îndrăgostit de eterna chimeră.

D. Paciurea este un artist discret... liniştit... şi senin.

D. *Oscar Spaethe* expune printre altele şi bustul m.s. regelui. Despre bustul acesta, expus şi la „Tinerimea artistică", s-a vorbit foarte mult. S-a vorbit nu însă de valoarea lui artistică ci de grozava disproporție dintre cap şi trup.

Artistul pretinde a-1 fi lucrat după natură — lucru dealtfel cert ; estetica corpului omenesc însă refuză să admită această frapantă lipsă de proporție.

Cui dar să-i dăm crezămînt ?... Artistului, desigur, care şi-a privit modelul mai de aproape decît noi, şi 1-a observat cu altă preciziune decît ochii noştri sunt în

stare să-1 prindă în trecerea totdeauna grăbită a trăsurei regale.

D. *Fritz Storck,* ca şi d. Paciurea, este unul dintre puţinii noştri artişti care pe lîngă meşteşug au învăţat să gîndească. Şi d. Storck gîndeşte mai totdeauna cu folos.

Busturile d-sale poartă mai totdeauna imprimat pe figuri ceva din reflexul adîncului lor sufletesc. Este o formulă banală desigur acest fel de a deosebi un lucru bun de un lucru rău. La d. Storck însă observaţia noastră este frapantă.

Sculptura sa conţine ceva din concretul şi masivul lucrărilor definitive. Bustul d-nei Cuţescu-Storck şi mai ales bustul ţigăncei sunt cele mai în măsură de a ne da nota justă şi personală a modului cum d-1 Storck înţelege şi întregeşte pitorescul unei figuri omeneşti.

Nu vom sfîrşi pînă a nu aminti aci şi numele d-şoarelor Otilia Mihail, Lacasievici şi Goga care expun : prima lucrări în *emaille;* a doua, lucrări de metal bătut şi a treia admirabile desenuri ţărăneşti aplicate la vase de faianţă.

Pentru prestigiul sexului frumos în artă, încercările celor trei reprezentante constituie un frumos început pe care îl vom urmări desigur cu atenţie de cîte ori ni se va da acest prilej.

Iată cine, şi din ce se compune primul Salon oficial.

începuturile sînt grele ; de multe ori chiar ele sunt penibile. începuturile însă sînt mai totdeauna lăudabile.

Şi înjghebarea Salonului oficial pe cît a fost de lăudabilă pe atît a fost de penibilă pentru cei care nu se aşteptau la această contopire platonică de *mulţi chemaţi* şi de tot atîţi de *mulţi aleşi.*

PINACOTECILE NOASTRE

Citesc prin ziare că la anul, cu ocazia împlinirei a 50 de ani de la înfiinţarea şcoalei de bele-arte de la Iaşi, se va inaugura şi bustul primului director al acestei şcoli.

Să-mi daţi voie să trec cu vederea numele acestui prim director, precum şi numele sculptorului însărcinat să-i lucreze bustul.

Nici unul, nici altul n-au avut şi n-au de-a face nimic cu arta.

Ziarele însă ne aduc ştirea că cu aceeaşi ocazie se va edita şi un catalog complect de operile maeştrilor români şi străini ce compun pinacoteca de pe lîngă şcoala de bele-arte din Iaşi.

Dacă a trebuit atîta timp — şi ca să precizăm, vom spune 50 de ani — ca pinacoteca - de la Iaşi să aibă un catalog, ne putem lesne închipui ce se găseşte înăuntru.

Nu cunosc pinacoteca din a doua Capitală a ţărei; cunosc însă pinacoteca din Bucureşti, care nici ea n-are, sărmana !... un asemenea catalog, şi dacă îmi este îngăduit să fac o constatare este aceea că pinacotecile noastre au fost numite astfel, fiindcă astfel se numesc şi în străinătate. încolo, nimic asemănător.

Tablouri şi de o parte şi de alta... Maeştri străini şi maeştri naţionali şi de o parte şi de alta... Localuri anume şi de *o* parte şi de alta. Directori pricepuţi şi de o parte şi de alta...

Să încerce însă cineva să intre în pinacoteca din Bucureşti, după ce a vizitat pinacotecile de pe aiurea şi să binevoiască apoi a-mi spune cu ce impresie iese afară.

Aproape nu-ţi vine să crezi ochilor. Modul cum se'] prezintă pinacoteca noastră este oribil. f

Tablourile unele înghesuite într-altele (cîteva din eleL chiar aşezate pe scînduri şi proptite de perete), picturile 1 vechi alături de cele moderne, picturile bisericeşti alături de Grigorescu, iar faimoasele fusin-uri ale bietului Stăncescu te iau în primire de la uşe şi îţi strică toată buna dispoziţie pentru admirarea celor cîteva bucăţi mai de seamă din pinacotecă.

Să sperăm însă, că pînă la anul, odată cu împlinirea a 50 de ani de la înfiinţarea pinacotecei de la Iaşi, pinacoteca din Bucureşti îşi va scutura şi ea praful mult încercatelor tablouri şi, deşi n-are catalog, va avea cel puţin o sală mai mult şi un aranjament mai puţin înăbuşitor.

EXPOZIŢIA DERAIN-FORAIN-GALANIS-ISER

După cum am anunţat în ziua de 5 ale cor. se deschide în rotonda Ateneului Român expoziţia de pictură a d-lor Derain, Forain, Galanis cunoscuţi artişti francezi care expun pentru prima oară la noi în ţară alături de Iser, a cărui operă ne este îndeajuns de cunoscută pentru a o mai acompania cu binevoitoare cuvinte de circonstanţă.

D. *Derain,* unul dintre tinerii reprezentanţi ai noilor tendinţe în artă, ocupă în Franţa, printre cei cîţiva amatori şi cunoscători de elită, un loc de frunte alături de Matisse, Picasso etc.

D. *Forain,* îndeajuns de cunoscut chiar publicului nostru prin admirabilele scene din viaţa snobilor cu care ilustrează în fiecare săptămînă numărul de luni al ziarului parizian *Le Figaro,* este astăzi cel mai de seamă reprezentant al acelui spirit galic cu care îşi complectează maestrele sale trăsături de condei. Reputaţia lui Forain, dealtfel, nu datează nici de curînd nici pentru anume sectari în artă. Ea este universală. De prisos dar să mai insistam asupra ei.

D. *Galanis,* ale cărui desenuri pline de graţie şi spirit le întîlnim atît de des în filele principalelor ziare ilustrate franceze şi străine, este iarăşi unul dintre tinerii care fac onoare acestui gen de pictură care de la Toulouse-Lautrec a intrat pe poarta cea mare a adevăratei arte.

Expoziţia se va deschide peste cîteva zile la Ateneu, deci promite a fi una dintre cele mai de preţ manifestaţiuni de artă ee s-au perindat în capitală.

LA CE SERVESC CONTRASTELE ŞI MAI ALES CONTRASTELE IN ARTA ? EXPOZIŢIILE DE PICTURA <s '. DE LA ATENEU : FORAIN-DERAIN-GALANIS-ISER !

Vă plac contrastele ?

Răspundeţi da şi vă voi spune *pentru ce.*

Fără să am cîtuşi de puţin intenţia de a vă smulge cu sila un răspuns pentru care, în alte ocazii, aţi fi reclamat poate mai mult timp de gîndire, eu unul vă îndemn totuşi să răspundeţi totdeauna fără cea mai mică ezitare, ceea ce, de data asta, mă grăbesc să răspund eu pentru d-voastră.

Da... Ne plac contrastele fiindcă de cele mai multe ori contrastele singure ne mai pot scoate din monotonia cotidiană : ne plac contrastele fiindcă ele singure ne mai pot pune în adevărata lumină lucruri asupra cărora planează ucigătoarea îndoială, şi ne mai plac contrastele fiindcă ele singure sunt în măsură să ne valorifice titlurile, pe care de cele mai multe ori ne codim să le dăm unor anume manifestaţiuni artistice. Şi fiindcă *arta* cuprinde un teren atît de vast, din care parte este exploatat, iar parte, aşteaptă să fie, iată pentru ce contrastele în artă sunt binevenite, ori de cîte ori se prezintă.

Ateneul Român, care de ani de zile adăposteşte âtîtea contraste, ne va servi, de data asta, la lămurirea unei *ajaceti* — aş putea zice chiar *misterioasă* — care de două săptămîni continuă să servească drept subiect discuţiunilor tăinuite dintre specialiştii artelor plastice.

Astă-vară Salonul oficial ocupa aproape întregul etaj de jos al Ateneului Român. Astăzi însă este ocupat de trei expoziţiuni :

în rotundă avem expoziţia Forain-Derain-Galanisr-Iser.

într-una din săli, expoziţia Vermont-Grand.

Iar într-alta, expoziţia elevilor de la şcoala de bele-arte, ce concurează pentru bursa Grigorescu.

Mărturisiţi că un contrast mai izbitor nu s-ar fi putut organiza niciodată la Ateneul Român.

Astăzi însă, ne vom ocupa de prima manifestaţie a acestui contrast artistic, vom vorbi adică despre expoziţia d-lor Forain, Derain, Galanis şi Iser.

îmi place să cred că cei care vizitează rotonda Ateneului cunosc pe Forain tot aşa de bine ca şi pe orcare alt artist de la noi. Reputaţia artistului francez este universală şi cei care mai au încă nevoie să capete şi alte desluşiri în privinţa lui, aceia nu le vor obţine de la mine.

Forain este prea cunoscut pentru a se mai găsi ceva de adăogat la multele cîte s-au spus pînă azi.

Asupra lui Forain, deci, suntem de acord.

*

Iser însă, Galanis şi mai ales Derain au dat naştere unui adevărat conflict de aprecieri — aprecieri pe care eu unul le-am primit cu satisfacţie, fericit în fine că am ajuns şi noi să avem opinii — juste sau greşite — puţin mă importă.

Pe Iser îl cunoaştem.

Cînd a plecat la Paris, acum doi ani, gîndurile noastre, a celor încrezători în talentul lui, l-au întovărăşit cu aceeaşi dragoste cu care adeseori căutăm să înarmăm pe îndrăzneţii exploratori ai necunoscutului.

Dacă ne-am înşelat sau nu, aceasta n-o să ne-o spunem niciodată, fiindcă niciodată n-o să putem fi aşa de sinceri cu noi înşine, pentru a recunoaşte în opera unui artist ce se afirmă cam ce anume am scăpat din vedere.

Pentru a-l judeca pe de-a-ntregul nu ne este de ajuns a-i recunoaşte o particularitate oarecare. Particularităţi foarte puternice găsim de multe ori şi dedesubtul artei. Ne trebuie deci ceva mai mult. Ne trebuiesc studiile preparatoare sau mai bine-zis acea maturitate ba-

zată pe manifestațiunile din trecut și orientările din prezent.

De cele mai multe ori — și trebuie s-o mărturisesc fără înconjur — ne găsim pe o treaptă vădit inferioară operei de artă asupra cărei suntem chemați să ne dăm cuvîntul — și cu toate acestea nu suntem nici primii veniți, nici omul pe care îl iei de la coarnele plugului pentru a-1 face *dictator.* Nu. Dar mentalitatea noastră* atavismul nostru, obișnuința noastră de a judeca și a compara insuficient și mai ales falșa experiență, pe care am căpătat-o din contactul operilor lucrate cu abilitate dar mediocre, ne împiedică să descoperim adevărata sursă a emoțiunei artistice, pe care — de prisos s-o mai spun — nu o putem simți găsindu-ne în fața unor lucruri ce ies cu totul din atmosfera modestului nostru bun-simț artistic.

Grația lui Galanis, bunioară, o grație de convalescență feminină, ne atrage de la primul contact pe care îl luăm cu opera sa. Galanis însă mai este și un priceput meșteșugar pentru care nu poate exista decît un singur fel de amatori.

Există artiști cari asemenea femeilor bătrîne, care totuși nu vor să îmbătrînească, persistă în cochetăria abilitatei cu care și-au cîștigat primele simpatii.

Galanis este unul dintre aceia.

Nu tot astfel însă este Iser sau Derain.

Deși opuși cu totul cu mijloace tehnice și ea sursă de inspirație, Iser și Derain ne aduc o nouă viziune, dînd la o parte întregul bitum pictural diluat de obicei în culori falșe și superficiale.

Față de ceea ce cunoaștem, pictura cu care facem cunoștință azi formează cel mai flagrant contrast. Una condamnă pe alta și viceversa.

Să nu ne întrebăm însă care este nevoia pentru care, în epoca noastră de virtuozitate ușoară, preferim expresia barbară a acestui primitivism.

Pentru un moment să ne mulțumim a constata că orientarea pozitivă a tinerei picturi tinde spre expresia decorativă care este cea mai înaltă spiritualizare a artei, fiind singura care domină cu adevărat mănunchiul acesta de senzațiuni colorate pe care le armonizează într-o concepțiune plastică.

Și arta acestor doi din urmă mai ales tinde a pune în valoare absolută elementele esențiale ale senzațiunilor noastre colorate.

Iată pentru ce arta nouă nu ne poate lăsa indiferenți.

Dacă nu voiți a fi influențați de ea, vă privește. Rămîne să faceți ce vreți și să vreți ce puteți. Veți recunoaște însă că arta nouă vă procură orientații neprevăzute, grație cărora apar însufletițiii obscuri în care bate cumpăna îndoielei și contrastele de ieri, de azi și de totdeauna.

A X-A EXPOZIȚIE A „TINERIMII ARTISTICE"

A zecea expoziție a „Tinerimei artistice" care şi-a deschis porțile dumineca trecută continuă, cu aceeaşi onorabilă aproximație, tradiția inaugurată de cîțiva îndrăzneți visători, într-o vreme nu tocmai îndepărtată, cînd asemenea manifestațiuni colective nu numai că nu erau cunoscute, dar puteau fi socotite chiar dăunătoare bunului mers al societății.

Recunoaştem dar că în ceea ce priveşte dezvoltarea gustului artistic în țară, „Tinerimea artistică" a jucat un mare rol. Ea este prima societate care s-a manifestat în mod periodic şi onorabil şi care pînă la un punct oarecare a reuşit să familiarizeze marele public cu noțiunea foarte vagă de artă.

Aceasta însă nu însemnează că pictura românească datează din ziua întemeierei societății „Tinerimea artistică". Dar noua societate a adus ceva nou în țara noastră — a strîns la un loc talentele răzlețite şi neglijate şi a pus în evidență personalitățile de azi, impunînd pictura cromolitografiilor de pe vremuri şi deşteptînd în sufletul cîtorva bogătaşi năzuințe mai înalte în ceea ce priveşte complectarea estetică a mobilierului lor.

*

Interesul cu care sunt cercetate azi expozițiile noastre de pictură probează îndeajuns că publicul a început să-şi facă datoria. N-aş putea spune cu precizie dacă cumpărătorii satisfac ofertele artiştilor şi anume cîți la sută dintre vizitatori sunt în măsură să facă deosebirea

dintre artă şi camelotă. Ceea ce pot afirma însă este faptul că de cîțiva ani, din snobism, sau dintr-un imperios imbold sufletesc, expozițiile noastre de pictură sunt vizitate şi cercetate cu de-amănuntul de către o elită intelectuală, în mijlocul căreia adeseori se agită chiar chestii de competență în artă. Toată această stare de lucruri se datoreşte, după cum am mai spus, inițiativei acestor cîțiva artişti cari, cu ajutorul presei şi stăruinței lor personale, au reuşit să remorcheze marele public spre trandafiriul Eldorado al artei.

Rămîne acum însă să vedem dacă şi artiştii noştri corespund încrederei acestui public, creat anume prirt ei şi pentru ei.

Sunt lucruri pe cari de multe ori le laşi să fie trecute cu vederea, tocmai fiindcă sunt prea evidente. Şi în artă,, mai ales, multe adevăruri sunt tăcute. Dacă cele tăcute însă ar fi la înălțimea celor spuse, între unele şi altele s-ar putea stabili un oarecare echilibru, din care spiritele inițiate ar putea deduce ceea ce trebuie şi anume cît trebuie. Din nefericire însă, la noi se petrec lucrurile cu totul într-altfel. Cei cari au darul priceperei nu-î au pe al expunerei şi invers. De la moartea lui Teodor Cornel, nu văd pe cel care ar năzui cu drept cuvînt onoarea de a-şi face duşmani printre artişti, rămînînd totuşi cel mai bun prieten al lor.

*

La noi dările de seamă ale expozițiilor sunt făcute de către poeți, prozatori şi adeseori chiar de către oameni foarte cumsecade, dar şi foarte străini de meşteşugul artei. Poeții scriu frumos, este drept. Poeții însă; scriu cu o indulgență inexplicabilă. între artiştii noştri par a exista nu legături de breaslă, ci o adevărată legătură de familie. Se face abuz de bunăvoință şi în fraze alese se risipeşte atîta naivitate, că de multe ori uiți că este vorba de o critică de artă şi-ți place să crezi mai repede că citeşti o admirabilă poemă în proză sau o nuvelă cu subiectul luat din lumea pictorilor.

Dacă se întîmplă să găsim greşeli într-un peisaj, aruncăm totdeauna vina pe natură. Artiştii noştri sunt mai presus de a putea fi acuzați că n-au putut sau n-au

ştiut reproduce exact ceea ce au văzut. Şi cînd ne gîndim că autorul suprem al universului nu este un debutant şi n-a greşit niciodată, ne vine adesea ori să surîdem, dar să surîdem cu aceeaşi bunăvoinţă condamnabilă, cu care cutare foiletonist, vorbeşte de cutare artist.

Mai zilele trecute un pictor mi se destăinuia cu amărăciunea omului ruşinat de greşeala altuia. I-am obiectat că n-are nici un motiv să fie nemulţumit deoarece binevoitorul său prieten îl lăudase, şi el mi-a răspuns :

— Tocmai din cauza asta sunt plictisit. Oamenii ăştia, cînd laudă sau cînd înjură, trec orice margini. Dacă despre mine s-au spus atîtea, mă întreb ce mai rămîne să se spună despre un Da Vinci, Tizian, Velâzquez sau alţii ?...

Şi prietenul meu nu era dintre pictorii cari au nevoie numaidecât de bunăvoinţa experţilor noştri în artă...

Să revenim însă la „Tinerimea artistică".

După zece ani de manifestare periodică, societatea tinerilor noştri artişti, deveniţi mai mult sau mai puţin oameni maturi, se prezintă aproape cu aceleaşi subiecte. Printre multele mediocrităţi, expoziţiile răsar ca nişte adevărate flori exotice, menite să se ofilească la umbra deasă pe care plantele voluminoase o lasă în mod intenţionat să se împrăştie în jurul lor.

Pentru a nu cădea însă în acelaşi exces de limbaj, vom aduce membrilor de la „Tinerimea artistică" prieteneasca noastră învinuire, de a persista în vechile prejudecăţi de castă şi [de a] voi cu tot dinadinsul să circumscrie pictura numai la cîţiva favorizaţi ai statutelor societăţei.

Nu avem cîtuşi de puţin intenţia să somăm societatea „Tinerimea artistică" de a se lăsa năpădită de nu importă ce prim venit.

Dar trebuie să recunoaştem că o societate artistică, oricît de mari ar fi membrii ei fondatori, nu va fi niciodată în măsură să ne dea ideea exactă a măreţiei, decît reînnoindu-se atît cu oamenii cît şi cu manifestaţiuni din afară.

Obosiţi de muncă şi de glorie, cei cunoscuţi ajung la un moment dat să nu mai poată corespunde cerinţelor pentru cari s-au agitat şi, ceva mai mult, chiar au învins cîţiva ani în urmă.

Domeniul artei este vast şi noii veniţi in artă, dacă nu sunt totdeauna bine primiţi, au în schimb darul de a deştepta curiozităţi pe cari înaintaşii lor sau nu le-au cunoscut niciodată, sau nu le mai cunosc de mult timp..

Odată excitat, gustul publicului evoluează împreună cu arta. Şi trebuie să recunoaştem că artiştii, cu cit sunt mai personali, cu atît evoluţia lor prezintă oarecare întîrziere faţă de noii veniţi.

Iată pentru ce datoria „Tinerimei artistice" ar fi să continue opera apostolatului artistic inaugurată acum 10 ani şi să caute pe zi ce trece să se reînnoiască, pentru a se spune că rămîne vecinie *tînără,* deschizînd cît mai largi porţile celor cari nu sunt animaţi deoît de aceleaşi idealuri, sub ocrotirea cărora ei înşile porniseră lupta acum zece ani.

Intr-un viitor număr, ne vom ocupa în parte de fiecare expozant. Pentru astăzi cităm numai numele d-lor Verona, Vermont, Ştefan Popescu, Pallady, Kimon Loghi,. Steriadi, Iser, Ressu, Hîrlescu etc.

Regretăm însă lipsa d-nei Cecilia Cuţescu-Storck şi a d-lor Luchian şi Petraşcu şi o regretăm cu atît mai mult, cu cît în momentul de faţă „Tinerimea artistică" are nevoie de întregiri iar nu de sciziuni, cu atît mai regretabile cu cît ele n-au nimic de-a face cu arta.

CATEDRALA

De trei zile, arta gotică şi omenirea au un capo-de-«operă mai puţin; istoria Franţei trebuie să renunţe la •o relicvă mai mult, iar drept-credincioşii, care în Franţa, anai ales, s-au împărţit atît de mult în ultimii ani, vor trece pe viitor cu inima strînsă de durere prin faţa rămăşiţelor de piatră dantelată care, pînă mai ieri, purtau in alcătuirea lor superbă numele de Catedrala din Reims.

Catedrala din Reims nu mai există, sau dacă mai există ceva din ea, restul a împrumutat acelaşi aspect •dureros pe care ţi—l prezintă ruinele celebre pe care tîlmacii de meserie ţi le apoteozează cu aceleaşi fraze foanale dar rentabile. * .

— Aici a fost pe vremuri vestita Palmyra...
— Aci sunt ruinele Acropolei...
— Aci se află Forul roman...
— Aci se ridica pînă în anul 1914 Catedrala din Reims !...

Cum a dispărut această catedrală o va povesti istoria •mai tîrziu.

Ţinem însă să spunem că cu dispariţia Catedralei din Reims, patrimoniul artistic ale omenirei întregi s-a micşorat ca să nu zicem „a sărăcit" cu ceea ce toate .averile din lume nu vor putea pune la loc.

Ştirea distrugerei Catedralei din Reims a fost un -coşmar oribil, poate cel mai chinuitor vis din cîte ne-a fost dat să ne chinuiască în timpul actualului război.

Şi visul a fost adevărat !...

Să nădăjduim însă că el va fi cel din urmă. Zeii războiului trebuie să fie mulţumiţi de jertfele ce li s-a adus la Louvain şi Reims.

SALONUL DE TOAMNA

9 b

Nu s-a sfîrşit bine primăvara şi iată că auzim' vorbindu-se de proiectele pentru toamnă.

Cîteva zile după deschiderea expoziţiunei anuale a* societăţei „Tinerimea artistică" şi alte cîteva zile înainte-de deschiderea aşa-zisului Salon oficial iată că apare-prin ziare ştirea că o nouă societate artistică a fost înjghebată şi că pe lîngă expoziţiunile individuale şi cele două mari expoziţii colective, cu începere din anul acesta*, vom mai avea una în plus care va purta numele de Şablonul de toamnă.

De bună seamă că manifestaţiunile artistice, cu cît se înmulţesc, cu atît denotă ridicarea prestigiului dacă nu chiar a nivelului artei dintr-o ţară. Or,, la; noi unde* se spune că arta este încă în floare, un salon mai mult pe an înseamnă că arta dă probă mai mult că există..

Cine formează însă acest salon de toamnă ?

Pictorii noi ? Nu.

El este format din aceiaşi membri ai fostelor societăţi artistice, societăţi care continuă să existe, continuă să se manifeste prin expoziţiuni anuale şi totuşi îşi permit şi fantezia să se desfacă în alte sucursale artistice, care,, comparate magazinelor cu sucursale, nu pot vedea nimic mai mult decît aceeaşi marfă.

Pentru ce se formează atunci o nouă societate ?

Pentru că în vechea societate, aricită libertate ar fi, în alegerea membrilor şi expunerea operilor, există totuşi oarecare restricţiuni care nu convin deloc celor mai

"tineri, celor care au plecat spre cuceririle de mîine, cu alte avînturi şi cu alte arme decît cei care, astăzi par a ii deja acolo unde năzuiseră să ajungă.

Un spirit de revoltă, dar un spirit de revoltă motivată domneşte astăzi în rîndurile artiştilor tineri cari, deşi înregimentaţi vechilor societăţi, se văd totuşi împiedicaţi <le a se manifesta în voie şi cu avîntul de care se simt animaţi.

Aşa se explică pentru ce din numărul membrilor noei societăţi artistice face parte chiar preşedintele actual al societăţei „Tinerimea artistică".

Noua societate, bunioară, nu va avea se zice nici preşedinte, nici juriu şi ea va fi formată din simplii membri care vor avea dreptul să expună ce vor şi cît vor, plus că se vor admite şi invitaţi dintre pictorii cari nu fac parte din noua societate.

Aşa concepută, noua societate are aerul unei adevărate republici artistice, pe care ne bucură s-o vedem înjghebată şi de la care aşteptăm pe curînd nu manifestaţiuni artistice, rubricate ca socotelile din condicile oficiale, ci manifestaţiuni largi, independente de orice spirit de castă, şi însufleţite numai de personalitatea autorului lor.

Să aşteptăm dar Salonul de toamnă şi, după cum se obişnuieşte, să exclamăm şi noi ca cei bătrîni :
„Să fie într-un ceas bun !"

RĂZBOIUL IN CARICATURA

Povestirile faptelor războiului „cel mare" de azi, saui arătarea situaţiunilor în care se află popoarele beligerante, prin mijlocul caricaturei, nu sunt „obictive" nicii nevinovate... Cu toate acestea ele sunt întotdeauna amuzante şi, pentru vremurile triste prin care trece întreaga omenire, contribuie adesea să ni se descreţească fruntea pentru cîteva clipe numai.

în ultimul număr din *Le Rire* găsim între altele următoarea caricatură : ea reprezintă Austro-Ungaria prin: Franz Joseph, ale cărui braţe şi picioare sunt tăiate,, Wilhelm, împăratul Germaniei, îi prezintă pergamentul spre a semna pacea ; în zadar, fiind fără mîini şi picioare, fiind dezmembrată, Austria n-are cum să semneze pacea. O caricatură austriacă, de pildă, reprezintă atacul! germanilor, austriacilor şi turcilor contra Rusiei. Rusia e înfăţişată printr-un om de zăpadă, cu un măturoi în mînă ; austriecii, germanii şi turcii aruncă cu bulgări de zăpadă într-însul.

Mai expresive sunt însă caricaturile de „actualitate"" ale englezilor. Răsfoindu-le am găsit istoria în „caricatură" — şi fără îndoială interpretarea engleză — a războiului de azi. Să răsfoim această istorie. Iată violarea teritoriului Belgiei. *Westminster Gazette* o reprezintă printr-o caricatură cu următorul titlu : Lupul *şi mielul,-* legenda e apoi următoarea : „Cum ţi-ai putut permite să strigi că te omor ?"

în *Daily Express* e altă caricatură cu menţiunea : „Pentru Kaiser şi Crucea de fier" şi care arată o împuşcătură a infanteriştilor germani contra bonelor şi căru-

«cioarelor de copii ; — o altă caricatură din *People,* reprezintă pe Wilhelm II, decorînd pe unul din amiralii săi : „Amirale, spune Kaiserul, vă confer această Cruce de fier pe care o veți purta pe piet, pentru curagiul de •care ați dat dovadă poruncind să se mitralieze pe coasta engleză femei şi copii şi ceastălaltă cruce de fier pe care 0 veți purta... pe aceia ce-ați arătat vaselor engleze".

Daily Mirror caricaturizează deghizările vasului Emden : faimosul crucişător a devenit succesiv un cuirasat franco-anglo-belgo-japonez, cu 10 coşuri şi aproape tot atîtea pavilioane, apoi o balenă, un şarpe de mare şi un iceberg.

Daily Graphic îşi rîde de profesorul, reprezentant al ^kulturei" germane : e gros şi gras, cu ochelari de aur, merge la război şi încearcă să surprindă adversarul arborînd, la chipiu, insigna Crucei Roşii şi ținînd în mîna stingă drapelul alb al parlamentarului, iar în mîna dreaptă ținînd cu teamă o puşcă ; geanta îi e plină de gloanțe dum-dum.

London Opinion reprezintă noii recruți germani printr-un bătrîn cu ochelari şi cu barbă albă : „Aide, îi spune sergentul de strada, la cazarmă". în *London Mail,* buldogul englez ține de pantalon un neamț şi mormăie între dinți : „Nu-1 voi scăpa. Cu atît mai rău dacă operațiunea costă scump sau e mai lungă". în *Daily Graphic,* se răspunde de către Lloyd George : „Aceasta înseamnă o cheltuială de 2 milioane livre pe zi". „Nu e scump, îi răspunde John Bull, dacă voim să nimicim militarismul german." John Bull ține cu aer satisfăcut termometrele războiului ; cu mîna dreaptă acela al „nervului" asupra căruia veghează Lloyd George şi care arată 25 milioane de livre ; în mîna stingă e termometrul „muşchiului" care veghează atent pe lordul Kitchener şi se ridică pînă la 1 milion de oameni.

Sketck ne reprezintă un gentlemen strălucitor de elegant, în fața toaletei, aplicîndu-şi pe un nas înroşit pentru întotdeauna de whisky şi soda o mare cantitate de pudră de orez. „Pentru a se păzi de zeppelinuri, subliniază caricatura, autoritățile britanice au ordonat stingerea tuturor felinarelor, lămpilor şi globurilor Regatului Unit. Iată un nobil lord care se conformează noilor regulamente !...

Din *Punch:* „Voiți să vă angajați, spune unui bătrîn gras comandantul unui biurou de recrutare, dar n-aveți talia reglementară." „Oh ! răspunde celalt, aş putea să mă prezint ca mascotă..." *Evening Telegram* reprezintă pe Kaiser în porumbel zburînd de-a lungul Germaniei : „De la Vistula la Meusa, de la Marea de Nord la Carpați, pe tot parcursul îşi pierde penele". în *Daily Mirror:* „Domnilor şi doamnelor, spune Willy, îmbrăcat ca luptător, veți vedea cu cîtă uşurință vom traversa Calais şi Paris".

în fine, o caricatură rusă, în *Novoie Vremia;* ea arată clasa din 1932 din Germania la exercițiu : un băiețaş de cinci ani, cu o cască în cap, spune cu seriozitate sorei mici, arătîndu-i un bătrîn : „Moşul şi cu mine suntem în acelaşi regiment".

*

Pildele despre caricaturile războiului, care să ne facă să mai rîdem puțin în vremurile noastre de înfrigurare generală, s-ar putea înmulți la infinit, fiindcă humorul omenesc şi răutatea omenească se îmbină azi cu o fecunditate mai mare ca oricînd şi fiindcă istoria războiului în caricatură a fost povestită în timp de zece luni în icoane nenumărate, şi în cîte va mai fi povestită şi de aci încolo...

E de ajuns să relevăm numai cîteva din povestirile acestea spre a vedea ce înseamnă războiul în caricatură şi cum spuneam spre a mai rîde puțin, fără îndoială, cu nevinovăție.

CLĂDIREA MODERNA

Reflexii asupra ultimei expoziţii a şcoalei noastre de arhitectură

In vechiul local al „Panoramei" pe care edilitatea capitalei pare a-l fi transformat într-un local de artă provizoriu pînă ce noul palat al Primăverei va lua fiinţă ca un fel de preludiu arhitectonic al măreţei construcţii ce-şi va întinde aripile sale pînă chiar pe locul unde se află această aşa-zisă „Panoramă", Şcoala de arhitectură din Bucureşti îşi adăposteşte a patra sa expoziţie anuală.

Mărturisesc că-i pentru prima oară cînd vizitez o expoziţie de arhitectură în ţara mea. Şi mărturisirea mea cred că nu va indigna pe nimeni, cînd voi adăoga că, în faţa diferitelor clădiri ce se ridică zilnic în Bucureşti, m-am deziluzionat într-atît încît am preferat să mă mint pe mine însumi şi să cred că Bucureştii n-au o şcoală de arhitectură.

Recunosc că m-am înşelat. Nu tăgăduiesc nici măcar ruşinea pe care am simţit-o în faţa primei expoziţii de arhitectură pe care o văd în ţara mea. Era ceva nebănuit, îmi închipui însă că ruşinea arhitecţilor nenumăratelor clădiri imunde, care populează Bucureştii, trebuie să fie şi mai mare, cînd văd cu cîtă artă şi bun-simţ se plămădeşte formula clădirei de mîine pe care actualii elevi ai şcoalei noastre de arhitectură o expun atît de luminos anul acesta.

Am văzut aci lucruri noi sau mai bine-zis formule noi pentru vechile clădiri ale Bucureştilor vecinie în transformare şi vecinie estropiat de cîte un membru. Am văzut aci o directivă artistică spre un scop sau mai bine-zis spre un ideal. Am văzut intenţia frumoasă a celui ce caută spre a găsi şi m-a înfiorat aproape efortul celor care vedeau că au început să pună mina pe ceva.

Fără să mai facem caz de aşa-zisul „stil personal românesc" putem fi siguri că, mîine-poimîine, ţara va avea şi ea un stil de casă modernă confortabilă, igienică şi frumoasă, aşa după cum străinătatea ne trimite atîtea modele, modele însă pe care arhitecţii noştri, în complicitate cu proprietarii clădirilor ce trebuiesc să ridice, le falsifică, le deformează şi ni le redă sub forma oribilă a unor avortoni arhitectonici fără nici o raţiune, fără nici o preocupare de frumos sau de confort.

Generaţiile de mîine însă vor avea din plin ceea ce contimporanii acestor vremuri sterpe suferă că nu pot obţine decît cu mare greutate. Căci — să fim drepţi — elevii şcoalei de arhitectură de azi sunt ucenicii celor cîţiva mari arhitecţi ai noştri, pe care nu mai este nevoie să-i mai numim, oameni cu respect pentru meseria lor care înţeleg să facă operă durabilă şi care, neputîndu-se manifesta totdeauna după cum le dictează sufletul şi mintea, se mîngîie de vremea pierdută iniţiind elevii lor de la şcoala de arhitectură.

Generaţia de mîine dar, mai bună şi mai pregătită pentru a înţelege necesitatea clădirei moderne şi frumosul arhitectonic al unei adevărate clădiri, va oferi maeştrilor de mîine un cîmp mai vast de acţiune, şi Bucureştii, care de ani de zile se găsesc în plină transformare şi dezvoltare, va primi poate darul cel mai de preţ cu care se poate mîndri un oraş în ziua de azi.

începutul pare a fi fost făcut. Continuarea ne-o asigură actuala expoziţie a elevilor şcoalei noastre de arhitectură. Să-i felicităm şi dacă putem chiar să-i încurajem. Printre ei sunt adevăraţi artişti şi cine ştie dacă Mansart-ul sau Garnier-ul nostru nu se află tot printre ei ?...

RĂZBOIUL ŞI OPERILE DE ARTA

Cu multe lucruri nu se împacă războiul: cu operile de artă însă se duşmăneşte într-atît, că războiul n-a devenit o barbarie decît în clipa în care a început să se atingă de operile de artă.

Se pare chiar că viaţa omului n-a fost niciodată socotită mai mult decît existenţa şi păstrarea intactă a unui monument de artă. Prima poate să dispară. Alţi oameni sunt gata totdeauna să ia locul luptătorilor căzuţi în primele rînduri. Al doilea însă, trebuie să rămînă în fiinţă pentru a face trecutul să vorbească prin glasul său mut dar totdeauna elocvent faţă de generaţiile viitoare.

Acelaşi lucru s-a petrecut şi cu prilejul actualului război.

Protestările cele mari au fost îndreptate nu contra efectului dezastros al obuzelor de calibru mare, care semănau hecatombe omeneşti de-a lungul cîmpurilor scăldate în sînge, ci contra stricăciunilor pe care aceste obuze le aduceau operilor de artă care întîmplător se găseau în calea lor.

Măcelul de la Louvain n-a impresionat omenirea atît cît a revoltat-o incendierea celor cîteva monumente ale oraşului.

Acelaşi lucru s-a repetat şi cu faimoasa Catedrală de la Reims.

Astăzi însă, de o parte şi de alta, s-au luat întinse măsuri ca bombardările inamicului să nu mai poată primejdui operile de artă.

Tablourile au fost mutate din muzeele expuse bombardărilor iar statuele au fost îmbrăcate în adevărate piramide de saci de nisip care le apără de orice eventuală vizită a obuzelor inamice.

În Italia, mai ales, toată moştenirea artistică a trecutului a fost pusă la adăpost sigur. Cîteva documente fotografice m-au edificat pe deplin.

Faimoşii cai de bronz de la San Marco au fost puşi la loc sigur, iar campanila a fost căptuşită ca să zicem aşa — de un strat gros de saci cu nisip. Fîntîna lui Neptun din Bologna, sarcofagul Sfîntului Dominic şi mai ales mormîntul marelui Dante de la Ravenna au fost, de asemenea, ascunse sub aceleaşi căptuşeli trecătoare care o să le apere de gestul sacrilej al bombelor inamice.

*

Iată dar latura cea mai antipatică a războiului : atacarea operilor de artă. Pe luptător poţi să-1 suprimi fiindcă acelaşi gest îl poate face el dacă îl păsuieşti. Monumentul de artă însă trebuie respectat fiindcă şi el te respectă pe tine, fie că eşti stăpânul locului unde se află, fie că eşti năvălitorul mai tare care vrei să pui stăpînire pe el.

EXPOZIŢIA CORNESCU

Pictorul Traian Cornescu, foarte puţin cunoscut pînă azi în cercurile colecţionarilor noştri de artă, expune pentru prima oară o serie mai mare şi mai completă de tablouri în sala din Corabia, nr. 2.

Deşi este prima sa expoziţie, Cornescu realizează spre surpriza multora progrese pe care alţii nu şi le-au manifestat în mod vizibil, decît după un şir de ani îndelungaţi.

Cornescu este în acelaşi timp un începător şi un rutinat, un naiv şi un rafinat, un elev care pare a-şi dibui calea pe care trebuie să apuce şi un artist desăvârşit trecut deodată şi aproape în mod brusc prin toate etapele principale cu care evoluţia firească marchează manifestaţiile artistice într-un anumit timp de activitate.

înrudit sufleteşte cu pictura marelui nostru Luchian, Cornescu, mai tînăr şi mai modest, calcă totuşi cu hotă-^ rîre şi convingere pe calea predecesorului.

Nu facem această constatare pentru a explica unele particularităţi frapante din pictura lui Cornescu, ci pentru a-i aduce adevărata laudă ce i se cuvine, aceea de a fi înţeles frumosul aşa cum alţi artişti de vîrstă lui n-au avut încă posibilitatea lăuntrică de a-1 înţelege. El pictează însufleţit de o năzuinţă care împrumută proporţiile unui adevărat ideal în artă şi anume de năzuinţa de-a continua nu un gen de pictură caracterizat definitiv, ci o mentalitate aparte, un suflet complex şi totuşi uniform, a cărui definiţie profundă e greu de formulat mai ales în artă, dar ale căror exteriorizări le vezi imediat sau le ghiceşti oricît de modeste ar fi primele lui manifestări.

Cornescu calcă pe drumul sigur pe care se simte îndrumat de siguranţa talentului său şi de avantajele unei moşteniri artistice pe care — contrariu altor pictori — el n-o risipeşte decît în vederea unor noi şi solide realizări artistice.

Expoziţia lui Cornescu este o adevărată surpriză sau dacă voiţi o preţioasă revelaţie artistică de la care iniţiaţii nu mai aşteaptă decît cel mult dezvoltarea ei firească şi atîta tot.

în cele cîteva portrete expuse, Cornescu ne dezvăluie una din marile sale calităţi — aceea de a sintetiza expresia umană şi cu minimum de material pictural a realizat maximum de efect artistic. în scenele de interior, de asemenea, găsim un admirabil simţ de grupare a personajelor, o preocupare fericit realizată, a viziunei decorative, spaţiu suficient, aer din abundenţă şi mai ales acea dificilă cumpănire între resursele naturei şi mijloacele picturei, pe care Cornescu o găseşte fără eforturi mari, fără tradiţionala chinuire a subiectului şi a ochiului nedisciplinat încă.

în cîteva cuvinte am putea spune cele ce-am spus, în constatarea sinceră că, printre puţinii noştri artişti care pictează şi cu... creierul, Cornescu şi-a asigurat un loc de seamă.

ISER

Mărturisesc că mi-e greu să vorbesc de pictura lui Iser, fiindcă vechea prietenie ce mă leagă de artist mă sfătuieşte să nu profanez, în fraze banale şi pe înţelesul tuturor, intimitatea visului de artă comun, pe care delaţiunile postume l-ar putea coborî la nivelul unui obiect de vînzare.

Mi-e greu să vorbesc de pictura lui Iser, fiindcă a vorbi de ea aşa după cum se obişnuieşte, a căuta adică să-i măreşti valoarea pentru a-i asigura un curs onorabil pe piaţă, şi a face pe ciceronele nepoftit pentru lămurirea amatorilor de pictură nedumeriţi încă asupra intenţiilor artistului, ar însemna să devii — fără să fii — cronicar artistic sau, cu alte cuvinte, pedagog la un pension particular, fiindcă arta adevărată n-a urmat niciodată cursurile unei şcoli oficiale şi fiindcă de bine, de rău, în ţara noastră mai ales cei care i-au întins o mînă prietenească tot persoanele particulare au fost.

Dar fiindcă Iser pictează şi expune, fiindcă vinde şi stîrneşte cu pictura sa discuţiuni violente deşi foarte potolite şi discrete — fiindcă pictura lui sau place frenetic sau displace profund, fiindcă unii în faţa ei se descoperă, iar alţii îi întorc spatele, e bine să se ştie că această babilonie de aprecieri şi sentimente nu se datoreşte decît faptului nebănuit pînă azi că Iser nu este pictor. Nu. Iser nu este pictor, după cum dacă ar fi făcut muzică n-ar fi fost muzicant sau dacă ar fi făcut versuri n-ar fi fost poet.

Iser este numai un interpret.

Dacă explicaţia pare insuficientă, obscură sau pedantă, voi adăuga că Iser nu este pictor, fiindcă lui culoarea şi desenul nu-i servesc decît spre a interpreta „adevărul" vieţii de toate zilele, acel unic adevăr suprem, care nu devine frumos decît prin voinţa, credinţa şi forţa artistului iar nu prin indulgenţa viţiată a publicului şi neputinţa meşteşugită a pictorului. Iser nu pictează frumos, fiindcă frumosul în artă nu-şi poate lega existenţa de banalitatea formulată de cei mulţi. Frumuseţea picturei lui Iser constă în francheţa ei brutală şi solidă, degajată de orice tocmeală cu natura şi mai ales de orice concesie faţă de marele public. Frumuseţea picturei lui Iser constă în preţiozitatea manierei de a şti să denunţe minciuna strecurată sub zaimful frumosului convenţional şi de a statornici adevărul artistic chiar în atmosfera acelei ***sancta simplicitas*** în numele căreia altădată se aprindeau ruguri pe pieţele publice.

Dar... aceste rînduri nu le scriu nici pentru Iser, nici pentru *Flacăra,* nici pentru pictori, nici pentru amatorii de artă. Le scriu pentru cei cîţiva inşi, cari — ciudată inutilitate — tocmai ei nu au nevoie să le citească.

MUZEUL KALINDERU

Muzeul Kalinderu a fost deschis zilele trecute marelui public, după ce bineînțeles a fost inventariat şi orînduit după cum se cuvine de către noul său custode, pictorul Jean Steriadi.

Vizitîndu-1 din nou, trebuie să mărturisim că printre ultimile achizițiuni ale statului, Muzeul Kalinderu contează printre cele mai de seamă.

Publicul nostru, amator de o mai largă educație artiscă, va avea pe viitor prilejul să găsească în coprinsul acestui muzeu izvoare suficiente pentru satisfacția acestei nobile înclinări, pînă azi foarte puțin manifestată la noi.

Pinacoteca statului, instalată în momentul de față în Palatul Artelor din parcul Expoziției, nu se găseşte la îndemîna tutulor care ar dori s-o cerceteze mai des.

Muzeul Kalinderu ca dealtfel şi Muzeul Simu se găsesc în centrul capitalei şi, afară de aceasta, în admirabilele condițiuni de a corespunde menirei lor educatoare în ceea ce priveşte gustul pentru frumos.

în noul muzeu, pe lîngă o colecție cît se poate de completă a operei celor mai de seamă artişti din țară, defunctul Kalinderu a adunat din străinătate tot ceea ce ne-ar fi putut pune mai repede şi mai complet în contact cu evoluția artistică a diferitelor popoare.

Pictura italiană, franceză, spaniolă, flamandă şi olandeză este reprezentată în mod cît se poate de larg. De asemenea şi pictura germană şi engleză.

O interesantă colecție de mobile vechi — ca să nu mai vorbim de prețioasele estampe — complectează bogăția acestui patrimoniu artistic pe care statul cumparîndu-1 de la moştenitorii defunctului Kalinderu 1-a pus la îndemîna marelui public. Pentru acest gest trebuie să-i rămînem recunoscători.

EXPOZIȚIA ISER

N-am vorbit pînă acum de expoziția Iser pentru câ voiam ca valoarea ei să fie consfințită mai întîi de bunul-simț al publicului nostru amator de artă, în judecata căruia, de multe ori, se găsesc sentințe tot atît de definitive ca şi ale celei mai autorizate critici artistice.

Ei bine, această sentință a fost pronunțată. De data asta, în fine, publicul este de acord cu critica. Iser este unul dintre cei mai mari pictori ai noştri — constatare banală — pentru acreditarea căreia, desigur că nu era nevoie de atîta trecere de timp.

Nu ştim dacă artistul resimte azi aceeaşi satisfacție ca şi noi, care i-am scontat această victorie încă de acum 10-12 ani. Ştim însă că Iser este unul din puținii noştri artişti care a trebuit să-şi croiască drumul „grației" publice, cu greutăți care pe un altul în locul lui l-ar fi făcut să renunțe la luptă. Iser însă a continuat să păşească pe calea dictată de singura sa conştiință artistică pînă ce într-o bună zi a obținut victoria, pe care, la drept vorbind, nici n-o mai urmărea deoarece ea îi săturase sufletul cu mult înainte de-a fi apreciat de marele public, prin convingerea intimă a celor cîțiva discreți entuziaşti admiratori ai artei sale.

Pictura lui Iser reprezintă o formulă nouă în pictura românească. Ea nu este numai meşteşug propriu-zis. Ea este în acelaşi timp inteligență, simțire şi elocvență. Talentul lui Iser provoacă nedumerirea ciudată pe care n-o simți decît într-o satisfacție deplină. El se bazează pe interesul pus în „atitudinea tipică" şi pe „forma" în care artistul rezumă esențialul. Atitudinea aceasta, deşi surprinsă într-o anumită clipă, ea reprezintă totuşi „naturalul" general omenesc.

Controlați această definiție observînd de aproape soldații, țăranii şi tătarii lui Iser.

Cearta este un model de surprindere a atitudinilor. Gestul țărancei este tot ce poate fi mai tipic în viața de toate zilele a țăranilor noştri. Artistul a pătruns adînc psihologia acestor figuri necăjite la a căror masivă construcție a adăogat o substanță colorată de o rară finețe, cu care a reuşit să facă din această compoziție ceva cu adevărat monumental.

Bucata aceasta este poate cea mai bună compoziție a lui Iser. Mă gîndesc chiar ce bine i-ar sta într-o pinacotecă a statului. Şi o spun aceasta nu numai cu toată convingerea mea personală, dar cu convingerea unanimă a tutulor celor educați să vadă într-o pictură ceva mai mult decît un simplu obiect destinat să astupe un gol de pe un zid oarecare.

De data asta se poate spune cu toată siguranța că stilul lui Iser a ajuns la o putere decisivă de formulare.

Grație tonului închis, posomorit, în care transpune toată goana celorlalte colori, Iser scoboară un aer de gravitate majestoasă peste picturile sale.

Soldații lui Iser, deşi poartă căşti franțuzeşti, ei reprezintă totuşi pe țăranii noştri, pe adevărații țărani strîns legați de pămîntul lor pe care au ştiut să-1 apere. Caracterizarea lor, deşi este dusă la extrem, ea n-a depăşit totuşi nici un moment marginea peste care s-ar fi înstrăinat tipul țăranului nostru.

Acelaşi lucru s-ar putea spune, urmărind varietatea subiectului, despre peisajele şi naturele moarte ale lui Iser.

Destul numai să adăogăm că niciodată artistul n-a fost mai complet, mai unitar şi mai personal reprezentat ca în aceste aproape 300 de bucăți — ulei, pastel, acuarelă şi desemn — care poartă modesta şi aproape timida firmă de Expoziția Iser.

EXPOZIȚIILE DE LA MAISON D'ART

Din zi în zi, expozițiile artistice de la Maison d'Art par a denatura tot mai mult înțelesul calificativului cu care se împodobesc atît expozițiile cît şi localul.

De data asta, mai ales, mediocritatea expozițiilor de la Maison d'Art este pur şi simplu exasperantă. Ea dovedeşte completa lipsă de educație artistică şi mai ales îndrumările greşite care se dau elevilor de la şcoala de bele-arte, cari odată cu obținerea diplomei (cu sau fără medalii) îşi schimbă parcă şi actul de naştere, prezentîndu-se publicului, cel puțin cu 50 de ani mai bătrîni decît sunt în realitate.

In artă mai ales, această *senilitate precoce* este dezastruoasă. Ea este o adevărată crimă deghizată pe care totuşi o greşită interpretare o „amorului propriu" profesoral o practică cu o perseverență diabolică de ani de zile. Ea sugrumă avînturile tineretului, încătuşează pornirile generoase în aceeaşi veche formulă scolastică echivalentă cu un adevărat „cerc vițios", generalizează miopia artistică şi asupra ochilor care ar putea vedea mai departe şi nivelează cu brutalitate toate personalitățile ce încearcă să se afirme şi gesturile de independență pe care arta, departe de a le condamna ca acte de răzvrătire, le impune ca dovezi palpabile de evoluție.

Am constatat lucrul acesta cu prilejul Salonului de toamnă care (cu foarte mici excepții) nu ne-a adus decît aceeaşi eternă reeditare a celor care de ani de zile *promit* mereu, fără să reuşească însă a se ridica pe propriile lor picioare şi îl constat şi de data asta, privind pînzele

expuse de d-nii Troteanu, Pavelescu, Băeşu şi sculpturii* d-lui Schmidt.

D-l Troteanu pare a fi înțeles că ceea ce a făcut pînă astăzi nu are aproape nici o valoare, că trebuie să rupă odată cu dibuirile din trecut, să-şi dea seama că nu mai este elevul agreat de maestru şi să-şi completeze pictura cu ceva de la sine — acel *ceva* pe care profesorii nu pot şi nici nu trebuie să-1 pună pe pînza elevului. Năzuințele sale sunt deocamdată frumoase şi, în cele trei încercări de panou decorativ, ne dovedeşte cu prisosință tragedia intimă pe care o trăieşte în efortul conştient de a se descătuşa de trecut. Păcat însă că d-sa nu este încă în măsură de a realiza nimic din viziunile care îl turmentează şi, în loc de un panou decorativ, ne dă aceeaşi pictură de şevalet, nu văzută în „mare" însă, ci transpusă numai pe o pînză de dimensiuni mari. D-1 Troteanu nu ştie încă ce trebuie să facă cu diferitele goluri pe care reuşeşte să le umple cu culoare şi nici cu cele trei sau patru manieri deosebite cu care îşi tratează personajele, natura moartă şi atmosfera de un convenționalism falş şi pueril. D-sa nu posedă încă nici vederea unitară, nici mijloacele tecnice pentru realizarea unui miraj decorativ.

Ca simple încercări de atelier, cele trei panouri decorative pot face cinste artistului pe care îl ghicim chinuit de năzuința sinceră a unei personalizări vizionare. Ca realizări artistice însă, el nu depăşeşte stadiul primelor tatonări.

Pictura *d-lui Pavelescu* pare semnată de diferiți autori sau mai bine-zis diferiți începători care s-au luat la întrecere care să intre mai repede în gustul publicului semidoct.

Aştept dar rezultatul acestui efort de diletantism, periculos atît pentru publicul nepregătit cît şi pentru artistul improvizat.

D-l Băeşu mă uimeşte. De cîţiva ani, expoziţiile sale sunt aceleaşi. Nu se vede nici un pas mai departe, ceea ce înseamnă că artistul nu simte nevoia să vadă nimic nou în jurul său şi cu timpul va sfîrşi prin a nu se mai vedea nici pe sine însuşi. D-sa copiază, cu o virtuozitate de adevărat caligraf, un alfabet de mărimi şi colori diferite şi, cu aceeaşi îndemînare de copiat, se încăpăţînează să facă ziua la fel cu noaptea, capul uman la fel cu o vitrină devastată şi subiectul din natură la fel cu medicamentul ieşit din laboratorul unui farmacist. Pictura sa este pictura reţetelor medicinale.

Mă întreb dar la ce-i serveşte tinereţea şi îndemînarea sa manuală dacă nu simte alte imbolduri decît ale modestului anonim paraclisier de ţară, care ştie pe de rost toate ceasloavele cu litere chirilice, dar nu-şi poate permite luxul să citească un singur rînd nici din *Universul* măcar.

Cît priveşte sculpturile şi acuarele d-lui Schmidt, cedez cuvîntul amatorilor de aşa-zise obiecte de artă, confecţionate pentru uzul vitrinelor şi saloanelor de la periferie.

Iser

Trăind într-o epocă de mercantilism artistic şi de virtuozitate vulgarizată, ajunsă pînă la o adevărată acrobaţie coloristică, era natural ca arta lui Iser să rămînă cu totul izolată de restul producţiunilor noastre etichetate emfatic.

Printr-o experinţă falsă, căpătată prin abundenţa operelor îndemînatice dar mediocre şi desigur din cauza lipsei noastre de moştenire artistică, ne găsim oarecum stîngaci şi incapabili să asimilăm ceea ce arta lui Iser poate procura prin atitudinea sa pur spirituală. Iată-ne dar înarmaţi cu logica scolastică să-i răsturnăm „insesizabiluP' clipind nemulţumiţi din ochii cotidiani — obişnuiţi cu simpla formulă întemeiată pe acordul dintre mînă, linie şi culoare.

Opera lui Iser ce pare încă stîngace şi primitivă, aduce cu ea expansiunea unei largi sincerităţi şi mai ales o rară emoţiune plastică. O sonoritate gravă a desenului său îl izolează instictiv de orice realizare „corectă" şi, sustrăgîndu-se caligrafiei tipice de forme moderne, el sugerează printr-o barbară spontaneitate pulsul interior al vieţii, cu care se joacă personalitatea lui artistică. Acestui desen de căutare lăuntrică, Iser îi adaugă o emoţiune colorată, adesea brutală şi violentă, cu care sfidează, în izolarea lui, armonia materială şi tehnică independentă a celor corecţi.

Vibraţiile nobile ale unei vieţi de perpetuă mişcare se bat violent, spărgînd forma materială şi dispreţuind armonia cuminte a unei traduceri directe după natură —

iar de sub linia şi pasta lui ies sonorităţi şi tonuri pe care privirea „cea de toate zilele" nu le poate sesiza.

O sonoritate gravă se desprinde din întreaga înfăţişare a operei lui — dureros şi profund orchestrată — susţinînd o evoluţiune caracteristică circumferinţei izolatoare, în care s-a închis.

Petraşcu

Romantic prin temperament şi printr-o vizualitate de un albastru cenuşiu, în care îşi traduce sensibilităţile, pictorul Petraşcu este unul din artiştii blazonaţi cu pecetea artei, într-o formulă individuală şi constantă.

Nu tinde la cercetări noi, ci, ca un nobil feudal, îşi plimbă cu acelaşi ochi şi în acelaşi gest peisajul investit cu calcismul şi culoarea lui proprie.

Conservator, nu al unor principii de artă, căpătate prin experienţa altora — ci închis în el ca-ntr-o concavitate opacă, Petraşcu îşi păstrează prisma colorată în tonuri de lună şi de noapte, şi prin această atitudine, el şi-a dobîndit singur „caracterul" personalităţii sale artistice.

Deşi, ca îndemînare, pare realist, el păstrează în puterea lui de traducere o notă sufletească — egală în senzaţie şi emoţie — de unde rezultă o „unitate" poetică în înţelesul ritmului şi al viziunii. Şi totuşi, Petraşcu ştie să fie sever, poezia lui e sobră şi de aici pictura lui se revelează superioară.

Izvorîtă din aceeaşi vecinică impresiune şi obsedată de învelişul natural al aceleiaşi culori, pictura lui Petraşcu rămîne, în evoluţiunea sa firească de desfacere materială, ceva asemănător vegetaţiilor constante.

Linia, la el, se confundă cu impresia colorată, ştergîndu-se prin deplasarea firească a emoţiunii de unde a purces. Pictura românească a ultimului deceniu se reprezintă conştientă de valoarea artei, prin concepţia vecinie nouă şi cercetătoare a lui Iser şi prin popasul romantic şi individual al lui Petraşcu.

In „mişcare" şi în „statistică" se stabileşte astfel echilibrul „existenţei" noastre artistice.

CONSTANTIN BRÂNCUŞI

Se spune că în ziua a şasea Dumnezeu a desăvîrşit creaţia, făcînd pe „om" după chipul şi asemănarea lui şi că în ziua a şaptea s-a odihnit...

Probabil că Dumnezeu în cele şase zile de lucru obosise aşa de mult că, de atunci şi pînă azi, n-a mai făcut nimic şi continuă să se odihnească.

Dar iată că, după cîteva mii de ani, un om cu numele de Constantin Brâncuşi, şi cu chipul aidoma ca al marelui Creator •— un ţăran din judeţul Gorj —, se hotărî să îndrepte rînduiala creaţiei divine, pe care maeştrii atîtor vremuri de înflorire artistică o copiaseră cu atîta îndemînare că aproape o stricaseră cu desăvîrşire.

Privind pietrele din fundul apelor străvezii şi coama munţilor din vecinătatea cerului, unde primul creator se refugiase pentru a nu mai da semne de viaţă, Constantin Brâncuşi îşi dădu seama că un „om" cioplit din piatră nu poate fi decît o piatră cu chip de om. înţelese dar că forma lutului nu este decît o simplă chestie de interpretare spirituală şi că Dumnezeu, făcînd pe om după chipul şi asemănarea sa, nu-i modelase numai trupul vremelnic, dar îi dăruise ceva şi din eternitatea propriului său suflet, fiindcă sufletul singur poate desăvârşi o creaţie.

Şi iată cum, treptat, opera unui om începu să depăşească, cu voinţă şi conştiinţă, cadrul creaţiei artistice profane, pentru a se confunda cu creaţia exemplarelor unice, sau mai bine-zis cu primele entităţi viabile care constituie opera creaţiei divine.

Mă feresc să spun că sculptorul Const. Brâncuşi este un artist. Poate că e ceva mai mult. Dar ce anume este rămîne să hotărască sensibilitatea omenirii de mîine şi nu concepţia artistică de azi.

Deşi începe şi sfîrşeşte cu aceeaşi literă a alfabetului, *Arta* nu începe niciodată de la un punct fix şi nu sfîrşeşte niciodată de unde a început. Dumnezeu n-a fost artist, ci numai un extraordinar furnizor de elemente artistice. Un peisaj de Cezanne e mult mai aproape de artă ca părticica de natură care i-a servit de model.

Un artist, dealtfel, trebuie să fie totdeauna elevul cuiva. Este o fatalitate de care nu ne putem descătuşa. Orice copil trebuie să aibă un tată. In artă însă există şi „copii din flori" sau, dacă această formulă juridico-populară vă pare prea trivială, există afinităţi spirituale cu anume înaintaşi, de opera cărora însă nu te poţi simţi legat, după cum numele tău personal nu are nici o legătură cu numele unui tată necunoscut.

La noi, mai ales, opera unui artist se judecă prin comparaţii, prin deducţii şi prin reproduceri din enciclopediile străine. Eşti bun fiindcă descinzi, adică semeni cu cutare mare artist, şi eşti prost fiindcă nu semeni cu nimeni, sau nu prea se vede cu cine anume ai putea semăna. Marelui public, mai ales, trebuie să-i explici totdeauna că pîinea albă se face din făină de grîu şi mămăliga din mălai de porumb.

Opera lui Const. Brâncuşi exclude însă pînă şi cea mai minuţioasă cercetare de ascendenţă artistică. Const. Brâncuşi nu este copalul nimănui, dar, dacă vreţi, el este „copilul din flori" al primului creator. Opera lui nu se aseamănă, nu se confundă şi nu se întregeşte cu nici una din formulele frumosului controlat, decretat şi etichetat în rafturile tradiţiei artistice. Noutatea operei lui Const. Brâncuşi nu este forma lututlui, ci entitatea viabilă pe care o dă realizărilor sale plastice. Iată pe *Eva.* Dar Eva era cu adevărat o femeie la fel ca cele din zilele noastre ?... Cine poate afirma lucrul acesta ? Ceea ce se ştie cu siguranţă este numai că Eva a avut o „gură" cu care a muşcat din fructul oprit şi un „sex" cu care a trebuit să-şi ispăşească păcatul. Or, *Eva* lui Const.

Brâncuşi are exact numai ceea ce se poate şti cu preciziune despre prima femeie.

Narcis era aşa de frumos că nu se mai putea sătura admirîndu-se în luciul lacului. Şi din chipul lui *Narcis* al lui Brâncuşi n-a mai rămas decît doi ochi enormi şi oribili, care aveau să grăbească deznodămîntul fatal.

Lebăda şi mai ales *Cocoşul* se identifică singuri. Prima se întregeşte parcă cu pămîntul rotund ca şi ea, iar al doilea se desprinde de pe soclul vieţii provizorii, ridicîndu-se spre soare, în ritmul elocvent al primului „Cut-cu-ri-gu !" Din *Pasărea măiastră,* pe care o cunoaştem într-o primă variantă, nu a mai rămas decît imperativul categoric al unui pîntec de zburătoare, care se înalţă la infinit pentru a se confunda cu însăşi infinitul.

Portretele lui de femei nu au nevoie să fie confruntate cu modelul. De la cel mai pe înţelesul tuturor şi pînă la cel care a fost comparat cu un phallus, Brâncuşi n-a văzut în chipul unei femei decît posibilitatea de a interpreta într-o formă plastică nouă însăşi raţiunea sexului femenin.

Const. Brâncuşi exclude din opera lui acordul frumosului cu utilul. Sculptura lui îţi place, sau nu-ţi place. Şi atîta tot...

Pentru ce ? Pentru că în artă, înclinaţiile sufleteşti au ceva din fatalitatea cu care te apropii de o anume femeie, pe care nu ştii niciodată de ce o preferi altora. Ochii, gura, nasul, statura, vorba sau mersul nu sunt decît simplele puncte de contact cu sensibilitatea noastră, pe care subconştientul din noi clădeşte edificiul convingerilor individuale sau colective. Preferinţa pentru o femeie sau o lucrare de artă nu se poate explica, fiindcă „a simţi" nu înseamnă „a demonstra" şi în artă, mai ales, algebra devine inutilă cînd demonstraţia n-a evoluat simultan cu simţul artistic. Femeia şi lucrările de artă exclud interogatoriul conştiinţei critice şi noţiunile de „bun" şi „rău" nu se aventurează niciodată pe treptele turnului special pe care s-a refugiat simţul cu care se percepe frumosul.

Sa nu facem confuzie între „bunul-simt" cotidian şi anumitul „simţ" special — singurul prin care se poate lua contact cu sculptura lui Const. Brâncuşi. Şi totuşi opera lui Constantin Brâncuşi este o simplă si firească îndeletnicire spirituală a unui ţăran român din iudetul Gorj.

TH. PALLADY

O culoare transparentă în care viziunea e revelată ca o răsfrîngere luminoasă ; o sensibilitate deosebită, acută ca o durere ; o unitate de expresie clară şi sinceră ca sinteza unei măşti — se unesc laolaltă pentru realizarea unei armonii spirituale — iată pictura de frescă a lui Pallady.

De ce orînduiesc în pictura de frescă pînzele sale expuse la „Arta română", cînd artistul n-a urmărit nici încadrarea unei legende, nici evocarea unei pagini istorice şi nici feeria vreunui peisagiu de basm ?

Intenţia autorului e departe să se includă într-o formulă, fie ea grandilocventă, cum este aceea a frescei, şi totuşi ceea ce pictura lui Pallady sugerează nu este altceva decît o viziune largă de aşezare în „scena umanităţii" a motivelor, pe care sensibilitatea lui le sesizează într-o plastică definitivă. Ideea e reală iar verbul e poezie : iată fresca.

Din contopirea acestor două elemente primordiale rezultă luminaţiunea spirituală în care pictorul îşi concretizează ideea.

într-o atitudine antică, ideile sale, deşi „realiste" (cînd spun idei înţeleg motive), îşi desluşesc ritmul interior — adesea dureros — printr-o senină expresiune de formă şi coloare. Pallady e nobil, clar nu prin acel aristocrat dispreţ de umanitate, ci printr-un avînt sufletesc cu care ştie să ridice „umilul" pînă la motivarea divină a creaţiunei.

în cadrul pînzelor sale nu aşează „principese" îndepărtate, ci fiinţe torturate de patimi şi dureri, însă stră-

bătute de otrăvi sociale, flori umilite şi dispreţuite, peisagii putrede de ploaie năpădite de mătrăgună.

Se coboară la materia ignobilă a naturei inutile, pentru ca ridicînd-o prin iluminaţia coloarei şi expresiunii, s-o purifice de incest şi putreziciune. De aici arta lui are şi o latură mistică şi ceva de generoasă umanitate, dibaci disimulată de atitudinea sa spectatoare. Zic atitudine spectatoare, fiindcă cercetarea motivului se leagă de cîntarea lui lăuntrică, fără nici o oboseală, ci printr-o coordonare naturală, impusă de inconştient.

Ca Puvis de Chavannes, Pallady este un evocator de simboluri, este un visător care îşi colorează viziunile cu o umanitate nobilă. Prin această caracteristică a picturei sale şi prin afinitatea ce o are în fond cu inspiraţiunea lui Chavannes, arta lui Pallady este consacrată frescei şi oricît de mică este pînza în care îşi dispune obiectul viziunei sale, ea sugerează frîntura unei lungi înlănţuiri de gesturi şi atitudini interioare, ea rămîne colţul smuls dintr-o metopă plastică în care simbolul alternează cu materia, printr-o caldă şi coordonatoare spiritualitate.

In arta noastră susţinută nu de colectivitatea monoton de mediocră şi banal de virtuoasă, ci de figuri reprezentative, de cîţiva izolaţi originali — Th. Pallady este unul din cei mai rari şi subtili poeţi-pictori, al cărui ritm — e jumătate mistic, jumătate realist, unul din acei visători care fac artă ca să-şi realizeze cîntecul lăuntric, ce le obsedează fiinţa materială.

DUPA INMORMINTAREA SCULPTORULUI PACIUREA

Înmormîntarea mult regretatului sculptor Dimitrie Paciurea a cadrat de minune în fostul lui fel de viaţă. S-a făcut pe nesimţite, ca şi cum şi-ar fi comandat-o el însuşi. Nu ştiu cine i-o fi îndeplinit şi această ultimă dorinţă. Cei care l-am cunoscut de aproape, însă, ştim că Paciurea, toată viaţa lui, s-a ferit parcă să dea de ştire marelui public, că tot mai trăieşte şi continuă încă să lucreze pentru... „Regele Prusiei".

Ah !... Regele ăsta al Prusiei multe victime mai face, chiar după dispariţia lui...

Una din aceste victime a fost şi bietul Paciurea, a cărui activitate în domeniul plasticei, în afară de cîteva momente de spontană şi fericită realizare artistică, n-a fost decît un vecinic şi tumultuos zbucium lăuntric pentru perfecţionarea unor imagini, pe care creaţia divină, probabil, nu le definitivase.

Paciurea a fost un mare vizionar. Un vizionar anonim însă, fără firmă şi fără nici un fel de carte de vizită. A fost vînătorul unui acelaşi „semn de întrebare", cu care îşi perpetua obsesia pentru ce credea el că ar mai putea fi şi altfel decît în realitate.

Dovadă *Titanul* de la Parcul Carol, *Sfinxul* şi *Războiul* apoi *Maica Domnului* de la cimitirul Bellu şi mai ales toate nenumăratele lui *Himere* cu care reuşise să clatine echilibrul judecatei aşa-zişilor oameni cu mintea întreagă.

Şi totuşi Paciurea n-a fost un revoltat ca alţii. N-a fost nici măcar un artist zgomotos. A fost un timid, un

pudic, un concav, un resemnat. A fost un foarte ciudat instrument de plastică muzicală, un fel de fluier fermecat, în care însă nu putea cînta nimeni altul afară de el, un fluier care rămînea mut pentru toată lumea, şi nu devenea sonor decît pentru delectarea lui proprie.

Existența lui umană şi artistică se manifesta numai prin rezonanțe discrete pe care nu le puteau percepe decît urechile celor cu auzul extrem de fin.

Paciurea a fost unul din puținii oameni pe care i-am cunoscut, care n-a căutat să facă niciodată în jurul lui uici umbră, nici lumină, nici linişte, nici zgomot. Alături de el, pe stradă, în tramvai, la cafenea, de la înălțimea catedrei de la şcoala de arte frumoase, sau de la nivelul unei mese de local de noapte, prin expozițiile colegilor sau prin juriurile saloanelor oficiale, aveai impresia că iei contact mai curînd cu amintirea unui artist, şi nu cu artistul în persoană.

Persoana lui era ceva aproape absent. Vorbea puțin, vorbea rar, vorbea încet, vorbea ca omul în somn, vorbea ca pentru el însuşi, şi frazele lui semănau ca picăturile de apă cu *Himerile* lui plastice, pe care nu le puteai complecta cu nimic de la tine. Nici cu alte fraze, nici cu altfel de imaginație.

Paciurea nu-ți da voluptatea discuției. Pe Paciurea nu-1 puteai pune în nici o formulă. Nu-1 puteai nici •contrazice, nici corecta, nici amplifica. Personalitatea lui umană mergea mînă în mînă cu personalitatea lui artistică. Şi amîndouă la un loc formau un ecou straniu, ecoul unei pledoarii *pro domo* în care orice alt timbru •de voce omenească, sau orice alt crez artistic ar fi distonat.

Iată însă că ecoul acesta s-a stins şi el. în jurul său s-a deschis un mare gol de tăcere, ca şi cum artistul şi omul s-ar fi împăcat pe vecinicie. Pledoaria s-a sfîrşit şi în cele clouă existențe gemene n-au mai rămas decît obsesia unor imagini de Himere. Restul s-a mutat în altă lume. în lumea celor eterne. în lumea Himerelor adevărate.

SMStto luVeTZ, «Mi « * =1 «"ta. »
"'S^usoară si amintirea cit mai lungă, mai
,,e, pentmaceia care de-abia acum Încep să-1 cunoască.

ICOANELE PE STICLA

Pe zi ce trece, icoanele pe sticlă pătrund tot mai adînc în gustul publicului amator de rarităţi în materie de artă rustică.

Pînă mai ieri, icoanele pe sticlă nu încîntau decît •ochii şi sentimentul religios al populaţiei româneşti din -ţinutul Făgăraşului, care pare a fi adevăratul leagăn al originei lor. Iconografii din Ardeal însă nu manifestau pentru pitorescul lor nici un fel de admiraţie, fie că erau prea familiarizaţi cu ele, fie că nu le dibuiseră încă adevărata lor valoare artistică. Se mulţumeau să le considere numai ca pe nişte naive şi hibride curiozităţi locale.

Probabil că la început, autorii lor — nişte bieţi maeştri iconari improvizaţi — încercau, în mod timid, să imite vitrourile colorate din ferestrele bisericilor catolice şi atîta tot. Cu timpul însă, deşi fără nici o serioasă pregătire artistică, aceşti iconari primitivi reuşesc totuşi să le zugrăvească cu cea mai autentică evlavie creştinească.

Odată cu apariţia lor în vechiul regat, acţiunile icoanelor pe sticlă încep să crească vertiginos. Pînă atunci — e drept — ele nu deşteptaseră decît atenţia cîtorva sensibilităţi de elită. Treptat, treptat, însă, curiozităţi similare încep să se deştepte şi în preocupările oamenilor de ştiinţă. Şi iată cum, icoanele pe sticlă reuşesc, în fine, să fie considerate ca adevărate podoabe de artă Tustică, pentru ca azi să se bucure de marea cinste de a li se fi deschis chiar uşile muzeelor, ca o complectare firească — deşi cam tîrzie — a patrimoniului nostru naţional.

Laborioasele cercetări de mai tîrziu, în jurul pitorescului rustic ce se desprinde din aceste icoane pictate pe sticlă, înlătură azi orice discuţie de prisos asupra valorii acestor admirabile compoziţii picturale, în a căror bogată varietate de subiecte religioase palpită cald sentimentul celei mai curate, mai virgine şi mai creştine inspiraţii artistice.

Adevărata lor oficializare se datoreşte Institutului social român al d-lui profesor Dimitrie Guşti, care, cu prilejul unei campanii iconografice prin ţinutul Făgăraşului, constată, pentru prima oară şi cu drept cuvînt, că problema icoanelor pictate pe sticlă trebuie privită şi studiată ca cea mai de seamă manifestare artistică în viaţa satelor noastre.

în acelaşi timp, se reuşeşte să se identifice chiar şi numele cîtorva zugravi de icoane pe sticlă, care •— după spusele bătrinilor din ţinutul Făgăraşului ar fi trăit prin secolul trecut.

Dar pentru a putea fi înţelese, gustate şi admirate, icoanele pe sticlă trebuiesc văzute în original. E drept că în ultimul timp s-a reuşit a se obţine şi la noi, ca şi în alte ţări, reproduceri în culori perfect executate, graţie cărora poţi judeca adevărata valoare a originalului, fără prea multă bătaie de cap.

Ceea ce le face să se deosebească unele de altele nu este decît îndemînarea mai multă sau mai puţină a zugravului. în general însă, toate îţi par animate de acelaşi dublu sentiment — religios şi artistic.

Icoanele pe sticlă, aş putea afirma, sunt o adevărată sărbătoare a ochilor !... Misterul degajat din privirile sfinţilor pictaţi pe sticlă le dă parcă o strălucire aparte — strălucirea unor ochi plini de viaţă, care-ţi inspiră mai multă încredere în nemurirea sufletelor, decît obişnuitele priviri, mai totdeauna stinse, ale sfinţilor pictaţi pe lemn sau pe zid.

RÎNDURI PENTRU ISER

Pe Iser îl cunosc de atîția ani că, dacă ar fi să-mi pun mintea în teasc, aş putea face din el eroul unui roman de cel puțin 200 de pagini. Deocamdată însă mă mărginesc la acest articolaş, pe care îl scriu — mărturisesc — cu teama de a fi bănuit că-mi laud mai mult prietenul decît artistul.

Adevărul este că toate marile prietenii nu se evidenţiază decît între beţivi şi... artişti. Beţivi, din fericire, nu suntem nici unul, nici altul. In schimb, îmi place să cred că în felul nostru amîndoi suntem artişti. Prietenia noastră deci face parte din a doua categorie — prietenia între artişti.

Pentru mine, Iser este un mare pictor, nu pentru că-mi este prieten, ci pentru că timp de patru decenii de cînd ne cunoaştem, nu mi-a dat niciodată prilejul să-1 mai văd şi altfel decît numai aşa, cum el înţelege să fie şi să rămînă vecinie — un pictor şi atîta tot. Eu mai adaug însă : un pictor mare... Un artist autentic... Nu ştiu dacă şi Iser are aceeaşi bună părere despre mine. Dar la ce bun să ştiu, cînd eu aştept de la el un portret, nu un articol de circumstanţă.

Deşi pe două terenuri diferite, concepţiile noastre despre artă se potrivesc totuşi aşa de bine, că dacă Dumnezeu ne-ar fi făcut două „vase comunicante", concepţiile noastre s-ar fi ridicat în noi la acelaşi nivel. Dovada o aveam zilnic. Fie că discutam în faţa unei mese de cafenea la Bucureşti sau la Paris, fie că repetam acelaşi lucru în locuinţa mea din strada Polonă sau în locuinţa lui din Avenue de Versailles, eu şi cu

Iser ne înţelegeam de minune şi, în ciuda oglinzilor care ne răsfrîng figurile tot mai schimbate din an în an, prietenia noastră rămînea aceeaşi. Ba ceva mai mult, desele lui absenţe din ţară, departe de a ne întrista, parcă ne apropiau însufleţindu-ne şi mai mult în lupta noastră pentru triumful frumosului. Tablourile lui Iser din casa mea şi volumele mele de versuri sau proză din biblioteca lui Iser ne mîngîiau cu iluzia că în momentele acelea, deşi departe unul de altul, amîndoi ne găsim totuşi faţă în faţă.

Mi-aduc aminte de primăvara în care Iser se întorcea de la Munchen. Elocventa tinereţe a talentului său, exteriorizată prin liniile unor caricaturi de un humor necunoscut pînă atunci în Bucureşti, ameninţa să strice buna dispoziţie artistică a surdo-muţilor, care-şi aveau cartierul general la cafeneaua Kiibler. Scandalul părea inevitabil. Ca să-1 evit la timp, mi-am luat inima în dinţi şi, trecînd pe faţă de partea lui Iser, am intrat în conflict aproape cu toţi clienţii cafenelei Kiibler, care nu ştiu cum se făcuse, dar deveniseră toţi deodată critici de artă. La un moment dat eram chiar să fim daţi afară din cafenea, dacă conflictul nu s-ar fi aplanat la timp, prin adoptarea de către ambele tabere de beligeranţi a unei formule împăciuitoare. Pe viitor dar, Iser trebuie să fie numai „caricaturist", nu şi „pictor" propriu-zis.

Iser, însă, care probabil socotea calificativul „caricaturist" un fel de *capitis diminutio* se hotărî într-o^ bună zi să sară pe furiş gardul grădinii în care pictura marilor noştri artişti de pe vremea aceea, în loc să înflorească, se ofilea din lipsa de soare şi meşteşug grădinăresc. Şi în ziua aceea, lucru nemaipomenit pînă atunci în ţara noastră, în care Andreescu nu exista încă pentru nimeni, iar Luchian trăgea să moară cu pensula legată de degetele-i uscate de boală, în ziua aceea zic, marele public începu să se intereseze de tablourile lui Iser, nu numai cu ochii, dar şi cu pungile pline ; Iser încetase de a mai fi numai „caricaturist". Devenise peste noapte „pictor adevărat".

După succesul primei lui expoziţii la Bucureşti, Iser îşi caută un nou izvor de inspiraţie în Cadrilaterul abia

alipit vechiului regat. Aci Iser descoperă, el cel dinţii, Silistra, apoi Balticul şi mai tîrziu toate acele pitoreşti cimitire turceşti, adăpostul cadînelor văduve, al căror bocet monoton ţinea isonul vîntului care le umfla şalvarii multicolori.

După războiul de întregire, Iser ne aduce de pe front imaginea vie şi de actualitate a soldatului român din tranşee, apoi speranţa unei apropiate însănătoşiri a răniţilor din spitale, şi, alături de ei, prezenţa doctorilor şi surorilor de caritate, cu care se întregea această extraordinară frescă de figuri smulse parcă din focul războiului adevărat, nu fabricate numai de fantezia pictorului în atelierul său.

Mai tîrziu, Iser ne aduce de la Curtea-de-Argeş armonia sălbatică a bîlciurilor rurale, cu toţi clienţii lor autentici, ţărani şi ţărance, cu obrajii arşi de soare şi mîinile subţiate şi înnegrite de munca pămîntului — o lume românească, cu totul alta decît a ciobănaşilor romantici şi a ţărăncuţelor sulemenite, pe care marele nostru Grigorescu, abia întors în ţară, le pictase cu ochii plini numai de amintirea „frumoaselor zile" de la Barbizon.

După ce în ţară dăduse Cezarului ce era al Cezarului, Iser pleca la Paris ca să încerce să dea şi lui Dumnezeu ce era al lui Dumnezeu. Aci, pictează cheiurile Senei, terasele cafenelelor de pe marile bulevarde, interioarele localurilor de noapte cu noctambulii şi cu baletistele lor, şi toate capriciile divine ale acelor nuduri de femei, obişnuite să pozeze ca „modele" pictorilor obsedaţi de „piatra filosofală" a frumosului absolut.

Prima lui expoziţie, după anul petrecut la Paris, legitimează copilul născut din ultima lui expoziţie, din Bucureşti. Dar Iser nu stă pe loc, şi în anii următori îşi potoleşte setea talentului său de pictor în plină ascensiune, cu pitorescul peisajelor bretone, şi, mai ales, cu acea minunată Coastă de Azur, luminată de soare şi spiritualizată de admiraţia miilor de pictori veniţi de pe toată suprafaţa pămîntului.

Şi tot aşa, an după an, Iser îşi schimbă „motivele de sărbătoare ale ochilor" numai după calendarul hărţilor geografice. Popasurile lui încep chiar să se prelungească. Sunt momente cînd uită că trebuie să se mai întoarcă şi acasă. Totuşi, după ce în Spania, mai ales, salută cu respect pe Goya, iar în Catedrala din Toledo îngenunche cu pietate în faţa lui Greoo, Iser se întoarce la Bucureşti cu o nouă expoziţie, al cărei succes întrece chiar\aşteptările marelui public. Despre spiritele de elită r|u mai vorbesc. In lunile de vacanţă din acel an, în birourile de voiaj din Bucureşti, nu s-au vîndut decît bilete de tren pentru Spania.

Şi acum, mă întreb, ca un prietin bun ce-i sunt, ce lucruri noi aş mai putea vedea în expoziţia pe care Iser o deschide peste cîteva zile ? De la un artist de talia lui Iser mă aştept la orice surpriză. Mi-este teamă totuşi că Iser îmi pregăteşte o surpriză artistică, mai presus de aşteptările mele. Bănuiesc însă un lucru, pe care Iser s-a ferit chiar să mi-1 sugereze. De la un prieten aşa bun m-aş fi aşteptat la ceva mai mult. în schimb, îmi rezerv şi eu plăcerea de a-i savura nedumerirea ce-i va produce cetirea acestor rînduri, pe care şi eu, tot ca el, m-am ferit să i le comunic mai înainte de a le trimite la tipar...

REPORTAJ ŞI IMPRESII

TN PREAJMA VILEGIATURII. CIND SE PLEACĂ DIN BUCUREŞTI. PSIHOLOGIA CELOR CARE PLEACĂ. CEI CARE RAMÎN.

Scena se petrece în Bucureşti, în pragul unui magazin cu articole de voiaj şi între doi bucureşteni de rasă.

Domnul din magazin cheamă pe cel care trece distrat pe trotuar.

— Icsule !

— A !... *Bonjour...* Ce mai faci ?

— Nu vezi ? Mă pregătesc de drum.

— Tot la Govora?

— Ah ! *non, merci... J'en ai assez* de ce *sale tron...* Anul acesta merg la Slănic. Dar tu ?

— Rămîn la Bucureşti.

— Toată vara ?

— Toată... Mă simt bolnav şi am nevoie de îngrijiri serioase.

— Dar bine, omule, un motiv mai mult...

— Nu, nu,... Eu cînd nu mă simt bine, stau la Bucureşti.

— *Quel type l*

— *Au revoir.*

— *Au revoir...*

Se poate întîmpla însă ca bucureşteanul, care mai zilele trecute se simţea bolnav, pînă la sfîrşitul verii să se facă bine şi în cazul acesta să plece şi dînsul pentru a petrece măcar o zi sau două la vreuna din multele noastre staţiuni balneare ; căci fără îndoială — nu există un singur bucureştean sănătos, cu dare de mînă sau cu credit pe piaţă, care să nu vilegiatureze în timpul verii.

Am putea spune chiar că obiceiul de *a pleca la băi, fără a face băi,* face parte din tradiția omului *chic.*

Şi ziua de plecare se apropie. Azi, mîine, fiecare din noi vom pleca. Mai departe sau mai aproape de Bucureşti, pentru o săptămînă, o lună sau poate chiar pentru mai multe, nu importă. Principalul este că fiecare din noi ne vom grăbi ca îndată ce ne va sta în putință, să ne facem bagajul — şi aici începe calvarul vilegiaturii — şi să ne luăm din Gara de Nord biletul pe care îl vom cere, desigur, adăugind sacramentala frază : *pentru băi.*

Cei care în timpul anului n-au avut niciodată ocazia să-şi vadă lucrurile din casă împachetate de astă dată simt o deosebită voluptate privindu-şi cuierele cu capacele căscate, ca nişte guri de monştri enormi, care parcă nu se mai satură, oricîte perechi de haine, de ghete, de cămăşi şi de gulere le-ai da de mîncare.

Psihologia celui care pleacă în vilegiatură este tot ce poate fi mai complicat şi mai fără rost. Fiecare se simte fericit că poate părăsi capitala pentru un timp oarecare : şi totuşi, fiecare se plînge de deranjul, de enorma corvoadă pe care trebuie să o îndeplinească cu împachetarea celor trebuincioase, acolo la munte ori pe malul mării.

Cunoscîndu-i pentru prima oară, ai crede că aceşti obişnuiți vilegiatori sunt nişte adevărați martiri. Şi cu toate acestea martirajul vilegiaturii, pe care dealtfel nimeni nu ni-1 impune, este cel mai plăcut, cel mai dorit, cel mai visat, din toate cîte merită acest nume.

Nu ştiu ce anume deosebiri există între cei care obişnuiesc să călătorească în timpul verii. Oricare ar fi ele însă, totul se reduce la aceeaşi necesitate de a schimba decorul, aerul, şi poate chiar impresiile cotidiene. Despre toate acestea, impresiile sunt fără îndoială cele mai greu de reținut şi reprodus. Şi iată de ce, cea mai mare parte dintre cei care obişnuiesc să călătorească, de cele mai multe ori, nu se întorc decît cu cuferele pline de rufe murdare şi... atîta tot.

Cu începere dar de astăzi, căci dacă nu mă înşel în codul manierelor elegante, există un anume termen de cînd se poate pleca în vilegiatură — Bucureştiul se va goli pe zi ce trece, casele mari, ca şi cele mai puțin mari îşi vor căptuşi geamurile cu tradiționala hîrtie albastră — aceasta pentru a da de ştire pungaşilor de meserie că stăpânii nu sunt acasă — Calea Victoriei se va muta tocmai spre Şosea şi măturătorii de stradă vor avea din zi în zi tot mai puțin de lucru.

Şi cu toate acestea a pleca nu-i tocmai întotdeauna plăcut lucru. De cele mai multe ori chiar *partir c'eăt mourir un peu.* Poetul Haraucourt a spus-o, iar cei care au plecat de multe ori au avut ocazia ca în ultima fîV fîitură de batistă să simtă tristețea, tristețea fîlfîiturik unei prapuri de doliu.

Iată cam ce s-ar putea spune despre vilegiatură cu o zi mai înainte de începutul ei. Rămîne acum ca cei care pleacă să ne spună ce s-ar putea spune despre vilegiatură în timpul ei. Şi multe lucruri nu se pot spune !... De ce le-am ascunde însă ? Cine din noi se mai ridică astăzi cu violența de altădată contra flirtului, contra acestui sport sentimentalo-intelectual, la a cărui apoteozare vilegiatura contribuie în mod deplin !

Dar... *il y a des affections que Von apelle amour, •comme il y a des tisanes que Von baptise champagne.* Şi aceasta nu se spune, dar se simte.

Cei care însă mă vor lua drept un duşman al vilegiaturii, cu toate ale ei accesorii, se înşeală. Adevărul este altul — autorul rîndurilor de mai sus n-are nici cea mai mică speranță că va putea şi el ca alții părăsi Bucureştiul în vara asta. Şi cu toate acestea, celor care au plecat sau vor pleca autorul le urează din toată inima: *bun voiaj !*

COMEMORAREA LUI EMINESCU ARTIŞTII SI ADMIRATORII DE AZI. PELERINAJ LA MORMÎNT FEMEILE NU ŞTIU IUBI ARTIŞTII.

Prietenul meu este prietenul celor mai mulţi dintre dumneavoastră. Dar fiindcă îl vedeţi aproape zilnic, fiindcă vă întîlniţi şi vă despărţiţi cu aceleaşi obişnuite strîngeri de mînă, iată pentru ce nu mi-aţi putea niciodată spune care anume dintre numeroşii dumneavoastră prieteni este şi prietenul meu.

Ieri l-aţi întîlnit cu siguranţă. Era pe trotuarul din faţa Teatrului Naţional. Aştepta pe cineva sau mă aştepta pe mine — este acelaşi lucru. Destul că v-a oprit din drum pe fiecare şi pe fiecare în parte v-a întrebat :

— Mergeţi la Bellu... la Eminescu ?

•— Dar ce este astăzi ?

— Cum, nu ştii ?... E posibil ? Tocmai tu ?... Douăzeci de ani de la moartea lui Eminescu. Se face pelerinaj la mormîntul lui.

— Nu... n-am ştiut. Eu nu prea citesc gazete... Dar tu te duci ?

— Glumeşti ?... Ştii bine că eu nu mă ţin de aşa fleacuri !...

Şi cam aşa se întîmplă mai totdeauna celor care au *geniu şi admiratori.* Geniul se face prea mult aşteptat pentru a fi recunoscut : admiratorii sunt totdeauna prea ocupaţi pentru a te cinsti cum se cuvine. Şi cu toate acestea, astăzi, Eminescu se găseşte în toate bibliotecile, fie ele cît de modeste, se găseşte pe toate buzele, şi ceva mai mult, în toate aşa-zisele *păcate ale tinereţii.*

Timp de cincisprezece ani n-a existat om în ţara românească care să scrie sau care să-şi închipuie că scrie şi să nu pună pe Eminescu la contribuţie. Influenţa lui Eminescu a fost covîrşitoare. Am putea spune chiar că ea a fost nefastă pentru mersul înainte al unei literaturi. Umbra măreaţă a geniului său palpită vie în toate pastişările poetice, confecţionate în acea epocă de apatie literară, care începe la 1890 şi se sfîrşeşte pe la 1904. Domnii Vlahuţă, Nanu, Stavri şi atîţia alţii rămaşi în urmă n-au făcut decît să pună şi mai mult în evidenţă superioritatea lui zdrobitoare faţă de tot ce se producea pe vremuri şi sub eticheta eminesciană.

Şi Eminescu s-a stins...

Memoria lui însă i-a răzbunat cei treizeci şi nouă de ani petrecuţi jumătate în mizerie, jumătate în completa dezinteresare a celor care spre culme, după moarte, au încercat să-i speculeze memoria, decretîndu-1 geniu şi obţinând astfel de la marele public brevetarea invenţiei lui Eminescu. Da, da... Astăzi încă se mai găsesc naivi care să creadă că Eminescu este invenţia unui om. Şi omul acesta extraordinar este pe cale să mai inventeze încă alţi cîţiva poeţi de geniu... Oroare..., o adevărată oroare !

Pînă atunci însă balonul lui Eminescu este singurul care umflat stă gata să se avînte în văzduh... De ce se înalţă însă aşa de greu ? Din cauza prea multor inşi care s-au agăţat disperaţi de nacelă, cu speranţa că doar vor fi ridicaţi şi ei odată cu el. Zadarnică trudă ! Toţi cei care şi-au legat numele de numele lui Eminescu, fără să fi fost chemaţi pentru aşa ceva, toţi cei care au contractat această promiscuitate literară, toţi aceşti paraziţi, care de mai bine de zece ani trăiesc din specularea *ineditelor* sau *intimităţilor* marelui poet, vor rămîne tot acolo unde se găsesc şi azi... jos de tot... Acestora le recomand următoarele cunoscute versuri ale lui Eminescu :

Iar deasupra tuturora va vorbi vreun mititel
Nu slăvindu-te pe tine, lustruindu-se pe el
Sub a numelui tău umbră... Iată tot ce te aşteaptă.

Jos mîinile dar... *Lâchez tout !*

Este drept că astăzi marele public nu se mai interesează atît de opera unui scriitor, cît se interesează de viaţa lui. Şi această indiscreţie, de origină modernă, ia din zi în zi aşa proporţii încît ameninţă cu timpul să copleşească cu desăvîrşire cunoştinţa operei scriitorului.

In Germania, bunăoară, mulţi inşi vor fi care n-âu citit pe Goethe întreg. Nu se găseşte însă nici un german care să nu cunoască pe de rost legăturile de dragoste pe care marele poet le-a avut cu Charlotta Buff, cu Mariana La Roche sau cu Charlotta von Stein...

In Franţa de asemenea. Cine nu ştie de dragostea lui Alfred de Musset pentru Georges Sand sau de aceea a lui Baudelaire pentru Jeanna Duval sau Doamna Sabatier ?

Cam aşa se întîmplă şi la noi. Mulţi inşi nu vor fi citit *Luceafărul* în întregime. Toată lumea ştie însă că Eminescu a iubit pe Veronica Miele.

După moartea fiecărui scriitor mai de seamă, mulţimea de biografi se reped asemenea unor stoluri negre de ciori... Sertarele poetului sunt violate fără milă, scrisorile de dragoste, rămase încă nedistruse, sunt date publicităţii şi numele cutărei croitorese, actriţe sau doamne din lumea mare ajung pe buzele fiecărui... Şi iată cum pe lîngă numele scriitorului se mai adaugă şi alte nume mai puţin literare, care rîvnesc şi pretind chiar o egală parte de glorie.

Pelerinajul organizat ieri la mormîntul lui Eminescu, la Bellu, n-a avut, desigur, măreţia acelor mulţimi de oameni al căror număr se apreciază cu aproximaţie şi ale căror suflete se contopesc într-unui singur... Un mănunchi de admiratori sinceri, la care se adăugaseră cîţiva curioşi şi printre care se amestecaseră, spre onoarea lor, şi cîteva doamne care, desigur, petrecuseră mai multe nopţi de nesomn. întoreînd filă după filă din poeziile

celui sărbătorit, iată cine compunea *idealul convoi* fără sfîrşit... pe care desigur îl visaseră organizatorii pelerinajului de ieri.

în schimb, mormîntul poetului a fost acoperit de flori... flori multe... multe... şi tot cam atîtea *ode* şi poezii ocazionale cu dedicaţie.

Şi acum să ne întoarcem acasă. Prăfuiţi şi obosiţi de căldura lui iunie •— cu toate că cimitirele sunt pline de răcoare chiar în timpul verii — pilcurile pioşilor purtători de ofrande, de regrete şi gînduri curate aşteaptă în poarta cimitirului sosirea tramvaiului. O doamnă întreabă pe cineva de lîngă dînsa :

— Dar mormîntul Veronicăi nu-1 văzurăm...

— Fiindcă nu este înmormântată aci.

— Cum aşa ? se poate ?

Apoi după o pauză :

— în locul ei, eu aş fi lăsat cu limbă de moarte să mă îngroape alături de el, să ştii că tot e adevărat că nu 1-a iubit sincer... Femeile noastre nu ştiu iubi un artist !...

— Aveţi dreptate, doamnă... Aveţi dreptate.

Şi pilcurile se împrăştie. Şi mormîntul poetului rămâne iarăşi singur... în tovărăşia *teiului sfînt ce-şi scutură floarea...*

MULȚIMEA ŞI VIZITELE OFICIALE. JURAȚII ACHITA DIN NOU. OSCAR WILDE ŞI CRIMELE PASIONALE.

Cei care, trăind sau venind mai des în contact cu mulțimea ce populează străzile mărginaşe ale Bucureştilor, au avut ocazia să se familiarizeze cu strania psihologie a acestei clase sociale, vor înțelege de minune pentru ce mahalaua bucureşteană, fără deosebire de culoarea politică sau administrativă, este nemulțumită de vizita pe care arhiducele Frantz-Ferdinand o va face suveranilor noştri la Sinaia. Pentru locuitorii mărginaşi ai capitalei — nu cred să existe ceva mai penibil decît faptul de a fi lipsiți de acele spectacole gratuite pe care le oferă zilele de paradă sau primirile oficiale. ŞL ei care au strigat URA în atîtea momente solemne, care au cimentat cu expansiunea tunătoare a vocilor lor atîtea momente istorice şi atîtea amintiri plăcute şi care au privit atît de aproape — de la doi paşi — pe împăratul Frantz Josef, pe regele Italiei, pe cînd era încă moştenitor al tronului, pe regele Ferdinand al Bulgariei, pe marele duce Vladimir, pe principele Bonaparte, pretendentul la tronul Franței şi, în ultimul timp pe kronprințul Germaniei, ei zic [că] de data asta vor fi lipsiți de satisfacerea de a vedea tot atît de aproape şi pe moştenitorul tronului austro-ungar.

Se vor mulțumi dar a-1 cunoaşte numai din ilustrațiile publicate prin ziare, iar coloanele cotidianelor noastre vor servi drept mîngîiere celor loviți în amorul lor propriu. Dacă Sinaia ar fi mai aproape de Bucureşti sau dacă cel puțin Ministerul Lucrărilor Publice ar oferi bilete gratuite pe drum-de-fier, populația mărginaşe a Bucureştilor n-ar avea de ce să se plîngă. Din nefericire

însă, Sinaia se găseşte la vreo sută şi mai bine de kilometri departe de Bucureşti, iar Ministerul de Lucrări Publice nu poate oferi decît cel mult bilete cu prețul pe jumătate. Şi iată pentru ce paşnicii mărginaşi ai capitalei au dreptul să se agite şi să protesteze protocolarelor dispoziții care răpesc populației bucureştene onoarea şi satisfacerea de a fi aplaudat şi pe moştenitorul tronului ungar.

Jurații au mai achitat încă un criminal... Există însă criminali şi criminali ! Şi achitatul de data asta fusese acuzat de a-şi fi omorît amanta, cu un cuvînt ființa pe care o iubea. Dar iubirea îți dă dreptul să comiți crima ? Iată o întrebare la care jurații din alte vremuri răspundeau mai totdeauna *nu,* iar cei din ziua de azi *da.* Sunt într-adevăr iubiri aşa de mari încît ele distrug şi se distrug prin forța lucrurilor. Ele sunt rare — este drept. Deşi rare însă, ele sunt banale şi de multe ori chiar anoste. Cei care au trecut pe acolo îmi vor da dreptate. Pentru oamenii, mai ales, care aparțin unei anumite clase sociale, acest fel de iubire constituie chiar o ofensă. Societatea modernă nu mai concepe iubirea de altădată, iubirea care a furnizat lui Shakespeare subiectul pentru *Romeo şi Julieta.* Ceva mai mult chiar, societatea modernă nu mai admite nici iubirea unui Armând Duval pentru o „damă cu camelii" oarecare.

Şi iată pentru ce astăzi, jurații care ca şi noi fac parte şi ei tot din aceeaşi societate şi care ca şi noi cunosc şi ei tot aşa de bine marginile pînă unde se întinde de obicei iubirea modernă, cînd sunt chemați să judece cîte o crimă pasională, se înduioşează nu de cel care ar trebui să meargă pe viață la ocnă, ci de cel care a fost capabil să iubească într-altfel decît ei... într-altfel decît toată lumea... Şi verdictul este negativ.

Un om a omorît femeia cu care trăia, femeia pe care o iubea, pe care o idolatra poate... Pentru ce această crimă ? Fiindcă iubirea lui fusese necinstită de însăşi femeia pe care o cinstea, iubind-o... Fiindcă iubirea fusese prostituată de însăşi femeia pe care el o răpise din brațele prostituției... Se vor întreba unii desigur : pentru

ce nu s-a despărţit de o asemenea femeie? Răspunsul e simplu : Pentru că o iubea. Nu pricepeţi desigur. Explicaţiile vor fi de prisos. Explicaţiile procurorilor şi ale avocaţilor nu servesc la nimic decît cel mult la reproducerea lor în dările de seamă. Juraţii nu pricep nici ei pentru ce un om poate iubi aşa de mult o femeie. Juraţii pricep însă alt lucru — un om care iubeşte astfel are dreptul să-şi omoare femeia care este a lui, numai a lui şi a nimănui altuia.

De lucrurile noastre dispunem cum vrem. Şi criminalul achitat a dispus de femeia pe care o iubea cu aceeaşi măsură cu care am înghiţi, cînd ne este foame, bucăţica noastră de pîine. Celor care vor găsi raţionamentul acesta ciudat le recomand să citeascsă admirabila poemă *Balada temniţei din Reading* a scriitorului Oscar Wilde :

„El nu mai era îmbrăcat în tunica-i purpurie, căci sîngele şi vinul sunt roşii, şi mîinile lui erau pătate de sînge şi de vin, cînd îl găsiră alături de moartă — sărmana femeie moartă pe care o iubise şi pe care o omorâse în patul ei...

Şi cu toate acestea fiecare om omoară ceea ce iubeşte. Şi este bine să se ştie de fiecare că unii săvîrşesc crima cu o privire de ură, alţii cu vorbe de dezmierdare, laşul cu un sărut, omul curajos cu o spată !

Unii îşi omoară iubirea lor cînd sunt tineri, alţii cînd sunt bătrîni, unii o sugrumă cu mîinile *Poftei,* alţii cu mîinile *Aurului,* iar cei mai buni se slujesc de un cuţit, căci morţii se răcesc îndată.

Iubeşti prea puţin sau prea mult, îţi vinzi iubirea sau ţi-o cumperi, câteodată făptuieşti nelegiuirea cu lacrimi, cîteodată fără nici un suspin — acelaşi lucru este, căci fiecare din noi omoară ceea ce iubeşte."

ORAŞUL MORŢILOR

Respectul pentru morţi. La noi şi la alte popoare. O vizită la Bellu. De vorbă cu gardianul cimitirului

„Lasciati ogni speranza voi ch'entrate !...

Să ne dea voie însă marele florentin, ca atît timp cît nu intrăm în oraşul morţilor cu *tălpile înainte,* să purtăm cu noi speranţa că vom ieşi din el tot aşa de sănătoşi după cum am şi intrat. Şi cu toate acestea, ce dureroasă emoţie te cuprinde cînd păşeşti pragul locuinţei de veci.

Vederea nesfîrşitelor poteci, bătătorite şi presărate cu nispul galben, ce se armonizează aşa de bine cu diferitele nuanţe de verde ale sălciilor, castanilor şi plopilor, precum şi vederea acestei mulţimi de stane de piatră albă sau neagră, din cavourile celor mai bogaţi, ce se ridică majestuoase ca însăşi majestatea funebră a liniştei ce domneşte veşnic într-un local de veşnică pace, îţi strînge inima cu răutatea unei mîini care ar stoarce un burete, şi în faţa acestor postume mărturii de dragoste pentru cei duşi pentru totdeauna te simţi aşa de mic şi atît de fără putere, incit nu-ţi poţi stăpâni un gest de groază. Şi te îngrozeşti nu de moarte, nu, ci de veşnicia ei, cum ar zice poetul.

E într-o după-amiază de iunie. Soarele arde cu putere. Cîte o pasăre zboară din cînd în cînd obosită parcă şi ea de atîta tăcere şi monotonie. Vîntul, care începe să adie, mişcă cu delicateţea unor degete de femei, vîrful plopilor nestatornici din crengile sălciilor prietenoase, ce se apleacă tot mai mult pe mormîntul la căpătîiul căruia au fost plantate. Singure crucile stau nemişcate şi mute. Muţenia lor are ceva straniu şi impertinent. Cine, dintre eîţi au trecut vreodată prin faţa unui atelier de cioplit cruci, nu şi-a întors capul cu dezgust la vederea acestor funebre purtătoare de nume dispărute !...

Şi crucile cimitirului sfidează cu muţenia lor dezgustul celor care îşi întorc capul cînd le zăresc aiurea. Aici însă ele sunt stăpîne. Ele singure se luptă cu arşiţa soarelui, cu ploile repezi care şterg urmele paşilor pe nisip şi cu viscolele iernii care îndoaie şi împuţinează crengile credincioşilor tovarăşi ai morţilor. Aci, crucile singure sunt stăpîne. Spre ele te îndrepţi şi de la ele singure ceri desluşiri cînd vrei. să afli cine se odihneşte sub fiecare din ele. Şi sunt aşa de mulţi cei care se odihnesc sub ele, încît zile întregi nu-ţi ajung pentru a-i cerceta şi a-i cunoaşte pe toţi.

Dar la ce bun să-i cunoaştem pe morţi ?... La ce bun însă să ne cunoaştem pe noi înşine ? Ne cunoaştem unii pe alţii pentru a ne putea aprecia şi iubi, pentru a putea trăi alături fără frică unul de altul şi pentru a şti de cine anume trebuie să ne ferim în viaţă. A ne iubi unul pe altul este o calitate omenească. A iubi pe morţi este o adevărată virtute. Şi morţii au dreptul la dragostea noastră, cu atît mai mult cu cît odată ce pleoapele se închid pe vecie şi braţul care ne putea veni în ajutor sau ne putea face rău în viaţă dispare. între cei duşi şi între cei rămaşi nu mai rămîne decît un sentiment de pietate, care topeşte la un loc şi dragostea şi ura şi recunoştinţa şi răzbunarea...

Şi iată de ce pe mormintele de curînd astupate, alături de candela aprinsă şi mîngîietoare, ca privirea unui ochi obosit de veghe găsim presărate mai întotdeauna flori proaspete şi mirositoare, ce se ofilesc înecîndu-şi resemnarea în propriul lor parfum. Şi iată de ce pe mormintele uitate — căci sunt şi morminte uitate' — din cînd în cînd zăreşti cîte un buchețel de violete sau de *myosotis* lăsat acolo de mîna celor care-i iubesc pe morţi, pe morţii pe care nici nu i-au cunoscut măcar.

Respectul pentru cei morţi îl găsim la toate popoarele şi în toate timpurile. Vechii egipteni îşi onorau morţii îmbălsămîndu-i, împodobidu-i cu tot ce avuseseră mai scump în viaţă şi păstrîndu-i în măreţele piramide, în care, astăzi încă, îi găseşti tot aşa de bine conservaţi ca în ziua înmormîntării. Şi cine în ziua de azi mai poate să ia cu atîta artă smaragdele pe care cercetătorii mormintelor regale le-au găsit împodobind mumiile faraonilor de pe atunci ?

Dar sarcofagele asiriene şi urnele în care strămoşii noştri păstrau cenuşa morţilor scumpi ?

Cei care însă au ridicat respectul pentru morţi pînă la majestatea unei legi au fost chinezii. Cimitirele chinezilor sunt locuri sfinte. Cel care pătrunde în cimitir fără voie şi fără să fi îndeplinit anumite condiţii este condamnat pentru sacrilegiu, iar cel care şi-ar permite să păşească peste un mormînt, fie chiar al unui om din popor, nu mai are dreptul să trăiască. Dacă se întîmplă ca un chinez tînăr să moară fără a fi căsătorit, familia mortului nu-l îngroapă pînă ce nu-i găseşte prin împrejurimi o fată mare, moartă de curînd ca şi el, cu care să-l căsătorească. Corpurile lor, chiar dacă nu se cunoscuseră în viaţă, sunt îngropate împreună şi tacîmurile lor sunt rezervate totdeauna la ospeţe zilnice ca şi tacîmurile unor invitaţi care întîrzie să sosească.

Primii creştini îşi păstrau morţii în catacombele în care se adunau în taină pentru preamărirea noului purtător al cuvîntului şi voinţei lui Dumnezeu pe pămînt.

Dar astăzi ?... Cine n-a auzit de cimitirul de la Genova, de acel faimos *Camposanto,* în care intrînd te crezi mai repede în mijlocul unui extraordinar muzeu de sculptură, decît în mijlocul unui cimitir? Cimitirile din Italia, dealtfel, sunt adevărate capodopere. La Florenţa, la Pisa, la Neapole şi aproape peste tot, pe unde pe vremuri a stăpînit sceptrul papilor, veţi găsi aceleaşi mărturii vii ale acestui ideal pe care unele popoare îl au în viaţă de a-şi respecta şi preamări morţii.

în Franţa cimitirul din oraşul Arles, pe care meridionalii îl numesc Alyscamps, este o adevărată podoabă arheologică, iar cimitirul de la Şcutari este considerat poate cel mai minunat parc pe care l-ar fi putut crea fantezia unui artist musulman.

Să revenim însă la morţii noştri, pe care modernele cerinţe sanitare i-au trimis departe, cît mai departe de raza oraşelor locuite, a oraşelor în care se petrece şi amintirea morţilor se prăznuieşte cu vin şi cu lăutari. Dintre toate cîmpurile de odihnă, presărate în jurul Bucureştilor, cimitirul Beliu este desigur cel mai mare, cel mai îngrijit şi cel mai frumos, dacă frumuseţea acestor locaşuri funerare face parte şi ea din frumosul etern şi imuabil. La Bellu găsim cîteva monumente de artă, cavourile cîtorva familii din lumea mare şi multe, nenumărat de multe, morminte însemnate cu cîte o cruce săracă din lemn şi presărate în aşa-zisa Valea plîngerii, şi e atîta tristeţe în această vîlcea mortuară, încît restul cimitirului îţi pare o adevărată sală de ceremonie, în care se pregăteşte o apropiată serbare.

Un gardian, care mă priveşte de departe, se apropie, în fine, de mine şi după o clipă de ezitare mă întreabă :

— Căutaţi pe cineva, coconaşule ?

— Nu.,, pe nimeni.

Gardianul îşi rotunjeşte ochii. Răspunsul meu nu îl satisface şi nu poate pricepe, desigur, ce poţi căuta la cimitir cînd nu cauţi vreun mort oarecare.

•— Va să zică sunteţi venit aşa, cum s-ar zice, în plimbare !

— Iacă aşa cum zici... mie-mi plac morţii.

— Păi da, că şi ei tot ca şi noi au fostără în vremea lor... dar de... de... Uite, astea. Dumnezeu le face, că omul e păcătos...

— De mult eşti aici ?

— De vreo douăzeci de ani.

— Şi nu ţi s-a urît ?

— Nu. Cîteodată mă cobor în. oraş. Dar parcă mai bine este aici. E mai linişte... Şi apoi vin destui pe aici... Şi boieri... şi mai de jos...

— Dar aşa cînd te-apUcă dorul de vreun chef ?

— Avem şi pentru asta, slavă Domnului, aci, aci lîngă poarta cimitirului. Ar vrea cîrciumarii din Bucureşti să aibă aşa vin. Ia să-1 întrebaţi pe părintele X. De cîte ori vine cu cîte-un mort, mă duc cu preasfinţia-sa şi cu rudele şi bem aldămaşul.

—Care aldămaş ?

— Păi de... aşa se zice... de sufletul mortului...

Şi în timp ce soarele se lasă tot mai jos, mărindu-şi parcă discul şi schimbîndu-şi lumina, gardianul, care m-a condus pînă la poarta cimitirului, îşi ridică braţul în direcţia celebrei cîrciumi şi adaugă :

— Acum e tocmai bine, că a început să se răcorească...

Iar după o pauză, mascîndu-şi un gest de şiretenie .

" •— Ce vreţi... Au şi morţii dichisul lor !...

MADAME SE MEURT... MADAME EST MORTE. SAPTAMÎNA BUCUREŞTEANA AIUREA... BUN VOIAJ.

Şi vocea pristavului — anunţătorul nenorocirii — a pornit în primele zile ale acestei săptămîni de sub cupola Ateneului Român, s-a răspîndit mai întîi în capitală, şi de aci s-a împrăştiat şi umplut toate unghiurile ţării...

Cine să fie această doamnă al cărei sfîrşit este anunţat cu fastul deceselor regale ?

Pe un catafalc multicolor, lipsit de tradiţionalele şi creştineştile luminări de ceară, pe un catafalc pregătit în pripă, de către nişte cioclii improvizaţi, moarta se odihneşte, învălită cu grijă în pînza câtorva sute de şasiuri, pentru a nu fi recunoscută de către cei care o cunoscuseră şi care i-ar fi putut descoperi pe gît urmele proaspete ale unghiilor murdare şi brutale cu care cîţiva cioplitori de piatră şi mînuitori de bidinele au sugrumat-o în clipa cînd voia să se arate în toată splendoarea ei celor care o doreau, o chemau şi ştiau s-o aprecieze.

Ea nu este nici vreo curtezană sărbătorită, nici vreo împărătească cu trenă lungă. Mulţimea deci n-are de unde s-o cunoască. Este o femeie tînără •— veşnic tînără şi frumoasă, o femeie care, ieşită din nu ştiu ce strat social, fusese ursită să mîngîie cu simplul ei zîmbet pe toţi cei care se frămîntă şi suferă în numele unui suprem ideal. Cei care o cunoscuseră în viaţă obişnuiau s-o numească *Arta.*

Şi Arta a fost strangulată în Ateneul Român de către cei' chemaţi să judece şi să dea recompensele cuvenite celor care năzuiseră să facă din Salonul oficial un templu al Artei...

Să nu învinovăţim însă pe nimeni. Crimele acestea nu numai că sunt permise, dar ele sunt chiar patronate de opinia publică. Niciodată şi în nici o ţară din lume contemporanii n-au fost chemaţi să judece asemenea crime. Această sarcină a fost lăsată totdeauna generaţiilor viitoare, generaţiilor luminate tocmai de opera celor puţini, a acelor puţini care, printre ai lor fiind, ai lor nu i-au cunoscut.

La ce bun dar să ne pierdem timpul cu panegiricul morţii ?... Idealul societăţii noastre moderne este ca asemenea morţi să fie îngropaţi în timpul nopţii, după orele 12, în timpul cînd străzile nu mai sunt populate decît de măturătorii primăriei şi de cîţiva răzleţi noctambuli care pe departe s^ar--putea înrudi cu artiştii. Inmormîntarea să fie simplă, măi simplă decît a unui cîine ; nimeni nu ia cuvînral şi nimeni să nu-şi ude batista nici măcar cu stropul unei singure lacrime. Societatea noastră modernă, corectă ca o figură geometrică, socoteşte că arta e o boală periculoasă şi contagioasă, o boală ca alcoolismul sau ca tuberculoza, pe care ea — societatea modernă — trebuie s-o combată cu toate mijloacele pe care ştiinţa i le poate pune la îndemîna. Savanţii noştri, deplini cunoscători ai prea multor nevoi sociale, socotesc — şi cu drept cuvînt, dealtfel — că atît timp cît vor exista artişti, ecuaţia socială va cuprinde o necunoscută imposibil de a putea fi rezolvată, oricîte formule s-ar inventa şi s-ar experimenta ; şi că acest ***nu ştiu,*** ce ameninţă ca din cînd în cînd să se ridice pe deasupra unui întreg popor şi zdrobind opera migălită, chinuită şi greoaie a spiritelor echilibrate, să zdruncine o întreagă rasă de oameni, prinşi în vîrtejul lui ameţitor. înţelepciunea modernă se teme de puterea acestui ***neprevăzut,*** pe care analiza socială de azi 1-a înrudit cu voluptatea aventurilor de altădată. Şi arta nu-i decît o aventură — supremă aventură a spiritului uman. Societatea modernă însă se ridică cu multă energie contra aventurilor. Şi iată pentru ce artiştii, dacă pierd în ceea ce priveşte numărul, cîştigă în ceea ce priveşte îndrăzneala şi maiestatea !...

Rămîie dar cei puţini cu ***nebunia*** plină de maiestate a unui bloc de stîncă ce se rostogoleşte din înaltul unor

munţi; iar cei mulţi cu *cuminţenia* umilă a unui fluviu mare, dar murdar, care primeşte şi nu poate refuza nimic din ceea ce malurile îi dau să spele sau să ducă mai departe...

Şi cu toate acestea, nu eu, dar nimeni altul nu va fi în stare să clintească nimic din ceea ce înalta chibzuinţă a unor oameni, mai presus de orice control, hotărînd : *aşa să fie* J — aşa a şi fost.

în locul meu însă, un altul nedumerit ca şi mine, un nedumerit însă mai curios decît mine, şi-ar permite să întrebe care a fost criteriul de judecată al operelor de la Salon, şi în urma căror îngrozitoare cataclisme de judecată, alături de Brâncuşi, bunăoară, a fost aşezat d. Iordănescu, iar alături de Steriadi, d. Pascali ?...

Nu vreau să vorbesc de aceia pe care lista premiaţilor nu-i pomeneşte, căci ar însemna să ne angajăm atunci într-o aventură mai periculoasă chiar decît aceea a talentului.

Şi totuşi, înainte de a sfîrşi aceste cîteva rînduri, nu mă pot abţine de a nu trimite celor cîţiva glorioşi căzuţi frăţeştile mele salutări, amintindu-le o frază de al cărui adevăr comisiunea salonului nostru desigur că nu s-a pătruns : *Les morts que vous tuez se portent assez bien.*

Şi acum ce ne mai rămîne de făcut în Bucureştiul pustiu ca şi un Congo belgian ?...

Săptămînile trec greoaie, asemenea unor trenuri de plăcere ce duc spre munţi mulţimea pe jumătate leşinată de căldură. Şi cu toate acestea, săptămînile bucureştene în timpul verii sunt goale, mai goale decît capul unui poet lipsit de inspiraţie.

Rubrica săptămînală, pe care directorul ziarului mi-a încredinţat-o, convins pe deplin că Bucureştiul îmi va putea întotdeauna procura subiectul necesar, ameninţă să apară în alb, dacă redactorul continuă să rămînă în capitală.

Cu permisiunea celor în drept, dar şi mai ales cu permisiunea miilor mei de cititori — cel puţin aşa îmi place să cred — voi imita exemplul lor şi cu primul tren voi porni.

Unde ? Desigur că pe acolo pe unde voi găsi aceiaşi bucureşteni ca şi pe Calea Victoriei. Căci dacă ni s-ar permite o constatare sinceră, vom face pe aceea că în timpul verii întreaga Românie nu-i decît un enorm Bucureşti.

Săptămînile ce vor urma dar de azi încolo, deşi scrise pe aiurea decît în capitală, ele nu se vor deosebi totuşi prea mult de cele de pînă azi.

Pe cei plecaţi, dar, înaintea mea, îi voi ajunge, iar celor care mă vor urma, le urez de pe acum un apropiat *bun voiaj.*

VINE TOAMNA...

Se pare că în anul acesta toamna a sosit mai devreme de cum a binevoit să ne-o anunțe calendarele.

Pentru aceasta însă nu e nevoie nici să consultăm ziua sau luna în care ne găsim, nici să urmărim mersul soarelui sau fluctuațiilor barometrului. Nu... pentru a ne încredința că am intrat cu adevărat în toamnă, n-avem decît să privim Calea Victoriei.

Pentru schimbarea anotimpurilor, bucureștenii n-au indicator mai precis, mai plăcut și mai puțin costisitor decît această stradă ciudată care, asemenea unei femei galante, nu se înșală niciodată de toaletă și niciodată nu întîrzie de a se înveșmînta la timp în stofele și culorile corespunzătoare capriciilor cerului nostru.

Rîndunelele pot pleca, frunzele de nuc se pot scutura în tihnă și bruma se poate așterne cît mai groasă peste vii... Pentru bucureșteni însă, toate aceste simptome nu înseamnează cîtuși de puțin un început de toamnă.

Cît timp pe Calea Victoriei se vor vedea încă pălării de paie și bluze decoltate, Bucureștii n-au intrat în toamnă.

Și trebuie să mărturisim că cochetele noastre *trot-feuses* întîrzie prin toaletele lor de vară mai totdeauna sosirea acestui visător anotimp, așteptat cu atîta nerăbdare de cîntăreți, amanți și poate chiar și de cei ce-și fac bagajele pentru Nisa, Menton sau alte orașe-spitale...

De astă dată însă, Calea Victoriei și-a schimbat pe neașteptate aspectul ei de pînă mai ieri.

De cîteva zile nu mai avem nici cer albastru, nici toalete albe, nici terase de cafenele.

De cîteva zile n-avem decît stropi mari de ploaie ce bat monoton în ferestre și se sparg cu zgomot de trotuare... Plouă ca în zilele de toamnă tîrzie... Și abia am intrat în toamnă...

Teatrele de vară încep să-și amîne reprezentațiile. Grădinile se închid. Cei plecați se reîntorc și-aceeași nesfîrșită cursă spre *nu știu unde* începe de la Palatul poștei pînă la Palatul regal!...

Sărmanul Conu Grigore !...

Acum două săptămâni l-am lăsat bolnav, ţinut în pat de o boală stupidă — o imprudenţă nenorocită — un nimica tot, cum îmi spunea el ; l-am lăsat în tovărăşia unui prieten bun, unul din rarii prieteni din ziua de azi şi a unui cîine cuminte, credincios şi tot aşa de popular ca şi stăpînul său : l-am lăsat cu speranţa că peste cîteva zile se va scula şi va porni din nou pe Calea Victoriei cu Leandru după el... şi astăzi, cîteva ziare *întîrziate,* care îmi sosesc în vîrful muntelui unde mă aflu, îmi aduc ştirea că bătrînul meu preten şi vecin, sărmanul Conu Grigore cum îi zicem noi cei mai tineri, s-a sculat cu adevărat din pat — l-au ridicat alţii, însă, şi a pornit cu Leandru după el, dar nu pe Calea Victoriei, ci spre cimitirul Bellu.

Sărmanul Conu Grigore !...

îmi aduc aminte cu duioşie de acest bătrîn ciudat, de acest noctambul de rasă, ce-mi bătea în uşă pe la ora 3 după miezul nopţii, ca să-mi ceară chibrituri, şi regret, parcă, nu atît moartea bătrînului aproape orb şi atît de suferind în ultimul timp, cît dispariţia uneia din cele mai interesante podoabe omeneşti ale Bucureştiului.

Şi Grigore Ventura era cu adevărat unul din rarii bucureşteni care, nemaiemoţionîndu-se de nimic, trăia asemenea unui burete uscat, din care n-ai fi mai putut stoarce cei mai mic strop de apă. Şi cu toate acestea, buretele acesta omenesc se alipea cu drag de cei mai tineri şi, în tovărăşia lor, umbra lui Ventura de acum o jumătate de veac palpita parcă vie, în dosul acestei ruine omeneşti, învăluite în suprema resemnare a celor care nu mai aşteaptă nimic fiindcă nu mai au dreptul la nici o năzuinţă.

O singură dorinţă avea bătrînul — aceea de a nu-şi închide ochii mai înainte de a-şi îmbrăţişa, pentru cea din urmă oară, fata. Intîmplarea a voit însă ca Ventura să moară singur la Bucureşti, în timp ce, pe una din scenele marilor teatre din Paris, Marioara juca *Dama cu camelii...*

Cameliile !... Ce flori funebre î... Ce miros pătrunzător de cavou au florile care n-au mirosul de grădină !...

Şi pe mormîntul proaspăt al lui Ventura s-au depus coroane de flori artificiale, dar nici o camelie din multele flori funebre ale *Damei cu camelii* de-acolo, de departe!...

Sărmanul Conu Grigore !...

LA 400 KM. DEPĂRTARE DE BUCUREŞTI. ŞTIINŢA FERICIRII. PE MUNTE IN CABRIOLETA CU PATRU CAI DOCTORUL, TRUCA ŞI PINDARUL.

Prietenul, la moşia căruia mă găsesc de cîteva zile, pare a-şi fi alcătuit biblioteca, nu după gustul lui, ci după cerinţele timpului şi locului. Trei numere din *Je sais tout,* colecţia completă pe anul trecut din *l'Illustration* şi volumul *La science du bonheur* al lui Jean Finot îmi furnizează cea mai plăcută lectură pe care o poţi năzui la 400 km. depărtare de Bucureşti şi în mijlocul acestui decor simplu şi primitor în care acoperişul roşu al bisericii din sat formează singura pată frapantă pe toată această întindere de albastru şi verde.

De prisos să adaug că dintre publicaţiunile de mai sus, cartea lui Finot m-a interesat în primul rînd. Mărturisesc însă că celor nepricepuţi la rezolvarea problemei fericirii, reţetele lui Finot nu le foloseşte pentru nimic. Principiul, dealtfel, simplu că *pentru a fi fericit trebuia mai intii să voieşti a fi* nu le poate servi decît cel mult a-i arunca în braţele celei mai groaznice aventuri — excesul de voinţă — cu atît mai mult dăunătoare fericirii cu cît la o altă pagină găsim că *resemnarea este un început de fericire aparentă.*

Fericirea este relativă, tot aşa de relativă ca şi talentul, inspiraţia sau puterea de creaţie. Te simţi nefericit cînd opinia publică are toate motivele să te creadă fericit, şi într-un moment suprem de inspiraţie, creezi un capo-de-operă pe care însă critica ţi-1 stigmatizează cu calificativul de *farsă.*

Şi cu toate acestea şi farsa este un indiciu de fericire. Farsorii sunt oameni fericiţi. Şi fericirea nu aşteaptă niciodată onoarea şi munca de a fi pusă în formule şi

învăţată pe dinafară. Ea doarme cu lenevia unei orientale în profunzimile sufletului fiecăruia din noi; şi dacă nu o găsim totdeauna acolo unde ar trebui înseamnă că mai totdeauna ne muncim să o căutăm pe aiurea decît în noi înşine.

Aci la ţară unde mă aflu, toată lumea pare fericită. Zic pare fiindcă n-am mers niciodată pînă acolo încît să cercetez cu de-amănuntul chiar sufletele celor care nu mă simt aproape. Şi cred că am dreptate fiindcă unui suflet simplu nu-i trebuie prea multe pentru a fi fericit. A căuta să i-1 amplificăm în mod brusc, aşa cum ar visa-o poate cîţiva grăbiţi jongleuri sociali, ar însemna să comitem o adevărată crimă. I-am răpi sufletului simplu de azi deplina fericire din care nu i-am putea pregăti, oricît de meşteri ne-am crede, fericirea necesară sufletelor complicate de mîine.

Şi fericirea aceasta patriarhală, pe care le-o invidiez fără să mi-o doresc, mă face totuşi să renunţ fără de voie la multe din prea multele-mi năzuinţi şi, pentru o clipă, două, să mă simt fericit şi eu !...

Una din marile plăceri ale prietenului meu este să umble într-o gabrioletă cu patru cai pe locuri de unde îndrăzneţii dinaintea sa nu s-au aventurat decît cu piciorul sau cel mult călări. Deplin fericit însă prietenul meu nu este decît atunci cînd poate tîrî încă pe cineva cu el în această periculoasă excursie. De astă dată cei căzuţi la sorţi eram eu şi doctorul judeţului.

înhămaţi la gabrioletă, gata de plecare, cei patru cai aşteaptă nerăbdători în curte, frămîntînd nervoşi cu piciorul nisipul.

în momentul acesta însă, uşa se deschide şi o figură omenească albă de praf şi roşie de oboseală intră în odaie.

— A!... Bună ziua, doctore... Cînd ai sosit?

— Uite acum.

— Mergi cu noi ?

— Păi... sunt cam obosit...

— Ce are a face ? Mergem spre culme, spre munţi... E o şosea admirabilă... ca în palmă... Ia spune, măi Truca, cum e şoseaua.

Şi Truca, care se cam codeşte, îşi mai priveşte o dată stăpînul şi, cu jumătate glas, răspunde :

— Iacă aşa ca în palmă, cum zici d-ta, boierule...

Clopoţeii înaintaşilor deşteaptă cîinii satului, care ne întîmpină cu nesfârşitele lor urale însoţindu-ne pînă la marginea rîului, unde se opresc cu toţi.

De aci încolo şoseaua dispare şi începem urcuşul. Pietrişul se schimbă în bolovani, gabrioleta începe să se aplece cînd într-o parte, cînd într-alta, asemeni unei corăbii plimbate de valuri, caii aci pornesc în goană, aci se opresc în loc sforăind şi nemaivoind să mergă, iar doctorul care n-a isprăvit încă de a-şi trece batista de-a lungul frunţii înăduşite priveşte nedumerit cînd la muntele din dreapta, cînd la prăpastia din stînga, cînd la prietenul nostru care pare a-şi fi epuizat tot repertoriul cu care obişnuia să-şi îndemne caii la drum.

Fiecare din noi ne întreoem a admira peisajele sălbatice ce se desfăşoară în jurul nostru ; nimeni dintre noi însă nu pomenim nimic din acea faimoasă şosea ca în palmă pe care ne-o lăudase la plecare.

Urcăm mereu. Gabrioleta noastră, din corabia de mai adineaori, se transformă într-o adevărată nacelă de balon. Bolovanii ne oscilează aşa de tare încît ni se pare •că plutim. Ne încleştăm degetele de aripile gabrioletei pentru a nu fi azvîrliţi jos, şi la fiece povîrniş neaşteptat, avem parcă impresia că ne rostogolim într-o prăpastie fără fund.

Iată-ne ajunşi însă pe culme. Un pîndar ne iese înainte, se uită curios la noi ; nu ne cunoaşte şi scărpinîndu-se leneş după ceafă se adresează către prietenul nostru :

— Mergeţi mai departe, boierule, ori să mă duc după oameni ?

— Du-te şi să ne aştepţi aci după o jumătate de ceas.

— Dar ce faci, nene, cu oamenii ? întreabă unul din noi.

— Să ne coboare gabrioleta... Şi prietenul nostru, care petrece pe socoteala noastră, adaugă : Deshămăm caii şi coborîm pe jos. Aminteri ajungem cu gîturile frînte.

— Bine, bine, dar şoseaua aia ca-n palmă ?

— Şoseaua ?... Apoi cum v-aş fi dus eu să-mi vedeţi proprietăţile decît promiţîndu-vă şosele ca-n palmă ?

La întoarcere pîndarul ne aşteaptă cu alţi doi oameni. Deshămăm caii şi începem coborîşul cu precauţiunile unui Hannibal sau Napoleon I care ar fi coborît Alpii.

Eu care m-am însărcinat să duc puşca pîndarului închei convoiul ce şerpuieşte înaintea mea pe dîrile adînci săpate de apele ploilor.

îmi aduc aminte că am văzut cîndva o fotografie a lunii care semăna perfect de bine cu pîrtia lăsată pe coastă de roţile împiedicate ale gabrioletei cu patru cai ?...

încep să-mi simt picioarele îndoindu-se de oboseală şi parcă sunt gata să regret asfaltul cald şi mirositor al trotuarelor Bucureştilor. Mă gîndesc la cei rămaşi acolo de unde am plecat acum două săptămîni, la cei cari îşi sorb liniştiţi şvarţul la eafe Kiibler şi pe măsură ce cobor spre sat mă simt parcă tot mai aproape de Bucureşti...

Dar iată-ne ajunşi. Doctorul care mînase înaintaşii s-a aşezat pe un petic de iarbă, făcîndu-şi vînt cu batista şi pălăria albă de creton.

— Dacă mai întîrziam pe culme ne apuca noaptea.

— Eşti obosit, doctore ?

— Nu prea... A început să fie răcoare... Uf, ce bine este !...

— Lasă, că o să mîncăm cu o poftă nebună.

— Cum se mănîncă la ţară.

Doctorul însă se laudă. Buzele abia i se mişcă de oboseală. Abia poate vorbi...

Tr,^6' măl •TrUCă' Ziceai că Şoseaua este ca în palmă'
Truca se ruşinează, lasă ochii în jos şi nu rlspunde'

cum dracu nu... măi - TU ai fost Pe i°*aua aia * ^

— Şi ca în palmă este ?

s7 -aC i ° ™ boierul asa> ce să-i fac eu ?

pe ban^a Sn f ! - timp Ce doctorul se obosit
SL? fața Casei ^i " dă mîinile năduşite să i le
Ungă un cnne, care pare a-1 cunoaşte şi a-1 impXmi.

;PE DUNĂRE CU. VAPORUL. CAVALERISTUL . SIRB ŞI GRĂNICERUL ROMAN. PE PUNTEA VAPORULUI. ÎNTRE UN APUS DE SOARE ŞI UN RĂSĂRIT DE LUNA.

cu grijă în odgoane, şlepurile se înşiră de-a lungul cheiului, legănîndu-se uşor, negre şi triste ca ruşte~-str_ăvechi şi enorme sarcofagii pe care apa Dunării le-a adus din cine ştie ce depărtări locuite de uriaşi.

Pavilioane româneşti, ruseşti şi austro-ungare îşi flutură obosite colorile spălăcite în lumina vie a soarelui şi îşi tremură umbra departe în creţurile apei ce pare a-şi fi oprit cursul.

In port e linişte. E zi de sărbătoare.

In fața agenţiei cîţiva călători aşteaptă nerăbdători sosirea vaporului întîrziat. In jurul lor, bagajele trîntite în dezordine îți fac impresia unui rest de avere aruncat pe ferestrele unei case coprinse de flăcări.

Un bragagiu îşi plimbă neobosit marfa din om în om şi, în lipsa unui bufet, cei însetaţi se răcoresc cu băutura naţională a vecinilor după ţărmul celalt al Dunării.

E cald şi vaporul nu mai soseşte.

Agentul navigaţiunii fluviale ungare explică celor nerăbdători cauza întîrzierii.

După un sfert de ceas iată-1 în fine apărînd din sudul Dunării. Alb ca lebăda lui Lohengrin, cu cît se apropie vaporul se măreşte şi se conturează mai bine. Coşul azvîrle rotogoale de fum tot mai negru şi, în urma lui, albastrul cerului se pătează de negrul penajului eroului wagnerian...

Vaporul ajunge în fața pontonului. Lopeţile roţilor nu mai bat apa. Pe unde se aude sunînd un clopot, apoi un altul. O sfoară aruncată de o mînă dibace şerpuieşte pentru o clipă ameninţătoare pe deasupra capetelor

noastre şi cade pe ţărm. Odgoanele apar din apă ca nişte şerpi prinşi cu undiţa şi lebăda albă s-a lipit de pontonul negru.

Zgomotul greoi de fiare se încrucişează cu strigătele şi vocile omeneşti. Călătorii se înghesuie unii într-alţii, bagajele se lovesc între ele şi hamalii se înghiontesc adresîndu-şi frînturi dintr-un limbaj aparte. Cei care debarcă şi cei care se îmbarcă îşi aruncă priviri repezi şi dispreţuitoare, ca şi cum o superioritate bine definită; i-ar despărţi pe unii de alţii.

După puntea de comandă, căpitanul vasului priveşte mulţimea, liniştit cu mîinile încrucişate pe piept. In salonul de clasa I se aud destupîndu-se sticlele de bere — faimoasa bere Dreher... Pe puntea călătorilor de clasa H-a un sergent din cavaleria sîrbească, cu tocurile cizmelor scîlciate, cu bluza murdară şi cu şapca lăsată ştrengăreşte pe sprinceana dreaptă, priveşte cu un vădit dispreţ pe grănicerii români după ponton. La un moment dat însă piciorul drept i se încurcă în sîrmele bar lustradei şi pintenele îi cade în Dunăre. Un grănicer începe să rîdă şi cu mîna îi face semn ca şi cum ar fi voit să-i spună : *Adio... pintene* Sergentul, se încruntă, priveşte furios Dunărea ca şi cum ar fi vrut s-o soarbă dintr-o singură înghiţitură, şi aşezîndu-se pe o bancă îşi scoate şi pintenele din stingă şi-1 bagă în buzunar.. Şi pe figura cavaleristului sîrb se citeşte atîta regret ca şi cum, cu dispariţia celor doi pinteni, ar fi dispărut întreaga cavalerie sîrbească !...

Un şuierat prelung, un fel de ţipăt de fiară răguşită anunţă plecarea vaporului. Se aude apoi un zgomot înăbuşit asemenea zgomotului unui tren intrat în tunel, lopeţile roţilor încep să bată apa din ce în ce mai grăbite şi vaporul desprins de ponton se depărtează spre largul Dunării.

Pe chei, două panamale şi trei batiste se agită nervoase în chip de *bun voiaj.* De pe vapor însă, nu răspunde nimeni urărilor venite de pe ţărm. între cei care au plecat şi cei care au rămas, bariera de apă se întinde tot mai largă, tot mai lacomă parcă...

Plutim în josul Dunării.

în urma noastră, casele Severinului se deşteaptă parcă din somnul acestei înăbuşitoare după-amiezi de iulie şi ridicîndu-se pe deasupra pomilor ne privesc mirate cum ne depărtăm. Iată-le, în cele trei părţi ale oraşului, turlele celor trei biserici. Ce lipsă de credincioşi şi de farisei în oraşul ăsta modern !... Iată-1 grav şi posomorit, fluturîndu-şi tricolorul naţional, acoperişul comandamentului Diviziei I, iată-le apoi albe şi goale ca şi braţele celei ce ţine cumpăna dreptăţii, zidurile nesfîrşite încă ale palatului de justiţie, iar mai sus de tot, dincolo de rîndul castanilor ce conturează bulevardul oraşului, iată turnul gotic al vilei Evelyn cea mai cochetă şi mai înaltă clădire a oraşului. Singur piciorul podului lui Traian ne priveşte mai de aproape,/din marginea Dunării... Năruit, adus de spate ca un/ bătrln fără vîrstă, ce pare a se fi încăpăţînat să trăiască cît lumea, amestecul acesta uimitor de piatră, cărămidă şi var, de atîtea ori copleşit de apele Dunării! şi de alte atîtea ori ieşit învingător la suprafaţă, îşi freacă-genele parcă obosit de multele ce le-a văzut trecîndu-i prin faţa ochilor şi privindu-şi tovarăşul de pe ţărmul sîrbesc se întreabă : Cine or mai fi şi ăştia ?...

Vaporul coboară cursul plin de capricii al Dunării. Adineaori pluteam spre răsărit şi-acum plutim spre apus. Soarele coboară şi el pe nesimţite schimbînd aspectul apelor pe minută ce trece. Singure, cele două ţărmuri rămîn neschimbate... Rîpe galbene şi pietroase, poduri de plute şi mai spre deal de stejar, şi porumb cu moţuri albe şi nestîmpărate, iar pe ţărmul românesc, din distanţă în distanţă, pichetele singuratice şi pline de melancolie ale grănicerilor!...

Pe punte cea mai parte a călătorilor sunt sîrbi.

Un domn, un politician desigur, înconjurat de ziare franceze, nemţeşti şi sîrbeşti stă răsturnat într-un fotoliu de trestie şi întoarce nervos foaie după foaie. La un moment dat însă, observ că domnul de lîngă mine şi-a lăsat capul pe piept, şi şi-a rezemat coatele de speteaza fotoliului, ©bosit de atîta lectură, politicianul sîrb

se odihneşte... doarme !... Sărmanul om, pariez că în ziaH rele sîrbeşti se comentează şi astăzi încă consecințele unui eventual război sîrbo-austro-ungar !

Mai la o parte, o pereche tînără — doi căsătoriți de 1 curînd sau doi amanți romantici ? — citesc în sîrbeşte j romanul *Manon Lescaut.* Numele eroinei abatelui Prevost este pronunțat în gura mare. Lectura asta dealtfel este prea interesantă pentru a nu lua cunoştință de ea şi persoanele din jurul celor doi îndrăgostiți. El este blond şi corpolent. Poartă barbă Henry IV şi ghete nemțeşti cu şireturi aparente şi cu cătărămi de şoşoni. Ea este brună şi subțire. Are nişte ochi mari, negri şi rotunzi, rotunzi ca banul. Din cînd în oînd pare a fi coprinsă de vaga melancolie a cărților citite pe bordul transatlanticelor rătăcite pe ocean, îşi dă ochii peste cap şi în urmă profită de ocazie pentru a şi-i roti printre cei din jurul ei. Se pare că în Serbia, gestul acesta constituie supremul şic femenin.

Apune soarele...

CÎNTECUL PLOII

N-a plouat cîteva săptămîni.

Pe şosea căruțele înoată în nori de praf. Ai crede că satele s-au aprins şi vîntul geineste fumul pe urma cailor ce se depărtează în goană, ducînd avutul sătenilor scăpat de urgia focului. Pămîntuy miroase a cărbune. Foile porumbului se răsucesc, trosnind cu^zgomot şi aerul, îmbibat de praful şoselelor şi fumul maşinilor de treierat, apasă greoi, ca o manta caldă, înăbuşitoare. Ochii tuturor se îndreaptă rugători spre cer. Cerul însă, veşnic acelaşi, nu dă nici un semn de ploaie. Cît poți cuprinde cu ochii nu zăreşti pic de nor. întreaga rotogoală a orizonturilor pare încătuşată într-un enorm cerc de foc. Bălțile au secat şi broaştele au tăcut.

Dar iată că dinspre apus o pată alburie apare sfioasă. Şi pata se-ntinde, înaintînd cu greu spre soarele ce coboară în asfințit. Şi ochii tuturor se îndreaptă din nou spre asfințit.

— Sunt nori de ploaie sau nori de praf ?...

— Nori de ploaie.

Pata albă se întunecă, orizonturile se întristează parcă şi soarele apune mai de timpuriu în dosul perdelei tivită cu fel de fel de culori.

Pînă să se înnopteze, cerul s-a înnorat. Peste noapte însă vîntul s-a stîrnit cu furie şi norii s-au împrăştiat.

Şi ochii tuturor iarăşi se îndreaptă rugători spre cer.

A doua zi aceeaşi pată. De data asta însă norii nu mai înaintează sfioşi. Covoare vinete se întind cu grabă dinspre apus, ca şi cum s-ar pregăti calea pe unde va trece un temut şi încruntat suveran. Vîntul nu mai bate

şi mai înainte ca noaptea să întunece cîmpurile, calde încă, picăturile de ploaie încep să cadă mari, zgomotoase şi dese, schimbînd aspectul şoselelor albe şi al întinderilor ofilite de porumb.

Plouă, plouă...

Cum cîntă ploaia afară la cîmp !... E o întreagă simfonie ropotul ploii şi mai ales al ploii mult aşteptate.

Aci deasă, repede şi măruntă ; aci rară, leneşă şi nehotărîtă, ploaia brodează pe întinderile şoselelor şi necuprinsul dropiilor note delicate de menuet, note repezi de farandolă, porniri de caravane, sosiri de transatlantice şi marşuri finale, triumfale şi maiestuoase ca însăşi maiestatea necuprinsului de unde soseşte.

Plouă, plouă... Şi cîntecul ploii răsună departe... Şi cei de departe îl aud şi-şi ridică braţele rugătoare spre norii ce sosesc mai mulţi, tot mai mulţi, aducători de ploaie şi de cîntece noi !

SPRE BUCUREŞTI. PSIHOLOGIA CELOR CARI SE ÎNTORC. QUI PART TROP TOT REVIENT TROP TARD.

Iată-mă în preajma pornirii spre Bucureşti.

Dealtfel, voiajul acesta apropiat mi se pare foarte natural. Mi se pare chiar mai natural decît primul voiaj, în urma căruia, bucureşteanul, de acum cinci săptămîni, ameninţa să devină unul dintre cei mai statornici, mai paşnici şi mai cumsecade provinciali.

Timp de cinci săptămîni, graţie celor doi pVieteni — unul proprietar la munte şi altul multiproprieţar la cîmp —, am ajuns să cunosc judeţul Mehedinţi ciV competinţa deplină a domnilor de la serviciul tehnic. Am învăţat pe dinafară toate reşedinţele de plăşi, aproape toate satele şi mai ales toate căile de comunicaţie.

Astăzi, bunăoară, aş putea spune cu preciziune care anume şosea este bună şi care anume rea ; în ce localităţi podurile se găsesc în reparaţie şi în care altele nu se găsesc poduri deloc : pe unde poţi merge cu automobilul, pe unde cu trăsura cu patru cai şi pe unde călare sau cel mult cu piciorul; şi, în fine, pe ce anume porţiuni de şosele te poţi aventura cu viteza de 80 km pe oră şi pe care altele trebuie să te mulţumeşti cu primitiva, dar sănătoasa viteză de 10 km. pe oră.

Fără să mă fălesc — căci de cele mai multe ori şi aceasta constituie o fală — de a fi devenit un bucureştean renegat, timp de cinci săptămîni însă, am avut deplina ocazie să pun, în cumpăna raţiunii cinstite, atît capitala cît şi provincia, şi să constat că nu pentru tot ce s-ar putea crede capitala atîrnă mai greu.

Cei cari ca şi mine au trecut pe acolo îmi vor da dreptate. Farmecul capitalei şi al provinciei, mai ales

în ţara noastră, se întregesc şi se desăvîrşesc rriai armonios decît în oricare altă ţară.

Iată-mă dar în preziua pornirii spre Bucureşti.

Momentul acestei despărţiri nu va fi nici dureros, nici mult aşteptat. El va fi pur şi simplu la fel cu celelalte momente intense şi variate, pe care le-am petrecut cu mulţumire într-o atmosferă necunoscută pînă mai ieri, o atmosferă pe care de azi încolo am plăcerea s-o recunosc ca prielnică şi poate chiar necesară pentru anume porţiuni de timp.

Şi iată pentru ce, în momentul plecării, nu voi exclama cîtuşi de puţin ca poetul :

Eu te las, ţară iubită
De-al tău sîn mă depărtez,
Dar cu inima cernită
Plîng amar...

Pentru a nu face însă pe placul celorlalţi, nu voi împinge nici voluptatea revederii Bucureştilor pînă a pronunţa sacramentala frază : *Ard de nerăbdare...*

Nu. Nu ard cîtuşi de puţin de nerăbdarea acestei revederi, care, la drept vorbind, nu-mi poate fi decît plăcută, şi nici nu-mi trudesc mintea să ghicesc cam ce anume schimbări se vor fi făcut la Bucureşti în lipsa mea.

Preţuiesc Bucureştii mai mult decît a-1 crede un oraş aşa de puţin serios şi statornic, încît să-şi permită fantezia a se schimba într-un timp atît de scurt, după cum sunt sigur că se aşteaptă să-1 găsească mulţi inşi la întoarcerea lor din vilegiatură.

Nu sunt nici atît de naiv, nici aşa de pretenţios pentru a pretinde unui oraş ca Bucureştii noştri să rupă deocamdată în mod brusc cu tradiţia pentru ca după o lipsă de cinci săptămîni să-mi facă impresia acelor misterioase staţiuni balneare care acum un an nu existau, iar anul acesta se clatină toate de graba cu care au fost ridicate sub bagheta magică a antreprenorilor de cîştig şi de... *apres moi le deluge...*

Ştiu că voi găsi Bucureştii acelaşi oraş de acum cinci săptămîni, cu Calea Victoriei împestriţată de noile petice

de asfalt, cu trotuarele calde şi veşnic pline, cu pitoreştile lui colţuri de stradă, cu cele trei noi vagoane electrice şi cu acelaşi nesuferit loc viran din faţa palatului, pa gardul căruia reclame mâzgălite în grabă de mîini nepricepute opresc trecătorii pentru a le arăta enorma şi trista diferenţă dintre primul oraş occidental din răsăritul Europei şi ultimul oraş oriental din apusul aceleiaşi Europe... Mai ştiu că voi regăsi pe aceiaşi cunoscuţi pe care i-am lăsat —- eu unul fiind printre cei din urmă plecaţi — aceleaşi partide de ***aperitiv,*** aceleaşi surîsuri de ocazie şi aceleaşi convenţionale salutări şi probe de dragoste sinceră şi durabilă. Pe orizontul literar nu voi găsi nici o nouă stea apărută, dat fiind legătura directă ce există între căldura excesivă şi stagnarea literară, iar la Kiibler, mai sigur decît pentru oricare alt lucru, voi găsi aceleaşi figuri, parte luminate de aureola zilelor de mîine, parte chinuite de teama eventualelor dezastre.

Şi iată pentru ce revederea Bucureştilor nu-mi dă cîtuşi de puţin emoţiile acelei\mişcătoare şi romantice revederi, pe care mulţi din bucureştenii noştri o afectează conform prescripţiilor din codul perfectului voiajor.

*

De cele mai multe ori, psihologia celui care se întoarce este aproape la fel cu a celui care pleacă într-un lung voiaj pe mare. Te îmbarci cu temerea de a nu te mai întoarce şi debarci cu regretul de a nu fi putut întîrzia pe drum încă o zi, o lună, un an chiar !...

Intre unii şi alţii nu există decît o singură diferenţă : intensitatea de emoţie a celor dintîi, care, după cum se poate uşor observa, a făcut din cele mai vechi timpuri ca omul călătorit pe mare să capete o superioritate frapantă asupra celui ce nu s-a mulţumit decît să privească Şi să admire după mal mănunchiul acesta de vieţi omeneşti cari îşi pun ziua de mîine sub ocrotirea valurilor, vînturilor şi a stelelor !...

Nimic mai poetic decît a pleca. Nimic mai prozaic decît a te întoarce !

Cînd pleci ai grijă întotdeauna de a-ţi pune într-un colţuleţ de bagaj sufletesc şi acea temere vagă de necu-

noscut, în brațele căruia te aventurezi, fie într-o cabina de vapor, fie într-un compartiment de drum-de-fier. ^

Cu cît călătoreşti mai mult, cu atît necunoscutul te.1 îmbată de parfumul noilor apropiate surprize. OameniiJ îți par alții, oraşele altele, copacii mai verzi, cerul mai albastru şi aşa mai departe... Ceea ce vezi, ceea ce auzi, ceea ce pipăi îți par ecouri tot mai îndepărtate ale unei lumi pe care închipuindu-ți-o într-un fel îți dai seama că nu poate fi decît întotdeauna într-altfel de cum ți-a plăcut s-o crezi. Şi lumea asta nouă îți fuge parcă din fața ochilor, cu repeziciunea unui apus de soare tomnatic.

A fost frumos... Este încă frumos... Se poate. Frumosul însă dispare în minuta în care necunoscutul se dizolvă în ucigătoarea stare pe loc.

A pleca înseamnă a merge înainte, tot înainte.

A te întoarce de cele mai multe ori înseamnă chiar a sta pe loc.

Şi iată pentru ce numai lungile absențe produc revederi emoționante.

De ce ?... E acelaşi necunoscut ce se lasă pe nesimțite între cei plecați şi cei rămaşi. Şi în cazul acesta, a te întoarce de cele mai multe ori înseamnă a pleca !...

Qui part trop tot revient trop tard... Să sperăm însă că de data asta bucureşteanul fugar soseşte la timp... la timp ca şi englezul din *Ocolul pămîntului.*

PRIETENUL LITERAȚILOR. PRIMUL AEROPLAN ROMÂN.

Un prieten bun, unul din acei prieteni cari se interesează de aproape şi cu de-amănuntul de tot ceea ce ne priveşte în mod direct, bucurîndu-se şi suferind împreună cu noi laolaltă, mă întîlneşte în seara sosirii mele la Bucureşti şi, mai înainte de a-mi ura~~*bun venit,* îmi strigă : /

— Am citit... Admirabil... Te felicit !...

Măgulitoarea întîmplare a bunului, meu prieten nu mă mai impresionează astăzi. De cîte ork mă întîlneşte — şi trebuie să declar că mă întîlneşte de mai bine de trei ani — prietenul meu trebuie să mă felicite pentru cîte ceva admirabil.

De data asta prietenul nu se mai mulțumeşte cu simpla felicitare. Voieşte să ştie cum am petrecut în vilegiatură, cu un cuvînt voieşte să se bucure şi el dacă vilegiatura mi-a priit, sau să regrete şi el dacă, cumva, am avut şi eu de regretat ceva în timpul de cinci săptămîni, cît am lipsit din Bucureşti.

Şi conversația se angajează în modul următor :

— In sfîrşit... L-ai revăzut...

— L-am văzut... Pe cine ?

— Cum pe cine?... Parisul!... N-ai fost la Paris?... Lasă că ştim noi... Pariez că la mine nici nu te-ai gîndit.

— Dar bine, bre omule, eu n-am fost la Paris.

— Cum ? Cum ? N-ai fost la Paris ?

— Nu.

— Unde ai fost atunci ?

— La Severin... Trei mii cinci sute kilometri depărtare de Paris.

— Ei comedie !... Şi eu citisem în *Minerva* că ai fost la Paris.

— Nu. La Paris a fost confratele meu C.M....

La auzul numelui de C M . prietenul meu face doi ochi cît două piese de cinci lei şi cu vocea pe jumătate mă întreabă :

— Păi, ...CM. nu eşti tu ?...

— Bineînţeles că nu. Pe mine mă cheamă I.M.

— Aşa e... ai dreptate... Uite vezi, eu vă iau totdeauna pe unul drept altul, mai ales că scrişi amîndoi în aceeaşi revistă... Să nu-ţi închipui însă că pe tine nu te citesc... Ţi-am citit tot ce-ai scris pînă azi... Admirabil... Te felicit!

Apoi după o pauză :

— Cînd ne mai întîlnim ?

— Cînd vrei.

— Salutare.

— Salutare.

Şi prietenul meu este prietenul tuturor literaţilor din ţară, cumpără toate revistele literare, de la *Universul literar* pînă la *Convorbiri literare,* asistă la toate premierele şi de cîte ori apare cîte un volum scrie pentru fiecare din ele o dare de seamă elogioasă, pentru a se pune bine cu autorul. Dările de seamă ale prietenului meu însă n-au văzut niciodată lumina zilei. Ele au fost respinse de toate revistele, pînă chiar şi de *Neamul românesc.*

Şi citind, mă gîndesc că prietenul meu a umblat, a umblat trei luni de zile în buzunar cu *Calendarul bibliotecii Socec,* unde se găsesc portretele celor mai mulţi dintre scriitorii noştri, şi îmi vine să cred că marele prieten al literaţilor din România nu ştie nici măcar să citească.

Consiliul de Miniştri a hotărît a se da domnului locot. Rodrig Goliescu suma de 50 de mii lei pentru construirea unui aeroplan. Aeroplanul iese dar din domeniul poveştilor, pentru a trece în acela al lucrurilor văzute aievea.

Ne place să credem că aeroplanul construit în mărime naturală va zbura cu aceeaşi uşurinţă cu care au zburat jucăriile experimentate până azi la Bucureşti.

Ştim că există în străinătate oameni care şi-au cheltuit averi întregi pînă ca primul aeroplan să reuşească a se ridica în aer, ducînd cu el pe noii cuceritori ai văzduhului. Pentru mîngîierea amorului nostru propriu, să sperăm însă că noi, unii, nu vom avea nevoie de aceleaşi cheltuieli şi că la primăvară vom avea plăcerea să vedem zburînd pe deasupra Bucureştiului minunata pasăre de fier, menită să adaoge o nouă victorie titanicelor victorii ce au ilustrat secolul lui Icar.

ÎNFRĂŢIREA TINERETULUI LITERAR. EXPEDIŢIILE LUI SHACKLETON ŞI COOK LA POLURI. POLUL NORD ŞI POLUL SUD ÎN LITERATURA ROMANA.

Ziarele de ieri ne-au adus îmbucurătoarea veste că o parte a tinerilor noştri scriitori aflaţi în capitală s-au întrunit hotărîţi să întemeieze o societate de ajutor mutual şi de apărare a intereselor profesionale.

Numele unor Mihail Sadoveanu, Em. Gârleanu, Dimitrie Anghel, St. O. Iosif şi al altor cîţiva tineri de talent, cari în ultimii ani au contribuit la renaşterea •— ca să zicem aşa — literaturei româneşti, speculată în mod atît de puţin uman de către înaintaşii lor, ne prezintă, credem, cele mai sigure garanţii, ca de data asta, dacă nu toţi literaţii români, cal puţin cei tineri îşi vor strînge rîndurile răzleţe realizînd astfel mult aşteptata înfrăţire a celor ce propăvăduiesc în numele aceluiaşi ideal.

Mă veţi întreba însă întrucît această veste poate fi îmbucurătoare marelui public şi mai ales publicului acela, pentru care literatura începe cu foiletoanele cotidianelor noastre şi sfîrşeşte cu nuvelele sau versurile din *Universul literar ?...*

Pentru cea mai mare parte a publicului nostru, meseria de literat este aproape necunoscută. Pînă azi, literatura în ţara noastră pare a nu fi fost reclamată drept o cerinţă socială. Pînă azi literatura la noi n-a fost decît *diletantism* şi atît tot.

Cei care pentru a trăi, şi de cele mai multe ori a trăi chiar pînă în adinei bătrîneţi, n-au avut nevoie decît de haine, de ghete, de mîncare şi de o cameră cu strictul necesar, se vor întreba cu drept cuvînt ce fel de oameni

sunt literaţii aceştia, de a căror literatură ei n-au avut niciodată nevoie pînă azi.

Să fie oare o greşeală dacă a năzui ca pe viitor literatura să-şi reclame şi ea dreptul de existenţă în armonia cerinţelor de toate zilele ?...

Oare literatura nu este şi ea o profesiune, o profesiune cinstită şi nobilă în acelaşi timp, dat fiind aptitudinile naturale pe care meşteşugarii condeiului trebuie să le aibă înainte de aşa-zisa ucenicie în meseria lor ?...

In străinătate, în ţările în care se citeşte mai mult decît la noi, şi în care literaţii sunt cunoscuţi pînă în cele mai joase straturi sociale, literatura dă de mîncare la sute şi mii de oameni, fără ca statul să fie nevoit a interveni şi mai ales fără ca gurile rele să aibă ocazia a cleveti pe socoteala celor cari n-au învăţat decît meşteşugul faimosului. /

în străinătate, editura literară constituie o profesiune tot aşa de nobilă ca şi ceâ' a literaturei.

La noi însă, ea nu-i decît. o^speculă tolerată şi atîta tot.

Cîţi dintre literaţii noştri, care au avut de-a face cu editorii, au ieşit mulţumiţi din prăvăliile acestor analfabeţi, de a căror inconştienţă depinde soarta sărmanelor vise, închise cu atîta trudă în rîndurile cărora abia, abia li se permite să vadă lumina zilei ?...

Să recunoaştem însă că vina era tot a literaţilor. Cît timp au trăit răzleţi, suspectîndu-se şi hărţuindu-se unii cu alţii, natural lucru ca munca lor să nu poată găsi încurajarea şi răsplata meritată.

Să sperăm însă că de azi înainte literatura noastră va avea o soartă mai bună decît în vremurile de altădată.

înfrăţirea literaţilor nu va fi nici efemeră nici privită cu ură de cei care citind au învăţat să-i aprecieze şi să-i iubească. Ea răspunde unei cerinţi imediate, şi este chemată să împlinească o mare lacună socială, graţie căreia, frumosul în ţara noastră este proscris şi condamnat să bată din poartă în poartă, cerşindu-şi existenţa tocmai de aceia care, de multe ori ajutîndu-1, îl profanau.

Graţie ultimelor expediţii, acelea ale lui Shackleton şi dr. Cook, Polul Nord şi Polul Sud nu mai sînt două enorme semne de întrebare.

Nu voi să vorbesc însă despre importanţa acestor descoperiri despre care bucureştenii au citit la timp relaţii exacte şi complete în cotidianele noastre.

Voi să amintesc însă cu această ocazie numele unui poet român, a unui mare dispărut, care prin anul 1902 cînta polurile în versuri admirabile, versuri de care astăzi puţini îşi mai aduc aminte, de Iuliu C. Săvescu.

Pentru cei care ar dori să cunoască în ce chip bogata fantezie a unui poet poate crea un peisaj polar fără să citească dările de seamă ale lui Shackleton sau dr. Cook, transcrim mai jos următoarele versuri ale sărmanului Săvescu :

La Polul Nord, la Polul Sud
Sub stele vecinie adormite,
în lung şi-n lat, în sus şi-n jos
Să-ntind cîmpii nemărginite —
Cîmpii de gheaţă ce adorm
Pe aşternutul mării ud,
Cu munţi înalţi, cu văi adînci
La Polul Nord, la Polul Sud...

Cînd dintre munţii solitari
îngălbeneşte luna plină,
Vărsînd pe albul dezolat
O cadaverică lumină,
Se văd ieşind ai mării urşi
Cu ochi de foc, cu paşii rari
Cînd dintre văile adinei,
Cînd dintre munţii solitari.

Şi dorm adînc, şi dorm mereu
Nemărginirile polare,
Iar dintre văile adînci
S-aude-o stranie vibrare,
Şi urşii albi, înduioşaţi
într-un oftat adînc şi greu,
Se-ntind pe labe de sidef
Şi dorm adînc... şi dorm mereu !...

De-atunci au trecut aproape şapte ani.

Săvescu a murit într-un spital, străin de opinia publică care ar fi avut poate datoria să-1 cunoască mai de aproape, a murit înconjurat de cîţiva prieteni îndureraţi, de cîţiva prieteni numai, la fel cu cei care au avut curajul să se aventureze pe întinsul necunoscutelor gheţare şi să moară sub privirea duioasă a puţinilor lor tovarăşi de drum şi de ideal.

Şi iată de ce astăzi, cînd citesc dările de seamă ale expediţiilor acestea, menite să rămînă celebre, gîndul mă duce la versurile lui Săvescu şi la sfîrşitul lui tragic de explorator fără noroc al necunoscutului !...

UN „AUTODAFE" MODERN

Fereastra camerei mele dă într-o ulicioară strimtă şi totuşi foarte frecventată. în dreapta se află o cafenea, în stînga, o biserică. De prisos să vă spun în care parte apucă mulţimea celor ce-mi trec veşnic pe sub fereastra mea.

Ceea ce ţin să se ştie însă este că o asemenea vecinătate te scuteşte de indispensabilul „deşteptător", mai ales cînd eşti nevoit să te scoli dimineaţa la ora fixă.

Toaca de la biserică înlocuieşte cu succes zbîrnîiturile enervante ale clopoţelului de la ceas, iar zarurile celor ce joacă table pe trotuarul cafenelei cu noaptea în cap — cum s-ar zice — te împiedică să mai adormi chiar cînd ai avut precauţiunea să-ţi închizi bine geamurile.

Mai zilele trecute, însă, am fost deşteptat nu ca de obicei dimineaţa, ci pe la miezul nopţii.

Pe ulicioară, paşii grăbiţi se încrucişau zgomotoşi ca şi cum s-ar fi întîmplat o mare nenorocire.

O voce bărbătească striga : „Aduceţi gaz, gaz, gaz !"...

Am deschis fereastra- şi cu mirare am observat că nimic extraordinar nu se întîmplase în programul cotidian al activităţii celor ce "obişnuiau să frecventeze ulicioara.

Clienţii cafenelei se strînseseră în jurul preotului de la biserica vecină, care ţinea în mînă o cursă, în care un şoarece prizonier se zbătea, presimţind desigur ce-l aşteaptă.

Şi gazul a fost adus. Părintele a turnat peste cursă şi i-a dat foc.

De frică însă ca nu cumva focul să mistuie şi cursa, părintele a început să strige din nou. De data asta însă cerea apă să stingă focul.

Reprezentaţia aceasta penibilă n-a durat decît cinci minute, în care timp însă s-a aplaudat şi s-a petrecut mai bine decît la teatrul de varietăţi.

Clienţii cafenelei şi-au luat apoi locul la mesele lor, iar preotul, mulţumit că a scăpat de şoarece şi şi-a scăpat cursa, a intrat în casă.

Nimic extraordinar dar. Mă gîndesc însă că în predicele sale venerabilul preot trebuie să fi pronunţat măcar o singură dată în viaţa sa : Fiţi miloşi şi iertători cu cei ce nu se pot apăra !...

Cu cei ce nu se pot apăra, da ; dar cu şoarecii nu. Pe aceştia urcaţi-i pe rug şi daţi-le foc ca Jeannei d'Arc.

AVEM DREPTUL SA FIM BANALI ? CALEA VICTORIEI TOAMNA ŞI BUCUREŞTENII. CEI CARE TREC SI CEI CARE STAU PE LOC. PENTRU CE NE PLACE SA PRIVIM FEMEILE FRUMOASE.

Nu cred să fie pa lume lucru mai banal decît anume constatări pa care — deşi vechi — le repetăm, fără să ne dăm seama, cu gravitatea cine ştie cărui mare descoperitor de noi continente.

Şi iată pentru ce socotesc că, pentru a mă pune la adăpostul ironiei primului cititor al acestor rînduri, e bine să mă grăbesc şi să declar, cu o clipă mai înaintea lui, că tot atît de banală este şi constatarea mea.

Banalitatea însă nu merită şi ea oarecare atenţie ?

Eu cred că da.

Dealtfel, atenţia aceasta i-o acordăm zilnic : i-o acordăm însă fără să ne dăm propriu-zis seama, fiindcă farmecul banalităţii este atît de puternic, încît pe cea mai mare parte din noi ne cucereşte cu aceeaşi prietenie cu care femeile frumoase reuşesc să schimbe dezastrele în triumfuri.

Nimic mai banal, deci, decît să constatăm că o zi de toamnă este admirabilă, delicioasă, splendidă !...

Şi pa urmă ?

întrucît frumoasele zile de toamnă de azi se deosebesc de cele din alte vremuri, pentru ce să ne simţim obligaţi să ne entuziasmăm şi noi ca şi cei de atunci ?

Acelaşi soare obosit, grăbit să apună cît mai curînd, preocupat să răsară cît mai tîrziu... Aceeaşi temperatură nesigură, plină de capriciile unei feline... Aceleaşi frunze, rumene de ruşinea celor neobişnuite să se desprindă de sus, pentru a popula trotuarele... Aceleaşi versuri... Ah ! Versurile adorabililor amanţi ai toamnei !... Aceiaşi, aceiaşi, aceiaşi !...

Şi pe drumul jalonat de eternul *acelaşi,* înaintăm fără nici un spor, asemenea unor ingineri hotărnici care şi-au pierdut carnetul cu cifre şi sunt hotărîţi să reînceapă măsurătoarea de la primul jalon.

Pentru ce ?

Pentru că fiecare din noi avem aceleaşi drepturi, dintre care, *dreptul de a putea fi banali* ne îndeamnă la excesuri ca cel mai garantat capitol din constituţia sufletească.

în virtutea acestui capitol deci, bucureştenii au dreptul ca în zilele frumoase de toamnă — duminicile mai ales — să populeze Calea Victoriei, aşa ca între orele 11 şi 12 circulaţia trăsurilor să fie imposibilă.

De la Capsa şi pînă la Piaţa Palatului, mai ales, trotuarul este o adevărată expoziţie ambulantă de... tot ce vreţi. Toaletele doamnelor în primul rînd. Vin apoi cravatele, ghetele americane... şi pa ici, pe colo, chiar coatele roase şi tocurile scîldatejale cetăţeanului de la marginea capitalei sau ale funcţionarului cu 90 lei pe lună, care nu s-a putut abţine\de a nu gusta şi dînsul din farmecul banalităţii unei frumoase zile de toamnă pe Calea Victoriei.

Aş fi nedrept însă dacă n-aş recunoaşte că anume bucureşteni — dintre aceia care au oroare de *banal* — nu urmează exemplul mulţimii şi în loc să se plimbe pe Calea Victoriei se postează la colţul hotelului Continental, de unde se mulţumesc numai a privi pe trecători. Inventatorul acestei distracţii însă, deşi trebuie să fi dispărut de mult, fără aureola binemeritată, a găsit atîţia imitatori, încît, astăzi, a privi mulţimea din colţul hotelului Continental este tot aşa de banal ca şi cum ai porni de la Capsa pînă la Piaţa Palatului regal. Şi cu toate acestea ce plăcut lucru să stai nemişcat, fără nici o altă preocupare decît să priveşti pe cei care îţi trec prin faţă. Cunoscuţi sau necunoscuţi, este acelaşi lucru. Cei care trec, deşi nu sunt mai niciodată grăbiţi, mai totdeauna au aerul că se grăbesc, şi deci n-au timpul să-ţi întindă

mîna — aceasta pentru a ieşi din banalitatea plimbărilor! duminicale pe Calea Victoriei.

Şi iată-te deci scăpat de teama supărătorului schimb de cuvinte convenţionale, care te poate distra, de la observaţiile ce ţi-ai propus a face în scurtul timp de la ora 10 pînă la 12. Străinul care ar vedea pentru prima oară pe obişnuiţii colţului de la hotel Continental şi-ar face o bună idee şi de Bucureşti şi de studiul ştiinţelor în care intră şi psihologia mulţimii. Văzuţi pentru prima oară, antreprenorii trotuarului din faţa Teatrului Naţional îţi fac impresia de observatori pasionaţi, profesori tineri sau bătrîni care se întrec unul pe altul în temeinicia rezultatelor ce pot obţine după două ore de benevolă plantare pe loc. Observaţiile lor, coordonate în urmă, vor vedea desigur lumina zilei şi cei care n-au avut timpul nici pregătirea necesară să studieze mulţimea vor învăţa, din filele proaspăt tipărite, misterul inexplicabil, în virtutea căruia gravitează această nesfîrşită perindare de oameni fără rost şi mai ales fără putinţa de a-şi găsi un rost oarecare.

Străinul care i-ar vedea pentru prima oară ar gîndi, cred, astfel, după cum într-o vreme eu însumi mă înşelasem să gîndesc. Bucureştenii noştri însă sunt mai practici. Ei nu iau note. Note iau numai stenografii şi trebuie să recunoaştem că stenografii sunt tot aşa de banali ca şi neştiutorii de carte. Notele i-ar distrage de la observaţiile lor. Fără note însă observaţiile se risipesc... şi iată pentru ce în fiecare duminică aceiaşi obiş^ nuiţi ai trotuarului repetă scena cu o adorabilă precizie de cinematograf...

Un prieten, pe care în alte vremuri obişnuiam să-1 întîlnesc în alte locuri decît la colţul hotelului Continental, mi-a explicat, foarte spiritual dealtfel, pentru ce de cîtva timp s-a obişnuit să privească numai *trecătoarele.*

•— Fiindcă Bucureştiul este atît de sărac în monumente de artă, încît singurul lucru ce mi-a mai rămas este să privesc femeile duminica, pa Calea Victoriei.

Prietenul meu însă este unul dintre cei mai ciudaţi bucureşteni. într-o zi cînd a fost întrebat oe-ar prefera intre o femeie şi o casă a răspuns :•

— O casă... Şi dacă s-ar putea cea mai dărăpănată din Bucureşti, fie ea chiar casa Creţeanu din faţa palatului regal.

De atunci au trecut însă cîţiva ani. Casa aleasă de prietenul meu a rămas tot acolo şi în aceeaşi stare de mai înainte, iar prietenul meu — desigur pentru a ieşi din banalitatea cotidianelor constatări — a renunţat la zădărnicia monumentelor de artă şi şi-a îndreptat privirile spre alt ideal : arta vie ce palpită în fiecare duminică de-a lungul trotuarelor ce încadrează Calea Victoriei.

CIND ÎNCEPE TOAMNA LA BUCUREŞTI. EXPOZIŢIUNILE DE LA ATENEU. D. N. GROPEANU.

Toamna-mi scutură castanii
Din grădină,
Şi pe cer,
Norii-mi strîng de gît pătratul de senin
Rămas stingher...

Anul acesta însă toamna a sosit liniştită, la fel cu agonia unui bătrîn care se stinge pe nesimţite, obosit şi sub povara unor ani fără de număr. Nimic din brutalitatea gesturilor din alţi ani. Frunzele castanilor cad liniştite la pămînt ca şi cum ar fi desprinse din mîna delicată a unei Lizette care pregăteşte o coroană de flori naturale pentru aniversarea bunului ei Beranger, iar cerul senin de jur împrejur se întinde pe întregul cuprins al capitalei, boltindu-se parcă din ce în ce mai mult, aşa încît globul solar alunecă din zi în zi tot mai spre orizont. Şi parcă tot nu ne vine să credem că suntem în toamnă...

Pentru bucureşteni însă, toamna nu începe cu ziua subliniată în calendar cu roşu, ci cu ziua în care, pe grilajul Ateneului Român apare primul afiş ce-i invită să viziteze obişnuitele expoziţii de toamnă.

Altădată toamna la Bucureşti începea odată cu deschiderea stagiunii Teatrului Naţional, dacă nu cu reapariţia revistelor literare suspendate pe timpul verii. De cînd s-au înmulţit teatrele însă şi de cînd revistele literare continuă să apară regulat în tot timpul anului, bucureştenii şi-au ales pentru început de toamnă altă dată, decît cele din trecut. Nu ştim de ce, dar arta are

mai mult farmecul ei în timpul toamnei. Să existe oare o legătură între măreţia uneia şi melancolia alteia ? Cine ar putea-o spune mai bine decît însuşi Ateneul Român, în sălile căruia două expoziţii năzuiesc parcă să întregească pitorescul unei toamne bucureştene.

Să intrăm deci înăuntru. Deşi prea mic, Ateneul nostru este totuşi destul de încăpător pentru a primi deodată pe toţi bucureştenii amatori de artă. Să intrăm deci înăuntru şi să intrăm cît mai mulţi.

în rotonda Ateneului, doamna Iordănescu, pictor şi domnul Iordănescu, sculptor, expun pentru prima oară împreună un număr mai mare de lucrări. Amîndoi sunt tineri, amîndoi sunt nişte elevi xare promit, sau, dacă vreţi, mai bine doi modeşli^aebutanţi. Pictura doamnei Iordănescu e plină de stîngăcia pretenţioasă a celor care ieşind de pe băncile unei\cademii îşi închipuie că pot aduce o notă personală în lucrările lor chiar atunci cînd nu s-au putut debarasa cu totul de regulele manualelor de pictură. Intenţiunile doamnei Iordănescu sunt lăudabile. Domnia-sa caută să facă aşa-zisa pictură modernă.

Tablourile sale marine însă, departe de a fi *plein air*-uri rămîn aceleaşi exerciţii modeste de atelier. Domnia-sa vede natura cu ochiul artistului rămas credincios vechilor maniere. Bărcile, mai ales, cu care doamna Iordănescu binevoieşte să populeze nemărginirile albastre, sunt de un comic irezistibil. Ele îmi amintesc bărcile de hîrtie cu care se distrează copiii claselor primare. Ca diletantism, însă, pictura doamnei Iordănescu poate interesa pe anume amatori de artă şi nu m-aş mira cîtuşi de puţin dacă ezpoziţia domniei-sale va avea un succes, un sucres mulţumitor pentru o primă expoziţie.

Despre sculptura domnului Iordănescu am avut ocazia să mă ocup acum cîteva luni, cînd am vorbit despre primul Salon oficial. în cîteva luni deci, un artist neputînd evolua, mă voi mărgini să menţin cele spuse. In

afară de *Imnul orbilor* şi proiectul pentru *Monumentul Independenţei,* tînărul sculptor mai expune ca lucrare de forţă un cal de saca în mărime naturală. Nobilul animal al lui Buffon trebuie să fie foarte jenat de privirile curioşilor care se înghesuiesc în jurul lui. Sunt sigur că printre altele, calul domnului Iordănescu gîndeşte următoarele :

„Ce păcat că nu m-a făcut Dumnezeu elefant !... Aş fi rămas cel puţin în atelierul domnului Iordănescu, fiindcă n-aş fi încăput pe uşa Ateneului." Şi aşa mai departe...

In sala de jos, d. Gropeanu, care trăieşte şi lucrează la Paris, expune vreo 60 de bucăţi — picturi şi pasteluri. Printre cele cîteva rînduri publicate în catalogul expoziţiei Gropeanu şi iscălite de d. Ernest La Jeunesse, criticul de artă de la ziarul parizian *Le Journal,* citez următoarele :

„Pour dire le vrai, â notre epoque industrielle, ou le metier est devenu un metier, Nicolas Gropeanu est un artiste-ne, douloureux et inspire harmonieux et fremissant..."

Domnul Gropeanu este desigur un artist. Calitatea domniei-sale este tocmai ceea ce criticul parizian condamnă ca constituind aşa-zisa pictură calmă. Lucrările domnului Gropeanu, pline de aer, de lumină şi căldură, îţi fac impresia unor peisaje calme, prin care vîntul nu s-a abătut niciodată şi oamenii par a fi adormit pe vecie. Figurile artistului par cufundate toate într-un vis fără sfîrşit. în ele palpită nu nelinişte a grijilor zilnice, ci fericirea unor vremuri patriarhale. Copiii săi — şi d. Gropeanu trebuie să iubească foarte mult copiii — sînt aşternuţi pe o pînză cu deosebită îngrijire. Domnia-sa poetizează vîrsta aceasta mai mult decît în natură. Pe copiii de la ţară domnia-sa îi vede tot aşa de curaţi şi de bine îmbrăcaţi ca şi pe copiii unor artişti. Dacă i-aş putea reproşa ceva domnului Gropeanu este că prea face în pînzele sale multă risipă de *jrumos...*

O vizită la expoziţia d-lui Gropeanu deci va fi totdeauna binevenită pentru cei care, dezolaţi de sosirea toamnei bucureştene, voiesc să-ţi încălzească privirile în imaginile unei primăveri parcelate în cadrele unor admirabile colturi de natură.

CEI DE PESTE DOUA SUTE DE ANI DESPRE CET DIN ZIUA DE AZI. ÎNCEPUTURILE AVIATIUNEI IN ROMA NIA. CÎND VA ZBURA BLERIOT. CUM A FOST JU DECÂT ACCIDENTUL DE CĂTRE BUCUREŞTENI ŞI CUM DE CĂTRE PROVINCIALI.

Tîrziu, tîrziu de tot, peste o sută sau două sute de ani, cînd tramvaiele cu cai nu vor mai exista, cînd cele «electrice vor circula pe sub pămînt iar cele aeriene îşi vor proiecta umbra imenselor aripi pe asfaltul străzilor largi şi împrejurul caselor cu cîte şase etaje, cu ocazia inaugurării cine ştie cărei noi staţiuni aeriene, reporterii ziarelor de pe atunci îşi vor aduce aminte că odată, demult, trebuie să fi existat şi în România un început de aviaţiune şi, mai înainte de a publica darea de seamă o festivităţii, vor cerceta la Academie ziarele timpului, pentru a extrage note asupra primului zbor la Bucureşti.

Colecţiile de hîrtie mucegăită vor fi cercetate unele după altele, cu pofta omului sigur că va da peste o comoară şi a doua zi ziarele de peste o sută sau două sute de ani, printre multe altele, vor publica şi următoarele rînduri dezgropate din cine ştie ce ziar apărut lunea trecută :

„Istoricul aviaţiunei în România

Inaugurarea staţiunii aeriene X, a douăsprezecea pe •care o posedă Bucureştii, ne-a dat fericitul prilej de a povesti numeroşilor noştri cititori — dintre care cea mai mare parte nu au de unde să-1 cunoască — istoricul aviaţiunei în România, ale cărui începuturi pasionau publicul european la fel după cum astăzi locuitorii pământului se pasionează de corespondenţele pe care le schimbăm zilnic cu vecinii noştri din planeta Marte.

Ziarele timpului ne povestesc că primul zbor fusese anunţat pentru ziua de miercuri 14 octombrie a anului 1909, pe cîmpul hipodromului de la Băneasa, astăzi transformat în cazărmile Regimentului 125 artilerie. Aviatorul era celebrul Bleriot, care trecuse cel dintîi canalul La Manche — lucru extraordinar pe vremea aceea — şi care fusese adus de Clubul automobiliştilor, deoarece în Bucureşti, pe vremea aceea — lucru natural — nu existau încă cluburi de aviatori. Intîmplarea voi însă ca cinci minute înainte de ora fixată pentru începutul zborului, motorul să facă explozie (vă închipuiţi ce motoare existau pe vremea aceea) şi aparatul să fie pus în imposibilitate de a se ridica în aer. Cei 80 000 de oameni (din 300 000 care îi avea Bucureştii în anul acela) fură nevoiţi să se întoarcă acasă, cea mai mare parte din ei pe jos, deoarece trăsurile de piaţă, pe vremea aceea, nu erau mai multe de 700. Şi Bucureştii /nu era legat prin altă cale de comunicaţie cu hipodromul. Interesant, de asemenea, este faptul că pentru ziua în'care^avea să se desfăşoare acest eveniment nemaivăzut, poliţia fixase anume taxe pentru trăsuri, deoarece birjarii erau în stare să jefuiască clienţii ca-n codrul Herţei (expresie mult. mai veche decît începutul aviaţiunei în România). Din cauză că Bleriot nu adusese cu el decît un singur motor şi fiindcă un al doilea nu se găsea decît la Paris, bucureştenii fură nevoiţi să aştepte trei zile (pe vremea aceea cel mai scurt timp în care se parcurgea distanţa Paris—Bucureşti era trei zile) şi zborul fuse amînat pentru duminică 18 octombrie. Aşadară, bucureştenii văzură pentru prima oară un aparat zburător în ziua de duminică..."

întrerup povestirea reporterului de peste 200 de ani, deoarece pînă azi noi înşine, repoi'terii contemporani ai începutului de aviaţie în România, nu putem şti exact ziua în care Bleriot va zbura. Să nădăjduim. însă că ziua aceasta mult aşteptată este cea de azi. Şi în cazul acesta reporterul de peste 200 de ani poate deci continua :

„Primul zbor la Bucureşti, a fost efectuat de către Bleriot în ziua de duminică, 18 octombrie 1909..."

Pînă atunci însă să ne întoarcem puțin la ziua de miercuri, care constituie, desigur, una din datele cele mai emoționante prin care au trecut românii din București, din provincie și de pretutindeni. îmi place să cred că fiecare din noi cunoaștem cîte ceva din psihologia mulțimii, deoarece fiecare din noi facem parte din aceeași mulțime atît de felurită și totuși atît de uniformă. Nu fiecare din noi însă și-a dat aceeași osteneală în ziua de miercuri ca să observe de aproape manifestațiile prin care mulțimea a căutat să-și ilustreze prezența ei la hipodrom în această memorabilă zi de resemnare generală și... românul adevărat ar aice de *ghinion.*

Bucureștenii, ca în oricare altă împrejurare identică, au știut să-și țină la înălțime demnitatea lor de oameni de spirit. Bucureștenilor le plac glumele și trebuie să mărturisim că în nici o altă zi nu s-a făcut atîta risipă de glume ca în ziua exploziei motorului lui Bleriot. Cei care au format nota discordantă au fost provincialii. Și ce idee bună îmi făcusem astă-vară de provincialii noștri, pe care îi consideram drept cei mai pașnici cetățeni români. Cei care au venit la București însă, să vadă pe Bleriot zburînd, ne-au probat că nu toată provincia este una și aceeași. Provincialii noștri trebuie să aibă o idee detestabilă despre bucureșteni. Cei mai mulți țipau cît îi lua gura că accidentul a fost pus la cale de către cei din capitală pentru a le da prilejul să-și bată joc de cei din provincie. Toată lumea își cerea banii de pe bilete înapoi. La fiecare pas nu se auzeau decît strigătele :

— Eu sunt din provincie, domnule. Dacă nu mă prezint mîine la slujbă, mă dă afară.

Sau :

— Dar cu trei lei ai mei ce se face ?

— Biletul e valabil pentru duminică.

— Care duminică ? Duminică nu sunt liber... banii înapoi.

Recunosc că pentru multă lume suma de trei lei constituie ceea ce se numește o *sumă.*

Mi se pare însă că explozia unui motor, care din fericire n-a avut nici o urmare gravă, dar care putea să însîngereze nisipul de jurul său, constituie un accident mai grozav decît pierderea faimoasei sume de trei lei. Și cu toate acestea, cei trei lei nu erau pierduți. Nu, dar provincialii noștri ne suspectau îndeajuns pentru a-și închipui că accidentul motorului a fost plănuit pentru a se pune mina pe trei lei. Și cîte trei lei de la fiecare provincial ! Iată cum își fac bucureștenii averile...

Să fie pe pace provincia. Agitația ei de miercurea trecută ne-a umplut de bucurie fiindcă ne-a zugrăvit provincia sub aspectul ei războinic, necunoscut pînă azi capitalei. Noi unii suntem veseli că provincia ne-a încredințat încă o dată mai mult că atunci cînd i s-a dat cuvîntul, cuvîntul a fost pronunțat.

BUCUR^STE^AN^Si^Tm^^^^ CONVORBI^ INTRE UN AVLTTTUIFT AIL PROVINCIAL. BINEFACERILE AVIAȚIUNEI. AEROPLANUL ȘI MUNCA CIMPULUI PLOAIA ARTIFICIALA.

Luni 19 octombrie 1909. .

Dialogul de mai jos are loc în colțul unei străzi oarecare din București, sau dacă preferați într-una din cafenelele mai de seamă ale capitalei. Unul dintre acei toucureşteni care cunoaşte toată lumea, care ştie ora exactă cînd soseşte sau pleacă fiecare şi mai ales ghiceşte dintr-o singură privire ce anume afaceri aduc în •capitală pe anume provinciali, se întîlneşte cu un prieten provincial, a cărui prezență în Bucureşti nu-1 surprinde atît cît îl surprinde faptul că nu-1 descoperise mai devreme. Dialogul foarte banal, dealtfel, se rezumă In următoarele fraze :

— Ah !... Dar de cînd pe la noi ?

— De alaltăieri.

—• Am înțeles. Pentru Bleriot.

— Pentru el...

— L-ai văzut ?

— Mă mai întrebi ?

— Cum ți s-a părut ?

— Admirabil...

— Nu-i aşa ?.,.

Mîna dreaptă a prietenului provincial se învîrteşte •de cîteva ori în aer, desenînd obişnuitul suprem argument pe care îl întrebuințezi ori de cîte ori nu mai găseşti cuvinte la îndemîna pentru a-ți exprima nemulțumirea sufletească. Şi dialogul urmează înainte :

— Dar nu ştii altceva ?

— Ce anume ?

— Asta nu-i nimic.

— Ascultă-mă pe mine. Să vezi la primăvară ce o să fie...

— Ce o să fie ?

— Tămbălău mare...

— Ei aş !

— Cinci aviatori deodată. Cinci... Mă înțelegi ? Tămărăşescu cu aeroplanul lui Bleriot, prințul Bibescu cu aeroplanul lui Voisin, Robert Catargiu cu aeroplanul „Antoinette", locotenentul Goliescu cu al lui şi Vlaicu, un inginer tînăr, venit din Transilvania, cu altul. Pe-al lui Vlaicu îl construieşte arsenalul nostru.

La auzul atîtor nume, provincialul deschide ochii mari, ca şi cînd ar fi avut ceva de văzut, nu de auzit. Apoi cu liniştea cea mai puțin prefăcută răspunde :

— Ştiu eu dacă la primăvară am să pot veni !... O să am treabă la moşie...

Bucureşteanul însă, care nu poate pricepe cum/o moşie te poate interesa mai mult decît un zburător/ dă din cap în semn de compătimire şi amîndoi prieteniKse_îndepărtează ținîndu-se de braț... Discuțiunea asupra aeroplanelor a fost angajată. Bucureşteanul pretinde a fi foarte documentat. Provincialul sceptic se lasă convins cu greutate de cîte ori o afirmație mai îndrăzneață îi tulbură prea mult seninul convingerilor sale. Binefacerile aviațiunei sunt expuse cu un lux de argumente uimitor. Dar parcă nu-ți vine să crezi că maşina aceasta, care acum după ce ai văzut-o zburînd îți pare un lucru de nimic, poate fi în stare să schimbe fața omenirii aşa cît ai clipi din ochi. Provincialul ascultă şi se uimeşte. Pe el nu-1 interesează însă deocamdată decît moşia.

— Oare, asupra moşiilor, ce influență poate avea un aeroplan ?

— Mare, foarte mare... aş putea zice chiar colosală.

— Care, care ?

Bucureşteanul o caută. Pentru un moment însă n-o poate găsi. Provincialul n-o caută deloc. Omului de meserie însă utilitatea aeroplanului la moşie îi vine mai curînd în minte.

— Ia ascultă, ştii cum aş înțelege eu întrebuințarea aeroplanelor la țară ?

— Cum ?

— Uite aşa, bunioară... te uiţi pe cer şi nu vezi pic de nor. Te uiţi la barometru şi vezi „timp frumos". Te uiţi pe cîmp şi vezi că griul se usucă din zi în zi mai muit... Ei, ce te faci atunci ? Chemi un Bleriot d-ăştia şi-i zici : *Stropeşte-mi moşia şi-ţi dau atît.*

— Cum aşa ?

— Foarte uşor. Străzile cum se stropesc ? Acum cîţiva ani te gîndeai că o să se inventeze automobile stropitoare ? Nu. înainte vreme pînă să ajungi cu stropitoarea la un cap al străzii, celălalt se şi usca. Astăzi însă într-o jumătate de ceas stropeşti Bucureştii întreg.

— Ştii c-ar fi o idee !...

— Şi încă ce idee ?...

Şi bucureşteanul, care, la rîndul lui, de data asta se lasă el convins de provincial, îşi dă un aer grav şi, bătîndu-şi prietenul pe umăr, adăugă :

— Să ştii că ideea dumitale este admirabilă. Am să-i vorbesc în privinţa asta lui...

— Lasă, lasă, nu vorbi nimănui... asta este o idee a mea, care de se realizează am scăpat ţara de sărăcie.

— Ai dreptate, cînd s-o inventa ploaia artificială am să-mi cumpăr şi eu o moşie...

SFÎNTUL DUMITRU. CEI CARE SE MUTA ŞI CEI CARE RAMIN. PENTRU CE NE MUTAM. DE VOIE SAU DE NEVOIE ? UNDE S-AU MUTAT ANTICARII ?

Bucureştenii au trecut printr-o săptămînă foarte agitată. Din fericire pentru cei care nu sunt încă proprietari de casă, săptămînă Sfîntului Dumitru nu soseşte^ niciodată pe neaşteptate, aşa că fiecare se poate prefeăti mai din vreme să înfrunte vijelia după puteri şi după circumstanţe. Cei care au ticluit calendarul au avut grijă şi de noi şi trebuie să le rămînem veşnic recunoscători primilor părinţi ai bisericii care au hotărît în înalta lor înţelepciune ca Sfîntul Dumitru şi Sfîntul Gheorghe să ne viziteze totdeauna la zile fixe ale anului.

Cei care s-au mutat — şi îmi place să cred că foarte puţină lume s-a născut şi a murit în aceeaşi casă — ştiu ce însemnează a sosi Sfîntul Dumitru. Cîţi n-ar voi ca chiriile să nu mai crească, proprietarii să nu le mai caute ceartă cu luminarea şi mobilele schiloade de atîtea voiajuri să rămînă odată pentru totdeauna acolo unde le-a aşezat voinţa unuia dintre sfinţii de mai sus !...

Pentru ce se mută omul ? Pentru plăcerea de a schimba senzaţiile monotone ce i le dau aceiaşi pereţi sau împins de nevoia inexplicabilă de mai bine ?... Cea mai mare parte dintre cei care se mută vor răspunde : *de nevoie.*

Cînd ne grndim însă că aceeaşi nevoie se repetă aproape din an în an, dacă nu chiar din şase în şase luni, ne vine să credem mai repede că adevărata cauză este cu totul alta. De cele mai multe ori mutatul este un fel de vilegiatură — o vilegiatură forţată. Aceleaşi peripeţii, aceleaşi neajunsuri şi aproape aceleaşi senzaţii... Cuferels încep să se deschidă, paturile se desfac în bu-

căţi, covoarele se strîng în rulouri, tablourile coboară dîns perete şi odată camionul gata, caravana se pune în mişcare, încotro ? în strada cutare. Strada joacă rolul staţiunii climaterice pe care am fi ales-o în timpul verii. Un singur lucru deosebeşte mutatul de vilegiatură — distanţa, în vilegiatură luăm trenul. La mutat angajăm un simplu camion şi ne este destul. Dar bagajele, mobilele şi schimbarea locuinţei pentru totdeauna ?

Lucrurile acestea nu joacă nici un rol. Cei singuri se mută cu acelaşi bagaj cu care pleacă în vilegiatură, cei cu familie pleacă în vilegiatură iarăşi cu aproape aceleaşi bagaje cu care se şi mută. Pentru mine unul, mutatul constituie una din cele mai de seamă distracţii din viaţă. înainte de a vă spune pentru ce, mărturisiţi că pentru cea mai mare parte dintre dumneavoastră, mutatul constituie aceeaşi plăcută corvoadă, de cele mai multe ori impusă de către noi înşine şi nu de către proprietari.

Cei care obişnuim să trăim în tovărăşia cărţilor în care înaintaşii noştri ne fac părtaşii propriilor zbuciumări sufleteşti, cei care obişnuim să trăim în tovărăşia a două-trei tablouri în care un prieten sau altul au reuşit să prindă un moment suprem din viitoarea frumosului, cei care suntem înfrăţiţi cu seninul nopţilor de mai, cu mirosul teilor din grădina vecină sau cu tîlcuirea cîntecelor din nopţile de iarnă, aspectul aceloraşi pereţi reci, de pe care mîzgăliturile zugravului ne privesc cu nişte ochi nedumeriţi, nu ne pot niciodată mulţumi ziua de mîine la fel după cum ni se pare a ne fi mulţumit azi.

Sunt cărţi pe care nu le poţi ceti decît în camere mari cu tavanul înalt, cu ferestrele luminoase, cu mobilele Louis Quinze, sau Marie-Antoinette... sunt cărţi pe care nu le poţi ceti, decît în odăiţe ascunse prin cine ştie ce mahala îndepărtată, fără lumină, fără nimic omenesc în ele şi mai sunt şi cărţi pe care nu le poţi ceti decît afară, afară, cît mai departe de ziduri, cît mai aproape de arbori, de cer, de infinit...

Dar nu toţi sunt ca noi. O, nu, ştim. Şi iată pentru ce, cea mai mare parte dintre cei care nu sunt încă proprietari se mută de nevoie şi nu de plăcerea ce o simt schimbînd pereţii în mijlocul cărora li s-ar părea ca ioacă acelaşi rol ca mobilele pe care numai Sfîntul Gheorghe sau Sfîntul Dumitru le mai face să se mişte din cînd în cînd...

Dar vijelia a trecut... V-aţi mutat sau aţi rămas pe loc, de azi înainte vă este egal. Pînă la Sfîntul Gheorghe, cel puţin, nimeni nu are să vă mai supere. Sărbătorile Crăciunului şi ale Anului Nou le veţi petrece în tihnă şi felicitările le veţi primi la timp, deoarece pînă atunci va trece destulă vreme ca factorul poştal să vă facă cunoştinţa şi prietenii' «ă-^vă învețe noua adresă.

Aş voi să spun cîteva cuvinte despre... Ghiciţi despre cine ?... Despre anticarii de pe bulevard. Ei bine, bulevardul nu-şi mai are anticarii lui. Obişnuiţii dughenilor cu cărţi vechi vor trebui de data asta să coboare ceva mai jos. Anticarii s-au mutat în dosul Hotelului de Franţa. De data asta însă e cazul să afirmăm că anticarii sunt singurii poate care s-au mutat de nevoie. Primăria capitalei le-a schimbat cartierul. Interesele oraşului cereau ca interesele primitivelor dughene de pe bulevard să fie sacrificate. Şi sacrificiul s-a făcut conform regretelor de circumstanţă.

Iată-i deci, şi pe anticari, pornind în aparenta vilegiatură pe care pînă azi ei singuri nu o cunoscuseră încă. Recunoaşteţi că pentru un *anticar* dorinţa de a vizita locuri *noi* nu cadrează deloc cu meseria. Adevăraţii anticari merg cu habotnicia pînă acolo încît nu admit nici chiar *clienţi noi.*

Zwiebel bunăoară, bătrînul Aron Zwiebel, a cărui anticărie datează de la 1859 şi care printre alţi clienţi de seamă a avut pe Mihail Kogălniceanu şi pe episcopul Melchisedek, mi-a mărturisit că clientela nouă nu-1 incintă deloc.

— Ce poate pricepe un om de 20 de ani, dintr-o carte de 300 de ani ?

Şi Zwiebel avea dreptate

..d'i'h'i'-anticărilor 3U Parcă nevoie să şi ei tot fSJ! a Şi Cărţile Ce-Şi lihnesc în rafturile prăfuite înţelepciunea timpurilor de altădată. Dar clienţii cu timpul pier... Cărţile rămîn... Şi Sfîntul Dumitru soeste m fiecare an cu aceeaşi preciziune modernă de crono!

PRIMII FULGI DE ZĂPADA !

Iată-i sosiţi...

Noaptea, pe furiş, cînd felinarele Bucureştilor abia începuseră să-şi verse petele lor violente ps trotuarele ude de ploaia zilei, primii fulgi de zăpadă au/sosit pe neaşteptate grăbiţi ca şi cum cineva, de aci, sau din altă parte, i-ar fi chemat în taină cu vocea mascată^jL celui ce se fereşte să fie auzit de toţi... Şi primii fulgi au sosit!...

Aţi văzut vreodată căzînd de sus, din cenuşiul greoi, compact şi uniform, ridicolele astea pete albe de pensulă ?...

Noi n-am putut vedea primii fulgi de zăpadă căzînd. Cafenelele sunt aşa joase în tavane, încît din multicolorele încondeieri picturale nu pot cădea decît cel mult fulgii nevăzuţi ai prafului autohton.

Primii fulgi de zăpadă însă i-am văzut pe paltoanele întârziaţilor clienţi ai aceloraşi mausolee moderne în care se fumează, se bea cafea, se pune la cale politica şi arta şi... se face curte casieriţelor.

Şi primii fulgi de zăpadă au fost salutaţi şi de data asta cu aceleaşi aplauze mute în ropotul cărora suspectăm ziua de mîine.

Nu ştiu de ce, dar în timpul iernii temerea zilei de mîine se prezintă mult mai maiestuoasă decît în alte anotimpuri, poate din cauza bogatei blăni de hermină pe care i-o împrumută zăpada.

în aşteptarea zilei de mîine, trăiască, deci, ziua de azi!

Dacă a început să ningă, cu atît mai bine. Mîine zăpada va fi mai mare, iar frigul mai înțepător... Şi frigul ne va rumeni obrazurile. Pe cei palizi, pe cei bolnavi, pe cei ce n-au cunoscut roşul obrazurilor tinere frigul îi va înfrumuseța.

Trăiască frumosul, deci !

Şi în cinstea frigului de mîine, primilor fulgi de zăpadă de azi le urăm : *„Bine ați venit.'"*

ÎN CĂUTAREA UNUI SUBIECT

Putem găsi în fiecare zi cîte un subiect nou ?... Cine dintre cîți ne pretind asemenea subiecte ne pot împru-` muta unul măcar, chiar în schimbul unei iscălituri comune de colaborație ?... Cei care se plîng de lipsă, de subiecte dau probă că nu gîndesc îndeajuns. Şi cei care nu gîndesc îndeajuns nici nu văd, nici nu aud bine^

Căutați subiecte ?

Coborîți în stradă — în Calea Victoriei sau într-o stradă mărginaşe a capitalei, este acelaşi lucru. Coborîți in stradă însă cu intenția de a găsi un subiect şi vă asigur că nu vă veți întoarce niciodată *bredouille* cum zice francezul.

Nimic mai uşor de a găsi un subiect în ziua de azi. Din ceea ce se vede, din ceea ce se aude şi mai ales din ceea ce nu se vede şi nu se aude se pot extrage subiecte tot atît de variate şi interesante, ca şi peripețiile unui erou din epopeele de altădată.

Să mărturisesc adevărul însă. Nu căutăm subiecte, fiindcă dacă le găsim, găsim şi pe cel care le-a tratat mai înaintea noastră pentru a-1 copia, a-1 fura sau, după cum se obişnuieşte în limbajul de toate zilele, *a-l consulta.* Consultarea scriitorilor de altădată constituie cel mai de actualitate sport al scriitorilor de azi. Pentru a nu mă adresa însă aşa-zişilor literați, a căror susceptibilitate, în parte, şi-o motivează, mă voi adresa confraților mei ziarişti şi anume aşa-zişii reporteri de fapte diverse.

Ei bine, confrații mei au trecut zilele trecute pe lîngă un subiect pe care l-au scris şi alții, este drept —

dar pe care nici nu l-au văzut, nici nu l-au auzit, nici nu l-au cugetat. Ce subiect mai original, mai zguduitor şi mai de actualitate decît acela ce ţi—l oferă un părinte ce moare cînd îşi vede pe fiu-său la Văcăreşti. Şi cu toate acestea nici o gazetă n-a descris scena aşa cum ea merită să fie descrisă. Cîteva rînduri şi atîta tot...

Şi vă mai plîngeţi de lipsă de subiecte ?...

Dragii mei, iertaţi-mă... dar ceea ce lipseşte cu adevărat nu sunt subiectele, ci altceva.

E oare nevoie să vă mai spun ?

BUCUREŞTII ÎNAINTE ŞI DUPA ZIUA DE 15 NOIEMBRIE. CE NE AMINTEŞTE TOAMNA. FEMEIA MODERNA. REVEDEREA CAPITALEI

După aşa-zisul sezon al vilegiaturii, Bucureştii nu se repopulează cu adevărat decît odată cu deschiderea Parlamentului. Farmecul capitalei noastre nu se întregeşte decît în ziua cînd provincia îşi trimite pe aleşii naţiunii. Ziua de 15 noiembrie este începutul adevăratei vieţi bucureştene. Pînă atunci Bucureştii nu sunt decît un\ enorm oraş de provincie cu toate că adevărată capitală, Bucureştii, nu devine decît în ziua în care sosesc provincialii.

Constatarea aceasta, deşi pare ciudată, ea este totuşi adevărată. Pînă la 15 noiembrie, Bucureştii par a căuta ceea ce nu se poate găsi în orice zi. Străzile, teatrele, localurile de petrecere şi mai ales nopţile, nopţile Bucureştilor, n-au nici un farmec. Trecătorii se încrucişează, se privesc şi se salută rece ca nişte oameni ce nu se cunosc sau care n-au nimic să-şi spună. în restaurante se mănîncă pe tăcute, ca şi cum fiecare client ar fi venit de la o înmormîntare. Piesele de la teatru nu plac nimănui, şi ziarele zilnice apar parcă de nevoia de a nu-şi pierde obişnuinţa.

După 15 noiembrie însă, Bucureştii se schimbă ca sub bagheta magică a unui prestidigitator.

Cele 21 de lovituri de tun cu care se anunţă plecarea m.s. regelui de la palat anunţă în acelaşi timp şi reînvierea Bucureştilor.

Imaginile confuze încep să se definească. Zilele trecute dispar din amintirea celor nerăbdători şi ziua de mîine se întrupează într-o adevărată zeiţă, purtătoare nu de ramuri de măslin ci de acea stranie şi indispen-

sabilă *invitation à la valse* în mrejile căreia cădem unii după alţii.

Şi valsul începe. Din zi în zi însă, paşii pierd tot mai multe cadenţe, valsul devine o adevărată goană, muzica se transformă în galop şi, graţie dansului, se pierde în vîrtejul îngrozitorului : *„încotro ?... Oriunde... dincolo de viaţă... !*

Cei care nu sunt obişnuiţi cu dansul privesc din depărtare uimiţi, îngroziţi... Cu timpul însă, voluptatea vîrtejului îi cucereşte pe toţi şi iată-i pe toţi, grăbindu-şi salturile mortale pe trepte tot mai şubrede... *încotro ?... Oriunde... dincolo de viaţă !...*

Iată-ne reveniţi sub cerul plumburiu, greoi şi ameninţător al toamnei pe sfîrşite.

In această tristeţe ce vine de sus, din nepătrunsul privirilor noastre prea slabe, pluteşte totuşi un demonic îndemn spre acel *nu ştiu* în a cărui existenţă de-o clipă, trăim o infinitate, consumîndu-ne însă cu aceeaşi repeziciune cu care o efemeridă intră şi iese din viaţă.

Iată-ne în stradă. A plouat sau a nins ? Nu ştim. Atmosfera însă ne pare umedă ca nişte pleoape ce au plîns. Şi lacrimile ne enervează, ne tulbură, ne excită. De bucurie nu se plînge decît prin romane.

La fiecare pas ne vine parcă să întindem mîna şi să apucăm nu ştim ce — prin atmosferă se strecoară parcă numai senzaţii senzuale. E toamnă, şi toamna ne aminteşte de curtezanele fardate, de curtezanele fără vîrstă şi fără... amintiri. In clipa aceea ne aducem aminte şi noi că amintirile zilei de ieri, cu ziua de ieri, le-am pierdut şi o poftă nebună începe să ne tortureze — pofta de a rămîne acolo în stradă ore şi zile întregi, pofta de a ne ucide amintirile şi a ne chinui curiozitatea zilei de mîine.

Şi zilele trec una după alta, şi zilele trec ca femeile ce dispar la colţul străzii... Privirile noastre le urmăresc şi în jurul celor care ne ajung şi ne întrec, ele se rotesc asemenea unor limbi ce-şi caută orele pe cadran... Ce rost însă pot avea orele în armonia eternă ?... Civilizaţia modernă a făcut din femeie o fiinţă extraordinară graţie căreia, într-o clipă îţi poţi clădi fericirea întregei vieţi... Dărîmaţi fericirile acestea cu aceleaşi unelte cu care le-aţi clădit, şi fiţi de două ori fericiţi, voi care clădind aţi avut cel puţin ce dărîma !

Iată-ne deci din nou la Bucureşti.

Intr-o dimineaţă, de mult, l-am părăsit cu gîndul să rămânem cît mai mult timp departe de el. Ne simţeam obosiţi, bolnavi, amorţiţi... De ce ? Din cauza grozavului cinematograf ce-şi însufleţea imaginile veşnic aceleaşi, pe aceleaşi străzi unde ne îndreptăm şi noi, cu aceleaşi gesturi cu care ne mişcăm şi noi, cu aceleaşi gînduri ascunse, cu care ne minţeam şi noi. /

Şi pe unde n-am fost ?... Mai este oare nevoie să mai amintim pe unde am fost, pe unde"am~ii vrut chiar să mergem, numai şi numai să ne depărtăm cit mai mult de coşmarul acesta, în ghearele căruia se abătuse somnul nostru de aproape un an ?...

Astăzi însă, iată-ne din nou la Bucureşti. Să fie oare adevărat ? Acesta este Bucureştiul de atunci ?

Ce nou mi se pare... Şi cu toate acestea este acelaşi.

După ce am trăit cîtva timp alăturea de el, după ce ne-am odihnit ochii pe alte însufleţite foi fotografice, Bucureştii ne face impresia bizară a unui lucru pe care îl descoperim în buzunar fără să fi ştiut că îl avem cu noi. Străzile, casele, grădinile... tot ceea ce astăzi ne încintă ochiul, altădată obosit, pare că ne mustră cu aceleaşi cuvinte înţelepte cu care mamele îşi mustră copiii înstreinaţi. Şi abia acum ne dăm seama că oricît de departe ne-am fi dus, Bucureştii ar fi venit cu noi, fiindcă fiecare din noi la plecare luaserăm, fără să bănuim, cîte o părticică din acest enorm conglomerat de viaţă. E viaţa pe care o trăim, dar pe care n-o descoperim, decît mai tîrziu, asemenea întîrzierii detunăturii de trăsnet, după ce fulgerul s-a stins.

Şi iată pentru ce anume Bucureştii par a nu se fi repopulat cu adevărat decît după 14 noiembrie ; fiindcă

în ziua aceasta sosesc cei mai mulți, care pierind au dus cu ei părticica de București — intim și cari acum o readuc cu aceeași sfințenie cu care se păstrează lucrurile, care odată pierdute nu se mai pot regăsi.

Şi strania *invitation ă la valse* începe să răsune. Dansul începe, vîrtejul urmează... şi în urmă : *încotro ?... Dincolo de viață... oriunde afară de aci!...*

COMETA

De cîteva zile bucureștenii sunt în culmea fericirii !... în trecerea ei prin Europa, *Cometa-1910* a binevoit să se abată pentru cîteva nopți şi în capitala României.

De cum începe să se însereze, mulțimea, care de obicei chinuieşte sărmanele trotuare de' pe^Calea Victoriei, de data asta se strînge toată în Piața Palatului, în Piața Sărindar, sau în Piața Poştei, și ochii tuturor se îndreaptă spre apus. Apariția luceafărului este salutată cu murmure nesfîrşite de satisfacție. Apariția luceafărului este un fel de *lever des rideaux* al piesei principale ce va urma.

Reprezentația este monotonă şi de scurtă durată. Personajele principale sunt două — o stea pe care astronomii o numesc *nucleu* și o coadă luminoasă ce se ridică pe cer pretențioasă ca un mănunchi puternic de artificii.

Cometa 1910 este foarte scumpă la vedere. Răsare pentru o oră şi în urmă apune. Reprezentațiile cometei nu cunosc tradiționalul *bis.* Cine vrea s-o mai vadă n-are decît să vină a doua zi.

Şi de patru seri consecutive, bucureștenii se înghesuiesc să asiste la apariția neașteptată a acestui musafir ceresc care, deocamdată, a semănat spaima prin mahalale, iar pe hîrtiile astronomilor a îngrămădit cifre peste cifre — calcule care, la urma urmelor, nu ne vor servi nouă, ci acelora care vor veni după noi, tîrziu de tot.

Alaltăieri noapte mă găseam printre cei adunați în Piața Sărindar.

întors cu spatele spre Calea Victoriei, conglomeratul acesta de oameni, căruia noaptea îi împrumuta un aspect straniu, aştepta tăcut şi preocupat desfăşurarea parcă a unui eveniment neobişnuit. Un public select adunat în sala unui teatru, pentru a asista la premierea unei piese trîmbiţate mai dinainte — a unui *Chanteclair* — bunioară —, nu ţi-ar fi produs o impresie mai profundă ca această ciudată împerechere de bărbaţi şi femei, ofiţeri superiori şi elevi de liceu, profesori universitari şi vînzători de *4 cornuri la un ban !...*

Privirile setoase oscilau cu regularitatea unei pendule, de la luceafăr, la ceasornicul de la hotel Boulevard şi înapoi... şi timp de jumătate de ceas nu s-au auzit decît şoapte, şoapte ce răsunau în noapte ca nişte melodramatice plănuiri de comploturi.

Şi complotul a reuşit.

El nu fusese însă pus la cale de către cei care aşteptau în Piaţa Sărindar, ci de un alt Jago ceresc... Un nor nepoftit îşi făcu apariţia la orizont, se ridică apoi tot mai sus, acoperi luceafărul şi amină apariţia cometei pentru a doua oară...

Şi publicul se împrăştie, murmurînd întocmai ca după un *relâche* de teatru.

PE TROTUAR PE TIMP DE PLOAIE

Acum cîteva zile a plouat ! Ei şi — mă veţi întreba d-voastră — e nevoie numaidecît de un semn de exclamaţie şi de mai multe puncte, fiindcă a plouat acum cîteva zile la Bucureşti ? / -

Vă mărturisesc că deocamdată nu ştiu ce/să vă răspund, cu atît mai mult cu cît sunt siguy cănici d-voastră n-aţi putea să-mi spuneţi pentru ce anume, în cazul de faţă, semnul de exclamaţie ar fi inutil.

De cîte ori n-a plouat la Bucureşti ? Cine ar putea să ne spună de cîte ori a plouat la Bucureşti ?... Nimeni, desigur. O ploaie nu mai constituie un eveniment în genul cutremurului de la Messina, bunioară, şi institutul nostru meteorologic le înregistrează fără să le mai comunice străinătăţii după cum ar fi comunicate eclipsele sau apariţia vreunei comete.

Şi totuşi, pentru cei care trec pe trotuarele Bucureştilor în timp de ploaie, picăturile astea ciudate de apă, ce cad de sus cu regularitatea unor versuri alexandrine scrise cu negru-antracen pe asfaltul negru plan, prezintă un farmec cu totul necunoscut celor care s-au obişnuit să privească ploaia numai de la fereastră.

V-aţi gîndit vreodată că frumuseţea Bucureştilor n-o găsiţi nici primăvara, nici toamna şi că singura poezie a oraşului acesta pretenţios n-o respiraţi decît în zilele cînd plouă ? Dacă acum cîteva zile cînd a plouat v-aţi fi coborît în stradă, aţi fi constatat că ploaia îşi are şi ea rostul ei în marile oraşe.

In zilele cînd plouă, femeile cu picior frumos se răzbună contra femeilor cu figura frumoasă. Cînd plouă,

privirile noastre se coboară pe troutar, şi de la trotuar ele nu se ridică în sus decît pînă acolo, pînă unde se ridică şi rochia, care pe vreme frumoasă ascunde comorile ursite să rămînă vecinie în umbra modernelor *furci caudine.*

Oare o gheată de lac bine făcută, cu toc Louis XV, un ciorap de mătase străveziu şi un picior de femeie, care îţi trădează restul nudului, nu pot produce aceleaşi senzaţii de cochetărie ca şi ochii, buzele şi ovalul unei figuri ?

0, da !...

Urmăriţi paşii ce-şi iau înainte unul altuia cu acelaşi ritm cu care pleoapele se coboară şi se ridică de pe ochii şireţi a celei ce a înţeles că o iubiţi, urmăriţi mişcarea piciorului ce coboară tocul pînă la trotuar cu gestul unor buze ce sărută lăsîndu-se mai mult a fi sărutate şi veţi pricepe pentru ce poezia Bucureştilor n-o respiraţi decît de-a lungul trotuarelor pe care picăturile de ploaie se încrucişează cu paşii femeilor cu picior frumos.

Dar umbrelele femeilor în timp de ploaie ?... Ridicaţi-vă privirile ceva mai sus decît ceea ce rochia vă permite să vedeţi. Ce strălucitoare, ce vie, ce plină de aceleaşi patimi omeneşti vă pare o umbrelă de mătase neagră, pe care ploaia a lăsat urmele unor lacrimi căzute într-un amurg de toamnă tîrzie, pe o mănuşă de femeie.

Ce lucru poate fi mai lipsit de formă, mai eteroclit, mai neexplicabil... decît o umbrelă închisă ? Deschideţi umbrela însă, acoperiţi cu ea capul unei femei cu picioarele frumoase, coborîţi-o în stradă pe trotuarul umed de ploaie, şi în reflectul felinarelor palide veţi vedea cum scheletul acesta de fier şi de mătase capătă viaţă şi cum umbrela împrumută parcă ceva din majestatea unui sceptru regal !...

Poeţii noştri însă sunt prea ocupaţi pentru a se coborî în stradă şi a învăţa cîntecul ploaiei ce răsună de-a lungul trotuarelor Bucureştilor !... Poeţii noştri au cetit pe Verlaine şi atît le-a fost de ajuns. Cînd plouă, privesc în stradă de la fereastră şi se mulţumesc să recunoască că „sărmanul Lelian" avea dreptate cînd scria :

Il pleut dans mon coeur
Cortima il pleut sur la viile...

Şi citi dintre ei nu vor fi regretat, cu răutatea unor întîrziaţi', că versurile astea atît de simple şi totuşi atît de grandioase nu le-au trecut lor mai înainte prin cap.

Nu-i căutaţi... Veţi găsi prea mulţi şi mulţimea lor vă va îngrozi.

în schimb, poporaniştii care nu citesc pe Verlaine fiindcă nu-1 admit, pentru a da probe totuşi că au cetit şi ei pe cineva, de cîte ori plouă, se mulţumesc să fredoneze :

Il pleut, il pleut, bergere

Şi aşa mai departe...

Acum cîteva zile a plouat !

Cum aşa ? Nu vă mai întrebaţi nimic ! Vroiam să explic... rostul semnului de exclamaţie şi al celor cîteva puncte...

A, da... Am înţeles...

Dar cel puţin daţi-vă pentru un moment la o parte după trotuar şi faceţi loc ca în urma femeilor cu picior frumos să treacă tălmăcitorii ploaiei.

INAUGURAREA LOCALULUI SOCIETĂȚII SCRIITORILOR ROMANI. CE-AU FĂCUT LITERAȚII TINERI. CE SE AȘTEAPTĂ ŞI CE MAI RAMÎNE ÎNCA DE FĂCUT.

Zilele trecute a avut loc inaugurarea localului Societății scriitorilor români.

Un local al scriitorilor ?...

Da, un local al scriitorilor — un local mult mai mic decît localul unui minister, bunioară, şi o inaugurare mult mai modestă decît acele. oficiale reprezentații de gală cu invitații, cu fracuri, cu decorații, cu drapele tricolore, cu imnul regal, cu discursuri şi mai ales cu şampanie !...

Zilele trecute, deci, visul celor care astă-toamnă hotărau să se întemeieze o societate de ajutor mutual şi de apărare a intereselor profesionale s-a întrupat. Scriitorii români îşi au astăzi localul în care se pot aduna, cunoaşte şi în care mai ales vor putea pe viitor să învețe a se respecta.

Numele unor Mihail Sadoveanu, Em. Gârleanu, Dimitrie Anghel, St. O. Iosif şi al altor cîțiva tineri de talent, care în ultimii ani au contribuit la renaşterea — ca să zicem aşa — a literaturii româneşti, speculată în mod atît de puțin uman de către înaintaşii lor, ne prezintă, credem, cele mai sigure garanții, că de data asta, dacă nu toți literații români, cel puțin cei mai tineri îşi vor strînge rîndurile răzlețe, realizînd astfel mult aşteptata înfrățire a celor ce propovăduiesc în numele aceluiaşi ideal.

Societatea scriitorilor români — operă datorită exclusiv tinerilor noştri scriitori — este chemată să îndeplinească şi în țara noastră acelaşi rol pe care societățile similare l-au îndeplinit în țările a căror *tradiție literară* stă în fruntea elementelor care au contribuit la cultura popoarelor.

Mă veți întreba, însă, întru cît această veste poate fi îmbucurătoare marelui public şi mai ales publicului acela pentru care literatura începe cu foiletoanele cotidianelor noastre şi sfîrşeşte cu nuvelele sau versurile din altele, zise literare ?...

Pentru cea mai mare parte a publicului nostru, meseria de literat este aproape necunoscută. Pînă azi literatura în țara noastră pare a nu fi fost decît diletantism şi atîta tot.

Cei care pentru a trăi, şi de cele mai multe ori a trăi chiar pînă la adînci bătrînețe, n-au nevoie decît de haine, de ghete, de mîncare şi de o cameră cu strictul necesar, se vor întreba cu drept cuvînt ce fel de oameni sunt literații aceştia de a căror literatură ei n-au avut niciodată nevoie pînă azi.

Să fie însă oare o greşeală dacă am năzuit ca pe viitor literatura să-şi reclame şi ea dreptul de existență în armonia cerințelor de toate zilele ?... ©are literatura nu este şi ea o profesiune, o profesiune cinstită şi nobilă în acelaşi timp, dat fiind aptitudinile naturale pe care meşteşugarii condeiului trebuie să le aibă înainte de aşa-zisa ucenicie în meseria lor ?...

în străinătate, în țările în care se citeşte mai mult decît la noi, şi în cele mai joase straturi sociale, literatura dă de mîncare la sute şi mii de oameni, fără ca statul să fie nevoit a interveni şi mai ales fără ca gurile rele să aibă ocazia de a cleveti pe socoteala celor care n-au învățat decît meşteşugul frumosului.

în străinătate editura literară constituie o profesiune tot aşa de nobilă ca şi aceea a literaturii. La noi însă, ea nu-i decît o speculă tolerată şi atîta tot. Cîți dintre literații noştri care au avut de-a face cu editorii, au ieşit mulțumiți din prăvăliile acestor analfabeți, de a căror inconştiență depinde soarta sărmanelor vise, închise

cu atîta trudă în rîndurile cărora abia-abia li se permite să vadă lumina zilei ?

Să recunoaştem însă că vina era tot a literaţilor. Cît timp au trăit răzleţi, suspectîndu-se şi hărţuindu-se unii cu alţii, era natural ca munca lor să nu poată găsi încurajarea şi răsplata meritată. Să sperăm însă că, de azi înainte, literatura noastră va avea o soartă mai bună decît în vremurile de altădată.

înfrăţirea literaţilor nu va fi nici efemeră, nici privită cu ură de cei care, citind, au învăţat să-i aprecieze şi să-i iubească. Ea răspunde unei cerinţe imediate şi este chemată să împlinească o mare lacună socială, graţie căreia, frumosul în ţara noastră era proscris şi condamnat să bată din poartă în poartă cerşindu-şi existenţa tocmai de la aceia care, de multe ori, ajutîndu-1 îl profanau.

Şi cu toate acestea — suntem nevoiţi s-o recunoaştem, cu mîhnire —, s-au găsit oameni cărora trecutul le da drepturi la calificativul *literaţi,* care să privească cu ochi răi înjghebarea aceasta ideală în jurul căreia se adunau atîtea nume, atîta muncă şi atîta bunăvoinţă.

Cîţiva, trecuţi de vîrstă în care idealurile se clădesc şi se surpă cu aceaşi fastuoasă încredere în sine, cîţiva solitari, uitaţi aproape şi torturaţi de gelozia stupidă a neputinţei, în loc să se apropie s-au depărtat, în loc să se depărteze au uneltit şi în loc să uneltească şi-au arătat dinţii... Spre fericirea celor tineri însă, dinţii celor bătrîni nu mai sunt periculoşi şi aspectul acestor clape de fildeş înnegrite de vremuri n-au mai inspirat nimănui încrederea în pianul hodorogit...

Acordurile erau atît de false, că urechile au început să se astupe în grabă şi ce-a urmat pe urmă o ştim cu toţii. Societatea s-a format, şezătorile literare au început, cuvîntul românesc, cinstit şi frumos a răsunat, purtat de însăşi făuritorii lui pînă dincolo de hotare. Ion Creangă a fost comemorat în Bucovina cu pietate datorită înaintaşilor iluştri şi tinerii de azi au îngropat pentru totdeauna nepăsarea celor de ieri, luîndu-le dreptul de a mai vorbi în numele celor dispăruţi, pe care, atunci

cînd le-au stat în putinţă, n-au voit sau n-au ştiut cum trebuie să-1 cinstească.

Şi iată pentru ce inaugurarea localului Societăţii scriitorilor români înseamnă o dată mare în istoria culturală a poporului nostru. Pentru întîia oară astăzi scriitorii români, de aci şi de peste hotare, s-au adunat într-o casă a lor proprie. Modestă la început, nimic nu-i va împiedica să şi-o transforme mîine într-un palat împodobit nu cu decoruri trecătoare, ci cu prinosul sufletesc al celor ce există prin ele însele.

TEATRUL SUB CERUL LIBER. LA CE AR PUTEA SERVI ARENELE ROMANE DE LA EXPOZIȚIE DIN TRECUTUL TEATRULUI „ PLEIN AIR". CE S-A FĂCUT IN FRANȚA. CE S-AR PUTEA FACE LA NOI.

V-ați întrebat vreodată la ce pot servi Arenele romane din parcul Expoziției jubiliare?

Vizitați-le într-o după-amiază de vară, cînd soarele, coborînd spre apus, proiectează pînă aproape de mijlocul parcului pustiu tristețea zidurilor cu tencuiala mîncată de ploi și aduceți-vă aminte că undeva, departe de noi, în sudul Franței, bunioară, ruinele autentice ale vechilor Arene Romane servesc cu succes la renașterea teatrului antic. Vizitați-le într-o după-amiază cînd în cuprinsul parcului nu răsună decît ciocanele uzinelor de primprejur și strigătele disperate ale păsărilor bolnave de nostalgia țărilor calde, întrebați-vă pentru ce Arenele noastre încep să se ruineze cînd în Franța ruinele lor, după două mii de ani aproape, se reconstruiesc în vederea așa-ziselor spectacole *en plein air.*

Oare la noi Arenele romane nu și-ar putea găsi și ele aceeași întrebuințare ca în Franța? Pentru ce am imita numai teatrele de pe marile bulevarde ale Parisului? Pentru ce am traduce și am localiza numai piesele picante, care ne amuză numai și atîta tot?

Anul acesta, Teatrul Național din București a reprezentat, cu un deosebit succes, *Electra* lui Sofocle. Amintirea noastră păstrează proaspătă încă figura tragicei fiice a lui Agamemnon. Decorurile noi și costisitoare au impresionat cea mai mare parte din public, tot atît de mult ca piesa însăși. V-ați întrebat însă ce impresie ne-ar fi lăsat *Electra* dacă ar fi fost jucată sub cerul liber, așa după cum o ascultau grecii de altădată și după cum astăzi o ascultă miile de spectatori din Franța?

Pentru ce n-am încerca și la noi această nouă manifestație în teatru, cînd avînd tot ce ne trebuie, ne lipsește numai hotărîrea?

Să spunem însă mai întîi cîteva cuvinte asupra reprezentațiilor *en plein air.*

Primele încercări s-au făcut în Franța, la Orange, în anul 1869, apoi în 1874 și 1886.

Deși distanțate de cîțiva ani, reprezentațiile, organizate cu ocaziunea diferitelor sărbători populare, nu obținuseră nici un succes. Organizatorii lor nu se gîndiseră încă la genul de teatru care ar fi convenit anume acestor decoruri naturale, îngrădite de ruinele ciclopice și de infinitul albastrului de sus.

în anul 1888 însă societățile culturale „Les Felibriges" și „La Cigale" delegară pe dl. Paul Marieton să organizeze o reprezentație teatrală în Arenele de la Orange.

Acesta, cel dintîi, înțelese că singură tragedia antică poate fi reprezentată cu succes pe asemenea scene naturale, și, în seara de 11 august 1888 dl. Monnet-Sully consacră renașterea teatrului antic cu *Regele Oedip.* Gesturile, cuvintele și mai ales strigătele marelui tragedian, care pe scena Comediei Franceze păreau excesive, se armonizau de data asta atît de natural încît Francisque Sarcey, Henry Fouquier și Jules Claretie, atotputernicii zilei, scriseră a doua zi articole entuziaste în care salutară cu bucurie nașterea noului gen de teatru.

Dar entuziasmul publicului? Acesta n-a cunoscut margini. Aplauzele obișnuite se transformaseră nu în ovații, ci în adevărate răcnete de bucurie.

O ceată de poeți se duseră în gară și rugară pe șeful gării ca, excepțional, în seara a doua să oprească expresul, deoarece Sofocle, autorul piesei sosește la Orange. Și șeful, care asistase la reprezentație, dar care auzea de *Sofocle* pentru prima oară în seara aceea, opri expresul ca niciodată pînă atunci.

Un grup de americani, entuziasmați și ei de măreția spectacolului, se adresară unui mare arhitect și-l întrebară:

— Cît ar costa un asemenea teatru în America ?
— Două mii de ani, răspunse arhitectul...
După tragediile greceşti veniră rîndul tragediilor franceze, scrise în stilul clasic.

Prometeu a lui Jean Lorrain şi Ferdinand Heroald *Ereticii* lui Heroald şi Levade şi *Prima sabie* a lui Napoty şi Rabaud obţinuseră aceleaşi succese neprevăzute cu câteva zile înainte.

In anul 1903 se joacă din nou *Regele Oedip,* iar în 1905 *Semiramida* de Peladan este aplaudată de 20 000 de spectatori, al căror entuziasm întrece orice aşteptări.

în seara aceea chiar se hotărî fondarea unui teatru antic la Champigny, în apropierea Parisului.

Rînd pe rînd apoi se deschiseră Arenele romane de la Arles Alger, Ateneul Nike de la Marsilia şi în fine, faimoasele Arene la Beziers.

Ifigenia, mult aşteptatului Jean Moreas şi *Saul,* al lui Alfred Poizat, reprezentate pe ruinele vechilor teatre din Mauritania romană, obţinuseră succese care atinseră frenezia spectatorilor.

Ca cititorii noştri să-şi poată face o idee exactă, entuziasmul stîrnit mai ales în rîndurile musulmanilor din Algeria de către aceste reprezentaţii teatrale, vom reproduce aci mai în vale un pasaj din admirabila povestire a d-lui Poizat :

„Autorităţile locale invitaseră la reprezentaţie şi cîteva din triburile arabe de primprejur. Acestea veniră împreună cu şefii şi caizii lor, întinzîndu-şi corturile albe în jurul teatrului pe cîmpia de la Timgad. îmbrăcaţi în alb, cu manzalele împodobite de ciucuri roşii, cu brîul încărcat cu iatagane şi pistoale enorme, şefii triburilor rezervaseră artiştilor — drept mulţumire pentru sărbătoarea ce le oferise ochilor — una din surprizele cele mai stranii.

Pe tot parcursul, din distanţă în distanţă, călăreţii arabi aprinseseră focul care să lumineze drumul celor ce se întorceau acasă. Pistoalele şi chiotele sălbatice răsunau pînă în depărtare, deşteptînd liniştea de veacuri a pustiului algerian şi în noaptea aceasta gălăgioasă caravana artiştilor şi-a celor cîţiva poeţi, care organizaseră reprezentaţia, păreau umbrele stranii ale războinicilor din antichitate, zburînd spre victoriile zilelor de mîine."

După cum am văzut, reprezentaţiile sub cerul HberV prinseseră atît de adînc în gustul amatorilor de teatru încît o mare parte din oraşele Franţei, Belgiei şi Germaniei, care nu posedau ruine de teatre antice, le construiseră în vederea noului gen de teatru.

In Pirinei se construi faimosul aşa-zis Le Theâtre de la Nature (Teatrul Naturii), la Tukuza, într-o insulă a Garonei, se construi Le Theâtre du Ramier, iar la Biarritz, la Spa, la Aix-les-Bains, la Arcachon şi în diferite ale oraşe din Alpii elveţieni, teatrele sub cerul liber înlocuiră, încetul cu încetul, celelalte teatre.

Astăzi, o întregă literatură dramatică nouă s-a substituit celei vechi. Renaşterea tragediei antice se afirmă din zi în zi mai mult.

Spectacolele acestea obişnuiesc sensibilitatea noastră cu cele mai curate vibraţiuni ale artei dramatice. Admiraţia noastră şi de cele mai multe ori entuziasmul pentru virtutea şi eroismul antic contrabalansează cu succes sentimentele de indiferenţă şi plictiseală ale sufletului modern. Şi dacă de obicei suntem înclinaţi a iTiita ceea ce admirăm, de ce n-am admira şi-am imita mai repede imagina virtuţii antice, decît aceea a viciului modern ?...

Şi-acum să revenim la Arenele romane din parcul Expoziţiei jubiliare.

N-ar putea ele servi cu succes şi în ţara noastră la reînvierea tragediei antice ?

Desigur că da.

Şi ca să nu vorbim de altă piesă, ne oprim deocamdată la *Electra,* pe care o cunoaştem. închipuiţi-vă a o reprezenta pe Arenele de la Expoziţie în prezenţa a 5—6 mii de spectatori. închipuiţi-vă un cor de femei intonînd imnuri zeului Apolo şi încadraţi figura tragicei Electre în vastul decor al unei nopţi senine — o noapte

cu adevărat antică în care nu se vor auzi nici bătăile cxocanelor de la uzinele din apropiere, nici strigătul ds-for cutare[561,1101,] P[dzoniere]> [b]°l^ve de nostalgia țări-

Fericiți de a fi ridicat noi cei dintîi chestia aceasta, care constituie nu numai un obiect de distracție și recreație sufletească, dar chiar un factor cultural pentru marile mase ale populației, ziarul *Viitorul* promite cititorilor săi o serie de *interview-uri* cu cele mai de seamă personalități artistice din țară.

Siguri de succesul acestei nobile inițiative, să sperăm că mult timp nu va trece și teatrul sub cerul liber va lua naștere și în țara noastră, sub auspiciile acelorași bune intențiuni ca și pe aiurea.

EXAMENELE DE LA CONSERVATOR

Mărturisesc că n-am fost anul acesta la examenele de la Conservator, deși m-aș putea duce foarte bine de azi înainte. Ceva mai mult — n-am fost nici acum un an, nici acum doi ani. Aș putea spune că n-am fost niciodată. Dar nu. Știu bine că toți cei care n-au nici un alt respect pentru artă, vin să asiste măcar o singură dată în viața lor la examenul Conservatorului ; dar sunt desconsiderați mai întîi de artiști, apoi de prietenii artiștilor și în fine de femeile prietenilor.

Ah-! Femeile prietenilor, mai ales cînd sunt artiste, sunt neînchipuit de feroce cu asemenea oameni.

Pentru salvarea reputației mele sociale dar, voi declara că o dată în viața mea am asistat și eu la examenele de la Conservator. Și dacă nu mă înșel cu prea mult, de-atunci și pînă azi au trecut vreo zece ani.

Era pe vremea cînd, ieșit proaspăt din cutiuța de lemn a ultimei clase de liceu, ca orice băiat care se respectă și are încredere în nenumăratele daruri pe care i le-a hărăzit natura, mă pregăteam și eu ca și ceilalți toți să-mi aleg boala de care trebuia să sufăr în primii ani ai adolescenței. Or, pe vremea aceea, *teatrita* făcea ravagii printre liceenii ultimului an.

Boala asta, adusă în clasă de un coleg — astăzi artist sărbătorit —, se întinsese cu repeziciunea unui strop de anilină zvîrlit într-un pahar cu apă curată, și pe zi ce trecea, de la cei mai buni, pînă la cei mai puțin buni, de la cei cu vocea de stentor, pînă la cei cu glas de călugăriță, și de la cei cu darul lui Cicerone, pînă la cei cu darul lui Derriostene, toți, dar absolut toți, sufereau și

sufereau în mod sincer de aceleaşi accese de *teatrită,* pe care — de prisos să vă mai spun — nu le-ar fi putut alina decît sfîrşitul ultimului an de liceu şi examenul primului an de Conservator.

Iată-ne deci cu poeziile preparate. Pe vremea aceea *La Icoană* şi *Dormi, iubito,* ale domnului Vlahuţă, erau mai căutate chiar decît poeziile lui Eminescu.

Poezia domnului Coşbuc, mai greu de învăţat pe dinafară, nu prea găsea partizani. Restul literaturii nu ne interesa cu atît mai mult cu cît ştiam că nici în Conservator nu se cunosc alţi autori. Şi-aci fie-mi permisă o mică paranteză : astăzi, la Conservatorul nostru se petrec aceleaşi lucruri ca şi acum zece ani. Săraca poezie română !...

Dar, *Revenons ă nos moutons...*

Cei care aveau să dea la toamnă examene de admitere la Conservator găsiseră de cuviinţă să asiste cu toţii la Ateneu la examenele de fine de an ale celor pe jumătate vindecaţi de *teatrită.*

Ce spectacol !... Parcă văd tabloul : rochii albe, valuri imense de păr, păr blond mai ales, miros de *Trefle incarnat* — parfumul la modă de acum zece ani —'şi un ciripit nesfîrşit de voci, orchestrate într-un tremolo de surdină şi conform unor termeni tehnici de muzică pe care eu unul nu-i cunosc îndeajuns de bine.

Ce s-a petrecut pe scenă nu ştiu. Ştiu însă ce se petrece în sala de jos a Ateneului. Mi s-a spus că examenele erau sus. Expoziţia însă era jos. Şi era aşa de bine jos că nimeni nu părea dispus a întreprinde ascensiunea nesfîrşitelor serpentine de scări ale Ateneului.

Din timp în timp cîte un ropot de aplauze scăpa prin deschizăturile uşilor şi se împrăştia în sala de jos ca şi un mănunchi de confetii. Cu cît aplauzele ţineau mai mult, cu atît indiferenţa celor din sala de jos creştea. Şi lumea venea tot mai multă. Pe pardoseala de mozaic, paşii celor grăbiţi se amestecau cu paşii celor plictisiţi şi zgomotul lor răsuna capricios ca şi apele unui riu umflat de ploi.

Ateneul Român, templul lui Esarcu, părea un enorm spital clădit într-o localitate renumită nu pentru apele ei miraculoase, ci pentru clima sa prielnică — singurul remediu eficace al *teatritei.*

Bolnavii urcau scările din dreapta, însănătoşiţii coborau prin scările din stînga, iar curioşii frămîntau plictiseala acelei după-amiezi de iunie epuizîndu-şi întregul stoc de amabilităţi, la adresa albelor rochii şi rumenelor figuri.

Şi examenele au ţinut pînă seara tîrziu. La un moment dat mi-a făcut impresia că n-au să se mai sfîrşească... Dar ce nu se sfîrşeşte în lumea noastră ?... Tot afară de *teatrită.* —

N-am mai fost la examenele de la Conservator din anul acesta. îmi place să cred însă că aceeaşi filmă cinematografică se repetă de zece ani. *Teatrită* continuă, arta română cîştigă, iar croitorii, pantofarii şi modistele se îmbogăţesc, conform... eternelor dispoziţii ale examenelor de la Conservator, din toţi anii.

Nu ştiu dacă trebuie să mulţumesc celor cîţiva scriitori boemi care mă tolerează şi pe mine în cercul lor. Mulţumesc însă necunoscutului năsoocitor al cafenelei — al acelui local enigmă — în care păşeşti cu emoţia sinceră a elevului de clasa întîia primară şi din care ieşi cu satisfacţia deplină a unui reuşit la examen.

Aici la cafenea şi nicăieri în altă parte, mai mult ca pe trotuar, viaţa de toate zilele nu-ţi apare mai artistic cinematografiată în toate amănuntele ei de subterană sufletească, iluminată de nu ştiu care torţă magică, ocultă şi adeseori satanică.

Aici la cafenea şi nicăieri în altă parte, mai mult ca pe trotuar viaţa nu-ţi pare mai completă şi mai complexă mai logaritmică şi mai banală.

Boemii şi-au ales cafeneaua drept templu — un templu profan în care alcoolul cedează onoarea loviturei de moarte, obsesiei de artă şi în care religiile noi se desprind din rotogoalele de fum, pe care ţigările, fără număr, le înalţă spre tavanul meschin, ca pe nişte rugăciuni de graţie ce s-ar pierde de-a lungul unor coloane gotice.

Viaţa de cafenea are parcă ceva din caracteristicile stilului gotic — ceva masiv şi înalt, ondulat şi înflorat. Boemii de pe la mese împrumută figura sfinţilor dintr-o frescă reconstituită, iar gesturile lor, largi dar hotărîte, par simple desenuri conturate pe perete, din care intenţiile ameninţătoare se subţiază în simple resemnări de binecuvîntare.

In seara aceasta însă, cafeneaua pare pustie. Boemii sunt toţi la locul lor. Dar locul boemului de data asta pare gol. O atmosferă stranie pluteşte în jurul mesei reci ca şi un altar de marmoră pe care cărţile nu se mai deschid şi în care potirul de argint a fost necinstit de mîini profane.

La ora asta cafeneaua nu răsfrînge decît descrescendul unui final de simfonie. Viaţa îşi pîlpîie parcă ultimele ei drepturi de perpetuare iar cafeneaua îşi apropie parcă pereţii unul de altul ca şi uşile unui cavou ce s-ar deschide pentru totdeauna.

In clipa aceasta un boem se ridică şi strigă : „Jean Dayros, tu ai avut dreptate !..." Şi în timp ce tovarăşii de la masă îşi ridică ochii vehemenţi spre cel care pronunţase profetic numele unui alt boem tot atît de necunoscut ca şi cei mai mulţi dintre ei, vocea lui continuă să scandeze sentinţa definitivă a vieţii de cafenea :

La vie est un cafe ou Von ne peut plus boire :
Le comptoir est desert et Ies garcons enfuis,
Et voutrant sur Ies bancs, sa detresse notoire,
Le peuple des clients meurt de soif et d'ennui

Şi ecoul versurilor se pierde în golul oglinzilor ce par a-şi fi pătat reflexul cu lumina becurilor mai roşie ca de obicei...

— Jean Dayros, tu ai avut dreptate !

Boemii au cunoştinţele lor. Viaţa de boem constituie, poate, cea mai ciudată împreunare de extreme sufleteşti. Veseliile neaşteptate se succed tristeţilor latente, iar exotismul cules de prin cine ştie ce cărţi cu coperţile îngălbenite de vreme produce adevărate erupţii arteziene în calmul banalului autohton al celor ce visează cu coatele pe masă.

E de ajuns ca un nou-venit să-şi facă apariţia şi atmosfera se schimbă ca prin farmec. Sosirea boemului filosof e primită cu murmure semnificative. La cafenea se filosofează mai mult şi mai cu folos decît pe înălţimile catedrelor universitare.

Subiectul unei discuţii nu poate fi niciodată frivol, atît timp cit spiritele nu sunt mărginite. Filosofii cafenelelor — aceşti amici ai înţelepciunii, ai frumosului şi ai ştiinţei — găsesc subiecte interesante, misterioase şi captivante, oriunde găsesc şi un prieten cu care să stea de vorbă. Or, între doi inşi care stau de vorbă intervin întotdeauna fenomene de explicat, comparaţii de stabilit, principii de formulat, metode de fixat şi consecinţe de prevăzut...

Sosirea boemului filosof e primită cu deosebită satisfacţie. Atmosfera tristă este condamnată la moarte, iar viaţa boemilor din seara aceea nu se mai aseamănă cu cafeneaua în care nu se mai poate bea. Chelnerii încep să sosească, masa se încarcă de băutură şi filosoful îşi începe predica asupra parfumurilor.

Dar pentru ce tocmai asupra parfumurilor ?

Fiindcă se reia o discuţie asupra frumuseţii feminine şi fiindcă parfumul nu-i decît atributul natural al acestei frumuseţi.

Plutarc vorbeşte despre parfumul credinţei religioase. Istoricii de pe vremuri ne asigură că corpul lui Alexandru cel Mare mirosea a violete; Regina din Saba — ambră ; Cleopatra Egiptului — garoafe ; Măria de Medici —- trandafiri ; Margareta de Navarra — mărgăritar iar Malherbe — mosc.

Parfumul măreşte farmecul frumuseţii corporale, fie ea feminină sau masculină.

Rafinaţii şi perverşii aleg întotdeauna parfumurile puternice care ameţesc ca şi privirile suverane ale unei persoane idolatrate.

în seara nunţii, chinezii aprind în cameră nişte plante parfumate care transportă deliciul spasmelor în lumea visurilor.

Baudelaire scrie :

Les parfums. les couleurs et les sons se repandent...
II est des parfums frais comme des chairs d'enfant,
Donc. comme des hautbois, verts comme des prairies,
Ayant Vexpansion des choses infinies
Comme Vambre, le musc, le benjoin et Vencens
Qui chantent le transport de Vesprit et des sens...

Parfumul a fost inventat anume pentru completarea şi desăvîrşirea graţiei femenine.

Primii fabricanţi de parfum au fost preoţii — aceeaşi preoţi care au propovăduit adevărul şi respectul pentru frumos. în templele egiptene existau anume compartimente în care se preparau parfumurile după reţete secrete, necunoscute oamenilor de rînd.

în *Cîntarea Clntărilor,* acest sublim poem nupţial, rolul parfumului în antichitate ia proporţiile unei adevărate orgii. Romanii parfumau sălile de baie şi de mîncare, iar camerile de dormit erau stropite cu parfumuri din flori sălbatice care-ţi uşurau somnul şi-ţi produceau vise frumoase.

în evul mediu fabricaţia parfumului ajunsese pînă la perfecţionarea de a fi întrebuinţate în otrăvuri. Dar acelaşi lucru se petrece şi azi. Cîte parfumuri nu omoară !... Şi cîte femei frumoase nu cuceresc pe nevropaţii timpurilor noastre cu aceleaşi parfumuri oculte, din care amanţii vremurilor de altădată îşi făcuseră un anestezic al suferinţei lor !...

Dar pentru a ajunge aici, femeia nu trebuie să păstreze acelaşi parfum. O femeie care schimbă parfumul după modă se parfumează. O femeie care păstrează acelaşi parfum parfumează.

Şi filosoful boem se ridică fără să-şi plătească consumaţia şi pleacă.

Cafeneaua începe să se golească şi tristeţea păşeşte victorioasă pe urmele unei femei care se strecoară prin faţa mesei boemilor, lăsând în urma ei obsesia unui val de parfum primăvaratic !...

La vie est un cofe *oii Von ne peut plus boire*
Le comptoir est desert... les verres sont brises

De cîtva timp, observ că nu mai pot ceti. Cărţile pe mine parcă nu mai au ce să mă înveţe. Mi-au mai rămas o mulţime de lucruri noi de învăţat, este drept : pe acestea însă nu le mai găsesc în cărţi.

Cărţile sunt scrise de oameni ca şi mine, ca şi altul, de oameni mărinimoşi, oameni care suferă de boala legendarului bărbier al regelui Midas, oameni care nu-şi pot înlănţui liniştit viaţa pe a doua zi, dacă nu spun şi celui de alături ce ştiu, ce au mai văzut, ce-au mai descoperit, ce-au mai gîndit...

Dar fiindcă n-ai totdeauna pe cineva alături de tine sau fiindcă nu totdeauna acel cineva este dispus să te mai asculte, începi să scrii pentru aceia care vor avea timpul, dragostea sau mania să aîţe şi ei ceva ce altul a aflat mai înainte... i

Cărţile însă nu folosesc ia nimic.

Cei care voiesc să învZ-ţe ceva să privească natura. Să privească ore întregi, şi dacă nu le este îndeajuns, s-o privească zile şi ani întregi, fără nici o pregătire, fără nici o altă ceremonie decît simpla deschidere de ochi şi le va fi de ajuns.

Pădurile, marea şi cerul nu te mint niciodată.

Cei care citesc mie îmi fac impresia excursioniştilor de meserie, — aceia care vizitează cîmpurile bătăliilor celebre şi se mulţumesc cu explicaţiunile ceronelui de cele mai multe ori tot aşa de incult ca şi ei.

Cel care are însă mîndria singurei superiorităţi a omului asupra celorlalte animale, acela cugetă singur,

- r-înH pste vorba de vizitarea

X'S^^T&S^ ce

„ura" sau îngînă „mor"...

ORAŞ DE PROVINCIE

Banalitatea ar fi prea strigătoare dacă ne-am mărgini bunăoară să recunoaştem numai că o mare diferenţă există între capitală şi oraşele de provincie. In această mare diferenţă există totuşi aspecte care, puse în cumpăna fanteziei, şi a simţului artistic, fac oraşele de provincie să atîrne mult mai greu decît capitala.

Pentru cei obişnuiţi să-şi trăiască viaţa pe drumuri largi, bătătorite şi sigure, capitala le serveşte de ideal. Lupta pentru ziua de mîine este tot atît de grea şi plină de surprize dureroase pentru cei începători, atît în capitală, cît şi într-un oraş de provincie. Pentru cel care simte însă nevoia ca, din cînd în cînd, să se abată din drumul mare pentru a încerca senzaţiile noi ale cărărilor cotite, încîlcite şi nesigure, oraşele de provincie sunt singurele ce-i pot mulţumi această fantezie.

Monotonia îngrozitoare, în care se plămădesc şi se ofilesc energiile provinciei noastre, prezintă totuşi varietăţi de-o natură mult superioară varietăţilor care în definitiv nu costituiesc decît aceeaşi grozavă monotonie a capitalei.

Ne izbim însă mai des de monotonia oraşului de provincie, fiindcă cercurile lui de activitate sunt cu mult mai restrînse. Dar pentru ochiul obişnuit să pătrundă dincolo de cercul de fier al acestei dureroase reprezentaţii de cinematograf, oraşul de provincie apare un tot cu mult mai trainic şi în acelaşi timp cu mult mai complex decît capitala.

Literaţii noştri au descris scene din viaţa capitalei şi a oraşelor de provincie — nu vorbesc de scenele vieţii de ţară care sunt false, pretenţioase şi triviale.

Ei bine, dintre cele două dintîi, prefer pe cele de provincie, nu fiindcă şi-au găsit interpreţi mai talentaţi, ci fiindcă în simplicitatea patriarhală a desfăşurării lor găsim — cînd voim să ne dăm bine seama de ceea ce se poate găsi în ele — o întreagă doză de rafinament, cu mult mai puternică oricărei părţi proporţionale din viaţa capitalei.

Capitala este un imens rezervor de apă captată din izvoarele. împrejurimilor. Provincia în schimb nu-i decît unul din acele izvoare curate la obîrşie, dar care pînă să ajungă în marele rezervor se tulbură şi are nevoie de filtrele observaţiilor cotidiane.

VOLUPTATEA VITEZEI

Automobilul aleargă paralel cu şinele drumului-de-fier. Suntem aşa de aproape, şi totuşi, o prăpastie groaznică ne desparte.

De o parte, şinele ce scînteiază obraznice în soare ; de altă parte, pămîntul umilit, bătătorit şi frămîntat fără încetare de copite şi roţi fără număr.

Şi totuşi, e-atîta melancolie de-a lungul acestor două fîşii luminoase ce se întind monotone la nesfîrşit, încît ţi s-ar părea că şinele privesc, cu gelozia unei fiinţe rănite în amorul ei propriu, pietrişul şoselei ce se agită sub cauciucul roţilor noastre şi rotogoalele de praf ce se ridică în urma monstrului de fier, cu majestatea crainicului ce-ar anunţa că pe acolo a trecut progresul...

Faceţi loc să treacă stăpînii distanţei, ai vitezei şi ai timpului !... Noi nu cunoaştem nici urcuşuri obositoare, nici coborîşuri periculoase... Noi nu cunoaştem nici kilometri, nici frontiere. Noi nu cunoaştem decît depărtarea orizontului din faţa noastră. Mai departe, tot mai departe... Mai repede, tot mai repede...

Voluptatea vitezei se strecoară parcă printre dinţii noştri încleştaţi ca şi un elixir dătător de forţă şi de viaţă nouă. Voluptatea vitezei ne umflă plămînii şi ne crispează degetele în propriile noastre palme. Simţim cum pulsul ne bate tot mai repede, tot mai grăbit, şi degetele noastre, mai reci ca de obicei, se încleştează, tot mai puternic şi mai departe parcă, pe nevăzutele frîne ale timpului şi ale distantei...

Voluptatea vitezei ne îmbată şi ne ameţeşte... Şi voluptatea vitezei se întrupează parcă alături de noi într-o fiinţă ciudată, care cu o mînă mîngîie obrajii iar cu cealaltă ni-i zgîrie pînă la sînge...

Şi sirena şuieră mereu... Şuieră majestuos şi barbar ca şi un semnal de luptă... Şi copacii din marginea drumului se înfioară parcă, îşi clatină cu groază vîrfurile, şi în urma noastră privesc nedumeriţi ca şi în urma unui uragan ce i-a cruţat de data asta...

PE TERASA

Ziua îşi întîrzie parcă sfîrşitul...

• De pe terasa cafenelei privesc în jurul meu fără să-mi pot da bine seama cam ce anume trebuie să reţin pentru mai tîrziu, cînd nostalgia serilor de primăvară mă va surprinde la gura sobei.

Din mijlocul consumatorilor obişnuiţi, din mijlocul acestor figuri banale şi adeseori sinistre ca şi ale unor puşcăriaşi graţiaţi de rege în ziua de 10 mai, din mijlocul acestui etern „acelaşi", cele cîteva femei frumoase răsar timide în rochiile lor străvezii ca şi portretele unor frumuseţi retrospective, atîrnate pe zidurile unui muzeu improvizat.

De pe terasa cafenelei, de unde acordurile — aci languroase, aci barbare — ale unei orchestre meschine se eomplectează cu zgomotul trăsurilor şi trompeta automobilelor din stradă, privesc această sumară expoziţie de cochetărie feminină, fără să-mi pot da bine seama dacă frumuseţea ochilor cedează eleganţei toaletelor, sau dacă toată această înfiripare de culori şi gesturi discrete nu-i decît reflexul unor priviri suverane sub care totul se pleacă şi se transformă.

Şi în timp ce globurile electrice se aprind ca şi cum ar voi să lumineze calea crepusculului întîrziat, terasa cafenelei împrumută aspectul unei scene de teatru, din culisele căreia se ridică aducerile-aminte, tragice ori voluptoase, ale unor alte portrete, expuse pe aceiaşi pereţi de muzeu improvizat, în alte primăveri şi mai ales în alte... toalete.

O IMPIETATE

Zilele trecute a fost înmormîntat un profesor universitar, înmormîntarea unui om constituie un fapt divers, care de multe ori trece neobservat, mai ales cînd proprietarul de veci al celor patru scînduri n-a avut norocul sau ocazia să fie sau să devină în viaţă „cineva".

Zilele trecute a fost însă înmormîntat un om care, în afară de titlul său de profesor universitar, a fost şi va rămîne „cineva" în ţara noastră. El se cheamă Pompiliu Eliade, şi, cînd pronunţăm numele acesta, credem că spunem destul pentru a mai avea nevoie să venim cu explicaţii.

Ei bine, cu toate acestea, înmormîntarea lui Pompiliu Eliade a trecut nebăgată în seamă tocmai de către aceia care aveau datoria să fie cei dintîi la căpătîiul defunctului...

Studenţii universitari, elevii lui Pompiliu Eliade, s-au mărginit să delege un reprezentant care să pronunţe un discurs de circumstanţă, iar restul a petrecut pînă noaptea tîrziu la Şosea, unde fusese organizată o aşa-zisă „bătaie de flori".

închipuiţi-vă cele două decoruri. Spre cimitirul Bellu un cortegiu funebru, îndreptîndu-se tăcut, iar spre hipodrom un alt cortegiu vesel, înaintînd zgomotos !...

Ştiu şi eu că stundenţimea de la noi, ca şi din alte ţări, constituie o clasă privilegiată pînă la anume margini. Nu mi-am închipuit însă niciodată că studenţii noştri vor fi capabili să comită această impietate faţă de fostul lor dascăl. Privilegiul acesta nu cred să-1 aibă nici o asociaţie stundenţească din nici o ţară.

Bătăile de flori se mai pot amîna ; respectul însă pe care il datorăm unor anume morţi nu se mai poate niciodată repara, cînd el a fost mutilat cu acea nepăsare ultrarafinată cu care stundeţimea română si-a dat o „bila neagra" şi pentru totdeauna în caietul ei'de cursuri şi de bună creştere.

CASA DIN STRADA CORĂBIEI

Lăsînd la o parte orice umbră de amor propriu, trebuie să recunoaştem că în Bucureşti există foarte puţine case frumoase — case zidite într-un anume stil, care să denote pînă la un punct oarecare preocuparea artistică a proprietarului sau cel puţin a arhitectului.

Una din aceste puţine case frumoase a fost mutilată acum două săptămîni !...

Cînd se găseşte şi pe stradă un om mutilat, ziarele încep să ţipe şi opinia publică se alarmează. De ce oare nu s-ar petrece acelaşi lucru şi cînd se mutilează o casă ?... Oare casa n-are şi ea un suflet ca şi noi şi, pînă la un punct oarecare, nu este şi ea o fiinţă ?...

Casa de care mă ocup se găseşte pe strada Corăbiei, unde dealtfel a şi rămas. Pînă mai ieri apărea splendid zidită în cel mai curat stil al Renaşterii italiene, iar astăzi are aerul unei barăci cu o enormă firmă comercială şi cu monumentala ei uşă masivă de stejar îngăurită, pentru a se pune geamuri şi vopsită într-o culoare vulgară mai atrăgătoare pentru ochii clienţilor.

Ştiu că românii şi mai ales bucureştenii sunt, din firea lor, oameni foarte susceptibili, oameni care nu admit consultări sau îndrumări în domeniul frumosului. Ei nu vor să admită că cineva, fie acel cineva tot un român sau chiar tot un bucureştean, ar putea să vadă

sau să simtă mai bine ca ei anume chestiuni delicate, pe care, hai să le zicem : chestii de gust.

Cu toate acestea, fără să am intenţia de a jigni pe cineva, nu mă pot abţine de a nu striga aci şi peste tot, că în strada Corăbiei a fost mutilată una din cele mai frumoase case din Bucureşti...

TEATRUL ANTIC

în Arenele romane din parcul Expoziţiunii Carol, se va reprezenta mîine seară, pentru prima oară în Bucureşti, o piesă sub cerul liber, adică se vor reînvia întrucîtva reprezentaţiile antice, care par a forma astăzi cea mai rafinată atracţie teatrală într-o localitate ce se pretinde civilizată.

Se pare că această manifestaţie artistică este ultima pe care capitala noastră aştepta s-o înscrie în carnetul ei *mondain* de oraş civilizat şi occidental.

Curios lucru...

De la teatrul antic, aşa cum se va reprezenta la Arenele romane, şi pînă la teatrul modern, aşa cum se reprezintă pe cele mai de seamă scene ale noastre, există o mare diferenţă.

Dacă n-ai scenă turnantă, plafon Fortuny, montare â la Reinhardt etc, se spune că eşti înapoiat, că n-ai teatru modern şi că nu te poţi pretinde a fi şi tu o figură în concertul artistic al marilor oraşe cu teatre construite după ultimele cerinţe.

Dar şi dacă n-ai teatrul antic, aceleaşi imputări ţi se aduc. Se poate un oraş modern care se pretinde civilizat şi rafinat în gusturi artistice să n-aibe o scenă sub cerul liber ?...

Cum însă Dumnezeu este bun şi milostiv mai ales cu ţara noastră, iată că ne-a dat acum şi scenă turnantă şi scenă sub cerul liber. Antichitatea îşi dă mîna cu ultramodernismul şi Bucureştii surind occidental oraşelor

din orient care n-au nici scene turnante, nici plafonul natural al cerului de vară.

Să mergem dar mîine seară la Arenele romane să yedein o reprezentație antică şi să ne pregătim ca la toamna sa asistăm la o reprezentație modernă pe o scenă 1u.rn3.r1 tei.

PE CĂLDURI DE IULIE

Pe călduri de iulie şi pe pavajurile supraîncălzite ale capitalei, vremea se pierde totuşi ca şi pe frigul lui decembrie sau ca şi în gerul Bobotezei.

Dacă omul s-ar putea pricepe cum să-şi cîştige toate clipele pe care este, oricum, ursit să le piardă, poate că iarna n-ar mai fi atîta frig — iar vara nici prin gînd nu i-ar trece să găsească o căldură înăbuşitoare...

Dar e cald...

Şi mai cu seamă e enervant de cald.

Stau şi mă gîndesc că trebuie să scriu un articol, dar soarele dogoreşte, şi în casă e cald, ca în interiorul unui transatlantic enorm aproape de cazane... Stau şi mă gîndesc că orice aş face, articolul trebuie să-1 termin la ora trei şi, deşi e ora două, nu mă pot opri de a constata că e o neînchipuit de mare căldură...

Şi mi-e somn, sau mi-e lene — şi creionul n-are vîrf iar haina mă strînge în spate, ambiționînd să mi se lipească de piele...

Şi e ora două şi un sfert...

Soarele s-a plecat pe bolta umbrei numai cu un deget, dar arde cu aceleaşi zeci de mii de calorii...

De ce singură numai vremea nu suferă de căldura aceasta ?

Vremea şi doamnele române caritabile !

Mi se pare neînchipuit — cum acum, cînd orice putere de muncă a omului, pînă şi cea din urmă resursă de voință a lui par amorțite de căldură, numai femeile sunt în stare, înfruntînd totul, să ia în spinare cele 28 de grade Celsius, mulțumită neînchipuitei bunătăți a sufletului lor.

E un supliciu...

Şi poate e unul dintre cele mai modeme mijloace prin care cei mai noi martiri ai omenirii cată să-şi atragă luarea-aminte a oamenilor lor.

Ol martirii carităţii... şi vai ! căldurile de iulie...

Căci e atît de cald, încît nu-mi închipui cum mai poate străbate străzile încinse ale capitalei noastre atîta cuconet caritabil...

Numai de dragul de a se martiriza...

Dar e o nenorocire !

Şi e un supliciu şi pentru noi, — cei care socoteam că suntem numai martirii căldurilor de iulie.

BUCUREŞTI—PNOM PENH !...

Un ziar din capitală publică de cîtva timp răspunsurile foarte distractive ale artiştilor noştri, cu privire la localitatea în care au de gînd să-şi petreacă vara şi, bineînţeles, unde vor pregăti producţia pentru la toamnă, cînd, după expresia românului, „se numără bobocii".

Am citit, pînă astăzi, răspunsuri felurite, aş putea spune chiar pitoreşti. Pitorescul, dealtfel, este una din condiţiile esenţiale ale artei, fie ea literatură, pictură, muzică etc. Ieri dimineaţă, am citit răspunsul unui pictor, care, după umila mea părere, a bătut recordul.

Pictorul nostru îşi va petrece vacanta în ...Camboge !•..

Unde ?...

In Camboge!... Da, chiar în regatul Indochinei, în această provincie, în capitala Pnom Penh, cu 1 103 000 de locuitori şi, după cum explică dicţionarul *Larousse,* pusă sub protectoratul Franţei.

Mă veţi întreba însă, de ce în Camboge şi nu mai pe-aci, pe-aproape de Bucureşti sau chiar de România.

Exact nu v-aş putea răspunde de ce tocmai în Camboge. Ştiu însă că de cînd Paul Gauguin a creat legenda că un pictor original trebuie să se expatrieze, pictorii care vor cu tot dinadinsul să treacă drept originali, fiindcă nu mai pot să se ducă în insula Tahiti ca Gauguin, aleg alte ţări exotice, ca de pildă Camboge.

Pictorul român însă are grijă să mai adauge că în acest voiaj va face numai „schiţe", pe care să le continue în ţară. Dacă aceste preludii ar rămîne în stare de proiect şi pictorul ar continua să-şi lucreze pînzele în Carpaţii româneşti, l-am sfătui să rămînă mai bine în

țară l-am scuti în felul acesta de un voiai obositor s>
ae a caută la 10 000 de kilometri frumosul pe care l-ar putea gasi la doi paşi de el, iar noi amatorii de artă ne-am scuti de privațiunea celor doi-trei ani, cît lipsind din tară nu ar mai putea expune şi, bineînțeles, nici vinde

CLOPOȚEII

E vorba de clopoțeii de la mănăstirea Curtea de Argeş, pe care un confrate nu i-a auzit sunînd, după cum scrie la carte că sunau pe vremea lui Neagoe Basarab, şi, cărora, bineînțeles, le-a conservat o jumătate de coloană într-unui din cotidianele noastre.

Ciudată descoperire !...

Eu ştiam că clopoțeii din ciocurile păsărelelor, care împodobesc streaşinile mănăstire! Curtea de Argeş, sunau pînă mai acum un an tot aşa de bine ca şi pe vremea cînd îi pusese acolo fantezia de artist ultrarafinat a meşterului Manole.

I-am auzit sunînd la cea mai mică adiere a vîntului, şi doar nici contimporan cu Neagoe Basarab nu sunt şi nici pe vremi de vifor n-am vizitat Curtea de Argeş, după cum pretinde confratele în chestie.

Mă îngrozeşte dar faptul neaşteptat că clopoțeii nu mai sună şi mă turmentează neputința de a nu putea ghici cam ce anume va fi intervenit în ultimul timp ca clopoțeii să-şi piardă glasul.

Nu cumva confratele meu o fi fost surd ?

E cazul, cred, ca Comisiunea monumentelor noastre istorice să intervină cît mai urgent. Clopoțeii păsărelelor de sub streşinile mănăstirii Curtea de Argeş nu pot amuți aşa deodată fără ca voia autorităților în drept să permită aşa ceva. E timpul să se pună deci capăt acestei

intolerabile stan de lucru, de a se fura pînă şi glasul clopoţeilor de la Curtea de Argeş, cînd cei de la vila d-lm dr. Minovici se răsfaţă în urechile tuturor trecătorilor şi iarăşi este cazul să se interzică pe viitor fudulilor de ureche" pretenţia absurdă de a percepe glasul clopoţeilor de argint.

MUZEUL

Citesc într-un ziar de seară denunţul grav pe care un confrate îl face asupra modului cum custodele unui muzeu al capitalei înţelege să păstreze bogăţia artistică ce i-a fost încredinţată.

Cum cunosc şi muzeul şi pe custodele lui, am crezut de a mea datorie ca, mai înainte să mă revolt şi eu, să merg şi să-mi dau seamă, la faţa locului, de incriminările ce se aduc unui artist de seamă, om de lume şi admirator al frumosului şi al igienei în localurile de artă.

Ei bine, nu. Povestea muzeului care cade în ruină este o invenţie de prost gust, de care însuşi autorul rîndurilor la care fac aluzie ar trebui să se ruşineze, dacă nu chiar să roşească. Nu înţeleg ce 1-a determinat pe confratele meu să se ridice contra unui pretins huliganism mai înainte de a-1 fi controlat. Cine să fie persoana binevoitoare care să-1 fi pus în această tristă ipostază de acuzator fără probe şi fără nici un motiv personal ?

Nu-i destul, oare, că politica ne înarmează pe unii contra altora fără nici un motiv binecuvîntat ? Mai este nevoie oare să transpunem aceeaşi înverşunare de polemică stearpă şi pe terenul artei ? Şi încă ce fel de teren artistic ? Să afirmăm că se năruieşte un muzeu care conţine o bogăţie artistică, cînd adevărul este contrarul, cînd muzeul se găseşte mai curat decît oricînd şi cînd custodele lui în loc să-1 neglijeze 1-a înfrumuseţat şi 1-a îmbogăţit cu o mulţime de covoare de preţ şi obiecte de artă pe care răposatul Aman, el însuşi, le-a admirat în primul rînd...

Dar se reproşează că custodele locuieşte în muzeu. A aa. lata o crima cu adevărat. Custodele sau ofcSn Pazi i orUl mUZEUlUi, trebuie Să do^ă aiurea, pe cimp sau la marginea oraşului şi să nu încredinţeze paza muzeului decît personajelor din tablouri <

Aşa e ste? eSigUr, t0ată Wa Va fi mul^mită.

PRESA ŞI RĂZBOIUL

Ieri au sosit în Bucureşti primele ziare franceze, după o lipsă de aproape două săptămîni.

Ce deosebire însă între ziarele de ieri şi ziarele de azi... Aproape nu le mai recunoşti. Dacă nu le-ai vedea titlul şi nu le-ai cunoaşte limba în care sunt tipărite ai crede că aceste fiţuici sunt produsul acelor aşa-zişi „apaşi ai presei" de la noi.

Formatul s-a micşorat, aşa că unele din ele au aspecte caraghioase. Din 12 sau 14 pagini ale lui *Le journal,* astăzi n-au mai rămas decît două pagini. Rubricele fixe au dispărut. Nuvelele, semnate de autori de seamă, au cedat locul ultimelor ştiri venite de la frontieră, iar ilustraţiile de actualitate, titlurilor mari, care spun cititorului însetat de lucruri noi mai mult chiar decît întregul articol.

Excelsior n-a renunţat la ilustraţii. In schimb, formatul lui îţi face impresia unei nevinovate reviste pentru distracţia copiilor care încep să ia contact cu viaţa.

Şi toate celelalte faimoase ziare franceze, toate aceste adevărate documente şi enciclopedii ale timpului nostru, toate au fost nevoite să renunţe la fastul lor de pînă mai ieri şi în faţa pericolului să nu-şi mai păstreze decît sîngele rece şi încrederea neştirbită în vechile virtuţi ale acestui mare şi nobil popor francez.

Iată unde duce războiul, acest „rău necesar", pe care Schopenhauer îl considera ca făcînd parte din însăşi natura omenească. Presa a fost lovită. Dar chiar aşa redusă la ultima expresie, trebuie să mărturisim că ea păstrează cu aceeaşi demnitate tradiţia zilei de ieri şi nutreşte cu aceeaşi convingere speranţele zilei de mîine.

ECLIPSA

Vineri am avut o eclipsă parţială de soare... Ce ar îi dacă eclipsa ar fi fost totală şi ziua-n amiaza mare am fi asistat la lăsarea unei nopţi de o jumătate de ceas.

In timpuri normale, o eclipsă nu înseamnă decît un simplu fenomen ceresc şi atîta tot. Acum însă, pe vremuri de „băjenie", cum spuneau strămoşii, o eclipsă înseamnă ceva mai mult. La ţară, mai ales, eclipsa este considerată ca un semn de la Dumnezeu. Şi Dumnezeu, cînd face semne oamenilor, numai mulţumit de purtarea lor nu poate fi. Eclipsa este o prevestire de vremuri rele.

îmi închipui dar ce trebuie să se fi petrecut prin satele noastre şi mai ales prin acelea pe unde afară de popă şi învăţător nu ştie nimeni să citească, pe unde ziarele pătrund cu greu şi noutăţile se află după o săptămînă dacă nu chiar după o lună.

Pentru cei mai mulţi, eclipsa de vineri trebuie să fi însemnat intrarea României în război. Cîteva bocete şi cîte comentarii în care imaginaţia primitivă dar bogată a poporului a avut de brodat poveşti fantastice pentru viitorul apropiat dar nesigur.

Bătrînii vor fi povestit cum a fost la 1877, cînd trebuie să se fi arătat cu siguranţă vreun semn ceresc, preotul satului trebuie să fi găsit ocazia binevenită să-şi mai adune credincioşii de pe la circiumă şi să-i îndrepte spre biserică, iar învăţătorul, care oricît de mult ar fi dorit, poate, să le explice ce înseamnă o eclipsă, la urma urmelor, trebuie să fi renunţat. Copiii înţeleg mai uşor iecît bătrînii, iar eclipsele, oricît de fenomene cereşti vor fi ele, ravagiile nu le fac în cer, ci în imaginaţia maselor populare.

POEŢII ŞI RĂZBOIUL

Nu-i vorba de cei care fac elogiul războiului, ci de cei care se înscriu în rîndurile războinicilor. Şi nu-i vorba' de poeţii care cîntă masacrul din strunele harfelor rămase moştenire de la legendarul Tyrteu, ci de poeţii care coboară Parnasul pentru a se amesteca cu oamenii de rînd, şi-n cîmpul zeului Marte modern adaugă, la cîntecele vechi ale înaintaşilor, şuierile prelungi şi muzicale în care glonţul pleacă, trece şi loveşte...

E uşor să cînţi războiul, mai ales cînd de la frontul încăierării şi pînă la masa ta de lucru sunt cîteva sute de km. Mai greu este să-1 cînţi la faţa locului, adică să-1 trăieşti şi să porţi cu tine nu numai grija sonorităţii versului, dar în primul rînd grija zilei de mîine, cînd nu ştii dacă-ţi va mai fi dat să cînţi sau să taci pentru totdeauna, dîndu-le altora prilejul să-1 cînte şi să te cînte.

Byron, Petofi şi Korner au cîntat războiul nu pentru alţii ci pentru ei. L-au cîntat aşa cum înţelege să-1 cînte un adevărat ostaş, şi-au închis ochii alături de tovarăşii de luptă care, fără să fie şi ei poeţi, aduceau patriei lor mai mult serviciu decît „oda" celebră a nu mai ştiu cărui poet mort de „gută" sau de vreo banală boală de stomac.

Scriu rîndurile acestea înduioşat de moartea tragică dar eroică a unui tînăr poet francez, care, deşi ciung, s-a înrolat în armata franceză, care a pătruns în Alsacia de jos şi a sărit în aer împreună cu podul sub care pusese dinamită pentru a împiedica trecerea unui corp de armată german.

După el, se vor găsi destui poeţi care-i vor cînta gestul în versuri calde şi înălţătoare. Aceştia însă vor fi mai puţin poeţi decît acel care murea înainte de a

îi avut timpul să cînte războiul, dar la timp pentru a aduce patriei sale un adevărat serviciu.

Fie ca amintirea lui să inspire şi pe ceilalţi poeţi, iar gestul lui să găsească imitatori nu numai în Franţa, dar şi la noi.

în timp de război, poetul trebuie să fie soldat, după cum orice soldat devine poet în clipa cînd tunul încetează de a mai împroşca, iar gorniştii sună atacul.

Nu cred să existe simfonie mai genială decît această supremă înfrăţire de urlete şi de trîmbiţări stridente în faţa căreia chiar Beethoven s-ar fi descoperit. De ce ar fi dar lipsită de prezenţa poeţilor ? Poezia mare, adevărata poezie, care cîntă războiul, nu se scrie în cărţile de cetire, ci pe cîmpul de luptă, în atmosfera parfumată cu praf de puşcă şi împurpurată de incendiul cetăţilor ce se năruie sub împroşcarea decisivă a enormelor guri de asediu.

TURPIN

E numele inventatorului unui nou explozibil pe care se spune că francezii l-au experimentat cu deplin succes, asupra unui detaşament german.

La tunul de asediu de 42 cm, francezii opun germanilor o invenţie şi mai grozavă. Tunul germanilor sfărâmă totul, explozbilul francez, din contră, conservă totul, dar conservă în aşa fel încît victima nu mai este bună decît cel mult s-o expui într-un muzeu ca o curiozitate a secolului XX.

Ziarul *Le Matin* povesteşte despre noul explozibil lucruri fantastice. Soldaţii germani, au fost găsiţi pietrificaţi în picioare ca şi cum ar fi fost dezgropaţi din ruinele vechiului Pompei, doi dintre ei care au fost surprinşi pe cînd jucau cărţi în tranşee au fost găsiţi morţi exact în poziţia pe care o avuseseră în clipa exploziei. Cei mai mulţi n-aveau nici o rană şi nici o picătură de sînge nu cursese pe teatrul dramei.

Iată noutăţile războiului. Iarba de puşcă a ajuns un fel de rochie veche ieşită din modă, pe care o femeie din lumea mare o trece servitoarei sale. Europa nu se mai poate lupta în secolul XX cu iarbă de puşcă sau cu explozibile ca melimită şi dinamită. Invenţia lui Turpin era mai mult decît necesară unei bune reputaţii de popoare în plin progres.

Negru din Africa pot trece de la săgețile otrăvite la iarba de pușcă. Civilizații din Europa însă au absolută nevoie de ceva nou în arta de a-si omorî aproapele

Onoare dar lui Turpin. El a scăpat bătrînul continent de rușinea de care era amenințat să se lupte în anul 1914 cu aceleași explozibile ca și în anii 1912 1904 1877 •și așa mai departe...

VOX POPULI

Duminică după-amiază, Calea Victoriei a prezentat, întrucîtva aspectul unui cîmp de război. Cei care grăbesc intrarea în acțiune a României au înregistrat această acțiune pe spinarea jandarmilor și soldaților cu care, mîine, vor fi chemați să meargă cot la cot.

Nu mă ridic contra manifestațiilor de stradă, pentru că și noi, ca oricare alți descendenți direcți din oameni, printre multe altele, am moștenit în totul și acest obicei strămoșesc de a parcurge zgomotoși străzile și a cere cu insistență cîte ceva, ce ni se pare că ni se refuză.

Romanii cereau pîine și jocuri de circ. Noi cerem — este drept — ceva mai substanțial decît vechii citadini ai cetății eterne. Noi cerem intrarea în acțiune a României și întregirea neamului. Dacă am proceda altfel, ar fi să ne dezmințim frumoasa și nobila origine.

Dar ni se refuză oare cu adevărat ceea ce cerem ?

O... nu... Noi cerem să grăbim un lucru pe care curiozitatea și nervozitatea latină ni-1 prezintă într-o aureolă mai luminoasă și mai apropiată decît cea reală. Și ne agităm pentru că am învățat pe dinafară — tot de la strămoșii noștri — o frază faimoasă : *Vox populi,* pe care încălecăm ori de cîte ori n-avem alt cal de bătaie la îndemîna.

Să nu uităm însă că înțelepciunea poporului nostru pe care n-am făcut-o nici noi, nici părinții noștri, ci experiența dureroasă a veacurilor, ne-a lăsat o altă frază ce n-a fost încă dezimnțită niciodată „Graba strică treaba".

Ei bine, dacă vrem să facem treabă bună şi spornică să căutăm cel puţin de data asta să nu imităm obiceiul strămoşesc sau, chiar dacă manifestăm pe străzi, să facem lucrul acesta în mod liniştit şi demn, aşa cum trebuie preparat cu adevărat orice zgomot mare, orice acţiune hotărîtoare, orice ajun de eveniment fericit.

Vox populi nu trebuie să se înalţe mai sus decît limita bine stabilită de unde începe *Vox dei.*

Cei care vor să se dea la îndeletniciri de iconoclaşti să nu uite că toate aceste încercări au dat faliment şi că datoria strămoşilor noştri chiar ne poate servi de dovadă.

Iată la ce trebuie să se reducă o manifestare de stradă în care poporul va avea cu adevărat dreptul să-şi facă auzită vocea.

POLITICA ŞI VELEGIATURA. PLOAIA ŞI C.F.R. CUM SE FACE O TRANSBORDARE ŞI CUM SE RĂSPLĂTEŞTE CURIOZITATEA AMATORILOR DE REPORTAJE SENZAŢIONALE

I

Pînă în anul acesta, sezonul vilegiaturii avea oarecare asemănare cu sărbătorile Paştilor, fiindcă amîndouă cădeau la anume date şi calendarul le respectase totdeauna fantezia de a nu le pune faţă în faţă cu evenimentele de care se depărtau ca două curente electrice de acelaşi sens. De data asta însă sezonul vilegiaturii se vede ameninţat de oficialitatea sezonului politic, care în loc să se sfîrşească în iunie ca de obicei, d-abia acum începe. Cu toate că lupta pare inegală, sunt sigur totuşi că tot sezonul vilegiaturii va ieşi învingător şi în timp ce majoritatea bucureştenilor vor porni spre localităţi mai propice sănătăţii belalii, cei cîţiva deputaţi şi reprezenetanţi ai guvernului vor fi singurii nenorociţi condamnaţi să-şi debiteze programul refacerii României într-o sală lipsită de auditoriul obişnuit.

Ca orice ora lipsit de năzuinţa popularităţii sonore dar fără ecou, sau mai bine-zis ca orice om pentru care eroismul nu este decît un aspect incindental al laşităţii universale, mărturisesc că n-am stat un singur moment la îndoială şi între exigenţele meseriei de ziarist şi ale sănătăţii, am ales pe cele din urmă.

Eram sigur, dealtfel, că guvernul se va remania şi fără prezenţa mea în Bucureşti, că acordul între d-nii general Averescu şi Take Ionescu se va face, cu toate dezminţirile oficiosului *îndreptarea* şi că, pentru solemnitatea deschiderii noului Parlament, se va găsi un confrate din redacţie care s-o descrie tot aşa de bine ca şi mine. Indispensabili nu suntem nici unul şi aşa-zisele

specialități au ajuns, atît de comune că aproape și-au pierdut cu toate autoritatea firmei...

Iată-mă, deci, plecat din București. Iată-mă plecat cu piciorul sting, cum se zice, fiindcă pînă la Tumu-Roșu aveam să fac treizeci și șase de ore, deși chiar după tariful orelor de muncă, ale tovarășilor de la C.F.R. trebuia să fac numai douăsprezece. Se pare însă că ploaia are mai multă pondere decît sindicatele, și sabotarea acestui element al naturii lasă cu mult pe jos încercările de solidaritate distructivă ale tovarășilor Cristescu și Moscoviei.

Deși se știa din timpul zilei că linia ferată fusese întreruptă între stațiile Băbeni și Govora, și că trenul pornit cu o zi înainte se odihnea pe malul Oltului, direcția C.F.R. lăsase să plece și trenul nostru. Socoteala direcției, dealtfel, era foarte naturală. Pentru ce s-ar micșora veniturile instituției și nu s-ar mări neplăcerile voiajorilor ?... Noroc că aproape toți pasagerii aveau destinație pentru băi, și nu era nimeni chemat de-a face urgențe, care ar fi putut sfîrși „frumoasa aventură" în fața judecătorilor.

Dimineața, la Piatra-Olt suntem anunțați că rămînem pe loc. A rămîne pe loc, cum spunea Caragiale, înseamnă a nu mai merge înainte. Ploaia rupsese linia ferată și trenul pornit din București cu o noapte înainte se găsea blocat între stațiile Băbeni și Arcești, de unde nu se mai putea mișca nici înainte nici înapoi.

Noțiunile de filosofie cotidiană ale pasagerilor căzură de acord asupra resemnării generale, care în momentul acela era singura manifestare inteligentă la care ne puteam deda. Mai fericiți chiar decît tovarășii noștri de drum porniți cu o noapte mai nainte, noi ne găseam într-o stație cu restaurant, pe cînd ei sărmanii fuseseră opriți în plină dezolație alimentară.

„A quelque chose malheur est bon". Restaurantul gării Piatra-Olt fuse rechiziționat — nu militărește însă, ci cu bani — și patronul care își păzea tejgheaua cu o dragoste egală pentru o amantă recrutată de curînd, pot

spune că a făcut în ziua aceea afaceri mai frumoase ca toți îmbogățiții din război sau din timpul neutralității.

Seara reușind să se repare linia ferată din stația Arcești — și aci trebuie să le facem „tovarășilor" cel mai sincer compliment — trenul dinaintea noastră, după ce făcuse transbordarea la Băbeni, se întoarse la Piatra-Olt pentru a-și continua drumul spre București. Povestirea sinistraților înspăimîntă atît de mult pe pasagerii trenului nostru că majoritatea preferă să-și schimbe itinerariul și să se întoarcă la București pentru a pleca din nou spre Brașov, Copșa-Mică și Sibiu, la Govora sau Călimănești. Perspectivele neplăcerilor acestui voiaj cu bucluc se măriseră și mai mult cînd aflăm că, pe lîngă podul de la Băbeni, mai fusese rupt și podul de la Dăieni, iar un munte care se surpase pe linie făcea imposibilă continuarea voiajului dincolo de Jiblea. Singura speranță a celor hotărîți să meargă înainte era să sosească la Rîmnicul Vîlcea, unde să poată dormi.

Plecat supraîncărcat din București, trenul nostru nu-și mai continuă drumul decît cu un sfert de pasageri.

*

La ora 1 noaptea ajungem la Băbeni. Aci trebuie să facem transbordarea. Noroc că ploaia a încetat și stelele ne privesc mirate ca și cum le-ar fi dat să vadă cel mai eroic act al multora dintre noi. Bagajele mari au fost debarcate la Piatra-Olt. Cele mici trebuiesc purtate în mînă sau în spinare, pe cîmpul mocirlos și pe o distanță de aproape 3 km. în formă de potcoavă, peste podul șoselei care a fost și el frint în două dar care a fost reparat cu cîteva bîme în mod sumar.

Dacă norocul n-ar fi făcut să călătorim cu o companie de grăniceri și cu comandantul ei — un ofițer foarte amabil — această transbordare n-ar fi fost posibilă și călătorii trenului nostru ar fi trebuit să se întoarcă la București, după o aventură inutilă de două nopți și o zi. Grație grănicerilor însă, iată-ne reintrați în trenul de pe malul celalt unde ni se aduce vestea îmbucurătoare că, de data asta, linia este liberă pînă la Sibiu. Podul de la Dăieni fusese reparat iar muntele

năruit peste linia ferată fusese redus la pulbere cu ajutorul dinamitei.

Călătorii pentru Govora răsuflă... Deşi trebuiau să aştepte în haltă pînă a doua zi dimineaţa, neplăcerile unei nopţi de neodihnă îi aranjau mai bine decît perspectiva celor cîteva sute de km. pe care ar fi trebuit să-i parcurgă chiar într-un vagon confortabil, pentru a ajunge în „pămîntul făgăduinţei" după un adevărat înconjur al României Mari.

La Rîmnicul Vîlcea, lume multă ca şi cum s-ar fi aşteptat sosirea unor persoane oficiale. Incidentul de cu ziua luase proporţiile unui dezastru... Ochii sedentarilor se fixau întrebători asupra noastră şi parca nu-i venea nimănui să creadă că în trenul nostru nu se găsesc nici morţi, nici măcar răniţi... Singura piatră care ne apăsa încă pe suflet, era soarta bagajelor mari lăsate la Piatra-Olt pentru a fi întoarse la Bucureşti şi de acolo îndreptate la locul de destinaţie spre Braşov, Copşa-Mică şi Sibiu.

Încetul cu încetul însă, peronul gării începe să se golească. Regretul de a nu fi găsit ceea ce bănuiseră în primul moment, cînd săvîrşiseră eroicul act să-şi schimbe somnul pe o excursie nocturnă pînă la gară, dezgustase pînă în adîncul amorului lor propriu pe toţi aceşti vînători de senzaţii noi. Ca răzbunare contra celor care nu le putuseră procura prilejul compătimirilor postume şi inutile, vîlcenii ne întorceau spatele şi din ordinul şefului de gară, lămpile care trebuiau să lumineze cadavrele victimelor începură să se stingă înainte de plecarea trenului. Lumina, dealtfel, era inutilă. Deşi încă în viaţă, călătorii obosiţi zăceau ca şi cei mai autentici morţi, pe băncile de lemn ale trenului-fantomă ce pornea mai departe...

VANDALISME OFICIALE : PRIMĂRIA CAPITALEI TAIE CEI PATRU PLOPI DE LA STATUIA LUI MIHAI VITEAZU.

Comisia de înfrumuseţare a oraşului Bucureşti, care funcţionează pe lîngă Primăria capitalei, chiar din primele zile ale actualei comisii interimare desfăşoară o activitate destinată mai repede să pustiiască oraşul, decît să-1 înfrumuseţeze. Ultima manifestare a concepţiei sale de frumos este tăierea celor patru plopi, care de ani de zile, de cînd străjuiau statuia lui Mihai Viteazu din faţa Universităţii, ajunseseră parcă să facă parte integrantă nu numai din bronzul marelui voievod, dar şi din patrimoniul frumuseţii capitalei noastre.

Gestul comisiei acesteia, afiliate Primăriei oraşului Bucureşti, constituie un adevărat act de vandalism, dacă nu chiar o profanare. El nu poate fi motivat cu nimica decît cu completa lipsă de pregătire culturală a membrilor ce o compun şi care, în lipsă de altă activitate, care să poată cadra cu natura însărcinării ce le-a fost dată, pentru a-şi putea motiva diurnele primite, se exercită la acest sport nefericit, de a despuia Bucureştii, atît de podoabele lui naturale, cît şi de amintirea solicitudinilor şi preocupărilor de frumos ale edililor din trecut, care, desigur, aveau şi alt creier şi alt suflet decît cei din momentul de faţă.

Mărturisim că, oricîtă bunăvoinţă am avea, ne este imposibil să găsim motivele binecuvintate care au determinat pe edilii capitalei să taie cei patru arbori de la statuia lui Mihai Viteazu. Nu ştim dacă acest gest a

pornit din fantezia întunecată a unui singur om, sau din consultarea tuturor nechemaţilor, pe care interesele politicii de partid i-au desemnat să aibă în grijă frumuseţea capitalei.

Ceea ce ştim însă este că această comisie dă probe, încă o dată mai mult, nu numai că nu poate fi la înălţimea misiunii sale, dar că habar n-are de ceea ce înseamnă înfrumuseţarea unui oraş modern, care de data asta mai este şi capitala unei ţări ca România.

Dacă un particular este liber să-şi înfrumuseţeze proprietatea după plac şi după mijloacele intelectuale de care dispune, un oraş nu poate fi lăsat la discreţia acestor nepricepuţi. Oraşul aparţine tuturor cetăţenilor şi modificările ce trebuie să i se aducă cu timpul nu pot fi lăsate la simpla apreciere a unor oameni care pot avea alte merite în viaţă, dar, în materie de artă şi frumos nu se pricep nici cît negrul sub unghie.

Noi am spus chiar din primele zile ale constituirii acestei comisii că membrii ei nu constituie o garanţie pentru misiunea ce-i fusese încredinţată. Timpul ne-a dat dreptate. Faptul că posezi acasă cîteva cromolitografii ca *Maurul din Veneţia* sau ca *Bărbierul din Sevilla* nu-ţi dă dreptul să te pronunţi acolo unde, pentru a fi competent, îţi trebuie puteri să te poţi ridica mult mai sus.

In altă ţară, gestul Primăriei capitalei ar fi produs, desigur, protestări mai puţin platonice decît cele de la noi. în România însă, unde politica de partid este prima şi unica preocupare a cetăţeanului, Bucureştii pot fi chiar distruşi pînă în temelii, „partidul nostru" să rămînă în picioare.

Şi acum, fiindcă infamia s-a produs şi noi nu avem nici o putere de reacţiune decît aceea a protestării prin scris, rămîne ca năzdrăvănia „artiştilor" de la Primăria capitalei să fie judecată de însăşi bronzul voievodului, lipsit de vecinătatea dulce şi pitorească a celor patru plopi, trimişi să alimenteze bucătăria membrilor din comisia de înfrumuseţare a capitalei.

Î

DUPA 92 DE ANI

Un confrate povestea mai zilele trecute cum o carte poştală, trimisă din Bucureşti la Dorohoi, nu sosise la destinaţie decît clupă trei ani. Aceasta înseamnă că în poşta românească, deşi cîteodată cu întîrzieri supărătoare la distribuţia corespondenţei, persistă totuşi marea calitate de a nu lăsa să se piardă nici măcar o biată carte poştală care, la urma urmelor, se poate pierde tot atît de uşor ca şi un ac într-un car cu fîn.

Recordul poştei româneşti însă a fost bătut de poşta austriacă.

Zilele trecute un poştaş vienez găsi în geanta cu scrisori un plic decolorat de vreme cu adresa următoare :

,.D-lui ***Ludwig Beethoven***
profesor la Conservator
Strada Spaniolul Negru, no. 15
Viena
Arondismentul IX"

Vă închipuiţi capul pe care a trebuit să-1 facă bietul poştaş care de bine de rău auzise şi el existenţa pe vremuri a unui Beethoven.

Totuşi, datoria este datorie !... Şi omul datoriei luă plicul şi [se duse] în strada indicată de numele adresantului care bineînţeles nu mai există la adresa aceea.

Conform regulamentului dar, poştaşul întoarse plicul pe dos şi scrise următoarele :

„Adresantul necunoscut azi în strada Spaniolul Negru, nr. 15. Din informaţiunile luate însă, reiese că acum

92 de ani a locuit cu adevărat aci un Ludwig Beethoven care era profesor la Conservator, dar care a murit încă* din anul 1827."

Şi plicul fusese restituit direcţiei poştale care la rîndul ei 1-a aşezat cu tot fastul cuvenit unui asemenea caz unic in muzeul curiozităţilor profesionale.

TEATRUL NAŢIONAL

Mîine se deschide noua stagiune a Teatrului Naţional din capitală.

Iată cu adevărat o stagiune „nouă", fiindcă şi actualul director al teatrului este şi el tot un „om nou", acolo unde se află de data asta.

După cele cîte au transpirat pînă azi, noua stagiune se deschide sub cele mai fericite auspicii. Repertoriul a fost revăzut şi fixat aşa ca să corespundă adevăratei meniri culturale a primei noastre scene româneşti de teatru, artiştii au fost puşi în scaunele ce li se cuvin, iar situaţia materială a celor care nu pot fi amestecaţi cu gloata anonimilor a fost îmbunătăţită în aşa fel ca dezertaţiunile să nu mai fie posibile în viitor.

Domnul Victor Eftimiu, deşi tînăr, a ştiut totuşi să-şi impună autoritatea sa oficială, bazată pe gloriosul său trecut literar şi dramatic. Director nou, domnul Victor Eftimiu rămîne în schimb acelaşi vechi şi priceput om de teatru, care a scris cele mai multe piese cu succes ale actualei generaţii şi care, pe vremuri, a condus chiar un teatru particular, care ne-a dat. pentru prima dată prilejul să-i apreciem şi cunoştinţele tehnice.

La Teatrul Naţional din Bucureşti domnia-sa n-are decît să-şi continue chemarea şi să-şi pună şi mai mult în evidenţă calităţile sale, de om potrivit scaunului în care a fost aşezat de Ministerul Artelor.

Noi ii urăm succes şi suntem încredinţaţi că succesul u va avea cu atît mai mult cu cît dragostea pe care o arată instituţiei ce conduce va fi mai mare şi mai puternica decît micile scăderi omeneşti pe care alti directori ai teatrului în loc să le ascundă au încercat 'să le nipertrofieze.

ESTETICA LOCUINȚELOR

Nu suntem poporul care să ne preocupăm de estetică şi frumos şi aiurea decît numai acolo unde ni se pare că suntem personal angajaţi. De multe ori chiar neglijăm această calitate a culturii occidentale, chiar şi atunci cînd ni se pare că ea nu este cerută imperios de nici o altă sancţiune în afară de aceea a propriei noastre aprecieri. Din cauza aceasta, nu cred să spun un lucru nou, cînd voi afirma că tembelismul oriental a rămas în noi ca o ghiulea fatală a trecutului, de care nu ne putem dezbăra şi care ne pune vecinie în inferioritate faţă de popoarele occidentale pentru care cultul frumosului este ridicat pînă la nivelul unei adevărate religii.

Pentru aceasta, oraşele şi locuinţele noastre sunt clădite fără nici un rost. Străzile sunt croite aşa după cum le-au făcut loc fantezia sălbatică a celor care şi-au clădit casele după bunul plac, iar casele nu păstrează nici proporţii de înălţime nici armonii de stil şi nici măcar preocupările de higiena modernă pe care strămoşii şi părinţii noştri le considerau ca un lux deplasat în ţara lor.

In Bucureşti însă, în capitala României Mari, în care au năpădit astăzi tot felul de naţionalităţi şi persoane trăite mai în occident decît noi, se cuvine să se pună capăt sălbăticiei mulţimei nedisciplinată, şi Calea Victoriei măcar să fie scutită pe viitor de aspectul vechiului Pod al Mogoşoaiei al cărui pitoresc arhaic nu ne mai interesează decît în documentele păstrate în muzee.

Nu pretindem, desigur, ca cea mai principală şi mai istorică stradă din Bucureşti să se schimbe într-o zi ca sub bagheta magică a unui făcător de minuni. Barem

însă ceea ce se face de azi înainte să se facă cu rost şi cu mai mult respect pentru aşa-zisa estetică a oraşului.

Regretăm însă că n-avem pînă azi pe nimeni care să se gîndească la acest lucru şi dovada cea mai bună este clădirea de pe Calea Victoriei, colţ cu strada Franklin, pe care un nou chiriaş al etajului de jos a împestriţat-o cu vopsea albă în timp ce restul celorlalte etaje a rămas vopsit cu galben.

Ştiam că la Primăria capitalei funcţionează o aşa-zisă comisie pentru înfrumuseţarea oraşului. Ei bine, ce face această comisie ? Membrii ei nu se plimbă niciodată pe străzile capitalei, sau dacă se plimbă nu cumva sunt pensionari de la „Vatra orbilor" de nu văd nimic din tot ce se face ?

Pentru numele lui Dumnezeu, domnule primar, aibi milă de capitala României, pe care cu timpul ai s-o transformi într-un adevărat bîlci al Moşilor !

ŞAPTE ZILE LA LONDRA

S-ar părea că *Şapte zile la Londra* ar fi un titlu tot atît de pretenţios şi de ridicol, ca şi şapte picături de ploaie mai mult în apele Tamisei.

Ei bine, daţi-mi voie să vă previn că vă înşelaţi. Observaţia aceasta n-ar fi justă decît într-un singur caz. Atunci cînd aţi fi siguri că, în tot timpul acestor şapte zile, nu s-a petrecut nimic extraordinar, că lungimea zilelor din calendarul oficial n-a suferit nici o schimbare şi că fericitul călător s-a grăbit să se întoarcă acasă exact acelaşi om, care plecase şapte zile mai înainte.

în timpul călătoriei mele însă s-a petrecut ceva cu adevărat extraordinar. Nu vreau să exagerez dacă afirm că acest eveniment contează ca ceva unic în viaţa unui călător, şi că eroul sau mai bine-zis victima acestui eveniment am fost chiar eu, acela care după şapte zile petrecute la Londra, sau mai precis, numai şase zile la Londra şi o zi la Oxford, odată întors acasă, mi-am dat seama că sunt mai bătrîn cu şapte ani.

După cum vedeţi, subiectul ar putea fi mai mult amuzant decît instructiv.

Iată pentru ce îmi place să cred că povestirea pe scurt a spontanei mele înaintări în vîrstă are să vă intereseze dacă nu mai mult, cel puţin tot atît cît lectura unei pagini din *Baedacker,* în care probabil se vorbeşte despre tot ce se poate vedea în Anglia, afară de un singur lucru — un lucru pe care îmi revendic cinstea să-1 fi descoperit eu cel dintîi. Şă nu vi se pară o glumă ceea ce am de gînd să vă spun, dar eu am constatat că

în Anglia nu îmbătrânesc decît străinii care se găsesc in trecere numai pe acolo.

Adevărații englezi nu au nici un fel de vârstă sau, mai bine-zis, nu le poți ghici niciodată vîrsta adevărată. Deși în majoritatea lor nu mai sunt tineri, adevărații englezi nu îmbătrînesc niciodată. Și totuși ei suportă la fel aceeași bătrînețe colectivă"— bătrînețea unei țări, în care nimeni nu dă nici o importanță anului în care cineva se naște sau moare, fiindcă de opt secole în Anglia, morții continuă să trăiască parcă mînă în mînă cu cei vii.

Adevărul este că, în Anglia ca și în natură, nimic nu se pierde și aproape nici nu se transformă nimic. Dacă ceva pare schimbat, înseamnă că acest ceva s-a adăugat numai sau că s-a complectat cu el o lipsă ivită în cursul vremei, sau că s-a consolidat, odată mai mult, temelia soclului național, pe care cele opt veacuri n-au reușit să-1 clatine.

Pentru cei care nu cunosc încă Anglia sau Londra, decît din cărțile poștale ilustrate, și n-au avut ocazia sau putința să le descopere decît cu ochii sau cu degetul pe o hartă geografică, pentru aceștia zic, Londra și Anglia sunt cu totul altceva decît sunt în realitate.

Ce este Londra

Londra, bunioară, este un oraș ca toate orașele, un oraș bineînțeles mai mare ca Viena, Berlinul sau Parisul, dar atîta tot. Pentru ei, orașul acesta mai este capitala Imperiului Britanic, un imperiu și el foarte mare, în cuprinsul căruia, Anglia propriu-zis pare o țară formată din două insule de mărimi deosebite, care față de celelalte țări, din care se compune continentul european, joacă rolul a doi sateliți față de o planetă mai mare.

Adevărul însă este cu totul altul. Londra nu este numai capitala Imperiului Britanic, după cum nici Anglia propriu-zis nu este numai o porțiune de pămînt insular, cu care se complectează continentul nostru. Londra este ceva mai mult decît un oraș mare. Este o întreagă provincie. Aș putea spune chiar o țară întreagă. Și fiindcă țara în care se găsește Londra se numește Anglia, trebuie să adaug că Anglia, la rîndul ei, nu este nici ea numai o țară ca toate țările și că deși, după poziția ei pe harta geografică, pare a face parte integrantă din continentul european, ea depășește nu numai acest întreg continent, dar se întinde peste mări așa departe, că se confundă cu însăși planeta pămîntului.

Se mai știe de asemenea că Londra singură are o populație de peste opt milioane de locuitori, adică aproape jumătate din populația României întregite de azi și ceva mai mult decît populația României de ieri. Dar ceea ce nu se știe încă este că în această populație compactă și totuși fluidă simți cum existența individuală dispare aproape complet.

Nu vorbesc de străinii care se găsesc întîmplător la Londra. In Londra ca și în restul Angliei, streinii nu contează nici cît o mînă de boabe de neghină într-un vapor încărcat cu grîu.

Vorbesc numai de autohtoni. Ei bine, același lucru se petrece și cu ei. Nimeni nu se cunoaște parcă ! Ba ceva mai mult, nimeni nu simte nevoia să-și întrebe aproapele cine este. In Anglia nici un englez adevărat nu face caz de existența lui personală. Pe englez, această existență nu-i onorează propriu-zis decît atunci când se simte cu ea înglobat solid și armonios, în acest enorm conglomerat de pirită auriferă unică pe lume.

Numai așa se explică pentru ce această populație fără deosebire de vârstă, de sex, de clasă socială, sau de nivel cultural, se mișcă veșnic in mase compacte ca și furnicile, animate de un același ideal comun, de aceeași uniformă pornire rațională spre o muncă veșnic constructivă și de aceeași conștiință unică, conștiința fermă, că prima podoabă a existenței lor este forța, forța lor a tuturor, cea mai mare forță omenească, forță care durează de veacuri și continuă să crească, nu în ritmul schimbător al vremilor, ci numai în ritmul statorniciei eterne.

Şi ce este Anglia

Toată populaţia Angliei pare că descinde dintr-un acelaşi strămoş, un personaj legendar care, acum opt secole, s-a împroprietărit el singur şi nestingherit de nimeni, pe întregul cuprins al celor două insule. Întreaga Anglie pare proprietatea din veci în veci a unei singure familii, ai cărei membri, cîteva zeci de milioane, nu au decît aceleaşi interese comune, chiar şi atunci cînd amorul propriu al diferitelor preferinţe locale îi împart în englezi, în scoţieni sau în irlandezi.

Luaţi însă în totalitatea lor, englezii nu reprezintă decît un singur tip de om — tipul omului insular care, individual sau colectiv, cugetă cu acelaşi cap, lucrează cu aceleaşi braţe şi continuă să păşească veşnic spre tot ce îşi închipuie că trebuie să fie al lui cu aceleaşi picioare şi în ritmul aceluiaşi pas calculat şi totdeauna sigur de succes. In afară de existenţa lui Dumnezeu, englezii nu mai cunosc decît o singură altă existenţă — existenţa Angliei, adică propria lor existenţă de popor unic, care nu vorbeşte decît o singură limbă şi nu se foloseşte decît de produsul unei munci trecute numai prin sita personalităţii lor, în care se înglobează bineînţeles şi produsul aproape gratuit al nenumăratelor lor colonii împrăştiate pe toată suprafaţa globului, din care sute de vapoare debarcă zilnic, în ciocurile Londrei şi în celelalte orificii bucale marine, tot ceea ce trebuie pentru îndestularea stomacului metropolei. Un amănunt interesant este că pămîntul Angliei europene nu poate hrăni decît a treia parte din populaţia ei. Şi pentru ca Londra şi Anglia să fie puse la adăpostul oricărei surprize neplăcute, metropola — este veşnic aprovizionată pentru şase săptămîni înainte.

Şi totuşi, populaţia aceasta, îndestulată cu toate bunătăţile pămîntului, nu este o populaţie fericită, fiindcă ea tremură veşnic de teama că ar putea muri de foame în ziua cînd Anglia nu va mai fi stăpîna mărilor.

în afară de Dumnezeul nostru unic, Dumnezeul nostru al tuturor, Anglia mai crede şi într-un alt zeu — zeul ei tutelar, zeul Neptun. Marea este pâinea de toate zilele a Angliei. Marea singură îi asigură tăria de a-şi putea

păstra intactă întreaga moştenire strămoşească. Anglia este singura ţară din lume în care nu s-a pierdut nimic din ceea ce constituie aşa-zisul avut naţional al unei ţări. Or, acest avut continuă să crească din zi în zi, tot mai mult, aşa după cum numai Anglia singură reuşeşte să şi-1 mărească mereu, cu aceeaşi voluptate promptă de a-şi satisface complet orice năzuinţă naţională.

Existenţa Angliei este de natură granitică. Nu e vorba însă de granitul mineralogic, ci de un granit special, un adevărat produs naţional, care îi serveşte nu numai la păstrarea tradiţiei, dar şi la confecţionarea continuă a tuturor noilor unelte materiale şi spirituale, fără de care o ţară nu poate exista. Nu cred că exagerez cînd afirm că' Anglia este singura ţară din lume, în care pînă şi legile par de granit, fiindcă tot de granit au fost şi oamenii care le-au făcut. Expresia „Made in England" este deviza unei mîndrii naţionale unice, în faţa căreia pare a se înclina pînă şi deviza familiei regale, pe care o citeşti pe toate imprimatele şi instituţiile oficiale. Acest „Made in England" însă apare imprimat nu numai pe toate produsele industriale, dar pînă şi pe fruntea oricărui englez adevărat, ca dovadă a unei unanime conştiinţe de superioritate din toate punctele de vedere faţă de tot ceea ce nu este englez.

Specificul englezesc

Trebuie să accentuez însă că mîndria lor de popor superior, deşi vizibilă, nu este nici agresivă, nici -exagerată.

La englez ea pare o atitudine normală, o atitudine calmă şi discretă, ca şi suprafaţa unei ape adinei,, care nu are nevoie să se agite, pentru a te preveni că te poţi îneca în ea.

Şi totuşi, în decursul veacurilor, s-au găsit înotători curagioşi, care, deşi preveniţi, au încercat să înfrunte atotputernicia acestei ape. Rezultatele se cunosc. Spania mai întîi, apoi Olanda. Franţa şi în zilele noastre Germania au trebuit să se întoarcă neputincioase la ţărmul lor.

Exact acelaşi lucru se petrece şi astăzi. Cînd iei contact pentru prima oară cu aspectul vieţii engleze, te izbeşti parcă de tot felul de contraste cari îţi produc nedumeriri diferite, unele chiar amuzante, dar cele mai multe complect deprimante.

Încetul cu încetul însă începi să te obişnuieşti cu toate ciudăţeniile acestui aşa-zis specific englez, care în fond nu sunt decît cheia de boltă a celei mai caracteristice realizări de forţă colectivă şi... lucru fatal, sfîrşeşti prin a te subordona de bunăvoie acestui imperativ categoric, cu care Anglia continuă să te obsedeze, să te convertească şi, în cele din urmă, să te cîştige cu totul de partea ei, dar fără să te îngenuncheze, sau să te plătească după cum încearcă să facă alte popoare interesate.

Vă voi povesti însă cîteva fapte diverse, din care veţi deduce că impresiile mele nu sunt nici inventate nici exagerate.

La Congresul autorilor dramatici

Al şaselea Congres internaţional al Conferinţei autorilor dramatici şi compozitorilor muzicali, care a avut loc anul acesta la Londra, s-a ţinut la „Stationers Hali", o minunată sală medievală, construită anume pentru festivităţi, cu pereţii împodobiţi de blazoanele, drapelele şi portretele tuturor preşedinţilor diferitelor societăţi de intelectuali englezi, de la fondarea lor pînă în zilele noastre.

Congresul a fost deschis de către Lord-maiorul, adică primarul Londrei, încadrat de subalternii săi oficiali, care cu toţii purtau peruci albe şi buclate, mantile de purpură cu gulere de hermină şi buzdugane de aur. A fost un moment impresionant pentru toţi congresiştii străini, cînd de data asta ne-am văzut prezidaţi de fantomele unor oameni care trăiseră parcă acum cîteva sute de ani.

Aceeaşi puternică impresie s-a repetat în noi cînd vizitînd Turnul Londrei am fost întîmpinaţi de soldaţi îmbrăcaţi în costumele de pe vremea Măriei Tudor, regina care a clădit cetatea acum patru sute de ani. Streinii, cari la început încercaseră să surîdă ironic, au ieşit din cetate cu surîsul pe buze, ca şi cum cu toţii ar fi fost făcuţi *knock-out* într-o luptă de box.

Să revin însă la congresul nostru, căruia oficialitatea engleză îi dăduse o deosebită importanţă, dată fiind prezenţa în mijlocul nostru a Lord-maiorului şi a celor mai de seamă reprezentanţi ai edilităţii londoneze.

Congres Ia Londra fără... englezi

Faptul acesta însă n-a împiedicat ca dezbaterile odată începute, cei 47 de autori dramatici şi compozitori englezi, care fuseseră înscrişi ca participanţi la congres, să se eclipseze pentru totdeauna, lăsîndu-şi musafirii să discute singuri, ca şi cum discuţiile congresului nu i-ar fi interesat pe nici unul. La început, această atitudine a confraţilor englezi a fost interpretată ca o jignire adusă confraţilor străini. Mai tîrziu însă, ni s-a explicat că englezii fuseseră de bună-credinţă. Cum nu vorbeau nici unul altă limbă decît cea engleză, ca să nu ne facă să pierdem timpul cu interpreţi ca la celelalte congrese, englezii s-au abţinut de la orice discuţie, înlesnindu-ne o cît mai grabnică rezolvare a unor chestiuni care la drept vorbind interesau mai mult pe impresarii birourilor de percepţie a drepturilor de autor, şi nu pe autorii dramatici propriu-zis.

în ultima zi a congresului însă, englezii s-au prezentat în corpore, însoţiţi de un tălmaci, care ne-a cetit în limba franceză raportul lor anual şi atîta tot. Nimeni n-a mai luat cuvîntul şi congresul s-a închis la timp, ceva mai liniştit de cum ar fi luat parte la discuţie şi englezii.

CEVA DESPRE „RUBRICILE FIXE". BUCUREŞTII PE TIMP DE PLOAIE NOAPTEA. FEREASTRA DE LA AL PATRULEA ETAJ. „ENCORE UN BAISER". SĂRUTAREA ŞI PLOAIA.

în ziaristica modernă, rubricile fixe sunt ca prescripţiile medicale. Zilnice sau săptămînale, politice sau literare, sportive sau de modă, ele par a avea ceva din gravitatea tipică a frazelor aplicative, pe cari ai grijă să le citeşti totdeauna pe eticheta sticluţei sau cutioarei de la farmacie.

Acelaşi lucru l-aş putea spune şi despre obişnuiţii cititori ai rubricelor fixe. De cele mai multe ori însă, cititorii lor îşi asumă anume drepturi suverane asupra ziariştilor cari îşi iau angajamentul solemn de a le servi asemenea rubrici fixe.

Mă plec deci în faţa suveranităţii simpaticilor mei pacienţi şi, de azi înainte, reiau rubrica pe care împrejurări independente de voinţa mea, au forţat-o să voiajeze timp de aproape un sfert de secol în „Lumea celor care nu cuvîntă", după cum spunea regretatul Emil Gârleanu.

Serile trecute a plouat !...

Pe timp de ploaie, oraşele mari par toate la fel. Trotuarele mai ales, fie ele mai largi sau mai înguste, pentru pietonii întîrziaţi au cea mai mare căutare pe timp de ploaie.

Cobor bulevardul, la ora asta, aproape pustiu. Pe timp de ploaie, pentru mine cel puţin, bulevardele au aerul unor femei cochete. Ca şi ele, mă strecor şi eu pe sub castanii plantaţi la distanţe egale, şi, în lipsă de altceva mai bun de făcut, număr petele violete pe care globurile electrice le fac pe trotuare aproape la aceleaşi distanţe.

în faţa unei clădiri cu patru etaje, nu ştiu de ce, mâ opresc pe loc şi-mi arunc privirea în sus. Pentru prima oară Bucureştii îmi par cu adevărat un oraş mare... In lumina electrică transparenţa picăturilor de ploaie dau celor patru etaje măreţia multiplicării la infinit. Sus de tot, se găseşte o fereastră deschisă. Mă întreb, nedumerit, pentru ce ar fi deschisă, cînd în mod normal pe timp de ploaie toate ferestrele se închid. Răspunsul mi-1 dă o vioară care începe să plîngă o arie de Delmet. Pe timp de ploaie toate ariile muzicale parcă plîng. La un moment dat, iată că intervine şi 0' voce :

Encore en baiser, veux-tu bien —
Un baiser qui n'engage ă rien...

Este o voce de bărbat, prea puternică pentru a se lăsa acompaniată numai de ploaie. Vioara a tăcut şi ea,..

Dacă fereastra ar fi fost la un etaj mai jos, un simplu document auditiv nu mi-ar fi fost de ajuns. Cele ce se petreceau însă în odaia de la al patrulea etaj trebuia să rămînă pentru mine un vecinie mister...

Pentru ce oare, pe timp de ploaie, fredonăm totdeauna numai cuplete în care predomină cuvîntul : sărutare ? Să fie oare din cauză că picăturile de ploaie, în căderea lor pe trotuare, schiţează gestul senzual al unor buze ce se lipesc de alte buze ?

Ploile repezi, mai ales, au ceva din vîrtejul cascadelor. Or, afară de aceste ciudate căderi de apă naturală, sărutarea singură îţi poate da vîrtejul adîncimilor în care, pierzîndu-te cu ochii, sfîrşeşti a te pierde cu totul.

La Lesbos, cultul sărutării nu era ţărmurit de legile omeneşti. La cei vechi, legile divine aveau pare-se mai multă trecere ca la noi.

Baudelaire, cu siguranţă, trebuie să le fi cunoscut numai pe cele de aici.

Lesbos, ou les baisers sont comme les cascades
Qui se jettent sans peur dans les goufees sans fonds,
et courent, sanglotant et gloussant par saceades
Orageux et secrets, fourmillants et profondes...

Ajuns acasă, deschid o carte veche, în care un senzual de pe vremea lui Ludovic al XlV-lea definea săru-

tarea. Este poate cea mai justă definiție. Cele date de Catul, de Tibul, de sfîntul Pavel, de Alexandru al VII-lea sau de Jean Second, în așa-zisul său ***Codul sărutării,*** sunt palide, incomplete și false.

Transcriu :

„Sărutarea este însăși femeia. Sărutarea savantă nu se dă decît pe buze. Restul corpului nu contează. Cînd iubești, chiar sărutările debutanților îți par divine. Sărutarea provoacă dorința, pe care după ce o mărește și o întreține, după satisfacerea ei, o provoacă din nou. Sărutarea este un excitant și un calmant în același timp. Ea irită, calmează și... omoară... O simplă sărutare este suficientă de a da să înțeleagă unei persoane dacă este sau nu iubită. Interesul, obișnuința sau depravarea pot împinge o femeie să ți se dea pe de-a întregul. Dacă nu te iubește cu adevărat însă, nu vei înțelege niciodată farmecul sărutării ei. Corpul se vinde... Sărutarea însă se dă numai în dar..."

închid cartea și mă îndrept spre fereastra deschisă spre stradă. Nu mai plouă. Ferestrele de la etajul I n-au poezia celor de sus de tot... Dacă un pieton întârziat și-ar opri pașii în fața ferestrei mele, ar putea privi înăuntru absolut nesupărat de nimeni...

De obicei însă, nu ne oprim decît sub ferestrele în dosul cărora plutește ceva din atmosfera misterioasă a unui cîntec tot de Delmet :

Fermons nos rideaux tout un jour encore,
Je veux mon amour,
Ainsi que Petrarque aupr'es de sa Laure
Te jaira la cour...

Și la fereastra de la al patrulea etaj se cerea o sărutare... Dar cui ?... De ce tăcuse deodată și vioara și vocea bărbătească ? De ce tăcuse și ploaia ?...

Cu toate că a trecut de miezul nopții, zgomotul străzilor populate ajunge pînă la fereastra mea. Bucureștenii din centru însă nu adorm decît spre ziuă, la orele cînd se deșteaptă bucureștenii de la periferie.

Parfumul florilor de salcîm plutește în atmosfera încă umedă, ca un fluid misterios și înviorător de nu știu care vechi și care necunoscute oboseli ale pămîntului. Ploaia îl deșteptase și îi dăduse aripi. Ploaia, care îngreunează aripile fluturilor și stinge flacăra torțelor aprinse în noapte, deșteptase florile salcîmilor din grădinile învecinate și luminase noaptea cu parfumul lor fosforescent, indiscret și senzual...

Trompetele automobilelor răsună în depărtare ca niște semnale de alarmă. Și cu toate acestea, pe străzile Bucureștilor, la ora asta tîrzie, n-a mai rămas decît pericolul social al sentimentalilor nocturni.

Pe trotuar nu mai văd petele violete din timpul ploaiei. Nu se mai vede nimic... Pe strada mea nu mai trece nici o trăsură, nici un întîrziat.

Privesc pe fereastră și trotuarul se coboară parcă tot mai jos. Intre odaia mea și stradă, prăpastia se deschide tot mai largă, iar noaptea începe parcă să-și păteze aspectul uniform cu nuanțe felurite de negru care, schimbîndu-se din clipă în clipă, iau forma unor spirale ce se încolăcesc în jurul unor stîlpi nevăzuți.

Ați privit vreodată în timpul nopții, în fundul vreunei prăpăstii ?

De ce nu-mi răspundeți ?

Fiindcă vă înfioară amintirea, sau fiindcă în clipele acelea, ați simțit nevoia să vă aruncați în brațele necunoscutului din fundul prăpastiei ?

Vă înțeleg... nu găsiți cuvinte. Cuvintele nu se cobor decît pînă la anumite straturi ale sufletului. De acolo înainte, tăcerea înlocuiește graiul omenesc.

Mă apropii din nou de fereastră și, curios, privesc din nou în golul de sub mine. Este așa de întuneric însă, încît nu știu dacă trotuarul din fața ferestrei mele nu există decît în imaginația mea...

In apropierea ferestrei mele însă, am atîrnat o copie după *Sfinxul* lui Franz Stuck. Lumina camuflată de sub *abatjour-ul* meu violet o învăluie parcă în colorile unui crepuscul de primăvară. După ploaie, mai ales, colorile crepusculului par mai vii. Sărutarea Sfinxului însă moare odată cu minusculul crepuscul al abctfjour-ului meu, după

care noaptea pare a se fi întins pentru vecinicie peste întregul univers.-.

Din depărtarea străzilor populate, nu mai soseşte pînă la mine nici un zgomot. în schimb, parfumul florilor de salcîmi devine tot mai puternic.

Senzualul din timpul lui Ludovic al XIV-lea avea dreptate...

„Sărutarea este un excitant şi un calmant în acelaşi timp... Ea irită... calmează şi... omoară"...

SEARA PE CALEA VICTORIEI. DOMNUL CARE SALUTA. MANIAC SAU INTERESANT. DIGESTIA DUPA MASA DE SEARA.

Pe Calea Victoriei, între orele nouăsprezece şi douăzeci... Două lumi de trecători, două lumi cu totul deosebite una de alta, se strecoară pe aceleaşi strimte trotuare.

Cei mai puţini la număr îşi fac loc grăbiţi prin mulţimea compactă şi, după ce se opresc cîte o clipă în faţa vreunui magazin, nu intră în el decît pentru a ieşi cu aceeaşi grabă, ca să se piardă apoi în umbra altor străzi lăturalnice, rău luminate şi, adeseori, prost frecventate. Cei mai mulţi la număr nu fac decît să împiedice pe cei grăbiţi să treacă fără să zăbovească. în mersul lor greoi şi leneş pluteşte parcă ceva din atmosfera mulţimii care urmează un car funebru.

Şi cu toate acestea în fiecare zi, între orele nouăsprezece şi douăzeci, Calea Victoriei este în plină mişcare, de adevărată sărbătoare populară. Cei aduşi de afaceri se amestecă cu cei aduşi de plictiseală. Cei care sunt nevoiţi să treacă pe acolo se amestecă cu cei care — tot pe acolo — nu trec decît prin obişnuinţă.

Observaţiile zilnice se înmulţesc şi se împrăştie, unele rătăcite prin urechile trecătorilor, altele transcrise şi păstrate cu îngrijire prin carnetele intime.

Şi cele două lumi îşi continuă în fiecare seară aceleaşi nesfîrşite şi inutile curse, repezindu-şi cu o admirabilă precizie aruncături de ochi, mai ales spre trecătoarele cu figura pierdută în umbra misterioasă a pălăriilor mari.

Şi totuşi. Calea Victoriei îşi are poezia ei — o poezie orientală şi barbară, necunoscută de străzile marilor oraşe din occident.

Străinul care trece pentru prima oară pe Calea Victoriei între orele nouăsprezece şi douăzeci trebuie să se întrebe nedumerit de unde vine această mulţime de oameni leneşi... Şi cu drept cuvînt... cei care am mai cunoscut şi alte ţări ne dăm seama că pe acolo oamenii grăbiţi umblă tăcuţi şi singuratici. Rareori întîlneşti chiar pe străzile comerciale grupuri mai mari de trei persoane.

Străinul însă, care trece pentru prima oară pe Calea Victoriei a Bucureştilor, n-are să înţeleagă decît cu greu şi după multă vreme rostul acestei mulţimi compacte de oameni, care pentru nimic în lume n-ar renunţa la Calea Victoriei între orele nouăsprezece şi douăzeci.

De cîtva timp, un domn pe care nu-1 cunoşteam încă mă saluta reverenţios de cîte ori mă întîlnea pe Calea Victoriei. Era un bărbat în vîrstă înalt şi slab. Purta ghete de lac, mănuşi albe de glace şi gulerul cămăşii veşnic murdar, iar în deschizătura buzelor groase şi triviale un surîs fals, la fel ca al unor mediocre cromolitografii de reclamă. Mai serile trecute, domnul *care salută* m-a oprit în loc şi de data asta mi s-a adresat cu cea mai protocolară frază de introducere în vorbă :

— Mă iertaţi, domnule... Nu cumva dumneavoastră sînteţi domnul Ix ?

— Nu domnule... nu sunt domnul Ix.

— Pardon... Vă credeam domnul Ix... Ţineam cu tot dinadinsul să-i fac cunoştinţa. Aveam să-i comunic anumite lucruri care l-ar fi interesat.

Apoi după o pauză :

— Ştiţi... ceva picant... fiindcă eu sunt... dar dacă spuneţi că dumneavoastră nu sînteţi domnul „Ix", de prisos să vă spun cine sunt...

Şi domnul *care salută* se metamorfozează, fără să-1 fi invitat, în domnul *care abordează.*

Mărturisesc că în momentele acelea mă simţeam foarte jenat. De departe tovarăşul meu de trotuar avea aerul

unui om bine îmbrăcat. De aproape însă murdăria gulerului mă exaspera. Voiam să mă despart cît mai civilizat posibil de el. Nu ştiam însă dacă trebuia să-i întind mîna sau să-1 las să plece ca un caraghios, dîndu-i să înţeleagă că nu mă încînta cîtuşi de puţin cunoştinţa sa.

Puţinele mele momente de nedumerire fuseseră însă interpretate cu totul altfel de către domnul ***care abordează.*** Ca şi cum s-ar fi crezut obligat să-mi ia un interogatoriu asupra intimităţii năzuinţelor mele, necunoscutul continuă să mă reţină din drum :

— Dar pe dumneavoastră cam ce anume v-ar interesa ?

Nu mă încrunt niciodată. De data asta însă îi răspunsei semnificativ.

— Nimic...

— Nimic ?...

— Absolut nimic...

— Curios lucru ?!...

Ba foarte natural lucru pentru cei care nu ştiu mai dinainte cu cine au de-a face.

Şi domnul, care ţine cu orice preţ să-i facă cunoştinţa domnului Ix, se depărtează de mine, grăbit ca şi cum ar fi zărit pe trotuarul celălalt al Căii Victoriei pe adevăratul domn Ix.

Ieri seară ne-am întîlnit din nou. De data asta însă necunoscutul, care pînă atunci nu mai binevoia nici măcar să mă privească, se opreşte brusc în faţa mea şi, cu aerul celui mai umilit om de pe lume, mă acostează cu fraza :

— Iertaţi-mă, dragă domnule. Dar aseară am neglijat să vă întreb cum vă faceţi dumneavoastră digestia după masa de seară.

Mi-a fost ruşine parcă să-i întorc spatele şi i-am răspuns ca şi cum întrebarea lui m-ar fi interesat în mod serios.

— Eu ?... Să vă spun drept... Eu îmi fac digestia fumînd cîte o havană veritabilă şi certîndu-mă cu prietenii cu care discut artă... Un doctor care a descoperit

că sufăr de o straşnică boală nervoasă de stomac mi-a recomandat să-mi fac digestia agitîndu-mă... Găsesc dar foarte natural faptul că, urmînd sfatul doctorului meu, să mă agit în mod cît mai folositor.

Necunoscutul însă probabil că nu pricepuse nimic din răspunsul meu, deoarece continuă să mă întrebe plin de cea mai perfectă curtoazie :

— Ce credeţi însă de o muzică uşoară ?... O orchestră naţională bunişoară nu v-ar fi mai de folos după masa de seară ?

— Nu... nu...

— Probabil că nu vă place muzica...

•— Ba da... Dar nu după masa de seară.

— Nici o piesă de teatru... o piesă... picantă... decoltată...

— Nici...

Necunoscutul meu oftă din greu şi după o pauză continuă :

— Păcat! Păcat, fiindcă iată ce scrie, negru pe alb, în cartea asta de medicină.

Şi începu să-mi citească, după ce mă trase de mîneca pardesiului pînă sub lumina unui felinar electric :

„După ce ai mâncat bine, primul gînd care îţi vine, înainte de a te culca, este să te duci într-un local — cum se spune — *mal fame,* adică într-unui din acele localuri nocturne în care se găsesc şi femei frumoase. Vecinătatea unei femei îţi activează întotdeauna digestia".

Apoi, închizînd cartea, începu să-mi vorbească fără nici o jenă ca şi cum ne-am fi cunoscut de ani de zile.

— După cum vedeţi, chestiunea digestiei, după masa de seară, merită o atenţie mult mai mare ca cea de zi. Întrebarea „ce ne facem după masa de seară" începe să ne intereseze tot aşa de mult ca şi întrebarea bunăoară : „Ce ne facem după ce luăm licenţa în drept ?"

Şi în timp ce eu tăceam ascultîndu-1 plictisit, el continua să mă iniţieze cît mai complet în secretele digestiei după masa de seară.

— In oraşele mai mari care posedă cîte două, trei teatre şi încă tot atîtea localuri de petrecere, cei care obişnuiesc să mănînce seara tot aşa de bine ca şi la dejun găsesc totdeauna ce să facă. De asemenea şi provincia care, în lipsă de teatre, îşi are nelipsitul „Cafe chantant", încă ne poate procura mijlocul de a ne face digestia potrivit regulilor higienice. Dar satele ?... Ce fac cei care, luîndu-şi masa de seară, n-au unde să se ducă, decît cel mult la circiuma care de obicei se închide şi ea de la ora douăzeci şi unu şi jumătate ?... Nu credeţi că sătenii noştri sunt cei mai nenorociţi oameni, din cauză că nu-şi pot face digestia potrivit celor scrise la carte ?

Nemaiputînd răbda, l-am apostrofat şi eu pe un ton mai ridicat.

— Nu, domnule... Nu... nu... Sătenii noştri ştiu mai bine decît caraghiosul d-tale doctor cum să-şi facă digestia după masa de seară.

Şi întorcîndu-i spatele, îl lăsai cu gura căscată să se incinte singur de falsa constatare că un om trăieşte cu atît mai mult cu cît îşi face digestia în mijlocul unui decor în care se găseşte multă culoare, multă muzică şi mai ales multe femei.

Pînă la un punct oarecare e drept să aplaud şi eu fericirea celor cărora le dă mina să-şi facă digestia după masa de seară într-un asemenea decor. Faptul însă că pentru digestia unei mese de seară, care te costă maximum două sute de lei, mai trebuie să cheltuieşti cel puţin încă două mii de lei, mă dezgustă suficient ca să mă împiedice definitiv a încerca şi eu o asemenea cheltuială suplimentară.

Iată pentru ce mă întreb nedumerit: cine poate fi acest necunoscut ? Vreun nenorocit maniac, vreun periculos excroc, sau chiar autorul cărţii medicale cu reţeta digestiei după masa de seară ?

Oricine ar fi nu trebuie să uităm că există şi oameni pentru care mania cunoştinţelor fără rost devine o meserie.

Cum însă de cele mai multe ori poziţia socială este cea mai puternică piedică la lărgirea cunoştinţelor, maniacii aceştia se mulţumesc deocamdată să-ţi înveţe pe dinafară trecutul, să-ţi controleze prezentul şi la nevoie să-şi prognosticheze chiar viitorul.

Pe mine unul intimitatea acestui fel de oameni nu m-a entuziasmat niciodată. Un prieten însă m-a încre-

dințat că domnul care începe prin a te saluta fără să te cunoască și sfîrșește prin a-ți da gratuit chiar rețete medicale este un cetățean anonim, tot așa de necesar societății noastre ca și anonimii slujbași ai statului, bunioară...

— Să fie oare adevărat ?

Cenzura are cuvîntul !...

ÎN CĂUTAREA UNUI SUBIECT. INUTILITATEA CRITICII LITERARE. BIOGRAFII IAU LOCUL CRITICILOR. CE VOR FACE CRITICII ÎNTR-UN VIITOR APROPIAT. PUBLICUL CITITOR NU-I MAI VREA.

De cîte ori nu ne-am surprins pe noi înșine cu degetul în frunte, așa cum vechile romane și mai ales vechile estampe obișnuiau să ne prezinte pe cei care, înainte de a scrie ceva, se frămîntau mai întîi de a găsi un subiect.

Și totuși, chiar și astăzi cînd se scrie atît de mult și atît de ușor, singurul lucru care mai poate turmenta pe un scriitor este tot subiectul.

Dacă subiectul nu este la ordinea zilei, dacă nu este original, mișcător și mai ales neprevăzut, cele scrise riscă să fie citite numai pe jumătate, iar autorul să-și piardă reputația.

Eu îndrăznesc totuși să „încerc marea cu degetul" și, în rubrica mea „Săptămînă Bucureștilor", să mă ciorovăiesc astăzi cu un subiect literar, care depășește, cred, importanța unui simplu „fapt divers" local, zgîndărind curiozitatea nu numai a bolnavilor de literatură din București, dar din toate orașele țării.

In ultimul timp, viața anecdotică a marilor scriitori a început să intereseze opinia publică tot atît de mult ca și operele lor.

Niciodată ca în acești ultimi ani, studiile biografice ale marilor dispăruți n-au inundat vitrinele librăriilor, și niciodată editorii n-au făcut afaceri mai bune, ca în ziua cînd s-a hotărît să tipărească ceea ce nu-i dat cititorului să cunoască decît după moartea scriitorului.

Zi cu zi, biografii au luat locul criticilor, şi inutilitatea criticii literare pare să fi fost proclamată chiar de către publicul cititor care înlesnise victoria celor dintîi.

Criticii literari s-au împuţinat într-atît, încît pentru un moment s-ar crede că nici nu mai există critici literari cu autoritatea celor de altădată, iar volumele lor, scoase din circulaţia zilnică, nu se mai găsesc decît prin biblioteca vreunui dascăl, sau, întîmplător, prin ghiozdanul vreunui student în ajunul examenului de licenţă.

De cînd publicul cititor s-a înmulţit cultivîndu-şi putinţa de a pricepe frumosul şi de cînd scriitorii au început să se adreseze nu criticilor care aveau să-i recomande marelui public, ci marelui public care avea să-i impună criticii, atotputernicii zei de ieri au devenit nişte simpli paraziţi pe care i-am putea foarte bine compara cu samsarii a căror inevitabilă apariţie, de cele mai multe ori, te jenează.

N-am cîtuşi de puţin intenţia să propovăduiesc măcelărirea acestor hughenoţi literari. Constat însă că pe zi ce trece, critica literară se mărgineşte la simple comentarii superficiale, în dosul cărora se ascunde sau incompetenţa sau meschinăria preocupărilor personale.

Scriitorii par a-şi cîştiga din zi în zi mai mult un drept pe care criticii avuseseră grije să i-l uzurpe — dreptul de a se prezenta ei singuri publicului cititor.

Ceva mai mult, chiar prevăd cu timpul că nici debutanţii nu vor mai avea nevoie de binevoitoarea prefaţă a aşa-zişilor *gros bonets* cu toate că, dacă ar fi să facem statistica acestor prezentări literare, am avea de înregistrat un adevărat dezastru : Favoriţii n-au ajuns mai niciodată la potou.

Şi iată cum, meseria de critic literar ameninţă să dispară cu desăvîrşire ca orice altă manifestaţie inutilă faţă de programul intelectual al marelui public.

Să nu ne bucurăm prea mult şi atîta timp cît criticii există... *chapeaux bas, messieurs.*

Unui literat, nici un alt prieten nu i-ar putea fi de folos ca un critic. La noi, mai ales, unde viaţa anecdotică a scriitorilor noştri este foarte puţin cunoscută, opera scriitorilor vii continuă să preocupe nu atît pe cititori, cît pe aceşti binevoitori neobosiţi ai scriitorilor.

Şi trebuie să mărturisim că la noi se petrece un lucru foarte curios : Duşmanii literari îţi fac cel mai mare serviciu. Nimeni nu te poate face mai popular ca un critic literar ce-ţi declară opera egală cu zero. Şi cum cea mai mare parte a scriitorilor noştri sunt în continuă duşmănie cu criticii, să nu ne pară lucru de mirat dacă popularitatea literară la noi merge în sens invers cu indicaţiunile criticii. Pînă azi, cel puţin, în literatura românească n-au rămas necunoscuţi decît scriitorii împrieteniţi cu criticii.

Constatarea aceasta o puteţi face oricînd şi trebuie să declarăm, spre fericirea cititorilor noştri, că literatura la noi se votează după cele ce se vorbesc prin cafenele, şi nu după cele ce se scriu prin revistele literare la obişnuita rubrică de „Recenzii".

V-aţi întrebat însă vreodată ce vor face criticii în ziua cînd, în afară de critică, ei singuri se vor întreba ce vor mai putea face ?

Dar criticul nu este şi el tot un scriitor ?

Criticul deci va continua să scrie.

Dacă va avea timp îndeajuns, va cerceta documentele de la Academie : manuscrisele şi scrisorile particulare rămase de la scriitorii morţi, se va duce apoi în oraşul natal al dispărutului pentru a se interesa de bătrînii ce şi-1 mai amintesc de pe vremea cînd era copil, la cafenea îi va găsi pe prietenii de toate zilele, şi, de ici mai puţin, de colo mai mult, criticul de azi va deveni biograful de mîine.

După cum vedeţi, meseria de biograf cere multă muncă şi răbdare enormă. In schimb, biograful nu este cîtuşi de puţin ţinut să inducă publicul în eroare, expunîndu-şi numele şi firma intelectuală surîsului ironic al celor de mai tîrziu — al celor ce vor cunoaşte mai bine ca el calitatea mărfii şi-i vor grăbi falimentul dughenei.

Eu vă asigur că va fi tragic sfîrşitul acestor prooroci ai trecutului.

Un Edgar Poe, un Leconte de Lisle, un Baudelaire, un Mallarme şi alţii nu vor mai fi ameninţaţi pe viitor

să trăiască în mijlocul unor oameni care, neputând să-i înţeleagă, nu le dau nici măcar putinţa de a se face ei singuri înţeleşi de marele public.

Astăzi, tocmai cei mai neînţeleşi sunt cei mai cunoscuţi şi cei mai iubiţi. Surprizele „necunoscutului" pătrund tot mai mult în gustul marelui public şi cititorii conştienţi la care se adresează scriitorii nu vor.mai avea nevoie de explicaţiile inutile ale aşa-zişilor iniţiaţi în secretele literaturii.

Crepusculul criticii literare începe să se ivească la orizont.

Agonia va fi lungă, dureroasă şi interesantă din punctul de vedere al frumosului. Tălmăcitorii frumosului vor face loc creatorilor. Şi agonia lor va împrumuta aspectul multicolor al unui pitoresc apus de toamnă... Şi agonia lor va forma subiectul celei mai frumoase pagini literare pe care scriitorii o vor putea oferi pe viitor cititorilor, fără binevoitorul concurs al criticilor...

MAHALALELE BUCUREŞTILOR ÎN SĂRBĂTORILE PASTELUL LĂUTARII, DUŞMANII FLAŞNETELOR. SPOVEDANIA UNUI BATRÎN FLAŞNETAR.

Ce interesant lucru cînd poţi — bineînţeles — să răsfoieşti vechile colecţii ale ziarelor şi cu priceperea rară a unui colecţionar de antichităţi să priveşti icoana vremurilor de altădată, icoana stranie a unei lumi pe care n-o mai întîlneşti azi, dar pe care simţi că ţi-o reconstitui cu ajutorul imaginaţiei şi a pasiunii pentru toate cîte dorm în necropola trecutului !

Ce a mai rămas neschimbat de vreme ? Nimic aproape. Asemenea pietricelelor din fundul unui rîu, ne rostogolim şi noi odată cu formele vechi care dispar sub puterea magică a eternului capriciu. Dar şi formele noi trăiesc şi ele tot aşa de puţin, că aproape nu-ţi mai vine să te încrezi în nimic din ceea ce înconjurîndu-te te îmbracă într-o formă cu totul alta.

Cîte din nebuniile de altădată nu s-au transformat cu timpul în idealuri !... Dar idealurile cu timpul au zdrobit şi ele vechile formule şi din sfărîmăturile lor profeţii veşnicului „mîine" au pus în formule noi năzuinţele ce aveau să sape groaznica prăpastie între cei de atunci de mult şi cei despre care nu se mai ştie de cînd...

Există, totuşi, anume pagini de ziare în care oameni sau fapte diverse de pe atunci trăiesc parcă veşnic, păstrîndu-şi proaspătă şi neştirbită întreaga lor actualitate, oricare ar fi numărul anilor după care au fost scoşi din nou la lumină.

Aceste tipuri nepieritoare de oameni, anonimi, autori ai „faptelor diverse" prăfuite de vreme, constituie gar-

dienii benevoli ai aşa-ziselor tradiţii naţionale, care îşi incrustează viaţa lor de o clipă în existenţa unui popor, timp de sute şi mii de ani.

Mahalalele Bucureştilor, bunioară, tot mai păstrează încă şi astăzi din stigmatele orientalismului de altădată. S-ar putea spune că cerşetorii, flaşnetarii şi cîinii fără stăpîn sunt cele trei cicatrice de care Bucureştii par a nu se mai putea vindeca, nici chiar în sărbătorile Paştelui.

Flaşnetarii, mai cu seamă, pe cît de pitoreşti la vedere, pe atît de supărători pentru urechi, constituie nelipsita podoabă a mahalalelor, mai ales în zilele de sărbătoare.

în ochii clienţilor de duminică, cîrciumile fără muzică sunt tot atît de compromise ca şi cîrciumile fără vin bun. De obicei o circiumă care se respectă trebuie să-şi aibă banda ei de lăutari. Flaşnetarii însă nu se amestecă niciodată cu lăutarii. Ba ceva mai mult, lăutarii îi dispreţuiesc. Artiştii instrumentişti ai mahalalelor privesc cu ochi răi concurenţa flaşnetarilor. Şi poate că au dreptate. în schimb, mulţumirea sufletească de a fi preferaţi de către clienţi mai cu seamă îi răzbună îndeajuns.

Flaşnetarii -cîntă pentru toată lumea. _ Odată repertoriul sfîrşit, fac chetă, îşi iau flaşneta la spinare şi pornesc spre alte cîrciumi. Lăutarii însă rămîn. Lăutarii cîntă numai cînd cred că le-a sosit momentul. Şi momentul lor soseşte la sigur după ce clienţii cîrciumii au golit al cincilea kilogram. Un adevărat chef nu se poate concepe fără muzică, adică fără lăutarii pe care fie că-i inviţi în cabină, fie că-i pui să-ţi cînte la ureche, cum se spune „de unul singur".

Soarta flaşnetarilor este mult mai ingrată. Ei nu sunt artişti ca lăutarii. Ei sunt pur şi simplu nişte negustori muzicali. Cu banii pe care i-au strîns, în loc să-şi deschidă b prăvălie — fiindcă n-au învăţat nici un meşteşug — ei îşi cumpără o flaşnetă şi meseria e gata. Pentru a şti să învîrteşti o manivelă nu-ţi trebuie nici o pregătire specială. Cu cîţiva pumni la început şi cu o

spinare vînjoasă ai devenit flaşnetar tot aşa de bun ca şi altul.

Şi totuşi meseria de flaşnetar este plină de tot felul de greutăţi. Flaşnetarii singuri le cunosc însă. Cei care nu pot repeta decît acelaşi cîntec nu pot fi niciodată aşa de bine văzuţi de clienţi, ca cei care în fiecare zi învaţă măcar cîte un cîntec nou. Cîntecele se învechesc ca şi o pereche de ghete şi publicul cere cîntece noi chiar flaşnetei, care nu-şi poate schimba cîntecele decît cu parale foarte multe.

Iată de ce flaşnetarii nu pot fi tot aşa de stabili ca lăutarii. Cînd zici flaşnetar, înţelegi „vagabond". Dimineaţa pornesc de acasă pentru a nu se întoarce decît noaptea tîrziu, cînd pe străzi n-au mai rămas decît gardiştii şi măturătorii primăriei. A doua zi acelaşi lucru. Numai că a doua zi cutreieră alte străzi decît cele din ajun. Şi în fiecare zi la fel, pînă ce abia tîrziu de tot le mai vine iarăşi rîndul din ziua întîi.

De obicei, flaşnetarii mai ies şi afară din oraş, luînd la rînd satele de primprejur. Pentru ţărani, mai' ales, sosirea unui flaşnetar nou este o zi de sărbătoare. Dar aceeaşi soartă blestemată îi aşteaptă şi în satele din jurul oraşelor. După cîteva zile sunt nevoiţi să plece în altă parte, fiindcă ţăranilor, ca şi orăşenilor, li se urăşte la fel s-asculte tot acelaşi cîntec.

Şi totuşi flaşnetarii nu se plîng niciodată de soarta lor.

într-o primăvară, am întîlnit la Băneasa un flaşnetar bătrîn, al cărui cîntec era ascultat cu atenţie şi cu mare plăcere de toată mulţimea adunată în jurul lui. Probabil că li se părea un cîntec nou, necunoscut încă de ei. Şi totuşi cîntecul nu era altceva decît frumoasa romanţă *Steluţa,* cu versuri de Alecsandri, pe care bătrînul flaşnetar, timp de cincizeci de ani, îl cîntase zilnic fără să-1 mai schimbe cu altul. Fusese însă mai inteligent şi mai îndrăzneţ decît alţi colegi ai săi, deoarece cu acelaşi cîntec cutreierase întreaga ţară.

După ce s-a îmbătat însă, bătrînul a început să mi se destăinuiască. Şi lucru curios, vagabondajul îl instruise

într-atît încît a reuşit să-mi povestească chiar şi lucruri interesante.

— Ha, ha !... începu el bătînd cu pumnul în masă. Dumneata ştii că eu sunt de aici... chiar din Băneasa... Dar dumneata ştii cum era pe aici, pe vremea cînd eram copil ?... Urît, urît de tot... Numai broaşte... Dar acum... ia te uită. Ce case de cărămidă !... Ce şosele !... Ce mai cîrciumi !... Doamne, Doamne !... Şi cît e de atunci... Şi cîte-am mai văzut... Ştii cîte oraşe am colindat eu ?... Dracu le mai ştie pe de rost... Am fost şi în Bulgaria !... Da... da... Am trecut Dunărea pe la Giurgiu... Dumneata ştii cum e în Bulgaria ?... Tot ca pe aici... Şi ca şi nouă, ...tare mult le mai place şi lor flaşneta, lucru mare... Dar mi s-a urît şi p-acolo... Acum am venit din nou, fiindcă mi-era dor... Zău... mi-era dor... Dar o să plec iar... Ce mai pot face eu aici ?... Nu vezi c-aproape nu-mi vine să cred că sunt la marginea Bucureştilor... Auzi, auzi... Asta-i Bucureştiul meu ? He, he... Ce mai vremuri... Ba nu zău... Urîte cîntece aveţi acum...

Şi bătrînul flaşnetar îşi privea cu coada ochilor flaşneta, mîndru parcă de a fi putut-o păstra cu aceleaşi cîntece de altădată, cîntece care nu se învechesc niciodată, cîntece care întineresc pe bătrîni, iar pe tineri îi fac să se gîndească la bătrînii de altădată.

Şi acum cîteva cuvinte şi pentru micii vagabonzi care, neputînd duce în spinare o flaşnetă, se ţin după trecători cîntîndu-le cu armonica. Mai obraznici însă decît flaşnetarii, copiii aceştia pătrund pînă în mijlocul capitalei, intrînd prin curţile unde găsesc porţile deschise şi prin cafenelele ale căror uşi le deschid chiar ei.

Păcat numai că din aceşti mici vagabonzi inofensivi se recrutează cu timpul puşcăriaşii de mîine. Aţi observat că mai toţi clienţii puşcăriilor noastre ştiu să cînte cu armonica ?

SEARA PE TERASA UNEI CAFENELE. CEVA DESPRE MODA. ARTA DE A PLACE. CE CONDIŢII TREBUIE SA ÎNDEPLINIM CA SA PUTEM FI LA MODA ?

Arta de a te îmbrăca şi a place a fost poate prima năzuinţă spre frumos a omenirii. Moda nu e altceva decît cea mai firească manifestare a instinctului sexual.

Animalele, spune naturalistul, cînd voiesc să fie frumoase sunt totdeauna frumoase. Şi animalele nu ţin să fie frumoase decît o dată pe an — în anotimpul dragostei.

Acelaşi lucru se petrece şi cu omul. Cum însă la om anotimpul dragostei durează tot anul — ca să nu zicem chiar toată viaţa —, e lucru natural ca cochetăria femeii să-şi etaleze veşnic noile şi atrăgătoarele sale aspecte.

Moda nu este altceva decît o cursă pe care natura însăşi o întinde umanităţii.

Toate aceste rochii permeabile primei priviri pasionate, care acoperă corpul femeii, dîndu-ţi totuşi putinţa de a-l ghici pe de-a-ntregul, toate aceste rochii transparente, ca şi nişte ciorapi ajuraţi, nu sunt decît nişte *guets-apens-uri* pe care preocuparea de a place le întinde ochilor dornici de noile forme ale frumosului.

S-ar putea demonstra, aproape după calcule matematice, că moda nu este decît o interpretare a formelor umane, menită să contribuie la punerea în valoare a corpului şi creînd în acelaşi timp modelele speciale ale unei epoci determinate.

Fluctuaţiile tualetei feminine transformă corpul cu uşurinţa unui ochean de caleidoscop, îi dă graţia necesară unei atenţii îndelungate şi-l învăluie în atmosfera

nouă şi totuşi aceeaşi pe care soarele, în diferite ceasuri ale zilei, o împrumută aceluiaşi peisaj pitoresc.

Recreînd şi interpretînd corpul uman după capriciile ei, moda pare a zice : „Voiesc ca femeia să fie aşa...", şi femeia se supune.

Diferitele etape ale modei sunt identice cu adnotaţiile pe care specialiştii le fac vechilor texte pentru ca ele să poată fi înţelese cu mai multă uşurinţă de către cei începători. Moda face parte din evoluţia gustului. Ea descifrează trecutul şi înlesneşte reconstituirea statuilor antice cărora le lipsesc mîinile sau alte părţi esenţiale ale corpului.

Frumuseţea femeii, mai ales, nu este completă decît atunci cînd îmbrăcămintea ei corespunde ultimelor forme ale frumosului.

Concepţia antică a frumosului dispare din ce în ce mai mult. Frumuseţea nudului nu mai tronează decît în intimităţile nopţilor sau cel mult prin atelierele şcoa^ lelor de bele-arte. Strada însă cere astăzi alte podoabe decît acelea pe care Citera, Lesbosul, Corintul sau Siracuza le vedeau revărsîndu-se cu profunziune pe pieţele lor publice şi prin localurile a căror elegantă reputaţie s-a transmis pînă în zilele noastre.

Corpul rămîne acelaşi. Îmbrăcămintea însă cu cît se schimbă şi diferă mai mult de la o epocă la alta, cu atît înlesneşte mai mult paragrafarea istorică a evoluţiei frumosului.

După isprăvile oamenilor celebri, fluctuaţiile modei constituiesc cele mai pasionate preocupări istorice ale multor învăţaţi, care nu se mulţumesc a fi simpli istorici, dar şi artişti.

Ca şi istoria dar, moda îşi reclamă drepturile ei de existenţă, punîndu-se sub aripile ocrotitoare ale aceleiaşi muze Clio, care patronează isprăvile războinicilor şi sforile aşa-zisei politici externe.

Cu cît omenirea se rafinează mai mult, cu atît arta modei, această mare artă de a place, devine tot mai complexă. Astăzi, bunioară, pentru a fi la modă sau mai bine-zis pentru a năzui la această onoare cotidiană de a putea fi la modă, nu-i destul să te îmbraci după ultimele jurnale. Dacă nu eşti făcut pentru a putea fi la modă, orice încercare este zadarnică. Arta modei se transmite din generaţie în generaţie ca şi însuşirile unei rase.

Astăzi trebuie să citeşti pe contesa de Noailles şi pe contele Robert de Montesquieu, să te precipiţi în teatrul unde se cîntă *Crepusculul zeilor* şi să păşeşti discret în sala unde va avea loc o audiţie muzicală de Claude Debussy, să te duci la Paris pentru a-ţi face portretul la Van Dongen sau la Gandara, să joci cărţi la Monaco şi să-ţi pierzi iernile la Nisa şi verile pe coasta Norvegiei, să vizitezi piramidele Egiptului şi să-ţi începi romanele de dragoste pe canalele Veneţiei, să mergi pînă în Japonia pentru a vedea grădinile de crizanteme în patria samurailor, şi să urci pînă în vîrf ruinele Acropolei, pentru a controla impresiile lui Renan asupra antichităţii.

Şi iată pentru ce, de pe terasa cafenelei unde mă aflu, privesc nedumerit în jurul meu, fără să-mi pot da seama cam ce anume trebuie să reţin pentru mai tîrziu, cînd nostalgia serilor de primăvară mă va surprinde la gura sobei.

GALAŢII, ORAŞ „PORTE-BONHEUR"

De ani de zile mă tortură o idee fixă... un aşa-zis „secret profesional"... o constantă convingere că, pentru mine, Galaţii au fost şi rămîn acelaşi oraş *porte-bonheur.*

Astăzi însă, graţie bunului meu prieten Georgică Mihăiescu, cetitorii ziarului *Acţiunea* vor afla, în fine, că secretul marelui eveniment cultural, căruia eu îi datoram această idee fixă, nu era decît o veche şi persistentă amintire — amintirea dezvelirii statuiei lui Eminescu la Galaţi.

Acest eveniment cultural de o importanţă covîrşitoare pentru oraşul cetitorilor mei de azi — dacă vă mai aduceţi aminte — s-a petrecut cam acum un sfert de veac, în prezenţa răposatului Costică Arion, pe atunci ministru al Instrucţiunii Publice, a regretatului ilustru factor cultural Nicolae Iorga, a popularului procuror-general Hamangiu, a mult jovialului şi veşnic entuziast Trancu-Iaşi şi a cîtorva personalităţi literare şi artistice, aduse de la Bucureşti, cu trenul ministerial, printre cari amintesc pe Mihail Sadoveanu, pe Dimitrie Anghel, pe St. O. Iosif, pe Emil Gârleanu, pe Comeliu Moldovanu, pe Cincinat Pavelescu, pe George Ranetti, pe sculptorul Storck, autorul monumentului şi bineînţeles şi pe cel care are cinstea să vă întinerească pe cetitorii gălăţeni de astăzi, cu 25 de ani.

Solemnitatea dezvelirii monumentului, la ora 11 dimineaţa, a fost cu adevărat impunătoare — unică poate pînă atunci, în viaţa culturală a oraşului Galaţi.

La banchetul de seară însă, s-a petrecut un — aşa-zis — incident, din fericire fără urmări grave. Simţindu-se jignit că primarul oraşului oferise preşedinţia banchetului ministrului Arion, cărturarul Iorga, după ce mai întîi, sfîrşise întregul *menu* al banchetului, s-a sculat ostentativ de la masă, reproşînd tuturor convivilor în bloc, că nu învăţaseră încă cum trebuie sărbătorit un geniu naţional ca Mihail Eminescu.

Majoritatea comesenilor îngheţase. De bietul primar şi de celelalte protipendade ale oraşului nu mai vorbesc. Destul să spun că singurul comesean care rămăsese stăpîn pe sine fusese ministrul Arion, al cărui humor franc, şi lipsit de orice hipocrizie politică, avea să triumfe pe toată linia, făcîndu-ne să uităm supărarea zgomotoasă a ilustrului istoric Iorga.

La un moment dat însă, cînd glumele ministrului, care alternaseră cu epigrame pline de duh ale lui Cincinat Pavelescu, păreau că s-ar fi cam epuizat, iată că ministrul mi se adresează cu o frază care mă face să tresar :

— Ia mai spune-ne şi tu, Minulescule, cîteva poezii de ale tale, că eu şi cu Cincinat nu mai găsim cu ce să distrăm asistenţa.

Pînă atunci nu îndrăznisem încă să-mi recitesc versurile pe dinafară, în faţa unui public atît de numeros. Mi-era teamă să nu mă încurc, făcindu-^mă de rîs în faţa gălăţenilor şi mai ales în faţa ministrului care avusese ocazia să m-audă recitându-mi versurile după o masă copioasă la el acasă. Ba ceva mai mult, categorica invitaţie a ministrului mă făcuse parcă, deodată, să-mi uit toate versurile pe care le învăţasem pe dinafară. Simţeam cum mi se răcesc mîinile şi-mi îngheaţă mîna.

Invitaţia ministrului însă era „ordin". Şi ordinile unui ministru se respectă, oricare ar fi riscul compromiterii defintive a unui subaltern, fie el chiar un poet.

M-am ridicat deci de pe scaunul meu, pe care l-am tras cît mai deoparte de masă, apoi sprijinindu-mi mîinile de speteaza lui am început să recit cu încredere în Dumnezeu şi mai ales în propria mea memorie pe care, din clipă în clipă, o simţeam revenindu-mi ca o femeie iubită, care, după ce te-ar fi părăsit odată, se reîntoarce pocăită tot la tine.

Am recitat *Romanța soarelui* care era dedicată lui Mihail Sadoveanu, apoi *Glasul morilor*, pe urmă *Vagabonzii*, scuzîndu-mă că nu mai știu de dinafară și alte poezii. Adevărul însă era că nu voiam să-mi indispun confrații de la banchet.

Admirabila impresie produsă de versurile mele asupra celor peste 50 de comeseni, toți gălățeni de elită, mi-a mărit încrederea nu numai în memoria mea, dar și în eventualele noi perspective de succes, la care pînă atunci nu mă gîndisem încă.

Iată pentru ce astăzi mă destăinuiesc cititorilor mei gălățeni, afirmînd că, în compartimentul amintirilor mele, Galații contează ca un oraș *porte-bonheur*. Dacă n-aș fi avut norocul să asist și eu la dezvelirea monumentului lui Eminescu poate că n-aș mai fi avut niciodată ocazia să-mi exhibez în public memoria de a-mi reciti versurile pe dinafară, la fel cum acrobații de prin bîlciuri își exhibează în public forța mușchilor...

Și iată pentru ce, poetul Ion Minulescu de acum un sfert de veac, care — după cum se spune — devenise „peste noapte" un așa-zis *diseur* literar — astăzi, la 60 de ani, își permite să soarbă aplauzele admiratorilor săi de ambe sexe, cu aceeași voluptate ca la 30 de ani.

Dar inaugurarea rotativei tipografice a ziarului *Acțiunea* nu constituie oare la Galați un eveniment cultural la ordinea zilei, tot atît de important ca și dezvelirea monumentului lui Eminescu acum un sfert de veac ?

Dau cuvîntul cetitorilor ziarului *Acțiunea* și admiratorilor mei de ieri, de azi și de totdeauna...

MUZEUL MUNICIPIULUI BUCUREȘTI

încep să cred că în viață, cu ceva mai multă bunăvoință, orice om normal poate deveni artist. Dovadă, autohtonul care-și admiră totdeauna locul natal — această posesiune imaginară, față de care slăbiciunea sufletului omenesc nu cunoaște nici o margine. Autohtonii Bucureștilor mai ales sînt cei mai binevoitori artiști de pe lume. Nu-l văd niciodată așa cum este în realitate și numai așa cum poate nici peste o sută de ani nu va fi.

Eu însă, deși născut la București, n-am făcut niciodată prea mare caz de amorul meu propriu de autohton. Mie, Bucureștii mi-au făcut totdeauna aceeași impresie jalnică — impresia unui adevărat blestem dumnezeiesc ! Bucureștii au avut soarta unei vechi moșii boierești după moartea ultimului ei stăpîn. Au tăbărît pe ea tot felul de moștenitori improvizați, ca s-o împartă, nu după litera legilor țării, ci după bunul lor plac sau, mai binezis, după gradul de teroare pe care îl marca termometrul forței personale a fiecăruia din ei. Și bineînțeles că moștenirea a revenit numai oamenilor normali. Cei mai tari au luat ceva mai mult, cei mai slabi, ceva mai puțin. Singuri artiștii n-au luat nimic și s-au mulțumit numai cu posesia diferitelor periferii, pe acolo pe unde Bucureștii nu mai aparțin nimănui.

Ei bine, dezechilibrul sufletesc dintre aceste diferite posesiuni imaginare a dat naștere unei lupte fratricide, care continuă și azi cu aceeași furie, așa că opera moștenitorilor, chemați să desăvîrșească începuturile naive dar pline de însuflețire ale primului stăpîn constructor, se reduce la un sabotaj reciproc și atîta tot. Și fiindcă

fiecare moştenitor se pretinde mai puternic decît celălalt, iar toţi la un loc mai puternici chiar decît litera legii, moştenirea care nu se mai putea întinde pe pămînt, în loc să se fi ridicat spre cer, s-a scufundat în nămolul unei aşa-zise tradiţii arhitectonice româneşti. „Arhitect" însă nu înseamnă numaidecît „artist". Arhitecţii noştri de obicei sunt numai oameni normali.

Adevărul este că afară de cîteva fericite excepţii, Bucureştii nu posedă decît construcţii bastarde din toate punctele de vedere, cu care nici autorii, nici posesorii lor de azi nu-şi vor putea motiva niciodată hipertrofia amorului lor propriu de creatori sau de autohtoni bucureşteni.

Bineînţeles că nu vorbesc aici de cantitatea de beton armat, nici de numărul etajelor care, în loc să tindă spre cer, continuă tradiţia celor neputincioşi care umblă toată viaţa de-a buşelea. Vorbesc însă de perseverenţa condamnabilă a celor care par a dispreţui orice preocupare de confort interior şi mai ales de totala miopie artistică a celor care nu reuşesc să improvizeze convenabil nici măcar o succesiune de ferestre exterioare. La noi, se construiesc numai ziduri, nu şi case. Şi la noi construcţiile se fac numai cu mîinile, nu şi cu capul. Ba se face încă ceva şi mai mult. Se face chiar în centrul Bucureştilor. Se construiesc clădiri care au rămas neterminate de ani de zile, şi care, totuşi, continuă să fie locuite şi azi. De cine ?... Probabil de oamenii normali, care socotesc că, pentru prestigiul oraşului lor natal, nu este de ajuns Arcul de Triumf de la Şosea şi îi mai trebuie şi aceste ruini, noi nouţe !...

Ruinele trecutului cel puţin, cînd personalitatea lor artistică le dă oarecare drepturi de perpetuare, se pot păstra. Celelalte se distrug sau se transformă în construcţiuni noi. Ruini moderne însă nu există decît în concepţia autohtonilor bucureşteni.

Iată ce înseamnă la Bucureşti : „Sunt lacrimae rerum". Sunt lacrimile unui oraş, în care deşi trăiesc aproape 800 000 de oameni normali, nu aparţine parcă nimănui încă. Adevăraţii lui stăpîni nu şi-au lăsat urma paşilor pe nicăieri. Bucureştii par construiţi în întregime de cinicul Ludovic XV. *„Apres moi, le deluge <"...*

Şi totuşi, de pe urma acestui rege, Franţa s-a ales cel puţin cu un stil — o minune omenească, peste care deluviile timpului au trecut, cum se spune, cu : *chapeau bas.*

Iată ce-mi frămînta mintea acum cîteva zile, cînd pe calea Victoriei, o inscripţie ciudată „Muzeul Municipiului Bucureşti" mă face să mă opresc brusc în faţa unei clădiri bătrîneşti, fără nici o pretenţie oficială.

Altă dată, probabil, aş fi exclamat :

— Ce-i lipseşte chelului ?... Tichie de mărgăritar !...

De data asta însă, nu ştiu de ce împing poarta fără să mă gîndesc ce fac, şi pătrund în clădire, cu încăpăţînarea omului anormal, care încearcă să scoată apă din piatră seacă.

Şi-acum începe minunea — minunea cuvioaselor maici Macrina şi Dia, fiindcă lucrul acesta s-a petrecut sîmbătă 19 iulie.

E drept că apă din piatră seacă n-a ieşit. în schimb insă, amărăciunea din sufletul meu s-a îndulcit cu o picătură din mierea albinelor — simbolul muncii constructive şi al sentimentului de armonie în liniile arhitectonice.

Iată un lucru pe care nu-1 bănuiam încă nici eu la Bucureşti. Oraşul meu natal are un muzeu municipal. Surpriza cea mare însă este alta. în pragul acestui muzeu, proaspjăt ca o declaraţie de dragoste vecinie nouă, mă întîmpină un bun prieten al meu, tot bucureştean şi el ca şi mine, un bucureştean însă artist adevărat, nu improvizat ca orice om normal cînd e vorba numai de locul său natal.

Prietenul meu se trudeşte de cîtva timp să rînduiască obiectele adunate cu pricepere şi însufleţire — obiecte nebănuite de nici un autohton bucureştean pînă azi — care deocamdată formează un fericit nucleu de muzeu al Bucureştilor, muzeu care, îmi dau seama, începe să prindă fiinţă în felul unui fagure de miere, pentru desăvîrşirea căruia, eu urez oraşului meu natal numai concursul albinelor adevărate, fără nici un trîntor.

Pe pereţii muzeului care au început să se însufleţească şi ei, estampele cu vederi din Bucureştii de altădată par mult mai guralive, ca în vitrinele anticarilor

sau în rafturile prăfuite ale bibliotecarilor fără amatori. E vocea trecutului, care parcă mustră clădirile Bucureştilor de azi că n-au fost în stare să se ridice cu nimic mai presus de ele, ca să-şi poată lărgi în primul rînd, orizontul prestigiului său de oraş civilizat, nu numai periferia politico-electorală.

Iată bunăoară *Cortegiul sfîntului Dumitru Bassarabof, patronul capitalei României,* iată *Prima defilare a oştirii româneşti, numită straja pămînteanească,* iată *Incendiul Bucureştilor în ziua de Paşti a anului 1847, provocat de un pistol descărcat într-un pod cu fin,* iată *Bătălia pompierilor din Dealul Spirei, cu oastea otomană, din anul 1848,* iată *Prima canalizare a Dîmboviţei, începută la 20 noiembrie 1880* şi iată şi pe *Carol al XH-lea, regele Suediei, care s-a suit pe tron la etatea de 14 ani,* acest faimos musafir al Bucureştilor, care ne făcuse cadou Turnul Colţei pe care, însă, oamenii normali de mai tîrziu l-au dărîmat ca să nu împiedice vederea şandramalei de peste drum.

Sunt lucruri pe care, în parte, le cunoşteam şi eu, dar care acum cînd le regăsesc strînse la un loc îmi par mult mai frumoase, mult mai evocatoare, mult mai înduioşătoare şi, mai ales, mult mai elocvente, atît pentru mizeria fatală a vremurilor de-atunci, cît şi pentru vinovata nepăsare tradiţională a vremurilor noastre...

Şi tot aşa mai departe, după Bucureştii de acum o sută de ani, iată că vine rindul Bucureştilor din anii şi mai îndepărtaţi, pe care autohtonii lui de azi nu cred să-i fi bănuit măcar că au existat cîndva.

Iată o serie de obiecte de bronz din epoca romană, dintre care unele sunt adevărate minuni artistice. Pieptini înfloraţi, nasturi şi agrafe de prins toga pe umăr, statueta de bronz a unei zeiţe cu surîsul pe buze, căreia nu-i lipsesc decît tălpile, ca să poată sta în picioare şi azi şi, în fine, o admirabilă plachetă-pecetie cu care corporaţia olarilor multiplicau probabil imaginea patronului lor, zeul Apolo, a cărui roată solară era simbolul roatei cu care ei modelau oalele.

Iată apoi o bogată colecţie de vase preistorice, vase de mărimi diferite şi de forme, uimitor de graţioase, dezgropate de prin mlaştinile din jurul Bucureştilor, Măgura de la Jilava, lacul Tei, ostrovul Fundeni şi chiar Bucureştii Noi. Pe unul din ele se vede un rînd de trestii ieşind din apele lacului ondulate de vînt, iar pe majoritatea lor tot felul de încrucişări de linii drepte şi curbe, motivele primitive, din care ghiceşti imediat că-şi trag originea toate cusăturile noastre ţărăneşti de ieri, de azi şi de totdeauna.

Iată lucruri menite să uimească pe cel mai normal autohton bucureştean. Aproape încep să mă cred artist şi eu. Ele ne dovedesc nu numai vechimea posesiunii noastre imaginare, dar şi bogăţia reală a moştenirii pe care însă n-am ştiut s-o păstrăm intactă. Dar ceea ce trebuie să încînte mai mult pe autohtonii bucureşteni este faptul că, înaintea strămoşilor noştri istorici, am mai avut şi alţi strămoşi, care, deşi anonimi, nu erau toţi oameni normali şi printre ei se găseau şi foarte mulţi artişti adevăraţi.

Dar tot aşa de preţios pentru bucureşteni mai e faptul că acum 1900 de ani, cînd oraşul lor de azi nu exista decît poate în imaginaţia lui Dumnezeu, pe malurile Dîmboviţei noastre forfoteau legionarii Romei şi cetăţenii liberi ai acestui imperiu, care n-a dispărut decît ca să-şi poată perpetua grandoarea lui unică pe lume, prin existenţa celor care aveau să-i moştenească după litera legilor divine.

Să lăsăm însă strămoşii deoparte şi să ne întoarcem la Muzeul Municipiului Bucureşti.

Iată cum se poate înjgheba un muzeu. In primul rînd îi trebuie un suflet, fiindcă obiectele de preţ nu pot exista decît însufleţite de cineva. Şi sufletul acesta nu-1 poţi găsi decît într-un artist. Şi prietenul meu care este un artist adevărat, a reuşit să însufleţească Muzeul municipiului Bucureşti şi să-1 facă să vorbească o limbă â lui proprie.

Este o limbă pe care la început o înţelegi cu greu, dar pe care, odată ce-ai trecut pragul clădirii, simţi c-ai început s-o vorbeşti şi tu fără să-ţi dai seama. Oamenii normali însă, care se mulţumesc să privească muzeele numai pe din afară, n-au să înveţe niciodată limba asta.

In schimb, cei care au învățat-o odată simt nevoia să vorbească numai în ea. Asta înseamnează că existența Muzeului Municipiului Bucureşti devine o necesitate cetățenească.

Cei care au început această operă însă sunt datori să o sfîrşească cu orice preț. Un muzeu costă mai puțin ca o alegere comunală. Costă mai puțin şi ține mai mult. Şi-odată începutul făcut, nimeni nu mai poate da înapoi. Nici cei de azi, nici cei de mîine. Muzeul Municipiului Bucureşti trebuie să existe ca o evocare a trecutului, dar mai ales ca o mîngîiere a lipsurilor noastre de azi. Muzeul acesta trebuie să fie ca flacăra de la mormîntul eroului necunoscut... Să nu se stingă niciodată...

Hai, domnule primar !...

Iertați-mă că întrebuințez față de dvs. această expresie brutală. Este o expresie însă curat românească, o expresie populară — expresia celui mai sincer şi mai spontan îndemn sufletesc, care, verbal sau grafic, rămîne vecinie acelaşi. Este o împrospătare continuă a dinamismului cu care obişnuim să ne încurajăm la fapte bune...

Hai, domnule primar !...

Hai să dăm Bucureştilor ce i s-a promis. Şi dacă nu-i putem da ce i se cuvine, hai să-i dăm măcar atîta... Să-i dăm putința să-şi cinstească originea pe care i-o dovedeşte propriul său muzeu...

Deocamdată, aceasta este singura noastră mare voluptate — amintirea cetățenilor romani care nu ne-au lăsat moştenire decît simbolul vecinicei lor legături cu noi — agrafele cu care altă dată îşi prindeau cu mîndrie pe umeri toga lor de cetățeni liberi.

FEMEIA ŞI OPERA DE ARTA

— *Care este atitudinea dv. faţă de opera de artă ?*

— Aceeaşi pe care, în mod firesc, o am faţă de femeia care-mi place, bineînţeles. Caut să mă apropii de ea, ca s-o pot mai întîi cunoaşte personal şi în urmă să-mi pot permite voluptatea s-o salut de la distanţă sau să-i sărut mîna. Norocul de a putea merge cîteodată chiar mai departe nu schimbă cu nimic nici valoarea operei de artă, nici potenţa aprecierei tale personale. Cum însă o femeie este un lucru cu mult mai pe înţelesul tuturor decît o operă de artă, e natural ca şi aprecierea lor să se facă sub etichete diferite. Prima este o fatală meteahnă fiziologică, de care nu ne putem dezbăra. A doua, o simplă vanitate sufletească, şi atîta tot. Ea îţi dă numai iluzia de a fi descoperit ceva cu mijloacele aparatului tău de sensibilitate şi alt nimic. Opera de artă se simte numai : nu se studiază, nu se explică şi nu se demonstrează. Ea nu e nici problemă, nici rebus, nici „joc de societate". Ce trece peste clipa supremă, cînd simţi că ţi se opresc bătăile inimii, nu mai este artă. Opera de artă nu se rumegă cu degetul la tîmple. Arta este un defect al sufletului, nu o calitate a creierului. Ca şi iubirea, ea îţi luminează inima şi iţi întunecă mintea. Un om cu mintea prea clară nu poate fi cu adevărat nici amant, nici artist !...

Pentru toate aceste motive, destul de banale dealtfel, trebuie să-ţi mărturisesc atitudinea mea faţă de însăşi atitudinea operei de artă, faţă de sensibilitatea mea. Pentru mine, opera de artă înseamnă tot ce-mi poate da o senzaţie nouă. Dar o senzaţie nouă nu în-

seamnă numaidecît orice prim număr dintr-o revistă literară. In artă, mai ales, noutatea creației nu se referă la timpul în care s-a produs, ci la individul care a născocit-o. Arta nu este un fel de anotimp care în mod fatal se schimbă reînnoindu-se din trei în trei luni, ci un eveniment unic în felul lui şi în decursul timpului. Țin să adaug, de asemenea, că o senzație nouă nu înseamnă numaidecît un lucru nou. Coniacul vechi îți arde gîtul şi te cutremură din creştet pînă în tălpi, pe cîtă vreme esența chimică de oțet proaspăt îți strepezeşte dinții şi te face să-1 scuipi. Arta nu este tărie chimică, ci tărie naturală.

In ce mă priveşte personal, mărturisesc sincer că pentru foarte multe din capodoperile clasificate de alții n-am decît sentimente vagi de admirație corectă şi ridicolă, înțelegi bine ce s-ar întîmpla, dacă guvernul, Curtea de Casație sau Consiliul superior de război ne-ar impune să admirăm fără rezervă pe toate aşa-zisele „femei frumoase". Care ar mai fi atunci voluptatea noastră de a le descoperi noi singuri, pentru noi şi pentru prestigiul propriului nostru aparat de sensibilitate artistică, pe care fiecare din noi îl credem superior celuilalt ?...

Pentru mine bunăoară, un Aloysius Bertrand sau un Isidor Ducasse sunt tot atît de noi ca şi un Joseph Delteil sau un Pierre Girard. Pentru acelaşi motiv pe Ion Creangă îl citesc şi astăzi cu aceeaşi voluptate cu care aş sorbi din *Paharul cu otravă* al lui Adrian Maniu. în schimb însă, pe toți ceilalți Ionişori Creanguță îi aşez frumos în bibliotecă fără să le mai tai filele volumelor. Mă înspăimîntă mulțimea şi uniformitatea lor. Parcă ar fi stîlpii electrici de pe şoseaua Ploieşti-Cîmpina, cu aceeaşi vecinică inscripție : „Nu vă atingeți !... Pericol de moarte..."

CUVINTE MĂGULITOARE PENTRU CRITICI

— Nu cumva aceasta este o critică pe care o faceți prozei româneşti contimporane ?

— Din contră... E un elogiu pe care-1 aduc celor care au reuşit să se identifice cu utilitatea eternă şi uniformă a stîlpilor de telegraf, de care însă nu trebuie să te apropii niciodată. Dealtfel, nu înțeleg să fac pe criticul literar tocmai eu, care am cea mai mediocră idee despre criticii profesionişti. Critica nu poate fi o profesiune propriu-zis, fiindcă a-ți lăuda prietenii şi a-ți înjura duşmanii este un lucru tot aşa de firesc, după cum bunăoară pe d. Lovinescu l-ar fi putut chema Mihail, iar pe d. Dragomirescu, Eugen... După mine un critic literar este un scriitor ratat, un fel de negustor improvizat care vinde numai produsul fabricii care-i face mai multe avantagii — (or, avantagii mari nu fac decît fabricanții de marfă proastă) — sau dacă vreți, un fel de „mare eunuc" pe care dacă nu-1 cunoşti, poți să-1 iei drept „sultan". Cred însă că d-ta înțelegi diferența. Amîndoi par deopotrivă de stăpîni pe femeile din serai. Dar eunucul le păzeşte numai... Sultanul însă le fecondează...

Oricîte aere şi-ar da ei, criticii şi eunucii nu pot fi totuşi nici artişti creatori, nici părinți legitimi ai copiilor ce le poartă numele. Aparenta lor somptuozitate este mai tristă ca un marş funebru, chiar cînd ar fi scris de un Beethoven sau un Chopdn...

ION CREANGA SI... TUNSUL FEMEILOR

— Ați putea să-mi spuneți, la ce opere mai importante lucrați acum ?

— Cea mai importantă este tocmai aceea pe care n-o mai lucrez. Nu mai scriu versuri... Alt lucru mai puțin important este că m-am hotărît să scriu numai proză. Nu scriu însă ca Ion Creangă, fiindcă sunt sigur că nici Ion Creangă, dacă ar fi trăit în zilele noastre, n-ar fi scris aşa cum a scris. Pe vremea lui Creangă, femeile nu se tundeau ca bărbații, ba din contră, bărbații îşi lăsau să le crească părul lung ca femeilor... Astăzi însă... judecă şi d-ta ce-ar face Ion Creangă, dacă ar învia şi ar ve-

îrămft t 1 UCrUrilG Schimbate a iară de unul singur care
a rămas tot ca pe vremea lui ?

rwT ^ ar f0Ce autorii dramatici de pe vremea lui
Creanga, dacă ar învia astăzi ? vremea lui

a la ^ dr r rî abil Că S 3r grâbi să vină la teatru ca să ne
T^t^ i la rîntr e acte, ar da buzna prin culise

fîecToareS eTectrict^ * ^ * -

în epoca de înfrigurare şi nervozitate a examenelor, în toiul sezonului de teze, note, lacrimi şi bucurii, o comisie de oameni gravi s-a reunit într-o cameră de minister pentru a hotărî, în dosul uşilor capitonate — ca la oricare examen de fine de an —, să acorde premiul întîi cu cunună, elevului Minulescu Ion pentru teza sa la limba română.

Şi acum iată-l ps noul premiant, un cocicogeamite băiat bosumflat şi cu moțul de păr lăsat neglijent peste ochiul drept, păşind agale din „cancelarie", urmărit de privirile invidioase ale celorlalți colegi care trebuie să aştepte încă un an pînă la promovare, pînă să fie chemați şi ei acolo, in cancelarie, unde „domnul director" le va întinde solemn mîna, îngînînd felicitarea de circumstanță.

Şi în timp ce din bancă, premiantul îşi soarbe cu nesațiu prima aromă a succesului, strîngînd mîinile ce i se întind, pe gang, în colțul cel mai întunecos al şcolii, clevetesc cei căzuți, evocînd amintiri şi iscodind vicleni tainele trecutului cu corigentele la limba română, eliminările din diversele şcoli şi internate, îndulcind astfel veninul invidiei cu mierea tainicei calomnii.

Acordarea Premiului Național de poezie lui Ion Minulescu a stîrnit într-adevăr vîlvă în cercurile republicii literare româneşti. Nu că ar contesta cineva meritele poetului Romanțelor pentru mai tîrziu ; *Ion Minulescu este pînă într-atît considerat ca poetul vremii noastre.*

încît mulți au văzut în hotărîrea comisiunii premianților naționali, de a-l chema și pe Minulescu în mijlocul lor, o încercare de a-i răpi poetului cu haine cadrilate și cu ochelari negri, farmecul său cel mai savuros : independența sa desăvîrșită față de orice grupări și grupuri cu caracter solemn și oficial.

Minulescu este un muzicant bizar care nu cîntă din principiu în orchestră decît numai ca solist sau ca prim-concert-maestru.

Fantezia lui Minulescu este un Pegas năzdrăvan, care pe turful poeziei naționale conduce întotdeauna „traina" cu cîteva lungimi. Minulescu gentleman-ul *creează moda tot astfel cum dă tonul în poezie. Cărțile pe cari le comandă el devin succese sigure de librărie, țigările (de foi) pe cari le fumează sunt imediat căutate de toată lumea.*

Ion Minulescu e cel mai fericit om din lume, fiindcă imaginația lui bogată îi oferă întotdeauna surpriza neprevăzutului. Din aceleași motive însă, Ion Minulescu este totodată și cel mai blazat dintre muritori, fiindcă propria lui imaginație e mult mai fecundă decît aceea a vieții, care nu-l poate mulțumi niciodată cu o surpriză care să-i dea fiorul noutății.

înțelegeți dar pentru ce în ziua cînd i s-a acordat Premiul Național, Ion Minulescu și-a băut ceaiul cu rom pe imensul său birou de la minister, a semnat hîrtiile curente, a dat șuete de rigoare la Capsa și a fumat porția zilnică de două țigări de foi grele și scumpe. Desigur că și Premiul Național îi fusese acordat cîndva în imaginația lui fericită.

Și ce înseamnă în definitiv convocarea solemnă a oficialității pe lîngă aprecierea miilor de cititori cari au epuizat pînă acum edițiile operelor sale ? Mult înainte de solemnitatea de la Ministerul Artelor, Ion Minulescu era alesul miilor sale de admiratori.

Iată pentru ce votul comisiei premianților naționali nu putea fi mai fericit decît în alegerea lui Ion Minulescu. Comisia va fi fericită a fi dat satisfacție marelui public iar „modernii" și „moderniștii" se vor bucura să ție și ei reprezentați în solemna adunare a încununaților oficiali.

Ce spune însă premiatul ? Cine-i poate bănui sentimentele și cine-i poate ceti gîndurile în dosul sticlelor bombate ale ochelarilor, cu ramă neagră de os.

Ion Minulescu se supune anevoie rigorilor examenului unui interviu. Copil răsfățat și capricios refuză să răspundă întrebărilor preferind intimitatea propriei sale imaginații.

Totuși, într-un amurg de vară, într-o plimbare, un decor de tihnită provincială sau poate un cuvînt, un nume — i-au trezit lui Ion Minulescu amintiri dintr-un trecut pe care prea puțini îl cunosc și atît de mulți sunt nerăbdători să-l cunoască.

Pegas, calul năzdrăvan și înaripat, dintr-o lovitură de copită făcu să țîșnească fantoma imaginației Heliconului și nechează de zor.

Ion Minulescu, purtătorul tînăr și tineresc al omagiului suprem al unui întreg popor, povestește modest calea omului pînă la culmile pe care le-a urcat poetul.

— Cum vă simțiți de cînd ați luat Premiul Național de poezie ?

— Dacă m-ați fi întrebat în clipa cînd mi s-a comunicat vestea aceasta probabil că v-aș fi răspuns : „Mulțumesc... foarte bine", fiindcă în imaginația oricărui scriitor român o sută de mii de lei nu poate produce decît o senzație superlativă. Astăzi însă, regret, dar nu vă mai pot spune la fel. De ce ? Nu mă întrebați, fiindcă n-aș vrea să fiu rău înțeles. Mulțumiți-vă numai să știți că m-aș fi simțit poate mult mai bine, dacă în loc de o sută de mii de lei, aș fi încasat o sumă mai mică, cu condiția însă ca nimeni să nu știe cît și cînd anume am încasat-o. Adevărul este că premiile astea nu legitimează cu nimic faptul cu care se dau publicității : Prea fac mult zgomot. Prea alarmează opinia publică... Vorba lui Shakespeare : „Mult zgomot pentru nimic". Toată lumea te întreabă curioasă ce-ai făcut cu atîtea parale și tu ridici din umeri încurcat, fiindcă ți-e rușine să-i spui adevărul... Ți-ai cumpărat automobil ? Iți construiești o casă la Șosea ? Te duci la Polul Nord la vară ? I-ai băgat în acțiuni la Reșița, I.R.D.P. sau Creditul Minier ?... Aș ! De unde ? Mai întîi, ca să-mi pot încasa premiul, a trebuit să plătesc două mii de lei, impozitul global, apoi,

un costum de vară şi o pălărie de paie, o cravată fistichie şi restul, poliţele întîrziate pe care directorii de bancă nu mai vor să ţi le prelungească et *pour cause.*

Iată tot ce poate face un scriitor cu puţină imaginaţie, din suta de mii de lei, pe care n-o poate avea întreagă decît o singură dată în toată viaţa lui.

E drept iară că alţi anonimi, fără pic de fantezie, dar cu mai mult noroc şi protecţie, pot încasa, de cîte patru ori, chiar cinci ori pe an, suma acestui Premiu Naţional de poezie, fără ca opinia publică să-i întrebe emoţionată ce au făcut cu banii... Sunt bani însă care nu fac zgomot şi tocmai banii aceştia sunt banii adevăraţi.

— Cinci *aţi început să scrieţi, v-aţi gîndit că aţi putea avea odată un premiu naţional ?*

— Nu, fiindcă pe vremea aceea, nu existau încă premii naţionale pentru literatură. în materie de premii, naţionalismul nu îmbrăţişa decît agricultura şi crescătoria de vite.

Şi afară de asta, nici nu credeam s-ajung vreodată scriitor român. Primele mele încercări literare nu numai că n-au avut nici un succes nici măcar în cercul prietenilor mei intimi, dar mi-au cauzat atîtea neplăceri, că altul în locul meu s-ar fi lăsat de scris şi s-ar fi făcut factor cultural regional. Aşa, bunăoară, în clasa a VI-a liceală, am rămas corigent la limba română, după ce doi ani consecutivi în urmă fusesem eliminat din şcoală, o dată fiindcă scosesem o revistă literară cu colegul meu de bancă Albert Gherghel, astăzi avocat la Constanţa, şi altă dată fiindcă fusesem prins că-mi înjur profesorii în versuri la *Moş Teacă.*

La un moment dat mă vindecasem serios de literatură şi începusem să învăţ dreptul la Paris, unde eram coleg cu marele noastru Istrate Micescu.

Boemii din Cartierul Latin, însă, şi cîntăreţii din cabareturile de noapte, mai ales, m-au îmbolnăvit din nou. Era pe vremea victoriilor contagioase ale şcoalei simboliste, imediat după moartea lui Verlaine, şi publicarea primelor versuri de Rimbaud, Laforgue şi Corbiere. în Cartierul Latin pontifica Jean Moreas, iar dincolo, peste apă, Henri de Regnier care se bucurase de prietenia şi

dragostea lui Mallarme. Duhul sfînt al mişcării era Remy de Gourmont, iar *Mercure de France* făcea gol în jurul lui.

M-am întors în ţară fără licenţă, dar cu un caiet destul de gros de versuri scrise prin Montparnasse, Montmartre şi Boul Miche. Petru Haneş, care-mi fusese pedagog la un pension din Bucureşti, mi-a luat caietul şi 1-a dus la d. Ovid Densusianu, care scotea *Vieaţa nouă.* Rezultatul a fost însă dezastruos.

Poeziile mele mai noi fuseseră socotite ca proaste.

Directorul revistei nu acceptase să-mi publice decît două, trei din cele scrise în liceu.

în aceeaşi vreme poetul Anghel, care stătuse multă vreme la Paris, mă iubea mult, deşi mă socotea ţicnit. Totuşi, stăruinţele lui pe lîngă diferitele reviste unde avea trecere nu dăduseră nici un rezultat. Abia reuşesc să public în *Semănătorul,* sub pseudonim, o traducere din Henri de Regnier pe care o făcusem în colaborare cu Anghel. Cînd s-a aflat însă că unul din autori eram eu, scandalul a luat aşa proporţii, că bietul Scurtu a avut un atac de apoplexie. La un moment dat eram complet ostracizat.

Eram disperat. Poeziile mele nil plăceau nimănuLJaa "?Yn mai mult, °°1P "ar"-™^ plă^îMVT"V*ᵐᵃi-rmlt, nrp-lea erau—socotite ca aheraţiuni. Rguşişem tntnşi să mă leg sufleteşte de Alexandru Stamatid, Mihai Cruceanu, Eugen Speranţia-fiul şi, mai tîrziu, de Davidescu şi mult regretatul Săulescu.

După îndelungate tratative mai mult diplomatice decît literare reuşesc să public în *Viaţa literară şi artistică* a lui Ilarie Chendi, care se găsea în ceartă cu *Semănătorul* poezia *Celei care minte,* pe care o prezint ca tradusă după un papirus egiptean. Poezia place. A doua zi toată cafeneaua o ştie pe dinafară. Ilarie Chendi, vesel de succesul noului său colaborator, renunţă să mă mai cenzureze şi-mi publică mai toate marinele pe care le scrisesem la Constanţa unde fusesem luat ca secretar de Iancu Păucescu, administratorul Domeniilor statului din Dobrogea.

în *Convorbirile critice* ale d-lui Mihail Dragomirescu, acelaşi scandal, pînă să-mi pot strecura prima poezie

Clopotele, pe care directorul revistei o publică însoțită de-o variantă a sa. Refuzurile sistematice cu care sunt primit de către pontifii zilei mă îndîrjesc. Eu însă nu pot scrie decît aşa cum scriu, adică cum simt, cum trăiesc... Şi scriu mereu, deşi nu pot publica nimic fără discuții, certuri, ba chiar înjurături... încetul cu încetul însă, publicul începe să se obişnuiască şi cu poeziile mele. Cei cîțiva confrați, care continuau încă să mă creadă prost, caraghios, maniac şi încăpățînat..., sfîrşesc şi ei să mă admită în urma unei scrisori de la Berlin, prin care Caragiale, pe care nu-1 cunoşteam încă, cerea d-lui Dragomirescu informațiuni asupra mea şi a activității mele literare.

Totuşi, la *Viața românească* continui să fiu respins, într-o zi luam dejunul la Ion Brătianu, care mă cunoştea de la *Viitorul,* unde eram pe vremea aceea redactor politic anonim.

La masă se mai aflau d. Duca şi răposatul Morțun care mă apreciau mai dinainte, precum şi d. Stere pe care atunci îl vedeam pentru prima oară.

După-masă, ca de obicei, Brătianu mă pune să le declam versuri. Mă execut. D. Stere se încruntă la mine în mod plăcut şi simptomatic.

— De ce nu trimiți versuri şi la revista mea ?

— Am trimis, dar nu vor să-mi publice.

— Dă-mi-le mie.

I-am dat d-lui Stere cîteva poezii, bineînțeles din cele respinse la *Viața românească* şi, de atunci, am devenit colaboratorul revistei de la Iaşi, unde cred că am publicat tot ce-am scris mai de seamă pînă azi...

— De ce mai spuneți pînă azi şi nu şi de azi înainte?

— Fiindcă nu cred să mai scriu versuri. Am scris destul. Ce e prea mult nu e bine. Cred că am spus tot ce aş fi avut de spus.

Pe vremea aceea, de bine, de rău, tot ți se mai îngăduia să spui cîte ceva. Astăzi însă, cenzura literară e mai groaznică chiar decît cenzura presei cotidiene.

— Dar, afară de versuri, ce-ați mai scris ?

— Un roman, *Roşu, galben şi albastru,* şi îi zic roman, fiindcă nu ştiu cum să-i zic. Se pare însă că romanul

meu nu e făcut după normele romanului propriu-zis. De aceea poate chiar nici n-a plăcut. în schimb însă s-a vîndut foarte bine. Lucrul ăsta a supărat in primul rînd pe d-1 Eugen Lovinescu, la cenaclurile căruia n-am luat parte niciodată. De asemenea, *Viața românească* nu mi 1-a recenzat pînă azi, deşi mi 1-a publicat cu plăcere, probabil în lipsă de alt material mai bun. Ştiu însă de la paginatorul revistei că lucrătorii tipografi mureau de rîs cînd culegeau textul.

—• *Ce credeți despre teatrul d-voastră ?*

—• Ştiu eu ?... M-a-ncurcat critica ultimei piese *Allegro ma non troppo,* pe care unii au găsit-o admirabilă, iar alții idioată. Cred totuşi că amintirea numelui meu va cocheta după moartea mea mai mult cu teatrul românesc decît cu poezia care nu mai interesează marele public. Din cele cîteva piese pe care le-am reprezentat, e drept că n-am un real succes decît cu *Manechinul sentimental* cu care însă prietenul meu Corneliu Moldovanu mi-a tras chiulul şi nu mi 1-a mai reluat, după cum promisese, probabil, ca să mă forțeze să-i dau altă piesă şi mai bună. Nu i-o promit însă, dar sper să mă execut' la toamnă cu *Amantul anonim* care sunt sigur că are să placă foarte mult, mai ales femeilor frumoase şi bărbaților tineri.

— Ați putea să-mi explicați personalitatea d-voastră artistică pe înțelesul tuturor ?

— De ! Ştiu şi eu ?... Dar mai e nevoie oare să mă explic, după ce publicul cetitor a aplaudat aproape în unanimitate premiera mea ? Ba nu zău... Dacă sunt înțeles cînd cer un pahar de apă, de ce-aş mai repeta că cer un pahar de H_2O ?... Eu cred că omul care se explică se micşorează. Şi artistul, mai ales, are nevoie să pară cel puțin om mare. Păcatul nu se motivează. Se mărturiseşte numai şi atîta tot. Cel care simte nevoia ^
să scrie nu trebuie să s° las° p^i pdomonjt- Hn indnl- T
gpnța pplnr mrvrți, njci terOr'731' dr» inrnncirrpnța nalrtr
jnj, ^Arțjștiil adey,gj^jt^îsi culege fructele numai din propriajui grădina ŞTlTr^V^dlnM Mi'irflrnr-ghtipr. riP arEfct. există totdeauna un pom al conştiinței binelui şi răului. Asta începe dincolo de zidurile chinezeşti ale Paradisu-

lui pămîntean. **Ea este un dar de la** Dumnezeu, grație căruia, mai curînd sau mai tîrziu, te poți întoarce iar **acolo de unde ai fost dat** afară.

— *N-ați putea preciza şi mai mult ?*

— Ba da. Cînd găseşti bunăoară pe drum o monetă **de aur, nu** te-ntrebi dacă **nu** cumva este falsă, decît după ce-ai băgat-o in buzunar. Cel care ți-a deschis ochii s-o zăreşti tu înaintea altuia nu ți-a şoptit la ureche decît un singur cuvînt : „Ridic-o !"... Bună sau falsă, obsesia unei monezi de aur te încîntă mai mult ca poezia unei monezi de aramă. De-acum înainte însă ceea ce urmează depinde de tine şi numai de tine. Curajul şi îndemînarea îți pot fi de mare folos. E drept. Inspirația singură însă te poate pune în posesia unei monezi de aur. Materialul ei n-are decît o importanță secundară. Subiectul nici măcar atît. Aurul lucrat însă prețuieşte mai mult decît greutatea lui monetară. Putința dar, de a prezenta frumosul **sub o** formă, este singura scuză a celui care se încăpățînează să repete ce au mai făcut şi alții înaintea lui. Asta incpamnă râ arta iaseamnă-creație. Or, a cereJn.seamnă-.a^.dăxîma^jnai îat&- A dărîma_ însă nu_însjamriăjuamaidecîț^^ Artistul adevărat dărîmă totdeațiSârDin orice fel de material vechi se pot crea oTHîînitate de forme noi. Ruinele se distrug, nu se transformă.

La nevoie se pot chiar păstra. Ruinele însă nu se imită niciodată. Frumosul nu se poate încătuşa numai într-o anumită formulă. IN ARTA, GĂINA TREBUIE SA CLOCEASCĂ TOTDEAUNA NUMAI OUA DE RAȚA...

— ***Aceasta este formula artei*** *revoluționare.* ***Dv.*** *sînteți contra tradiției* ***în*** *artă ?*

— Deloc. Dar meşteşugul frumosului nu se perpetuează numai prin **ce** există, **ci mai** ales prin **ce** are să existe. Cu_gjțji^ormulă nouă_jle_ar_tă- producp mai multă ngdjimjerjuiejn^ rn ropotă mai-jnultă- •stabjjitate~~î"h patrimoniul arîisJdc_al-4*eeuiului^-ln artă, un nou-născut nu devine matur, decît după ce începe declinul epocei care 1-a produs. Cel care se adăposteşte numai sub acoperişul aşa-zisei tradiții artistice nu poate fi artist adevărat. Tradiția n-a creat

decît copişti, papagali, savanți şi caligrafi... Tradiție artistică nu înseamnă artă tradițională. Tradițională nu poate fi decît o dogmă religioasă, o datină populară, sau o legendă națională. Arta tradițională nu există. Există numai posibilități personale de creații artistice variate, care cu timpul pot deveni tradiționale sub forma unor opere definitiv realizate şi intrate în patrimoniul artistic al unui popor. Atît şi nimic mai mult. A face artă după tradiție înseamnă a prepara vecinie acelaşi medicament după o rețetă unică, fiindcă tradiția exclude noutatea, invenția, fantezia, spontaneitatea, nebunia şi păcatul...

Tradiția artistică sărăceşte şi distruge arta. Ea nu botează ca sfîntul loan, ci îngroapă numai ca Iosif din Arimateea pe cel botezat de altul.

— *Vreți să spuneți că aria este ceva enigmatic ?*

— Nu. Vreau să spun că .arta este individuală, autonomă, absurdă şi — dacă vreți — chiar inutilă. Ea nu există decît în exemplare unice, ca şi nedumerirea lui Hamlet, în mijlocul familiei şi a demnitarilor de la Curte — oameni normali şi foarte cumsecade. Arța__es±£-. exteriorizarea brutală a unei _enjjțăți snfl°t°gu r°Vi°l°

E 3 nu şnpnrtă şi nu impune nici un fel de disciplină.

Ea se adresează numai celor cu resurse suficiente ele a se apropia de artist. Restul mulțimei trebuie să stea deoparte. Nu toată lumea simte nevoia absolută a artei. Arta nu se poate coborî prea aproape de pămînt, fiindcă n-are picioare. Are numai aripi. Arta **nu** este **o** femeie de stradă care se pune benevol la dispoziția primului trecător. **Nu** este nici **o** pacoste socială, nici **o** nevoie fiziololgică. Este un capriciu divin în existența unui muritor. Este o zeiță sacrificată, pe care însă n-o poți invita nici la hotel, nici la ofițerul stării civile. Cel care îi simte farmecul vecinătății, în clipa cînd a recunoscut-o din mulțimea altor femei, o salută numai, o urmăreşte şi se lasă urmărit de obsesia imperativului ei categoric. Restul **nu mai** este artă. Este ordonanță polițienească, reclamă comercială, repaos duminical, sau sărbătoare națională...

DE VORBA CU ION MINULESCU

Prima farsă ! „Clopotele" lui conu Mihalache. Caragiale şi poezia simbolistă. C. Stere e în fond un poet liric... Are 45 de ani ? *Roş, galben şi albastru'.. Cucuriguuu* Cocoşul!!...

Poetul Ion Minulescu s-a grăbit a veni să spuie cîteva cuvinte cititorilor noştri. Sub formă glumeaţă, ele sînt destul de grave.

Ştiind că numai talentul egalează bunătatea şi politeţea dv., n-am putea întrebă oare care sînt tinerii poeţi talentaţi — căci aţi fi în stare să ne declaraţi că toţi sînt talentaţi l — ci care sînt dintre toţi poeţii talentaţi cei preferaţi de dv. ?...

îngăduiţi-mi să vorbesc fără nume proprii. Laşitatea sentimentală îmi sugrumă pînă şi avîntul voluptăţii de a-mi consolida prietenia celor pe care îi consider poeţi de talent. Vă pot spune însă că generaţia celor tineri începe să mă intereseze mai mult chiar decît propria mea generaţie şi că preferinţele mele se îndreaptă instinctiv spre cei *doi-trei* răzvrătiţi blajini pe a căror Golgotă provizorie am urcat şi eu acum 15—20 de ani.

V-am întreba şi care sînt prozatorii contemporani pe care-i iubiţi — deşi prozatorilor n-am avea curajul să le punem întrebarea contrarie !

Dacă nu-mi bănuiţi o nouă laşitate, vă mărturisesc foarte sincer că nu sunt la curent cu întreaga proză contemporană. Nu cunosc decît proza *prietenilor,* pe care — de prisos să mai adaug — o găsesc cu mult superioară celeilalte.

Aţi răzbătut împotriva tuturor criticilor — să mai întrebăm, oare, ce opinie aveţi asupra criticii ?

Fiindcă o cunosc, sau mai bine-zis fiindcă a încercat cu tot dinadinsul să mă cunoască, o socotesc drept cea

mai sinistră „cacialma" intelectuală. Noroc însă că eu am avut „quinta regală" şi am suprarelansat-o.

Ce autori străini vă interesează in acest moment ?...

Exact aceiaşi care mă interesau şi la vîrstă de 25 de ani. Dacă doriți cu tot dinadinsul un nume propriu, citez pe Baudelaire. Restul cred că se poate ghici.

Ați desființa Ministerul Artelor dacă ați fi preşedinte de consiliu ?

A, nu... Niciodată. I-aş grăbi însă reorganizarea în aşa fel ca firma ministerului să meargă mînă în mînă cu activitatea diferitelor birouri.

Voiți să comunicați cititorilor noştri ce proiecte literare aveți ?

Un volum de versuri, *Strofe pentru elementele naturii,* şi altul de proză, *Cetiți-le noaptea,* care vor apare la Cultura națională probabil la toamnă...

Concluziile se impun de la sine : In primul rînd, d. Minulescu rămînind la Baudelaire, se înțelege uşor că nu va mai putea gusta, de-o pildă, poezia domnilor Vasile Militaru, Gavril Rotică sau Măria Cuțan, iar cei „doi-trei răzvrătiți blajini" nu pot fi decît dd. I. Vinea şi B. FundoianuIn ce priveşte Ministerul Artelor, înțelegem că azi una e titulara lui şi alta se face în el

Mulțumim pe această cale minunatului poet pentru acest din urmă curaj şi pentru amiciția pe care o arată revistei noastre. Aşteptăm cu nerăbdare cărțile anunțate.

Lui Paul Zarifopol

Poetul Ion Minulescu fusese numit prin aclamație director al Teatrului Național. Intîmplarea, care ne-a slujit de atîtea ori, a voit ca după-amiaza sortită să-l văd pe noul director, s-o petrec în întregime între zidurile micului şi fantasticului oraş care e Teatrul Național.

In acea după-amiază, cea dintîi după-amiază de adevărată primăvară, cînd toate trăsurile, duduile, automobilele şi şcolarii au ieşit la Şosea sau la cîmp, am intrat în sala uriaş boltită şi crud luminată, ca un palat de basm scufundat în adîncul mărilor, pe cine ştie ce stincă de coral, pentru că în locul primăverii nestatornice şi tragice — ea poartă surîsul propriei morți în fiecare

floare, pe fiecare gură — să gust siguranța operei de artă.

E un matineu. Se reprezintă Tinerețe fără bătrînețe *a poeților Adrian Maniu şi I. Pillat.*

Nu, n-am noroc ! Piesa, rău primită şi de public, şi de bunii mei confrați cronicari dramatici, cu gustul atît de exersat pentru recunoaşterea mediocrității, piesa nu-mi oferă siguranța operei de artă, pentru că simt şi aci gustul morții. Piesa celor doi poeți — extraordinar de bună față de producțiile obişnuite ale dramaturgilor autohtoni — e alterată de creierul obosit al nu ştiu cărui domn care a otrăvit miezul piesei, redînd aidoma pe scenă Cimpiile Elizee şi gemetele umbrelor nefericite, uitînd că poezia umbrelor din text e una, iar gemetele reale pe scenă sunt altceva. Opt tablouri vii nu mai izbutesc să stîrpească efectul a două tablouri penibile. Moartea primăverii şi moartea operei de artă alcătuiau abstract două planuri suprapuse, pzntru cine ştie ce altă construcție mai complexă, poate, şi mai dureroasă.

Şi piesa ?... Dar e însăşi povestea poetului care umblă după veşnicie, urmărit de criticul trivial, plin de catalogări, corectări şi filozofări, goana poetului după chipul care nu se va ofili, trupul care nu va cădea oase mucegăite în mormînt. Poetul trece prin circiuma Satanei, prin podul cititorului de stele, prin stîncile unde apare Sfînta Vineri hrănită de doi hultani, spre a face, dezamăgit, drumul înapoi. Dar drumul înapoi — în virtutea aceleiaşi legi de nestatornicie — nu mai e acelaşi: excursioniştii sînt preumblați de un călugăr cu ginduri industriale pe locurile dintre stinci ale sfintei, şi tot loc de turism a devenit podul cititorului de stele. Poetul luat drept nebun cade mort la picioarele lunetei uriaşe, cerind „frăgezimea stelei care cade".

Şi astfel se adaugă al treilea plan unui sistem care se încheagă...

Mă ridic, aplaud cu discreție — numai pentru mine '. — această operă goetheeană cu elemente fundamentale de basm românesc, căzută între un regizor care n-a fost poet, şi cronicarii dramatici care — vai! — au fost, şi reprezentată în primele zile ale primăverii, cînd lumea umblă prin frunze şi fire de iarbă.

Dar nu, calvarul meu sentimental nu s-a încheiat ? Se încheagă din nou, din voia mea, un nou plan. Peste cîteva clipe voi avea bucuria de a sta de vorbă cu Ion Minulescu. Dar Ion Minulescu este însăşi imaginea unui început de anotimp în literatura română. După cele dintîi acorduri de încercare, pe o temă cînd de Eminescu, cînd de Macedonski, Ion Minulescu se înfăţişează pe neaşteptate cu adevărata lui geografie — uluitoare prin culori, sunete, atmosferă şi elan ! Nimic asemănător pînă la el. Spaima pe care a provocat-o — el ştie ! — e atît de mare încît, din milă pentru contemporani şi critici, debutează în* Viaţa literară *a lui I. Chendi — adversarul sumbru al „simboliştilor", Anghel, Demetriad, Macedonski („Macabronski") — cu o aşa-zisă „traducere". Traducerea era însăşi poezia minulesciană, romanţa lui, aşa cum am cunoscut-o cu toţii mai tîrziu, înnoind limba, înnoind atmosfera literară, pătrunzînd în şcoli şi saloane, în grădini şi reviste umoristice, jefuită de acea bandă de piraţi, parodişti şi imitatori care confirmă totdeauna geniul creatorului.*

Un critic, eminent dealtfel, mărturisea de curînd că poezia lui Ion Minulescu trebuie cercetată din nou. Nu se ştie dacă e într-adevăr vie şi viabilă. Sunt îndoieli... Popularitatea ei subtilă denotă o vulgaritate nu îndeajuns de observată azi. Cine ştie dacă poezia minulesciană nu e decît un punct de plecare.

Dar acesta e destinul oricărei poezii adevărate '. Toate lumile poetice originale devin vulgare şi caduce. Şi, în ce priveşte pe Ion Minulescu, el va trăi în literatura română nu prin poezia lui, deşi cuprinde elemente caduce sau născute moarte, dar şi prin acest „punct de plecare", de fapt înmormîntarea unei anumite „literaturi" care l-a precedat şi a încercat de cîteva ori să-l asasineze. Nu cunoaştem în ultimii 20 de ani un critic — în afară de două-trei personalităţi — care să fi făcut în cultura română şi gustul public o mai definitivă şi sigură operă de curăţire şi igienă critică şi violentă ca acest poet! E puţin lucru ? Dar e esenţial Ion Minulescu, prin poezia şi marele lui succes, a făcut cu putinţă gloria unui Arghezi, unui Bacovia, unui Maniu, unui Philippide, unui Blaga şi alţii.••

Că poezia lui, citită azi, ar putea apărea uneori cam întîrziată faţă de creaţiile poeţilor contemporani... Dar e tocmai meritul lui Ion Minulescu ! Şi e meritul oricărei primăveri adevărate, care, după ce a suferit toate suliţele de gheaţă ale gerurilor tîrzii, se topeşte fără urmă în cea dintîi zi de vară...

A ! Dar să nu vă-nchipuiţi!... Ion Minulescu nu se „topeşte". Atît belşug de viaţă, o inteligenţă atît de imună la sugestiile ruginei, o imaginaţie care porneşte şi năzuieşte la creaţia pură, la originalitatea absolută — deşi visul e himeric l — nu-ţi dă răgaz să guşti voluptăţile amare ale scurgerii anotimpurilor. Zadarnic ni se înfăţişează icoana multiplă, în camera şefului de cabinet, a artiştilor şi artistelor Teatrului Naţional de acum o jumătate de veac : Nottara — tînăr, Demetriade — cu mustăcioară, Marioara Voiculescu — în profil tandru, cu pană mare deasupra pălăriei arhaice, Tina Barbu — ca o fragedă unguroaică odihnită şi cu ochi ăuioşi, doamna Lucia Sturdza-Bulandra — în profil de imperator roman şi talia subţire de amazoană, cu graţia de lebădă fără vrîstă, bietul Radovici — cu monoclu, demn ca un tînăr prinţ de coroană...

Ion Minulescu, dimpotrivă, e un anotimp în neîntreruptă înnoire ! Bonhomme vit encore ! *(Vă aduceţi aminte de acest strigăt superb al bătrînului Breugnon!). Ion Minulescu nu cunoaşte starea pe loc. Versurile lui în mijlocul puilor pe care i-a ocrotit 20 de ani, ultimele lui versuri, pe care le găsiţi prin revistele cele mai proaspete şi mai tinereşti, sînt tot atît de originale şi vii ca versurile „traduse" acum două decenii pentru amarnicul şi îndîrjitul Ilarie Chendi. „Artistul pentru mine trebuie să fie găina care cloceşte ouă de raţă. Dacă a clocit tot ouă de găină — s-a curăţat ! Pe acelea le cunoaştem toţi ."' E deviza lui Ion Minulescu —* şi *deviza viitoarei academii de poeţi liberi care va purta numele întîiului lor cavaler !*

...Şi mă urmăreşte aievea pe uliţi şi apoi noaptea pînă în vis imaginea tinerească şi primăvăratecă a Poetului fără moarte *prin înnoire.*

Pe Ion Minulescu nu l-am putut vedea. L-am găsit însă acasă, în cel mai interesant muzeu personal de artă modernă.

PRIMA FARSA!

...Iată, dau foc unui călugăraş ; miresmele lui nu sînt otrăvitoare. Şi iată, îl pun colea, pe această cutie de tinichea. In poezie am pus „tripieduri" ca să epatez femeile ; ai observat cît de mult plac femeilor obiectele cu trei picioare ! începuturile mele literare... Nu-ţi mai vorbesc de premiul luat pe cînd eram elev de liceu la Piteşti de la revista lui Bacalbaşa, pentru cea mai bună poezie monorimă. Am debutat în revista lui Ovid Densusianu, care însă mi-a respins bucăţile cele mai bune. Adevăratul meu debut a fost în *Viaţa literară* din 1906, de sub direcţia lui Ilarie Chendi. Cum să-ţi mai fi tras sufletul de „sămănătorismul" de pe atunci ?... „Tradiţionalismul" de-acum e o jucărie... Ca să intru şi eu în lume, i-am ticluit o farsă lui Chendi : i-am dat o poezie de-a mea şi i-am spus că e traducerea unei poezii descifrată pe un papirus găsit la Pompei. Poezia a apărut. Caută colecţia *Vieţii literare '.* Cînd a aflat Chendi, s-a supărat foc ; nici n-a vrut să mai ştie de mine ! Dealtfel, a revenit. Tot el a publicat apoi o bună parte din *Romanţele pentru mai tîrziu* şi a avut — dacă-ţi aduci aminte — cuvinte bune pentru versurile mele. Adevărul e că publicul îmi ştia versurile pe dinafară ! întîmplarea cu Chendi nu trebuie să te mire, pentru că eu am fost totdeauna un tolerat, critica mă primea ca un fel de otravă, un fel de chinină — necesară numai la anumite febre.

Da, aici sîntem în domeniul subtil al cerului gurii şi creierului.

Singura mea nădejde era prietenia cîtorva scriitori : Eugen Speranţia, Mihail Cruceanu, N. Davidescu, Al. Stamatiad, dealtfel singurii cu care puteam vorbi literatură fără teamă de a mi se arunca ceaşca de cafea în cap !

„CLOPOTELE" LUI CONU MIHALACHE

Eram la Tulcea, trimis de nevoile slujbei de la Constanţa, unde mă aflam cu D. Anghel, cînd am scris lui conu Mihalache, directorul *Convorbirilor critice,* alăturîndu-i şi poezia *Clopotele.* Conu Mihalache îmi răspunde că poezia e bună, dar că are nevoie de oarecare schimbări. Răspund şi eu că nu fac nici o schimbare ! Eu vreau să-mi recunosc singur prostiile, nu să mi le spuie altul. Şi n-am schimbat nimic. Ştiam că-n cercul *Convorbirilor critice* se dau lupte homerice în jurul manuscriselor. Scriitori de toată mîna, unii musafiri cu totul străini de poezie, se credeau datori să schimbe versuri, cuvinte, să aibă păreri literare. Conu Mihalache, deşi n-a avut niciodată pretenţia să fie poet liric, a scris pe marginea *Clopotelor* o altă poezie, cu schimbările pe care le socotea necesare ca să fie perfectă. *Convorbirile critice* apar şi cu *Clopotele* mele, şi cu *Clopotele* lui conu Mihalache. Am toată dragostea pentru el, căci îl ştiu însufleţit de patimă pentru literatură. Literatura e pentru el o pasiune sufletească şi o nevoie intelectuală, iar nu o trambulină. Ii cer iertare însă că, după 20 de ani, eu rămîn la părerea că tot versiunea mea e mai bună !...

CARAGIALE SI POEZIA SIMBOLISTA

Prestigiul literar mi 1-a dat un om pe care n-am avut prilejul şi fericirea să-1 cunosc şi să-i strîng mîna ; este I. L. Caragiale, care, citindu-mi *Clopotele* de la Berlin, unde se găsea, i-a scris lui Dragomirescu cerînd amănunte asupra autorului. Cred că d. Dragomirescu are încă scrisoarea lui Caragiale ; ar putea-o reciti...

In definitiv, personalitatea unui poet e ca o floare. Nu i se poate schimba, cu cine ştie ce socoteală, o petală sau stamină, şi nimeni mai bine decît floarea, nu

ştie care-i sînt adevăratele petale şi stamine ! Nu e nici o crimă, dacă unora le place trandafirul, altora garoafa, altora laleaua. Vina e atunci cînd prostia, ca un vin tare, te îmbată şi te face să iei un crin drept baston.

Am scos apoi — e drept, numai trei numere ! — revista *Insula,* cu N. Davidescu, A. Maniu, Nae Ionescu, C. Beldie şi prietenul Teodor Solacolu...

C. STERE E ÎN FOND UN POET LIRIC...

Revistei *Viața românească* îi trimisesem cîteva din poeziile mele, dar fuseseră toate respinse ! îmi luasem speranța să mai fiu vreodată colaborator al *Vieții românești.* Cînd la masă la d. Ion I. C. Brătianu, unde trubadurii nu erau disprețuiți, am întîlnit pe d. C. Stere. După masă am fost rugat să recitez, şi am recitat cîteva din versurile mele : *Soarele, Morile, Vagabonzii...* Cel mai entuziasmat a fost d. C. Stere, directorul *Vieții românești.* Şi cu reproş în glas : „De ce n-ai trimis nimic *Vieții româneşti?"* „I-am trimis!" „Da?" „Şi au fost respinse !..." „Se poate ? Dă-mi versurile pe care le-ai recitat adineaori !..." Şi i le-am scris acolo, pe colțul mesei. Poeziile au apărut în numărul următor al *Vieții româneşti!*

D-ta crezi că d. Ibrăileanu trebuie să le fi luat drept comunicat al Partidului Liberal şi le-a publicat ca un „rău necesar".

Adevărul e că volumul în care se aflau şi versurile publicate de *Viața românească* a fost, la apariția lui, obiectul unei critici teribile din partea numitei reviste.

Ajunsesem să cred că furia criticii noastre e cea mai bună reclamă ce o poate visa un autor român !... Prima ediție de 2 000 exemplare din *Romanțe pentru mai tirziu* a fost mîncată de şoareci ; ultimul tiraj, de 10 000, s-a vîndut într-un an.

ARE 45 DE ANI ?.

Poezia e ca un gheizer : țîşneşte în chip firesc !...

La 45 de ani e baroc, e grotesc să mai scrii poezii !... Te cheamă alte forme, care pe lîngă intuiție cer experiență, mult meşteşug. Am scris în forma romanului numai după ce — sănătos cum mă vezi, — am scăpat de cleiul gazetăriei. Am lăsat o pauză între război şi mine — şi războiul a fost pentru scriitorii noştri un adevărat examen de capacitate. Apoi am scris romanul *Roşu, galben şi albastru.* Trebuia să cadă la fund toate gunoaiele şi toate flaşnetăriile ca să-1 pot scrie şi apoi l-am scris dintr-o dată. Căci îl purtasem destul în mine. Intr-o lună şi jumătate a fost gata : îl rumegasem doar, ca un bou după ce a mîncat iarbă. Unde să-1 public ?

Mă urc în tren şi mă duc la Iaşi, la *Viața românească.*

D-1 Ibrăileanu a ascultat numai cîteva capitole şi 1-a reținut să-1 publice, oricum aş fi scris mai departe !

,ROS, GALBEN SI ALBASTRU"

Romanul a apărut în *Viața românescă,* şi acum de curînd în Editura Cultura națională. Editura mi-a plătit atît ca să pot pleca şi sta la Paris o lună : am avut voluptatea să trăiesc în sfîrşit şi eu în țara mea, din produsul materiei mele cenuşii ! Am plecat cu oarecare tristețe, căci acum 20 de ani trăisem la Paris 4 ani jumătate, şi cu banii tatii. Ştiu că nu toți colegii mei de literatură au acelaşi noroc ; ei cîştigă din opera lor atît cît să meargă cu trenul pînă la Chiajna.

Ceea ce n-aş fi crezut însă niciodată e ca pe Avenue de l'Opera un necunoscut să mă oprească şi, în loc de bună ziua, să mă întrebe : „Ce e cu *Roş, galben şi albastru ?..."*

Era d-1 Păltînea, criticul român de la *Mercure de France l*

Se pare că franțujii s-au plictisit într-atîta de Rabindranath Tagore, de Joyce şi Dostoievski, că țin morțiş să li se traducă şi din literatura română.

Venezuelianul, un prieten din Venezuela, care n-a mai părăsit Parisul de-acum 25 de ani, cînd l-am cunoscut : „Caramba !" îmi zice, *Roş, galben şi albastru* e roman venezuelian, căci roş, galben şi albastru sînt culorile Venezuelei. Romanul trebuie tradus în limba noastră ! Columbia şi Ecuadorul au aceleaşi culori naționale ! în trei republici deodată vei fi citit ! De-aci vei trece în America de Sud, în chip firesc, căci se vorbeşte aceeaşi limbă, spaniolă, apoi în Spania, de-aci în Franța, unde Andre Gide sau Romain Rolland îți vor scrie o prefață, ca d. H. Sanielevici în țara ta, cu aceste mari recomandații, să te scoată în sfîrş'it dintre cei 150 de imbecili care scriu româneşte !..."

Ce glorie !... Eram fericit !...

...Nenorocul meu e că nu găsesc nici un român care să ştie spaniola şi nici un spaniol care să ştie româneşte !...

De-aceea, deocamdată, mă văd silit să scriu piese şi romane pline de imoralități, pe care criticii mei, indignați, preferă să le practice.

CUCURIGUUU !..

Şi luat de şuvoiul vervei lui artistice, Ion Minulescu se duce şi se-ntoarce, fără a conteni din vorbă, cînd pe o uşă, cînd pe alta, şi cu brațele pline de cărți, de reviste, de ziare literare... Iată Paris Journal, *ziar literar distins, cu mult mai prețuit de cunoscători decît* Nouvelles litteraires. *Iată cărți din cultura* Imagier *— un abia cunoscut Remy de Gourmont! Iată uluitoarele reviste umoristice, numere de Crăciun şi Anul Nou, cu o exacerbare de spirit şi vervă satirică. Iată flacoane noi de parfum... Iată măştile extraordinare ale baletului suedez, caietul cu* Relâche, *balet-cinematograf de Frangois Picabia, dadaistul spiritual. Iată, în sfîrşit,* The dial, The Arts, The transatlantic review *— pline de spiritul atît de ridicat deasupra pămîntului realizat în piatră, lemn, bronz şi aur al lui Brâncuşi '.*

— Brâncuşi, cel mai reprezentativ sculptor al epocii, şi, în acelaşi timp, o entitate a geniului românesc, e oltean. De ce nu revine în țară ? Tot naiv ai rămas... Ce ? vrei să-1 înjure lumea, să-1 ucidă criticii cu pietre ? Uite colea, în revista asta americană, o poezie scrisă anume pentru *Pasărea măiastră* în aur a lui Brâncuşi : *Brăncusi's Golden Bird,* by Mina Loy.

Pasărea măiastră *în aur e aidoma cu* Pasărea măiastră *de alamă expusă de grupul constructivist român la Expoziția internațională a* Contimporanului *din anul 1925. Dar Ion Minulescu desfăşură deodată un teanc de fotografii luate în atelierul din Paris al extraordinarului sculptor român.* Pasărea măiastră *apare şi în lemn, cilindru gros, cu un cap subțire, apoi deodată pe un fond negru, marmură albă —* o *săgeată prelungă, abia umflată la mijloc de elanul care o zvirle către cer —* Pasărea măiastră, *nouă, pură esență muzicală !*

Poetul întoarce altă fotografie : un ciudat ferăstrău de lemn, oblic întins în văzduh, gros la temelie, cu dințătura rară, tot mai subțire.

— Cucuriguu !... Cocoşul!!...

Astfel *încheie poetul, făcînd cu mîna un scurt ferăstrău în aer. Apoi strînge fotografiile cu melancolie. La cîte mii de kilometri, într-adevăr, suntem de cetatea creatoare !*

Am plecat împreună. O ceață ca un uriaş văl de mireasă căzuse peste Bucureştiul cu noroaiele înghețate. Casele păreau de marmură albă şi se pierdeau într-un cer uriaş fără rezonanță. Cîte o statuie banală îşi pierdea gestul în albul difuz al văzduhului de vată.

Dar Bucureştiul, cu toată iluzia în care-l învăluia cerul, n-a vrut să se dezmintă de tot. în dreptul hotelului Athenee Palace un domn în vîrstă măsluită opreşte pe Ion Minulescu şi discută noul cache-nez parizian multicolor al poetului. în faţa Teatrului Naţional ne despărţim. Mă opresc la afişul uriaş spînzurat pe unul din pereţi. Şi citesc, fără a avea curajul să rostesc tare •

— Premieră... Byzantz... Mircea Rădulescu...

ÎN VIZITA LA ION MINULESCU

D. Ion Minulescu m-a primit într-una din serile trecute, acasă la d-sa, în apartamentul pe care îl ocupă pe bulevardul Palatului Cotroceni.

Un apartament impozant, la etajul al doilea al unui imobil nou, şi mobilat cum rar am văzut mai elegant şi mai cu gust.

Te întîmpină un hol cochet, şi te primesc apoi cîteva camere mari şi admirabil cinstite. Covoare superbe, tablouri de valoare, antichităţi şi multe alte mobile propriu-zise, pentru care a trebuit şi altceva decît parale...

Mi-a părut rău că ochii mei s-au uitat cu priviri de profan peste unele lucruri. Mai cu seamă peste o interesantă colecţie de icoane pictate pe sticlă, care formează, alături de cîteva tablouri religioase, inventarul exclusiv al unei camere.

Frumos. Foarte frumos. Sunt mai bine de 15 minute de cînd îmi plimb privirile prin cameră...

— Asta a fost marea mea pasiune : un interior frumos. Eu n-am băut şi n-am jucat cărţi, deşi cunosc toate jocurile. E necesar să le cunosc... Se întîmplă cîte o reuniune unde cucoanele au nevoie de un al patrulea. Şi nu se găseşte... Atunci mă ofer eu, gazda... Dar cîştig — şi a doua oară nu mă mai cheamă.

— în mod obişnuit cum vă petreceţi serile ?

— Citesc... Dar mai mult decît citesc — scriu. îmi place să lucrez înconjurat de tăcerea şi de discreţia nopţii... Dintotdeauna, eu am fost mai bun prieten cu noaptea decît cu ziua. Noaptea îţi mai îndulceşte parcă asperităţile pe care lumina ţi le dezvăluie în integrala lor

existență... Ești mai prieten cu tine, noaptea. Şi dacă vreodată s-a potrivit titlul volumului meu *De vorbă cu mine însumi,* atunci trebuie să adaug că aceste convorbiri au avut loc noaptea...

— *Ce-ai mai citit în ultimul timp, domnule Minulescu?*

— Asta, dacă nu mă înşel, e întrebarea unei anchete pe care ați făcut-o voi, nu de mult, în *Rampa...* Ce vrei să-ți răspund ? Ar trebui să vorbesc, şi să vorbesc pe şleau, despre o mulțime de lucruri care nu se potrivesc deloc cu diplomele şi aprecierile care circulă prin coloanele rubricilor literare... Ar trebui să spun multor lucruri pe numele lor adevărat. Pentru asta ți se cere însă, la rîndu-ți, o provizie mare de cinism şi de indiferență — şi eu n-o am... Aşa că...

Der hai să-ți spun ce-am citit şi ce mi-a plăcut pînă la încîntare. Este broşura de versuri, *Horia* intitulată, a lui Aron Cotruş, care, într-adevăr e o capodoperă... De asemenea, fiindcă... *noblesse oblige* (şi d. Minulescu mi-arată, pe birou, cartea cu foile tăiate), am citit *Călărețul colorat,* romanul tînărului N. T. Teodorescu, care mi 1-a dedicat mie, în amintirea zilelor petrecute la hipodrom...

— *Dar de scris, ce-ai mai scris în ultima vreme, domnule Minulescu ?*

— Pentru un moment, nu scriu nimic nou... Clocesc însă un subiect, din care nu zic că voi face un roman propriu-zis, — unul în plus în năvala de romane din ultimii ani, — dar voi face un volum în genul *Bărbierului regelui Midas,* pe care il voi intitula *Stînga-nprejur...* Da, da, *Stînga-nprejur.* Cei cari au urechi de auzit vor înțelege cam ce va cuprinde acest nou volum...

Asta e una. In afară de asta, aş fi vrut să mă prezint de „Săptămîna cărții" cu un nou volum de poezii. Cu haine noi, adică... Insă fiindcă editorul din motive probabil independente de voința sa, mi-a dat să înțeleg că nu-1 va putea avea gata pentru „Săptămîna cărții", mi-am compensat această plăcere strict personală cu gestul de vechi şi priceput editor — deşi pînă ieri n-a fost decît librar — al domnului Ocneanu care mi-a propus să scoată un număr dublu din „Biblioteca pentru toți", cu o selecție din cele trei volume de poezii ale mele. Selecția fiind făcută de mine şi de dumnealui, şi cu concursul „bătrînului" meu amic Demetrius, promite mai ales în zilele astea, cînd contez pentru critica română ca un poet perimat, să fie cea mai importantă manifestațiune poetică a timpurilor... *lar Romantele mele pentru mai tîrziu* vor respira, Jr^fțrşȚt^ atmosfera prilpniră rnrri"ări - țckrr peTitru^ToTueauna..,

. --*Tocmai mă gîndisem pe drum, venind spre dumneata, să-ți pun întrebarea la care constat că mi-ai şi dat răspunsul... Voiam să te întreb. S-au făcut o seamă de jocuri de cuvinte în jurul titlului dumitale atît de celebru* Romanțe pentru mai tîrziu. *Mai sunt ele „pentru mai trîziu", sau le crezi ajunse la destinație ?...*

— Păi după cele ce le spusei, nu mai e nevoie să-ți explic nimic. Văd că gîndurile noastre s-au potrivit.

Dar să-ți mai spun ceva în legătură cu tipărirea acestei selecții de poezii. Unele din ele, vreo cinci-şase, — şi anume acelea care la vîrstă asta nu m-au mai mulțumit — le prezint în variante pe care le cre:l definitive. De pildă finalul poeziei *Sosesc corăbiile* e complect modificat...

— *Sunt unele romanțe care s-au pus pe muzică. Bunăoară aceea faimoasă :*

Eu ştiu c-ai să mă-nşeli chiar mîine...
Dar jiindcă azi mi te dai toată...

— *Cu ce sentiment asculți cîntîndu-se un poem al dumitale ?*

— Cu un sentiment de plăcere, fireşte. îmi pare rău însă că autorul acestei melodii, despre care ştiu, este un necunoscut. Asta nu însemnează că pentru romanțele mele nu s-a găsit decît un singur autor. Dimpotrivă, ª ᵘ fost mulți compozițori_ de talent şi cu nume consacrate au încercaTiOEmE^^ za^_insă că trebuie să renunțe deoarece romanțele mele sunt atît de~muzicaje.rejitale^numâOnrtt eijm_găşesc o melodie muzicâlă^are.^ă..a}mp

— *Ce crezi despre critici, domnule Minulescu ?... Dumneata ai scris de toate : versuri, teatru, roman, nu-*

vele... Numai după cîte ştiu, critică n-ai făcut. De ce ? Este o simplă întîmplare ? sau este o antipatie specială ?

— Nu e o simplă întîmplare. N-am făcut critică de teatru să nu trec drept un scriitor ratat. Fiindcă ce sunt criticii altceva decît scriitori mai mult sau mai puţin inteligenţi, care, dîndu-şi seama că Dumnezeu nu le-a dat darul de a fi creatori, se răzbună cicălind pe adevăraţii scriitori...

— *Dar teatru de ce nu mai scrii ?*

— Dumneata te înşeli cînd crezi că eu nu mai scriu teatru. întreabă-mă mai bine de ce nu mă joacă domnii directori de la Bucureşti, care probabil că sunt tot aşa de admirabili oameni de teatru ca şi colegii lor din străinătate... îmi permit să visez succesul, marele succes, — după cum arată presa locală, — pe care 1-a obţinut *Allegro ma non troppo,* la Teatrul Naţional din Bratislava. Şi fiindcă veni vorba de excursiile mele teatrale în străinătate...

...D. Minulescu scoate din buzunar şi îmi arată scrisoarea consulului român din Bratislava... Veşti bune. Trupa din Bratislava a plecat în turneu cu Allegro ma non troppo *şi pe curînd va fi la Praga reprezentarea* Amantului anonim, *piesa d-lui Minulescu care a ultragiat moralitatea d-lui C. Kiriţescu (la fel ca şi picioarele Marlenei Dietrich din* îngerul albastru) *şi a fost scoasă de pe afişul Teatrului Naţional.*

— *Aşadar, ai mai scris teatru... Ce anume ?*

— Nevasta lui Moş Zaharia...

— *O comedie ?*

— Dacă vrei, o comedie. O comedie tristă, ca să fiu mai precis.

— *Cind ai scris-o ?*

— Am scris-o acum trei ani. Dar am tot „clocit-o". E o piesă foarte grea. E o piesă cu totul altfel decît toate lucrările mele de pînă acum. N-o să se mai spună că l-am copiat pe Bernard Shaw sau pe Luigi Pirandello. în *Nevasta lui Moş Zaharia* mă copiez pe mine însumi, sau pe Maeterlinck cu *Monna Vanna* lui, care nu e imorală, de vreme ce s-a jucat la Teatrul Naţional...

în timp ce *Nevasta lui Moş Zaharia* e pentru unii domni... prea, prea...

— Să *te întreb ceva domnule Minulescu. Cum se împacă — şi încă de atîţia ani de zile ! — poetul Minulescu, boemul, cu ă. Ion Minulescu, inspector în Ministerul Artelor ?*

— Se împacă foarte bine. Fiindcă Minulescu, birocratul, nu este decît o jumătate de zi şi la biroul de la Ministerul Artelor din strada General Berthelot, nr. 28, unde nu şi-a permis niciodată luxul să scrie versuri sau să copieze replicile personagiilor dintr-o piesă de teatru...

Restul zilei, şi bineînţeles şi parte din noapte •— pe care mi-o rezerv, după împrejurări, mai mare sau mai mică, — Minulescu, birocratul, se face nevăzut şi rămîne celălalt eu, aproximativul poet...

— *Ce distracţie preferi ?*

•— Datorez *Rampei* un răspuns la o achetă despre sport. Dă-mi voie să fac şi eu o mărturisire, care poate că nu ţi-o conveni dumitale, cronicar pasionat al sporturilor, şi să spun că în materie de sport nu admit decît cursele de cai, fiindcă acolo cel puţin oamenii sunt puşi la adăpostul barbariei desfigurării oficiale.

Cursele de cai sunt singura mea distracţie.

D. Minulescu dispare, cîteva clipe într-o cămăruţă de lîngă birou, de unde se întoarce cu două sticle de liqueur. *Sticle cu etichete. Şi pe etichete, tipărite următoarele identităţi:*

«De vorbă cu mine însumi».

Iar celălalt:

«De vorbă cu cine-mi place, poem lichid, distilat de Ion Minulescu».

— Din care să te servesc ?

— *Mulţumesc, dar nu obicinuiesc liqueur-uri...*

— Nu-ţi plac liqueur-urile ? Păcat. Ai fi avut ocazia să faci cunoştinţă cu fabricatele' mele, care, după unii sunt mult superioare produselor mele literare — pe care nu le gustă...

Atunci serveşte-te cu dulceaţa asta de portocale. Ia, domnule, că asta nu e salteaua de paie pe care am mîncat-o eu, după cum au pretins şi au lăsat să meargă zvonul nişte prieteni binevoitori, care mă scoseseră din

literatură, atribuindu-mi, Prea de timpuriu, sfîrşitul lui Eminescu...

Pentru a

t™*i*^*r*°^^ *sss.* ras

ei...

ROMANȚE

în biblioteca tatălui meu, pe cînd eram copil, priveam cu mirare la câteva cărți de o formă bizară, puțin obişnuită, făcute din altfel de hîrtie şi cu coperta colorată delicat. Printre acestea, una mă intrigă mai cu seamă: era mai mult lată decît înaltă, avea hîrtie lucioasă şi groasă şi pagina de deasupra purta un fin desen în portocaliu palid, al cărui înțeles nu mi-l puteam descurca bine.

Cartea asta o învîrteam mult între palmele mele mici, cu dragoste, apoi o deschideam şi priveam rîndurile negale, ca nişte ramuri neregulate ale unui copac înflorit. Erau un fel de versuri, dar altfel decît celelalte pe care le ştiam.

Pe urmă vîram iar volumaşul în raft, înghesuindu-l între celelalte semene ale sale, între care însă el rămînea rebel: mai în afară decît celelalte, nevrînd să se alinieze în front şi mai scurt, atrăgînd îndată atenția asupra excepției sale.

Romanțe pentru mai tîrziu, *spunea titlul acelui volum ciudat.*

„Pentru mai tîrziu"... murmuram eu, fără glas, ca o făgăduială.

Şi mai tîrziu, făgăduială aceea s-a prefăcut în fapt, cînd hieroglifele cărțuliei misterioase şi-au desfăcut ramurile şi mi-au pus înaintea ochilor şi pe suflet cîntecele

romanțelor originale, delicate și calde ale poetului Ion Minulescu:

Tăceți voi toți din jurul meu,
Vă rog tăceți —
Că-s obosit...
Și-aș vrea să dorm,
Și-aș vrea să mor,
De-ar fi să pot curînd
și mai ușor
Ca cei ce-s morți de mult
Tăceți...
Vă rog tăceți...

(Romanța celui ce s-a întors)

Descoperirea acestei comori, care pînă atunci rămăsese îngropată pentru mine în taina nepătrunsului, a fost ca acele zile cu soare clar, care te trezesc dis-de-dimineață cu sufletul lin.

Dar, poeziile, romanțele lui Ion Minulescu, așa cum le-a botezat el în amărăciunea lipsei de înțelegere a celor din epoca tinereții lui, au rămas „pentru mai tîrziu".

PLOI RITMICE SI MELODIOASE

Mai tîrziu, am început a ceti în **Viața românească** *și-n* **Adevărul literar** *alte versuri de-ale poetului, acum altfel, mai mature și mai cuminți, dar tot așa de proaspete, calde și originale. Același cîntec melodios al versului, aceeași împărechere dulce a vorbelor, făcînd din poezii curgeri cîntate de ploi de cuvinte și reflexe melancolice de apusuri colorate savant și pitoresc.*

Ploaie, ploaie, ploaie
Ploaie multă,
Ploaie deasă,

Ca beteala
De mireasă.

O transcriu din memorie.

Doamne, Doamne,
Ce să fac ?
Ce să fac !
M-am certat cu plopii-aseară
Și nu știu cum să-i împac.
Cum să-i fac să mă-nțeleagă
Că frăția ce ne leagă
Nu-i decît o vorbă-n vînt
Și că plopul cît se-ndoaie
Chiar cînd e stropit de ploaie
K mai viu
Și mai puternic
Decît omul cel nemernic
Ce se stinge pe picioare
Ca un muc de luminare
Intr-un sfeșnic.
Ploaie, ploaie, ploaie

Nu vreau să caut poezia tipărită și să văd de n-am greșit versurile. O las așa, ca un omagiu adus domnului Minulescu, — **că** *deși am cetit-o sunt ani de-atunci, o mai știu și-acum. îl rog să nu se supere că poate i-am ciopîrțit-o.*

ARTA PURA

•— Vino mîine dimineață la minister, mi-a spus la telefon vocea poetului Minulescu, eu de fapt n-am ce căuta acolo, dar vin numai ca să-ți fac o plăcere. Vom fi singuri și vom putea face la Ministerul Artelor „literatură pură".

M-am grăbit să alerg.

în faţă mi-a apărut poetul, c-o privire de lunete groase ce le poartă pe după urechi, c-o faţă bucălată de copil bine hrănit, c-o înfăţişare de om voinic şi bun — ca acei unchi ce fac bucuria copiilor, scoţînd de prin buzunare tot felul de pachete cu bomboane şi jucării şi-apoi distrîndu-i cu tot felul de jocuri şi scamatorii.

— Stai jos, aici, în faţa mea şi spune ce vrai să ştii ele la mine ? mi-a spus zimţând jovial.

Pretenţii avem destul de multe.

— Aş vrea să-mi spuneţi câte ceva din cariera dumneavoastră literară. Cum aţi început a seri şi când ?

Ion Minulescu, cîntăreţul romanţelor mele de mai tîrziu şi-a ploilor, toamnelor, marinelor şi alte cîntece frumoase, a plecat capul, parc-ar fi spus : „de unde s-o iau ?"

— Am plecat de tînăr la Paris — a zis — avînd în suflet poeziile lui Eminescu şi sclipiri din Alexandru Macedonski. Acolo am dat peste cu totul alt mediu poetic. Poezia franceză era subt influenţa lui Verlaine, Baudelaire, Moreas şi alţi simbolişti. Făcînd cunoştinţă cu pictorul Galanis, acesta m-a prezentat lui Jean Moreas, grec de origină, care mi-a apărut cu mustaţa-i neagră şi mare ca a unui palikar şi cu monoclul în ochi, spunîndu-mi : „Dacă ai talent, scrie, scrie întruna, chiar dacă nu ştii bine franţuzeşte."

Jean Moreas publicase şi se făcuse cunoscut cu *Le pelerin passionne.* Noi, studenţii balcanici, am organizat — îmi aduc aminte — un fel de sărbătoare în cinstea lui, cîntîndu-i pe aria Toreadorului, din *Carmen:*

Jean Moreas a publie,
Le pelerin passionne,
Buvons amis, buvons encore un coup
Et celebrons son immortalite.

^Simţirea si sensibilitaţgia mea se pojgiyeau_ minunat de bine cu aceea a pJeijadeT de poeŢTlîimbolişti pe care îi "^esc^jperi5ern7*Tfules Lafqrgue, ©awlelarre, Verlaine, CorBiJre^.jArto

Am început şi eu a seri, silindu-mă să exprim cît mai personal simţirea mea. Aşa m-am întors în ţară, plin de entuziasm pentru şcoala nouă literară pe care o adoptasem.

PAPIRUSUL DESCOPERIT LA POMPEI

— Aţi început a publica în revistele româneşti ?

— Aş ! Crezi c-aşa uşor mergea ? Întors în ţară, am găsit uşile redacţiilor închise pentru poeziile mele simboliste.

„Ce sunt prostiile astea ?" mi se spunea.

„Simbolist" era sinonim cu „nebun", „zăpăcit".

Ca să pot apărea şi eu, eram silit să public poezii care erau în ton cu ceea ce se aprecia de către public. Lăsîndu-mi versurile mele pe care le consideram bune, dădeam de cele învechite şi dulcege, care nu mai erau în vederile mele.

— Şi ?

— Pînă-ntr-o zi cînd mi-a trăsnit prin cap să fac şi eu cum făcuse un poet englez, nu-mi mai aduc aminte care. M-am apucat şi-am transcris frumuşel poezia mea *Celei care minte* şi care începe cu versurile :

Eu ştiu c-ai să mă-nşeli chiar mîine...

Şi punîndu-i titlul *Traducere de pe un vechi papirus descoperit la Pompei* — o trimit Ia revistă. Ei ! Dacă-i traducere, merge ! Şi mi-o publică numaidecît.

Ce se-ntîmplă, însă ? Poezia are succes. Toţi o fredonau, o ştiau pe dinafară, o auzeam pretutindeni.

Mă întîlnesc cu Chendi.

— Nu cumva mai ai şi alte traduceri ? îmi spune.

— Ce traduceri ? izbucnesc eu. Nu-i, domnule, nici o traducere. E de mine.

—• Cum de tine ?

— E de mine. Da.

c™,cfhendi mi"a traS atunci 0 Palmă amicală şi mi-a

— Mă băiete, mă, numai aşa să scrii de-acu înainte ca ți le public pe toate.

DUPĂ RĂZBOI

•— Abia după război, însă, continuă Ion Minulescu, am început a avea succes şi-a mi se vinde cărțile. *Romanțe pentru mai tîrziu* au stat nevîndute ani de zile. Acum s-au scos patru ediții, una după alta.

— *Era alt spirit, spun eu.*

— O fi fost, rîde şiret poetul ; dar eu am făcut altceva. M-am apucat şi-am urmat CjingervatQjnjiT^p^art^ <arnrntir-pirf)Ra jnvat să-mi spun^y-egsw-ile. Le spuneam natural şi sugestiv şi cei ce mă ascultau întrebau numaidecît intrigați : „Ce-i asta ?" „Sunt versuri de mine, din volumul cutare", răspundeam eu. Căci un lucru nou trebuie să-1 deprinzi, să-1 descifrezi, să înveți să-1 guşti.

DOUA MARI SATISFACȚII

— Două mari satisfacții am avut în viață — urmează domnul Minulescu, răspunzînd la întrebarea mea. — Două satisfacții care-au venit pe neaşteptate, procurîndu-mi mare bucurie.

Cea dinții e următoarea : cunoscutul neurolog, doctorul Marinescu, mă pofteşte într-o zi să viu la Academie unde va face o comunicare în care va vorbi şi de mine.

— Vrau să te studiez pe dumneata, îmi spune, pentru că ai audiția colorată ca Rimbaud.

— Eu audiție colorată ? mă minunez.

— Da. Căci altfel cum ai spune :

De ce-ți sunt ochii verzi...
Culoarea wagnerianelor motive —

De unde ştii că motivele wagneriene sunt verzi ?

Prins asupra faptului, am început a îngîna una alta, culoarea verde a stridenții...

— Vezi ? mi-a spus profesorul Marinescu, ai audiție colorată prin instinct, fără să-ți dai seama. Eşti un caz interesant şi de aceea vrau să te studiez.

A doua surpriză :

Vorbeam cu domnul Țițeica şi-1 întrebam pentru ce nu ține o conferință despre ultimele sale descoperiri în domeniul matematicelor superioare.

— Pentru tine, îmi răspunde el, ce interes poate avea asta ; căci eşti mai tare decît mine în materie.

— Cum ? mă uimesc eu. Ce spui ? Iți bați joc de mine ?

— îmi pare rău că nu mă crezi, îmi răspunde. Uite, întreabă pe-un elev de-al meu dacă n-am vorbit eu la curs despre asta, relevînd că tu ai enunțat teoria lui Einstein înainte de-a o formula el.

— Teoria lui Einstein ? Nici nu ştiu cine-i acela.

— Teoria relativității, spune el. O ai în poezia în care spui :

Tristețea trenului ce pleacă
Noi n-am simțit-o niciodată,
Căci călători — ades cu trenul —
în clipa cind pornim din gară
Noi stăm pe loc
Doar trenul pleacă...

Dumneata dacă n-ai fi scris poezii şi te-ai fi ocupat cu matematicele, ai fi formulat desigur Teoria relativității...

Inchipuieşte-ți, sfîrşeşte Ion Minulescu, — eu şi Teoria relativității ! în orice caz, nu pot spune că asta nu mi-a făcut plăcere.

TREI LACRIMI RECI DE CĂLĂTOARE

— *Cum compuneți ? Ce preferințe aveți ?*

— Cînd am o idee, ori îmi trece ceva prin gînd, mă încăpățânez să cuget întruna la acel lucru. Scriu de obicei noaptea, pe care eu o consider prietina omului. Pun pe hîrtie prima formă a versurilor, aşa cum îmi vine. Apoi, mă gîndesc la ele în tramvai, pe drum, în tren, în pat, învîrtindu-le şi combinîndu-le în tot felul. Pe urmă le pun în forma definitivă.

Trei lacrimi reci de călătoare e una din poeziile pe care le-am scris uşor, repede, căci a fost pornită dintr-un sentiment puternic, trăit. Condusesem pe-o americană, o prietenă, la Boulogne, de unde lua vaporul. Pe cînd vaporul se depărta de țărm, ea îşi ştergea lacrimile şi mie îmi venea să plîng. întors spre Paris, în trenul ce mă ducea, au început dintr-odată să-mi sune versurile în minte.

Trei lacrimi reci de călătoare.

îmi plac, dintre lucrurile pe care le-am scris, şi *Soarele, Anotimpurile, Vagabonzii,* şi *Strofe pentru Cel-de-. Sus* — din care are să apară, acuma de Paşte, *Ultima l rugă,* în *Revista Fundațiilor regale.*

îmi place şi proza şi teatrul pe care îl consider una din cele mai complete formule de artă. Teatrul te face să intri în pielea nenumăratelor personagii pe care le manipulezi. Trebuie să fii la rînd servitor, amorez, profesor, femeie, copil etc... Şi-apoi, de la o vîrstă, nu mai poți să tot scrii poezii, căci nu mai poți să scrii poezii de dragoste şi poezia adevărată e poezia de dragoste, sfîrşi Ion Minulescu, cu aceeaşi bunăvoie şi curgătoare vorbire, cu care îmi răspunsese la toate întrebările mele.

ROMANȚA CELUI CE S-A-NTORS

O, de-aş putea să vă spun tot...
Dar nu —
Plecați...

Că-s obosit —
Şi-aş vrea să dorm
Şi-as vrea să mor
De-ar fi să pot muri curînd si moi uşor....
M *ați ascultat —*
Vă *mulțumesc...*
Acum plecați

tmi svuneau sufletului parcă poeziile domnului A *nulIZuZeZi răsăreau în minte pe rrnd ca nişte fl delicate de cais ce-şi scutură petalele* m *vtnt.*

NU SUNT CE PAR *A* FI...

Consecvent cu sinceritatea de care am dat totdeauna dovadă, atît în viaţă cît şi în opera mea literară, mărturisesc că sentimentul cu care mă prezint astăzi în faţa d-voastă este un fel de jenă caraghioasă. Jena unui luptător de bîlci, care se trezeşte învins, fără să fi avut măcar ocazia să lupte. Şi ştiţi de ce ?... Fiindcă n-am bănuit niciodată că aş putea avea duşmani. Abia astăzi, pentru prima oară, dau ochii cu duşmanii mei — adică cu d-voastră, cetitorii *Revistei Fundaţiilor regale,* al căror director domnul profesor Caracostea, deşi mi-1 credeam prieten, de data asta îmi dau seama că a jucat, faţă de mine, rolul calului troian.

Iată-mă dar, fără nici un fel de luptă, prizonierul domnului profesor Caracostea al d-voastră. Iată-mă forţat să mă dezbrac de tot ceea ce constituie secretul decenţei costumului meu artistic, sub care, pînă azi cel puţin, am reuşit să mă strecor prin literatura română, fără să fi avut nevoie să afişez în mod public firma croitorului care mi 1-a confecţionat sau a magazinului care mi-a furnizat stofa.

Dar fiindcă aşa a fost scris să se întâmple: „Treacă de la mine şi acest pahar". Vă previn însă că veţi afla lucruri de care o să vă cruciţi. Deocamdată nu insist decît asupra unui adevăr pe care, probabil, nu-1 bănuiţi încă. Adevărul acesta este că un artist, oricare ar fi el, cu cît încearcă să se explice, cu atît se şi micşorează. Şi eu cred că un artist, chiar cînd ar fi ceva mai mic, are interesul să pară ceva mai mare. Păcatul nu se motivează. Se mărturiseşte numai şi atîta tot. Rezultatul ?

Se iartă sau se pedepseşte. Se iartă ? Atît mai bine pentru autor. Se pedepseşte ? Atît mai rău pentru editor. Artistul însă, adică omul care păcătuieşte conştient, nu trebuie să se lase terorizat de curiozitatea intransigentă a celor care n-au cunoscut încă voluptatea păcatului în artă.

Artistul adevărat îşi culege fructele numai din propria lui grădină. Şi în grădina oricărui suflet de artist creşte totdeauna un pom al cunoştinţei binelui şi răului. Arta începe dincolo de zidurile chinezeşti ale paradisului pămîntean. Ea este un dar de la Dumnezeu, graţie căruia, mai curînd sau mai tîrziu, te poţi întoarce iar acolo de unde ai fost dat afară.

Vă las deci d-voastră întreaga răspundere, dacă, după sfîrşitul spovedaniei mele, poetul Ion Minulescu are să vă pară mai mic decît este în realitate. La drept vorbind însă, mie personal îmi este perfect egal, fiindcă eu, propriu-zis, rămîn tot acela care sunt. Vreau să zic o simplă pradă de război şi nimic mai mult. D-voastră, însă, luaţi bine seamă, ca nu cumva cu prilejul acestei prăzi de război, în loc de cîştig real, să nu vă alegeţi cu o simplă cimilitură literară.

Şi acum, fiindcă vreţi să aflaţi cine cred eu că sunt, iată, vă spun. Atît în viaţă cît şi în opera literară, eu am fost şi continui să fiu expresia unor evenimente neprevăzute. Primul eveniment, bunăoară, ar fi chiar naşterea mea. Nu este o glumă, ci este purul adevăr, fiindcă eu m-am născut întîmplător la Bucureşti, cînd ar fi trebuit în mod normal să mă nasc la Slatina. M-am născut însă (copil postum), şase zile după moartea tatei la Bucureşti unde mama venise ca să-1 îngroape şi de unde din cauza viscolului care înzepezise linia ferată, nu s-a mai putut întoarce la Slatina, unde locuia întreaga mea familie şi unde în mod logic ar fi trebuit să mă nasc şi eu.

Un alt eveniment neprevăzut este numele meu. Familia mea hotărîse ca în cazul cînd ar fi fost băiat, după cum dealtfel se şi întîmplase, să fiu botezat cu numele de Tudor, aşa cum îl chemase şi pe tata şi pe un alt ilus-

tru ascendent al familiei noastre, Tudor Vladimirescu, care, după cum se ştie, presărase pe ambele maluri ale Oltului o mulţime de copii. Cum însă eu mă născusem în noaptea Bobotezei spre Sfîntul Ion, m-au botezat Ion, adică Ion Botezătorul, deşi după darurile cu care mă învrednicise Cel-de-Sus, ar fi trebuit să port numele lui Ion Evanghelistul. Păcat că n-am avut şi darul oratoriei, ca să mă mai pot numi şi Ion Gură-de-Aur.

Şi acum daţi-mi voie ca de la Bucureşti, unde mă născusem, să pornesc cu mine de mînă la Slatina, unde trebuia să mă nasc, dar unde în schimb aveam să-mi petrec primii ani ai copilăriei sub numele de Ion, sau după fantezia prietenilor de aceeaşi vîrstă cu mine Ionel. Dar de acest diminutiv astăzi nu cred să-şi mai aducă aminte decît singurul şi cel mai bun prieten al meu Constantin Osiceanu, fosul director al Societăţii Petrolifere (Steaua Română), care pe vremea aceea nu se numea nici el Constantin, ci Codiţă. Trebuie să mai adaug însă că, în familie, eram mîngîiat cu numele de Bucu. Acest Bucu al meu trebuie să fi fost pe vremea aceea un fel de Bizu al domnului Eugen Lovinescu de azi. Eu însă n-am făcut greşeala să-1 plimb cu mine prin literatură, şi m-am cotorosit de el, chiar pe pragul primei clase primare.

De cînd am început să mă numesc Minulescu Ion, numele acesta, după cum vedeţi, l-am păstrat pînă azi cu toată sfinţenia cuvenită unui nume adevărat, de care nu-ţi este nici ruşine nici teamă că ar mai putea fi purtat şi de altcineva. Vă spun lucrul acesta, fiindcă mă gîndesc cu oarecare dezgust la atîtea nume de scriitori români pe care nu le descoperi că au fost false, decît abia după moartea scriitorului, cînd după lege mortul trebuie să fie îngropat sub numele lui adevărat, adică cel din actele sale de stare civilă şi nu cel din revistele sau volumele prin care circulase în timpul vieţii.

De nevoie totuşi din cînd în cînd m-am prezentat şi eu publicului cetitor sub nume false. Pseudonimele mele însă au fost trecătoare. Aşa, bunăoară, cînd eram debutant, iscăleam „Nirvan." Dar după ce un director de revistă literară m-a repezit la poşta redacţiei cu apostrofa „Nirvan?... In van, tinere! In van!", am renunţat pentru totdeauna la acest pseudonim pretenţios, de al cărui

exagerat exotism literar mărturisesc că-mi vine să roşesc astăzi. Tot aşa, în ziaristică, am variat pseudonimele «Caran d'Ache», »Koh-y-noor«şi «Hardmuth nr. 2» după coloarea politică a ziarelor, unde eram plătit cu bucata. De asemenea, cînd eram funcţionar la Constanţa, împreună cu regretatul Dimitrie Anghel, în colaborare cu care am tradus cîţiva poeţi francezi, amîndoi an semnat cu acelaşi pseudonim comun Gabriel Şuţu.

Iată tot ce s-ar pdtea spune despre numele meu, atît în viaţa mea de toate zilele cît şi în literatură, pe care eu, după cum cred că ştiţi, am început-o cu pentru mai tîrziu, fără să bănuiesc că voi fi nevoit s-o sfîrşesc cu a fost odată ca niciodată.

Nu vă temeţi, însă, fiindcă cu d-voastră voi începe-o altfel de cum am început-o cu mine. Cu mine, este drept, am început-o de-a-ndăratele — o fantezie din tinereţea mea, pe care, dealtfel, astăzi o plătesc destul de scump. N-am putut intra niciodată la timp în actualitate. Am fost ursit să sosesc, cînd prea devreme, cînd prea tîrziu. Cu d-voastră însă, voi începe aşa cum este firesc să se înceapă orice spovedanie literară. Voi începe mai întîi cu ce-am fost odată. Vă voi lăsa apoi să ghiciţi cam ce sunt acum, şi în urmă vă voi ruga să-mi prognosticaţi ce-aş putea fi mai tîrziu... cît mai tîrziu posibil...

Abecedarul l-am învăţat acasă. Cînd am fost dat la şcoală ştiam să scriu şi să citesc, nu însă ca pisica în calendar, ci chiar ca un oarecare impiegat la o percepţie de provincie. Clasele primare le-am făcut la Piteşti, la Şcoala primară de băieţi, nr. 2 din str. Egalităţii, care în capitala judeţului Argeş are şi astăzi încă cu totul altă importanţă decît strada Egalităţii din capitala României, în clasa I, II şi IV am fost cum se spune premiant I cu cunună de brad şi cu sol, si, re, sol, sol, re, si... sol cîntat de muzica militară. în clasa a III, n-aş putea preciza de ce n-am fost clasificat decît al IV-lea. Destul să spun însă, că de atunci şi pînă azi cifra trei, cifra clasei în care nu fusesem premiat, continuă să mă obsedeze în toate speculaţiile mele de fantezie pură.

Să trecem deci şi cifra trei tot în categoria evenimentelor neprăvăzute din viaţa mea, şi să ne oprim la alte fapte mai pe înţelesul tuturor.

La Piteşti nu locuiam decît în lunile de şcoală. Vacanţele mi le petreceam la Slatina unde locuia restul familiei, de care mama şi cu mine fusesem nevoiţi să ne despărţim, din cauza tatălui meu vitreg, ofiţer de cavalerie cu garnizoana la Piteşti. Pentru mine, însă, Slatina nu era decît o simplă expresie geografică, deoarece locuinţa mea adevărată nu era în oraşul propriu-zis, ci la via noastră strămoşească de pe şoseaua care duce la gară. Aci îmi petreceam timpul într-un pătuiag primitiv dar foarte romantic, pe care tata-mare mi-1 construise în vîrful unui nuc secular. Primul meu turn de fildeş a fost, după cum vedeţi, un simplu copac în vîrful căruia ascultam uruitul trăsurilor ce trecau înspre gară, sau înspre oraş, lătratul clinilor de care împrejurimile erau pline, iar noaptea, mai ales, chiuitul pîndarilor şi chiar pocnetele pistoalelor cu cremene. Ceea ce mă impresiona însă mai mult decît toate aceste distracţii naive erau apusurile de soare, cînd pe şoseaua fierbinte încă de soare şi plină de praf, grupurile de muncitori, bărbaţi şi femei, treceau spre casă, cîntînd în cor :

Olteancă din Slatina,
Cu ochi mari cît strachina...
Olteancă din Drăgăşani
Cu sînii cit zece bani...

Sunt primele versuri pe care fără să le fi uitat le învăţasem totuşi pe dinafară — cu uşurinţa lăutarului ţigan, care-ţi fură melodia după ureche — versuri care mai tîrziu aveau să deştepte în mine gusturi să mai învăţ şi altele, pînă ce într-o bună zi m-am trezit scriind versuri chiar şi eu. Adevărul este că de mic copil începusem să citesc nu numai textele din manualele didactice, dar orice-mi cădea sub mînă. Primul meu mare act de eroism a fost cînd din pură curiozitate copilărească am citit nişte cărţi pe care le descoperisem ascunse în podul casei noastre din oraş, cărţi pe care tata-mare nu avea ochi să le vadă, fiindcă de cîte ori mă prindea coborând scara podului cu cîte o carte la subţioară mă mustra cu blîndeţe : «Mai dă-le dracului de hîrţoage, că tot astea au smintit-o şi pe biata Lena». Şi tata-mare se gîndea la una din fetele lui, o soră mai mare a mamei, care, trei

ani după naşterea mea, murise nebună, fiindcă părinţii refuzaseră să-i dea bani să-şi continue studiile la Paris. Vă închipuiţi ce însemna pe vremea aceea la Slatina o licenţiată în litere care pretindea să plece singură la Paris. Nici mai mult, nici mai puţin decît o ruşine în familie.

Dacă am insistat poate ceva mai mult asupra acestui amănunt intim, din cadrul sfioaselor mele amintiri, este că sunt ferm convins că de la această mătuşă a mea m-am molipsit şi eu de boala care formează obiectul spovedaniei mele de astăzi.

Şi acum daţi-mi voie să vă citez ca o simplă curiozitate cîteva din titlurile volumelor pe care tata-mare le numea hârţoagele cu bucluc : *Poezii populare ale românilor,* adunate şi întocmite de Vasile Alecsandri, *Sobieski şi plăieşii* de Costache Negruzzi, *Cîntarea României,* care pe vremea aceea era de Nicolae Bălcescu, *Patimile junelui Werther,* traducţie din limba gevmană de D. V. Vermont, cu o introducţie de Grigore H. Grandea, *Istoria Manonei-Lescaut, şi a cavalerului de Grieux,* de abatele Prevost, tradusă de St. H. Băjesku şi tipărită cu a sa cheltuială în anul 1857. Şi încă multe altele de ale căror titluri pitoreşti se leagă, în materie de literatură, primele mele nedumeriri de viţel la poarta nouă.

în gimnaziu, pe care l-am urmat tot la Piteşti am luat primul contact cu poeziile lui Eminescu din volumul tipărit de Maiorescu, pe care mărturisesc fără ruşine că le înţelegeam foarte greu. în schimb mă impresionase cu totul aparte «Un» şi «O», faimoasa butadă literară a lui Alexandru Depărăţeanu, care pe vremea aceea circula printe elevi numai ca o anonimă, scrisă de mînă. Transcriu trei strofe pe care le cred cele mai reuşite :

Damicela de Caro,
Spune lumei c-am fost *un...*
O iubeam ca un nebun,
N-o vedeam că este-o...

Ii cîntăm sol, la, si, do,
Din ghitara mea ca *un...*
Nu găseam un fluier bun

Să mi-o fluier ca pe o...
Sentimental Romeo
O iubeam nebun, ca *un...*
Cînd colo, aei toți îmi spun :
Julieta era *o...*

La fel şi această strofă, cu care îşi începe şi-şi termină *Romanța realistă* contimporanul lui Depărățeanu, poetul birocrat Mihail Zamphirescu :

Cînd ziua trece, cînd noaptea vine
Aducînd visuri d-amor cu ea,
Spuneți-mi mie, fraților, cine
Face să zboare inima mea ? —
Nu e nici înger, nu e nici fee,
E o femeie
E doamna *A...*

Tot aşa mă delectam şi cu volumul lui Radu D. Rosetti pe care-1 cumpărasem din economiile mele şi cu care dormeam sub căpătîi, de teamă să nu prindă de veste mama că citesc şi altfel de cărți decît cele permise în şcoală.

Țin să vă mărturisesc însă că de la primele mele lec- - turi chiar, ceea ce mă obseda mai mult, după cetirea mai /ales a unei poezii, nu era atît cuprinsul ei literar, cît f cadența ei muzicală. Abia mai tîrziu mi-am dat seama că \>&sesrâ"""mea dincopilărie era firească şi că ceea ce se petrecea în mod instictiv în sensibilitatea mea auditivă de pe vremea aceea, Paul Verlaine la o vîrstă matură o cristalizase într-o formă definitivă, care avea să servească de punct de plecare unei întregi şcoli poetice :
X *De la musique avânt toute chose.*

Prima mea poezie convenabilă de care mi-aduc aminte este următoarea :

In lacul trist şi solitar
Tronează, mîndră, luna plină
Ca o mărgea de chihlimbar
Expusă într-o vitrină.

Restul ei nu mai are importanță, fiindcă este mai slab decît începutul.

Prin clasa a patra ajunsesem la Vlahuță şi la Coşbuc, pe care îi înțelegeam mai uşor decît pe Eminescu şi care reuşiseră să mă depărteze aproape complet de Alecsandri, Bolintineanu, Grigore Alexandrescu şi alții, pregătindu-mi însă în mod instinctiv apropierea de Duiliu Zamfirescu şi Macedonski, din care mă urmăreau mai ales refrenurile : „Cum, Paulo, sărmană, vii tu din Miramare..." şi „Veniți, privighetoarea cîntă şi liliacul a înflorit".

în clasa a patra un alt eveniment neprevăzut avea să mă hotărască să renunț pentru moment la numele meu adevărat şi să semnez cu pseudonimul „Nirvan". In tovărăşie cu fostul meu coleg de clasă, poetul Albert Gherghel, mai tîrziu prefect de Constanța sub guvernul Averescu, am făcut să apară la Piteşti o revistă literară *(Luceafărul).* După primul ei număr însă revista a murit, fiindcă directorul liceului a prins de veste şi ne-a amenințat cu darea afară din şcoală. Pe mine însă nu mai era nevoie să mă dea afară, fiindcă aveam să plec cu de bunăvoie, deoarece rămăsesem la început corigent şi în urmă repetent. Norocul meu că mama de teamă să nu-mi periclitez viitorul, cum avea ceva scare pe vremea aceea, m-a trimis la Bucureşti ca intern în pensionul „Brânză şi Arghirescu", unde am trecut două clase într-un an, luîndu-mi chiar şi bacalaureatul în seria aşa-zişilor „Dezrobiții lui Haret".

Şi totuşi să nu credeți că am fost un şcolar leneş. Dar la un moment dat îmi cam pierdusem busola din cauza unei dragoste cu o modistă, începînd să-mi exagerez față de profesor mîndria mea caraghioasă de poet începător, fapt care bineînțeles în primul rînd avea să exasperase profesorii şi în urmă abia, familia.

în romanul meu *Corigent la limba română* am explicat pe larg atît vina mea, cît cît şi vina profesorului meu de limba română. încercasem la examen să-1 conving că poezia *Umbra lui Mircea la Cozia* nu fusese concepută de Grigore Alexandrescu la fața locului, ci aiurea, la birou, pe o hartă geografică sau dmtr-o lectură oarecare. Pentru mine dovada era clară ca lumina zilei. Primul vers chiar „ale turnurilor umbre peste unde stau culcate" era fals. Realitatea era cu totul alta. Mai întîi

Mănăstirea Cozia are turle şi nu turnuri, după cum o adusese din condei autorul, şi al doilea, turlele mănăstirii sunt la o distanţă aşa de mare de malul Oltului, că umbrele lui la nici o oră din zi cu soare sau noapte cu lună plină, nu se pot întinde pînă acolo ca să se culce pe undele apei. Constatarea mea enervase pe profesorul meu de limba română aşa de tare, că-1 făcuse să-şi iasă din minţi. Pe mine însă, mă pusese în gardă pentru viitor, cînd ochii sau urechile aveau să încerce să mă mai mintă, adevăr pe care dealtfel îl constatase chiar Eminescu înaintea mea.

La Bucureşti, un nou eveniment neprăvăzut. Sensibilitatea mea artistică începe să-şi lărgească deodată orizonturile şi să-mi deschidă porţi nebănuite încă. Aici reuşesc să-mi valorific gustul pentru poeziile lui Ştefan Petică şi cîteva din ale lui Iuliu Săvescu, pe care pînă atunci nu-i citisem decît în treacăt. Restul grupului nu mă interesa încă. Cu timpul, însă, gîndul că aş fi putut deveni şi eu un poet cunoscut începe să-mi frămînte mintea cu atîta insistenţă, că la un moment dat se transformase într-o idee fixă, al cărei prim început de realizare era să fie plecarea mea la Paris.

Aci îmi căzu pentru prima oară în mînă Baudelaire, Jules Laforgue, Lautreamont, Aloysius Bertrand şi o mulţime de alte reţete la fel de miraculoase şi diabolice pentru vindecarea boalei mele de origine divină, de care medicii din ţară nu aveau încă nici o cunoştinţă. La cafeneua Vachette văzui celebra masă de marmură albă, pe care Verlaine într-o zi cînd n-avea bani să-şi plătească porţia de absint, compusese în grabă faimosul său *Greene,* ale cărui prime două versuri nu mă pot abţine să vi le citez :

Votci *des fruits, des jleurs, des feuilles et des branches,*
Et puis, voici mon coeur, qui ne bat que pour vous...

Iată cu ce fel de monedă îşi plătea acest „pauvre Lelian" porţiile cotidiene de absint cu care în ultimul timp îşi întreţinuse inspiraţia şi-şi scurtase viaţa. Lucrurile acestea ni le-au povestit cei care avuseseră norocul să-1 apuce pe Verlaine în viaţă. Eu nu sosisem la Paris decît doi ani după moartea lui.

în schimb la cafeneua Steinbach de pe bulevardul St. Michel, poetul Jean Moreas, care tocmai se desfăcuse de simbolişti şi fondase şcoala neoclasică, pontifica pînă după miezul nopţii, în mijlocul celor trei ciraci ai lui şi în compania lui Paul Mounet, de la Comedia Franceză. Ca un protest contra simboliştilor care beau numai absint, neoclasicii beau bere neagră de Miinchen şi mîncau cîrnaţi de Strassburg. Acelaşi lucru se petrecea la fel şi la cafeneaua „Closerie des Liîas" cu poetul Paul Fort care mai tîrziu avea să devină „Prinţul poeţilor", şi primul născocitor, dar fără succes bineînţeles, al aşa-zisului Teatru de Artă, care trebuia să fie realizat, mai tîrziu, de Cocteau la teatrul Vieux Colombier.

Vă închipuiţi dar, ce impresie avea să-mi facă, încă din primele 2,'ne ale sosirii mele la Paris, contactul, deocamdată numai vizual cu aceşti oameni pe care imaginaţia mea îi vedea cu totul altfel decît pe toţi ceilalţi cu care venisem pînă atunci în contact literar. Abia atunci mi-am dat seama ce-aş fi păţit dacă aş fi rămas în ţară. N-aş fi găsit pe nimeni care să mă fi admis aşa cum eram, adică un om în toate minţile. Toată lumea m-ar fi scotit scrîntit la minte ; la Paris însă, aveam să mă simt fericit, fiindcă găsisem ocazia să trăiesc în mijlocul unor oameni al căror ideal în viaţă era nu să fie sănătoşi, dar să poată suferi de aceeaşi boală ca şi mine.

Pe cei mai de seamă dintre aceştia nu i-am putut cunoaşte, însă, decît din cărţile lor. Dar şi cărţile lor rm^au-~fost--de- ajuns, fjmdpă-ân-poezia log-xegaSeam•în ppoporţii mai mari, bineînţeles., aceleasl_£mnţii de artă cu car^ˌmr-*rărasern ucexqcia în ţară. Găsisem un bogat material.poetic, construit în formule noi, în imagini surprinzătoare cu repetiţii obsedante, cu efecte onomatopeice şîjnai ales cu ecourile proaspete şi puternice ale unei , muzIcTirtraine, care trebuia să devină măi tirziu chiar muzica meâ7"~"" "   " '

Ca să mă fac şi mai bine înţeles, dati^mi_voie să vă citez cîţeya versuri din Laforgue, sub-a-căpui-^d^erpOe-"

tică aveam să-mi croiesc primele mele directive conşti-ente7"T^r-stt~zTc aşaptle-alungul cîmpulm' aTid- şi'plin de scaieţi, în care mă trezisem rătăcit la un moment dat.

Din *Complenta unui sărman tînăr:*

Quand ce jaune homm' rentra chez lui
Quand ce jeune homm' rentra chez lui,
II prit ă deux mains son vieux crane,
Qui de science, etait un puits!
Crane,
Riche crăiţe
Entends-tu la Folie qui plane ?...
El qui demande le cordon,
Digue, dondaine, digue, dondon,
Et qui demande le cordon,
Digue, dondaine, digue, dondon

sau din *Iarna care vine :*

Les cors, les cors, les cors melancoliques
Melancoliques!...
S'en vont changear.t de ton
Changeant de ton et de musique...
Ton, ton, ton, taine, ton ton
Les cors, les cors, les cors
S'en sont alles au vent du Nord

Cine oare, în locul meu şi la vîrstă mea pe vremea aceea, ar fi cetit asemenea poezii şi nu ar fi tresărit, bătîndu-se cu pumnii în cap şi strigînd : Asta este adevărata poezie !...

Iertaţi-mă dacă, pentru a vă explica adevărata poezie, v-am citit numai nişte versuri obscure, şi nu v-am prezentat şi faimosul aşa-zis *Sonet al vocalelor* de Rimbaud : „A noir, E blanc, I rouge, O bleu, U vert".

E adevărat că acest sonet m-a impresionat odată şi pe mine în foarte multe din poeziile mele, ori de cîte ori rezolvarea unei probleme de pură fantezie nu se putea obţine decît cu o aşa-zisă audiţie colorată.

Citez două exemple numai :

De ce-ţi sunt ochii verzi —
Coloarea wagnerianelor motive ?...

Şi

Ne-am cunoscut în ţara-n care-altdată
Manon Lescaut iubi pe Des Grieux
Într-un amurg de toamnă orchestrată
In violet,
In alb.
In roz
Şi-n bleu...

Dar de aci şi pînă la afirmaţia solemnă că acest sonet este «Alfa şi Omega» al poeziei franceze contimporane este o mare diferenţă. De asemenea nu vă repet copilăriile didactice ale unor istorici şi critici literari, care, pretind că simbolismul îşi trage originea din două poezii numai : una *Correspondances* a lui Baudelaire şi alta *Les vers dores* a lui Gerard de Nerval, care bineînţeles că n-au devenit celebre decît după moartea autorilor.

In ceea ce mă priveşte pe mine, declar că nu m-am întrebat niciodată care anume poet mi-a deschis poarta grădinii în care îmi place să mă delectez şi astăzi încă. Ejj^trrr-găsit-poarta grădiniijle^hi^-fj^^ nu avea~proijafail nici un interes, s-o ţină închisă.

Printre aceşti presupuşi portari generoşi, desigur că în poezia mea se plasează în primul rînd Baudelaire, dar nu cu *Correspondances.* Cu altceva. Cu foarte multe alte poezii mai puţin gen cimilitură decît *Correspondances.* Citez la întîmplare cîteva frînturi de versuri, care după mine şi poate şi după d-voastră sunt comparabile cu nişte adevărate sentinţe, în ultima instanţă a Curţei de Casaţie.

Bunăoară : „Je hais le mouvement qui deplace les lignes, et jamais je ne pleure, et jamais je ne ris", sau : „Ah ! que le monde est grand â la clarte des lampes... Aux yeux du souvenir, que le monde est petit !...", sau „J'ai plus de souvenirs que si j'avais miile ans !"... sau „Sois sage, 6, ma douleur, et tiens-toi plus trânquille... Tu reclamais le voir. II descend... Je voici !..." sau „Nous

aurons des lits pleins d'odeurs legeres, des divans profonds, corame des tombeaus".

Şi ea să nu vorbesc numai de Baudelaire, voi cita două exemple de grivoazerie franceză şi cinism occidental şi din Tristan Corbiere : „Elle etait riche de vingt ans, j'etais jeune de vingt francs", sau : „Viens pleurer, si mes vers ont pu te faire rire... Viens rire s'ils t'ont fait pleurer". Ca să sfîrşesc cu citaţiile, încă o invitaţie plină de graţie şi o urare plină de mister de Jules Laforgue : „Dans Ies jardins de nos instincts, allons cueillir de quoi guerir", sau „Ah ! Tu m'aimes, je faime... Qui la mort ne nous ait qu'ivres morts de nous-memes".

Şi acum, ca să închei ciclul sacru al primelor şi adevăratelor mele izvoare de inspiraţie, în momentul cel mai hotărîtor al uceniciei mele poetice, daţi-mi voie să vă mai citez un cîntec scurt şi aproape obscur, dar .care produce, veţi judeca singuri, un ecou nesfîrşit de lung şi orbitor de luminos. Autorul cîntecului este Emile Verhaeren, poetul belg, care împreună cu compatrioţii lui, Maurice Maeterlinck şi Charles Van Lerberghe, au avut, j după aşa-zişii simbolişti francezi, cea mai puternică influenţă asupra sensibilităţii mele poetice.

Iată-1 :

II etait deux enfants de rois,
Que separaient Ies eaux profundes
Et rien lă-bas... qu'un pont de bois
Lă-bas... Tres loin... Au bout du monde...

Iată diferitele materiale poetice, franceze şi belgiene, cu care aveam să-mi construiesc mai tîrziu, în literatura română, piloanele podului meu personal pe care aveam să trec pe ţărmul pe care mă născusem, pe ţărmul pe care simţeam nevoia să trăiesc şi probabil să şi mor. Bineînţeles că tot acest material poetic era străin numai în esenţa lui verbală. Eu cred însă că am reuşit să-1 torn tot atît de solid şi în formele versului românesc, însufleţindu-1 cu atributele unei atmosfere localnice, care nu aveau nimic comun cu mlădierea ideală şi mai ales cu muzicalitatea divină a versului francez.

Cred că n-o să-mi luaţi în nume de rău, dacă voi îndrăzni să vă pun în curent şi cu cîteva amintiri personale asupra vieţii literare româneşti antebelice.

Amintirile mele asupra acestei vieţi încep din anul 1904, cînd soseam de la Paris, unde, după cum vă mărturisii, îmi făcusem ucenicia de boem prin diferitele cafenele din Cartierul Latin, dintre care cafeneaua Vachette era locul de întîlnire al întregii tinerimi studioase româneşti din capitala Franţei.

La Bucureşti, centrul boemilor era, pe vremea aceea, cafeneua Kiibler, unde ca şi în cafeneaua Vachette de la Paris, tinerimea serioasă sau „pierde-vară" nu admitea în materie de artă nimic din ceea ce se comitea în afară de cafenea. La Bucureşti, ca şi la Paris, era de ajuns să se strîngă în jurul unei mese doi, trei boemi, că se şi constituiau într-un fel de Curte supremă, care condamna fără milă aproape tot restul activităţi omeneşti. Mi-am dat seama de acest adevăr în ziua cînd vechiul meu prieten de pension Eugen Ştefănescu-Est m-a introdus pentru prima oară şi pe mine în cafeneaua Kiibler. Deşi la Bucureşti mă simţeam deocamdată tot aşa de străin ca şi la Paris, faptul că de data asta mă găseam în ţara mea mă făcea să-mi afişez personalitatea cu mai mult curaj, mai ales că primele mele încercări de versificare le făcusem cu patru ani în urmă, în colaborare cu Eugen Ştefănescu-Est.

Regret că lipsa de memorie nu-mi permite să reproduc decît aceste patru rînduri, din nenumăratele noastre versificări „ad-hoc" fără cea mai mică preocupare de viitorul nostru literar :

El e englez... Nea Stan Păpuşe a scos din lampă tot fitilul.
Nu s-a aflat nici pînă astăzi de unde izvorăşte Nilul...
La cursele de astă-toamnă, un cal şi-a frînt piciorul drept...
Cînd s-a bătut Herş cu Ghidale, Ghidale-i dete-un pumn în piept...

Abia în cafeneaua Kiibler începusem să fiu şi eu cineva. Eram aproape la fel cu toţi ceilalţi boemi. Deocamdată însă nu bănuiam cam ce idee îşi făcuseră despre

mine compatrioții mei boemi. Simțeam totuși că cei de la cafeneaua Kiibler se interesau de mine mai mult decît cei de la cafeneaua Vachette. Față de Paris, Bucureștii erau pentru mine un fel de teren virgin, pe c^re îl puteam cultiva după placul meu. N-aveam decît să arunc în vînt o mînă de semințe selecționate și recolta ar fi fost gata... Nu-mi trebuia nici plug, nici greblă, nici sapă... Soarele și ploaia ar fi pătruns în pămîntul meu mai adînc decît orice fel de unealtă manuală. Așa era pămîntul țării noastre pe vremea aceea. Cîteodată îl făceai să rodească numai cu gîndul, cu voința și cu... entuziasmul !... Păcat numai că boemii de la cafeneaua Kiibler nu se ocupau și cu agricultura. Nu știau ce să facă cu pămîntul ce-l aveau la îndemîna. Deși, mai toți, de origine rustică, ei nu voiau să mănînce mămăligă și să umble desculți ca țăranii. Preferau să consume capuținere pe credit și să umble cu tocurile scîlciate...

Numai că, la cafeneaua Kiibler, boemii erau împărțiți în două tabere, gata de luptă în fiecare oră, fie ziuă, fie^noapte... Unii erau așa-zișii : „tradiționaliști", iar alții așa-zișii : „moderniști". Singura deosebire dintre ei era o simplă aparență. Tradiționaliștii erau siniștri, iar moderniștii erau caraghioși. Fiecare tabără însă își avea mesele ei unde se discuta tot așa de zgomotos și se consuma tot așa de timid. Discuțiile și consumațiile lor însă aveau un punct comun. Plictiseau deopotrivă pe clienții de la mesele vecine. Discuțiile sîcîiau pe anume oameni, adică pe clienții care, nefiind boemi, consumau cu plată, iar consumațiile plictiseau pe bieții chelneri, care se resemnau servind boemilor numai consumații pe credit și fără bacșiș...

In schimb, papa Kiibler, patronul cafenelei, îi aprecia și îi cultiva pe toți deopotrivă, ca pe niște buruiene de leac. Pe vremuri făcuse și el pe boemul la Heidelberg, fără să fi visat că într-o bună zi se va trezi, la București, patronul unei cafenele de boemi și al unui hotel pentru cei care nu prea aveau unde să doarmă în cîte o noapte. Colecționar de pipe și de icoane vechi, papa Kiibler, în orele libere, se ducea să pescuiască prin lacurile din jurul Bucureștilor, unde probabil reușise să dezlege secretul zicătoarei românești că peștele mare, cu

rîma mică se prinde, deoarece majoritatea clienților săi serioși, adică cei cu plată, nu veneau la faimoasa sa cafenea decît de dragul celor cîțiva boemi, porecliți de către chelneri „chibiți intelectuali". Și totuși, în cafeneaua lui papa Kiibler, care monopolizase parcă pe toți chibiții din București, te puteai distra de la ora șapte dimineața pînă la miezul nopții, mai bine și mai ieftin decît la orice alt spectacol bucureștean.

Astăzi, mărturisesc că mi-ar fi greu ca după treizeci de ani și mai bine să vă spun ce părere aș fi avut eu despre linia dominantă a atmosferei literare românești de pe vremea aceea.

Mă voi mărgini să vă povestesc însă numai zigzagurile încercate în decursul acestor ani de actuala linie dominantă în atmosfera artistică din zilele noastre.

La început, cum era natural să fie așa, am căzut în brațele boemilor din tabăra tradiționalistă, care nu vorbeau decît de Creangă, Eminescu și încă două alte mari entități intelectuale pe vremea aceea — un profesor de istorie, cu o barbă lungă neagră și un tînăr poet ardelean cu plete blonde. Poetul Dimitrie Anghel, care stătuse multă vreme la Paris, prinsese oarecare dragoste de mine, deși mă considera țicnit. Totuși, stăruințele lui pe lîngă diferitele reviste la care avea trecere, nu dăduseră nici un rezultat. Abia după un an de așteptare, reușesc să public în *Semănătorul,* sub pseudonimul Gabriel Suțu, o traducere din Henri de Regnier pe care o făcusem în colaborare cu Anghel. Cînd s-a aflat însă că unul dintre colaboratori sunt eu, scandalul a luat așa proporții că bietul Scurtu a avut un atac de apoplexie, iar Anghel a rupt-o definitiv cu *Semănătorul,* mai ales că se certase și cu St. O. Iosif. Eu însă, plăteam oalele sparte, fiindcă la un moment dat mă găseam complet ostracizat din poezia românească. Eram disperat. Poeziile nu plăceau nimănui. Ba, ceva mai mult cele care mie îmi plăceau enorm erau socotite chiar de către cei care îmi arătau o oarecare prietenie ca niște adevărate aberațiuni. Reușisem totuși să mă leg sufletește de Alexandru Stamatiad, Mihai Cruceanu, Eugen Speranția și mai tîrziu de N. Davidescu și M. Săulescu.

între timp am făcut să apară *Revista celorlalți,* al cărei articol-program începea cu fraza revoluționară : „Aprindeți torțele să luminăm prezentul literar..." și așa mai departe pînă la al treilea număr după care a dispărut. Tot trei numere am reușit să mai public și din revista *Insula,* importantă nu atît prin ce publica grupul nostru, ci prin zgomotoasa trecere de partea noastră a tradiționalistului Dragoslav, care ca un nou Sicambru literar în articolul său *Eu* ardea ce adorase pînă atunci, și adora ce arsese pînă atunci.

în afară de mine, așa-zisul „grupul nostru" era format din G. Bacovia, Șerban Bascovici, Nic. Budurăscu, Mih. Cruceanu, Dim. Karnabatt, N. Davidescu, D. Iacobescu, Emil Isac, Claudia Millian, Adrian Maniu, Eugen Ștefănescu-Est, Mihail Săulescu, Eugen Speranția, Theodor Solacolu și Al. Vițianu, iar sub pseudonimul de Nae și Mitică se ascundea Nae Ionescu și Dem Theodorescu.

Cam în același timp, după îndelungate tratative mai mult diplomatice decît literare, reușesc să public în *Viața literară și artistică* a lui Ilarie Chendi — care se găsea în ceartă cu *Semănătorul,* patronat de N. Iorga — poezia *Celei care minte* pe care o prezentasem ca tradusă după un papirus egiptean. Poezia place. Place așa de mult că a doua zi, toată cafeneaua Kiibler recită pe dinafară primele două versuri, iar Chendi este felicitat chiar de către colegii lui de la Academie. Vesel de succesul noului său colaborator, Chendi renunță să mă mai cenzureze și-mi publică cu plată, chiar, mai toate marinele mele scrise la Constanța, unde fusesem luat ca secretar de către defunctul Iancul Păucescu, administratorul Domeniilor statului din Dobrogea. Tot aci am continuat colaborarea cu Dimitrie Anghel, traducînd încă din Albert Samain, Charles Guerin și Henry Bataille...

Paralel cu colaborarea mea la *Viața literară și artistică* a lui Ilarie Chendi, reușesc, tot după un scandal, să devin colaborator și la *Convorbirile critice* ale domnului Mihail Dragomirescu de unde-l furasem pe Dragoslav. Prima mea poezie *Clopotele* trimisă la *Convorbiri critice* apare publicată — e drept — dar însoțită de o variantă a directorului, pe care eu refuzasem să fie publicată în locul adevăratelor mele *Clopote.* Refuzurile cu care sunt

primit de către pontifii zilelor de pe atunci mă îndîrjesc și mai mult, deși parte din confrații mei, chiar de bună-credință, continuau să mă taxeze drept : prost, caraghios, maniac și încăpățînat. N-am intrat în gustul marelui public decît atunci cînd am început să-mi recit eu singur poeziile, cu prilejul șezătorilor la care, pe vremea aceea, scriitorii erau înlocuiți cu actorii. Aș putea spune că mă molipsisem de la Victor Eftimiu, care-și recita cu brio în public tiradele din *Inșiră-te, mărgărite* și *Cocoșul negru.* Lozul cel mare însă l-am cîștigat în stima publicului, cînd s-a aflat de scrisoarea de la Berlin, prin care Caragiale, pe care eu nu-l cunoșteam încă, cerea domnului Dragomirescu informații asupra mea ca persoană și ca poet de talent.

Țin să se știe că despre „Sîmbetele literare" de la *Convorbirile critice* ale domnului Mihail Dragomirescu păstrez cele mai plăcute amintiri din viața mea de scriitor începător, pînă la intervenția plină de autoritate a lui Caragiale, care pe vremea aceea semna „Un mare anonim". Și cînd mă gîndesc că tocmai un anonim, oricît de mare ar fi fost el socotit — și pe drept cuvînt de altfel — avea să mă ridice și pe mine de la anonimatul meu veritabil de pînă atunci, pînă la rangul de „maestru". Pe vremea aceea, în salonul domnului Dragomirescu, în afară de „Marele anonim" nu mai contau ca „maeștri" decît deliciosul trubadur Cincinat Pavelescu și scriitorul prozator care obișnuia să vorbească chiar și cu „Cei care nu cuvîntă" regretatul Emil Gârleanu. Și totuși, n-am să uit niciodată că tot grație domnului Dragomirescu am avut fericitul prilej să mă împrietenesc cu Liviu Rebreanu, Corneliu Moldovanu, Dim. Nanu, Mihail Sorbul, Arh. Mîndru, cu originalul Dragoslav pe care reușisem să-l fur pentru un moment numai și cu domnul E. Lovinescu, care de la un timp ne-a părăsit pentru a-și crea salonul său literar de mai tîrziu.

Totuși, la *Viața românească* de la Iași, continuam să fiu respins. Intr-o zi, însă, cînd luam dejunul acasă la Ionel Brătianu, care mă cunoștea de la *Viitorul* unde eram redactor politic anonim, la sosirea cafelei, fusei invitat să spun cîteva poezii pentru delectarea comesenilor care, afară de soții Brăitanu, mai erau și defuncții

I. G. Duca, Vasile Morţun şi Constantin Stere. Mi-aduc aminte că am recitat *Glasul morţilor, Romanţa soarelui* şi *Trec vagabonzii,* după care Stere, sculîndu-se de la masă şi îndreptîndu-se spre mine încruntat dar totuşi plăcut impresionat, mă întreabă de oe nu public şi la *Viaţa românească.* I-am răspuns că vina nu este a mea, deoarece eu le trimisesem chiar pe cele pe care le declamasem la masă, dar că mi-au fost respinse. L-am văzut pe Stere atunci încruntat cu adevărat. M-a rugat să i le aduc seara la hotel, scrise cu maşina şi mi-a dat un acont de 300 lei, ceea ce pe vremea aceea făcea 1200 de lei azi. De prisos să mai adaog că cele mai bune poezii ale mele le-am publicat la *Viaţa românească,* deşi de cîte ori am tipărit cîte un volum, fie de versuri, fie de proză, *Viaţa românească* de la Iaşi m-a înjurat ca la uşa cortului.

Iată ce am găsit cu cale să spun, ca să nu mai am nevoie să mă explic nici faţă de acei aşa-zişi critici intransigenţi care continuă încă să mă privească cu nedumerirea „Viţelului la poarta nouă".

Ba nu, zău !... Dacă sunt înţeles cînd cer un pahar de apă, de ce aş mai repeta celor care nu vor să mă-nţeleagă că cer un pahar de $H_2 0$?...

După cum vedeţi, eu sunt un poet care nu-mi ascund originea, fiindcă nu mi-e ruşine de ea. Imaginaţia mea poetică, recunosc, a păcătuit cu foarte mulţi părinţi vitregi şi a cochetat cu şi mai multe femei pierdute. Merg pînă acolo chiar să mărturisesc că eu, ca poet, sunt un fel de „copil din flori". Nu-ml cunosc adevăxatul ţată, fiindcă probabil am_avut_mai mulţi. Arn_aMit-.poate~~aşa-de_muj^_că_rj3ilasi-imposibil. sărL-identific. Dealtfel nici n-am avut nevoie de aşa ceva, fiindcă mi-am păstrat intactă originea familiei. Dacă ar fi fost să seamăn prea mult cu unul din ei, aş fi avut motiv să nu prea fiu mulţumit de mine însumi, fiindcă poezia mea n-ar fi făcut nici o impresie celor care mi-ar fi recunoscut părintele adevărat. Arta adevărată trebuie să aducă cu ea şi un element de surpriză. In artă, găina trebuie să clocească

numai ouă de raţă. Dacă o găină nu şi-ar cloci decît ouăle ei, v-aţi întrebat ce ar deveni neamul raţelor ? Ar trebui să dispară. La fel se petrece şi în artă. Artistul nu-şi perpetuează aidoma părintele legitim. Ba, din contră, îl mutilează, pentru a putea, dintr-o existenţă trecută, să creeze forma nouă a unei existenţe viitoare.

Ruinele se distrug, nu se transformă. La nevoie se pot chiar păstra. Dar asta înseamnă arheologie, nu artă. Ruinele nu se imită niciodată. Frumosul nu se poate încătuşa într-o anumită formulă. Meşteşugul frumosului nu se perpetuează numai cu ce există, ci mai ales prin ceea ce are să existe în viitor. Cu cît o formulă nouă de artă produce mai multă nedumerire, în momentul aDariţiei ei, cu atît mai mult ea capătă o mai lungă viabilitate în patrimoniul artistic al trecutului. în artă, un nou-născut nu devine matur decît după ce începe declinul epocii care 1-a produs. Cel care se adăposteşte numai sub acoperişul aşa-zisei tradiţii artistice nu poate fi un artist adevărat. Tradiţia n-a creat decît copişti, papagali, savanţi şi caligrafi.

Vreau să spun că eu personal nu m-am agăţat niciodată de trena de mătase ademenitoare a tradiţiei, fiindcă o tradiţie artistică nu înseamnă decît o artă tradiţională. Tradiţională nu poate însă fi deoît o dogmă religioasă, o datină populară sau o legendă naţională, noţiuni din care nu se poate schimba nimic privitor la esenţa lor. .Artă tradiţională nu există»..Există—ruimaL..poşibi.lităţi persorîaTe"* de creaţii .artistice„variate,...Câre__cu_.Jimpul, însă, pot deveni tradiţionale, dar numai..sub forma unor opere definitiv realizate şi intrate în patrimoniul artistic al unui popor. Atît şi nimic mai mult. A face artă după tradiţie", înseamnă a prepara veşnic acelaşi medicament după o reţetă unică, fiindcă tradiţia exclude noutatea, invenţia, fantezia, spontaneitatea, nebunia şi păcatul...

Tradiţia artistică sărăceşte şi distruge arta. Ea nu botează ca sfîntul Ion pe Isus Cristos, ci îngroapă doar ca Iosif din Arimateea pe cel botezat de sfîntul Ion.

Arla_^esle_-s4«e*--rrrdividuală, autonomă,. ahsurdă. şi, dacă vreţi, chiar inutilă. Ea nu există decît în exemplare unice, ca şi nedumerirea lui Hamlet, în mijlocul familiei

şi a demnitarilor de la curte oameni normali si foarte cumsecade.

Arta este exteriorizarea brutală a unei entităţi sufleteşti rebele. Ea nu suportă şi nu impune nici un fel de disciplină. Ea se adresează numai celor cu resurse suficiente de a se apropia de artist. Restul mulţimii trebuie să stea deoparte. Nu toată lumea simte nevoia absolută de artă. Arta nu se poate coborî prea aproape de pămînt fiindcă nu are picioare. Are numai aripi. Arta nu este o femeie de stradă, gata să se pună la dispoziţia primului trecător cu parale. Nu este nici o pacoste socială, nici o nevoie fiziolologică. Este un capriciu divin în existenţa unui muritor. Este o zeiţă sacrificată, pe care nu o poţi invita, însă, nici la hotel, nici la ofiţerul stării civile. Cel care are norocul s-o recunoască din mulţimea altor femei se mărgineşte numai să o salute, să o urmărească de la distanţă şi să se lase urmărit de obsesia imperativului ei categoric. Restul nu mai este artă. Este reclamă comercială... Repaus duminical... Ordonontă poliţienească, şi poate chiar... stare de asediu...

Nu ştiu dacă în opera mea literară, proză, versuri şi teatru, am reuşit să cad de acord perfect cu ideile mele în artă. De un lucru însă sunt sigur. Cu eroii operelor mele am avut totdeauna curajul să stau faţă in faţă. A fost ca şi cum m-aş fi privit în oglindă pe mine însumi. In varietatea lor, nu mi-a plăcut să-mi văd decît diferitele ipostaze ale propriei mele personalităţi artistice, sufleteşti şi morale. Pe măsură ce reuşeam să mă cunosc mai bine pe mine însumi, simţeam că-i fac şi pe ei să meargă mai bine pe picioare. Dealtfel, în lungul carierei mele literare, eroii mei nu s-au împiedicat niciodată de diferitele obstacole pe care le întîmpinau din partea criticilor literari, care le cătutau nod în papură. Pe toate le-au înfruntat cu bărbăţie şi ou satisfacţia de a fi ajuns acolo unde intenţionam să-i duc eu, părintele lor spiritual. In schimb, nu le-am permis niciodată să se ia în serios de teamă să nu-mi devină antipatici mie însumi. Nu le-am permis niciodată luxul să-şi facă de cap şi i-am ţinut totdeauna sub controlul strict şi pedagogic al personalităţii mele. Pînă ce nu i-am socotit ajunşi la aşa-zisă vîrstă a unor oameni maturi, nu le-am îngăduit lumina tiparului. Şi tot aşa, nu le-am permis nici obrăznicia să se hipertrofieze mai mult decît atît cît le trebuia să rămînă veşnic în ţarcul concepţiei mele. Altminteri ar fi însemnat să renunţ la prerogativele mele de creator, şi să mă pun la remorca eroilor mei, care m-ar fi putut duce acolo unde ar fi vrut ei, şi nu acolo unde îmi pusesem eu în gînd să-i duc. Nu le-am permis decît un singur lux. Un lux dealtfel care nu-mi şifona cu nimic amorul meu propriu de autor — luxul de a se prezenta cîteodată în public sub diferite măşti de carnaval. în felul acesta, am reuşit, cred, să-i prezint şi pe ei ca şi pe mine în adevărata lumină a vieţii noastre de toate zilele, care nu este decît tot un carnaval, multiplicat la infinit sub aspectul etern al aceluiaşi triunghi simbolic : o Columbină, un Pierrot şi un Arlechin.

Mă opresc, însă, fiindcă nu văd nevoia să insist mai mult asupra realizărilor mele artistice care pentru contemporani nu prezintă decît importanţa unor „fapte diverse" trecătoare. D-voastră, însă, vă voi înlesni un început de judecată colectivă invitîndu-vă să-mi cetiţi din nou toate poeziile mele, pe care acum, cînd aţi aflat de unde le-am şterpelit, v-aş ruga să le identificaţi izvoarele de origine. Mai înainte de a le ceti însă, ţin să vă fac o ultimă şi supremă mărturisire. Toate poeziile mele, toate bucăţile mele în proză şi toate piesele mele de teatru au fost cugetate, elaborate, uvrajate, polisate, definitivate şi aruncate în gura lupilor, cu conştiinţa fermă că ele n-ar fi putut fi decît operele mele personale şi ale nimănui altuia.

De prisos să mai adaog că această convingere mi-a fost dată de voluptatea cu care am devorat totdeauna „fructul oprit", adică originea iniţială a păcatului artistic. Vreau să zic că mi-a plăcut să joc rolul spartanului din antichitate, căruia îi era permis să fure orice, dar cu condiţia să nu fie prins asupra faptului de către autorităţile legale. Or, în cazul de faţă, aceste autorităţi legale sunteţi d-voastră... Aşadar, dacă voi scăpa teafăr din gura d-voastră, înseamnă că am fost un artist ade-

vărat. Insist asupra calificativului „adevărat" şi nu „mare" fiindcă mărimea oricît de strigătoare ar fi, ea rămîne veşnic proporţională, pe cîtă vreme adevărul adevărat este unul şi acelaşi, oricare ar fi proporţia lui.

CxgiLJ.gţu5JL_cJL.d^^
rat" ceva în plus, în vastul şi mult variatul domeniu al poeziei româneşti, n-au fost decît cinci preocupări mai de seamă din care mi-am bătut moneta aşa-zisei mele ^personalităţi.

Vreţi să ştiţi ?... Hai să vedem dacă o să cădeţi de acord cu mine :

1) Preţiozitate în comparaţii. 2) Atmosferă plastică. 3) Peisaj sufletesc. 4) Muzicalitate melodică şi 5) Respect pentru limba strămoşească şi exigenţele gramaticei româneşti.

Totuşi...

Există un „totuşi" care din anul 1908, cînd mi-am tipărit primul volum de versuri *Romanţe pentru mai tîrziu,* a continuat să mă chinuiască fără să reuşească a mă convinge, dacă interesul meu, era să-1 ţin ascuns la infinit, sau să-1 dau pe faţă cît mai curînd posibil. Iată însă că după treizeci de ani, cînd a apărut al patrulea al meu volum de versuri, m-am convins că interesul meu este să-1 dau pe faţă, nu numai în titlul volumului *Nu sunt ce par a fi,* dar chiar şi în fruntea acestei spovedanii, care îmi place să cred că se va bucura de mai mulţi cetitori decît volumul meu de versuri.

Pentru cei care n-au avut încă curiozitatea să-mi citească acest volum, cred că reproducerea unei singure poezii din el va fi edificatoare pentru întregul lui rest. 0 reproduc deci, ca pe o cortină de teatru care, după sfîrşitul ultimului act al piesei, nu poţi niciodată ghici cam de cîte ori se va mai ridica, reclamată de aplauzele publicului. De două, trei, de patru, de cinci ori sau numai o singură dată, fără obişnuitele aplauze, şi atîta tot...

Poezia poartă chiar titlul volumului :

NU SUNT CE PAR A FI

Nu sunt ce par a fi —
Nu sunt
Nimic din ce-aş fi vrut să fiu !...
Dar fiindcă m-am născut fără să ştiu,
Sau prea curînd,
Sau prea tîrziu —
M-am resemnat ca orice bun creştin
Şi n-am rămas decît... cel care sunt!

Sunt cel din urmă strop de vin
Din rustica ulcică de pămînt
Pe care l-au sorbit pe rînd
Cinci generaţii de olteni —
Cei mai de seamă podgoreni
Dintre moşneni
Şi orăşeni —
Strămoşii mei, care-au murit cîntînd :
„Oltule... rîu blestemat,
Ce vii aşa turburat ?..."
Dar Oltul i-a plătit la fel,
Cum l-au cîntat şi ei pe el...
Şi-acum — mi-e martor Dumnezeu —
Astăzi, nu-1 mai cînt decît eu !...

Pe mine însă —
Ce păcat,
Că vechiul vin de Drăgăşani
M-a-ntinerit cu trei sute de ani,
Cînd ..fetele din Slatina
Cu ochii mari cît strachina",
De cite ori le-am sărutat,
M-au blestemat
Să-mi pierd cu minţile
Şi datina,
Să nu mai fiu cel care sunt
Cu-adevărat,
Şi ca să fiu pe placul lor,
Să le sărut doar la culesul viilor,
In zvonul glumelor zvîrlite-n vînt,

Pe care Oltul, cînd le prinde —
Orcît ar fi turbure —
Se limpezeşte
Şi se-ntinde
Cu ele, pînă-n Dunăre !...

La fel şi eu, ca orice bun creştin
Pe malul Oltului, cîndva,
Mă voi întinde tot aşa —
Cînd cel din urmă strop de vin
Il voi sorbi tot din ulcica mea,
Nu din paharul de argint al altuia —
Pahar strein !...

Şi-abia atunci voi fi cu-adevărat
Cel care-am fost
Un nou crucificat —
In vecii vecilor... Amin !...

Şi-acum, declar solemn că nu mai am de adăogat decît :

„Dixi, et salvavi animam meam".

Ion Minulescu

ION MINULESCU INTRE DOUA TRENURI

Vara, vacantele si romanul senzaţional

A apărut în cadrul uşii gîfîind, cu faţa inundată de sudoare, sprijinindu-se într-un băţ cu noduri cizelate, pe care, după ce s-a trîntit ca un sac pe canapea, începe să-l agite :

— Auzi mă, fir-ar al dracului de lift... una mie nouă sute nouă trepte... mînca-l-ar boala... ah ! hîhîhh !...

O *pălărie-sombrero — de plantator din Far-West, apoi o batistă de pirat cît o velă de barcă, după care trabucul răsărit din buzunarul jiletcii şi iată-l pe autorul* Romanţelor pentru mai tîrziu, *complectîndu-se în atributele fizionomiei lui exterioare, astfel cum a fost descris întotdeauna, cum este în realitate şi cum va fi în vecii vecilor.*

E între două trenuri d. Ion Minulescu — vine de la Arad şi pleacă la Ismail —, iar în redacţia de la etajul trei a urcat să consulte un mers al trenurilor şi să-şi întocmească itinerariul.

E cald. E vară. Poetul e ud de sudoare ca o paparudă şi ocărăşte de mama focului. Convorbirea noastră a început fără pretexte înscrise în prealabil în carneţel ci s-a legat într-o doară de soare, de zăpuşeală, de starea omului de pe canapea, clocotind de pară şi de indignări.

— A venit vara spun, şi odată cu ea au venit şi vacanţele de vară. Spuneţi-ne dar ceva despre vacanţele scriitorilor de altădată, despre grădinile de vară de pe vremuri, despre şezătorile culturale actuale şi despre poeţii şi scriitorii, în general, care nu mai sunt.

D. Minulescu îşi încetează brusc văicărelile, revoltele, gesturile, fumatul. Tace o vreme, apoi se răsteşte :

— Ce mă, iar cu interviurile ? Care vară ? Ce vară ? Fir-ar al dracului...

Dar încet, încet, se potoleşte şi continuă :

— Mai întîi, dă-mi voie să te contrazic. O mică contrazicere de actualitate, dealtfel. Vara — e drept — a venit, sau mai bine-zis ne place să credem că a venit. Dar, odată cu ea, vacanţele scriitorilor noştri n-au venit încă. Au venit numai pentru salariaţii statului şi mai ales pentru toţi acei autentici bucureşteni, pe care poporul i-a poreclit „pierde-vară". Noi scriitori, însă nu înţelegem să ne pierdem vara, nici făcînd chefuri nocturne pe la „Luzana", pe la „Leul şi Cîrnatul" sau prin alte similare grădini de vară, nici să luăm trenul — cînd buzunarele ne permit acest lux — ca să poposim după reclamele de sezon din diferitele ziare, pe la Sinaia boierimii de altădată, sau pe la Băile Govora, Pucioasa, Slănicul de Moldova şi alte staţiuni balneare sau climaterice, pentru uzul bolnavilor de nervi, de stomac sau de reumatism şi de ieri, şi de azi, şi de mîine.

Noi scriitorii, care nu suntem decît salariaţii propriei noastre imaginaţii, nu înţelegem să ne petrecem zilele de vacanţă altfel decit în acest vagabondaj cultural, recitind versurile noastre mai bine decît actorii de meserie, sau cetindu-ne proza veselă, pentru instruirea şi amuzamentul marelui public, care nu ne cunoaşte încă, fiindcă mai toţi sunt refractari culturei artistice sau lipsiţi de mijloacele băneşti pentru a ne cumpăra volumele noastre tipărite ca să fie citite de către toţi ştiutorii de carte.

Cu privire la grădinile de vară, nu pot spune decît că mai toate au rămas cam aceleaşi, şi astăzi, ca şi ieri. Noi nu le frecventăm însă în timpul verii, decît atunci cînd sărbătorim prin cîte un aşa-zis banchet „ca la mama acasă", pe vreunul din camarazii noştri, care întîmplător a obţinut un succes personal, speculat sau de presa cotidiană, sau de cea literară şi artistică. Cel mai important succes pentru un scriitor însă nu este apariţia unui nou volum al său, ci înaintarea lui din oficiu în scriitoriceasca ierarhie care la noi merge pînă la Academia Română. E drept însă că la Academie nu se prea înghe-

suiesc nici cei tineri, nici chiar cei mai bătrîni care însă continuă să scrie cu acelaşi entuziasm specific tinereţei.

Cît priveşte confraţii mei dispăruţi prea devreme — fiindcă un scriitor care moare la o vîrstă chiar mai înaintată nu pare niciodată dispărut prea curînd — pentru camarazii mei defuncţi n-am decît cuvinte bune şi regrete sincere, mult mai sincere chiar decît acelea pe care de obicei noi le întrebuinţăm la fel, numai la înmormîntarea acestor copii din flori ai lui Apolo.

Intrînd în verva lui fără variaţii temperale, ne fixăm la altă întrebare :

DISPĂRUŢII...

— Aţi putea să-mi citaţi cîţiva din aceşti regretaţi dispăruţi confraţi ai dv.?

— De ce nu ?... Printre cei mai de seamă citez pe duiosul St. O. Iosif, pe subtilul Dimitrie Anghel sau „Mitif" cum îi ziceam noi, bunii lui prieteni, pe Emil Gârleanu care în scurta lui viaţă reuşise să stea de vorbă chiar şi cu „cei care nu cuvîntă", pe ultimul nostru trubadur, deliciosul epigramist Cincinat Pavelescu, pe marele nostru cîntăreţ naţional Octavian Goga, pe delicatul poet Alfred Moşoiu, pe supersenzitivul Mihail Săulescu, dispărut în tranşeele de la Predeal, pe regretaţii autori dramatici Adolf de Herz, George Mihail-Zamfirescu şi Caton Theodorian, pe prea tinerii şi delicaţii poeţi Milcu şi D. Iacobescu şi pe înţepătorul critic Ilarie Chendi, a cărui figură îţi amintea pe „Cavalerul cu spadă" al lui El Greco, cu singura deosebire că spaniolul avea în mînă o spadă, iar ardeleanul nostru, un stilou, cu care, la nevoie, opera fără anestezierea bolnavului ce-i cădea în mînă. Printre cei decedaţi mai de curînd şi care aveau afinităţi profesionale cu scriitorii sunt: Ibrăileanu, ©vid Densusianu şi Mihail Dragomirescu.

ŞEZATORILE LITERARE

— Care este misiunea scriitorului faţă de public şi, mai ales faţă de publicul din provincie cu care luaţi contact în cadrul şezătorilor dv. literare ?

— Cel puţin noi — cei patru, cinci scriitori din echipa din care fac parte şi eu — mergem atît prin oraşe, cît şi prin calificatele „orăşele", nu pentru a ne face cunoscuţi şi peste frontierele Bucureştilor — paradisul celor care nu păcătuiesc decît cu fantezia ce le-au dat-o Dumnezeu. Mergem prin provincie ca să aducem ascultătorilor noştri „salutul graiului strămoşesc" care, după cum se ştie, răsună la fel pe toată întinderea pămîntului populat de strănepoţii daco-romanilor de acum două mii de ani. Poeziile şi scurtele noastre nuvele pline de duh, cu care ne producem în faţa celui mai heteroclit public de ambe sexe, dacă nu ne aduc cine ştie ce profit bănesc, ne aduc, în schimb, o mare mulţumire sufletească, mai ales cînd reuşim să obţinem o reală urcare în vînzarea operelor noastre tipărite ca să fie cetite — e drept — dar de cele mai multe ori uitate nevîndute prin rafturile pline de praf ale unor demonici negustori, care nu au nimic cu adevăraţii noştri librari. Norocul nostru însă este că mai peste tot prezenţa noastră este salutată cu aceeaşi însufleţire spontană ca şi pentru apariţia neaşteptată a unei noi comete pe firmamentul ceresc. Şi cînd ne gîndim că, de data asta, publicul dintr-un anume oraş *(nomina odiosa)* priveşte apariţia mai multor comete, ca o adevărată minune a cerului. Cei mai mulţi dintre noi n-am început să ne facem cunoscuţi în publicul provincial decît în clipa cînd acest public anonim a luat contact cu opera noastră — nu tipărită, de ani de zile, ci expusă verbal pe piaţa culturală ca o marfă nouă, care are totdeauna nevoie de o reclamă zgomotoasă, ca să se poată vinde, la fel ca orice marfă veche. Aş putea afirma că noi scriitorii participanţi ai acestor şezători literare suntem un fel de animatori ai vînzării cărţilor tipărite de diferiţi editori, care ne-au declarat nu o dată ci de nenumărate ori că, de a doua zi chiar după pleca-

rea noastră din cutare oraş, au primit o nouă comandă fff. urgentă, din toate cărţile autorilor prezenţi la acea şezătoare.

Pentru aceşti întîrziaţi clienţi cititori ai noştri, amintesc că faimoasa noastră echipă de scriitori cu care operăm de aproape doi ani, deşi a suferit, după împrejurări neprevăzute, oarecari schimbări, a rămas totuşi „gata oricînd" să facă figură bună chiar printre centrele muncitoreşti ca Petroşani, Brad, Reşiţa etc. Atît de oraşele mai mari, cît şi de cele mai mici n-am avut — fără nici o excepţie — să ne plîngem niciodată.

ECHIPA

— Puteţi să ne precizaţi din cine se compune echipa dv. ?

— Deşi dumneata mergi cu curiozitatea prea departe, iar eu ţi-aş putea răspunde, scurt şi cuprinzător, „secret profesional" uit pentru un moment că am fost şi eu pe vremuri ziarist şi-ţi îndeplinesc şi această agresivă dorinţă. Am început şezătorile noastre cu Ion Marin Sadoveanu, cu Dimitrie Iov, cu Victor Eftimiu, cu Virgil Carianopol, cu Alexandru Cazaban, cu Carol Ardeleanu, cu colonelul Brăescu, cu Paul Constant, cu Mihail Sorbu, cu Mircea Damian, cu ardeleanul Al. Negură şi cu basarabeanul Pan Halipa. Bineînţeles n-am mers totdeauna toţi împreună, şi numai după cum ne-au permis posibilităţile momentului. Toţi însă ne-am dat reciproc acelaşi concurs camaraderesc, fără să ne precupeţim minutele nesfîrşitelor aplauze. Ţin să mai adaug la cei din echipa bucureşteană şi pe scriitorii localnici de prin diferitele oraşe. Iată-i ca să fie şi ei prezenţi la retrospectiva noastră culturală. Pe George Ursu şi pe Costandake i-am avut la Tecuci, Birlad şi Huşi. Pe Niculae Dunăreanu la Chişinău, pe George Voevidca, în Bucovina, pe părintele Agârbiceanu şi Victor Papilian la Sibiu, iar la Timişoara pe Miu Lerca şi încă un confrate al cărui nume îmi

scapă. Pe ici, pe colo ne-a mai dat prețiosul său concurs și d-na Agepsina Macri de la Teatrul Național.

Ce înseamnă titlul celei mai proaspete opere a dv. Cine-i autorul acestui senzațional roman ? *Ați abordat cu adevărat pentru totdeauna genul romanului senzațional ?*

ROMANUL SENZAȚIONAL — O CRIMA

— După titlu — e drept — s-ar părea că n-aș fi eu adevăratul autor al acestui minunat roman de 60 de pagini. Dar, după cuprinsul romanului, cei care au binevoit să mi-l citească și-au dat seama, probabil, că n-am abordat defel genul romanului senzațional. Din contra... Eu n-am încercat decît să întocmesc un modest manual scolastic pentru viitorii mei, cititori — ca să nu zic chiar elevi — în care însetații de glorie vor găsi secretul cheiei așa-ziselor romane senzaționale cu care editorii din străinătate ca și cei din România de azi au devenit milionari, în dauna sărmanilor autori, intoxicați de această molipsitoare otravă literară. Nimic mai ușor decît să scrii, la repezeală, un roman senzațional. Senzaționalul se obține în literatură, grație unor rețete tipice, pe care străinătatea, după cum se știe, a reușit să le introducă în literatura noastră. (Aviz domnului *Pisani,* redactor al *Universului.)*

Ca orice „fapt divers" senzațional, toate aceste romane se dovedesc de prisos, cu timpul dispar. Dar pînă cînd să dispară, iată că am găsit cu cale să dau celor vizați un singur avertisment prin *ricochet,* cum se zice în limbajul jocului de biliard, cu alte cuvinte, i-am prevenit să nu riște de a-și croi singuri cîte o pereche de pantofi verzi, din postavul biliardului rupt de neîndemînatecii jucători. Atît și nimic mai mult... Dar dacă comparația mea nu va fi pe gustul tuturor cetitorilor de romane senzaționale, ca să nu mai pomenesc și pe viitorii autori adepți ai acestui gen de romane, voi fi nevoit să le amintesc versurile marelui nostru Eminescu :

Cine-a îndrăgit străinii
Mînca-i-ar inima clinii,
Minca-i-ar casa pustia
Și neamul nemernicia !...

Și ca să sfîrșesc — fiindcă cel care se explică prea mult se micșorează — cum nu vreau să mă micșorez mai mult decît sunt, îi rog să se ia la harță nu cu mine, dar cu umbra lui Eminescu, care mi-a pus stiloul în mînă, cînd m-am hotărit să public această cimilitură literară sub titlul de *Cine-i autorul acestui roman senzațional ?*

— Dixi et salvavi animam meam !...

Trecuse jumătate de oră. Poate ocazionala noastră convorbire ar fi continuat, dar d. Minulescu și-a adus aminte subit de mersid trenurilor, de trabuc, de lift, de pălărie, baston, de scară și de arșiță.

— Plec mă, e Pizoni în stradă și m-așteaptă. Cînd viu de la Ismail, mai vorbim noi, dar-ar boala.... îh ! bahhîhhnuf !

NOTE

ARTICOLE LITERARE

Debutul lui Ion Minulescu în publicistică este aproape paralel cu cel poetic, tînărul proaspăt întors de la Paris, semnînd I. Nirvan, publică în *Viața literară și artistică,* I, nr. 26, 25 iunie 1906 un articol despre romancierul francez Jean Lorrain *(Moartea lui Jean Lorrain),* în care îi prezintă succint opera, trădînd un evident sentiment de admirație. E inutil să arătăm că romancierul era complet necunoscut în cercurile literare românești de atunci și că articolul lui Ion Minulescu face operă de pionerat în această privință. In primele sale lucrări de proză, în mod special în *Lămpi de bronz și lampioane de porțelan,* se simte influența lui Jean Lorrain, influență considerată de E. Lovinescu nefastă în evoluția prozatorului Minulescu.

Chiar primul volum de proză, semnat de Ion Minulescu, *Casa cu geamuri portocalii* (1908), într-o secțiune intitulată „Manuscrise găsite", cuprindea și cîteva articole, publicate mai înainte în ziarul *Viitorul : Dîmbovița apă dulce, Teatrul în secolul al XIX-lea, Admirații meridionale, Rodin, Premiul Nobel, Cazul Nietzsche, O nouă religiune ?*

In afara acestor șapte articole, poetul nu și-a strîns producția publicistică în volum ; eseurile, manifestele, reportajele, pamfletele etc. au rămas risipite în ziare și reviste. In 1943, a existat o tentativă de înmănunchere a reportajelor despre București într-un volum intitulat *Bucureștii tinereței mele,* sub tipar la editura Casei școalelor. Deși cules, volumul n-a mai apărut

[1] *Istoria literaturii române contemporane,* IV, *Evoluția prozei literare,* Editura Ancora, S. Benvenisti, 1928, p. 229.

şi o ediţie restrînsă a reportajelor se publică abia în 1968 la Editura Tineretului[1].

Ion Minulescu a făcut publicistică la modul profesional, scriind zilnic articole în ziare ca *Viitorul* (1908—1914), *Românul* (1914—1916), *România* (1917—1918), *România nouă* (1920—1921), *Bucureşti* (1941), colaborînd la ziare cu pagină culturală şi la reviste literare, conducînd el însuşi reviste *(Revista celorlalţi,* 1908 ; *Insula,* 1917, *Cetiţi-mă* 1922 ; ultima în colaborare cu Liviu Rebreanu) şi ziare *(Bucureşti,* 1941, în colaborare cu Mircea Damian).

Articolele sale (fie reportaje, fie medalioane literare, fie simple note) se citesc şi azi cu deosebit interes. Perpessicius, apreciind publicistica poetului, îşi imagina un Minulescu în postura de critic literar : „îmi închipui ziua, cînd Ion Minulescu, cu larga lui cunoaştere a literaturilor, cu entuziasmele lui tinereşti, cu somptuozitatea imaginilor, va aborda şi ţărmul criticei. In ziua aceea, de bună seamă, atelierele criticei universitare vor arbora drapelele şi vor ieşi umile întru întîmpinare."[2]

Ziaristica lui Minulescu e o ilustrare a virtuozităţii prin care badineria se ridică la nivelul artei.

Poetul simbolist a frecventat aproape toate formele ziaristicii moderne (manifestul sau editorialul literar, eseul, medalionul, cronica sau recenzia, reportajul, pamfletul), anticipînd prin polivalenţă, — desigur, în felul său — pe Tudor Arghezi, pe Ion V'inea sau pe Camil Petrescu. Comparat cu scriitorii din vremea sa, care făceau ziaristică, este un singular. N. Davidescu era preocupat mai mult de temele şi ideile literare, Victor Eftimiu de problemele teatrului românesc, Eugeniu Speranţia de estetică; Minulescu îmbrăţişează în articolele sale un evantai mult mai divers şi promovează idei pe care moderniştii români, într-o ulterioritate de grup organizat, aveau să le fructifice. E de ajuns să spunem că scrie cu competenţă printre primii despre parnasieni, presimbolişti şi simbolişti francezi : Henri de Regnier, Jean Moreas, Paul Verlaine, Gerard de Nerval, Remy de Gourmont. Scrie despre Musset şi Pierre Ronsard, făcînd o paralelă între ultimul şi Eminescu. Paralela Ronsard-Eminescu e realizată

[1] Ion Minulescu, *Bucureştii tinereţei mele...,* antologie de Mioara Minulescu, prefaţă de Emil Mânu, Editura Tineretului 1968, 184 pagini.

[2] *Menţiuni critice,* seria I, 1928, p. 230.

printr-un studiu al motivelor ; apropierea intre versurile din *Mai am un sigur dor şi* stanţele poetului francez e considerată o „analogie sufletească".

Se pot reţine, de asemenea, paginile despre Baudelaire şi Rimbaud şi, în mod deosebit, marchează un moment în istoria avangardismului românesc articolul dedicat şcolii futuriste şi poetului T. F. Marinetti *(Viitorul,* III, nr. 700, 25 octombrie 1909, p. 1). Vorbind despre futurism, Minulescu elogiază revoluţia, perpetua înnoire în artă.

Incendiare sînt mai ales *manifstele* literare minulesciene ce-au apărut ca editoriale ale revistelor sale. Cu strigătul sincronic marinettist şi predadaist „Aprindeţi torţele să luminăm prezentul literar !" Minulescu deschide paginile *Revistei celorlalţi* (1908), vestind victoria deplină a simbolismului. Dacă acest editorial era conceput ca o lovitură de baricadă, cel din *Insula* (1912), avea un caracter mai analitic : ..înţelegem, prin urmare, să călcăm drumuri neumblate şi să născocim motive noi. Nu ne temem de singularitate, ci o căutăm".

In 1914, la declanşarea războiului, Minulescu reflecta asupra eternităţii artei (..mersul artei este mult mai victorios decît cea mai victorioasă armată"), sau scria despre *Poezia eroică,* vorbind de buna poezie patriotică românească. In 1915, ocupîndu-se de tematica naţională declara : „Motivul de inspiraţie nu interesează totul e valoarea de artă a unei opere" *(Românul,* XLV, nr. 411, 24 iunie 1915).

într-un articol despre *Poezia oraşelor mari (Viitorul,* VIII, nr. 2727, 14 septembrie 1915) poetul vorbeşte în fond despre poezia simbolistă al cărei decor este oraşul, decorul umanităţii de tip superior, în care ..strigătul de altădată al lui Jean-Jacques Rousseau ar răsuna în pustiu".

în *Mărturisirile* publicate în *Revista Fundaţiilor regale* (octombrie 1941) sub titlul *Nu sunt ce par a fi,* Minulescu realizează o sinteză a manifestelor şi interviurilor sale ; dacă manifestele din *Revista celorlalţi* şi *Insula* erau programatice şi preconizau impunerea unei doctrine (doctrina simbolismului în concepţia lui Minulescu), textul din 1941 e mai mult justificarea retrospectivă a curentului. Manifestele apăreau în faza militantistă a simbolismului românesc. Mărturisirile sînt numai o declaraţie *post festum.*

In cadrul larg al publicisticii literare minulesciene interesează în primul rînd articolele şi eseurile despre scriitorii stră-

ini (în mod special francezi, belgieni şi italieni) ; medalioanele şi notele de lectură consacrate celor autohtoni revelează totuşi o preocupare constantă a poetului militant, fie de a afla elemente noi în scrierile contemporanilor *(„Cometa", de Dimitrie Anghel şi St. O. Josif, Poetul Mihail Codreanu),* fie de a elogia pe cîţiva scriitori clasici (Alecsandri, Eminescu, Caragiale, Vlahuţă), fie de a vorbi despre raporturile dintre scriitori şi editori, susţinînd interesele colegilor de breaslă. Unele articole sînt direct polemice sau au alură pamfletară ca cel despre E. Lovinescu *(Insula,* nr. 1, 1912). Desigur, întîlnim şi elogii de complezenţă amicală ca recenzia prea favorabilă a romanului lui Horia Furtună, *Iubita din Paris.*

Cîte nume din cultura şi istoria românească a acestui început de secol nu întîlnim în paginile lui Minulescu : Aurel Vlaicu, Emil Gârleanu, Dimitrie Anghel, St. O. Iosif, Ilarie Chendi, Mihail Sadoevanu, „bătrînul" antisimbolist Duiliu Zamfirescu, Pompiliu Eliade etc.

Profesind o literatură cu idei elevate, Minulescu a fost un gazetar cultivat şi îndrăzneţ care a contribuit la fixarea unei ziaristici moderne, o ziaristică intelectuală coincidentă în parte cu cea propulsată de Camil Petrescu mai tîrziu. Fără să se integreze în ideile politice ale ziarelor în care publica, fără să pledeze pentru un partid politic, revistele la care colabora au devenit, cel puţin la rubrica pe care o semna, *nişte reviste ale celorlalţi.*

APRINDEŢI TORŢELE

Apare ca articol de fond în nr. 1 din 20 martie 1908, p. 1 al *Revistei celorlalţi,* definind „doctrina" nonconformismului minulescian. Chiar titlul articolului este incendiar, deconspirind revolta mult ulterioară a avangardiştilor. Acest editorial poate fi considerat primul manifest al simbolismului românesc în care este exprimată in mod sigur conştiinţa de sine a curentului. Contemporanii l-au acuzat pe poet că împrumută prea direct idei din cartea doctrinarului simbolist francez, Remy de Gourmont, *Le Livre des Masques.* In realitate, numai ideea-cheie era extrasă din textul lui Gourmont.

Manifestul lui Minulescu era necesar în termenii lui violenţi pentru a face o ruptură în mentalitatea literară a vremii ; mai

înainte profesorul Ovid Densusianu pledase pentru simbolism *Zl"un* stil prea universitar, dar pledoaria prea teoretica a mentorului de la *Vieaţa nouă* nu convinsese.

ARTHUR RIMBAUD

Apare în *Revista celorlalţi,* I, nr. 2, 1 aprilie 1908, p. 12, semnat „I.M." *

SUB CUPOLA NEMURIRII : DUILIU ZAMFIRESCU, ÎN LOCUL LUI OLLANESCU-ASCANIO. PRIETENIA DINTRE DUILIU ZAMFIRESCU ŞI ASCANIO. OPERA LITERARA A NOULUI ACADEMICIAN.

Apare în ziarul *Viitorul,* II, nr. 150, 7 aprilie 1908, p. 1, semnat „I.M.".

ALBERT SAMAIN

Apare în *Revista celorlalţi,* I, nr. 3, 10 aprilie 1908, p. 42, semnat „A.S.". Stilul este al lui Minulescu, identic cu cel din articolul despre Arthur Rimbaud.

In colaborare cu Dimitrie Anghel, Ion Minulescu traduce din Samain poemul *Pannyra cu tocurile de aur,* tipărit în *Vieaţa* literară şi *artistică* (15 aprilie 1907) şi reprodus în *Revista celorlalţi* în nr. din 10 aprilie 1908.

„CHIPURI ŞI SUFLETE" DE AL. CAZABAN
Editura Minerva, 1908

Apare în Viitorul, II, nr. 203, 2 iunie 1908, p. 1. Tonul generos al recenziei se datorează prieteniei dintre cei doi scriitori.

în aparatul critic, am indicat numai pseudonimul sau iniţialele cu care au fost semnate articolele ; unde nu se indică nimic, textele au fost semnate „Ion Minulescu".

„COMETA" DE DIM. ANGHEL ŞI ST. O. IOSIF

Apare în *Viitorul,* II, nr. 254, 24 iulie 1908, p. 1.

CHARLES BAUDELAIRE

Apare în *Viitorul,* II, nr. 292, 1 septembrie 1908, p. 1.

Stilul articolului are dezinvoltură şi trădează o pasiune literară pentru autorul *Florilor răului.* Textul este reluat la împlinirea a 45 de ani de la moartea poetului în *Viitorul,* V, nr. 1633, 22 august 1912, p. 1, semnat „i.m." *(Charles Baudelaire — Cu prilejul unei triste aniversări).*

ADMIRAŢII MERIDIONALE

Apare în Viitorul, II, nr. 295, 4 septembrie 1908, p. 1, semnat „Koh-y-noor".

EDITORI ŞI EDITAŢII

Apare în *Viitorul,* iu, nr. 500, G aprilie 1909, p. 1.

UN PARC IN MIJLOCUL OGRĂZII

Apare în *Viitorul,* III, nr. 554, 31 mai 1909 p 1

jan/N-!*1 ironizat, V. Poiană, este sămănătoristul Volbură Polană-Nasturaş, autor de versuri fără nici o valoare

„IL FUTURISMO"

Poetul italian F. T. Marinetti pune bazele unei noi şcoli literare

Apare în *Viitorul,* III, nr. 700, 25 octombrie 1909, p. 1, semnat: „M".

Articolul constituie prima manifestare românească de simpatie faţă de manifestul futurist al lui Marinetti. Considerăm că

Minulescu avea cunoştinţă de apariţia manifestului mai degrabă din ziarul francez *Le Figaro* din 20 februarie 1909, decît din revista lui Marinetti, *Poesia,* nr. 7, 8, 9 din august—septembrie —octombrie 1909, unde este reprodus. Amintim că la *Poesia* a colaborat în numărul 7—9/1909 şi Al. Macedonski.

în *Revista celorlalţi* (nr. 1—3/1908), la reclamele de pe ultima copertă este citată revista *Poesia.*

Marinetti a avut ulterior legături cu avangardiştii români, colaborind la *Contimporanul* lui Ion Vinea şi ocupîndu-se, într-un articol, de Minulescu *(Incendiul sondei de la Moreni — L'incendio della sonda, Contimporanul,* X, nr. 96—98, 1931) : „Minulescu ritmează versuri albe terenurilor petrolifere, nesfirşite tuburi inelare ce aleargă...". într-o caricatură din 1909, semnată de Horaţiu Dimitriu (păstrată în colecţia Ion Minulescu — Claudia Millian-Minulescu), autorul *Romanţelor pentru mai tîrziu* este aşezat pe oul lui Brâncuşi şi denumit *Minuletti il futurista.*

JEAN MOREAS

Apare în *Falanga literară şi artistică,* I, nr. 12, 28 martie 1910, p. 5, nesemnat, deoarece mai avea o poezie în acelaşi număr *(Păşeşte-ncet).*

Minulescu se simţea atras de Jean Moreas (care nici el nu era francez) şi-i ascultase cozeriile simboliste din cafeneaua Steinbacb, introdus în acest cerc de pictorul Galanis.

JULES RENARD

Apare în *Viitorul,* IV, nr. 893, 16 mai 1910, p. 1—2, semnat

D'ANNUNZIO ŞI MOREAS

Apare în *Viitorul,* IV, nr. 1203, 21 mai 1911, p. 1, semnat „Koh-y-noor".

H

PAUL VERLAINE

Cu prilejul dezvelirii monumentului din Grădina Luxembourg.

Apare în *Viitorul,* IV, nr. 1203, 21 mai 1911, p. 1, nesemnat, deoarece în acelaşi număr poetul semnase un alt articol despre' *D'Annunzio şi Morâas.*

ELOGIUL IMPERFECŢIEI

Apare în *Rampa,* I, nr. 8, 24 octombrie 1911, p. 1. Articolul — un deghizat pamflet — continuă ideile din manifestul *Aprindeţi torţele,* aducînd completarea că orice operă violent originală, catalogată imperfectă, se tradiţionalizează căpătînd cu timpul atributele perfecţiei.

OBSESII CONTEMPORANE : EUGEN LOVINESCU

Apare în *Insula, I,* nr. 1, 18 martie 1912, p. 3, semnat *:„X'' ;* pamfletul este un răspuns la adresa articolului lui E. Lovinescu, prin care Minulescu era considerat un poet nesincer, un *fumiste,* iar poezia sa lipsită de interes în istoria literaturii („Romanţele d-lui Minulescu sunt scrise pentru mai tîrziu. Nu ştiu de vor ajunge la adresă". *Critice,* I, p. 97).

[INSULA STRANIE...]

Apare ca editorial în revista lui Minulescu *Insula,* I, nr. 1, 18 martie 1912, p. 1.

Dacă în manifestul din *Revista celorlalţi* Minulescu emitea numai un strigăt prin care atrăgea atenţia asupra unei doctrine simboliste, în cel din *Insula* face o teoretizare a acestei doctrine, afirmînd un program.

Manifestul din *Insula* are în spatele lui şi o grupare poetică, „Grupul nostru", iar poeţii — colaboratori ai revistei — sînt autori de volume luate în seamă de critici : Ion Minulescu, G. Bacovia, Şerban Bascovici, N. Budurescu, Mihail Cruceanu, D. Karnabatt, N. Davidescu, D. Iacobescu, Emil Isac, Claudia Millian, Adrian Maniu, Eugeniu Ştefănescu-Est, Mihail Săulescu, Eugeniu Speranţia, Theodor Solacolu, Alexandru Viţianu, Dem. Theodorescu.

Se poate spune că de-abia în această etapă din istoria curentului, prin iminenţa ideilor din manifestele lui Minulescu (pe care Lovinescu le numea „agresive"), s-a creat în România o mentalitate simbolistă. Atacurile conţinute în manifestul *Insulei* se adresau în primul rînd sămănătoriştilor, dar vizau orice inerţie tradiţionalistă. Atmosfera epocii şi atragerea atenţiei spre noua şcoală, fenomene consemnate de poet, mai ales în romanul autobiografic *Corigent la limba română,* constituie şi o victorie în cîmpul criticii literare ; cei mai proeminenţi critici ai vremii recunosc *noua* direcţie literară. Este citabil cazul lui Mihail Dragomirescu care găzduieşte producţiile simboliste în revista *Convorbiri critice* şi mai tîrziu în *Falanga literară şi* artistică. Chiar E. Lovinescu, deşi circumspect, se alătură la început, în faza sa impresionistă, acestei orientări.

POEŢII ŞI REFORMELE

Apare în *Românul,* XLIV, nr. 24, 25 mai 1914, semnat „Koh-y-noor" ; face parte din seria articolelor dedicate actualităţii.

POETUL BATRIN

Apare în *Românul,* XLIV, nr. 32, 2 iunie 1914, p. 1, la rubrica „Negru pe alb", semnat „Koh-y-noor" şi este un răspuns la referatul negativ pe care Duiliu Zamfirescu îl face la volumul lui Minulescu *De vorbă cu mine însumi,* propus pentru Premiul Academiei, pe anul 1913. Declaraţia academicianului poet că premiile Academiei au în vedere volumele ce „n-au nici un amestec cu aşa-zisul curent simbolist" e taxată de Ion Minulescu drept un „simptom de bătrîneţe în poezie". In alte ocazii autorul *Romanţelor pentru mai tîrziu* îl elogiase *(Sub cupola nemuririi, Viitorul,* II, nr. 150, 7 aprilie 1908).

Articolul din *Românul* e o nouă apărare a simbolismului ca direcţie literară împotriva spiritului retrograd tradiţionalist.

LIBRARII ŞI AUTORII

Apare în *Românul,* nr. 34, 4 iunie 1914, p. 1, semnat „Koh-y-noor", şi face parte din seria de articole de apărare a drepturilor scriitorilor.

DOUA ANIVERSARI

Apare în *Românul,* XLIV, nr. 45, 15 iunie 1914, p. 1, semnat „Koh-y-noor".

EDITORII•

Apare in *Românul,* XLIV, nr. 61, 1 iulie 1914, semnat „Koh-y-noor" .

PENTRU EMIL GARLEANU

Apare în *Românul,* XLIV, nr. 65, 5 iulie 1914, p. 1, semnat „Koh-y-noor" ; cu ocazia morţii lui Emil Gârleanu, acest panegiric poematic oglindeşte afecţiunea lui Minulescu faţă de prietenul său „călător timpuriu", căruia îi dedicase romanţa *Prin gările cu firme-albastre* (1913) în amintirea şezătorilor literare la care participaseră împreună în toată ţara.

SERBĂRILE S.S.R.

Apare în *Românul,* XLIV, nr. 66, 6 iulie 1914, p. 1, semnat Koh-y-noor".

CĂRŢI NOI

Apare în *Românul,* XLIV, nr. 181, 29 octombrie 1914, p. 1, semnat „Koh-y-noor". în realitate, volumul lui Ion Trivale se intitulează *Cronici literare* şi nu *Critici literare* ; în sumarul cărţii e şi un articol despre Ion Minulescu fDoi *maeştri simbolişti : „Limanuri albe" de O. Densusianu — „De vorbă cu mine însumi" de I. Minulescu).*

ARTA ŞI RĂZBOIUL

Apare în ziarul *Românul,* XLIV, nr. 228, 15 decembrie 1914, p. 1 ; tratatează o temă ce-l obsedează pe Minulescu, temă pe care o va relua şi-n alte articole. Semnat : „Koh-y-noor".

POEZIA EROICA

Apare în *Viitorul,* VII, nr. 2472, 25 decembrie 1914, p. 3.

60 DE ANI DE LA MOARTEA LUI GERARD DE NERVAL

Apare în *Viitorul,* VIII, nr. 2541, 9 martie 1915, p. 1, semnat : „i.m.".

POEZIA

Apare în *Românul,* XLV, nr. 313, 15 martie 1915, semnat „Koh-y-noor".

Este remarcabilă aici cultura poetică a lui Minulescu, buna cunoaştere a poeziei franceze contemporane şi intuiţia în materie de artă.

PERSONALITATEA ARTISTICA

Apare în *Românul,* XLV, nr. 340, 14 aprilie 1915, p. 1, semnat: *„Harthmuth".*

Articolul relevă abilitatea cu care poetul simbolist îşi cenzurează mentorul de la *Convorbirile* critice şi de la *Falanga literară şi artistică,* reviste la care colabora.

POETUL MIHAIL CODREANU

Apare in *Viitorul,* VIII, nr. 2623, 2 iunie 1915, semnat „i.m."

CUM TREBUIE SA FIE ARTA

Apare în ziarul *Românul,* XLV, nr. 411, 24 iunie 1915, semnat „i", continuînd tema articolului precedent, din ziarul Viitorul. Minulescu se pronunţă, în subtext, pentru o artă naţională.

VERSURI ŞI POEZIE

Apare în *Românul,* XLV, nr. 414, 27 iunie 1915, p. 1, semnat „4".

ROMANII DIN ARDEAL ŞI VASILE ALECSANDRI

Apare în *Viitorul,* nr. 2710, 28 august 1915, p. 1, semnat „Koh-y-noor".

POEZIA ORAŞELOR MARI

Apare în ziarul *Viitorul,* VIII, nr. 2727, 14 septembrie 1915, p. 1, semnat „i.m."

E un manifest simbolist ce pledează — argumentat — pentru tematica citadină.

Versurile citate din Henri de Regnier sînt traduse de Minulescu împreună cu Dimitrie Anghel, pe cînd erau funcţionari ai Domeniilor statului, la Constanţa, în 1907, şi au apărut pentru prima dată în *Semănătorul* (15 aprilie 1907) semnate Sutzu Gabriel ; reproduse o dată în *Revista celorlalţi* (I, nr. 3, aprilie 1908) şi de două ori în *Viitorul* (V, nr. 1640, 1912 şi VII, nr. 2957, 1914) cu numele ambilor traducători.

LIMBA ROMANEASCA

Apare în *Viitorul,* VIII, nr. 2731, 18 septembrie 1915, p. 1, semnat: „Koh-y-noor".

Ion Minulescu confundă pe Cezar Bolliac cu George Sion, versurile aparţinînd, în realitate, acestuia din urmă.

20 DE ANI DE LA MOARTEA LUI PAUL VERLAINE

Apare în *Viitorul,* IX, nr. 2864, 1 februarie 1916, p. 1, semnat „i.m."

SCRISORILE LUI MUSSET

Apare în *Falanga literară şi artistică,* I, nr. 1, 10 ianuarie 1916, p. 6—7, la rubrica „Serpentine şi arabescuri", semnat „I.M."

DUPA 31 DE ANI

Apare în *Viitorul,* IX, nr. 2932, 9 aprilie 1916, p. 1, semnat : „Koh-y-noor".

M. GANE

Apare în *Viitorul,* IX, nr. 2940, 19 aprilie 1916, p. 1, semnat: „Koh-y-noor".

REMY DE GOURMONT

Apare în *Flacăra,* VI, nr. 46„ 17 noiembrie 1922, p. 1—2.

Articolul e interesant şi pentru cîteva indiscreţii autobiografice : vestimentaţia lui Remy de Gourmont va fi imitată de Minulescu şi el purtînd pălării cu borul lat, fulare mari, cadrilate, pelerine lungi; aflăm că autorul nostru era prieten cu Maurice Magre, poet francez (n. 1877), din care Tudor Arghezi a tradus in 1904, pe cînd era călugăr, un imn ateist, publicat sub pseudonimul J. Gabriol în *Revista ideii* a socialistului P. Muşoiu.

UN ROMAN POET

Apare în *Universul literar,* XLI, nr. 48, 2 noiembrie 1925, „număr închinat lui Alexandru Vlahuță".

POPA DAMIAN STĂNOIU, DUHOVNICUL CELOR CE PĂCĂTUIESC CU ÎNCHIPUIREA

Apare în *Adevărul literar și artistic,* IX, nr. 471, 15 decembrie 1929. în nr. 472 din 22 decembrie 1929 al revistei, Damian Stănoiu publică un spiritual răspuns : *Domnule Minulescu, eu nu te spovedesc.*

GÎNDURI BUNE PENTRU PANAIT ISTRATE

Apare în *România literară,* II, nr. 65, 6 mai 1933, p. 1.

„IUBITA DIN PARIS"

Apare în *Rampa,* XVIII, nr. 5266, 5 august 1935, p. 1, 5. E o recenzie elogioasă la romanul lui Horia Furtună.

RINDURI PENTRU G. IBRĂILEANU

Apare în *Viața românească,* XXVIII, nr. 4–5, 1936, p. 66–67, număr dedicat lui G. Ibrăileanu.

Ion Minulescu are cuvinte de laudă pentru ediția poeziilor lui Eminescu, comandată de Ministerul Artelor lui Ibrăileanu, care „a scris prefața promisă și ne-a trimis-o odată cu textul complet al poeziilor lui Eminescu, controlate după manuscrisele poetului"...

în realitate lucrurile stau altfel : Minulescu, în calitate de director general al Artelor, a dus lui Ibrăileanu adresa ministerului în 1926, a urmat un șir de scrisori prin care criticul cerea lămuriri în legătură cu structura ediției. Ibrăileanu n-a depus la timp textul ediției și Minulescu a pierdut fondul bugetar alocat. De-abia în 1928, mentorul *Vieții românești* a însărcinat pe G. Topîrceanu cu verificarea textelor eminesciene, după manuscrisele de la Biblioteca Academiei. în 1929 textul a fost gata și Minulescu îi propune tipărirea ediției lui C. Șaban-Făgețel, directorul revistei și editurii Ramuri-Craiova. Din lipsă de fonduri, tipărirea s-a amînat pînă în 1941, cînd culegerea a apărut in condițiuni grafice deosebite, ilustrată cu desene de Al. Brătescu-Voinești. Ibrăileanu se stinge din viață în 1936 și nu-și mai poate vedea ediția.

Corespondența Minulescu-Ibrăileanu se află la Biblioteca universitară „M. Eminescu" din Iași, înregistrată la nr. 61 și respectiv în arhiva familiei Ion Minulescu.

POEȚII ȘI MARELE PUBLIC

Apare în *Familia,* LXXXVI, seria IV, nr. 11—12, noiembrie—decembrie 1941, p. 5—7.

OCTAVIAN GOGA ȘI PASĂRILE CALATOARE

Apare în *Familia,* LXXXVIII, seria IV, nr. 5—7, mai—iulie, 1943, număr dedicat lui Octavian Goga.

Poezia reprodusă, *Rînduri pentru păsările călătoare,* s-a publicat mai întîi în *Vremea,* 25 decembrie 1932 cu titlul *Doina toamnei,* apoi în *Gazeta femeii* (nr. 70—71 din 7 septembrie 1934), cu titlul ultim și în volume ; în ediția definitivă din 1943 se adaugă dedicația „lui Octavian Goga".

PIERRE RONSARD ȘI MIHAIL EMINESCU

Apare ÎB *Vremea,* XV, nr. 729, 25 decembrie 1943, p. 23.

DE LA „LUNA CĂRȚII" LA „ANTOLOGIA PITORESCULUI ROMANESC"

Apare în *Revista Fundațiilor regale,* XI, nr. 1, 1 ianuarie 1944, p. 196—199.

ARTICOLE ŞI CRONICI DRAMATICE

Un capitol aparte în publicistica minulesciană îl constituie articolele şi cronicile dramatice. Minulescu este un insurgent şi in materie de teatru, militînd prin articole, încă din 1908, pentru un teatru simbolist în România, contribuind la sincronizarea dramaturgiei noastre cu cea europeană. Fiind între 1922—1940 director general al Artelor, aproba repertoriile şi îndruma instituţiile teatrale, scriind el însuşi piese de teatru şi făcînd traduceri din literatura dramatică simbolistă (Maurice Maeterlinck, în special). Insurgenţele lui Minulescu pentru inovarea repertoriului, conţinute în articole şi cronici, sînt comune cu inovaţiile la fel de moderne, în aceeaşi perioadă, ale grupului „Poesis", animat de Ion Marin Sadoveanu, ale grupului „Insula", susţinut de Ion Vinea şi de revista *Contimporanul* (1922), sau ale grupării „Atelierul", gîndită după „Theâtre de TAtelier" al lui Dullin, în 1923.

Citind articolele şi cronicile sale dramatice remarcăm in primul rînd verva stilistică şi francheţa opiniilor cu privire la jocul actorilor.

Un deosebit interes trebuie să fi prezentat în epocă articolele de orientare estetică în teatru semnate de Minulescu; unul din aceste articole vorbeşte (în 1919), insurecţional, despre *teatrul de mîine.*

In privinţa artei actorilor, Minulescu e un eritic incisiv şi tranşant, fiind tăios şi dur nu numai cu actorii începători, ci chiar cu marii actori, cum e Elvira Popescu, titulara rolului feminin din piesa *La Glu* de Jean Richepin.

Sînt caracterizate succint, cu elogii bine motivate, prezenţele scenice ale unor mari actori ca Iancu Brezeanu, Ion Sârbul, Tony Bulandra, Lucia Sturdza-Bulandra, George Storin, R. Bulfinsky, I. Morţun, pe atunci tineri.

O caracteristică a acestor cronici este însăşi structura lor ; în comparaţie cu alţi cronicari dramatici, care se ocupă mai mult de jocul actorilor, Minulescu acordă o atenţie deosebită textului dramatic scriind despre autor şi analizîndu-i opera. Un exemplu tipic îl constituie premiera dramei lui Mihail Săulescu, *Săptămina luminată,* prezentată în octombrie 1920 pe scena Naţionalului bucureştean. Cronicarul aşează piesa poetului erou în contextul dramaturgiei universale.

Vorbind despre spectacolul Naţionalului din 1920 cu *Răzvan şi Vidra* de B. P.-Hasdeu, cronicarul găseşte cu cale să facă o încadrare istorico-literară a piesei, amintind, între altele, de opiniile negative faţă de text ale lui Petre Carp.

Minulescu este un bun cunoscător al teatrului francez ; în anii săi parizieni (1899—1905) poetul văzuse spectacole şi citise cu interes pe principalii dramaturgi. Scriind în 6 decembrie 1920 despre reprezentarea la Naţional a comediei lui Moliere, *Tartnffe,* se ocupă nu numai de jocul actorilor, ci şi de aportul lui Moliere în formarea limbii literare franceze ; nu ideea în sine e interesantă cît mai ales modul în care o exprimă Minulescu, prin badinaje inteligente şi ironice.

Fie comentînd pe Shakespeare sau Ibsen, fie vorbind de autori români contemporani, mai mari sau mai mici, de la N. Iorga şi Liviu Rebreanu la Mihail Paşcanu, Ion Minulescu scrie cu aceeaşi seriozitate, căutînd să descopere atît realizările cît şi racilele teatrului ca *spectacol.*

AUTORII DRAMATICI ŞI PREMIERELE

Apare in *Viitorul,* II, nr. 337, 30 octombrie 1908, p. 1.

„MĂRUL", DRAMA *IN DOUA ACTE, DE ZAHARIA BÂRSAN*

Apare în *Viitorul,* II, nr. 364, 25 noiembrie 1908, p. 1, semnat „m". In partea finală a cronicii e comentat şi spectacolul *O vizită,* de Al. Dumas-fiul.

TEATRUL IN SECOLUL AL XIX-LEA

Apare în *Viitorul,* II, nr. 367, 28 noiembrie 1908, semnat „Koh-y-noor".

„DON CARLOS", *TRAGEDIE IN 5 ACTE DE SCHILLER, TRADUSA DIN LIMBA GERMANA DE D. GEORGE COŞBVC*

Apare în *Viitorul,* III, nr. 411, 14 ianuarie 1909, p. 3, semnat „-m-". Este menţionabilă atenţia acordată de Minulescu textului traducerii semnată de G. Coşbuc.

VIFORUL, *DRAMA ISTORICA tN 4 ACTE, DE DL. B. ŞT. DELAVRANCEA*

Apare în *Viitorul,* III, nr. 732, 11 noiembrie 1909, p. 2, semnat „-m-".

SHAKESPEARE ŞI MAETERLINCK

Apare în *Viitorul,* IV, nr. 804, 26 februarie 1910, p. 1, semnat „m".

„MODELUL" *(LA FEMME NUE), PIESA lN 4 ACTE, DE D. HENRY BATAILLE, TRADUSA DIN LIMBA FRANCEZA DE D.-NUL GEORGE RANETTI*

Apare în *Viitorul,* IV, nr. 1010, 9 septembrie 1910, p. 3, semnat „i. m.".

„OTHELLO" *IN ROMÂNEŞTE. TRAGEDIA LUI SHAKESPEARE IN TRADUCEREA POETULUI D. NANU*

Apare în *Viitorul,* VI, nr. 1901, 27 mai 1913, p. 2, semnat „i. m.".

„TRANDAFIRII ROŞII", O *NOUĂ LUCRARE DRAMATICA A LUI ZAHARIA BÂRSAN*

Apare în *Viitorul,* VII, nr. 2449, 3 decembrie 1914, p. 2, semnat „i.m.".

„BUJOREŞTII"

Apare în *Românul,* XLV, nr. 325, 30 martie 1915, p. 1, semnat „i".

MARIOARA VENTURA IN „DAMA CU CAMELII"

Apare în *Românul,* XLV, nr. 336, 10 aprilie 1915, p. 1, semnat „Hardtmuth".

FESTIVALUL CARAGIALE - CENTENARUL PIESEI „SCRISOAREA PIERDUTA"

Apare în *Viitorul,* IX, nr. 2899, 7 martie 1916, p. 1, semnat „i.m.".

FESTIVALUL ARISTIZZA ROMANESCU

Apare în Viitorul, IX, nr. 2952, 1 mai 1916, p. 1, semnat „Koh-y-noor".

TEATRUL DE MÎINE

Apare în *Teatrul de mîine,* I, nr. 12, 15 ianuarie 1919, p. 2.
Revista *Teatrul de mîine* (1918—1919, Iaşi şi Bucureşti, director Constantin Riuleţ) a dezbătut probleme teoretice ale artei dramatice, militînd pentru un teatru al „bunului-simţ, al vieţii de toate zilele'- cum se exprimă chiar Minulescu în articolul său.

COMPANIA DRAMATICA DAVILA : „INTRE CULISE", *PIESĂ IN PATRU ACTE, DE DL. HENRY DE ROTHSCHILD, TRADUSA DE DL. H. ST. STREITMAN*

Apare în Viitorul, IV, nr. 1002, 10 septembrie 1919, p. 3, semnat „i.m.".

TEATRUL NAȚIONAL : „CADRILUL"

Apare în ***România nouă,*** **I, nr. 6, 11 ianuarie 1920, p. 2, semnat „i.m.".**

TEATRUL REGINA MĂRIA : „REFUGIUL", ***PIESA IN TREI ACTE DE DL. DARIO NICCODEMI, TRADUSA DIN LIMBA FRANCEZA.***

Apare în ***România nouă,*** **I, nr. 6, 11 ianuarie 1920, p. 2, semnat „i.m.".**

„POEZIA DEPĂRTĂRII", ***PIESA IN 4 ACTE, DE D-L DUILIU ZAMFIRESCU***

Apare în ***România nouă,*** **I, nr. 55, 19 aprilie 1920 p 1, semnat „i.m.".**

„PRĂPASTIA", ***DRAMĂ IN 4 ACTE, DE MIHAIL SORBUL***

Apare în ***România nouă,*** **I, nr. 66, 3 mai 1920, p. 1, semnat „i.m.".**

„PROMETEU", ***TRAGEDIE IN CINCI ACTE, DE VICTOR EFTIMIU***

Apare în ***România nouă,*** **I, nr. 69, 29 mai 1920, p 1* semnat „i.m.".**

TEATRUL NAȚIONAL : „ODINIOARĂ", ***CINCI ACTE IN VERSURI DE I. C. ASLAN***

Apare în ***România nouă,*** **I, nr. 182, 20 septembrie 1920, p. 1, semnat „i.m.".**

TEATRUL MODERN: „LA GLU", ***DRAMA IN CINCI ACTE ,, JEAN RICHEPIN, TRADUSA DE THEODOR*** SoLcolu

Apare în ***România nouă,*** **I, nr. 182, 20 septembrie 1920, p. 1, semnat „i.m.".**

TEATRUL REGINA **MARJA :** „COCOȘUL NEGRU", FEERIE DRA-*MATICA tN CINCI ACTE IN VERSURI,* DE *VICTOR EFTIMIU*

Apare în ***România nouă,*** **I, nr. 182, 20 septembrie 1920, p. 1, semnat „i.m.".**

TEATRUL NAȚIONAL : „SAPTAMINA LUMINATA", ***PIESA IN-TR-UN ACT,*** DE ***MIHAIL SAULESCU ȘI*** „AVARUL", ***COMEDIE IN CINCI ACTE, DE MOLIERE***

Apare în ***România nouă,*** **I, nr. 204, 3 octombrie 1920, p. 1, semnat „i.m.".**

„RAZVAN ȘI VIDRA", ***POEM DRAMATIC IN CINCI CINTURI,*** **DE** ***BOGDAN PETRICEICU-HASDEU***

Apare în ***România nouă,*** **I, nr. 206, 18 octombrie 1920, p. 1, semnat „i.m.".**

TEATRUL NAȚIONAL : „NOAPTEA REGILOR" ***SAU*** **„CE AȚI VROI",** ***COMEDIE IN 5 ACTE ȘI 7 TABLOURI, DE WILLIAM SHAKESPEARE, TRADUSA DIN LIMBA ENGLEZA, DE D. GIONI*** **PERETZ**

A apărut în ***România nouă,*** **I, nr. 211, 5 octombrie 1920, p. 1, semnat „i.m.".**

TEATRUL REGINA MĂRIA : „PARIZIANA", ***PIESA IN 3 ACTE, DE HENRY BECQUE, TRADUSA DIN LIMBA FRANCEZA DE D. TH. SOLACOLU, ȘI*** **„RĂPOSATA MAMA CONIȚEI",** ***COMEDIE INTR-UN ACT, DE GEORGES FEYDEAU, TRADUSA DIN LIMBA FRANCEZA DE D. ADOLF DE HERZ***

Apare în ***România nouă,*** **I, nr. 211, 25 octombrie 1920, p. 1, semnat „i.m.".**

TEATRUL NAȚIONAL : „VLAICU-VODA", *PIESĂ IN CINCI ACTE ȘI IN VERSURI, DE ALEXANDRU DAVILA*

Apare în *România nouă,* I, nr. 223, 8 noiembrie 1920, p 1, semnat „I.M.".

TEATRUL NAȚIONAL: „BANII" *(LES AFFAIRES SONT LES AFFAIRES), PIESA IN TREI ACTE, DE OCTAVE MIRBEAU*

Apare în *România nouă,* I, nr.. 234, 22 noiembrie 1920, p. 2, semnat „i.m.".

TEATRUL REGINA MĂRIA : „PĂIANJENUL", *PIESA IN TREI ACTE, DE ADOLF DE HERZ*

Apare în *România nouă,* I, nr. 240, 29 noiembrie 1920, p. semnat „i.m.".

TEATRUL NAȚIONAL : „TARTUFFE", *COMEDIE IN CINCI ACTE DE MOLIERE, TRADUSA IN ROMÂNEȘTE DE D. A.* **TOMA**

Apare în *România nouă,* I, nr. 251, 6 decembrie 1920, p. semnat „i.m.".

TEATRUL NAȚIONAL : „DOMNUL NOTAR", *DRAMA IN TREI ACTE, DE OCTAVIAN GOGA*

Apare în *România nouă,* I, nr. 252, 13 decembrie 1920, p. semnat „I.M.".

TEATRUL REGINA MARIA : „HOȚII", *PIESA IN* **5** *ACTE ȘI 11 TABLOURI, DE SCHILLER, TRADUSA DIN LIMBA GERMANĂ DE LIVIU REBREANU*

Apare în *România nouă,* II, nr. 10, 17 ianuarie 1921, p. 1, semnat „i.m.".

TEATRUL NAȚIONAL : „REGELE LEAR", *TRAGEDIE IN CINCI ACTE ȘI 11 TABLOURI, DE W. SHAKESPEARE, TRADUSA IN ROMÂNEȘTE DE D-RA M. MILLER-VERGHY*

Apare în *România nouă,* II, nr. 33, 14 februarie 1921, p. 1, semnat „i.m.".

TEATRUL NAȚIONAL : „SORANA", *COMEDIE IN TREI ACTE, DE D-NII I. AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI ȘI ADOLF DE HERZ*

Apare în *România nouă,* II, nr. 69, 24 martie 1921, p. 1, semnat „i.m.".

TEATRUL NAȚIONAL : „DOMNIȘOARA IULIA", *DRAMA IN DOUĂ EPISOADE, DE AUGUST STRINDBERG, TRADUSA DE D.* **EUGEN** *FILOTTI ȘI* **„ELECTRA",** *TRAGEDIE INTR-UN ACT, DE HUGO VON HOFMANNSTAHL, TRADUSA DE D. EM. CIOMAC, MUZICA DE SCENA DE RICHARD STRAUSS, DECORURI ȘI COSTUME DE DL. GEORGE POJEDAEFF*

Apare în *România nouă,* II, nr. 93, 25 aprilie 1921, p. 1—2, semnat „i.m.".

TEATRUL LIRIC : „TANDREȚE", DRAMA *ÎN TREI ACTE, DE HENRY BATAILLE, JUCATA DE TRUPA EXCELSIOR*

Apare în *România nouă,* II, nr. 93, 25 aprilie 1921, p. 1—2, semnat „i.m.".

TEATRUL NAȚIONAL : „TUDOR VLADIMIRESCU", *PIESA ISTORICA IN CINCI ACTE, DE D. NICOLAE IORGA*

Apare în *România nouă,* II, nr. 124, 6 iunie 1921, p. 2, semnat „i.m.". Textul reprodus este a doua parte a unei cronici, prima parte fiind consacrată piesei *Mărăști* (3 acte și 2 tablouri) de Gioni Peretz.

TEATRUL NAȚIONAL : „MOARTEA CLEOPATREI", *NARAȚIUNE DRAMATICĂ IN PATRU ACTE, DE D. MIHAIL PAȘCANU*

Apare în *România nouă,* II, nr. 207, 12 septembrie 1921, p. 1, semnat „i.m.".

„CHEMAREA CODRULUI"

Apare în *România nouă*, n nr ?n7 , 19 , *Q + ' 2 se P te «ibrie 1921, p. i;
semnat „i.m.".

Apare în *România nouă* nr, nr 911 - 213, 10, 18 „ ^ "septembrie 1921, semnat
„i.m.".

Apare în *România nouă*, II nr j lq ,fi ,„ , , . 9> 26 se Ptembri e 1921, p. i,
semnat „i.m.".

TEATRUL NAŢIONAL : „NORA", *PIESĂ 1N TREI ACTE DE*
HENRIK IBSEN *DE*

Apare în *România nouă* n nr w ,17, 17 „octom, brie 1921, p. 1,
semnat „i.m.".

DUPA LĂSAREA CORTINEI

Apare în *Flacăra,* VII, nr. 23, 9 iunie 1922, p. 357—359.

Articolul este egal cu un manifest dar şi cu un pamflet la adresa tradiţiei şi inerţiei în teatrul românesc.

TEATRUL NAŢIONAL : „SCRISOAREA PIERDUTA"

Apare în Flacăra, VII, nr. 37, 15 septembrie 1922, p. 592.

ARTICOLE DE ARTA PLASTICA

Este un lucru ştiut că Minulescu a fost un colecţionar de artă ; cine vizitează şi azi, colecţia ce poartă numele poetului şi al soţiei sale, Claudia Millian-Minulescu, regăseşte aici aproape toată arta noastră plastică de după 1910 pînă în 1944 : Iser, Petraşcu, Ştefan Popescu, Theodorescu-Sion, Iorgulescu-Yor, Adam Bălţatu, Camil Ressu, N. Tonitza, Jean Steriadi, Sorin Ionescu, Theodor Pallady, Alexandru Ciucurencu, Corneliu Michăilescu,. M. H. Maxy, Margareta Sterian, Lucia Demetriade-Bălăcescu, Paul Miracovici, Magdalena Rădulescu, Bob Bulgaru, D. Ghiaţă, Lucian Grigorescu, H. Catargi, Michaela Eleutheriade etc. Vizitatorul îl poate descoperi pe poet în interpretarea lui Galanis sau Victor Brauner şi se poate întîlni, în cîteva excepţionale icoane pe sticlă, cu şcoala lui Moga şi Ţimforea etc. Contactul cu muzeul Minulescu defineşte o predilecţie, dar şi opţiunea unui cunoscător avizat. La toate acestea se adaugă şi faptul că poeta Claudia Millian era la rîndul ei o plasticiană, cum tot plasticiană este şi fiica poetului Mioara Minulescu.

Cunoscător al artei româneşti contemporane (şi în acelaşi timp colecţionar), lui Ion Minulescu nu i-a fost greu să scrie despre pictori şi sculptori şi chiar — într-o vreme — să facă şi cronică plastică. Cel mai vechi articol cu această tematică e dedicat unei expoziţii din 1907 a lui Iser. Aici, poetul ia apărarea artistului ale cărui guaşe, expuse în Rotonda Ateneului Român, nu sînt înţelese de un anume cronicar (Nicoară ?) şi declarate de acesta drept caricaturi. Cu Iser, Minulescu a fost coleg de şcoală şi apoi prieten foarte apropiat, artistul ilustrîndu-i două volume de versuri *(Romanţe pentru mai tîrziu* şi *De vorbă cu mine însumi).*

Despre Iser are ocazia să scrie în mai multe rînduri : în 1009, cînd expune împreună cu artiştii francezi (Derain, Forain şi Galanis), în 1916 (în Flacăra) unde pictorul era considerat „un interpret" al „adevărului vieţii" („acel unic adevăr suprem, care nu devine frumos decît prin voinţa, credinţa si forţa artistului..."), în 1918 cînd Iser prezenta teme din război.

Poetul este susţinătorul asociaţiei „Tinerimea artistică" şi iniţiatorul Salonului oficial ; în 1923, Minulescu, directorul general al Artelor din Ministerul Cultelor şi Artelor, funcţie pe care o îndeplineşte între 1922—1940, solicită reînfiinţarea Salonului oficial de artă plastică, propunînd şi decernarea unor premii în sumă totală de 335 000 lei (după cum se vede din referatul, publicat de noi în *Manuscriptum,* XII, nr. 1, 1981, p. 61—62) :

„Referat. Domnule Ministru,

La rezoluţia Dv. de pe temeiul No. 60255/923 am onoarea a vă referi :

înainte de război. Ministerul Instrucţiunii Publice organiza in fiecare primăvară, la Bucureşti, o expoziţie generală de artă plastică, la care participau toţi artiştii din ţară şi care purta numele de Salonul oficial. Statul contribuia în chipul acesta la progresul artei româneşti, stimulînd artiştii să creeze opere cît mai însemnate.

în timpul din urmă însă, Salonul oficial-nemaiputînd fi organizat, artiştii au început să se manifeste prin expoziţiuni personale, preparate de multe ori în pripă şi destinate a satisface mai curînd nevoile materiale imediate, decît interesul artistic superior.

Urmîndu-se numai cu sistemul acesta de manifestare artistică, artele plastice din România Mare ar începe să-şi piardă din prestigiul lor, iar dezorientarea publicului în materie de artă nu ar mai avea nici o margine."

..Pentru a se preveni la timp acest rău" poetul pledează în continuare pentru reînfiinţarea Salonului oficial care „devine o necesitate naţională şi una din primele preocupări ale ministerului nostru" propunînd :

..1. La Expoziţia generală anuală, organizată de Ministerul Artelor, care va purta numele de Salonul oficial, vor lua parte toţi artiştii plastici din întreaga ţară şi *va* dura de la 1 aprilie pînă la 31 mai. Excepţional în anul acesta, timpul fiind înaintat, salonul îşi va deschide porţile la 15 aprilie 1924.

în acest scop, cel mai tîrziu pînă la finele acestei luni (noiembrie 1923), va trebui să se facă publicitatea necesară pe *o* scară cît mai întinsă, atît prin presă cît şi prin inspectoratele respective, iar pentru ţinerea scriptelor necesare, va trebui să funcţioneze la Ministerul Artelor un secretariat al Salonului oficial.

2. Cum în centrul oraşului nu se poate găsi o clădire încăpătoare pentru această expoziţie, va trebui să cercetăm pautlioanele *lioanele din Parcul Carol I,* alegînd pe cel care va corespunde mai bine scopului nostru. Localul acesta va trebui făcut cunoscut la timp, pentru că lucrările expozanţilor vor fi primite acolo de către un personal însărcinat anume cu acest lucru, cel mai tîrziu pînă la 15 martie 1924. De la această dată, nu se va mai admite nici o prezentare şi statul nu-şi va lua răspunderea decît a lucrărilor predate cu formă şi luate în primire de către reprezentanţii noştri. Pe lîngă secretariatul salonului, care de la 15 martie va urma să fie mutat în pavilionul Expoziţiei, vor trebui să mai funcţioneze acolo şi un casier al Salonului precum şi un număr de gardieni în raport cu numărul sălilor de expoziţie.

3. Pînă la 12 martie cel mai tîrziu, se va alege Juriul expoziţiei compus dintr-un preşedinte şi opt membri dintre care *cinci pictori şi trei sculptori.* Preşedintele va fi de drept directorul şcoalei de arte frumoase din Bucureşti. Sindicatul artelor plastice va delega doi membri, unul pentru pictură şi altul pentru sculptură, iar ministerul va numi pentru completarea, juriului încă patru pictori şi doi sculptori.

Juriul Salonului va fi ales în fiecare an o dată ; juriul îşi va împărţi atribuţiunile, adică pe lîngă alegerea lucrărilor îşi va delega membrii însărcinaţi cu amenajarea sălilor şi aranjarea expoziţiei, administrarea salonului, catalogul etc....

4. Catalogul va trebui întocmit în cele mai bune condiţiuni tehnice posibile, cu ilustraţii, în care scop toate datele şi fotografiile lucrărilor vor fi depuse pînă la 15 martie necondiţionat, odată cu lucrările, astfel ca juriul să poată proceda imediat la întocmirea catalogului care se va vinde cu un preţ fixat proporţional cu costul lui.

5. Pentru stimularea artiştilor români de a crea opere definitive, şi pentru a se da statutului putinţa să-şi formeze o colecţie demnă, se vor achiziţiona în fiecare an un număr oarecare

•din lucrările cele mai importante. In acelaşi timp, pe lîngă cumpărături, propun şi înfiinţarea următoarelor premii de recompensă sau încurajare :

1 premiu a 50 000 de lei
3 premii a 25 000 de lei
4 premii a 15 000 de lei
12 premii de încurajare a 10 000 lei
1 premiu de gravură a 20 000 lei.

Suma totală a acestor premii (355 000 de lei) va fi plătită din fondul de 1000 000 de lei prevăzut pentru Salonul oficial în bugetul anului viitor, urmînd ca restul să servească pentru amenajarea sălii, pentru tipărirea catalogului, cheltuielile inerente şi, bineînţeles, achiziţionarea lucrărilor care vor aparţine statului.

Comisiunea pentru achiziţionări şi acordarea premiilor de recompensă sau încurajare va fi aceeaşi care există în momentul de faţă pe lîngă Ministerul Artelor pentru cumpărături artistice.
Director general al artelor"

Cronicele lui Minulescu se ocupă însă şi de Salonul oficial de dinainte de război, scriind pe larg despre ediţia din 1909, în care expun pictorii G. Petraşcu, Costin Petrescu, Elena Popeea, Theodorescu-Sion, Th. Pallady.

Sculptura este negată în bloc (Bălăceanu, Cristescu, Filip Marin, Aristide Iliescu, Iordănescu, Oscar Spaethe etc), cu excepţia lui Fritz Storck, Paciurea şi Brâncuşi. Fritz Storck este caracterizat drept un artist virtuos ; Paciurea un artist îndrăgostit de „eterna himeră". Brâncuşi e considerat un avangardist ce depăşeşte întreaga sculptură a Salonului oficial.

Despre Brâncuşi, Minulescu va scrie mult mai pe larg într-un articol din 1925 *(Integral,* nr. 2, 1 aprilie 1925), vorbind de marele sculptor ca despre un demiurg al artei moderne.

In 1929 cronicarul are ocazia să se întîlnească intr-o expoziţie reprezentativă cu Theodor Pallady, pe care-1 caracterizează drept un poet-pictor, drept un visător care face artă ca să-şi „realizeze cîntecul lăuntric".

In 1932, la moartea lui Paciurea, Minulescu remarcă vizionarismul sculptorului a cărui viaţă se confundase cu arta şi himerele ei.

Fie scriind despre lipsa de spaţiu adecvat în muzeele şi pinacotecile noastre, fie înfierînd atitudinea de nepăsare a oficialităţilor faţă de artele plastice, Minulescu vorbeşte ca un cunoscător şi ca un partizan ; ca un cunoscător al nevoilor artiştilor, ca un partizan sensibilizat de condiţia lor materială precară.

In toate cronicile sale însă e un susţinător al ideilor noi„ al originalităţii şi un duşman a tot ce era învechit si academist ; respinge pictura şi sculptura cultivată de profesorii de la Academiile noastre de arte frumoase, dar susţine cu entuziasm opera lui Pallady sau a lui Brâncuşi şi mai ales a lui Iser.

IN JURUL EXPOZIŢIEI LUI ISER

Apare în *Viaţa literară şi artistică,* I, nr 50, 29 decembrie 1907, p. 403.

„TINERIMEA ARTISTICA"

Noua organizare a acestei societăţi

Apare în Viitorul, II, nr. 101, 18 martie 1908, p. 1, semnat „I.M.".

Articolul comentează schimbările din statutul societăţii „Tinerimea artistică", societate înfiinţată în 1901 de un grup de artişti plastici, printre care Ştefan Luchian, Nicolae Vermont, Ştefan Popescu, Fr. Storck. Prima expoziţie a „Tinerimii artistice" a avut loc în 1902 şi ultima în 1907. In acest cadru au fost încurajate iniţiativele inovatoare din domeniul artei plastice româneşti (Constantin Brâncuşi. Camil Ressu, Iosif Iser, Cecilia Cuţescu-Storck).

EXPOZIŢIA VERONA

De vorbă cu pictorul

Apare în *Viitorul, IU,* nr. 462, 24 februarie 1909, p. 1, semnat „I.M.".

Textul e un interviu foarte original prin puterea de a investiga şi a determina răspunsuri edificatoare.

A 8-a EXPOZIŢIE A „TINERIMEI ARTISTICE"

Activitatea de pînă acum a „Tinerimei artistice". Rolul în mişcarea noastră artistică. Evoluţia culturii noastre artistice.

Apare în *Viitorul,* III, nr. 482, 15 martie 1909, p. 1.

IN JURUL SALONULUI OFICIAL

Apare în *Viitorul,* III, nr. 517, 23 aprilie 1909, p. 2, semnat „m

SALONUL OFICIAL

Apare în *Viitorul,* III, nr. 561, 7 iunie 1909, p. 1, semnat „m

Ion Minulescu este unul din iniţiatorii Salonului oficial şi unul din modelatorii personalităţii artistice a Salonului. La sugestia lui s-au înfiinţat premiile anuale pentru arta plastică, s-au creat fonduri pentru achiziţii şi s-au acordat burse de studii în străinătate.

Articolul este o pledoarie pentru impunerea Salonului oficial ca instituţie a culturii naţionale.

SALONUL OFICIAL

Pictura

Apare în *Viitorul,* III, nr. 568, 14 iunie 1909, p. 1, semnat „-m-".

Articolul comentează opere ale pictorilor : G. [Demetrescu] Mirea, Ary Murnu, Samuel Miitzner, Gheorghe Petraşcu, Theodor Pallady, Elena Popeea, Costin Petrescu etc.

SALONUL OFICIAL

Pictura

Apare în *Viitorul,* III, nr. 571, 17 iunie 1909, p. 1, semnat „-m- .

SALONUL OFICIAL

Sculptura

Apare în *Viitorul,* III, nr. 575, 21 iunie 1909, p. 1, semnat „-m-".

Deşi afirmă că s-a ocupat de pictura de la Salon în trei numere anterioare, autorul comentează pictura numai în două numere, un număr fiind dedicat unor consideraţii introductive, privind raporturile dintre Salonul oficial şi Tinerimea artistică.

Se pot reţine elogiile aduse avangardismului brâncuşian, fiind printre primele articole despre Brâncuşi din presa românească ; spunînd acest lucru nu ignorăm notele, cronicile şi referinţele din revistele noastre, începînd cu *Gazeta artelor* din 11 mai 1903, *Ramuri* (Craiova) martie 1907, *Luceafărul* (Sibiu) 1 martie 1907, *Convorbiri critice,* 15 aprilie 1907, ianuarie 1908, 15 mai 1908, *Adevărul,* 10 mai 1909.

PINACOTECILE NOASTRE

Apare în *Viitorul,* III, nr. 681, 6 octombrie 1909, p. 1, semnat „-m-".

EXPOZIŢIA DERAIN — FORAIN — GALANIS ISER

Apare în *Viitorul,* III, nr. 709, 4 noiembrie 1909, p. 1, nesemnat.

De toţi aceşti pictori Minulescu se simţea atras, avînd concepţii estetice comune, de Galanis şi de Iser îl lega şi o prietenie. Pe Demetrius Emmanuel Galanis (n. 1882), pictor francez de origine greacă (precum Moreas în poezie) îl cunoaşte la Paris prin 1901, în pensiunea din Rue des Ecoles ; Galanis îi face un portret, cu care a obţinut premiul întîi la Salonul de toamnă. Portretul s,a pţerdut dar, în colecţia Minulescu se află un al doilea portret de Galanis, în consonanţă totală cu poezia pe care o cultiva : cămaşa şi vestă, cravată — papillon, fredonînd parcă visător o. romanţă, acompaniindu-se la chitară. Tot Galanis 1-a condus pe Minulescu la Jean Moreas.

LA CE SERVESC CONTRASTELE şr MAI ALES CONTRASTELE IN ARTA ? EXPOZIŢIILE DE PICTURA DE LA ATENEU : FORAIN - DERAIN - GALANIS - ISER

Apare în *Viitorul,* III, nr. 720, 16 noiembrie 1909, p. 1, semnat „-m-".

A X-A EXPOZIŢIE A „TINERIMII ARTISTICE"

Apare în *Viitorul* IV, nr. 1188, 2 mai 1911, p. 1, semnat „-m-'\

CATEDRALA

Apare în *Românul,* XLIV, nr. 135, 13 septembrie 1914, p. 1, semnat : „Koh-y-noor". Articolul se referă la ştirea că germanii — în război cu francezii — bombardaseră în septembrie 1914 Catedrala din Reims. Minulescu glosează pe marginea evenimentului necunoscind proporţiile dezastrului, in fond fiind vorba de avarii parţiale. Importantă este aici ideea de a apăra operele de artă în faţa barbariei războiului.

SALONUL DE TOAMNA

Apare în *Românul,* XLV, nr. 353, 27 aprilie 1915, p. 1, semnat „Koh-y-noor".

RĂZBOIUL IN CARICATURA

Apare în *Românul,* XLV, nr. 388, 1 iunie 1915, p. 1, semnat

CLĂDIREA MODERNA.

Reflexii asupra ultimei expoziţii a şcoalei noastre de arhitectură.

Apare în *Viitorul,* VIII, nr. 2668, 17 iulie 1915, p. 1, semnat „Koh-y-noor".

RĂZBOIUL ŞI OPERILE DE ARTA

Apare în Românul, XLV, nr 454, 6 august 1915, P- 1, semnat „Koh-y-noor".

EXPOZIŢIA CORNESCU

Apare vn *Viitorul,* IX, nr. 2865, 2 februarie 1916, P- 2, semnat -m-".

ISER

Apare in Flacăra, VI, nr. 11, 20 februarie 1916, P- 229.

MUZEUL KALINDERU

Apare în *Viitorul,* IX, nr. 2959, 8 mai 1916, p. 1, semnat „Koh-y-noor."

EXPOZIŢIA ISER

Apare in *Viitorul,* XI, nr. 3214, 25 decembrie 1918, p. 2, semnat „-i.m.-".

EXPOZIŢIILE DE LA MAISON D'ART

Apare in *Flacăra,* VII, nr, 45, 10 noiembrie 1922, p. 720, semnat: „Koh-y-noor."

EXPOZIŢIA PICTORILOR ISER ŞI PETRAŞCU

Apare în *Naţiunea,* I, nr. 5, 15 martie 1923, p. 2, semnat „Koh-y-noor."

CONSTANTIN BRÂNCUŞI

Apare în *Integral,* I, nr. 2, 1 aprilie 1925, p. 8—9. Minulescu s-a bucurat de prietenia marelui sculptor. „Şi-a petrecut o vacanţă întreagă la Paris alături de Brâncuşi, îşi aminteşte Claudia Millian, s-au plimbat împreună, au cinat laolaltă, în faţa vetrei lui ţărăneşti, unde ardeau lemnele întregi. Au mîncat friptură friptă pe cărbunii vetrei, au băut pelin românesc şi au vorbit ore întregi despre munţi, despre ape şi despre femeile frumoase de la munte. La plecare, cînd s-au despărţit, îmbrăţişîndu-se cei doi fraţi regăsiţi, sculptorul a dăruit poetului o seamă de fotografii mari, care reproduceau lucrări de ale sale din toată vremea, colţuri din atelierul lui, masa din piatră de moară şi scăunelele de butuci, chipul lui de muntean inspirat, alături de cîinele său iubit, cel mai de aproape prieten al singurătăţii lui de mag şi de vestitor" (Claudia Millian, *Cartea mea de aduceri aminte,* Editura Cartea românească, 1973, p. 397—398).

Relatarea soţiei poetului explică foarte plastic sursa documentării articolului despre Brîncuşi.

TH. PALLADY

Apare în *Naţiunea,* VII, nr. 11, 21 martie 1929, p. 2, semnat „Koh-y-noor."

DUPA INMORMINTAREA SCULPTORULUI PACIUREA

Apare în *Adevărul,* XLVI, nr. 14894, 26 iulie 1932, p. 1—2.

ICOANELE PE STICLA

Apare în *Dimineaţa,* nr. 9454, 25 aprilie 1933

Articolul este continuat de Minulescu într-un text manuscris, reprodus de Claudia Millian în *Cartea* sa *de aduceri aminte,* p. 396—397 : „Cel mai îndemînatee dintre toţi, pare a fi fost un anume Savu Moga, care, din anul 1843, cînd s-a stabilit în satul Arpaş, a continuat să zugrăvească icoane pe sticlă

pentru nevoile populaţiei din toate satele învecinate, pînă în anul 1902, cînd a decedat. Se afirmă chiar că ultima sa icoană, începută în anul 1893, a fost terminată, după moartea sa, de zugravul Matei Ţimforea — un elev al său din satul Cîrţişoara. Pe lîngă aceste două nume de zugravi de icoane pe sticlă, in amintirea bătrinilor au mai rămas încă atle trei nume, tot atît de populare : Ana Dej şi Petru Tamaş din Făgăraş şi Moş Gheorghe din Gherla.

Numele celorlalţi s-au pierdut. Păcat. Sunt nume care, odată identificate, nu ne este permis să le dăm uitării. în schimb opera lor — deşi aşternută pe un material fragil, gata să se prefacă în ţăndări la cea mai mică nebăgare de seamă — a rămas intactă. Se pare chiar că sentimentul religios al populaţiei româneşti din ţinutul Făgăraşului însufleţeşte existenţa sfinţilor de pe icoanele pe sticlă, cu aceeaşi rezistenţă cu care clopotele bisericilor adună la un loc pe toţi credincioşii răzleţiţi de nevoile vieţii.

Vechimea acestor icoane pe sticlă merge pînă la o sută de ani. Dar mai vechi sau mai puţin vechi, ele se prezintă la fel, cam în aceleaşi culori : roşu, verde, albastru, negru şi mai ales aur — culori însă curate, nu amestecate între ele ca pe paleta pictorilor — culori de o prospeţime uimitoare, care dau icoanelor pe sticlă o bizară înrudire între ele, deşi unele sunt extrem de rafinate, iar altele extrem de naive.

Eu, bunăoară, posed în colecţia mea o icoană pe sticlă, în al cărei subiect *învierea lui Isus Cristos,* nu ştii ce trebuie să admiri mai curînd — naivitatea desenului colorat, sau preţiozitatea cu care zugravul şi-a înflorat primăvăratec cadrul în care se săvîr.şeşte cea mai principală minune din viaţa Mîntuitorului. De asemenea, în altă icoană pe sticlă, cinci scene din viaţa lui Isus Cristos se succed armonizate de aceeaşi gamă coloristică a zugravului anonim, inspirat probabil de puritatea uimitoare a frescelor cu care Giotto a împodobit interiorul Capelei Scrovegni de la Padova. La fel, în altă icoană pe sticlă, două mari scene suprapuse pun în evidenţă două inspiraţii deosebite ale aceluiaşi autor anonim. Cea de sus, Cina cea *de taină,* nu este decît reproducerea aproximativă a faimoasei *Cine* pe care Leonardo da Vinci a pictat-o pe zidul sălei de mîncare a Capelei Santa Măria delle Grazzie din Milano, iar cea de jos, nici mai

RÎNDURI PENTRU ISER

- caracter r J ^ Z ^ * -
miliei. decupajul se păstrează în arhiva f-

REP0RTAJE ŞI IMPRESII

Ca ziarist preocupat de probleme sociale, Minulescu a scris reportaje afectate mai ales Bucureştilor şi în mod special moravurilor acestui „prim oraş oriental al Europei (sau ultim oraş occidental)". Prin întreaga sa operă, autorul *Romanţelor pentru mai tîrziu* e un scriitor tipic al Bucureştilor, atît ca limbaj, cît şi ca viziune.

Reportajele sale înfăţişează o adevărată panoramă a Capitalei de acum şase decenii şi ceva, unele note şi impresii evoluînd de la teme literare, plastice, muzicale la critica moravurilor sociale şi politice.

Articolele publicate în *Viitorul,* între 1909—1911, au o temă comună cu a *Romanţelor pentru mai tîrziu.* Ploaia brodează „pe portativul şoselelor şi necuprinsul cîmpiilor note delicate de menuet, note repezi de farandole, porniri de caravane, sosiri de transatlantice" — impresii care curg din acel programatic *Ecce homo :*

Eu sunt o-mperechere de harpe
Şi trompete
De leneşe pavane
Şi repezi farandole...

Abundă, ca-ntr-un bazar *sentimental,* citate din autorii preferaţi : Baudelaire, Villiers de l'Isle-Adam, Maeterlinck etc.

Poetul descifrează în fiecare colţ de Bucureşti poezia lui specifică, poezia străzii.

Fizionomia oraşului se întregeşte cu studiul radiografie al cafenelelor (Kubler şi Terasa), al lăutarilor şi flaşnetarilor, cu citate din scrieri diverse, alternînd între marea poezie clasică şi şansoneta pariziană. Elogiul străzilor în ploaie, al grădinilor

melancolice are accente ce amintesc versurile lui Hafiz, dar se încheie brusc cu o badinerie tipic minulesciană, dedicată „sentimentalilor nocturni".

Rubrica „Săptămîna bucureşteană", redactată cu regularitate în *Viitorul, Românul, Bucureşti,* tratează subiecte cotidiene, cu semnificaţii sociale, cu implicaţii în cultura şi arta vremii : *Derby-ul român, Tîrgul moşilor* (V, III, nr. 542, 18 mai 1906, p. 1), *Primul aeroplan român* (V. III, 632, 18 august 1909, p. 1), *înfrăţirea tineretului literar.* E vorba într-un articol de înfiinţarea Societăţii Scriitorilor Români. Interesul lui Minulescu se manifestă şi mai tîrziu pentru acest subiect. Astfel, în 24 august 1909 (V. III, 638, p. 1) defineşte cu acuitate critică meseria de *literat.* Cînd se va întocmi o monografie a Uniunii Scriitorilor din România, articolele lui Ion Minulescu vor constitui, poate, cea mai puternică pledoarie „pro domo" din toate intervenţiile ce s-au produs în acel moment al organizării breslei scriitorilor la noi. întemeierea Societăţii scriitorilor români este considerată ca o operă ce se datoreşte „exclusiv" tinerilor scriitori de atunci : Mihail Sadoveanu, Emil Gârleanu, Dimitrie Anghel, St. O. Iosif etc. Minulescu îl concepe pe scriitor ca pe un muncitor profesionist, avînd „calificarea artei frumosului".

E interesant de arătat că aproape întotdeauna, în orice problemă şi în cadrul oricărei teme, Minulescu revine la literatură, în aceeaşi „Săptămîna bucureşteană" vorbind despre expediţiile lui Shackleton şi dr. Cook la Polul Sud îşi aduce aminte de Iuliu Cezar Săvescu şi transcrie întregul poem al polurilor, singurul prin care acest parnasian român şi precursor al simbolismului a rămas în istoria literaturii. Trebuie menţionat faptul că de poezia parnasiană românească s-au ocupat prea puţin criticii literari ; fenomenul parnasian românesc a fost discutat în epocă mai ales de poeţi ca Ion Minulescu şi N. Davidescu, şi ei parnasieni la debut.

într-o cronică din 12 octombrie 1909 *(Viitorul,* III, 687, p. 1) se ocupă de *expoziţiile de la Ateneu,* sau de *sosirea toamnei la Bucureşti.* Reportajul începe cu o strofă dintr-un poem :

Toamna-şi scutură castanii
Din grădină,
Şi pe cer,
Norii-mi strîng de gît pătratul de senin
Rămas stingher...

Pentru bucureşteni, toamna ar începe, după opinia sa, cu expoziţiile de la Ateneu.

Citite azi, după şapte decenii şi ceva, „săptămînile bucureştene" ale poetului simbolist sînt de un pitoresc aparte: *începuturile aviaţiei în România (Viitorul,* VIII, nr. 694, 19 octombrie 1909, p. 1), *Săptămîna lui Bleriot, Binefacerile aviaţiunei, Aeroplanul şi munca cîmpului. Ploaia artificială (Viitorul* III, nr. 701 26 octombrie 1909, p. 1), *Sfintu Dumitru. Cei ce se mută şi cei care rămîn. Pentru ce ne mutăm. Unde s-au mutat anticarii ? {Viitorul,* III, nr. 707, 2 noiembrie 1909, p. 1).

Comemorarea lui Eminescu li sugerează ocazia ca-ntr-un foileton plin de incisive atacuri la adresa posteminescienilor epigoni să-şi spună cu claritate cuvîntul asupra influenţei poetului in posteritate.

Arenele romane, lăsate în părăsire, îi oferă prilejul să prezinte cu multă competenţă spectacolele *en plein air* din Franţa şi să dea sugestii pentru organizarea unui asemenea teatru la noi.

Cine ar vrea să reconstituie, într-un roman sau într-un film, vechea Cale a Victoriei, nu trebuie să ignore reportajele lui Minulescu, pline de sugestii în ce priveşte coordonatele urbanistice, costumul, manierele. (Toate reportajele din rubrica „Săptămîna bucureşteană" din *Viitorul* si *Bucureşti.)*

O „săptămîna" a Bucureştilor se ocupă de mahalalele Bucureştilor în sărbători diverse, de lumea orientală a oraşului ; dar dincolo de pitorescul subiectelor, ziaristul subliniază insalubritatea socială a acestei lumi. Moda, mutările de Sf. Dumitru, excursiile în afara Bucureştilor, bătăile cu flori de la Şosea, plecarea în vilegiatură, iată numai cîteva subiecte ale rubricii amintite.

Impresiile lui Minulescu sînt, într-un fel, ..tablete" sau „cronici ale mizantropului" sau ..optimistului", dar lucrate cu alte materiale, mai publicistice, poate mai perisabile, dar cu o evidentă prestanţă literară. Nu avem de-a face cu pamCetul arghezian corosiv şL plin total de implicaţii, ci numai cu vervd nnui gazetar „sentimental", familiarizat însă şi cu ..filipica" gazetărească. Violenţele lui Minulescu sînt lirice prin structură şi sociale prin destinaţie.

Nu trebuie să uităm faptul că ziaristica lui Minulescu este şi o consecinţă a unei voluptăţi itinerante, a unei pasiuni de a evada din peisaje şi mentalităţi. Călătorul Minulescu supranumit şi *Baron von Zug* 1-a creat pe ziarist. în tot ce a scris ziaristul liric Ion Minulescu şi-a comentat călătoriile, pe care le-am echivala cu nişte universităţi.

Preocupările urbanistice ale lui Minulescu sînt o realitate. Ii plăcea să circule, relatează soţia sa Claudia Millian în cartea pe care i-a consacrat-o, să admire şi să descopere stiluri şi clădiri ; articolele sale dau sugestii edilitare şi conţin opinii care rămîn valabile şi pentru urbaniştii de azi.

în 1905 se întorsese de la Paris. Deşi plin încă de imaginile cafenelei literare franceze, condamna taberele cu tactici balcanice ale cafenelei româneşti. Ne găsim la început de secol, la începutul unei alte articulaţii în timp şi poetul era interesat să propună înnoiri. Faptul nu e izolat. în interpretarea lui Minulescu epoca e socotită bolnavă, totul trebuie reîntinerit, nu numai pe plan urbanistic, ci chiar pe plan moral. El leagă reformele urbanistice de cele morale (sau „imorale", cum le spune în glumă), cere o altă orientare în artă, o altă atitudine faţă de lume. Nu trebuie însă să exagerăm ; poetul face gazetărie şi nu filosofează, scrie foiletoare şi nu articole de etică, ia peste picior organizarea politică a vremii, nu în numele unui partid (deşi ziarul Viitorul aparţinea Partidului Liberal), ci numai în numele bunei-cuviinţe gazetăreşti, unei atitudini civice.

Şi toate acestea le face cu o facondă de pamfletar şi cu o sensibilitate de poet.

Minulescu condamnă copierea urbanistică a Parisului, dar mai ales servila calchiere a moravurilor pariziene. Elogiază influenţa picturii impresioniste, dar detestă spectacolul de operetă franceză al străzii bucureştene.

Ca aspect general *oraşul* văzut de poet e un caleidoscop, un mozaic de impresii, cu divagaţii istorice bine puse la punct, de la istoria teatrului francez şi a artei postimpresioniste pînă la cîntecul graţios al lui Delmet şi codul erotic al lui Jean Second.

Fără să fie pamflete, unele din articolele sale sînt adevărate filipice la adresa inerţiei administrative şi a prejudecăţilor sociale.

IN PREAJMA VILEGIATURII. CÎND SE PLEACĂ DIN BUCUREŞTI. PSIHOLOGIA CELOR CARE PLEACĂ. CEI CARE RAMIN. i

Apare în Viitorul, III, nr. 555, 1 iunie 1909, p. 1, semnat „m".

COMEMORAREA LUI EMINESCU. ARTIŞTII ŞI ADMIRATORII DE AZI. PELERINAJ LA MORMINT. FEMEILE NU ŞTIU IUBI ARTIŞTII.

Apare în *Viitorul,* III, nr. 570, 16 iunie 1909, p. 1, semna»

Apare ,„ «o»., IU. «r. 576, 22 «mie 1909. P- 1. «°»« „m"

ORAŞUL MORŢILOR-

Apare în Viitorul, III, nr. 579, 25 iunie 1909, p. 1. semnat „m .

MADAME SE MEURT... MADAME EST MORTE. SAPTAMINA BUCUHEŞTEANA AIUREA... BUN VOIAJ.

Apare în *Viitorul,* III. nr. 590, 6 iulie 1909, p. 1, semnat „m".
Reportajul este în mare parte un pamflet metaforic prilejuit de expoziţia anuală a Salonului oficial din 1909, cînd alături de Brâncuşi si Steriadi au primit premii pentru sculptură şi pictură doi artişti mediocri cu orientare academistă, Iordănescu şi Pascali.

VINE TOAMNA...

Apare în *Viitorul*, III, nr, 602, 18 iuhe 1909, p. i, semnat. „m«.

CONU GRIGORE

Apare în *Viitorul* III nr fino io • „, Grigore Ventura (1840-1909), tatăl celebrei actrS i • ca publicist'şi clpoSor ^ Manoara Ventura, a activat

LA 400 KM DEPĂRTARE DE BUCUREŞTI. ŞTIINŢA FERICIRII. PE MUNTE IN GABRIOLETA CU PATRU CAI. DOCTORUL, TRUCA ŞI PINDARUL.

Apare în *Viitorul,* III, nr. 605, 21 iulie 1909, p. 1, semnat „m". Textul celei de a doua secvenţe va fi reluat, cu neînsemnate modificări în articolul *Reţeta fericirii* din *Românul,* XIJV, nr. 12 12 mai 1914, p. 1.

PE DUNĂRE CU VAPORUL. CAVALERISTUL SÎRB ŞI GRĂNICERUL ROMAN. PE PUNTEA VAPORULUI. INTRE UN APUS DE SOARE ŞI UN RĂSĂRIT DE LUNA.

Apare în ViitorttZ, III, nr. 611, 27 iulie 1909, p. 1, semnat „-m-". Reporterul vorbeşte de Vila Evelyn din T.-Severin, vilă aparţinînd unui prieten al său, Tilică Burileanu, fost guvernator al Băncii Naţionale. Aici, Minulescu a locuit şi a scris ; lui Tilică Burileanu îi sînt dedicate *Romanţele pentru mai tîrziu* (1928) şi Evelynei Burileanu poezia *Cîntec de leagăn* din volumul *De vorbă cu mine însumi* (1913).

CINTECUL PLOII

^Apare în *Viitorul,* „I, nr. 615> 31 ^ ^ p ^ ^

SPRE BUCUREŞTI. PSIHOLOGIA CELOR CARI SE ÎNTORC „QUI PART TROP TOT REVIEN TROP TARD".

Apare in Vitforul, III, nr. 626, 1 august 1909, p. 1, semnat „m". Versurile citate sînt un fragment din poezia *Adio Moldovei* (1848) de Vasile Alecsandri. Conţinutul ideatic al reportajului e comun cu al romanţei *Prin gările cu firme albastre* (1913), ţinînd loc — la modul metaforic — de teorie în metafizica poetică a călătoriei.

PRIETENUL LITERAŢILOR. PRIMUL AEROPLAN ROMAN.

Apare în *Viitorul,* III, nr. 632, 18 august 1909, p. 1, semnat „m".
Scriitorul indicat cu iniţialele C. M. e Corneliu Moldovanu, poet şi prozator, prieten al lui Minulescu.

Rodrigue Goliescu (?—1942) aviatorul de care vorbeşte Minulescu a conceput şi construit, în 1909, un avioplan cu fuselaj tubular.

ÎNFRĂŢIREA TINERETULUI LITERAR. EXPEDIŢIILE LUI SHACKLETON ŞI COOK LA POLURI. POLUL NORD ŞI POLUL SUD IN LITERATURA ROMANA.

Apare în *Viitorul,* III, nr. 638, 24 august 1909, p. 1, semnat „m".

Minulescu 1-a preţuit pe poetul simbolist Iuliu Cezar Săvescu (1876—1903), socotindu-1, alături de Ştefan Petică, un mare precursor. Celor doi poeţi le dedică *Romanţa marilor dispăruţi* din volumul *Romanţe pentru mai tîrziu* (1908). Poezia lui I. C. Săvescu, citată în reportaj, e considerată de Minulescu o capodoperă.

UN „AUTODAFE" MODERN

Apare în *Viitorul,* III, nr. 600, 16 septembrie 1909, p. 1, semnat : „m".

I

AVEM DREPTUL SA FIM BANALI ? CALEA VICTORIEI TOAMNA ŞI BUCUREŞTENII. CEI CARE TREC ŞI CEI CARE STAU PE LOC. PENTRU CE NE PLACE SA PRIVIM FEMEILE FRUMOASE.

Apare în *Viitorul,* III, nr. 673, 28 septembrie 1909, p. 1, semnat „m".

Textul celei de a treia secvenţe va fi reluat cu mici modificări In articolul *La colţul străzii* din *Românul,* XLIV, nr. 10, 10 mai 1914, p. 1, semnat: „Koh-y-noor".

CtND ÎNCEPE TOAMNA IN BUCUREŞTI. EXPOZIŢIUNLLE DE LA ATENEU. D. N. GROPEANU.

Apare în Viitorul, III, nr. 687, 12 octombrie 1909, p. 1, semnat „m".

Versurile citate sînt un fragment din poema *In pribegie,* apărută în *Vieaţa nouă,* I, nr. 6, 16 aprilie 1905, p. 125, nereprodusă în volume.

™' *F£* ^ESTE D°UA SUTE DE DESPRE CEI DIN ZIUA DE AZI. ÎNCEPUTURILE AVIAŢIUNEI IN ROMÂNIA. CftlD VA * ZBURA BLERIOT. CUM A FOST JUDECAT ACCIDENTUL DE CĂTRE BUCUREŞTENI ŞI CUM DE CĂTRE PROVINCIALI

Apare în *Viitorul,* III, nr. 694, 19 octombrie 1909, p. 1 semnat : „m".

SAPTAMINA LUI BLERIOT. CONVORBIRE INTRE UN BUCUREŞTEAN ŞI UN PROVINCIAL. BINEFACERILE AVIAŢIUNEI AEROPLANUL ŞI MUNCA CIMPULUI. PLOAIA ARTIFICIALA. '

Apare în *Viitorul,* III, nr. 701, 26 octombrie 1909 nr 1 semnat „-m-".

^ ™TULDUMITRU-CE1 CARE SE MUTA ŞI CEI CARE RAMIN PENTRU CE NE MUTAM. DE VOIE SAU DE NEVOIE ? UNDE S-AU MUTAT ANTICARII ?

Apare în *Viitorul,* III, ni. 707, 2 noiembrie 1909, p. 1, semnat : „-m-".

Textul este reluat parţial in reportajul intitulat *Sfîntul Gheorghe. Cei care se mută şi cei care rămîn. Pentru ce ne mutăm. De voie sau de nevoie ?,* apărut în *Bucureşti,* I, nr. 24, 25 aprilie 1941. Inedită în cel de-al doilea articol ests introducerea :

„Ciudată mentalitate mai are şi sfîntul ăsta!

Numai că vizitele lui cad în fiecare an în ziua de 23 aprilie, aşa că vom avea totdeauna timp să împachetăm bagajele şi să fim gata de cîte ori ni se porunceşte să schimbăm locuinţa.

Ce fericire însă, dacă cu schimbul aceluiaşi deranj, am putea schimba şi aerul.

Trei zile înainte şi trei zile după Sfîntul Gheorghe, de-a lungul străzilor, nesfîrşite şiruri de căruţe încărcate cu mobile se strecoară de la un cap la altul al oraşului, întrerupînd circulaţia şi dînd Bucureştiului lamentabilul aspect al unui cîmp de bătaie.

Calea Victoriei nu este nici ea scutită de acest tribut dureros, pe care implacabilul sfînt îl impune oraşelor din Orient.

Cu încetul însă, oraşul îşi recapătă aspectul obişnuit.

Cei care vor avea însă mai mult de suferit din cauza ciudăţeniei Sfîntului Gheorghe sunt împărţitorii de scrisori şi poate ....creditorii care de obicei pierd urma clienţilor".

PRIMII FULGI DE ZĂPADA

Apare în *Viitorul,* III, nr. 660, 14 noiembrie 1909, p. 1, semnat : „m".

IN CĂUTAREA UNUI SUBIECT

Apare în *Viitorul,* III, nr. 726, 22 noiembrie 1909, p. 1, semnat : „m".

BUCUREŞTII ÎNAINTE ŞI DUPA ZIUA DE 15 NOIEMBRIE. CE NE AMINTEŞTE TOAMNA. FEMEIA MODERNA. REVEDEREA CAPITALEI.

Apare în *Viitorul,* III, nr. 727, 23 noiembrie 1909, p. 1, semnat : „m".

COMETA

Apare în *Viitorul,* IV, nr. 779, 10 ianuarie 1910, p. 1, semnat „-m-".

PE "TROTUAR PE TIMP DE PLOAIE

Apare în *Falanga literară și artistică,* I, nr. 3, 24 ianuarie 1910, p. 5—6, semnat „I. M."

INAUGURAREA LOCALULUI „SOCIETĂŢII SCRIITOROLOR ROMANI". CE-AU FĂCUT LITERAŢII TINERI. CE SE AŞTEAPTĂ ŞI CE MAI RAMINE INCA DE FĂCUT.

Apare în *Viitorul,* IV, nr. 806, 15 februarie 1910, p. 1, semnat : „m". Parțial, textul repetă idei și chiar fraze din articolul anterior, *Înfrățirea tineretului literar (Viitorul,* III, nr. 638, 24 august 1909, p. 1), dar noul ansamblu are unitatea lui.

TEATRUL SUB CERUL LIBER. LA CE AR PUTEA SERVI ARENELE ROMANE DE LA EXPOZIŢIE. DIN TRECUTUL TEATRU. LUI „PLEIN AIR". CE S-A FĂCUT IN FRANŢA. CE S-AR PUTEA FACE LA NOI.

Apare în *Viitorul,* IV, nr. 880, 3 mai 1910, p. 1, semnat:

EXAMENELE LA CONSERVATOR

Apare în *Viitorul,* IV, nr. 906, 31 mai 1910, p. 1, semnat: „m .

ELOGIUL CAFENELEI

Apare în *Ilustrațiunea română,* III, nr. 5, 1913.

CĂRŢILE

Apare în *Românul,* XLIV, nr. 8, 8 mai 1914, p. 1, semnat: „Koh-y-noor".

ORAŞ DE PROVINCIE

Apare în *Românul,* XLIV, nr. 13, 13 mai 1914, p. 1, semnat . „Koh-y-noor".

VOLUPTATEA VITEZEI

Apare în *Românul,* XLIV, nr. 14, 14 mai 1914, p. 1, semnat : „Koh-y-noor".

PE TERASA

Apare în *Românul,* XLIV, nr. 15, 15 mai 1914, p. 1, semnat : „Koh-y-noor".

O IMPIETATE

Apare în *Românul,* XLIV, nr. 29, 30 mai 1914, p. 1, semnat „Koh-v-noor".

CASA DIN STR. CORĂBIEI

Apare în *Românul,* XLIV, nr. 30, 31 mai 1914, p. 1. semnat : „Koh-y-noor".

TEATRUL ANTIC

Apare în *Românul,* XLIV, nr. 43, 13 iunie 1914, p. 1, semnat : „Koh-y-noor".

PE CĂLDURI DE IULIE

Apare în *Românul,* XLIV, nr. 62, 2 iulie 1914, p. 1, semnat „Koh-y-noor".

BUCUREŞTI — PNOM PENH !...

Apare în *Românul,* XLIV, nr. 64, 4 iulie 1914, p. 1, semnat : „Koh-y-noor".

CLOPOŢEII

Apare în *Românul,* XLIV, nr. 73, 13 iulie 1914, p. 1, semnat : „Koh-y-noor".

MUZEUL

Apare în *Românul,* XLIV, nr. 76, 16 iulie 1914, p. 1, semnat : „Koh-y-noor".

PRESA ŞI RĂZBOIUL

Apare în *Românul,* XLIV, nr. 98, 7 august 1914, p. 1, semnat : „Koh-y-noor".

ECLIPSA

Apare în *Românul,* XLIV, nr. 102, 11 august 1914, p. 1, semnat : „Koh-y-noor".

POEŢII ŞI RĂZBOIUL

Apare în *Românul,* XLIV, nr. 104. 13 august 1914, p i, semnat : „Koh-y-noor."

TURPIN

Apare în *Românul,* XLIV, nr. 136, 14 sept. 1914, p. 1.

vox POPULI

Apare în *Românul,* XLIV, nr. 195, 12 noiembrie 1914, p. 1, semnat „Koh-y-noor".

POLITICA ŞI VILEGIATURA. PLOAIA ŞI C.F.R. CUM SE FACE O TRANSBORDARE ŞI CUM SE RĂSPLĂTEŞTE CURIOZITATEA AMATORILOR DE REPORTAJE SENZAŢIONALE.

Apare în *România nouă,* I, nr. 113, 1 iulie 1920, p. 1, semnat : „-i.m.-".

VANDALISME OFICIALE : PRIMĂRIA CAPITALEI TAIE CEI PATRU PLOPI DE LA STATUIA LUI MIHAI VITEAZU.

Apare în *România nouă,* I, nr. 133, 24 iulie 1920, p. 1. semnat : „I. M."

DUPA 92 DE ANI

Apare în *România nouă,* I, nr. 162, 27 august 1920, p. 1, semnat : „I. M."

TEATRUL NAŢIONAL

Apare în *România nouă,* I, nr. 168, 4 septembrie 1920, p. 1, semnat : „I.M."

ESTETICA LOCUINŢELOR

Apare în *România nouă,* I, nr. 173, 10 septembrie 1920, p. 1, semnat : „I.M."

ŞAPTE ZILE LA LONDRA

Decupaj din presă neidentificat, datat 1929, se păstrează in arhiva familiei.

în 1929, Ion Minulescu, ca delegat al Societăţii autorilor dramatici români, participă, împreună cu Liviu Rebreanu şi Caton Theodorian, la al şaselea Congres internaţional al autorilor dramatici care a avut loc la Londra. Reportajul e mai mult un comentariu asupra mentalităţilor britanice, decît un raport asupra Congresului.

CEVA DESPRE „RUBRICILE FIXE". BUCUREŞTII PE TIMP DE PLOAIE NOAPTEA. FEREASTRA DE LA AL PATRULEA ETAJ. „ENCORE UN BAISER". SĂRUTAREA ŞI PLOAIA.

Apare în *Bucureşti,* I, nr. 1, 25 martie 1941, p. 1—2. A doua secvenţă reproduce cu mici modificări articolul *Pe timp de ploaie* din *Românul,* XLIV. nr- 20, 20 mai 1914, p. 1.

SEARA PE CALEA VICTORIEI. DOMNUL CARE SALUTA. MANIAC SAU INTERESANT. DIGESTIA DUPA MASA DE SEARA.

Apare în *Bucureşti,* I, nr. 7, 1 aprilie 1941, p. 1, 4. Textul de la ultimul punct este reprodus cu mici modificări după articolul După maso de seară, apărut în *Viitorul,* III, nr. 722, 18 noiembrie, 1909, p. 1.

IN CĂUTAREA UNUI SUBIECT. INUTILITATEA CRITICII LITERARE. BIOGRAFII IAU LOCUL CRITICILOR. CE VOR FACE CRITICII INTR-UN VIITOR APROPIAT. PUBLICUL CITITOR NU-I MAI VREA.

Apare în *Bucureşti,* I, nr. 12, 8 aprilie 1941, p. 1. 3

MAHALALELE BUCUREŞTILOR IN SĂRBĂTORILE PASTELUL LĂUTARII, DUŞMANII FLAŞNETARILOR. SPOVEDANIA UNUI BATRIN FLAŞNETAR.

Apare în *Bucureşti,* I, nr. 19, 15 aprilie 1941, p. 1—2.

SEARA PE TERASA UNEI CAFENELE. CEVA DESPRE MODA ARTA DE A PLACE. CE CONDIŢII TREBUIE SA ÎNDEPLINIM CA SA PUTEM FI LA MODA ?

Apare în *Bucureşti,* I, nr. 27, 29 aprilie 1941, p. 1. 5.

GALAŢII, ORAŞ „PORTE-BONHEUR"

Apare în *Acţiunea* (Galaţi), I, 4 iulie 1943.

MUZEUL MUNICIPIULUI BUCUREŞTI

Decupaj din presă, neidentificat ; se păstrează în arhiva familiei.

MĂRTURII ŞI INTERVIURI

Fiind un tip oral, Ion Minulescu angaja uşor convorbiri şi acorda cu plăcere interviuri. Răspunsurile la întrebări nu erau deloc protocolare şi sofisticate, poetul îşi preciza cu o sinceritate dură punctele de vedere şi-şi mărturisea fără ocol „biografia" fiecărei opere.

în selecţia pe care am realizat-o în acest volum ne-au reţinut atenţia mai ales interviurile şi mărturisirile pe teme de creaţie precum convorbirea cu Felix Aderca şi confesiunea sugerată de prof. D. Caracostea, *Nu sunt ce par a fi...* (1941). Nu am inclus în sumar interviurile în care ideile se repetau.

Am considerat că pentru un poet ca Ion Minulescu, mai mult decît pentru alţii, interviul e o formă de creaţie fără de care nu e posibilă o lectură fidelă a operei.

DE VORBA CU D. ION MINULESCU

Apare în *Viaţa literară,* I, nr. 9, 1926, p. 13 ; semnatarul interviului : Ion Valerian.

CU D. ION MINULESCU DESPRE EL ŞI DESPRE ALŢII

Apare în *Rampa nouă ilustrată,* serie nouă, XIII, nr. 3124, 25 iunie 1928, p. 1, 3.

Ideile şi chiar unele fraze ale acestui interviu sînt luate din manifestele, articolele sau intervenţiile anterioare şi folosite fragmentar, din forma din 1928, în mărturisirea din 1941 *(Nu sunt ce par a fi...).* Interviul e solicitat de ziaristul Liviu Artemie cu ocazia decernării Premiului Naţional de Poezie.

DE VORBA CU ION MINULESCU

Apare în volumul lui Felix Aderca : *Mărturia unei generaţii* (1929). Prima parte a interviului s-a tipărit iniţial în revista *Spre ziuă,* nr. 3, martie 1923.

Reproducem textul după ediţia : F. Aderca, *Mărturia unei generaţii,* Editura pentru literatură, 1967, p. 143—156.

IN VIZITA LA ION MINULESCU

Apare în *Rampa, nouă ilustrată,* serie nouă, XVIII, nr. 5193, 6 mai 1935, p. 1, 3.

In interviul luat de Jack Berariu, Minulescu vorbeşte şi de un roman pe care-1 „cloceşte" şi pe care are de gînd să-1 intituleze *Stînga-nprejur,* roman pe care, din păcate, nu 1-a mai scris.

DE VORBA CU ION MINULESCU

Apare in *Adevărul literar şi artistic,* XVIII, nr. 852, seria IH-a, 4 aprilie 1937, semnat: Vaier Donea.

NU SUNT CE PAR A FI...

Apare în *Revista Fundaţiilor regale,* VIII, nr. 10, 1 octombrie 1941, p. 55—79 ; textul reprezintă o mărturisire literară cerută de prof, unlv. D. Caracostea în cadrul Institutului de istorie literară al Facultăţii de litere şi filosofie din Bucureşti. Printre scriitorii care au „depus" asemenea *mărturisiri* amintim pe Octavian Goga, Liviu Rebreanu, Ion Pillat, Gala Galaction etc. Multe elemente autobiografice coincid cu cele relatate în romanul *Corigent la limba română* (1928). Sînt necesare cîteva lămuriri : Mai întîi problema numelui. Afirmaţia „de când am început să mă numesc Minulescu Ion" se referă la faptul că In actul de naştere, dintr-o greşeală, fusese trecut Minculescu Ion. Totuşi în cataloagele şcolare greşeala a fost corectată tacit, tatăl fiind cunoscut cu numele de Minulescu. Poetul nu a purtat niciodată un alt nume. într-o serie de documente publicate de curînd de C. Popescu-Cadem *(Manuscriptum,* nr. 1/1981) poetul,

în 1902, depunind la Tribunalul Ilfov „o cerere de atestare a majoratului recunoaşte că numai tatăl său se numea „Tudor Minulescu, zis cîteodată şi Minculescu".

Versurile citate ca făcînd parte din prima sa poezie „convenabilă" au fost publicate cu titlul *In aşteptare* şi cu modificări în *Povestea vorbei,* I, nr. 29, 27 aprilie 1897, semnate I. M. Nirvan. Cele două mari „entităţi intelectuale" din perioada întoarcerii lui Minulescu în ţară, „un profesor de istorie cu o barbă lungă şi neagră şi un tînăr poet ardelean cu plete blonde" erau — cum lesne se deduce — Nicolae Iorga şi Octavian Goga.

Poezia *Celei care minte* publicată în *Viaţa literară şi artistică* (I, nr. 17, 23 aprilie 1906) a lui Ilarie Chendi n-a purtat menţiunea „după un papirus egipţian" cum "declară' poetul in această mărturisire, ci menţiunea „după un manuscris găsit la Pompei" şi titlul Cîntec *antic.*

Ilarie Chendi era pe atunci bibliotecar la Academia Română, de aici afirmaţia lui Minulescu „Chendi este felicitat chiar de către colegii săi de la Academie".

ION MINULESCU INTRE DOUA TRENURI ; VARA, VACANŢELE ŞI ROMANUL SENZAŢIONAL.

Apare în *Fapta,* I, nr. 10, 1 iulie 1943, semnat de I. Panait, în cadrul rubricii „Convorbiri estivale".

INDICE DE NUME*

Aderca, Felix : 652, 653
Agârbiceanu, Ion : 595
Aicard, Jean Francois Victor : 10, 52, 162
Alecsandri, Vasile: 59, 77, 91—92,107, 244, 258, 509, 571, 573, 604, 612, 643
Alexandrescu, Grigore : 573
Alexandru al VH-lea, papa (Fabio Chigi) : 494
Almăjan, Elena : 236
Almăjan-Buzescu, Aura : 193, 206
Aman, Theodor : 463
Ambrozie, sf : 111
Ancoute, Emile : 103
Andreescu, Ioan : 343
Anghel Dimitrie: 22—24, 81, 82, 89, 390, 428, 514, 533, 542, 545, 569, 581, 582, 593, 604—606, 612, 638
Annie (Athanasiade), Renee : 218, 224, 247, 252
Antoine, Andre : 43
Antonescu, Marioara : 219
Antonescu, Victor : 219, 243, 245
Ardeleanu, Carol : 595
Arghezi, Tudor (Ion Theodorescu) : 542, 602, 613
Arion, Constantin C. : 514, 515
Artemie, Liviu : 652
Aslan, I.C. : 203—204, 620
Asselineau, Charles (Francois Alexandre) : 26
Athanasescu, Aurel : 152, 204, 214, 222, 234, 236, 239, 245, 263
Augier, Emile Guillaume Victor : 154
Aurier, Albert: 111
Averescu, Alexandru: 473, 573

B

Bacalbaşa, Anton : 544
Bacovia, George (G. Vasiliu) : 542, 582, 608
Baîf, Jean Antoine de: 52
Baju, Anatole : 111
Baldovin, George : 216, 250

* Alcătuit de Nadia Lovinescu

Balzac, Honore de : 182
Banville, Theodore de: 12
Barbelian, Aurel : 195, 204, 234, 239, 245
Barbey d'Aurevilly, Jules : 26
Barbu, Tina : 160, 543
Bascovici, Şerban : 582, 608
Bataille, Henry : 82, 167—170, 183, 240—241, 582, 618, 623
Baudelaire, Charles : 14, 25—27, 39, 50, 52, 79, 354, 442, 493, 505, 540, 560, 574, 577, 578, 603, 606, 637
Băeşu, Aurel : 327
Băjescu, Ştefan : 571
Bălăcescu, C. : 292, 293, 628
Bălcescu, Nicolae : 571
Bălţatu, Adam : 625
Bălţăţeanu, Nicolae : 207, 224, 247
Bârsan, Olimpia : 152, 160
Bârsan, Zaharia: 132, 151—153, 174—176, 617, 618
Becker, Nikolaus : 75
Becque, Henry Francois : 155, 214, 217—218, 259, 621
Beethoven, Ludwig van : 468, 479, 480, 527
Beldie, C. : 546
Berariu, Jack : 653
Berlioz, Hector : 26
Bernard, sf : 111
Bernard, Tristan (Paul) : 149
Bernhardt, Sarah (Rosine Bernard) : 150
Bertrand, Aloysius (Louis) : 526, 574
Bibescu, George Valentin : 409
Blaga, Lucian : 542
Blank, Aristide : 120
Bleriot, Louis : 405, 406, 408, 409, 639, 644
Blucher, Gebhardt Leberecht von : 111
Bodnărescu, Samson : 10
Bogdan, Tantzi : 211
Boileau—Despreaux, Nicolas : 225
Bolintineanu, Dimitrie : 573
Bolliac, Cezar : 97, 98, 613
Bonaparte, Victor (le prince Victor) : 356
Borgovan, d-na (actriţă) : 190
Bracco, Roberto : 223
Bratome, Pierre de Bourdeille, de : 156
Brauner, Victor : 625
Brădescu, Ovid : 193, 202, 208, 218, 230
Brăescu, Gheorghe : 595
Brătescu-Voineşti, Ion Alexandru : 182, 235—236, 615, 623
Brătianu, Ion I. C. : 534, 583
Brâncuşi, Constantin : 293, 294, 331—334, 366, 549, 607, 628, 629, 631, 634, 641
Brezeanu, Ion (Iancu) : 152, 160, 210, 229, 234, 245, 262, 616
Brodier,. Charlotte : 224
Brunetiere, Ferdinand : 81, 82
Budurescu, Nicolae : 582, 608
Buff, Charlotte : 354
Buffon, Georges Louis Leclerc, de : 402
Bulandra, Lili : 224, 247
Bulandra, Nicolae : 193, 202, 208, 247
Bulandra, Petre : 202, 208
Bulandra, Tony : 158, 189, 193, 201, 202, 208, 224, 230, 246, 252, 258, 617
Bulfinsky, Romald : 190, 195, 214, 216, 219, 221, 229, 233, 236, 617
Bulgaru-Bob, Gheorghe : 625
Burileanu, Dimitrie (Tilică) : 642
Burileanu, Evelyne : 642
Buzescu, Aura *vezi* Almăjan-Buzescu
Byron, George Gordon, lord : 467

C

Calboreanu, George : 247
Campistron, Jean Gualbert de : 10, 52
Capeleanu, Paul : 272
Caracostea, Dumitru: 566, 652, 653
Caragiale, Ion Luca : 63, 181—183, 227, 244, 261—262, 474, 534, 539, 545, 583, 604, 619, 624
Carianopol, Virgil : 595
Carol I, rege al României : 356
Carol al XH-lea, rege al Suediei : 520
Carp, Petre P. : 213, 617
Catargi, Henri : 625
Catargiu, Robert: 409
Catul (Caius Valerius Catullus) : 494
Cazaban, Alexandru : 20—21, 595, 605
Cerna, Panait:: 89
Cezanne, Paul: 332
Chamel, G. : 206
Chamfort (Nicolas Sebastien Roch) de : 203
Chapier, I. : 241
Charmoy, Jose de : 27
Chendi, Ilarie : 132—135, 138, 533, 542, 543, 544, 561, 562, 582, 593, 604, 654
Chiriş, Nicolae : 247
Chopin, Frederic : 103, 527
Chrissenghi, Elena : 252
Cicero, Marcus Tullius : 437
Ciomac, Emanoil : 237-239, 623
Ciprian, Gheorghe : 198, 229, 238, 243, 254
Ciucurencu, Alexandru : 625
Ciucurescu, Eugenia : 152, 204, 214, 234, 254
Ciucurescu-Bulfinsky, Măria : 222, 227, 229, 263
Cîrje-Vlădicescu, Anicuţa : 210, 239
Claretie, Jules (Arsene Arnaud) : 433
Claudel, Leon : 25
Claudel, Paul: 186
Cloşca (Ioan Oargă) : 76
Cluceru, Sonia *vezi* Strîmbu (Cluceru), Sonia
Cocorăscu, Sarmiza : 224
Cocteau, Jean : 575
Codreanu, Mihail : 81, 82, 85—86, 604, 611
Constant, Paul : 595
Constantinescu, Mielu : 204, 211, 216, 219, 234, 239, 245
Constantiniu, Ion : 247
Cook, James : 102, 392, 638, 643

Coppee, Francois Edouard Joaehim : 52, 150
Coquelin Aine (Constant Coquelin) : 165
Corbiere, Tristan (Edouard Joaehim) : 532, 560, 578
Corneille, Pierre : 10, 182,258
Corneille, Thomas (Corneille de l'Isle) : 10
Cornel, Teodor (Toma Dimitriu) : 305
Cornescu, Traian: 222, 245, 258, 318—319, 633
Cosmin (actor) : 195, 199
Costandake (scriitor) : 595
Costescu, Michaela : 208
Coşbuc, George : 89, 156—158, 438, 573, 618
Cotruş, Aron : 552
Crainic, Nichifor (Ion Dobre): 116
Creangă, Ion : 430, 526, 527, 581
Cristescu (sculptor) : 194, 628
Crişan, Gheorghe (Marcul) : 76
Critico, Alexandru : 204, 211, 214, 219, 222, 234, 245, 250
vMveţeanu, Beatrice : 239
Cruceanu, Mihai : 533, 544, 581, 582, 608
Cunţan, Măria : 540
Curei, Francois de : 259
Cutava-Barozzi, Tantzi : 224, 252
Cuţescu-Storck, Cecilia : 307, 629
Cuza, Alexandru Ioan : 91

D

Dalberg, Herbert von : 156
Damian, Mircea (Constantin Mătuşă) : 595, 602
D'Annunzio, Gabriele : 46—47, 607, 608
Dante Alighieri : 108, 287, 359, 640
Daudet, Alphonse : 29
Davidescu, Nicolae : 533, 544, 546, 581, 582, 602, 608, 638
Davila, Alexandru : 189, 219, 244, 272, 622
Debussy, Claude : 513
Dej, Ana : 635
Delavigne, Casimir Jean; Frangois : 150
Delavrancea, Barbu : 159—161 244, 272, 618
Delmet, Paul : 493, 494, 640
Delteil, Joseph : 526
Delvechio, I. : 202, 206
Demblon, Celestin : 162
Demetriade, Aristide : 152,158 169, 214, 219, 254, 543
Demetriade, Constanţa: 153, 219, 234
Demetriade, Mircea : 542
Demetriade-Bălăcescu, Lucia: 625
Demetrius, Vasile : 553
Demostene : 437
Densusianu, Ovid : 533, 544, 593, 605, 611
Depărăţeanu, Alexandru : 571 572
Derain, Andre : 299—303, 626, 631, 632
Despree, Suzănne : 41
Detaille, Edouard : 288
Diamandy, George: 246—247
Dietrich, Marlene : 554
Dimitriu, Horaţiu : 607
Donea, Vaier : 653
Dorchain, Auguste : 81, 82
Dostoievski, Fiodor Mihailovici : 548
Dragomirescu, Mihail : 83, 84, 119, 527, 533, 534, 539, 545, 582, 583, 593, 609
Dragoslav, Ion : 582, 583
Duca, I. Gh. 534, 584'
Ducis, Jean Francois : 162
Dullin, Charles : 616
Dumas-tatăl, Alexandre : 149
Dumas-fiul, Alexandre: 149, 153, 154, 179, 180, 217, 371, 617, 619
Dumitrescu, Ion : 204, 214, 229, 234, 243, 245
Dunăreanu, Niculae : 595
Du Plessys, Maurice : 39
Duţulescu, Cristian : 216, 222, 227, 229, 234
Duval, Emile : 25
Duval, Jeanne : 354

E

Economu (actor) : 241
Eftimiu, Victor: 200—202, 207—208, 238, 481, 583, 595, 602, 620, 621
Einstein, Albert: 563
Eleutheriade, Michaela: 625
El Greco, *vezi* Greco
Eliade, Pompiliu: 168, 451, 604
Elisabeta, regină a României: 356
Eminescu, Mihai: 10, 52, 59, 63, 65, 67, 68, 104, 114, 128, 139—142, 352—355, 438, 514—516, 542, 556, 560, 571, 573, 574, 581, 596, 597, 602, 604, 614, 615, 639, 641
Enescu, Marcel: 208, 224
Enescu, Vasile : 250
Esarcu, Constantin : 438
Euripide : 38

F

Faguet, Emile : 40
Fâgeţel-Şaban, Constantin': 61»
Ferdinand, rega al Bulgariei: 356
Feuillet, Octave : 18
Feydeau, Georges": 217—218, 621
Filotti, Eugen: 237—239, 623
Filotti, Măria: 169, 245, 246, 263
Finot, Jean : 372
Forain, Jean Louis : 299—303, 626, 631, 632
Fort, Paul : 109, 575
Fouquier, Henry : 433
Fra Angelico, *vezi* Giovani da Fiesole
France, Anatole (Anatole Francois Thibault) : 39, 100, 101
Francisc Ferdinand de Habsburg, arhiducele : 356
Francisc Iosif I, împărat al Austriei şi rege al Ungariei : 91, 356

Fudulescu Dorina : 195, 216 236
Fundoianu, Beniamin (Benjamin Fondane) : 540
Furtună, Horia : 122—126, 604 614

G

Gainsborough, Thomas: 71
Galaction, Gala (Grigore Pişculescu) : 116, 653
Galanis, Demetrios : 299-303, 560, 607, 625, 626, 631, 632
Gandara, Antonio de la : 513
Gane, Nicolae: 107—108, 613
Garnier, Charles : 315
Gauguin, Paul : 52, 459
Gautier, Theophile : 26
Gârleanu, Emil : 66, 390, 428, 492, 514, 583, 593, 604, 610 638
Gheorghe din Gherla, moş: 635
Gherghel, Albert: 532, 573
Ghiaţă, Dumitru : 625
Gide, Andre : 12, 548
Giotto di Bondone : 635
Giovanni da Fiesole : 274
Girard, Pierre : 526
Giurgea, Măria : 204
Goethe, Johann Wolfgang von : 16, 71, 79, 100, 178, 354, 571
Goga, d-ra : 296
Goga, Octavian : 76, 89, 132 —138, 228—229, 593, 615, 622, 653, 654
Goliescu, Rodrigue : 388, 409, 643

Gourmont, Remy de: 109—113, 163, 533, 548, 602, 604, 613
Goya y Lucientes, Francisco Jose de : 25, 345
Gramont, Louis de : 163
Grandea, Grigore Haralamb : 571
Grant, Nicolas : 301
Greco *sau* El Greco (Domenico Theotocopuli) : 345, 593, 636
Grigorescu, Lucian : 625
Grigorescu, Nicolae : 114, 268, 270, 298, 344
Gropeanu, Nicolas: 402, 403, 644
Guerin, Charles : 582
Guitry, Sacha : 240
Gulbransson, Olaf : 268
Guşti, Dimitrie : 341
Gusty (Liniver), Alexandrina: 216
Gusty, Paul : 254

H

Hafiz (Şamseddin Mohammed) : 638
Halippa, Pan (Pantelimon) : 595
Hals, Frans : 278
Hamangiu, Constantin : 514
Haneş, Petre V. : 533
Hannibal : 375
Haraucourt, Edmond -.351
Haret, Spiru : 272, 573
Hasdeu, Bogdan Petriceicu: 212—214, 244, 617, 621
Heine, Heinrich : 79

1

Heine, Theodor : 268
Henner, Jean Jacques : 289
Heroald, Ferdinand : 434
Herz, Adolf de: 217—218, 223—224, 235—236, 259, 593, 621—623
Hildegarde, sf : 111
Hîrlescu, Dimitrie : 307
Hofmannsthal, Hugo von : 237—239, 258, 623
Holda, Tilia : 247
Horia (Vasile Ursu Nicola) : 76
Hugo, Victor : 10, 26, 110, 149, 157
Huysmans, Joris Karl (Georges Charles) : 43

I

Iacobescu, D. : 582, 608
Iancovescu, Ion : 259
Iancu, Avram : 76
Ibrăileanu, Garabet: 119, 127—128, 537, 546, 593, 614, 615
Ibsen, Henrik : 165, 186, 253—254, 617, 624
Ignătescu-Dobrescu, Măria: 202, 224
Iliescu, Aristide: 294, 628
Iliescu, George : 208, 218, 224, 252
Iliescu, Remus : 280
Ionescu, Nae: 546, 582
Ionescu, Sorin : 625
Ionescu, Take (Dumitru) : 272, 473
Ionescu, Toto : 227, 250
Iordănescu, Denise : 401
Iordănescu, Ioan: 294, 295, 366, 401, 628, 641
Iorga, Nicolae: 89, 242—243, 514, 515, 582, 617, 623, 654
Iorgulescu-Yor, Petre : 625
Iosif, Ştefan Octavian: 22—24, 76, 89, 390, 428, 514, 581, 593, 604, 606, 638
Iov, Dimitrie : 595
Isac, Emil: 582, 608
Iser, Iosif : 267—269, 299—303, 307, 320—321, 324—325,329—330, 342—345, 625, 629, 631—633, 636
Istrati, Panait: 120—121, 614

J

Jammes, Francis : 94
Janin, Jules : 157, 179
Joyce, James : 548

K

Kahn, Gustave : 14
Kalinderu, Ion : 272, 322, 323, 633
Kanner, N : 190
Karnabatt, D. : 582, 608
Kernbach (Popa), Getta : 239
Kiriţescu, Constantin: 554
Kock, Charles Paul de: 150
Kogălniceanu, Mihail : 413
Korner, Theodor: 467
Kiibler: 580, 581

L

Lachmann, H'edwig : 100
Laclos, Pierre Choderlos de : 112
Laforgue, Jules : 111, 532, 560, 574, 575, 578
La Jeunesse, Ernest: 402
Lamartine, Alphonse de : 10, 26, 110, 150, 179
Laprade, Victor Richard de : 10, 26
La Roche, Mărie Sophie von (n. Gutermann von Gutershofen) : 354
La Tailhede, Raymond Pierre Joseph Gagnabe de : 39
Lautreamont (Isidore Lucien Ducasse), de: 526, 574
Lebaudy, Jacques : 102
Leconte de Lisle, Charles Mărie Rene : 50, 505
Lefter, Leon : 206, 241
Leonardo da Vinci : 306, 635
Levade, Charles : 434
Liciu, Petre : 160
Livescu, Ion : 153, 198, 222, 226
Loghi, Kimon : 272, 307
Lorrain (Claude Gellee), le: 71
Lorrain, Jean (Paul Duval) : 434, 601
Loti, Pierre (Julien Viaud) : 79, 163
Lovinescu, Eugen : 54—55, 119, 527, 535, 568, 583, 601, 604, 608, 609
Loy, Mina: 549
Luca, Ana : 195, 198, 215, 216, 227, 229, 245
Luca, Măria -. 210
Lucasievici, Laeţiţia: 96
Luchian, Ştefan ; 307, 318, 343, 629.
Ludovic al XlV-lea, rege al Franţei : 225
Ludovic al XV-lea, rege al Franţei : 518
Luncescu, Angela : 221, 222, 245

M

Macedonski, Alexandru : 52, 542, 560, 573, 607
Macri-Eftimiu, Agepsina : 239, 254, 596
Maeterlinck, Maurice : 162—166, 186, 209, 554, 578, 616, 637
Magre, Maurice : 110, 613
Maiorescu, Titu : 571
Mallarme, Stephane : 39, 52, 505, 533
Manet, Edouard : 25, 26, 278
Maniu, Adrian : 526, 541, 542, 546, 582, 609
Manole, meşterul : 461
Manolescu, Ion : 153, 206, 241
Mansart, Jules Hardouin- : 315
Mânu, Emil : 602
Mânu, Ion : 211, 214, 216, 222, 229, 241, 243, 250, 263
Marieton, Jean Rene Benoit Paul : 433
Marin, Filip : 294, 628
Marinescu, Constanţa : 83
Marinescu, Gheorghe : 562, 563
Marinetti, Filippo Tommaso : 34—37, 603, 606, 607
Martin, Karl-Heinz : 259
Mateescu, Mihail: 216
Matisse, Henri : 299
Maurras, Charles : 39
Mavrodi, Alexandru : 184
Maxy, Max Herman : 625
Mărculescu (pictor) : 288
Mărculescu, Adelina : 211, 227, 250
Mărculescu, Grigore : 192, 216, 243
Melchisedec, episcopul : 413
Mendes, Catulle : 101
Merrill, Stuart Fitzrandolph : 111
Micescu, Istrate : 532
Michăilescu, Corneliu : 625
Miele, Veronica: 354, 355
Mihail, Otilia : 296
Mihalescu, Alexandru : 252
Mihăiescu, A. : 224
Mihăiescu, Georgică : 514
Mihăilescu, d-ra (actriţă) : 158
Mihăilescu, Al.: 218, 230
Militaru, Vasile : 540
Miller-Verghy, Margareta: 232—234, 623
Millian-Minulescu, Claudia: 582, 607, 608, 625, 634, 640
Minulescu, Ion: 89, 116, 120, 127, 133, 515, 516, 525—528, 529—538, 539—550, 551—556, 557—559, 560—565, 591—597, 601—654
Minulescu, Mioara: 602, 625
Miracovici, Paul : 625
Mirbeau, Octave: 164, 220—222, 622
Mirea (George Demetrescu) : 286, 288, 630
Mistral, Frederic : 28—29
Miu-Lerca, Constantin: 5t5
Mîndru, Atanasie : 583
Moga, Savu : 625, 634
Moisiu, d-na (actriţă) : 229
Moldovanu, Corneliu : 514, 535, 583, 643
Moliere (Jean Baptiste Poquelin) : 71, 209—211, 225—227, 258, 617, 621, 622
Montesquiou-Fezensac, Robert: 513
Moreas, Jean (Jean Papadiamantopoulos) : 38—40, 46—47, 51, 109, 434, 532, 560, 575, 602, 607, 608, 631
Morselli, Ercole Luigi: 258
Morţun, Ion: 192, 198, 236, 262, 617
Morţun, V. G. : 65
Morţun, Vasile : 272, 534, 584
Moşoiu, Alfred : 593
Mounet, Paul (Jean-Paul Mounet) : 575
Mounet-Sully (Jean Sully Mounet) : 433
Mureşanu, Andrei: 76
Murger, Henri : 109
Murnu, Ary : 286, 630
Muscan, Gh. : 216
Musset, Alfred de : 26, 102—104, 354, 602, 613
Musset, d-na Paul de (Aimee d'Alton) : 102, 103
Muşoiu, Panait: 613
Miitzner, Samuel : 273, 286, 287, 290, 630

N

Nanu, Dimitrie : 171—173, 353, 583, 618
Napoleon I Bonaparte, împărat al Franței : 375
Neagoe Basarab, domn al Țării Românești : 461
Negruzzi, Constantin (Costache) : 571
Negură, Al. : 595
Nepoty, Lucien : 434
Nerval, Gerard de (Gerard Labrunie) : 78—80, 577, 602, 611
Neumann, Cari : 87
Niccodemi, Dario: 193, 620
Nicoară, Ioan : 267, 268, 625
Niculescu (actor) : 169
Niculescu, Ion (Iancu) : 214, 262
Niculescu-Buda, d-na: 239, 250
Nietzsche, Friedrich : 601
Noailles, Arma Elisabeth Brâncoveanu, de : 513
Nottara, Constantin I. : 158, 160, 233, 245, 543

O

Ocneanu, Em. : 552
Ollănescu-Ascanio, Dumitru : 15—17, 605
Orendy, Constantin : 210, 222
Oreste (Oreste Georgescu) : 58
Osiceanu, Constantin : 568

**

Paciurea, Dimitrie: 282, 295, 296, 337—339, 628, 634
Pagello, Pietro : 103
Pallady, Theodor: 287, 307, 335—336, 625, 628—630, 634
Pan-Cernățeanu, Cleo : 204, 239
Panait, E. : 654
Papilian, Victor : 595
Pascaly, Constantin : 280, 287, 366, 641
Pascin, Jules : 268
Pașcanu, Mihail : 244—245, 617, 623
Paul, Bruno : 268
Pavel, apostolul : 494
Pavelescu, Cincinat : 514, 515, 583, 593
Pavelescu, Ioan : 327
Păltînea, Pompiliu : 93, 547
Păucescu, Iancu: 533, 582
Peary, Robert: 102
Peladan, Josephin (Joseph) : 434
Pella, Mircea : 211, 214, 245, 262
Peretz, Ion (Gioni) : 215—216, 621, 623
Perpessicius (Dimitrie Panaitescu) : 602
Petică, Ștefan : 574, 643
Petofi, Sândor : 467
Petrașcu, Gheorghe : 272, 287, 307, 329—330, 625, 628, 630, 633
Petrescu, Camil : 602, 604
Petrescu, Costin : 287, 288, 628, 630
Petrescu, Ion: 152, 160, 204, 214, 219, 229, 262
Petrescu, Zizi : 234
Philippide, Alexandru A. : 542
Picabia, Francis : 549
Picasso, Pablo (Pablo Ruiz) : 299
Pico della Mirandola, Giovanni: 135
Pillat, Ion : 541, 653
Pirandello, Luigi : 554
Pisani, T. : 596
Pizone, I. : 597
Plutarh : 442
Poe, Edgar Allan: 505
Poitevin-Skeletti, A. : 288
Poizat, Alfred : 434
Pojedaeff, George : 237—239, 258, 623
Ponsard, Francois : 10
Popeea, Elena: 288, 628, 630
Popescu (actor) : 206, 241, 247
Popescu, Elvira : 206, 259, 616
Popescu, Ștefan : 288, 307, 625, 629
Popescu-Cadem, C. : 653
Porto-Riche, Georges de : 217, 259
Pottecher, Maurice : 163
Prevost d'Exiles, Antoine Francois abatele: 380, 571
Prudențiu : 111
Puvis de Chavannes, Pierre : 287, 336

R

Rabaud, Henri : 434
Rachilde, Marguerite Eymery (d-na Alfred Vallette) : 111
Racine, Jean : 10, 12, 52
Radovici (Teodosian), Aura: 192, 199
Radovici, Constantin : 543
Ranetti, George: 167—170, 514, 618
Rareș (Ionescu), Marietta : 218, 252
Raynaud, Ernest: 39
Rădulescu, Magdalena : 625
Răduleseu, Mircea : 550
Rebreanu, Fany : 192
Rebreanu, Liviu : 191—192. 230—231, 583, 602, 617, 622, 650, 653
Regnier, Henri de : 95, 109 532, 533, 581, 602, 612
Reinhardt, Max : 455
Rembrandt (Harmenszoon Van Rijn) : 274, 278
Renan, Joseph Ernest : 513
Renard, Jules : 41—45, 607
Ressu, Camil : 307, 625, 629
Richepin, Jean : 205—206, 616, 620
Rimbaud, Jean Nicolas Arthur : 12—14, 111, 532, 560, 562, 576, 603, 605
Rîuleț, Constantin : 619
Rodenbach, Georges : 95
Rodin, Auguste : 601
Rolland, Romain : 548
Rollinat, Maurice: 81, 82
Romanescu, Aristizza : 184—185, 619
Romano, Vasile: 190, 192, 211, 229, 243, 245, 250
Ronsard, Pierre de: 10, 40, 52, 139—142, 602, 615
Rops, Felicien : 268

Rosetti, Constantin A. : 105, 106
Rosetti, Radu D. : 572
Rossini, Gioacchino : 150
Rostand, Edmond : 424
Rothschild, Henry de : 188—190, 619
Rotică, Gavril : 540
Rouget de Lisle, Claude : 75, 76
Rousseau, Jean Jacques : 96, 603

S

Sabatier, Apollonie (Aglae Savatier) : 354
Sade, Donatien, de : 112
Sadoveanu, Ion Marin: 595, 616
Sadoveanu, Mihail : 390, 428, 514, 516, 604, 638
Sainte-Beuve, Charles Augustin : 26, 81, 82
Saint-Real, Cesar Vichard, abate de : 156
Samain, Albert Victor: 18—19, 95, 582, 605
Sand, George (Armandine Lucie Aurore Dupin, Dudevant) : 103, 104, 354
Sandri-Bulandra, Gina : 193, 202, 208, 224, 231
Sanielevici, Henric : 548
Sarcey, Francisque : 433
Sardou, Victorien : 154
Satmari, Alexandru : 290
Săulescu, Mihai : 209—211, 533, 581, 582, 593, 609, 617, 621
Săvescu, Iuliu Cezar: 392, 393, 574, 638, 643
Săvulescu, Nae: 216, 243
Sârbul Ion : 210, 216, 227, 250, 616
Schiller, Friedrich von: 71, 156—158, 230—231, 618, 622
Schmidt, Faur : 327, 328
Schopenhauer, Arthur •. 465
Schwob, Marcel : 163
Scribe, Eugene : 150
Scurtu, Ion : 104, 533, 581
Second (Jean Everaerts) : 494, 640
Serafim, Dimitrie : 280, 289
Shackleton, Ernest: 392, 638, 643
Shakespeare, William: 53, 162—166, 171—173,178, 215—216, 232, 357, 531, 617, 618, 621, 623
Shaw, George Bernard : 186, 259, 554
Sidonius Apollinarius (Caius Sollius) : 111
Simu, Anastase : 272
Sion, Gheorghe : 613
Sofocle : 432, 433, 435
Solacolu, Theodor: 205—206, 217—218, 546, 582, 609, 620, 621
Solomon, Dida : 238
Sorbul, Mihail : 196—199, 583, 595, 620
Soreanu, Nicolae : 158, 169
Spaethe, Oscar : 272, 282, 295, 268
Speranția, Eugeniu: 533, 544, 581, 582, 602, 609
Stamatiad, Alexandru T. : 533, 544, 581
Stavri, Artur: 353
Stăncescu, Constantin : 298
Stănescu, Nuți : 241
Stănoiu, Damian: 116—119, 614
Stein, Charlotte von : 354
Stere, Constantin: 534, 539, 546, 584
Steriadi, Jean Alexandru : 289, 290, 307, 322, 366, 625, 641
Sterian, Margareta : 625
Stern (caricaturist) : 268
Stoian (actor) : 158
Stoika, Constantin T. : 81, 82
Storck, Frederic : 296, 514, 628, 629
Storin, Gheorghe : 190, 206, 241, 245, 617
Strauss, Richard : 237—239, 623
Streitman, Henric St. : 188—190, 619
Strindberg, August : 237—239, 623
Strîmbu (Cluceru), Sonia : 229, 238
Strîmbulescu (Strîmbu), Ipolit: 272, 282, 289
Stuck, Franz von : 495
Sturdza, Petre: 169
Sturdza-Bulandra, Lucia : 189, 193, 217, 246, 258, 543, 617
Șahighian, Ion : 216, 229
Ștefănescu-Est, Eugen: 579, 582, 609

T

Tagore (Rabindranath Thakur) : 548
Taine, Hippolyte : 26
Tamaș, Petru : 635
Teodorescu, D. N. : 552
Teodoru, Dimitrie: 280—282'
Theodorescu, Dem. : 582, 609'
Theodorescu-Sion, Ioan : 290, 625, 628
Theodorian, Caton : 177, 178, 248—250, 593, 624, 650
Tibul (Tribullus Albius) : 494
Tiziano Vecellio *sau* Vecelli : 306
Tîlvan, Ion : 204, 214, 227, 243, 250
Tolstoi, Lev Nikolaevici : 162'
Toma, Alexandru : 225—227, 622
Toneanu, Constantin : 192, 241
Toneanu, Vasile : 262
Tonitza, Nicolae : 625
Topîrceanu, George : 615
Toulouse-Lautrec, Henri de : 268, 299
Trancu-Iași, Grigore : 514
Trivale, Ion : 69, 83, 610
Troteanu, Petru R. : 327
Troubat, Jules : 102—104
Turpin, Eugene : 469, 470, 649

Tyard, Thyard, sau Thiard, Pontus de : 10

T

Ţimforea, Matei: 625, 635
Ţiţeica, Gheorghe : 563

U

Ursu, George : 595

V

Valentineanu, Valeriu: 198, 215, 227, 236
Valerian, Ion : 652
Vallette, Alfred : 42
Van Dongen (Cornelius Kees): 513
Van Eyck, Jan : 274
Van Lerberghe, Charles : 578
Văcărescu, Ienăchiţă : 97
Vedel, Emile : 163
Velâsquez *sau* Velâzquez, Diego de Silva : 274, 278, 306
Ventura, Grigore : 370—371, 642
Ventura, Măria : 179—180, 371, 619, 642
Verhaeren, Emile : 94, 578
Verlaine, Paul : 10, 12—14, 39, 48—50, 96, 99—101, 109, 111, 153, 426, 427, 532, 560, 572, 574, 575, 602, 608, 613
Vermont, Bernard Varnava : 571
Vermont, Nicolae: 290, 301, 307, 629
Verne, Jules : 386
Verona, Arthur : 273—276,282, 291, 307, 629
Vigny, Alfred de : 19, 163
Villiers de l'Isle Adam, Jean Mărie Mathias Philippe Auguste, de : 26, 110, 111, 637
Villon, Francois : 49
Vinea, Ion (Ion Iovanaki) : 540, 602, 607, 616
Viţianu, Alexandru : 582, 609
Vladimir, marele duce: 356
Vladimirescu, Tudor : 568
Vlahuţă, Alexandru : 89,114—115, 272, 353, 438, 573, 604, 614
Vlaicu, Aurel : 489, 604
Voevidca, George : 595
Voiculescu, Marioara: 158, 240, 241, 260, 543
Voisin, Gabriel : 409
Volbură Poiană (Constantin I. Năsturaş) : 32, 33, 606
Voltaire (Frangois Mărie A-rouet) : 135, 162

W

Wagner, Richard : 26, 71, 72, 377, 513
Watteau, Antoine : 71
Whistler, James : 71
Wilde, Oscar (Oscar Fingall O'Flahertie Wills) : 251—252, 259, 358, 624, 641
Wilkie, sir David : 268

Zamfirescu, Duiliu : 15—17, 32, 59, 60, 194—195, 573,604, 605, 609, 620
Zamfirescu, George Mihail : 593
Zamphirescu, Mihail : 572
Zarifopol, Paul : 540
Zimniceanu, Ecaterina : 236
Zimniceanu, Marioara : 211, 239, 245, 250
Zira, N. : 216, 229, 250
Zwiebel, Aron : 413, 414

CUPRINS

ARTICOLE LITERARE

Aprindeţi torţele . . . . 9(604^
Arthur Rimbaud . . . . .12(605)*
Sub cupola nemuririi : Duiliu Zamfirescu, în locul lui Ollănescu-Ascanio. Prietenia dintre Duiliu Zamfirescu şi Ascanio. Opera literară a noului academician . . . . 15(605)'
Albert Samain . . . . 18(605)'
„Chipuri şi suflete" de Al. Cazaban . . . . . 20(605>
„Cometa" de Dim. Anghel şi St. O. Iosif . . . . 22(606):
Charles Baudelaire . . . . ^25(606)?
Admiraţii meridionale . . . . 28(606)
Editori şi editaţi . . . . 30(606)
Un parc în mijlocul ogrăzii . . . . 32(606):
„Il Futurismo" — Poetul italian F. T. Marinetti pune bazele unei noi şcoli literare . . . .
Jean Moreas . . . . 38(607)
Jules Renard . . . . 41(607>
D'Annunzio şi Moreas . . . . 46(607)
Paul Verlaine . . . . .48.(6081.
Elogiul imperfecţiei . . . . 51(608)
Obsesii contemporane : Eugen Lovinescu 54(608)
(Insulă stranie...) . . . . 56(608)
Poeţii şi reformele . . . . .* . . . . . . 58(609)
Poetul bătrîn . . . . 69(609)
Librarii şi autorii . . . . 61(6i0)
Două aniversări . . . . 63(610)
Editorii . . . . «4(610)

Pentru Emil Gârleanu . . . 66(610)
Serbările S.S.R. . . . 67(610)
Cărţi noi . . . 69(610)
Arta şi războiul . . . 71(611)
Poezia eroică . . . 73(611)
60 de ani de la moartea lui Gerard de Nerval . . 78(611)
Poezia . . . 81(611)
Personalitatea artistică . . . 83(611)
Poetul Mihail Codreanu . . . 85(611)
Cum trebuie să fie arta . . . 87(612)
Versuri şi poezie . . . 89(612)
Românii din Ardeal şi Vasile Alecsandri . . . 91(612)
Poezia oraşelor mari . . . ^J}24fil2)
Limba românească . . . 97(612)
20 de ani de la moartea lui Paul Verlaine . . . 99(613)
.Scrisorile lui Musset . . . 102(613)
După 31 de ani . . . 105(613)
N. Gane . . . 107(613)
Remy de Gourmont . . . 109(613)
Un român poet . . . 114(614)
Popa Damian Stănoiu, duhovnicul celor ce păcătuiesc cu închipuirea . . . 116(614)
Gînduri bune pentru Panait Istrate . . . 120(614)
„Iubita din Paris" . . . 122(614)
Rînduri pentru G. Ibrăileanu . . . 127(614)
Poeţii şi marele public . . . 129(615)
Octavian Goga şi pasările călătoare . . . 132(615)
Pierre Ronsard şi Mihail Eminescu . . . 139(615)
De la „Luna cărţii" la „Antologia pitorescului românesc" . . . 143(615)

ARTICOLE ŞI CRONICI DRAMATICE

Autorii dramatici şi premierele . . . 149(617)
„Mărul", *dramă în două acte de Zaharia Bârsan* 151(617)
Teatrul în secolul al XIX-lea . . . 154(618)
„Don Carlos", *tragedie în 5 acte, de Schiller, tradusă din limba germană de d. George Coşbuc* 156(618)
„Viforul", *dramă istorică în 4 acte, de dl. B. Şt. Delavrancea* . . . 159(618)
Shakespeare şi Maeterlinck . . . 162(618)
„Modelul" *(La femme nue), piesă în patru acte, de d-nul Henry Bataille, tradusă din limba franceză de d-nul George Ranetti* . . . 167(618)
„Othello" *în româneşte. Tragedia lui Shakespeare în traducerea poetului D. Nanu* . . . 171(618)
„Trandafirii roşii", o nouă lucrare dramatică a *lui Zaharia Bârsan* . . . 174(618)
„Bujoreştii" . . . 177(619)
Marioara Ventura în „Dama cu camelii" . . . 179(619)
Festivalul Caragiale — Centenarul piesei „Scrisoarea pierdută" . . . 181(619)
Festivalul Aristizza Romanescu . . . 184(619)
Teatrul de mîine . . . 186(619)
Compania dramatică Davila : „Intre culise", piesă *în patru acte de dl Henry de Rotschild, tradusă de dl. H. St. Streitman* . . . 188(619)
Teatrul Naţional : „Cadrilul" . . . 191(620)
Teatrul Regina Măria : „Refugiul", *piesă în trei acte de dl. Dario Niccodemi, tradusă din limba franceză* . 193(620)
„Poezia depărtării", *piesă în 4 acte, de d. Duiliu Zamfirescu* . . . 194(620)
„Prăpastia", *dramă în 4 acte, de Mihail Sorbul* . 196(620)
„Prometeu", *tragedie în cinci acte, de Victor Eftimiu* 200(620)
Teatrul Naţional : „Odinioară", *cinci acte în versuri, de I. C. Aslan* . . . 203(620)
Teatrul Modern : „La Glu", *dramă în cinci acte de Jean Richepin, tradusă de Theodor Solacolu* . 205(620)
Teatrul Regina Măria : „Cocoşul negru", *feerie dramatică în cinci acte in versuri de Victor Eftimiu* 207(621)
Teatrul Naţional : „Săptămînă luminată", *piesă într-un act, de Mihail Săulescu şi* „Avarul", comedie *în cinci acte, de Moliere* . . . 209(621)
„Răzvan şi Vidra", *poem dramatic în cinci cînturi, de Bogdan Petriceicu-Hasdeu* . . . 212(621)
Teatrul Naţional : „Noaptea regilor" sau „Ce aţi vroi", *comedie în* 5 acte *şi 7 tablouri, de William Shakespeare, tradusă din limba engleză de d. Gioni Peretz* . . . 215(621)
Teatrul Regina Măria : „Pariziana", *piesă în 3 acte, de Henry Becque, tradusă din limba franceză de d. Th.Solacolu* şi „Răposata mama coniţei", *co-*

medie într-un act, de Georges Feydeau, tradusă *din limba franceză de d. Adolf de Herz* 217(621)
Teatrul Naţional : „Vlaicu-Vodă", *piesă în cinci acte în versuri de Alexandru Davila* . . . . . 219(622)
Teatrul Naţional : „Banii" *(„Les affaires sont les affaires"), piesă în trei acte, de Octave Mirbeau* 220(622)
Teatrul Regina Măria : „Păianjenul", *piesă în trei acte, de Adolf de Herz* . . . . 223(622)
Teatrul Naţional : „Tartuffe", *comedie în cinci acte, de Moliere, tradusă în româneşte de d. A. Toma* 225(622)
Teatrul Naţional : „Domnul notar", *dramă în trei acte de d. Octavian Goga* . . . . 228(622)
Teatrul Regina Măria: „Hoţii", *piesă în 5 acte şi 11 tablouri, de Schiller,* tradusă din *limba germană de Liviu Rebreanu* . . . . . . 230(622)
Teatrul Naţional : „Regele Lear", *tragedie în cinci acte şi 11 tablouri, de W. Shakespeare, tradusă în româneşte de d-ra M. Miller-Verghy* 232(623)
Teatrul Naţional : „Sorana", *comedie în trei acte, de d-nii I. Al. Brătescu-Voineşti şi Adolf de Herz* . 235(623)
Teatrul Naţional : „Domnişoara Iulia", *dramă în două episoade, de August Strindberg, tradusă de d. Eugen Filotti* şi „Electra", *tragedie într-un act, de Hugo von Hofmannstahl, tradusă de d. Em. Ciomac, muzica de scenă de Richard Strauss, decoruri şi costume de d. George Pojedaeff* . 237(623)
Teatrul liric: „Tandreţe", dramă în *trei acte, de Henry Bataille, jucată de trupa Excelsior* . 240(623)
Teatrul Naţional : „Tudor Vladimirescu", piesă *istorică în cinci acte, de d.* Nicolae *Iorga* 242(623)
Teatrul Naţional : „Moartea Cleopatrei", narafiune *dramatică în patru acte, de d. Mihail Paşcanu* 244(623)
„Chemarea codrului" . . . . 246(624)
Teatrul Naţional : „Nevestele domnului Pleşu", *comedie în trei act, de Caton Theodorian* . 248(624)
Teatrul Regina Măria : „Bunbury", *comedie trivială pentru oameni serioşi. Trei acte de Oscar Wilde* 251(624)
Teatrul Naţional : „Nora", piesă în trei acte *de Henrik Ibsen* . . . . 253(624)
După lăsarea cortinei . . . . 255(624)
Teatrul Naţional : „Scrisoarea pierdută" . 261(624)

ARTICOLE: DE ARTA PLASTICA

In jurul expoziţiei lui Iser . . . . 267(629)
„Tinerimea artistică". Noua organizare a acestei societăţi . . . . 270(629)
Expoziţia Verona. De vorbă cu pictorul . . . . 273(629)
A 8-a expoziţie a „Tinerimii artistice". Activitatea de pînă acum a „Tinerimii artistic»". Rolul în mişcarea noastră artistică. Evoluţia culturii noastre artistice . . . . 277(630)
în jurul Salonului oficial . . . . 280(630)
Salonul oficial . . . . 283(630)
Salonul oficial. Pictura . . . . 286(630)
Salonul oficial. Pictura . . . . 289(630)
Salonul oficial. Sculptura . . . . 292(630)
Pinacotecile noastre . . . . 297(630)
Expoziţia Derain-Forain-Galanis-Iser . . . . 299(631)
La ce servesc contrastele şi mai ales contrastele în artă ? Expoziţiile de pictură de la Ateneu : Forain-Derain-Galanis-Iser . . . . . . 300(632)
A X-a expoziţie a „Tinerimii artistice" . . . . 304(632)
Catedrala . . . . 308(632)
Salonul de toamnă . . . . 309(632)
Războiul în caricatură . . . . 311(632).
Clădirea modernă. Reflexii asupra ultimei expoziţii a şcoalei noastre de arhitectură . . . . . 314(632)
Războiul şi operile de artă . . . . 316(633)
Expoziţia Cornescu . . . . 318(633)
Iser . . . . 320(633)
Muzeu] Kalinderu . . . . 322(633)
Expoziţia Iser . . . . 324(633)
Expoziţiile de la Maison d'Art . . . . . 326(633)
Expoziţia pictorilor Iser şi Petraşcu . . . . 329(633)
Constantin Brâncuşi . . . . 331(634)
Th. Pallady . . . . 335(634)
După înmormîntarea sculptorului Paciurea . . 337(634)
Icoanele pe sticlă . . . . 340(634)
Rînduri pentru Iser . . . . 343(636)

REPORTAJE ŞI IMPRESII

In preajma vilegiaturii. Cînd se pleacă din Bucureşti. Psihologia celor care pleacă. Cei care rămîn . . . 349(641)
Comemorarea lui Eminescu. Artiştii şi admiratorii de azi. Pelerinaj la mormînt. Femeile nu ştiu iubi artiştii . . . . 352(641)
Mulţimea şi vizitele oficiale. Juraţii achită din nou. Oscar Wilde şi crimele pasionale . . . . 356(641)
Oraşul morţilor. Respectul pentru morţi. La noi şi la alte popoare. O vizită la Bellu. De vorbă cu gardianul cimitirului. „Lasciati ogni speranza voi ch'entrate!" . . . . 359(641)
Madame se meurt... Madame est morte. Săptămînă bucureşteană aiurea... Bun voiaj . . . . . 364(641)
Vine toamna . . . . 368(642)
Conu Grigore . . . . 370(642)
La 400 km. depărtare de Bucureşti. Ştiinţa fericirii. Pe munte în gabrioletă cu patru cai. Doctorul, Truca şi pîndarul . . . . 372(642)
Pe Dunăre cu vaporul. Cavaleristul sirb şi grănicerul român. Pe puntea vaporului. Intre un apus de soare şi un răsărit de lună . . . . . 377(642)
CIntecul ploii . . . . 381(642)
Spre Bucureşti. Psihologia celor cari se întorc. „Qui part trop t6t revien trop tard" . . . . . 383(643)
Prietenul literaţilor. Primul aeroplan român 387(643)
înfrăţirea tineretului literar. Expediţiile lui Shackleton şi Cook la Poluri. Polul Nord şi Polul Sud In literatura română . . . . 390(643)
Un „autodafe" modern . . . . 394(643)
Avem dreptul să fim banali ? Calea Victoriei toamna şi bucureştenii. Cei care trec şi cei care stau pe loc. Pentru ce ne place să privim femeile frumoase . . . . 396(643)
Cînd începe toamna în Bucureşti. Expoziţiunile de la Ateneu. D. N. Gropeanu . . . . . . 400(644)
Cei de peste două sute de ani despre cei din ziua de azi. începuturile aviaţiunei în România. Cînd va zbura Bleriot. Cum a fost judecat accidentul de către bucureşteni şi cum de către provinciali 404(644)

Săptămînă lui Bleriot. Convorbire între un bucureştean şi un provincial. Binefacerile aviaţiunei. Aeroplanul şi munca cîmpului. Ploaia artificială . 408(644)
Sfîntul Dumitru. Cei care se mută şi cei care rămîn. Pentru ce ne mutăm ? De voie sau de nevoie ? Unde s-au mutat anticarii ? . . . . . . 411(644)
Primii fulgi de zăpadă . . . . 416(645)
In căutarea unui subiect . . . . 417(645)
Bucureştii înainte şi după ziua de 15 noiembrie. Ce ne aminteşte toamna. Femeia modernă. Revederea capitalei . . . . 419(645)
Cometa . . . . 423(646)
Pe trotuar pe timp de ploaie . . . . 425(646)
Inaugurarea localului Societăţii scriitorilor români. Ce-au făcut literaţii tineri. Ce se aşteaptă şi ce mai rămîne de făcut . . . . 428(646)
Teatrul sub cerul liber. La ce-ar putea servi Arenele romane de la Expoziţie. Din trecutul teatrului „plein air". Ce s-a făcut în Franţa. Ce s-ar putea face la noi . . . . . 432(646)
Examenele de la Conservator 437(646)
Elogiul cafenelei . 440(646)
Cărţile 444(647)
Oraş de provincie 446(647)
Voluptatea vitezei 448(647)
Pe terasă 450(647)
O impietate 451(647)
Casa din str. Corăbiei 453(647)
Teatrul antic 455(647)
Pe călduri de iulie 457 (&18)
Bucureşti — Pnom Penh 459(648)
Clopoţeii 461(648)
Muzeul 463(648)
Presa şi războiul 465(648)
Eclipsa 466(648)
Poeţii şi războiul 467(648)
Turpin 469(649)
Vox populi . . . . 471(649)
Politica şi vilegiatura. Ploaia şi C.F.R. Cum se face o transbordare şi cum se răsplăteşte curiozitatea amatorilor de reportaje senzaţionale . ' 473(649)

Vandalisme oficiale : Primăria capitalei taie cei patru plopi de la statuia lui Mihai Viteazu . . 477(649)
După 92 de ani . . . . 479(649)
Teatrul Național. . . . . 481(649)
Estetica locuințelor . . . . 483(649)
Şapte zile la Londra. . . . . 485(650)
Ceva despre „rubricile fixe". Bucureştii pe timp de ploaie noaptea. Fereastra de la al patrulea etaj. „Encore un baiser". Sărutarea şi ploaia . . . 492(650)
Seara pe Calea Victoriei. Domnul care salută. Maniac sau interesant. Digestia după masa de seară 497(650)
în căutarea unui subiect. Inutilitatea criticii literare. Biografii iau locul criticilor. Ce vor face criticii într-un viitor apropiat. Publicul cititor nu mai vrea. . . . . 503(650)
Mahalalele Bucureştilor în sărbătorile Paştelui. Lăutarii, duşmanii flaşnetelor. Spovedania unui bătrîn flaşnetar. . . . . 507(650)
Seara pe terasa unei cafenele. Ceva despre modă. Arta de a place. Ce condiții trebuie să îndeplinim ca să putem fi la modă ?. . . . . 511(651)
Galații, oraş „porte-bonheur". . . . . . . 514(651)
Muzeul Municipiului Bucureşti. . . . . 517(651)

MĂRTURII ŞI INTERVIURI

De vorbă cu d. Ion Minulescu *(Ion Valerian)* . . 525(652)
Cu d. Ion Minulescu despre el şi despre alții *(Liviu Artemie)*. . . . . 529(652)
De vorbă cu Ion Minulescu *(Felix Aderca)* . . . 539(653)
în vizită la Ion Minulescu *(Jack Berariu)* . . . 551(653)
De vorbă cu Ion Minulescu *(Vaier Donea)* . . . 557(653)
Nu sunt ce par a fi. . . . . 566(653)
Ion Minulescu între două trenuri ; vara, vacanțele şi romanul senzațional *(1. Panait)* . . . . 591(654)
Note. 601
Indice de nume. 655

Lector : DACIANA VLADOIU
Tehnoredactor : ELENA CALUGARU

Bun de tipar : 25.X.1983.
Coli editură: 28,73. Coli de tipar: 42,5. Planşe 8

Tiparul executat sub comanda
nr. 352 1a
întreprinderea poligrafică
„13 Decembrie 1918",
str. Grigore Alexandrescu 89—97
Bucureşti,
Republica Socialistă România